This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

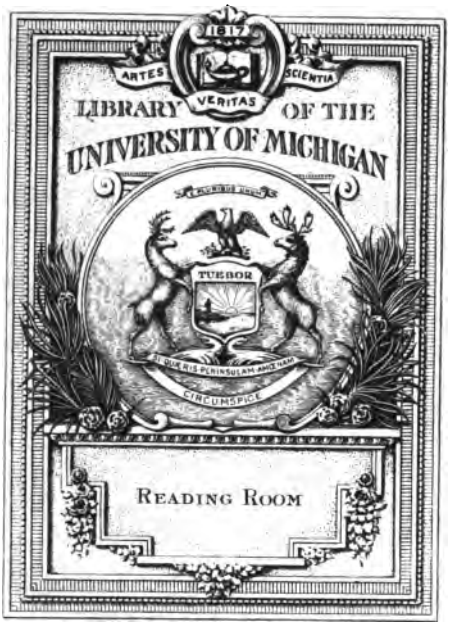
1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE
READING ROOM

Storage
~~Reference~~
CT
1143
.K78

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XXIX. DEEL

VADERLANDSCH WOORDENBOEK;

ORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

NEGEN-EN-TWINTIGSTE DEEL.

T — V.

MET KAARTEN, PLAATEN EN PORTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCIII.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

TRO.

TROMP. (HARPERT MARTENSZOON) Of de perſoon, welke deezen naam voerde, den twee doorluchtige Admiraalen, hier na te vermelden, in den bloede beſtaan hebbe, en zo ja, in welk eenen graad, hebben wij niet kunnen ontdekken. Eene bijzonderheid, welke 's Mans karakter en denkwijze kenſchetst, is ons van hem gebleeken. Hij was Lid der Regeering van *Delft*, en hadt, wegens die Stad, zitting in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden, in den jaare 1688, ten tijde als de Raadpenſionaris FAGEL aldaar de eerſte opening deedt, omtrent den beſtaanden overtogt van Prinſe WILLEM DEN III na *Engeland*. Men weet dat de zaaken dien Koninkrijke, ten dien tijde, zeer verward ſtonden, en hoe de Proteſtantſche Godsdienſt, door de Roomschgezindheid des Konings, aldaar met vervolging en uitroeijing wierdt gedreigd. De Raadpenſionaris, een vriend en gunſteling van den Stadhouder, gaf hieromtrent te verſtaan, hoe hij van gedagten was, dat de Prins, om de zaaken van *Engeland* te herſtellen, derwaarts behoorde over te ſteeken, voorts, wanneer hij door de Rijksgrooten daar toe verzogt wierdt. Hij voegde 'er nevens, dat zijne Hoogheid, naar zijne gedagten, daar toe, door de Staaten, behoorde ondersteund te worden. Hoewel de Staatsman zijne meening niet verder uitte, wierdt, nogthans, dezelve, door de Leden duidelijk genoeg begreepen, dat de Heer TROMP den Amſterdamſchen Burgemeester NIKOLAAS WITSEN, die insgelijks in de Gekommitteerde Raaden zat, deeze aanmerkelijke woorden in de ooren fluisterde; *dat de Prins* Monmouthje *ſcheen te willen ſpeelen.* De Heer TROMP zinſpeelde op JAKOB, *Hertog van Monmouth*, Natuurlijken Zoon van Koning KAREL DEN II, die, na het over-

lijden van zijnen Vader, na *Holland* was geweeken, en van daar na *Engeland* overstak; om 'er eenen Opstand in het Rijk te verwekken; doch in zijne onderneeming zo ongelukkig slaagde, dat hij dezelve met den hals moest boeten.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie.*

TROMP, (KORNELIS) van wiens geboorte, zo min de plaats als de tijd, ons is gebleeken, was de Zoon van den beroemden Zeeheld en Admiraal MARTEN HARPERTSZOON TROMP; zijn Moeder was BINA DE HAAS. Weinig, of om beter te zeggen, niets vinden wij, bij de Geschiedschrijvers, wegens zijne vroegere jeugd en aankoomende Jongelingschap aangeteekend. Dewijl zijn Vader, ten tijde als hij gebooren wierdt, reeds eenen aanzienlijken rang in 's Lands Zeedienst bekleedde, is het te denken dat hij eene opvoeding, daar meede overeenkomstig, zal genooten, en den wijdvermaarden Zeeheld al vroeg op deszelfs togten verzeld hebben, om alzo door eene vroegtijdige ondervinding, met onderwijs gepaard, tot den dienst van 't Vaderland te worden in staat geffeld. Dit is zeker, dat hij, tot mannelijke jaaren gekoomen zijnde, reeds in den Jaare 1650, als Kapitein het bevel voerde, over een Oorlogschip, en in die hoedanigheid, nevens den vermaarden JAN VAN GALEN en eenige andere Kapiteinen, wierdt uitgezonden na *Salee*, om dat roofnest te water in te sluiten, en met de Regeering een Verdrag te treffen; waar in zij ook gelukkig slaagden. In den Jaare 1652, woonde hij den zeeslag bij, in de Middellandsche Zee, tusschen den Engelschen Admiraal BODLEY en JAN VAN GALEN, voorgevallen. In dit gevegt betoonde TROMP de blijken van ongemeene dapperheid en bragt den Engelschen geene kleine schade toe; doch alzo hij zich geduurig hadt bevonden ter plaatze, daar het hevigst vuur gemaakt wierdt, was zijn schip merkelijk beschadigd geworden, en hij genoodzaakt, onder den wal van *Corsica* te loopen. Toen 's anderen daags naa den Zeestrijd de Engelsche Vloot te *Porto Longone*, eene Spaansche Haven, binnen ge-

geloopen, en de Hollandſche Zeemagt in dezelve ingelijks ten anker was gekoomen, wierden de vijandlijkheden voor eenigen tijd opgeſchort. De Kapitein TROMP met den Kapitein BLOK aan land gevaaren zijnde, om den Spaanſchen Bevelhebber BRANCARTIO te begroeten, begaven zich luiden; daar toe vooraf verlof verkreegen hebbende, aan boord van den Engelſchen Admiraal BODLEY, van welken zij vriendlijk ontvangen, minzaam onthaald, op de gezondheid van VAN GALEN toegedronken, en bij 't afſcheidneemen met vijf Kanonſchooten verëerd wierden.

In den ſtraks gemelden Zeeſlag, hadden de Hollanders, onder anderen, op de Engelſchen veroverd het Fregat *de Fenix*; op 't welk vervolgens KORNELIS TROMP was overgegaan, om dat zijn ſchip, *de Maagd van Enkhuizen*, zo reddeloos geſchooten, en boven en onder water gehavend was bevonden, dat het onbekwaam wierdt geoordeeld om verder Zee te bouwen. Schoon de Engelſchen merkelijk ſchade hadden geleeden, hadden zij, nogthans, moeds genoeg behouden, ook om deeze ſchade gedeeltelijk te herſtellen, eenen aanſlag te waagen ter herneeminge van *den Fenix*. Te gemaklijker gelukte hun deeze aanſlag, dewijl de Hollanders, een Prijs met Bakkeljaauw geladen ingebragt hebbende, vrolijk waren, en ſlappe wagt hielden; zij waanden zich veilig tegen alien vijandlijken aanval op de Reede van *Livorno*, daar zij thans geankerd lagen. BODLEY en de Kapitein COCQS, deeze aanſlag beſpiedt hebbende, bemannen hier op drie Booten, voerende ieder dertig Bootsgezellen, allen gewapend met Pistoolen, Houwers, en zakjes Meel, om het in de oogen der weerſtandbiedende vijanden te werpen. In den avond van den negenëntwintigſten November des Jaars 1652, ſtaken ze ſtilletjes van boord, doch de duisterheid van den nacht deedt hen van elkander dwaalen; tegen den volgenden morgenſtond zich egter vereenigd hebbende, leggen ze het Fregat, met beraamd overleg, aan boord. Volgens afſpraak moest het volk van de eerſte Boot de Kabels van *den Fenix* afkappen, dat van de tweede de zeilen beſtuuren, en van de derde het Scheepsvolk beneden houden, of, indien het de nood vereischte, afmaatten. Dit alles konde niet zo ſtil verrigt worden, of TROMP

wierdt eenig gerugt gewaar; hij vlugt hier op uit de kool, en loat eenige Pistoolschooten op de Engelschen, die reeds meester van het schip waren. Doch geen kans ziende tot herstellinge van zaaken, springt hij uit een der vensters van de Kajuit, en zwemt zo lang in Zee, tot dat hij door eene Boot van een Hollandsch schip gered wordt. De Engelschen, dus volkomen meester van het schip zijnde, zeilden 'er terstond meede na *Napels*: twee Hollandsche schepen zetten hen naa; doch te vergeefs, dewijl *de Fenix* uitsteekend wel bezeild was. Acht Hollandsche Matroozen wierden, bij deeze gelegenheid, en, gelijk zommigen verhaalen, in koelen bloede, afgemaakt, en de gekwetsten te *Napels* aan land gezet.

Zeer euvel ondertusschen wierdt dit schenden van de vrijheid en veiligheid der Reê van *Livorno*, door den Groot-Hertog van *Toskaanen*, opgenomen; hij beval aan de zes Engelsche schepen, die agter de *Moelie* lagen, en nu, door de Hollanders, in de achtste maand waren binnen gehouden, terstond te vertrekken, of het genomen Fregat te rug te geeven. Hierom wierdt beraadslaagd tusschen APPLETON, die 't bevel over deeze schepen voerde, en den Kommandeur BODLEY, die met zijn Eskader in *Porto Longone* lag, en beslooten *Livorno* te verlaaten, en gezamentlijk de Hollandsche Vloot aan te tasten. Deeze bestondt uit zestien Oorlogschepen en één Brander. KORNELIS TROMP, overgegaan op het schip *de Maan*, voorheen gevoerd door den Kapitein DAVID JANSZOON BONT, in den slag tegen BODLEY gesneuveld, was thans, bij voorraad, tot de waardigheid van Schout-bij-nacht verheeven. Op den dertienden Januarij des Jaars 1653, kwamen de Vlooten aan elkander, in het gezigt van *Livorno*. Hevig wierdt, in dit gevegt, aan weerkanten gestreeden. TROMP, in 't bijzonder, wien nog de spijt in 't hart lag van den hoon, op het schip *de Fenix* geleeden, betoonde eene ongemeene dapperheid. Het Engelsche schip *de Sampson*, gewapend met veertig stukken en honderdëndertig koppen, klampte hij aan boord, en bragt het, door onophoudelijk schieten, wel haast in zo deerlijke benaauwdheid, dat de Hollandsche Matroozen begonnen te enteren, en de Engelschen om kwartier te roepen. Doch *de Sampson*, eer het nog veroverd was, raakte

door

door het vuur van den Hollandſchen Brander, 't welk tot in de Kruidkamer was doorgedrongen, in brand, en vloog vervolgens in de lucht. APPLETON, voor de Hollandſche dapperheid moetende wijken, nam de vlugt. Kommandeur BODLEY, zulks vernomen hebbende, volgde zijn voorbeeld, die, egter, door TROMP, met eenige ſchepen, wierdt nagezet. Gelukkig voor de Engelſchen raakte hij, door de donkerheid van den nacht, uit hun gezigt: want gewisſelijk ware hij anderzins in hunne magt gevallen. — 't Is bekend dat, in deezen Zeeſlag, den dapperen VAN GALEN de rechter voet wierdt afgeſchooten, en hij vervolgens aan deeze wonde overleeden is. Als een bewijs van 's Mans onverzaagdheid tekenen wij hier aan, dat, naa dat hem, geduurende het gevegt, het been onder de knie was afgezet, hij tot verſterkinge een glas wijn nuttigde, en hetzelve, zonder eenige tekenen van pijn, uitgedronken hebbende, het ter aarde wierp, met deeze woorden: „De Engelſche Koningmoorders moeten 't toch alles „ betaalen." De Staaten van Holland, hun genoegen over de dapperheid van verſcheiden hunner Zeebevelhebberen willende betuigen, en om tevens 's Lands Zeemagt op een beter voet te brengen, beſlooten, in het zelfde jaar, zommigen hunner tot hooger waardigheid te bevorderen. KORNELIS TROMP wierdt bij die gelegenheid niet vergeeten, maar tot Schout-bij-nacht onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amſterdam* aangeſteld. Behalven de erkentenis, welke men aan de nagedagtenisſe van zijnen onlangs geſneuvelden Vader, MARTEN HARPERTSZOON TROMP, wilde bewijzen, was zijne eigen perſoonlijke dapperheid, bij verſcheiden gelegenheden, en vooral in den jongſten Zeeſlag voor *Livorno* betoond, de reden van deeze bevorderinge.

In den Jaare 1654 ſtak TROMP, in de gemelde hoedanigheid in Zee, om eenige Spaanſchvaarders na de Middellandſche Zee te geleiden. De Vice-Admiraal DE RUITER, die ingelijks een togt derwaarts hadt gedaan, keerde van daar te rug na *Kadix*. Naauwlijks hadt hij voor deeze Stad het anker laaten vallen, of de Nederlandſche Konſul, en eenige Hollandſche Kooplieden, kwamen bij hem aan boord, hem met droefheid vertoonende verſcheiden brieven, uit *Salee* geſchreeven,

meldende hoe hard de Cid, of Opperbevelhebber dier Stad, met de Nederlanders handelde, ter oorzaake dat de Schoutbij-nacht KORNELIS TROMP een Fluitschip, *de Windhond* genaamd, 't geen men zeide te *Salee* t'huis te hooren, bij *Mamora* hadt genomen. De reden, welke TROMP van zijn gedrag gaf, begreepen in eenen Brief aan den Cid, kwam hierop uit: „ Dat die van 't Schip, welk hij veroverd hadt, geen „ sloep hadden willen uitzetten, noch aan zijn boord koo„ men, hoewel hij een Witte Vlag hadt laaten waaien; dat „ hij het toen voor een Algiersch Schip hadt aangezien, en „ daarom genomen: te meer, om dat het Volk met kisten „ en kasten, zo veel doenlijk was, aan land vlugtte; doch „ indien de Opperheer van *Salee* zich hier door beleedigd „ vondt, dat hij zich kon vervoegen aan Hunne Hoogmogenden, de Algemeene Staaten, die gewoon waren eenen iegelijk billijk regt te doen; 'er bijvoegende, dat hij geenen „ last hadt om den Onderdaanen van *Salee* eenig hinder of „ schade te doen." Veel moeite hadt het in, eer dit geschil wierdt uit den weg geruimd; en 't liep aan tot in October des Jaars 1655, eer het Verdrag getroffen, en de Vrede wierdt vernieuwd. Eene der voorwaarden behelsde, dat de Heeren Staaten aan den Cid van *Salee* zouden doen wedergeeven 't geen geborgen, in weezen of gekoomen was van 't Schip *de Windhond*, 't welk de Schout-bij-nacht KORNELIS TROMP, in 't voorgaande jaar, bij gebrek van genoegzaame kennis te geeven, of Zeebrieven te vertoonen, omtrent *Mamora* hadt genomen, en te *Kadix* opgebragt, doch 't geen nadeshand verongelukt was.

In den Jaare 1656, was tusschen KAREL GUSTAAF, Koning van *Zweeden*, en den Poolschen Koning JOHAN KAZIMIR, Oorlog ontstaan. 't Belang, welk de Algemeene Staaten bij deezen Oorlog hadden, en de vreeze dat de Zweeden zich van *Dantzig* zouden meester maaken, waarbij de vaart der Hollanderen op de Oostzee, toenmaals gelijk nog heden een voornaame tak van hunnen Koophandel, merkelijk nadeel zoud geleeden hebben, deedt hen besluiten om eene Vloot na de Zond en de Oostzee te zenden. Het Opperbevel over dezelve wierdt opgedraagen aan den Graave VAN WASSENAAR, *Heere*

van

van Obdam, Luitenant-Admiraal van Holland. Doch eer deeze in Zee stak, wierdt de Vice-Admiraal DE RUITER, verzeld van den Vice-Admiraal PIETER FLORISZOON en onzen Schout-bij-nacht TROMP, met eene Vloot, vooruitgezonden. In Junij kwamen zij onder de *Lap*, bij de *Zoud*, ten anker. Nevens de twee opgenoemde Opperbevelhebbers, begaf zich TROMP terstond aan land, om te *Koppenhage* met de Staatsche Gezanten, den Heere KOENRAAD VAN BEUNINGEN, de Heeren VAN AMKRONGEN en MATTHIAS VIERZEN, te spreeken, en vervolgens eenige der voornaamste Staatsdienaaren te begroeten. Van daar keerden zij spoedig te rug in de Vloot, die door de komst des Heeren VAN WASSENAAR eerlang merkelijk versterkt wierdt. Met deeze vereenigde magt rigtten zij hunnen koers na *Dantzig*; hier wierden zij, straks naa hunne aankomst, met eenige eereschooten, uit het Kasteel *Weiuelmunde*, begroet: terwijl men kort daar naa een Galjoot, voerende eenige Heeren en Kooplieden van de Stad, in de Vloot zag verschijnen, om den Luitenant-Admiraal en de overige Bevelhebbers te verwelkoomen. De Heer VINCENTIUS FABRICIUS, Sijndicus of Pensionaris der Stad, vermaard om zijne geleerdheid en Latijnsche Dichtkunde, kwam, uit naame der Wethouderschap, den Heere VAN WASSENAAR begroeten, en vervolgens aan land en in de Stad nodigen. Onbeschrijflijk is de vreugde, welke, te *Dantzig*, over de komst der Nederlandsche Vloot, bedreeven wierdt; bij dag en nacht zag men de bewijzen van bijzondere blijdschap. Niet vrugtloos waren ook de kosten, door de Algemeene Staaten, bij deeze gelegenheid gedaan. Door hunne Gezanten traden zij, met eenige Gemagtigden des Konings van *Zweeden*, in onderhandeling over een nader Verdrag en Verbond van vriendschap. De Nederlandsche Vloot voor *Dantzig* bevorderde kragtdaadig dit Verdrag, 't welk in September te *Elbing* wierdt geslooten. De tijding van het geslooten Verdrag deedt de Staaten deezer Landen besluiten, om den Heer VAN WASSENAAR, met dertig der zwaarste schepen, t'huis te ontbieden; doch aan den Schout-bij-nacht TROMP bevel te zenden, op of omtrent de Reê van *Dantzig*, met twaalf der ligtste schepen, tot nader order, te vertoeven. Doch niet lang naa het vertrek van den

Luitenant-Admiraal, wierdt TROMP met zijne onderhoorige ſchepen insgelijks opontbooden. In November des Jaars 1656, kwam hij met zijn Vlootdeel behouden in 't Vaderland aan.

Na dezen togt, ſchijnt de Heer TROMP eenige jaaren rust van den Zeedienst te hebben genooten. Althans ontmoeten wij niets aanmerkelijks, wegens zijne verrigtingen van dien tijd af tot in den Jaare 1662. In dit jaar wierdt hij, nevens den Kapitein DIRK SCHEY, na de Middellandſche Zee gezonden, om eene Vloot van tien Koopvaardijſchepen te geleiden. DE RUITER was reeds vroeger, met eene Vloot van twintig Oorlogſchepen, derwaards geſtevend. Op den eerſten dag des Jaars 1663, kreegen de twee Nederlandſche Vlooten elkander in 't gezigt. Doch eenige weeken laater wierdt de Vice-Admiraal DE RUITER, met eenige ſchepen, na 't Vaderland ontbooden, en hem tevens bevel gezonden, om het gebied over 't Esquader, welk in de Middellandſche Zee zou blijven, over te draagen op den Schout-bij-nacht TROMP. Eerlang wierdt deeze aan werk geholpen, door de trouwloosheid der Algierijnen. Tegen het Verdrag, onlangs met hun geſlooten, begonnen zij eenige Nederlandſche ſchepen te onderzoeken, en dezelve van veele goederen te berooven. TROMP, deezen moedwil niet ongeſtraft willende laaten, en van de Algemeene Staaten uitdrukkelijken last ontvangen hebbende om geweld met geweld te keer te gaan, ging dan op hen los om hunne plonderzucht te teugelen. Eerlang raakte hij in gevegt met eenige Rooffchepen, en veroverde dezelve; waar door een aanzienlijk getal Christen Slaaven in vrijheid wierdt herſteld. Onder anderen bemagtigde hij, op den tienden Januarij des Jaars 1664, niet verre van *Malaga*, twee Algierijnſche Vrijbuiters, den eenen met achttien, den anderen met twintig ſtukken geſchuts gewapend, te zamen aan boord hebbende tweehonderdëntachtig, zo Turken als Mooren, vijfëntwintig Christen Slaaven, en vijf Renegaaten. Niet lang verteefde de Heer TROMP, naa deeze zege, in de Middellandſche Zee; zaaken van grooter aangelegenheid, elders voorgevallen, maakten zijne en de tegenwoordigheid zijner Vloote in andere waereldoorden noodzaaklijk.

Het

Het vuur van Oorlog, 't welk tusschen Engeland en de Veréénigde Gewesten eenigen tijd onder de assche hadt gesmeuld, dreigde nu wederom in lichterlaaije vlamme te ontbranpen. KAREL DE II, hoewel door Nederlandsche hulp op den throon zijner Vaderen hersteld, toonde duidelijk dat hij deezen Landen een kwaad hart toedroeg. Op zommige plaatzen waren reeds daadlijkheden gepleegd, en men was hierom zorgvuldig op zijne hoede. Eene talrijke Vloot rijkgelaaden schepen wierdt, onder anderen, uit de *Indiën* verwagt. Op dat deeze niet in de magt der Engelschen mogt vervallen, kreeg de Heer TROMP last, om met eene Vloot van tweeëntwintig Oorlogschepen op dezelve te kruissen. Hij ontmoette, in Augustus, de Oostindische Retourvloot bij *Fairhill* omtrent *Hitland*, en bragt dezelve in behouden haven, zonder eenige vijandlijkheden ontmoet te hebben. Dewijl men hier te lande hadt beslooten, den Engelschen kragtdaadigen tegenstand te bieden, wierdt het tevens raadzaam geoordeeld, zommige Scheepsoversten tot hooger waardigheid te vorderen. Bij deeze gelegenheid wierdt de Schout-bij-nacht TROMP verheven tot den rang van Vice-Admiraal onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*. In deeze hoedanigheid woonde hij den Zeeslag bij, op den dertienden Junij des Jaars 1665, tusschen de Engelschen en Nederlanders voorgevallen. Thans geboodt hij op het Schip *de Liefde*, voerende tweeëntachtig stukken geschut en vierhonderd koppen. Zeer dapper kweet hij zich in deezen strijd; zeilen, staand en loopend want, in één woord bijna alles was op zijn schip aan flarden geschooten. Dapper kweeten zich ook eenige andere Bevelhebbers; doch de meesten waren niet vrij te spreeken van lafhartigheid, blijkbaar uit hun spoedig afdeinzen na 's Lands Zeegaten, toen zij nog naauwlijks den vijand begroet hadden. TROMP betoonde hier over openlijk zijn misnoegen, bijzonderlijk ook aan de Afgevaardigden der Algemeene Staaten in *Texel*, welke, naa het eindigen des gevegts, met een Jagt buiten *Gaats* gevaaren zijnde, eer nog de Vloot was binnen geloopen, den Vice-Admiraal TROMP bij zich aan boord deeden koomen, hem aanmaanende om met de Vloot zee te blijven houden, al ware 't ook dat dezelve daar door eenigen

tegenſpoed leedt, om althans aan de eere te blijven. Doch TROMP, het hart vol ſpijts hebbende, gaf hun ten antwoord, dat hij met Kapiteinen, die hem zo ſchelmagtig hadden verlaaten, zulks niet konde doen. De Vloot, beſtaande uit bijkans zestig ſchepen, liep dan binnen, onder geleide van de Heeren TROMP en KORNELIS EVERTZEN. Bij het bezigtigen der ſchepen bleek het, dat zij in 't algemeen weinig, en de meesten in 't geheel niet, beſchadigd waren. Eenige weinige ſchepen konden toonen in 't heetst van 't gevegt geweest te zijn; het ſchip van den Vice-Admiraal TROMP muntte onder deeze uit. Op dat de trouwloosheid en lafhartigheid, in het toekoomende, zo veel doenlijk, mogt geſtuit worden, wierdt het dienſtig geoordeeld, in *Texel*, op 's Lands Vloot, eenen Krijgsraad te beleggen, in welken het gedrag der verdagte Kapiteinen beoordeeld, en vervolgens hun de verdiende ſtraffe zou worden toegevoegd. Van deezen Krijgsraad wierdt de Heer TROMP tot Opperhoofd benoemd; ook hadt hij alle mogelijke moeite aangewend tot het voortzetten deezer zaake, hebbende ten dien einde in allerijl eenen keer na den *Hage* gedaan, om de Algemeene Staaten van alles naauwkeurig te onderrigten. Niet lang naa deezen geregtshandel, door welken aan de lafhartigen en die zich aan ontrouwe hadden ſchuldig gemaakt, de welverdiende ſtraffe wierdt toegevoegd, wierdt de Heer TROMP, ter belooninge van zijne dapperheid, in den laatſten ſlag betoond, door de Staaten van Holland, bevorderd tot de waardigheid van Luitenant-Admiraal, onder het Kollegie ter Admiraliteit aan de Maas, en wel in de plaats van den onlangs geſneuvelden Admiraal EGBERT BARTHOLOMEUSZ. KORTENAAR. Een zonderling genoegen betoonde, over deeze verheffing, het Bootsvolk in 't algemeen, 't welk hem, even gelijk wel eer zijnen Vader, bij uitſteekendheid genegen was.

Naa het ongelukkig, doch eerlijk uiteinde des Heeren VAN WASSENAAR, hadden de Algemeene Staaten ſtraks in overleg genomen, wien zij het Opperbevel over 's Lands Vloot, in zijne plaats, zouden opdraagen. Veelen wierpen 't oog op den Heer TROMP, aan wiens dapperheid niemand twijfelde. Doch tuſſchen deezen en de Gemagtigden der Staaten was

eenig

genig misnoegen ontstaan, wanneer hij, na den slag, niet tegenstaande hunne aanmaaning om Zee te houden, met het grootste gedeelte der Vloot binnen *Texel* was geloopen. Ook melden zommigen, dat hij, op 't Eiland *Texel* aan land treedende, zou gezegd hebben, zijn Ampt te zullen nederleggen, om dat 'er naauwlijks twaalf Kapiteinen geweest waren, die hunnen pligt tegen de Engelschen betragt hadden. Doch de voornaamste reden, waarom zommigen hem tegen waren, was, om dat hij, huns oordeels, den Prinse VAN ORANJE eene al te groote genegenheid toedroeg. In 't algemeen wierdt het egter begreepen, dat niemand boven zijn hoofd kon geschikt worden, zonder hem een gevoelig ongelijk aan te doen. Hierom wierdt het besluit genomen, dat men hem, ten minsten in naam, het hoog bevel over de Vloot zou opdraagen. Doch tot maatiging van zijn gezag, wierdt tevens goedgevonden, drie Gevolmagtigden der Algemeene Staaten af te vaardigen op 's Lands Zeemagt; tot deeze waardigheid wierden eerlang benoemd RUTGER HUIGENS, wegens *Gelderland* afgevaardigd ter Algemeene Staatsvergaderinge, JAN DE WITT Raadpensionaris van *Holland*, en JOAN BORREL, Burgemeester van *Middelburg*.

De Heer TROMP, in gevolge van dit besluit, het Oppergebied over 's Lands Vloot aanvaard hebbende, betoonde groote ijver in 't bezorgen van alles 't geen noodig of dienstig was, om dezelve spoedig in Zee te brengen. Doch toen alles nu bijkans gereed was om uit te loopen, en TROMP zich nevens de Gevolmagtigden der Staaten reeds in *Texel* op zijn schip *de Liefde* hadt begeeven, ontving men aldaar de tijding van de aankomst des Luitenant-Admirals DE RUITER met zijne Vloot op de Rivier *de Eems*. Hier door ontstondt merkelijke verandering. Reeds vóór zijne aankomst, hadden veele Leden der Staaten van Holland hunne genegenheid vertoond om hem het Opperbevel op te draagen; doch toen men de zekere tijding van zijne wederkomst van de Kust van *Guinee*, werwaarts hij eenen togt hadt gedaan, ontvangen hadt, wierdt deeze zaak ernstig bij de hand genomen. *Amsterdam* deedt den eersten voorslag; alle de Leden van Holland, en vervolgens de Algemeene Staaten, stemden in den-

denzelven. Op den elfden Augustus des Jaars 1665, wierdt het beſluit genomen, dat de Luitenant-Admiraal DE RUITER, geduurende den aanſtaanden togt, als Opperhoofd 's Lands Vloot zou gebieden, onder het oppergezag der bovengemelde Gevolmagtigden, HUIGENS, DE WITT en BOREEL. Een algemeen genoegen namen de Bevelhebbers der Vloote in dat beſluit, wanneer het hun wierdt aangekondigd, uitgezonderd onzen Luitenant-Admiraal TROMP. Hij verklaarde ronduit, „ dat hij niet begeerde te ſtaan onder den Luitenant-Admiraal „ DE RUITER, en niet van meening was in Zee te loopen: „ dewijl, nu hij de Vloot in goede order gebragt en in ſtaat „ hadt geſteld om Zee te kiezen, hem een ander boven 't „ hoofd geſteld was." Den volgenden dag, wanneer, in zijne tegenwoordigheid over 't uitloopen der Vloote wierdt geraadpleegd, herhaalde hij deeze Verklaaring, 'er neyens voegende, „ dat hij verzogt, voor deeze reize, van zijn „ Ampt te mogen ontſlagen worden, dewijl hij toch den togt „ met geenen luſt of goede genegenheid zou kunnen doen"; met bijvoeging nogthans „ dat hij, bij andere gelegenheden, „ zich den dienſt van den Lande niet zou onttrekken." De Heeren Gevolmagtigden, naa alvoorens met de Afgevaardigden van de Kollegiën der Admiraliteiten rugſpraak te hebben gehouden, voerden TROMP eenige redenen te gemoete, door welke zij beweerden, dat hij den aanſtaanden togt onbezwaard, en zonder krenking van eere, kon bijwoonen, en hem wijders tot zijnen pligt vermaanden. Toen hij, niet tegenſtaande dit alles, op zijn ontſlag bleef aanhouden, wierdt hem eindelijk geantwoord, „ dat zij zich niet bevoegd vonden om hem „ dit ontſlag te kunnen inwilligen; doch zo hij bij zijn be„ ſluit volhardde, hij dan zijn ontſlag van de Algemeene „ Staaten, door eenen brief, moest verzoeken; dat zij, in „ zulken gevalle, gaarne aan Hunne Hoogmogenden, ten zij„ nen behoeve, wilden ſchrijven; maar dat hij genoodzaakt „ was, het antwoord der Algemeene Staaten af te wagten; „ dat hij zelf, naa 't verkreegen verlof, van daar niet be„ hoorde te vertrekken vóór de aankomst van den Luitenant„ Admiraal DE RUITER in de Vloot; dewijl het gebied, 't „ welk aan hem, bij proviſie, door Hunne Hoogmogenden,

„ was

„ was opgedragen, zo lang bleef duuren." Hier meede ſcheidde de Heer TROMP van de Gevolmagtigden, zonder zich ten vollen te verklaaren, of hij aan de Algemeene Staaten zou ſchrijven, dan niet. De Heeren Staaten van Holland ondertuſſchen, uit zeker ſchrijven van de Heeren KORNELIS WITZEN, Oud-Burgemeester van *Amſterdam*, en den Raadpenſionaris DE WITT, verſtaan hebbende dat de Luitenant-Admiraal TROMP zwaarigheid maakte om onder den Heere DE RUITER te ſtaan, en Zee te kiezen, ſchreeven daar over hunne meening aan de gemelde Heeren, in den volgenden brief.

De Staaten van Holland en West-Vriesland.

„ *Edele, Erentfeste, Hooggeleerde, Wijze,*
„ *Voorzigtige Heeren!*

„ Wij verneemen met misnoegen en verwondering, dat de
„ Luitenant-Admiraal TROMP uit onze diſpoſitie, ten aanzien
„ van de qualiteit en 't Commandement, gedefereerd aan den
„ Luitenant-Admiraal DE RUITER, occaſie genomen heeft van
„ tergiverſatie in de uitvoering van des Lands dienst, hem
„ aanbevolen, ook zo verre dat hij weigeren zou te ſtaan
„ onder 't Commandement van den voornoemden DE RUITER,
„ en vervolgens omme voor des Lands dienst in de aanſtaande Expedite zich te laaten emploijeeren; Vertrouwende
„ niettemin dat hij, zijne gedagten over eene zaak van zo
„ groot een gewigt voor den dienst van den Lande in 't gemeen, en de reflectien die over 't voorſchreeven doen tegen zijn perſoon in 't particulier gemaakt zouden moeten
„ worden, nader hebbende laaten gaan, zich beter zal beraaden hebben; ende hoe het zoude mogen wezen, dewijl
„ door zo onberaaden voorneemen des Lands dienst in geenen deele mag verwaarloosd worden, zo begeeren wij dat
„ Gijlieden de zaaken bij alle manieren, doenlijke en bedenkelijke wegen, daar heenen zult dirigeeren, dat, zonder
„ aanſchouw op den perſoon van den voornoemden Luitenant-
„ Admiraal TROMP, en 't zij hij zich beter bedagt hebbe,
„ ofte bij zijn onbevoegd en onvoorzigtig opzet zoude mo-

„ gen

„ gen perſiſteeren, daaromme het uitgaan van de Vloot in
„ geenerlei wijze opgehouden, of gereetardeerd, maar zonder
„ eenig verzuim van tijd of occaſie gevanceerd en geëffec-
„ tueerd zal worden, enz."

De Gevolmagtigden gedroegen zich naar den inhoud van dit ſchrijven. En TROMP, zich nader bedagt hebbende, of zich laatende overreeden, bleef op de Vloot, en voegde zich naar de meening en het bevel van 's Lands Staaten.

Ondertuſſchen was, voor eenige dagen, merkelijke opſtand gereezen op het ſchip van den Heere TROMP, voornaamlijk onder de gemeene Matroozen; deeze wilden het anker niet opwinden dan in den naam des Prinſen VAN ORANJE; in nog verſcheiden andere opzigten ſtelden zij zich tegen hunne Bevelhebbers, die, egter, door gevoegelijke middelen, alles wederom tot ſtilſtand bragten. Maar de muitzucht openbaarde zich van nieuws, met grooter hevigheid, toen de Kok begon te ſchaffen. Want niet te vrede zijnde met het geen hun geſchaft wierdt, begaven zij zich met de bakken na de Kajuit, en maakten aldaar groot geweld: zo dat de Scheepsoverſten, opgemerkt hebbende wie de voornaamſte Belhamels waren, dezelve deeden in verzekering neemen, en voorts in boeijens klinſteren, om vervolgens naar verdienſte geſtraft te worden. De Krijgsraad vergaderde dan, en, de ſchuldigen gehoord hebbende, verweés twee van dezelven, tot een ſpiegel voor alle anderen, om de Galg het lot te weepen. Ten dien einde wierden twee ſtukken papier gelegd in een tinnen ſchotel, met een ſervet overdekt; op het eene papiertje was een Galg, op het ander een Nul getekend. Die de Galg trok, wierdt terſtond aan de groote Raa opgehangen, de andere ſtrengelijk gegeesſeld en gebrandmerkt, en wijders voor ſchelm uit land gezet.

't Is bekend, hoe 's Lands Vloot, bij deeze gelegenheid, wierdt in Zee gebragt, door de kundigheid en onvermoeide yverigheid van den Raadpenſionaris DE WITT, die, tegen het algemeen gevoelen der Lootzen, bevonden hebbende, dat 'er wel achtentwintig ſtreeken op het Kompas waren, met welke de ſchepen konden uitloopen, zelve het dieplood in de hand nam,

zum, en, het Spanjaardagt gepeild hebbende, op sommige plaatzen vier voeten meer water voordt, dan doorgaans wierdt gemeend. Hier door gelukte het dien grooten Staatsman, 's Lands Zeemagt, tot algemeene verbaasdheid, met een Zuiden en Zuidwesten wind in Zee te brengen. Doch niet lang was zij in Zee geweest, of zij wierdt beloopen van eenen geweldigen storm, zo dat het oogmerk, om handgemeen te worden met de Engelschen, thans mislukte. De verstrooide Vloot verzamelde zich onder *Goeree*; van waar zij na *Engeland* overstak, en eerlang in 's Koenings Diep binnen liep; met oogmerk om iets tegen den vijand te ondernemen. Doch eene algemeene ziekte, welke op 's Lands Vloot ontstondt, verijdelde dit voornemen. TROMP was, ten dezen opzigte, een der ongelukkigsten; hij verklaarde, dat op zijn schip, binnen den tijd van twee dagen, meer dan vijftig Soldaten waren ziek geworden. Hierom wierdt beslooten de Vaderlandsche Reeën wederom op te zoeken. TROMP zette zijnen koers na *de Maas*, daar hij in November behouden aan kwam.

In het begin des volgenden jaars, verzogt de Luitenant-Admiraal TROMP aan de Heeren Staaten van Holland, dat zijne kommissie, als Luitenant-Admiraal van Holland en West-Friesland, onder het Kollegie ter Admiraliteit op *de Maaze*, mogt veranderd, en hij, in de plaats hier van, tot Luitenant-Admiraal onder 't Kollegie ter Admiraliteit van *Amsterdam* aangesteld worden. De Heeren Staaten, den raad der bovengemelde Kollegien daar over hebbende ingenomen, bewilligden in zijn verzoek. Op den zesden Februarij ontving hij zijnen nieuwen Lastbrief. Met het schip *Hollandia*, voerende tweeëntachtig stukken geschut en vierhonderdvijftig koppen, liep hij, nevens de geheele Nederlandsche Vloot, op den eersten Junij des jaars 1666, in Zee. Op den elfden dier maand kreegen de Staatsche en Engelsche Vlooten elkander in 't gezigt, omtrent het *Nieuwerland*, en begonnen dien merkwaardigen Zeeslag, welke vier dagen duurde, zo beroemd in 's Lands Geschiedenissen. 's Anderen dags gaf hij, door eenen brief, den Staaten kennis van 't veroveren van 't schip des Admiraals van de Witte Vlag, *the Royal Charles*,

voe-

voerende negentig metaalen ſtukken; als meede van den moed, welke het Bootsvolk bezielde. Op den zelfden dag, als de twee Vlooten aan elkander raakten, was de Heer VAN SOMMELSDYK in 's Lands Vloot gekoomen, en hadt zich begeeven aan boord van den Luitenant-Admiraal TROMP, ongezien DE RUITER hem verzogt hadt, dat hij zich op zijn ſchip onthouden wilde; 't geen daar naa, hier te Lande, eenig vermoeden baarde, als of hij TROMP eenen raad was koomen geeven, die met 's Lands dienst niet wel beſtaan kon. Ook hebben zommigen aangemerkt, dat TROMP, gedurende deezen Zeeſlag, in verſcheiden opzigten, zich geenzins onberispelijk hadt gedraagen. Toen DE RUITER, met den middeltogt der Zeemagt, met den Hertog VAN ALBEMARLE in een hevig gevegt geraakt was, bleef TROMP, die de agterhoede geboodt, twee mijlen bewesten DE RUITER, met opgegijde zeilen, leggen, even als of hem het werk niet aanging; waar door DE RUITER in merkelijke ongelegenheid kwam. Beter gedroeg hij zich in zijn gevegt met den Engelſchen Vice-Admiraal SMITH, dien hij tegen den avond op de vlugt dreef; hoewel het hem vervolgens, tot misdaad wierdt gerekend, dat hij, zonder zich aan den reddeloozen ſtaat van DE RUITER te laaten gelegen zijn, zich enkel bezig hieldt met het Eskader van SMITH, den gantſchen nacht door, te vervolgen; van welk vervolgen hij, zonder den Engelſchen merkelijk nadeel te hebben toegebragt, na *de Wielingen*, en voorts door *'s Lands Diep* in behouden haven liep. Niet lang daar naa liep ook het overige der Vloote binnen.

Zo dra waren de Afgevaardigden der Admiraliteiten, nevens de Gevolmagtigden der Algemeene Staaten, naa het eindigen van den ſlag, niet bij DE RUITER aan boord gekoomen, of deeze, gelijk hij voorheen reeds ſchriftlijk hadt gedaan, begon zich bij dezelve mondeling te beklaagen over de wijze, op welke de Heer TROMP zich omtrent hem hadt gedraagen. Hij gaf niet onduidelijk te kennen, dat hij hem hieldt voor de oorzaak van den ſlegten uitſlag des jongſtgebeurden Zeeſlags. TROMP, hier van kennis gekreegen hebbende, en zoekende zich te zuiveren van eene zo ſmaadelijke opſpraak, ſchreef vervolgens eenen brief aan de Algemeene Staaten, en aan

aan de Staaten van Holland. Dese eerſten brief beſluit hij aldus: „ Hoogmogende Heeren, nu na deeze, en alle mijne „ getrouwe dienſten, van den Heer Luitenant-Admiraal DE „ RUITER, door partijſchap, zonder mij gehoord of geſpro„ ken te hebben, ende jalouſie, om dat God Almagtig mee„ kleinder magt mij op den vijand avantagie heeft gegeeven, „ ende heeft met een grooter magt disavantagie, voor oorzaak „ van de Nederlaage en voor een Schelm gedecrieerd te wor„ den, is mij onlijdelijk; ende zo geene reparatie daar van „ krijge, ben ik incapabel om het Vaderland te kunnen die„ nen: want zo ik niet wel gedaan heb, meene nooit wel „ te zullen kunnen doen. Ende 't is geen tijd om Schelmen „ te emploijeeren, maar wijze, voorzichtige en courageuſe „ Zeehelden, die voor 't Vaderland, ende haare eigen reputa„ tie, bereid zijn goed en bloed op te zetten, welke ik „ meene tot hog toe zo wel door Gods genadigen zegen te „ hebben geconſerveerd, dat ik geen Luitenant-Admiraal DE „ RUITER, noch eenig mensch ter wereld, zo hog ik leeve, „ capabel achte mij die te zullen kunnen ontſteelen, enz."

Deeze en nog verſcheiden andere uitdrukkingen in deezen brief gaven genoegzaam te verſtaan, hoe verre de vriendſchap en het vertrouwen tuſſchen de beide Admiraalen verbroken waren. De Staaten van Holland, over dit geſchil ten hoogſten bekommerd, en erget gevolgen duchtende, bevalen aan eenige Leden van hunne Vergaderinge deeze zaak in nadere overweeging te neemen, en hun vervolgens van goeden raad te dienen. De Raadpenſionaris DE WITT, een der afgevaardigde Leden, deedt 's anderen daags, ter Staatsvergadering, verſlag van 't beſluit der Heeren, 't welk hier op uitkwam: „ Dat men den Luitenant-Admiraal TROMP moest opontbie„ den; dat hij met den Luitenant-Admiraal DE RUITER, niet „ overeenkwam; dat 's Lands dienst vereischte dat noodzake„ lijk een van beiden van zijne bedieninge moest ontlaagen „ worden; dat men TROMP beter dan DE RUITER kon ontbee„ ren." Dit voorſtel wierdt door de Ridderſchap en de meeste Steden goedgekeurd, en vervolgens beſlooten: „ Dat „ de Commisſie, aan den Heere TROMP, als Luitenant-Admi„ raal van Holland en Weſtfriesland, onder 't Kollegie ter

„ Admiraliteit te *Amſterdam*, bij proviſie, en tot Hunner „ Ed. Grootmogenden kennelijk wederzeggen, gegeeven, zal „ worden ingetrokken, gelijk dezelve ingetrokken wordt mits „ deezen. — Dat voorts Hunne Hoogmogenden zullen wor„ den verzogt, den voornoemden TROMP ten ſpoedigſten her„ waarts te beſchrijven, om te zijner aankomſte alhier hem „ de voornoemde zijne dimisſie bekend te maaken, als naar „ behooren." De Heer TROMP, dan, op aanſchrijven der Heeren Staaten, op den drieëntwintigſten Auguſtus in den *Hage* gekoomen zijnde, wierdt hem, 'ſ anderen daags, ter Vergaderinge van Holland verſcheenen zijnde, door den Raadpenſionaris aangezegd „ Dat Hunne Ed. Grootmogenden had„ den goedgevonden, de Commisſie, aan hem voor deezen, „ als hun Luitenant-Admiraal onder 't Kollegie ter Admiraliteit te *Amſterdam* gegeeven, in te trekken." TROMP antwoordde daar toe bereid te zijn, en beloofde het ontvangen bevel met ontzag te zullen gehoorzaamen; bedankende wijders voor de gunst en eere, die hij voorheen hadt genooten. Doch alzo TROMP bij den gemeenen man en de Matroozen zeer gezien was, vreesde men dat deeze handelwijze ligtelijk eenig onheil of opſchudding zou kunnen te wege brengen. Hierom wierdt hem tevens belast, om tot nader order in den *Hage* te blijven, en te gelijk verbooden na de Vloot te gaan of daar heen te ſchrijven, onder bedreiging van als ſchuldig aan Muiterij te zullen geſtraft worden. In de plaatze van den Heere TROMP, wierdt met de waardigheid van Luitenant-Admiraal bekleed de Heer WILLEM JOSEF VAN GENT, Kolonel van het Regiment Marſiniers; die in 't eerst weigerde dit Ampt te aanvaarden, doch naderhand, door het ſterk aanhouden van zommigen, en onder deezen den Heere TROMP zelven, daar toe wierdt overgehaald. Aldus wierdt TROMP van allen Zeewind verlaaten, zeer tegen den zin van de Vergaderinge der Algemeene Staaten. Zommigen meenen, dat 's Mans blijkbaare zucht voor het Huis VAN ORANJE voor de voornaamſte reden, waarom hij in ongunst verviel, moet gehouden worden. De Graaf DESTRADES, toenmaals Franſche Gezant bij de Algemeene Staaten, zich verbeeldende, dat de Heer TROMP deezen ſpijt niet zou kunnen verzwelgen, en gelegenheid zoe-

ken

ken om 'er zich, op de eene of andere wijze, van te wreken, zogt hem over te haalen in den dienst van den Koning zijnen Meester, met belofte van een jaarwedde van vijftigduizend Livres. Doch TROMP, die, naa zijne dimissie van de Staaten van Holland, ook bij de Algemeene Staaten om ontslag van zijne kommissie als Kapitein verzogt hadt, weêrdeeze streelende aanbieding van de hand, en verkoos als een vergeeten burger stil in zijn Vaderland te leeven.

Waar hij zich, naa deezen, meest onthouden hebbe, is ons niet gebleeken. 't Kan zijn dat hij een groot gedeelte van zijnen tijd doorbragt in 't vermaaklijk Dorp *'s Graavelande*, op de Lustplaats, door hem gestigt, en naar zijnen naam *Trompenburg* geheeten, uit welks aanleg zijne zucht tot het scheepsleeven eenigzins kan worden opgemaakt, als zijnde het gemelde Lusthuis, 't welk nog in weezen is, in de gedaante van een Oorlogschip gebouwd. In den Jaare 1672, ten tijde van den verfoeielijken moord der Broederen DE WITT, bevondt TROMP zich in den *Hage*. Zommigen hebben aangeteekend, dat een knegt van de Postwagens, met den fluweelen mantel van Heere JOAN DE WITT wegloopende, en hem ontmoetende, hem toeriep: „ Hier heb ik de fulpen lap van den Verraader langen JAN"; waarop TROMP zou geantwoord hebben; „ Dat is goed, mannen"; stellende zich vervolgens voor de strafplaatze. Ook zou iemand, die bij dit ijsselijk schouwspel tegenwoordig was, zijnde TROMP onder de toekijkers staan, hem gevraagd hebben: „ Wat zegt 'er, mijn Heer „ TROMP van"? Waar op deeze, naar 't verhaal van zommigen, zou geantwoord hebben: „ Dat moet 'er nu zo mede „ door"; anderen melden, dat hij, den hoed in de oogen trekkende, stil zweeg. Zeker is het, dat bij deeze gelegenheid bleek, hoe zeer de Heer TROMP bij 't grauw gezien, en zijne afzetting hetzelve tegen den zin was. Een Matroot schreeuwde: „ Dit" (JOAN en KORNELIS DE WITT) „ zijn „ de schelmen, die geene Vloot tegen KROMWEL wilden in „ Zee brengen, maar den ouden Admiraal TROMP zo deerlijk lieten vermoorden. Die Hond", wijzende op het Lijk van Heere JOAN, „ meende het den Zoon, ons Koesje (KORNELIS TROMP) ook te klaaren; doch dit mistte hem. Even-

„ wel zeide hij hem nog af." Daar na eenige der verscheurde kleeren over zijn hoofd zwaaiende, riep hij: „ TROMP boven, DE WITTEN onder! die 't zo niet wil, „ dien slaa de donder." In 't aftrekken langs den *Vijverberg*, voor bij het Heeren Logement, daar toen de Heeren TROMP en KIEVIT in de Vensters lagen, riepen de Schutters in 't voorbijtrekken: „ Lang leeve de Prins; lang leeve TROMP!" die egter op dit geroep, nevens den Heere KIEVIT, het hoofd omkeerde.

Bijkans zeven jaaren leidde dus de Heer TROMP een ampteloos leeven; ten einde van dezelve wierdt hij in zijne oude waardigheid herfteld. Aanleiding hier toe gaf de dood van den Heere VAN GENT, onlangs op 't bed van eere gefneuveld. Het Gemeenebest hadt thans de vereenigde magt van *Frankrijk* en *Engeland* op den halze, en dus bekwaame Bevelhebbers hoognoodig, om die geduchte vijanden tegenftand te bieden. Prins WILLEM, die nu tot de waardigheid van Stadhouder en Admiraal-Generaal was verheven, die den Heer TROMP voor een wakker Zeeheld hielde, en van deszelfs zucht voor het Huis VAN ORANJE overtuigd was, verzogt hem daarom, alle de voorgaande dingen te willen vergeeten, en zijn Ampt van Luitenant-Admiraal onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amfterdam*, wederom te willen aanvaarden. En op dat de oude wrok, tuschen DE RUITER en hem, niet eenige verwarring op 's Lands Vloot mogt veroorzaaken, bragt de Prins wijders te weege dat de twee Admiraalen zich in zijne tegenwoordigheid in der minne verzoenden; beloovende al het voorgaande in eeuwige vergeetelheid te begraaven, en voortaan in broederlijke vriendschap te zullen leeven. De herftelling van den Heere TROMP in zijne oude waardigheid veroorzaakte een algemeen genoegen, niet alleen onder 't Zeevolk, maar ook onder den gemeenen man; en men twijfelde nu niet, of 's Lands Vloot zou, onder zulke dappere Hoofden, de Franfche en Engelfche Zeemagt de vleugelen korten. Zijne Hoogheid wendde ook alle mogelijken vlijt aan, om de eensgezindheid tuschen de twee Zeevoogden te bevorderen en te bevestigen. In zekeren brief aan DE RUITER fchreef de Prins, onder andere: „ Voorts hebben wij in ern-

„ ftige

„ ſtige termen belast en gerecommandeerd aan den Luitenant-
„ Admiraal TROMP, UEd. en uw commandement allenthalven
„ te bejegenen met behoorlijk reſpect en gehoorzaemheid;
„ gelijk gemelde Luitenant-Admiraal ons het zelve mede
„ toegezegd en beloofd heeft."

De Heer TROMP dan in zijne waardigheid herſteld zijnde, deedt alle moeite om zijn ſchip, *de Gouden Leeuw*, in gereedheid te brengen. Zijn Volk deedt hij over dag en nacht werken, en, op dat de vermoeide Matrooſen eenige rust mogten genieten, zijne Kapiteinen, Luitenants en andere Bevelhebbers de nachtwagten waarneemen. Op den zeventienentwintigſten van Bloeimaand des Jaars 1673, liep hij, met eenige ſchepen, uit *Texel* in Zee, en kwam 's anderen daags tegen den middag bij 's Lands Vloot op *Schooneveld*, de algemeene verzamelplaats. Terſtond na zijne aankomst, begaf hij zich aan boord van den Admiraal DE RUITER, die hem zeer vriendlijk verwelkoomde; zijnde deeze bijeenkomst de eerſte in den tijd van zeven jaaren. Weinige dagen daar na onthaalde de Heer TROMP den Admiraal DE RUITER, nevens den gantſchen Krijgsraad, op zijn ſchip ter maaltijd. Bij deeze gelegenheid vertoonde zich zulk eene vriendſchap en vertrouwen tuſſchen de twee Opperhoofden, en de overige Bevelhebbers, midsgaders zulk een brandende ijver om den Vaderlande dienst te doen, dat men 'er eene gewiſſe hoop uit ſchepte op eene aanſtaande luisterrijke overwinning. In 't begin van Junij kreeg de Staatſche de Verééngde Franſche en Engelſche Zeemagt in 't gezigt. Deeze beſtondt uit omtrent honderdenvijftig zeilen, onder welke men tuſſchen de tachtig en negentig groote ſchepen van Oorlog telde. De onze was niet meer dan tweeënvijftig ſchepen van Oorlog ſterk, behalven eenige Fregatten, Advijsjagten en Branders, in alles een getal van omtrent honderd zeilen uitmaakende. In de Nederlandſche Vloot geboodt TROMP den Voortogt, DE RUITER de Middelhoede, en BANKERT de Agterhoede. Eer het gevegt eenen aanvang nam, deedt TROMP eene Krijgsmans aanſpraak tot zijne Officieren. Om hen aan te moedigen, tot kloekmoedig ſtrijden, bragt hij zijn eigen voorbeeld bij, „ die het, zeide hij, niet behoefde te doen om eenig genot,

„ maar uit enkele liefde tot het bedrukte Vaderland was te „ scheep getreeden, om hetzelve te helpen beschermen en „ handhaven; willende zijn leeven liever voor hetzelve op„ offeren, dan de oude vrijheid in slaavernij zien verkeeren, „ en de Nederlanders den hals onder het juk van eene vreem„ delé Mogendheid buigen. Wij hebben", dus vervolgde hij, „ een regtvaardigen God, en eene regtvaardige zaak, laten „ wij daar op vertrouwen. Ik twijfel niet, indien gij allen „ u gedraagt als eerlijke lieden, of 't zal wel gaan." Dit beloofde ieder bij handtasting. Toen vervolgens het Gebed gedaan was, zeide hij tot zijn Scheepsvolk: „ Mannen, de „ vijand is nu nabij; elk draage zich nu als een braaf Kaerel, „ en daar hij voor te scheep is gekoomen: en die zulks „ doen, zal ik het beloonen; dat beloof ik." Tot besluit er nevens voegende: „ 't Zal wel gaan." Hier op dreunde het schip van 't gejuich van 't Scheepsvolk, smijtende de mutzen om hoog, en roepende: *Vive* TROMP! met belofte van den laatsten droppel bloeds, tot verdeedi[illegible]inge van 't Vaderland, te zullen vergieten.

's Naamiddags van den zevenden Junij, tusschen een en twee uuren, raakten de Vlooten aan elkander. Wat de overige Vlootvoogden verrigt hebben, staat ons hier niet te verhaalen; wij bepaalen ons alleen tot het aandeel van onzen Luitenant-Admiraal in dit gevegt. TROMP, die, gelijk gezegd is, den Voortogt geboodt, wierdt handgemeen met den Vice-Admiraal SCHRAM, die insgelijks den voortogt hadt onder 't Eskader van de Witte Vlag onder den Graave D'ESTRÉES. Hij bevondt zich op het schip *de Gouden Leeuw*, 't welk door den vijand weldra dermaate wierdt gehavend, dat hij moest overgaan op 't schip *de Prins te Paard*. Tot 's avonds ten zeven uuren vogt hij hier, toen het zelve de groote Mast over boord geschooten, en hij genoodzaakt wierdt zich te begeeven op 't schip *Amsterdam*, waar mede, schrijft hij in eenen brief aan de Algemeene Staaten, „ wij den dans vol„ eindden." In dit gevegt bleek de oprechtheid der verzoeninge en vriendschap tusschen de Heeren DE RUITER en TROMP. Want als deeze, door de overmagt des vijands, zich in groot gevaar bevondt, en zijn Volk moedeloos begon te worden,

riep

riep hij, ziende DE RUITER, tot zijn ontzet, op hem afkoomen, tot het Bootsvolk: „ Mannen, daar is Bestevaêr, die „ koomt ons helpen; ik zal hem ook niet verlaaten, zo lang „ als ik adem kan scheppen." Ook hieldt de vijand kort daar naa van hem af. 's Lands Vloot behaalde hier de overwinning, en bleef in de zelfde Zee, daar zij gevogten hadt; hoewel de vijanden zich insgelijks de zege toeëigenden. Bij den Heere WAGENAAR vinden wij eenen brief, 's daags naa 't gevegt, door den Luitenant-Admiraal, aan zijne Zuster geschreeven; waar van de kundige Historieschrijver getuigt een woordelijk Affchrift te hebben in handen gehad. In 't vertrouwen dat het den Leezer niet onaangenaam zijn zal, dien brief ook hier te ontmoeten, zullen wij denzelven woordelijk mededeelen.

„ BEMINDE SUSTER,

„ Gisteren hebben wy den dans aengegaen, en ben Godt „ sy gelooft gesondt, en hebben ons hart eens weder opge„ haelt als Keuningen. Ik ben op myn vierde schip, *de Co*„ *meetstar*, en meene van daeg een braeven dans te dansen. „ Wy krygen de Fransen soo aen 't loopen, dat sy de bram„ seils en alles bysetten, en soo het van daeg soo voortgaet, „ soo hoop ik dat aller vrienden en ons gebedt verhoort sal „ zyn, en dat wy van de tyranny verlost zullen worden. „ Adieu. Couragie. 't Sal waerachtig wel gaen. 8 July „ 1673.

„ C. TROMP."

Naa dit gevegt hadt 's Lands Vloot zich verzameld op *Schooneveld*; binnen vijf dagen was zij wederom in staat gebragt om den vijand het hoofd te bieden. Op den veertienden der bovengemelde maand raakten zij wederom handgemeen. TROMP geboodt thans de Agterhoede; hij en de Vice-Admiraal SPRAGGE, van de Blaauwe Vlag, wierden handgemeen. Vooraf hadt met deezen reeds eenige Kogels gewisseld de Luitenant-Admiraal SWEERTS, wiens schip, sneller

zeilende dan de overige van zijn Smaldeel, midden onder den vijand was geraakt: zo dat het gantsch reddeloos geschoten zijnde, en geene hoop op hulp hebbende, SWEERTS zich genoodzaakt vondt van den vijand af te deinzen, om zich een weinig te herstellen. Twee dagen naa deezen Zeeslag, welke klaarblijkelijk ten voordeele van de onzen uitviel, alzo de Verëénigde Franschen en Engelschen de Zee geruimd, en de Staatschen 't veld behouden hadden, wierdt dit gedrag van den Luitenant-Admiraal SWEERTS, in tegenwoordigheid der Gevolmagtigden van 's Lands Staaten, in den breeden Krijgsraad overwogen. TROMP beschuldigde hem in 't aangezigt van wanbeleid en laf hartigheid. SWEERTS beriep zich op zijne onmagt en dringende noodzaaklijkheid. Hier over ontstonden tusschen de twee Opperhoofden hevige woorden, welke, zonder de tegenwoordigheid der Heeren Gevolmagtigden, veelligt, op daadlijkheden zouden uitgeloopen hebben. Eindelijk liet zijne Hoogheid zich aan deeze zaak gelegen zijn; de menigvuldige verklaaringen, ten voordeele van den Heere SWEERTS, bewoogen den Prins om den Krijgsraad aan te schrijven, dat men de beschuldigingen, bij voorraad, in Staate zou laaten, om dezelve bij tijd en wijle nader te overweegen. TROMP en SWEERTS beloofden elkander zich overeenkomstig daar mede te zullen gedraagen; en aldus wierdt dit geschil voor dien tijd bijgelegd.

De volgende Zeeslag, in welken de Heer TROMP de Agterhoede geboodt, was dat vermaarde gevegt, 't welk voorviel in 't gezigt der Hollandsche Kust, omtrent *de Helder* en *Kijkduin*. TROMP en SPRAGGE raakten hier wederom handgemeen, op den eenentwintigsten Julij, 's morgens tusschen acht en negen uuren. Gelijk in de gantsche Vloot, dus wierdt tusschen deeze Helden met ongemeene dapperheid gestreeden. Meer dan drie uuren bleeven zij elkander op zijde leggen, zonder zeil te reppen, terwijl het grof en klein geschut on, ophoudelijk bleef spoelen. Merkwaardig is het, maar tevens waaragtig, dat men bij de drie uuren lang hadt gevogten, eer op het schip van onzen Luitenant-Admiraal, onder een getal van bijkans vijfhonderd menschen, iemand gesneuveld of gekwetst was. DE RUITER en verscheiden anderen spraken

van

van een diergelijk geluk; 't welk de Godvrugtigen toeſchreeven aan de kragt der gebeden, die, gedurende het gevegt, in alle Kerken van Holland, met ongemeene beweeginge der gemoederen, wierden uitgeſtort. Eindelijk, egter, wierdt TROMP genoodzaakt op een ander ſchip over te gaan, dewijl het zijne volkoomen reddeloos was geſchooten, en buiten ſtaat om tegenweer te bieden. Dit gebeurde ook den Ridder SPRAGGE, doch met een ongelukkiger uitſlag. Want als hij zich in eene Sloep hadt begeeven, om van ſchip te veranderen, wierdt dezelve door een kogel getroffen, zo dat zij ten gronde ging, en de wakkere Zeeheld jammerlijk verdronk. Zommigen willen, dat hij, afſcheid neemende van den Koning van *Engeland*, bij handtasting aan zijne Majeſteit hadt beloofd, den Luitenant-Admiraal TROMP leevende of dood te zullen opbrengen, of zelve het leeven 'er bij inſchieten. TROMP, bijgeſtaan van DE RUITER, vervolgde het gevegt; 't welk, naa de uitſteekendſte proeven van dapperheid aan beide zijden, ten voordeele van de Nederlanders, eindigde. Hun verlies was veel geringer dan dat des vijands, welke daarenboven ſchandelijk de vlugt moest neemen. De Opperhoofden van 's Lands Vloot naderhand ter Algemeene Vergaderinge, en in die der Staaten van Holland, verſcheenen zijnde, wierden voor hunnen betoonden moed en beleid, in de drie jongſte Zeegevegten, met mannelijke taal bedankt, en ter Vergaderinge van Holland het beſluit genomen, om aan ieder hunner eene eerlijke erkentenis toe te leggen. TROMP ontving eenen Rentbrief van vierduizend guldens kapitaal.

Kort hier naa wierdt de Vrede geſlooten tuſſchen *Engeland* en de Algemeene Staaten. Hier door kreeg men eenigzins de handen ruim om de wapenen tegen *Frankrijk* alleen te gebruiken. Gelijk de Franſchen, met de Engelſchen vereenigd, onlangs onze kusten hadden gedreigd, wierdt men nu te raade om eenen aanſlag op de kusten van *Frankrijk* te waagen. De Luitenant-Admiraal TROMP wierdt hier toe gebruikt. Op den zeventienden Maij des Jaars 1674, liep hij uit *Texel*, met eene Vloot van tweeëndertig ſchepen. De Graaf VAN HOORN, Opperhoofd der Landmilitie, bevondt zich aan zijn boord. Den drieëntwintigſten Junij kwam hij onder 't Eiland *Belle*

Isle ten anker. Op den zevenentwintigsten dier maand zette hij zijn Volk aan land, en deedt het op het Kasteel aantrekken; doch alzo de Graaf VAN HOORN hetzelve onwinbaar oordeelde, en het van 's Heertogt voor zes maanden was voorzien, deedt hij den aftogt blaazen; waar naa de Vloot wederom onder zeil ging, kours zettende na *Narmoutiers*, daar zij den derden Julij het anker liet vallen. Hier maakte zij gelukkiger, dewijl zij verscheiden Franschen doodde, en een aanzienlijken buit behaalde, nevens eene Brandschatting van 14000 Rijksdaalders. Van daar verzeilde de Heer TROMP met de Vloot na *St. Sebastiaan*, daar hij, nevens den Graave VAN HOORN, minnelijk bejegend, door Geestlijke en Wereldlijke Heeren begroet en treffelijk onthaald wierdt. Van *St. Sebastiaan* vervolgde hij zijnen togt, om van *Kadix* eenige Koopvaardijschepen te geleiden na 't Vaderland, alwaar hij, op den vierden December, met achttien schepen onder de Vlag, in *Texel* behouden aankwam.

Niet lang was TROMP in 't Vaderland geweest, of 'er deedt zich voor hem eene nieuwe gelegenheid op, ter verkrijginge van meerderen luister en aanzien. De Graaven VAN ARLINGTON en D'OSSORY, die zich eenigen tijd in den *Hage* hadden onthouden, betuigden de genegenheid des Konings van *Engeland* om hem te zien, en noodigden hem derwaarts, om een tijd lang ten Hove door te brengen. Te streelender was eene uitnodiging van deezen aart, om dezelve van de hand te wijzen. Op den twaalfden Januarij des Jaars 1675 vertrok hij, met een aanzienlijk gezelschap, op drie jagten, die tot den overtogt gereed lagen. De Prins VAN ORANJE deedt hun uitgeleide tot in *den Briele*. Op den zestienden dier maand kwam hij te *Londen*, daar hij van den Koning, den Hertoge VAN YORK en de verdere Rijksgrooten minnelijk ontvangen, en met beleefdheden en gasterijen overhaaden wierdt. 't Gemeen, uit nieuwsgierigheid om hem te zien, maakte, door den sterken toeloop, de Straaten bijkans onbruikbaar. Zijne Majesteit, om des Helds Krijgsdeugden te vereeren, verhief hem tot de waardigheid van *Baron*, en tevens zijne naakoomelingen in het mannelijk geslagt; of, zo deezen ontbraken, zou des Admiraals tweede Broeder, HARPERT MARTENSZOON

TROMP,

TROMP, Burgemeester van *Delft*; en zijne mannelijke Kinderen, in de plaats treeden; en indien ook deeze geene zodanige Kinderen naliet, mogt de derde Broeder, ADRIAAN TROMP, Ritmeester in dienst der Algemeene Staaten, dien titel voeren. De Brieven, hier toe dienende, wierden terstond door den Groot Zegelbewaarder vervaardigd. TROMP, dus met eere bekleed, en met des Konings Afbeeldzel, rijklijk met Edelgesteenten omzet, begiftigd, keerde in het einde van Februarij na *Holland* te rug.

In den Jaare 1676 wierdt TROMP, met eene Vloot, na *Deenemarke* gezonden, om dit Rijk tegen *Zweeden* bij te staan. Op den zevenden Maij stak hij uit *Texel* in Zee, en liet, op den twaalfden, op de Ree van *Koppenhaage* het anker vallen. Onder den toeloop van eene ontelbaare menigte zette hij voet aan land, en wierdt, twee dagen laater, door zijne Majesteit, in het Kasteel, met de Ridderorde van den *Olifant* begiftigd. Weinige dagen daar naa gelukte het hem, der Deensche Zeemagt eene merkelijke versterking aan te brengen; waar door zij wierdt in staat gesteld om de Zweedsche Vloót aan te tasten, over welke zij eene luisterrijke overwinning behaalde. Aan TROMP wierdt gedeeltlijk de eer der bevogten zege toegekend. De Koning van *Deenemarke*, dit voordeel zich verder willende ten nutte maaken, zondt bevel aan TROMP, zich met de Vloot na *Uistad* te begeeven, om, ware 't mogelijk, aan dien kant eene landing te doen op 't Eiland *Schoonen*. Terstond wendde TROMP den steven derwaarts, en was niet voor de Stad aangekoomen, of hij zondt eenen Trompetter om de plaats op te eischen. Doch de Gouverneur, de Heer VAN VEERZEN, gaf tot antwoord, dat hem de Stad was toevertrouwd, gelijk de Vloot aan zijne Excellentie, en dat hij, dienvolgens, als een eerlijk Krijgsman, dezelve zou verdeedigen. Op dit bescheid zondt TROMP vier Fregatten en drie Galjooten na de Stad, om dezelve te beschieten. 's Anderen daags versterkte hij dit getal met nog vier Fregatten, die allen een zo geweldig vuur maakten, dat niemand zich op de Wallen vertoonen durfde. Een goed aantal soldaaten wierdt insgelijks aan weerskanten der Stad aan land gezet. 's Avonds omtrent zes uuren gaf TROMP het zein

tot

tot een algemeenen aanval, naa alvoorens andermaal dezelve door eenen Trompetter te hebben opgeëischt. Op het gegeeven zein vertoonden zich de Ingezeetenen, en berigtten dat de Zweeden de vlugt genomen hadden. Even gelukkig slaagde hij ook in 't bemagtigen der Stad *Christianopel*. Zo veele dappere daaden wilde de Deensche Koning niet onbeloond laaten; weshalven hij den Heer TROMP, met betuigingen van hoogagtinge en genegenheid, tot den Graaflijken stand bevorderde. Dit verbondt hem te naauwer aan 's Konings belangen: waarom hij ook gereedlijk het oor leende aan deszelfs voorslag, tot het doen eener reize na 't Vaderland, om de Algemeene Staaten te beweegen tot het zenden van een nieuwen onderstand van Oorlogschepen. Op den negentienden Februarij vertrok hij van *Koppenhage*, doch kwam niet eerder dan op den twintigsten Maart in *'s Graavenhage*. De Prins VAN ORANJE bevondt zich toenmaals in het Leger bij *St. Omer*. TROMP volgde hem derwaarts, en van zijne Hoogheid minzaam ontvangen zijnde, wierdt hij hier bekleed met de waardigheid van Luitenant-Admiraal Generaal der Verëenigde Nederlanden, in de plaats van den Heere DE RUITER, die in 't voorgaande jaar gesneuveld was. TROMP kreeg, egter, verlof, om, nog dit loopende jaar, den Koning van *Deenemarke* te mogen ten dienste staan. In Maij des Jaars 1677 nam hij, in deeze hoedanigheid, zitting in de Kollegien ter Admiraliteit, wordende overal treffelijk onthaald.

In 't einde van Junij verliet TROMP wederom het Vaderland, met eene Vloot van tien Oorlogschepen, koers zettende na *Deenemarke*, alzo 's Lands Staaten tot den verzogten vermeerderden onderstand gunstiglijk beslooten hadden. Op den elfden Julij kwam hij ten anker in de *Zond*, van waar hij terstond een keer deedt na *Koppenhage*, om zijne opwagting te maaken bij den Koning. Zo ras de Hollandsche Vloot zich met de Deensche hadt vereenigd, beslóot men tot het doen van eenen aanval op eene der Zweedsche bezittingen. TROMP voerde het Opperbevel over deeze onderneeming. *Smaland* en *Ouland* moesten eerst voor zijn beleid en overmagt bukken. Van deeze verovering te *Koppenhage* te rug gekeerd,

ging

ging hij, eerlang, van zijne Majesteit van *Deenemarke* in persoon verzeld, wederom te scheep, koers zettende na het Eiland *Rugen*. Zij bemagtigden hetzelve, zonder merkelijken tegenstand te ontmoeten. De Koning keerde hier op te rug na *Koppenhage*; doch de Heer TROMP, verzeld van den Deenschen Gezant BUCHWALD, en den Brandenburgschen Resident BRANT, vervoegde zich bij den Keurvorst van *Brandenburg*, toenmaals bezig met de belegering van *Stettijn*, welke Stad, weinige weeken daar naa, aan hem overging.

Middelwijl hadt zijne Deensche Majesteit, dit jaar geen nieuwen onderstand uit de Nederlanden te gemoet ziende, en zich vleiende, eene genoegzaame sterkte in zijne eigen magt te zullen vinden, den Admiraal TROMP uit zijnen dienst ontslagen. Hij maakte zich gereed om na *Holland* weder te keeren, wanneer hij, door den Keurvorst van *Brandenburg*, verzogt wierdt zich bij hem te vervoegen. Aan dit verzoek voldoende, nam hij affcheid van den Deenschen Koning, die hem, voor zijne Gemaalin, met een kostbaar geschenk vereerde, vertrok van *Koppenhage*, en begaf zich na *Wolgast*, alwaar hij van den Keurvorst, die zich aldaar hadt laten huldigen, minnelijk wierdt ontvangen. De reden van dit verzoek was, om dat de Keurvorst zich van de hulpe en het beleid onzes Zeehelds wilde bedienen, ter heroveringe van 't Eiland *Rugen*, 't welk door de Zweeden onlangs was herwonnen. Hij slaagde hier in gelukkig, en behaalde daar mede geenen kleinen dank bij zijne Keurvorstelijke Doorluchtigheid.

Dit was het laatste Krijgsbedrijf van onzen Luitenant-Admiraal-Generaal. In zijn Vaderland te rug gekeerd, opgehoopt met eere, en door twee Koningen met de waardigheid van *Baron*, *Ridder* en *Graave* bekleed, leefde hij aldaar in stilte. Althans is ons niet gebleeken dat hij vervolgens aan 't hoofd van 's Lands Vloot in Zee gestooken is. Zijne Majesteit, Koning WILLEM DE III, in den jaare 1691, in den *Hage* zijnde, hadt wel te wege gebragt, dat hem het Opperbevel over de Nederlandsche Vloot, voor den Zeetogt dien jaars, tegen *Frankrijk*, was opgedraagen; doch in het bekleeden van deeze hooge waardigheid wierdt hij verhinderd door zijnen dood, het gevolg van eene uitteerende ziekte, die

die op den negenëntwintigſten Maij des gemelden Jaars voorviel. Hij overleedt te *Amſterdam*, zonder dat ons zijn nette ouderdom is gebleeken. Zijne Gemaalin was MARGARETA VAN RAAPHORST, Weduwe van den Heere HELMONT; doch uit dit huwelijk heeft het hem niet mogen gebeuren, kinderen te zien gebooren worden. Op den zesden Junij, 's avonds tuſſchen negen en tien uuren, wierdt zijn Lijk uitgedraagen, langs de Nieuwe Heeregragt, daar hij zedert eenigen tijd zijne woonplaats hadt gehad, tot aan den Amſtel, aldaar in een Jagt geplaatst, en vervolgens na *Delft* gevoerd, om in de prágtige Graftombe van zijnen Vader te worden bijgezet. Het Lijk wierdt verzeld van een ſtaatelijk gevolg, overeenkomſtig met de hooge waardigheid, welke hij in zijn leeven hadt bekleed.

Zie de *Hiſtorieſchrijvers van zijnen tijd.*

TROMP, (MARTEN HARPERTSZOON) een der grootſte Zeehelden, welke niet ſlegts de Nederlanden, maar eenig ander land heeft uitgeleverd, vertoont een nieuw bewijs van uitſteekende vorderingen, langs den weg van verſtand, deugd en geluk, tot de hoogſte waardigheden. Zijne geboorteplaats was *den Briel*, in den Jaare 1597, en hij nog maar negen jaaren oud, toen zijn Vader, Kapitein HERBERT MARTENSZOON, hem mede ter Zee nam. Zijn Vader hadt, in den vermaarden ſlag van *Gibralter*, onder HEEMSKERK, 't bevel op een Fregat, waar bij de jonge TROMP insgelijks tegenwoordig was; en als men kort daar naa, op de Kust van *Guinee*, ſlaags raakte met een Roover, in welk gevegt de Vader eerst in de kuit gekwetst, en vervolgens in 't midden van een geſchooten wierdt, hoorde men 't Zoontje, nu maar elf jaaren oud, ſchreiende het volk toeroepen: *zult gij mijns Vaders dood niet wreeken?* Maar 't kind moest, naa het neemen van des Vaders ſchip, den Roover ruim twee jaaren als Kajuitwagter dienen, eer hij middel vondt om te ontkomen. Zedert klom hij van de laagſte dienſten allengskens op, wierdt, in den Jaare 1622, Luitenant op een Oorlogſchip, en kreeg, naa

twee

twee jaaren, van Prins MAURITS, het bevel over een Vlugt, bemand met zwarte koppen. Nu begon hij overal proeven te geeven van zijne dapperheid. De Admiraal PIET HEIN, zich, in den Jaare 1629, op zijn schip, als 't best bezeild, begeeven hebbende, wierdt naast zijne zijde dood geschooten. Men wil, dat gemelde Admiraal eens zou betuigd hebben, dat hij veele wakkere Kapiteins gekend, maar altoos eenigen misslag in hun gevonden hadde; doch nooit in TROMP, en dat deeze alle deugden, in een Zeeoverste vereischt, bezat. Niet lang daar na wierdt hem zijn schip ontnomen; 't welk TROMP derwijze stoorde, dat hij de Zee verliet, en vervolgens zeker Ampt over Zeezaaken te land bekleedde.

Maar in den Jaare 1637 wierdt hem dit ongelijk overvloedig vergoed; want de Luitenant-Admiraal PHILIPS VAN DORP, om zekere misnoegen, tegen hem opgevat, van zijn Ampt verlaaten zijnde, wierdt deeze waardigheid, door Prins FREDERIK HENDRIK, op aanprijzing der Staaten, aan TROMP opgedraagen.

De Koning van *Spanje*, in den Jaare 1639, in zijn Rijk bezig met het uitrusten eener magtige Vloote, die na Nederland stondt gevoerd te worden, wagtte, ten dien einde, eenige behoeften van *Duinkerken*. Dertien Oorlogschepen, drie Pregaten, en zeven Koopvaardijschepen, waren, in Februarij, uitgeloopen, om deeze behoeften na *Spanje* over te brengen. TROMP, op de kusten kruisende, hadt slegts elf schepen onder zijne Vlagge. Nogthans tastte hij de Vloot aan, veroverde twee schepen, en joeg de andere na binnen. Voor deezen zegen wierdt hij, in den *Hage* gekoomen om verslag te doen, met een gouden Ketting beschonken; en ontving, kort daar na, twee brieven uit *Frankrijk*, den eenen van LODEWYK DEN XIII, den anderen van den Kardinaal RICHELIEU, waar door hij tot Ridder van *St. Michiel* verheeven wierdt.

Midlerwijl ging de Koning van *Spanje* voort met het toerusten der gemelde Vloot, blijvende TROMP geduurig in Zee om een waakend oog te houden. Hem kwam ter ooren, dat het Zilver uit de Spaansche Vloot door Engelsche Oorlogschepen na *Duinkerken* zou overgevoerd worden. 't Gerugt was

ge-

gedeeltlijk valsch: want in Julij drie Engelſche ſchepen aandoende, vondt hij in dezelve geen Zilver, maar duizend en zeventig Spaanſche Soldaaten, welke ze, te *Kadix*, hadden ingenomen, om ze te *Duinkerken* aan land te zetten. Negenhonderd van dezelve zette hij te *Barfleur* aan land, en hielde de overige nevens de Officieren bij zich. TROMP onderrustchen, verſterking van ſchepen bekoomen hebbende, bleef den gantſchen Zomer kruisſen, in en omtrent de Hoofden, op de Spaanſche Vloot; die eindelijk, eenigen toevoer uit *Vlaanderen* ontvangen hebbende, uit de *Corunna* in Zee ſtak. Hier te lande kreeg men tijding van haare ſterkte, en tevens berigt, dat de Admiraal last hadt, geenen ſlag te wagen, maar in *Duins* binnen te loopen, alwaar de Engelſchen hem ontvangen zouden. Men beſloot hier op terſtond tot het verſterken der Staatſche Zeemagt. TROMP, zijne Vloot verdeeld hebbende, hadt maar twintif ſchepen bij zich, toen hij, op den zestienden September, de Spaanſche, bij *Beveziet*, in 't gezigt kreeg. De Vloot beſtondt uit drieëndertig zeer groote Spaanſche Galioenen en vierëndertig zwaare Oorlogſchepen, te zamen op hebbende vijfentwintigduizend man; de Spaanſche Admiraal *Don* ANTONIO D'OQUENDO voerde 'er het bevel over. De onze, hoewel, zo 't ſcheen, niet opgewaſſen tegen eene zo groote overmagt, beſloot, egter, ſchutgevaarte te houden met den vijand, tot dat hij een grooter tantal van ſchepen zou gekreegen hebben; dit gelukte hem zo wel, en hij bragt den vijand zo groote ſchade toe, dat D'OQUENDO te raade wierdt bevel te geeven om in *Duins* binnen te loopen, agterlaatende een groot Galioen, en nog een ander ſchip; welke beide na 't Vaderland gezonden wierden. Maar TROMP, zedert, nog zeventien ſchepen onder zijne Vlag gekreegen hebbende, bezette den vijand in *Duins*, met voorneemen om hem op deeze Reede ingeſlooten te houden, of, zo hij uitkwam, ſlag te leveren. Onder dit alles gaf de Engelſche Koning duidelijke blijken van zijne Spaanſchgezindheid. Op verzoek van den Spaanſchen Gezant te *Londen*, liet hij vijftien zijner ſchepen leggen tusſchen de Spaanſche en Nederlandſche Vlooten, om dus den Staatſchen aanval te ſtremmen. Daarenboven hadt hij den Spaanſchen vrijheid gegeeven om het

het Zilver uit hunne ſchepen aan land te brengen, en hun vijftig tonnen Buspoeder toegeſchikt. Ook deedt hij TROMP, terwijl hij voor *Duins* lag, door zijnen Admiraal PENNINGTON aanzeggen, dat hij zich, op de kusten van *Groot-Brittannie*, van vijandelijkheden hadt te onthouden. Doch de Staaten, in aanmerking neemende, hoe veel 'er hun aan gelegen was, dat den Spanjaarden het geduurig overvoeren van Krijgsvolk na *Duinkerken* belet wierdt, waar in zij begunſtigd wierden door de Engelſchen, die hen in hunne Havens ontvingen, ja, zelfs ſchepen aan hun verhuurden, belaſtten hunnen Luitenant-Admiraal den vijand aan te tasten, zonder plaats of perſoon te ontzien. TROMP, wiens Vloot nu tot zeventig ſchepen was aangegroeid, en die zich dus in ſtaat bevondt om den vijand met voordeel aan te tasten, beſloot hier toe op den eenentwintigſten October. De Vice-Admiraal DE WITTE KORNELISZOON kreeg last om op de Engelſche Vloot, die de Spaanſche ſcheen te willen beſchermen, te paſſen. Onder een vrij dikken mist wierdt alles tot den aanval gereed gemaakt; doch 't kwam tot geenen algemeenen Zeeſlag. D'OQUENDO, beſpeurende dat het den vijand ernst was, deedt de ankers kappen, en de meeste ſchepen digt naa de Kust loopen, daar veelen aan ſpaanderen ſtieten. TROMP en de Vice-Admiraal JAN EVERTSZOON gingen gezamentlijk los op het ſchip van den Portugeeſchen Admiraal; het was een vreezelijk gevaarte, te ſterk om met kogels doorboord, en te wel bemand om aangeklampt te worden. Hierom zonde men 'er etlijke Branders op af, waar door het in brand geraakte, en, het vuur tot in de Kruidkamer doorgedrongen zijnde, met een vreezelijk geweld van een ſprong. Van de vijftienhonderd zielen, welke het voerde, bergden geen honderd het leeven. Een gedeelte der vijandlijke Vloote bergde zich, onder het dekzel van den mist, uit *Duins*, en liep voorts na *Douvres*; doch wierdt, door TROMP, in wanorde gebragt. Door de gunst des nachts keerden zij eerlang te rug, en kwamen, met den Admiraal D'OQUENDO, behouden te *Duinkerken*. Twaalf of dertien Galioenen en andere Konings ſchepen waren den onzen in handen gevallen, en in onze Havens opgebragt, op welken groote buit gevonden wierdt.

Verſcheiden' andere ſchepen waren in den ſlag vernield. 't Gelukken deezer onderneeminge wierdt, voornaamlijk, toegeſchreeven aan den ongelooflijken ſpoed, waar mede TROMPS Vloot met omtrent zestig ſchepen verſterkt was; zijnde hier toe weinig meer dan veertien dagen beſteed. De dapperheid van TROMP en DE WITTE wierdt, van wegen de Algemeene Staaten, door treffelijke geſchenken, erkend.

In den Zomer van 't Jaar 1650 kruiste de Luitenant-Admiraal, naa gewoonte, langs de Vlaamſche Kusten; hij veroverde eenige vijandlijke Koopvaardijſchepen nevens drie Koninklijken, en beveiligde de Haringvisſcherij. Doch bij gebrek aan ſchepen was 't hem niet mogelijk de Haven van *Duinkerken* zo volkoomen in te ſluiten, of de vijand ſtak met eenige ſchepen in Zee, en bemagtigde eenige Staatſche Koopvaardijſchepen en inzonderheid Straatsvaarders. In 't volgende jaar wierdt hij met eenige ſchepen gezonden om op vier rijkgelaaden Weſtindiſchvaarders, die uit *Brazil* verwagt wierden, te kruiſen, en hadt op deezen togt het geluk, om van vijf Duinkerkſche Kapers eenen te veroveren; ook nam hij een Galjoot, en een ſchip met boter gelaaden, 't welk op het punt was om te *Duinkerken* binnen te loopen. Ook ontjoeg TROMP, kort daar naa, den Spaanſchen een buit van vier Millioenen. Van elf ſchepen, voerende uit *Spanje* veele zilveren plaaten en kostbaare waaren na *Duinkerken*, nam hij tien weg, en zondt ze na *Zeeland*; vier Koninklijke Engelſche ſchepen, welke hun tot geleide dienden, liet hij na huis zeilen.

In den Jaare 1651 wierdt TROMP met eene Vloot in Zee gezonden, om tegen de Zeeſchuimerijen van den Bevelhebber der *Sorlings* te waaken. Doch wel haast kreeg hij gewigtiger werk. Naa 't onthalzen van Koning KAREL DE I raakte KROMWEL aan de Regeering der nieuwe Engelſche Republiek, en met den Staat der Verééniġde Gewesten in eenen fellen Oorlog ter Zee. Zo ras de Engelſchen, van hunne zijde, de vijandlijkheden begonnen hadden, beſlooten de Algemeene Staaten eene Vloot van honderdēnvijftig ſchepen in Zee te brengen, over welke het Opperbevel aan TROMP wierdt opgedraagen. Hij verzamelde de ſchepen voor *Scheveningen*, en zeil-

zeilde met een gedeelte tot tusschen *Duinkerken* en *Nieuwpoort*, daar hij eenige dagen liggen bleef. Hij hadt last om zich in 't strijken der Vlagge voor de Engelschen, wier Kusten hij mijden moest, te gedraagen naa beschеidenheid. Voorts moest hij de schepen, aan Ingezeetenen van den Staat behoorende, beschermen tegen elk, die ze in Zee onderzoeken of neemen wilde. Midlerwijl was ook de Engelsche Vloot, onder den Admiraal ROBERT BLAKE in Zee geloopen, kruisende, met vijftig schepen, op de Engelsche Kusten. TROMP, tweeenveertig schepen onder zijne Vlag hebbende, wierdt, door storm en tegenwind, ook derwaarts gedreeven; doch hields eerlang af na *Calais*. Hier egter verneemende, dat zeven rijke Straatvaarders, waardig over de vijftig tonnen gouds, van twaalf Engelsche Oorlogschepen onderzogt wierden, en in gevaar waren van genomen te worden, zeilde hij, om die te ontzetten, na de Engelsche Kust. Hier ontmoette hij, op den negenëntwintigsten Maij, den Admiraal BLAKE, en maakte terstond gereedschap om, met het uitzetten zijner Boot, en het inneemen der zeilen, der Engelsche Vlagge eere te bewijzen. Maar BLAKE, zulks niet afwagtende, liet een en andermaal een schoot doen over TROMPS schip, die niet beantwoord wierdt; doch op den derden antwoordde TROMP met een schoot, die door KLAKES Vlag vloog. Terstond keert BLAKE hem de zijde toe, en geeft hem de volle lag, waar door veel volk op het schip van den Hollandschen Admiraal gekwetst wierdt. Doch deeze bleef den Engelsman niet schuldig, maar beantwoordde hem op de zelfde wijze. Hier op volgde een hevig gevegt, dat vier uuren duurde, en eerst door den nagt geëindigd wierdt. TROMP miste 's anderendaags twee schepen, doch 't eene kwam, zwaar beschadigd, wederom bij 's Lands Vloot. De beide Admiraalen verweeten elkander de Vredebreuk. Doch verscheiden Scheepskapiteins verklaarden, dat de vijandschap eerst van BLAKE was begonnen; ook heeft deeze nimmer durven verzekeren, dat TROMP hem eerst de lag gegeeven hadt.

Kort daar naa, en nog in het zelfde jaar 1652, hadt TROMP last gekreegen van de Staaten om de Engelsche Vloot aan te tasten, en alle mogelijke afbreuk toe te brengen. Hij ont-

moette, op den dertienden Julij, onder *Schouwen*, twee ſchepen, voerende de Staatſche Gezanten, die uit *Engeland* wederkeerden, alwaar zij, vrugtloos, over den Vrede gearbeid hadden. Aan deeze opende hij zijnen last, en zij moedigden hem aan om dien uit te voeren. Zommigen meenen, dat ADRIAAN PAAUW, een der Gezanten, den Luitenant-Admiraal zou hebben zoeken op te houden, of het aantasten van den vijand te ontraaden; hier door verviel hij in den haat van 't gemeen: doch de Staaten zuiverden hem van deezen blaam. In Julij nam TROMP eenige Engelſche Viſſchers; doch BLAKE maakte zich, wat laater, meester van een groot getal Haringbuizen, en zelfs van dertien ſchepen, die tot derzelver geleide dienden; dat een zwaare ſlag was voor de Ingezeetenen van deezen Staat. TROMP, de tijding van deezen ramp bekoomen hebbende, maakte zich gereed om BLAKE aan te tasten; maar hij wierdt door een zwaaren ſtorm overvallen, zo dat meer dan de helft der Vloote van hem afdwaalde, en verſcheidene ſchepen zonken. Naa het onweder, egter, zogt hij BLAKE in te wagten; maar te vergeefs: ook konde hij, door tegenwind, niet bij de Engelſchen koomen. Waarom hij beſloot met zijne zwaar beſchadigde Vloot na de Havens deezer Landen te ſtevenen. Zo ras hij in 't Vaderland was te rug gekeerd, zag hij ſpoedig, dat de hekken merkelijk verhangen waren. Zedert de ontmoeting met BLAKE, en het ongeluk, hem in den jongſten ſtorm overgekoomen, was hij bij veele Leden der Regeeringe in ongunst gevallen. Zelfs hielden zommigen hem verdagt, dat hij, uit zucht voor het Huis VAN ORANJE, de Landen in eenen Oorlog met het Gemeenebest van *Engeland* hadt zoeken in te wikkelen. Althans men vondt goed, 's Lands Vloot onder het beleid van eenen anderen in Zee te brengen, gelijk ook geſchiedde, wordende het bevel over dezelve aan MICHIEL DE RUITER opgedraagen.

Doch zijn ongeluk was van korten duur. Naa dat 's Lands Vloot tot tweemaalen toe met den vijand was ſlaags geraakt, eerſt onder DE RUITER tegen ASKUE, en daar naa onder DE WITTE tegen BLAKE, en de onzen, om 's vijands groote overmagt, te raade waren geworden de Zee te ruimen, bragten de Staaten, op nieuw, eene Vloot in Zee, over welke TROMP, die

die in den Oorlog ter Zee, meer dan iemand hier te lande, ervaren, en ook zeer bemind was bij het Bootsvolk, nu wederom het opperbevel kreeg. Onder hem zouden JAN EVERTSZOON, DE WITTE, DE RUITER en PIETER FLORISZOON gebieden. Doch DE WITTE bleef, door ziekte, aan land, en DE RUITER kreeg het bevel over zijn Esquader. TROMP ſtak daar op in Zee met de gantſche Vloot, beſtaande uit omtrent zeventig meest gehuurde ſchepen, welke men ten Oorloge hadt uitgerust. Bij deeze Vloot hadden zich gevoegd omtrent driehonderd Koopvaardijſchepen, welke TROMP tot bij Kaap *Lezard* en *Engelandseinde* geleiden moest. Doch op den tienden December, ontdekte hij de Engelſche Vloot onder BLAKE, liggende tuſſchen *Douvres* en *Falſton*, digt onder den wal. 's Naamiddags begon het ſchutgevaarte, en ten drie uure raakten de Vlooten vinnig aan elkander bij de *Singels*; doch een groot gedeelte der Staatſche Vloot kon geen deel neemen in den ſtrijd. JAN EVERTSZOON en DE RUITER hadden den meesten last op den hals; doch TROMP ſtondt hun trouwelijk bij. Hij klampte een Engelsch ſchip van vierënveertig ſtukken aan boord, en veroverde het; en men wil, dat zo hem nog tien of twaalf ſchepen geholpen hadden, hij, waarſchijnlijk, de gantſche vijandlijke Vloot zou geſlagen hebben: ook verhaalen eenigen, dat BLAKE nevens andere Engelſche Zeehoofden, 's Admiraals ondergang gezworen hadden; zij vielen met zo groot geweld op hem aan, dat hij zijn Galjoen en Boegſpriet verloor. Doch 't viel geheel anders uit. TROMP weerde zich zo dapper, dat BLAKE, tegen den avond, genoodzaakt was na den *Theems* te wijken, terwijl hij zelf Zee hieldt. De Engelſche Admiraal was in 't gevegt gekwetst geworden; welk ongeval eenige wanorde veroorzaakte op de Engelſche Vloot. Twee vijandlijke ſchepen waren in deezen ſlag veroverd. Van de zijde der Staaten raakte de Kapitein JUINBOL, door zijn eigen vuur, meent men, in brand, en verdronk met al zijn volk. 's Daags naa 't gevegt wierdt nog een Engelsch Oorlogſchip en een Koopvaardijſchip genomen. Naa 't wijken van BLAKE hadt TROMP de Zee ruim, om de Koopvaardijvloot na het Eiland *Rhee* te geleiden; van waar

bij een groot getal Straatsvaarders, Wijn- en Zoutſchepen veilig na 't Vaderland te rug voerde.

Met den aanvang des Jaars 1653 wierdt de Oorlog tuſſchen *Engeland* en *Holland* ſterk voortgezet. TROMP lag, reeds in de eerſte dagen van 't jaar, met drieënzestig ſchepen voor *Scheveningen*. In 't laatst van Januarij zeilde hij wederom na 't Eiland *Rhee*, om eene Vloot Koopvaardijſchepen, die zich aldaar, ten getale van wel honderdvijftig, vergaderd hadden, af te haalen. Ook kreeg hij last om de rivier te *Londen* geſlooten te houden. Doch eer hij dit ten uitvoer brengen kon, wierdt hij op den laatſten van Februarij, omtrent *Perſland*, ontmoet door de Engelſche Vloot onder BLAKE, omtrent zeventig Oorlogſchepen ſterk. TROMP hadt een gelijk getal ſchepen bij zich; doch de Engelſche waren grooter en ſterker bemand: en de Hollandſche Admiraal wierdt, daarenboven, belemmerd door de Koopvaardijvaarders, die hij onder zijn geleide hadt. Hij liet tien of twaalf ſchepen bij de Koopvaarders, en ging met de overigen op den vijand los; zelf vooraan. De wederzijdſche Vlooten waren zo dra niet onder 't bereik van elkanders geſchut gekoomen, of BLAKE vuurde van verre op TROMP met zesëndertigponders. Maar TROMP toefde, tot dat hij zijnen vijand tot op een Musketſchoot genaderd was. Toen wendende, en BLAKE op zijde koomende, gaf hij hem de volle laag; en in der ijl zich omkeerende, gaf hij hem nog eens de laag op de zelfde zijde; en voorts omloopende, loste hij de derde laag op de andere zijde: waarop een jammerlijk geſchreeuw onder de Engelſchen wierdt gehoord; waar uit men beſloot, dat 'er veelen waren gekwetst geworden. 't Gevegt ging hierop hevig zijnen gang. Verſcheiden' Kapiteins, als de DE RUITER, KRUIK, SWEERS, POORT en anderen, gaven blijken van ongemeene dapperheid. KRUIK ſchoot een Engelsch ſchip in den grond, doch verloor ook het zijne. SWEERS wierdt gevangen genomen. Doch, dewijl hij goed Spaansch ſprak, gaf hij zich te *Londen* voor een Spanjaard uit, en bekwam dus zijne vrijheid. Een ander Engelsch ſchip wierdt derwijze gehavend, dat het, onder een deerlijk gehuil van 't Volk, ten gronde ging.

ging. Een Staatsch ſchip, gevoerd bij Kapitein DE MAURIS, wierdt, door den vijand, veroverd en verbrand; dat van SCHELTE WIGLEMA vloog met al 't volk in de lucht. Het ſchip van DE RUITER was zwaar beſchadigd. Tegen den avond zag TROMP, dat zeſëntwintig van zijne Kapiteinen zich van den wind bedienden, om het gevegt te ontwijken. Voor 't einde van den ſtrijd, welke tot Zonnenondergang duurde, zonken van wederzijde nog verſcheidene ſchepen. De nacht wierdt beſteed aan het herſtellen der geleedene ſchade. 's Anderendaags, den eerſten Maart, 's morgens ten tien uuren, wierdt het gevegt hervat. Nu hadden de Engelſchen het voordeel van den wind. 't Schip van DE RUITER wierdt zo doornageld van 't geſchut, dat men het treilen, of aan een touw, ſleepen moest. Tegen den avond ſcheiden de Vlooten van elkander. Op verſcheiden' Staatſche ſchepen was nu zo groot gebrek aan Buskruid, dat zij buiten ſtaat waren om den vijand 't hoofd te bieden. Doch TROMP vermaande hen, goed gelaat te toonen, en zich bij de Koopvaarders te houden, als waren ze geſteld om dezelve te beſchermen. De Nederlandſche Vloot vorderde ondertusſchen haare reize na 't Vaderland, en was met het aanbreeken van den volgenden dag gekoomen, tot op de hoogte van *Bevezier*, toen 'er de Engelſche Vloot wederom op af kwam. De ſtrijd ving nu ook ten tien uuren aan. Terſtond gaf TROMP den Engelſchen Vice-Admiraal den blauwe vlagge de laag, en deedt hem wijken. Eenige Kapiteinen verlieten wederom den ſtrijd, zommigen uit lafhartigheid, anderen uit gebrek aan Kruid. Maar DE RUITER, die zich in 't heetst van 't gevegt hielt, wierdt geheel reddeloos geſchooten, en moest zich laaten ſleepen na *Vliſſingen*. Na zonnenondergang geliet zich RUYTER, als of hij het gevegt hervatten wilde. TROMP wagtte hem in, met klein zeil; doch de Engelſche Admiraal week kort daar op na de Engelſche Kust; waar op TROMP onverhinderd de reize voortzette. De Staatſchen verlooren, in deezen slag van drie dagen, negen Oorlogſchepen, de Engelſchen vijf of zes; doch hun verlies aan manſchap was veel grooter dan aan onze zijde. Hevig wierdt 'er in deezen ſtrijd gevogten, hebbende TROMP de zeſënzeventig ſtukken geſchut, welke zijn ſchip voer-

de, meer dan zeventigmaal gelost. De Nederlandſche Kapiteinen, die zich dapper gekweeten hadden, wierden van den Staat met aanzienlijke geſchenken begiftigd; andere, die zich kwalijk hadden gedraagen, geſtraft.

's Lands Vloot wierdt, na deezen merkwaardigen Zeeſlag, zo veel de gelegenheid toeliet, in ſtaat geſteld om wederom Zee te kiezen, en het Opperbevel over dezelve op nieuw aan TROMP opgedraagen. Doch hij aanvaardde 't zelve met weerzin; oordeelende, dat de ſchepen te klegt en te weinig in getal waren, om eenig voordeel te behaalen op den vijand; ook verklaarde hij den Algemeene Staaten en den Staaten van Holland, rondborſtiglijk, dat hij de wijt niet wilde hebben van de rampen, welke hij te gemoet zag. Dit zeggen bragt ondertusſchen te wege, dat 'er tweemaal tot het bouwen van dertig Oorlogſchepen telkens beſlooten wierdt.

TROMP ſtak dan met de Vloot, zodanig als zij was, in Zee. Hij hadt, onder anderen, last, eene Vloot Koopvaarders van tweehonderd ſchepen, agter *Engeland* en *Ierland* om, na *Frankrijk* en *Spanje* te geleiden, en de Vloot, die van daar verwagt wierdt, herwaarts te brengen. De Engelſche Vloot, die nu onder bevel ſtondt van den Generaal GEORGE MONK en den Admiraal RICHARD DEANE, was, in Maij, insgelijks in Zee geraakt, en *Zeeland* langs gezeild, zonder 's Lands Vloot te ontmoeten. TROMP de Koopvaardijvloót bij 't Noordeinde van *Hitland* gebragt, en de verwagt wordende Vloot aldaar niet vernomen hebbende, kwam in 't einde dier maand, op de Hollandſche Kust bij *Texel*. Hier wierdt de Vloot met nog zeventien Oorlogſchepen en een Brander verſterkt. Vervolgens zeilde TROMP na *Duins*, op hoopé van 'er eenige Engelſche ſchepen te zullen aantreffen, doch vondt 'er geene van eenig belang. Voor *Douvres* vondt hij vijf, van welke drie veroverd wierden. Kort daar na kreeg TROMP berigt, dat de Engelſche Vloot omtrent het *Vlie* gezien was. Derwaards begaf hij zich dan om haar op te zoeken. Doch op de hoogte van *Walcheren* verſtondt hij, dat de Engelſchen te rug gekeerd, en niet boven de tien mijlen West-Noord-West van 's Lands Vloot waren. Hij wendde dan den ſteven om ze op te zoeken, en ontdekte

ze,

zee, op den twaalfden Junij, op de hoogte van *Nieuwpoort*. De Engelſche Vloot beſtondt uit vijfënnegentig of honderd zeilen, en was wel voorzien van volk en geſchut; de Hollandſche was ſterk achtënnegentig Oorlogſchepen van veel ligter ſoort, en zes Branders. De ſlag begon 's voormiddags ten elf uuren. De Admiraal DEANE wierdt met een der eerſte ſchooten, die de Hollanders deeden, getroffen. MONK dekte 't lijk met zijnen Mantel, en volhardde moedig in den ſtrijd. Hevig wierdt 'er van weerkanten gevogten. De Engelſchen weeken eindelijk; doch daar na den wind winnende, vernieuwden zij den aanval. Toen wierden 'er verſcheiden' ſchepen zwaar beſchadigd, en 't gevegt eindigde ten negen uuren. Slegt zag 't 'er toen uit in de Staatſche Vloot, alzo zij van kruid en andere Oorlogsbehoeften ſchaars voorzien was; ja TROMP verklaarde, het tegen den vijand kwalijk te zullen kunnen uithouden.

Nogthans wierdt de ſtrijd 's anderen daags voor *Duinkerke* hervat. Vergeefs hadt hij getragt, den Engelſchen den wind af te winnen, en was door ſtilte verre beneden hen vervallen. Ten elf uuren raakten de Vlooten aan elkander; doch in 't heetst van 't gevegt ontſtondt 'er onder de Staatſche ſchepen eenige wanorde, die merkelijke ſchade veroorzaakte. De nacht ſcheidde de ſtrijdenden. 's Anderen daags morgens zag TROMP de Engelſchen nog; doch hij vondt zijne Vloot zo reddeloos en onvoorzien van Krijgsbehoeften, dat hij te raade wierdt zich binnen de gronden van de *Wielingen* te begeeven. 't Schip *Brederode*, door TROMP gevoerd, was zeer doorna-geld, en hadt verſcheiden gaten beneden water: zo dat het met pompen en baliën naauwlijks boven kon gehouden worden. Dit deedt hem nevens andere Opperhoofden bij de Staaten ſterk aanhouden, dat de Vloot beter mogt voorzien worden, dewijl zij anders geen kans zagen om het land tegen 's vijands overmagt te beveiligen.

Middelwijl hadt zich de Engelſche Vloot, onder MONK, voor *Texel* en langs de Hollandſche Kusten vertoond; en TROMP, nu eenige verſterking bekoomen hebbende, ſtak, na een verblijf van zes weeken in *Zeeland*, op den zesden Auguſtus, met 's Lands Vloot wederom in Zee, ſterk omtrent

tachtig of negentig zeilen. Op den achtſten ontmoette hij den vijand op de hoogte van *Katwijk*. DE RUITER en de Vice-Admiraal JAN EVERTSZOON raakten 't eerst aan den dans. Tegen den avond kwam TROMP hun te hulpe, en de ſtrijd duurde tot een uur na Zon, zonder dat de Engelſchen eenig voordeel hadden op de Hollanders. De ſterke wind belette den volgenden dag 't hervatten van den ſtrijd; 't welk den Nederlanderen groot voordeel gaf: alzo de Vice-Admiraal DE WITTE hier door gelegenheid kreeg om met zijne ſchepen uit *Texel* te loopen, en 's Lands Vloot te verſterken. Door den wind waren de Staatſche ſchepen tot voor *de Maaze* afgevoerd, en de Engelſchen volgden hen derwaards. Omtrent den middag ontdekte men de Vloot onder DE WITTE, ſterk zevenëntwintig ſchepen en vier Branders. Deeze voegden zich 's avonds ten vijf uuren, in 't gezigt der Engelſchen, bij 't gros van 's Lands Vloote. TROMP, toen ſterk honderd en zes zeilen, wendde het ſtraks op de Engelſchen aan, die daadlijk weeken, en den gantſchen nacht van hem vervolgd wierden. Maar den volgenden dag, den tweeden Auguſtus des Jaars 1653, raakten de twee Vlooten weder aan elkander, voor de *Maaze*, omtrent vijf mijlen in Zee, op de hoogte van *Ter Hetde* of *Scheveningen*. De Hollanders ſloegen eerst door 's vijands Vloot heenen, en wendden 't 'er terſtond wederom in. Maar in dit oogenblik wierdt TROMP, die zich, naa gewoonte, in 't heetst van den ſtrijd begeeven hadt, willende van de Hut gaan om orde te ſtellen op 't geſchut, met een Musketkogel, door de linker borst, in 't hart geſchooten, en viel dood ter neder. Onder 't vallen, zegt men, uitte hij deeze woorden, om zijn volk aan te moedigen: *Ik heb gedaan; houdt goeden moed. ô Heer wees mij en dit arme volk genadig!* Zommigen meenden, dat hij zich onvoorzigtiglijk te veel hadt bloot gegeeven: zo dat MONK hem beſcheidenlijk hadt kunnen kennen, en hier op zijne Muskettiers belast, gelijkerhand op hem los te branden. 't Gevegt ging ondertusſchen zijnen gang, en duurde tot 's avonds ten elf uuren. 's Lands Vloot hadt tot vier maalen toe door den vijand heen geſlagen: veele Bevelhebbers, en onder deeze DE RUITER en JAN EVERTSZOON, gaven treffelijke blijken van dap-

dapperheid; doch andere waren den ſtrijd ontweeken, en hadden alles bijgezet om den vijand te ontzetten. Groot was 't verlies aan weerkanten; maar 't verlies van den Luitenant-Admiraal TROMP was onwaardeerbaar aan de zijde der Hollanderen, en gaf den vijand de meeste ſtoffe tot blijdſchap.

De dood van onzen Zeeheld viel voor op den tienden Auguſtus des Jaars 1653, wanneer hij den ouderdom bereikt hadt van ongeveer zesënvijftig jaaren. De Staaten van Holland, en de Algemeene Staaten, deeden zijne Weduwe, door eene plegtige bezending, den rouw bekhagen; haar te gelijk verzekerende, dat men 's Mans dienſten, omtrent zijne naakoomelingſchap, erkennen zoude. Zijn Lijk wierdt, met ongemeene ſtaatie, te *Delft* in de Oude Kerk begraaven; en de Staaten vereerden hem, op 's Lands kosten, met eene heerlijke grafſtede van Marmer. Men ziet daar zijn beeld uitgehouwen, in het volle Harnas, rustende met het hoofd op een ſtuk geſchut, en zijn lichaam op het roer van een ſchip. Agter het beeld ziet men een grooten vierkanten witten Marmerſteen, houdende in zijn bovenſte gedeelte beſlooten een Toetsſteen, kortlijk vervattende 's Mans deugden en heldendaaden. Daarenboven lieten de Staaten een Gedenkpenning ſlaan, hebbende op de eene zijde in een borſtbeeld zijne afbeelding, en om den rand MARTEN HARPERTSZOON TROMP, Ridder. Op de andere zijde ziet men een Zeeſlag, met deeze woorden: *Lieutenant Admiraal van Holland, voor 't Vaderland geſneuvelt den* 10 *Auguſtus Anno MDCLIII.* Hij is gehuwd geweest met DINA DE HAAS, bij welke hij, nevens eene Dogter, verwekt heeft KORNELIS TROMP, naderhand insgelijks Luitenant-Admiraal, en boven door ons vermeld.

Zie de *Hiſtorieſchrijvers van zijnen tijd.*

TROMPENBERGJE, een heuvel of hoogte, in *Gooiland*, tuſſchen de twee Dorpen *Hilverſum* en *'s Graavéland*. Het ontleent zijnen naam van den Admiraal TROMP, agter wiens Luſtplaats, hier van te noemen, op eenigen afſtand, hetzelve gelegen

legen is. Verrukkelijk is het uitzigt, welk men daar, zo over 't geheele *Gooiland*, als op de Dorpen langs de Vecht, en op *Utrecht* heeft.

TROMPENBURG, eene heerlijke Lustplaats, in het vermaaklijk Gooiſche Dorp *'s Graaveland*, naar den naam van haaren ſtigter, den Admiraal KORNELIS TROMP, alduſ genaamd. Men weet, hoe de Admiraal, in den Jaar 1672, door den inval en de verwoestingen der *Franſchen*, ook in deezen oord, beroofd wierdt van zijn verblijf, welk hij, naast dat van zijne Gemaalinne, Vrouwe MARGARETA, *Barongeſſe van Raaphorſt*, in het gemelde Dorp bezat. Naa den aftogt des vijands ſloeg de Vlootvoogd de handen aan 't werk, om uit de puinhoopen een geſtigt te doen oprijzen, 't welk van vreemdelingen en landzaaten, nog heden met opmerking wordt bezigtigd. Het Huis ſtaat in 't midden van eenen ruimen Vijver, uit welken het, als een Kaſteel, eenigzins in de gedaante van het agterſte gedeelte van een Oorlogſchip, oprijst. Men ziet een zeer fraaien Koepeltoren ten dake uitſteeken, en in deszelfs bevang eene Vorſtelijke achtkantige Zaal, van ongemeene ruimte. In de vier Uitſtekken der Zaale, een van welke tot eenen ingang verſtrekt, ziet men de afbeeldingen der Oorlogſchepen, op welke de Admiraal TROMP het bevel gevoerd, en op verſcheiden Natien overwinningen heeft bevogten. Aan den inister deezer Zaale beantwoorden de verdere Vertrekken van het overbezienswaardige Geſtigt. Zeer fraai en kenrig aangeleid zijn de plantaadjen, welke het Lusthuis omringen. Nog heden ziet men 'er Laanen van hoog opgaande boomen, door den Admiraal zelven geplant. De tegenwoordige bezitter, de Heer MATTHIAS STRAALMAN, Oud-Burgemeester van *Amſterdam*, ſpaart geene kosten, om den geheelen aanleg in aanzien te bewaaren.

TROOST, (KORNELIS) een beroemd, en nog heden bij veelen hoog geſchat Amſterdamsch Kunstſchilder, zag het eerſte leevenslicht op den achtſten October des Jaars 1697. De Natuur hadt hem tot de Kunst gevormd. Ten blijke hier van kan, onder andere, dienen, dat hij, in zijne aankoomende

de jongelingſchap, niet langer dan den tijd van derdehalfjaar het gezet en bepaald onderwijs van eenen Leermeester heeft genooten. Deeze was de vermaarde ARNOLD BOONEN. Zederd dreef TROOST op eigen vlerken, en nam hij zo eene hooge vlugt, dat hij, ſpoedig, op de lijſt der beroemdſte Nederlandſche Portrait- en Hiſtorieſchilders eene aanzienlijke plaats bekleedde. Behalven andere ſtukjes, van tijd tot tijd afgegeeven, gaf hij de eerſte openbaare proeven zijner ongemeene vorderingen, in den Jaare 1724. Hij ſchilderde, naamelijk, de vijf toenmaalige *Inſpectoren* of Opzieners van het *Collegium Medicum*, of Genootſchap der Geneesmeesteren te *Amſterdam*; zijnde de drie Heeren Doktoren HENDRIK VAN BRONHORST, CASPARUS COMMELIN en DANIEL VAN BUUREN, benevens de twee Apothekers JERONIMO DE BOSCH en MARTINUS HAASBAART. Daarenboven ziet men nog de afbeelding van den Gildeknegt JOOST TER PELKWYK in het Schilderſtuk, waar mede nog heden de Vergaderplaats van het gemelde Genootſchap pronkt. Van de twee groote Regenten-Stukken, hangende in de Regenten-Kamer van het Aalmoesſeniers-Weeshuis, verbeeldende ieder acht Regenten, nevens de Hoofd-Provoosten, den Sekretaris en den Boekhouder in der tijd, is het eene door onzen TROOST geſchilderd. Diergelijk een Regenten-Stuk, hangende in de Regenten-Kamer van het Oude-Zijds-Huiszitten-Huis, is de vrugt van het penzeel van onzen Kunſtenaar; hij ſchilderde het in den Jaare 1740. Behalven dit alles heeft de Heer TROOST eene groote menigte Tekeningen naagelaaten, van welke men, van tijd tot tijd, eenigen in 't Koper gebragt, en voorts in 't licht heeft gegeeven. TROOST overleedt, op den achtſten Maart des Jaars 1750, in den ouderdom van tweeënvijftig en een half jaar.

Zie VAN GOOL, *Nieuwe Schouwburg*, enz. Deel II. bl. 241.

TROOST, (WILHELMUS) gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1684, was een Leerling van den vermaarden Landſchapſchilder JOHANNES GLAUBER. In den Jaare 1712, toen hij den ouder-

ouderdom van achtëntwintig jaaren hadt bereikt, begaf hij zich met der woon na *Dusfeldorp*, alwaar hij, voorts, van het ſchilderen van Landſchappen zijn werk maakte. In de gemelde Stad wierdt hij bekend, en tradt, vervolgens, in den Jaare 1714, in den echt met JAKOBA MARIA VAN NIKKELEN, Dogter van JOHANNES VAN NIKKELEN, insgelijks een Landſchapſchilder, en, in die hoedanigheid, in dienst van den kunstlievenden Keurvorst van de *Paltz*, JOHAN WILLEM. Behalven andere hoedanigheden van lichaam en geest, hadt JAKOBA MARIA de genegenheid van onzen TROOST tot zich getrokken, doordien zij insgelijks het Penſeel hanteerde. Zij hadt tot Leermeester gehad haars Vaders kunst- en boezemvriend te *Dusfeldorp*, HERMAN VAN DER MYN, en onder diens onderwijs, in het ſchilderen van Bloem- en Fruitſtukken, geene geringe vorderingen gemaakt. Na het overlijden van den Keurvorst, als mede het afſterven van zijnen Schoonvader, 't welk kort daar op volgde, verliet TROOST, nevens zijne Huiswrouw, *Dusfeldorp*, en onthieldt zich nu ginds, dan elders, te *Keulen*, in 't Bergs-Gulikſche, en Weſtfaalſche, te *Duitsburg* en te *Kleef*, ſchilderende, in alle deeze onderſcheidene Gewesten en Steden, de afbeeldingen van veele doorluchtige perſonaadjen, onder andere te *Eſſen* die der *Prinſesſe van Suitsbach*. Het zwervend leeven moede geworden zijnde, begaf TROOST zich na *Haarlem*, alwaar hij, tien jaaren lang zijn verblijf hieldt, maakende, geduurende dat tijdverloop, voor de Kunstminnaars, Tekeningen van Landſchappen, meestal met waterverwen, die geene geringe verdienſte hadden, en uit welke duidelijk te zien was, dat hij den vermaarden GLAUBER tot Leermeester hadt gehad. Eindelijk keerde hij te rug in zijne Geboortestad *Amſterdam*, alwaar hij het ſchilderen van Landſchappen, zo in olij- als waterverwen, geoeffend heeft, tot zijnen dood toe; van welken, egter, het eigenlijke jaar ons niet gebleeken is. Hij liet eenen Zoon naa, den nog heden bekenden en vermaarden JAN HENDRIK TROOST *van Groenendoelen*, welke, naa eenigen tijd zich bezig gehouden te hebben met het tekenen van Patroonen, voor de Fabrikeurs in Zijden-Stoffen, zich vervolgens zo op het ſchilderen van Landſchappen, als op andere dee-

doelen der kunst toegeleid, en in 't een en ander een zeer beroemden naam verworven heeft. Niet veele jaren geleden, heeft hij te *Amsterdam* zijne dagen geëindigd.

Uit medegedeelde berigten.

TRUCKSES, (GEBHARD) hoewel geen hierlander, nogthans door ons vermeld, om zijn verblijf in de Nederlanden, en de bemoeienis der Staaten met hem, zat, in den jaare 1583, op den Aardsbisschoplijken Stoel van *Keulen*, tot dat het gezigt en de omgang eener schoone Vrouwe hem den Mijter deedt van 't hoofd vallen. Deeze was AGNES, Dogter van JOAN GEORGE, *Graave von Mansveld*. Brandende van liefde voor het bekoorlijk Voorwerp, besloot hij, in den aanvang des gemelden jaars, haar ter Vrouwe te neemen, in het stroodende vooruitzigt van zijnen stand te zullen behouden, door de invoering van den Onroomschen Godsdienst in zijn Aardsbisdom; waar toe hij meende, genoegzaam steunzel te zullen vinden. De zulken, aan welke hij zijn opzet mededeelde, gaven hem den verstandigen raad, om voet voor voet voort te gaan, bij gunstige oogluiking geloofsgenooten aan te kweeken, hen met de treffelijkste ampten te begiftigen, de verdagte persoonen, van de hand te zenden, zijne steden te versterken en in vertrouwde handen te stellen, voorraad van geld, mond- en krijgsbehoeften te verzamelen, en, na het aanwenden van alle deeze behoedmiddelen, aan de Kerkhervorming te arbeiden. Doch TRUCKSES, wien deeze behoedmiddelen en voorzorgen te traag en langzaam werkten, was doof voor zulke raadgeevingen. Ligt is het te denken, dat de Aardsbisschop, in diergelijk eenen toeleg, tegenstanders moest vinden. Het Kapittel, hebbende den Paus en den Keizer op zijne zijde, kantte zich daar tegen, en wist te bewerken, dat ERNST, Zoon des Hertogs van *Beijeren*, en bloedverwant van Koning PHILIPS van *Spanje*, op den Aardsbisschoplijken Zetel verheven wierdt. Intusschen, om zich in zijne waardigheid te handhaven, bindt TRUCKSES de wapenen opgevat, na vooraf van de Algemeene Staaten toegang

ging te hebben ontvangen van penningen, manſchap en krijgsbehoeften. Doch het roekeloos en doldriftig voortſtaan des Aardsbiſchops was oorzaak, dat zijne geheele onderneeming te leur liep, en hij zich genoodzaakt vondt, zijn Sticht te verlaaten. Hij nam de wijk na Holland, alwaar, zedert, meer dan één verdreeven Vorst eene veilige wijkplaats heeft gevonden. Eerst nam hij zijn verblijf te *Delft*, daar men hem de eere deedt, van het Wagtwoord bij hem te koomen haalen. Ook genoot hij 'er eenigen vrijdom van belastingen. Wat den Oud-Keurvorst bewoog, *Delft* te verlaaten, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, 't eenigen tijde, na het Huis *Honsholredijk* vertrok. Geduurende zijn verblijf zo op dit Lusthuis als te *Delft*, hadt hij de Staaten weeten te beweegen, om hem bij te ſtaan in zijne poogingen ter herwinninge van zijnen Zetel en Keurvorſtendom. MARTEN SCHENK, welke, op zijnen naam, den Krijg voerde, behaalden, in 't eerst, eenige voordeelen. Doch de verliezen, welke hij vervolgens leedt, deeden hem, eerlang, eenen weerzin tegen den Oorlog opvatten. Dit bewoog hem, in de maand Junij des Jaars 1589, deeze Gewesten te verlaaten, en zich na *Duitschland* te begeeven, alwaar hij zijne dagen heeft geëindigd, zonder immer in zijne voorgaande waardigheden herſteld te zijn geworden. Niet ongaarne zagen hem de Staaten, met naame die van *Holland*, vertrekken, als hebbende vooral de laatſten aan hem een kostbaaren Gast gehad, en, ten zijnen behoeve, veel gelds geſpild.

Zie BOR, HOOFT, en *Reſolutien van Holland van dien tijd.*

TRYN VAN LIMPEN, dus bij verbastering, doch, volgens de waare ſpelding van haars Mans naam VAN LEEMPUT, of, naar haaren eigen geboorte- en doopnaam KATHARINA BERGERS geheeten, wordt gezegd geweest te zijn eene niet onaanzienlijke burgeres en kloeke heldin van *Utrecht*. De bijzonderheden en kloeke bedrijven deezer Vrouwe zullen wij hier voordraagen, zo als wij dezelve bij HALMA geboekt vinden.

Naa

Naa dat *Utrecht* veel hadt geleeden van de Spaanſche Bezetting, gelegerd op het Kaſteel *Vredenburg*, zogten de ingezeetenen der Stad, naa de Gendſche Bevrediging, op allerhande wijzen ontſlagen te worden van de Spanjaarden, die 'er nog op lagen. Zij verkreegen hunnen wensch in de maand Februarij des Jaars 1576, wanneer de Spaanſche Gouverneur het Kaſteel in handen van den Graave VAN BOSSU ſtelde. Dit niettegenſtaande konden die van *Utrecht*, gedagtig aan den voorigen overlast, niet rusten, zo lang het Kaſteel nog in weezen was. De Magiſtraat, dikmaals daar over raadpleegende, konde het, egter, omtrent gepaste middelen, niet eens worden. JAN JAKOBSZOON VAN LEEMPUT, Schepen der Stad en Hopman der Schutterije, echtgenoot van TRYN, op zekeren tijd laat van het Stadshuis koomende, vraagde hem zijne huisvrouw, wat 'er gaande ware, 't geen den Raad zo lang hadt bezig gehouden? waar op hij tot antwoord gaf, dat men raadpleegde om van het Kaſteel ontſlagen te worden; doch dat daar toe geen kans ſcheen te zijn, uit hoofde der zwaarigheden, die zich van alle kanten aanbooden. „ Weet „ gij mans daar geene mouwen aan te zetten", ſprak hier op zijne moedige huisvrouw, „ laat 'er mij mede begaan, ik „ zal het wel haast van kant helpen." VAN LEEPMUT, ſchrikkende van deeze rede, alzo hij de onverzaagdheid zijner Vrouwe wel kende, badt en ſmeekte haar, met het afbreeken van des Konings Sterkten zich toch niet te willen bemoeien. Vergeefsch, egter, waren alle zijne Vertoogen, om haar van opzet te doen veranderen. Reeds 's anderen daags deelde zij haar voornemen aan eenige haarer bekenden mede, en dezelve met Houweelen en ander breektuig gewapen hebbende, ſtelde zij zich aan het hoofd der bende, en nam gang na *Vredenburg*, voerende, bij manier van Vaandel, een blauw Schortekleed aan eenen Raagſtok gebonden. Toen nu het dus toegerust Vrouwenheir het Kaſteel was genaderd, begon zommigen de moed te ontzinken, en een goed gedeelte op den aftogt bedagt te zijn. Doch TRYN, brandende van moed, tradt voort, en maakte eenen aanvang van het voorgenomen werk, met de eerſte ſteenen af te breeken. Intuſſchen was, op het zeldzaam verſchijnzel, eene groote menigte burgers

toegeſchooten; veele van welke, gewakkerd door het voorbeeld eener Vrouwe, ſtraks de handen aan het werk ſloegen, en niet rustten, voor dat het gehaate Kaſteel tot op den grond toe geſlegt was. Zo veel gerugts maakte dit bedrijf, zelf ten Koninklijken Hove, dat het afbeeldzel der moedige en vrijheidlievende Vaderlandſche Vrouwe na *Spanje* wierdt gezonden. Een Zoon onzer Heldinne, die zich thans te *Madrid* onthieldt, zag het afbeeldzel in 's Konings Hof; doch was wijs genoeg om niet van zich te laaten gaan, dat het de afbeelding van zijne eigen Moeder was. Nog een ander voorbeeld der heldhaftigheid en lichaamsſterkte deezer Vrouwe vindt men aangetekend. Twee Spanjaards, ten haaren huize ingelegerd, haar eenig geweld willende doen, ſchopte zij den eenen van een hoogen Trap, en ſmeet den anderen onder den voet; en hem haaren voet op zijnen borst gezet hebbende, trok zij een groot mes uit de ſchede, welke op haare zijde hing, 't welk zij den Spanjaard dreigde door den hals te jaagen: die haar ſtraks op eene erbarmelijke wijze om genade ſmeekte, en nog lang geheugenis hadt, dat hij onder de handen eener Vrouwe geweest was.

Aldus verhaalt HALMA de bovengemelde bijzonderheden; waar op hij evenwel de volgende Aantekening laat volgen, welke wij, om redenen, geraaden vinden, hier woordelijk over te neemen: „ dat, gelijk het vreemt ſchijnt, dat wij „ geen gewag van dit heldhaftig Wijf, noch van haare boven„ gedachte onderneeminge, bij onze voornaamſte Hiſtorie„ ſchrijvers, als HOOFT, DE GROOT, noch zelf bij den Utrecht„ ſchen Hiſtorieſchrijver P. C. BOR vinden, het ook den nauw„ keurigen niet vreemder moet voorkomen, hoe zoo een „ geval, bij ontſtentenisſe der waarheit, door eene volſtandige „ overleveringe, te *Utrecht*, als eene zekere geſchiedenisſe, „ is voortgeplant, en de verbasterde naam van TRYN VAN „ LIMPEN, en dit haar heldinneſtuk daar noch in den mondt „ der oude luiden als beſtorven is. Echter zouden wij haar „ alleen op een oude vertellinge niet hebben willen, noch „ durven gedenken, zoo wij haar bij geene Schrijvers ge„ meldt vonden. Ondertusſchen bekennen wij geene andere „ hier van te hebben aangetroffen, dan wijlen den Heer JOHAN

„ VAN

„ VAN BEVERWYK, Schepen, en vermaart Geneesheer te „ *Dordrecht*, alom, voornamelijk door zijne geneeskundige „ ſchriften, wel bekent, in zijn boek van *d'Uitnemendheit* „ *des vrouwelijken geſlachts*, op de 453, 454, 455 blad„ zijden, daar wij al het bovenſtaande als van woordt tot „ woordt uit getrokken hebben. Op wat gezag nu die be„ roemde Heer in dit verhaal heeft geſteunt, konnen wij „ niet uitvisſchen; echter is 't vermoedelijk, dat hij 'er on„ wraakbaare aantekeningen van dien tijdt toe zal gevonden „ en gebeezigt hebben, zonder zich alleen op 't mondelin„ ge overleveringe te verlaaten: doch alles blijve het vrij en „ onzijdig oordeel des lezers in dit ſtuk, gelijk in meer an„ dere twijfelzinnige gevallen, tot overweeginge aanbevolen."

Zie HALMA, *Tooneel der Vereenigde Nederlanden.*

TSERAARTS, (JERONIMUS) was een der Ondertekenaaren van het vermaarde Verbond- en Smeekſchrift der Edelen, welk, in den Jaare 1566, aan de Landvoogdesſe wierdt overhandigd. Hij vergenoegde zich niet met deeze onderteekening, maar zijn zwaard gewet, en zijnen boog geſpannen hebbende, was hij een der eerſte kampioenen, die voor herſtel van vrijheid in de breeſe ſprongen. Zeer gemen was TSERAARTS bij Prinſe WILLEM DEN I, als bij welken hij den post van Stalmeester bekleedde. Om de belangen der goede zaake te bevorderen, deedt hij eenen keer na *Frankrijk*, doch wierdt, in den Jaare 1572, van daar te rug ontbooden. Bij zijne wederkomst zondt hem de Prins, met eenige Soldaaten, na *Vliſſingen*, met oogmerk, om, uit naam van zijne Doorluchtigheid, als Stadhouder over *Walcheren* het gebied te voeren. Om zich van dien last te kwijten, was eene zijner vroegſte verrigtingen, het omzetten van de Stad *Veere*, welke het nog met den Spanjaard hieldt. Geholpen door anderen, en onder deeze den beroemden JAKOB SIMONSZOON DE RYK, ſlaagde hij gelukkig in deezen toeleg. Geene kleine zege, voorwaar, alzo *Veere*, in zekeren zin, het

Magazijn der Zeeuwſche Eilanden was. Niet lang daar na voerde TSERAARTS het bewind over eenen toeleg, om heel tot in *Henegouwen* door te booren, ter hulpe van Graave LODEWYK VAN NASSAU. Doch het bleek wel haast, dat dit ſtuk zijne kragten te boven ging. Weshalven hij 't wat zagter opnam, en zich vergenoegde met het waagen van den kans, om die van *Gend* en *Brugge* tot afval te beweegen. Hoewel hem ook dit mislukte, was zijn toeleg niet geheel vrugteloos. Want zijn volk onderſchepte, op dien togt, drieëntwintig metaalen Stukken Geſchut, door den Landvoogd na *Sluis* geſchikt. Dit deedt hij na *Vlisſingen*, en het Krijgsvolk na *Zuidbeveland* overſcheepen, met oogmerk om op de Stad *Goes* eenen aanſlag te onderneemen. Hoewel de Stad zich in eenen genoegzaam weereloozen ſtaat bevondt, ten aanzien van haare Vestingwerken, wierdt, nogthans, TSERAARTS zeer raauwelijk ontvangen van eene bende uitgevallen Krijgsvolk. Dit niettegenſtaande zondt hij eenen Trompetter, om de Stad op te eiſchen; die, in ſtede van het begeerde, kruid en lood tot antwoord kreeg. Thans maakte TSERAARTS aanſtal om de Stad te belegeren; maar zag af van zijn opzet, toen hij vernam, dat 'er volk tot ontzet in aantogt was. Hij keert daar op na *Vlisſingen* te rug, daar men hem de poort voor 't hoofd ſloot, om dat hij, op een enkel gerugt van 's vijands aantogt, het beleg hadt opgebroken. Het misnoegen, hier uit gereezen, kwam TSERAARTS, dit maal, te boven, door een gelukkig gevegt, welk hij tegen BEAUVOIR, Bevelhebber van *Middelburg*, hieldt; waar na hij, om de nog aankleevende ſchandſmetten geheel af te waſchen, zijnen toeleg op *Goes* hervatte. Omtrent het midden van de maand Augustus des zelfden Jaars 1572, landde hij op het Eiland, en vertoonde zich voor de Stad, met drieduizend man, op twee onderſcheidene plaatzen. Naa de Stad, uit het geſchut, gebeukt te hebben, ſtelde zich TSERAARTS, nevens den Overſte HUNFROOI, aan 't hoofd van tweeduizend man, allen draagende witte hembden over hun gewoon gewaat, en rukte daar mede aan, in 't holſte van den nacht. Het oogmerk was, om de Stad, door beladdering en beklimming, te bemagtigen. Die van binnen, hier van verwittigd, hielden zich ſtil, tot dat de be-

beklimmers het hoofd boven de Wallen ſtaken. Toen jaagden ze hun eene vlugt Musketkogels in 't aangezigt, met zulk een gelukkig gevolg, dat de aanvallers hunne Stormladders ten beste gaven, en voorts in allerijl de vlugt namen agter eenen Dijk, die hen tegen des vijands geſchut bedekte. Verſcheiden ſchooten hadt TSERAARTS door zijn bovenhemd bekoomen; die evenwel, zonder hem te kwetzen, op zijne Wapenrusting waren afgeſtuit. *Goes* vervolgens door MONDRAGON ontzet zijnde, ſtak TSERAARTS, met een deel volks, over na *Arnemuiden*, met oogmerk om hetzelve in den nacht te overvallen, eer nog zijn ramp op *Zuidbeveland* aldaar rugtbaar was geworden. Doch ook hier miste hem zijn toeleg, en wierdt hij met ſchande afgeweezen.

Zo veele rampen, die elkander kort op de hielen volgden, deeden het misnoegen, voorheen reeds tegen hem opgevat, herleeven, en begon men zijne goede trouwe in verdenking te brengen. Men verhaalde, onder andere, hoe hij eenen broeder, en nog meer bloedverwanten, bij den vijand hadt, en beſloot daar uit tot de waarſchijnlijkheid eener ongeoorlofde verſtandhoudinge. Dit alles maakte TSERAARTS zo onverduldigd, en hem het bewind zo moede, dat hij het op JAKOB SMIT, *Heere van Baarland*, overdroeg. Terſtond hier op *Walcheren* verlaaten hebbende, vervoegde hij zich bij Prins WILLEM, daar hij zijn beklag deedt over de kladde, die hem was aangewreeven, met aanbieding om, tegen zijne lasteraars, zijnen goeden naam *in regte, of met den kling te verdeedigen.* Daarenboven deedt hij, bij gedrukte brieven, zo in *Holland* als in *Zeeland* aangeplakt, zijne beſchuldigers voor zijne Doorluchtigheid dagvaarden, om in 't aangezigt te zeggen, 't geen ze agter den rug van hem verſpreidden. Doch niemand kwam ten voorſchijn. Van hier, waarſchijnlijk, dat Prins WILLEM niet geraaden vondt, hem buiten bewind te houden. De reden van 's Mans ongelukken meent men geweest te zijn, dat hij eenen last, voor zijne ſchouderen te zwaar, moest torſchen; als hebbende hij, met ongeoeffend, van ginds en elders bij een geraapt volk, tegen oude Soldaaten en kundige Hoplieden te worſtelen.

Dat het TSERAARTS aan geenen moed ontbrak, mogen wij eenigzins afleiden, deels uit zijn bedrijf, geduurende het beleg der Stad *Haarlem*, waar binnen 't hem gelukt was, met geen gering gevaar, eenig Krijgsvolk te brengen; deels uit den post, waar toe hij zich, door de benaauwde ſtedelingen, liet gebruiken. Toen naamelijk de hongersnood, binnen *Haarlem*, zeer ſcherp begon te prangen, en dit, onder burgers en ſoldaaten, merkelijk overloopen tot den vijand ten gevolge hadt, beſloot de Wethouderſchap, door eenige vertrouwde lieden, zijne Doorluchtigheid van den toeſtand der Stad, bij monde, te doen verwittigen. TSERAARTS nevens eenen GOUTIN lieten zich daar toe gebruiken. Met een ſnelzeilend Jagt, van kloeke Roeiers en met geſchut voorzien, ſtaken zij gelukkiglijk over 't Meir, en maakten voorts hunne opwagting bij den Prinſe; uit wiens naam zij voorts, door middel van eene briefdraagende Duive, door hen uit de Stad medegenomen, aan hunne zenders ligten weeten: „ de bele„ gerden hadden niet te bezwijken, alzo zijne Doorluchtig„ heid nu te *Leiden* was gekoomen, om tot het ontzet nader „ bij de hand te zijn." Niet lang daar naa, als *Geertruidenberg* door 's Prinſen volk was ingenomen, wierdt TSERAARTS tot Bevelhebber der Veſtinge aangeſteld. Doch hij bekleedde niet lang die waardigheid. Want het breeken der beelden en het ſchenden der kerkſieraaden willende beletten, wierdt hij, in eenen oploop, door het Krijgsvolk omgebragt.

Zie BOR en HOOFT.

TUIL, een Dorp in *Gelderland*, in de *Tielerwaard*, recht tegen over *Bommel* gelegen. Het Dorp is zeer oud, naardien men het reeds in de Tiende Eeuw vermeld vindt. Men heeft 'er eene Gemeente van Hervormden, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Niet verre buiten *Tuil* legt een ouderwetsch Kaſteel, *Klingelenberg*, of ook wel het *Huis te Tuil* genaamd.

TUIN.

TUIN. (*Hollandſche*) Men geeft deezen naam aan de afbeelding eener omtuininge of omheininge, van willigen tak gevlogten, zo als dezelve vertoond wordt op het Zegel der Staaten van Holland en Westfriesland, binnen welken Tuin eene Maagd zit. Reeds de Hollandſche Graaven uit den Huize van *Beieren* hebben dit Zegel gevoerd. Van den oorſprong diens Zinnebeelds ontmoeten wij het volgende berigt bij den Vaderlandſchen Hiſtorieſchrijver JAN WAGENAAR. „ JAN „ VAN ARKEL, (dus ſchrijft hij) hadt zich, in de Lente des „ Jaars 1405, van de Stad *Woudrichem* meester gemaakt, „ die, volgens de woeste wijze van Oorloogen deezes tijds, „ geplonderd en verbrand, en toen wederom verlaaten werdt. „ Hertog WILLEM [van *Beieren*, de zesde van dien naam „ onder de Hollandſche Graaven] kreeg hier zo dra geene „ tijding van, of hij beſchreef Heirvaart, en rukte, van „ Stigtſche hulpbenden verzeld, ten Lande van *Arkel* in. — „ Behalve het Slot *Arkel*, even buiten *Gorinchem*, aan de „ Oostzijde, ſtaande, waren 'er nog twee of drie Vestingen „ hier omtrent, *Gasperne* met *Hageſtein*, en *Everſtein*, den „ Huize van *Arkel*, bij koop, aangekomen. *Everſtein* ſtondt „ digt aan de Lek: *Gasperne* en *Hageſtein* bij elkander, een „ vierendeel uurs gaans meer landwaards in. Hertog WILLEM „ ſloeg zig voor de twee laatstgemelde Plaatſen neder: de „ Stigtſchen belegerden *Everſtein*. Vooraf egter hadt WILLEM, „ voor elke Plaats, een Blokhuis opgeworpen, waaruit de„ zelve beſchooten werden. Ook hadt hij, om den toevoer „ naar *Everſtein* te beletten, de Lek met paalwerk afgedamd. „ In Hooimaand, werden de Plaatſen eerst beſchooten. Doch „ 't leedt niet lang, of men vondt geraaden, dezelven naauw „ te beſluiten, en, door uithongering, tot overgaave te „ dwingen. Eenige maanden te vooren, hadden Hertog WIL„ LEM, Bisſchop FREDRIK (van *Utrecht*) en eenigen der „ vertrouwdſte Edelen eene ſoort van Ridderlijk teken aan „ den hals gedraagen, beſtaande in eene ronde goude Hegge „ of Tuin, met een Hek afgeſlooten. Niemant wist, wat hier „ mede beduid wierdt. Doch toen men naderhand *Gasperne* „ met *Hageſtein*, en *Everſtein*, met eene Hegge van vast „ paalwerk, verbonden door willigen takken, en met aarde

„ en rijs aangevuld, zag omringen, verſtondt men, dat dit „ Ridderteken te kennen gaf, dat het beſluit, om deeze Ves„ tingen, door beleg, tot de overgave te dwingen, reeds „ voorlang genomen geweest was. Men wil, dat men, ſe„ dert, dit teken op de Graaflijke zegels en munten gebragt „ heeft; op welken het Wapen en de Maagd van Holland, „ beſlooten in eene Hegge, gemeenlijk de *Hollandſche Tuin* „ genaamd, afgebeeld is." Elders ontmoeten wij de volgende woorden van zekeren Franſchen Schrijver, die niet lang daar naa geleeft heeft. Spreekende van het beleg der gemelde Kaſteelen, „ van dien tijd af," ſchrijft hij, „ deedt men het „ Wapen en de Maagd van Holland, zittende in eenen Tuin, „ die met een Hek geſlooten was, en de *Hollandſche Tuin* „ genoemd werdt, ſchilderen, ſnijden en op 't geld ſlaan; zo „ als Hertog WILLEM het reeds hadt begonnen te draagen."

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandſche Hiſtorie*, Deel III. bl. 372, 373, *Scriptor Gallicus*, apud MATTHÆUM *de Jure Gladii*, Cap. 12. p. 181.

TUL *en* 't WAAL, eene Heerlijkheid in het Overkwartier van 't Sticht van *Utrecht*, aan de *Lek*, tuſſchen *Vianen* en *Kuilenburg*. Voormaals was zij nu met deeze, dan met eene andere Heerlijkheid vereenigd. Thans beſtaat zij op zich zelve, en wordt haare uitgeſtrektheid op tweehonderd en zeventig Morgens en vierhonderd Roeden gronds begroot. Bij de jongſte opneeming telde men 'er vijftig Huizen. *Tul* of *Tulle* is eene Buurt, zonder Kerk. Van het Dorp *'t Waal*, zal naderhand in een afzonderlijk Artikel, geſproken worden.

TULP, (NIKOLAAS) beroemd Amſterdamsch Regent en Geneesheer, kwam ter waereld, op den elfden October des Jaars 1593. Volgens de meer eenvoudiger gewoonten van dien tijd, voerde hij den naam van Dr. CLAAS PIETERSZOON TULP, en vinden wij, op de Regeeringslijst der Stad, 's mans naam aldus geſpeld. Op den ouderdom van negenëntwintig jaa-

Dr N. TULP,
Burgemeester te Amsterdam.

jaaren, te weeten, in den Jaare 1622, wierdt hij tot Raad en Schepen zijner Geboorteſtad verkooren. Vijfmaalen, te weeten, in de Jaaren 1624, 1627, 1634, 1641 en 1642, bekleedde hij, zedert, de laatstgemelde waardigheid. In den Jaare 1654 beklom hij het Burgemeesterlijk geſtoelte, en zat, behalven de eerſte reize, nog driemaalen in hetzelve, naamelijk, in de Jaaren 1656, 1666 en 1671. Verſcheiden voorbeelden leveren de Regeeringslijsten van *Amſterdam* uit, dat Mannen, die de werkdaadige Geneeskunde beoeffenden, en dagelijks, bij geringen en aanzienlijken, aan het krankbedd everſcheenen, zo als het geval was van onzen TULP, met de Burgemeesterlijke waardigheid tevens bekleed waren. De Heer TULP, naamelijk, naa zich in de Geneeskunde geoeffend, en in die weetenſchap den Doktoraalen trap te hebben beklommen, zette zich in zijne Geboorteplaats neder. Behalven 't geen hij, als Regent, ten beste van Stad en Vaderland verrigtte, heeft hij zich bij de burgerij verdienſtelijk gemaakt, door zijne bevordering van eenige inrigtingen, de Geneeskunde betreffende. Onder andere gebrekkelijkheden, die op het algemeene welzijn een zeer nadeeligen invloed hadden, viel men dikmaals klagtig over de ſlegte geſteldheid der Apotheeken, en hoe dezelve dikmaals van de meest dienſtige geneesmiddelen niet genoeg of geheel onvoorzien waren. Dr. TULP, het groot nadeel daar van gevoelende, was op verbetering bedagt, en ſlaagde daar in zeer gelukkig. Op den achttienden April des Jaars 1635, eenige voornaame Doctoren in de Geneeskunde ten zijnen Huize vergastende, deedt hij hun den voorſlag, of zij niet met hem van oordeel waren, dat het zeer heilzaam zijn zoude, een nieuw dus genaamd *Winkelhoek* op te ſtellen, naar 't welk alle Apothekers der Stad zich zouden te gedraagen hebben. De voorſlag vondt terſtond bij de meesten bijval, en wierdt, naa eenig overleg, algemeen goedgekeurd. Men benoemde ſtraks zeven Doktoren, aan welke de volvoering van een Ontwerp wierdt opgedraagen. Dr. TULP was aan het hoofd derzelven. Het gezelſchap, de opgenomene taak met ijver voortzettende, bevondt zich ſpoedig gereed met een Ontwerp; 't welk eerst aan drie der voornaamſte Apothekers, en vervolgens aan alle Doktoren der

Stad voorgeleid, en wel dra algemeen wierdt goedgekeurd. Men gaf 'er vervolgens kennis van aan de Wethouderſchap, die het Opſtel met haare goedkeuring bekragtigde, en, in den aanveng des Jaars 1636, algemeen hier ter ſtede invoerde. De heilzaame inval van Dr. TULP was de grondſlag van het Genootſchap van Geneesmeesteren, of *Collegium Medicum*, 't welk zedert wierdt opgericht. Daarenboven gaf de Heer TULP, van tijd tot tijd, leſſen in de Geneeskunde, in een Vertrek boven de geweezene kleine Vleeschhal in de Nes. Hij volhardde in dit heilzaam werk, tot dat hij met de Burgemeesterlijke waardigheid vereêrd wierdt. Behalven dit alles heeft hij geſchreeven *Geneeskundige Aanmerkingen*, die in 't Latijn en Nederduitsch zijn in 't licht gegeeven.

Bij den Heer J. WAGENAAR vinden wij eene bijzonderheid vermeld, den Heer TULP betreffende, welke wij niet kunnen nalaaten, hier te vermelden. Op den achtëntwintigſten Januarij des Jaars 1672 was het vijftig jaaren geleeden, zints de Dr. TULP tot Raad in de Vroedſchap der Stad verkoozen was. Het zeldzaam geluk beſloot hij met een plegtigen maaltijd te vieren, en alle de Burgemeesters en Raaden daar toe te nodigen. De Burgemeester woonde aan de Weſtzijde der Keizersgraft, tuſſchen de Weſtermarkt en de Reeſtraat. Om het aanzienlijk en talrijk gezelſchap behoorlijk te kunnen plaatzen, hadt de Heer TULP, in den Tuin agter zijn Huis, eene ruime Loots doen opſlaan, en met eene zekere blaauwe ſtof behangen. De maaltijd wierdt 's middags gehouden, was zeer kostbaar en pragtig, en beſtondt uit drie onderſcheidene opdiſchingen. Bij ieder aanrigting wierdt 'er een Latijnsch vers voorgeleezen en omgedeeld. Het eerſte was gemaakt door den Heer JAN SIX, toen Schepen, en naderhand Burgemeester; het tweede door den Hoogleeraar PETRUS FRANCIUS; het derde door den Heer FRANÇOIS DE VICQ. Bij de tweede omdeeling, ontving, daarenboven, ieder Gast eenen Zilveren Gedenkpenning, op de gelegenheid ſlaande. Het gezelſchap ſcheidde 's avonds ten elf uure. Twee bijzonderheden vindt men wijders van deezen Maaltijd aangetekend: de eene, ten dien tijde, vrij algemeen; de andere eene zeldzaamheid. De eerſte was, dat ieder Gast een zwaaren ſchotel

tel met Suikergebak en ingelegd Ooft van 't maageregt na huis nam; de andere, dat den Gasten Pijpen wierden aangebooden, nevens Tabak op Porceleinen ſchotels.

De Heer TULP overleedt, op den twaalfden September des Jaars 1674, en alzo in den ouderdom van één maand minder dan eenëntachtig jaaren. Hij hadt eene dogter verwekt, die de echtgenoote wierdt van den ſtraks genoemden Heere JAN SIX, *Heere van Wimmenum en Vromade*, Schepen en Burgemeester der Stad.

Zie COMMELIN en WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam*; BRANDT, *Dagwijzer*.

TURCQ, (P. LE) een inwooner en burger van *Vliſſingen*, die, in den jongſten Oorlog tuſſchen de Staaten der Verëenigde Gewesten en het Rijk van *Engeland*, als Kaaper-Kapitein een zeer beroemden naam verworven, en op den vijand menig vetten buit bemagtigd heeft. In den Jaare 1781 op eenen kruistogt zijnde uitgezeild, keerde hij nog voor het einde van dat, of in den aanvang van het volgende jaar, te rug, naa het doorſtaan van zeer groote gevaaren, doch met een aanzienlijk voordeel; hebbende hij voor meer dan achttienduizend guldens Rantzoenen gemaakt. Bij zijne wederkomst te *Vliſſingen*, hadt hij aan boord twee Engelſche Luitenanten en zes Matroozen, onlangs gediend hebbende op het Engelsch Fregat *the Prudent*, doch laatst gevonden op het Fransch Fregat *l'Amitié Royale*. Het laatstgemelde Vaartuig, geboord voor vierëntwintig, doch ſlegts gewapend met acht Stukken Geſchut, was uit eene der Franſche Zeehavens na *Madras* in Zee geſtoken, en met Krijgsbehoeften en Kostbaarheden zo zwaar beladen, dat het een en ander op de waarde van ruim twee Tonnen Gouds geſchat wierdt. Het hadt zich onder het Convoy van *Brest* begeeven, doch het ongeluk gehad, door de Engelſchen van het Geleide afgeſneeden, en vervolgens genomen te worden. Zes dagen hadden de Engelſchen het Franſche ſchip reeds in hunne magt gehad, toen de dappere

LE TURCQ hun ontmoette, en na de beſtemming hunner reize vraagde. Geen antwoord naar zijnen zin bekoomende, deedt de Vliſſinger zijn geſchut losbranden, met zulk een gevolg, dat de Engelſche Prijsmeesters zich genoodzaakt vonden, hunnen vetten prooi te laaten ſlippen. Bij deeze onverwagte verlosſing, zo ras de *Franſchen* de *Engelſche* Vlag zagen ſtrijken, en de *Hollandſche* ophijzen, riepen ze, in de verrukking van opgetogene blijdſchap, uit: *Ziet daar de Hollandſche Vlag! wij zijn geene gevangenen meer!* Volgens den wil van LE TURCQ, aanvaardde de Heer GRAND MAISON MARTIN, van nieuws, het bevel over zijn ſchip, en wierdt hetzelve tot aan de *Sorlings* geleid. Nog geen half uur naa het Franſche, bemagtigde onze Kaaper-Kapitein een ſchip, met Aardappelen gelaaden; doch een zwaare ſtorm deedt hem daar van verwijderen.

Op den zesden Februarij des Jaars 1782, ſtak LE TURCQ, met het Kaaperſchip *de Vliſſinger*, van nieuws, in Zee. In den nacht voorbij *Douvres* gezeild zijnde, ontdekte hij, met het aanbreeken van den dag, eene Vloot, waar op hij terſtond aanhieldt, om dezelve te verkundſchappen. Wel haast vernam hij, dat de Vloot beſtondt uit eene menigte Engelſche Koopvaardij- en Voorraadſchepen, begeleid door zes ſterk gewapende Fregatten. In weerwil hier van, zijnen kans waarneemende, ſnijdt LE TURCQ eene Sloep en eene Brik van het Convoy af, en naa eenige ſchooten op de Sloep gedaan te hebben, noodzaakt hij dezelve zich over te geeven, doet wijders eenen Prijsmeester, nevens twee man, op dezelve overgaan, met bevel om Zuid-Zuid-Westwaarts koers te zetten. Thans wendde hij na de Brik; doch, hoewel het hem gelukte, haar de Vlag te doen ſtrijken, konde hij 'er, egter, geen bezit van neemen, uit hoofde van de nabijheid der Fregatten, die op hem afkwamen. Intuſſchen zag onze Kaaper-Kapitein, dat de Sloep, in ſtede van den aangeweezenen koers te volgen, den ſteven na de Engelſche Vloot wendde, en dezelve zogt te bereiken. Een ſtout beſluit nam hier op onze onverzaagde Kaaper. Hij werpt zich in het midden der vijandelijke Vloot, klamt zijnen ontvlugten Prijs aan boord, neemt hem op het Sleeptouw, en zeilt met zij-

nen

nen prooi na de ruimte, ondanks een geweldig vuur, 't welk van alle zijden op hem los brandde. Thans vernam LE TURCQ, dat de Sloep, bij den eerſten aanval, twee grondſchooten van hem hadt bekoomen; dat zij in gevaar van zinken was, en de manſchap hierom geraaden hadt gevonden, tot lijfs en leevensberginge, zich wederom onder de Vloot te begeeven. Vergeefs vervolgden de Engelſche Fregatten onzen Kapitein, tot 's maamiddags ten drie uure; hij rantſoeneerde, geduurende dien tijd, de Sloep voor tweeduizend Guinies, welke hij voorts aan zijne Reeders overmaakte.

LE TURCQ hervatte wel haast zijnen kruistogt, en bemagtigde, eerlang, eenen nieuwen Prijs. Vervolgens onder den Engelſchen Wal vervallen zijnde, raakte hij aldaar handgemeen met vier gewapende Engelſche Sloepen, die hem omſingelden, doch, naa twee uuren vegtens, van hem afhielden, om voorts vervangen te worden van een grooten Engelſchen Kaaper; die, naa even lang vegtens, insgelijks moest afdeinzen. Op den achttienden Maart kwam LE TURCQ voor *Vliſſingen* ten anker, in een zeer ontretterden ſtaat, hebbende aan boord twee dooden en eenige gekwetſten. Een zijner geſneuvelden was een *Italiaan*; man van veel moeds: want als hem zijn eene arm was afgeſchooten, loste hij nog met den anderen een ſtuk geſchut; doch viel kort daar op dood ter neder. Gelijk voor LE TURQC's behoudene terugkomst, in de Kerk te *Vliſſingen*, openlijke dankzeggingen gedaan wierden, zo betoonde ook de Reederij haar genoegen over 's Mans verrigtingen, door treffelijke eeregeſchenken. Zij begiftigde hem met een Zilveren Sabel, hangende aan eenen kostbaaren Draagband; op welke Plaat, insgelijks van Zilver, met toeſtemming der Regeeringe, het Wapen der Stad *Vliſſingen* gegraveerd was. Daarenboven ontving hij nog ten geſchenke, een paar fraai gewerkte Piſtoolen, met Zilver ingelegd.

Niet zo gelukkig ſlaagde LE TURCQ op den laatſten togt, dien wij van hem vermeld vinden. De Noord-Zee krielde nu van Engelſche Kaapers, en viel het de onzen bijkans ondoenlijk, niet in hunne handen te vervallen, althans met hun in gevegt te geraaken. In den Zomer des gemelden Jaars 1782, wederom zijnde uitgezeild, wierdt hij handgemeen met een

een Engelsch Fregat. Het gevegt duurde vijf glazen. Na een verlies van eenëntwintig dooden en zeventien gekwetsten, was onze Kaaper genoodzaakt, de Vlag te strijken en zich over te geeven. Hij zelve bevondt zich onder de zeventien gekwetsten; hebbende aan zijn Kaakebeen, Borst en Schouders, zwaare kwetzuuren ontvangen. In *Engeland* aan land gebragt, en voorts in hegtenisse gesteld zijnde, hadt hij het geluk, van zijne wonden spoedig te geneezen, en vervolgens de Gevangenisse te ontvlugten. In het begin van September kwam hij te *Vlissingen*, doch genoegzaam zonder Kaakebeen aan de eene zijde. De Reederij beloofde hem, terstond daar op, een nieuw schip; doch om de Vredehandelingen, aan welke, eerlang, gearbeid wierdt, nam het kaapen een einde.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, voor 't Jaar 1782.

TUNNINGIUS, (GERARDUS) wierdt geboorен te *Leiden*, in den Jaare 1566, van zeer eerlijke en niet onaanzienlijke Ouderen. In zijne vroege jeugd ontving hij eenig onderwijs in de *Latijnsche* en de *Fransche* taale, in zijne geboortestad, doch, naar het schijnt, niet met oogmerk om hem tot de beoeffening van eenige geleerde Weetenschap op te leiden. In zijne aankoomende Jongelingschap schijnt hij, eenigen tijd, zich te *Enkhuizen* onthouden te hebben. HALMA verhaalt, dat zijn Vader hem derwaarts zondt, om bij eene Regtsgeleerde in die Stad op diens Komtoir te schrijven, en alzo het werkdaadig gedeelte der behandelinge van Regtszaaken te leeren. De buitengewoone ijver en naarstigheid, met welke hij hier zijne zaaken waarnam, als mede de voegzaame geschiktheid, welke men tot een kundige Regtsgeleerde in hem zag uitblinken, bewoogen zijnen Vader, aan zijne Opvoeding, ten dien einde, eenen meer geregelden loop te geeven. Meer bepaaldelijk dan voorheen leide hierom de Jongeling zich toe op de kennisse der Latijnsche taale; maakte voorts geene geringe vorderingen in de Wiskunde en Wijsbegeerte, en leide vervolgens zich met zo veel ijvers toe op de Regtsgeleerdheid,

heid, dat hij, reeds op den ouderdom van tweeëntwintig jaaren, tot de Doktorale waardigheid bevorderd wierdt. Thans nam hij zijn verblijf in *'sGraavenhage*, alwaar hij den post van Advokaat, voor het Hof van Holland, met zo veel roems waarnam, en zo veele blijken van zijne kunde en bedrevenheid vertoonde, dat de Bezorgers van het Hoogeschool te *Leiden* te raade wierden, het Hoogleeraarampt in de Regtsgeleerdheid aan hem op te draagen. De beroemde JOSEPHUS JUSTUS SCALIGER, in den Jaare 1593, beroepen zijnde tot *Professor Honorarius* aan 't straks gemelde Hoogeschool, wierdt onze TUNNINGIUS, door de Staaten van Holland, na *Frankrijk* afgevaardigd, om den geleerden man herwaarts te geleiden. Naa het sluiten van het Bestand met *Spanje*, in den Jaare 1609, beving onzen Hoogleeraar de lust, om in de Zomer-Vakantie van den Jaare 1610, eene reize na *Brabant* te doen. Van deezen togt keerde hij niet te rug. Want zittende in eenen Koetswagen, niet verre van *Brussel*, wierdt hij van eene Beroerte aangetast, die, binnen weinige oogenblikken, hem den jongsten adem deedt haalen, in het vijfënveertigste jaar zijns ouderdoms. In het Koor van de Kerk van de *H. Catharina*, in de gemelde Stad, wierdt hij eerlijk ter aarde besteld. Men heeft van hem eenen reeks van gedenkwaardige Spreuken en Vertellingen, uit *Griekſche*, *Latijnſche*, *Franſche*, *Italiaanſche* en *Spaanſche* Schrijvers bij een verzameld. Onze Hoogleeraar hadt eenen broeder, JOHANNES TUNNINGIUS genaamd, die bij Prins FREDERIK HENRIK VAN ORANJE den post van Geheimschrijver heeft bekleed.

Zie ORLERS, *Beſchrijving der Stad Leiden.*

TURF, eene zeer bekende brandstoffe in de Verëénigde Provincien, doch in andere Gewesten zo ongemeen, dat men eertijds dezelve, in de Kunstverzamelingen der liefhebbers, onder de natuurlijke zeldzaamheden plagt te bewaaren. Alle de Verëénigde Provincien, uitgenomen *Zeeland*, leveren deeze nutte en aangenaame brandstoffe uit. Volgens zommigen heeft

heeft men zes ſoorten van *Turf*; andere, en de meesten, telden niet meer dan drie ſoorten: de eigenlijke *Turf*, de *Baggelaar*, en de *Sponturf*. De eerſte ſoort is die vooze en ligte ſtoffe, welke van den bovenkorst der hooge landen wordt afgeſtoken, en geene andere bewerking ondergaat, dan dat men dezelve behoorlijk laat droogen, om vervolgens, ten gebruike, verzonden te worden. Meer of minder zwaar is deeze Turf, de eerſte bruin of zwartagtig, de andere geel van kleur. Van de laatſte bedient men zich veelal in de Kalkbranderijen, van de eerſte in de Verwerijen, Steenbakkerijen, Brouwerijen en verſcheiden andere Trafijken en Fabrijken. — De *Baggelaar* ontleent zijnen naam van de wijze, op welke dezelve uit de diepte onder het water wordt opgehaald. Men bedient zich daar toe van zekere Netten, aan een langen ſtok vastgemaakt, *Baggernetten* genaamd. De Werklieden, die dezelve behandelen, draagen den naam van *Baggerluiden*. Deeze, de Turf- of Veenſtoffe uit de diepte opviſchende, ſtorten de Baggernetten uit in een Schuit of Praam, tot dat dezelve behoorlijk geladen is. Deezen natten laſt ontlaaden zij, door middel van Kruiwagens, op een droog veld, over 't welk zij de ſtoffe uitſpreiden, tot zulk eene dikte, dat zij gedroogd en getreeden zijnde, naa de bezakking, de dikte behoudt van eenen Turf, die op zijn eind ſtaat. Dus eenige dagen om te droogen en te bezakken gelegen, en genoegzaame vastigheid ter verdere bewerkinge gekreegen hebbende, wordt de ſtoffe *getreeden*, waar toe men zich van Vrouwsperſoonen bedient. Met vierkante plankjes, *Treeborden* genoemd, onder de voeten vastgemaakt, gaan zij, al trappelende, zijlings uit; 't welk zij eenige reizen herhaalen, tot dat de Veenſtoffe de noodige vastheid heeft bekoomen. Vervolgens deezen dus getreeden grond eenige dagen hebbende laaten droogen, vervoegen zich, van nieuws, de Vrouwlieden, wederom met plankjes onder de voeten, op de ſtoffe, om, door middel van ſcherpe en breede ijzers, *Graaven* genaamd, de geheele oppervlakte des Turfvelds, van het eene einde tot het andere, in ſmalle riemen, ter breedte der dikte van eenen Turf, tot op den grond van 't veld, door te ſteeken. Deeze bewerking noemt men *Riemen*, om dat de oppervlakte zich als in lange *Rie-*

men

men gesneeden voordoet. Thans laat men de stoffe wederom eenigen tijd droogen: waar naa de Vrouwspersoonen dezelve *flikken*; dat wil zeggen, insgelijks door middel van soortgelijke Graaven, de gemelde Riemen overdwars doorsteeken: zo dat het veld in vierkante Ruiten verdeeld is, en de Turf nu, overeinde staande, haare gedaante heeft bekoomen. Thans laat men haar zo lang droogen, tot dat zij, door de Turfmaaksters, kan worden *opgebroken*. Zij neemen naamelijk twee rijen staande Turven op, en leggen ze plat op de twee naast staande rijen neder. Dit geschiedt over 't gehele veld, zo dat 'er telkens een smal pad, tot eenen doorgang, overblijft. De bovenleggende Turf, eenigzins gedroogd zijnde, wordt in de gemelde paadtjes onder geleid; en men plaatst 'er de onderste, die nog op haar einde stondt, boven op. Vervolgens nu en dan eens gekeerd en luchtig aan rijen wat hooger opgestapeld zijnde, wordt de Turf aan groote fonde, of ook wel aan langwerpige Vierkanten op het veld geleid, en met riet gedekt, om naderhand in groote Turfschuuren opgeslagen, en van daar door het gantsche land verzonden te worden. — Bijkans de zelfde behandeling ondergaat de derde soort, of de *Sponturf*, uitgezondert dat dezelve in vierkante Bakken gekneed en bearbeid wordt, voor dat men de Veenstoffe over de velden uitspreidt. Ter voorkominge van schaarsheid deezer aangenaame en nutte brandstoffe, is, van wegen 's Lands Staaten, het verzenden der Turf na andere landen, zonder uitdrukkelijk verlof der Admiraliteiten, verbooden.

Zie *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden*, Deel IV.

TUSSCHEN MAAS EN WAAL, kortheidshalve *Maas en Waal* genoemd, is een distrikt, bij den naam van *Ampt* bekend, in *Gelderland*, in de *Neder-Betuwe*. Het wordt alduś geheeten, om dat het tusschen de twee genoemde Rivieren beslooten legt. Het neemt zijnen aanvang bij het Rijk van *Nieuwmégen*, en strekt zich uit tot aan de Tieler- en de Bommelerwaart. Men ontmoet in dit Ampt verscheiden Kar-

pels en Heerlijkheden; eenigen derzelven behooren tot het *Boven-Ampt*, andere tot het *Beneden-Ampt* van *Tusschen Maas en Waal*. De Dorpen hebben hunne afzonderlijke Schouten; alle welke gezamentlijk onderhoorig zijn aan den *Amptman*, eene aanzienlijke bediening, welke, gemeenlijk, door een Lid uit de Gelderſche Ridderſchap bekleed wordt.

TWEEBERGEN, een der elf Banken van *S. Servaas*, gelegen in en omtrent *Maastricht*.

TWELLO, een klein Gelderſch Dorpje, in het Landdrostampt van *Veluwe*. 't Was reeds in de Dertiende Eeuw, doch onder den naam van *'t Veenlo*, bekend. De Hervormde Gemeente, die uit weinige Ledematen beſtaat, heeft, nogthans, haaren eigen Leeraar.

Zie *Geſtichten van Deventer*, Deel I.

TWENTE, een Landſchap en Drostampt, in het Oostlijk gedeelte der Provincie van *Overijſſel*, leggende als beſlooten tusſchen het Drostampt *Salland*, het Graafſchap *Benthem*, het Bisdom van *Munſter* en het Graafſchap *Zutfen*. Eertijds voerde het den naam van *Tuenta*, en behoorde aan de Biſchoppen van *Utreeht*, die het bewind daar over, onder verſchillende benaamingen, aan bijzondere Heeren opdroegen. Het geheele Landſchap wordt verdeeld in negen Geregten: *Oldenzaal*, *Ootmaerſem*, *Almelo*, *Enſchede*, *Delden*, *Kedingen*, *Borne*, *Haaxbergen* en *Diepenheim* Volgens zommigen zou men, in dit Landſchap, moeten zoeken het volk, *Tubanten* geheeten, bij TACITUS vermeld, en het Gewest van dezelve zijnen naam ontleend hebben. Doch, veelligt, is voor deeze meening geen andere grond, dan de gelijkheid van den klank der benaaminge. De grondgeſteltenis is niet eenerlei. Hier ontmoet men Veengronden, elders Zand. Door de toeneemende nijverheid der Landzaaten, heeft men het een en ander, meer en meer, ten nutte weeten aan te wenden. Daarenboven zijn de Twentſche Linnenreederijen alomme vermaard.

Het

Het Drostampt van *Twente* is zeer aanzienlijk, en wordt gemeenlijk, door eenen der Ridders van *Overijssel* bekleedt. Minder, egter, zijn thans de voordeelen, daar aan verknogt, dan ten tijde der zo genaamde *Drostendienſten*, beſtaande in eenige verrigtingen, welke de Landlieden, ten behoeve van den Heere, om niet moesten waarneemen. De meesten onzer Leezeren zullen zich nog herinneren, de moeiten en beweegingen, nu tien jaaren geleeden ontſtaan, over de afſchaffing deezer Drostendienſten; als mede, hoe deeze beweegingen begonnen, en voorts ten einde gebragt wierden, voornaamelijk, door de bewerking van wijlen den Overijsſelſche Ridder JOHAN DERK, *Baron van der Capellen, Heer van den Pol*. Zo wel over het Ontwerp, als over den uitſlag, waren allen niet even eens gezind. Eenigen laakten den Ridder, de meesten preezen hem deswegen. Onder de laatſten ſtaken, boven alle anderen uit, de Landlieden van *Twente*. Om den waakkeren Ridder hun genoegen, blijdſchap en dankbaarheid te betuigen, over hunne ontheffing van dienſten, welke, naar hunne meening, met 's menſchen aangeboorene Regten, en vooral met de Vrijheid, op welke de Nederlanders roem draagen, onbeſtaanbaar waren, deeden zij, door den Heer HOLTZUER, eenen zinnebeeldigen gouden Gedenk- en Eerepenning vervaardigen, om voorts aan den Ridder te worden ter hand geſteld. Aan een gouden Keten hing deeze Penning, en voorts een Rol van Pergament, waar op men, met eene fraaie hand geſchreeven, het volgende las: „ *Ter eeuwige en onſterflijke* „ *Gedagtenisſe van den Edelmoedigſten Ridder* JOHAN DERK, „ BARON VAN DER CAPELLEN, *Heer van den Pol, Apeltern,* „ *Altforst, Hagen, enz. Beſchreeven in de Ridderſchap* „ *van Overijsſel, enz. enz. enz.* — Die, in navolging der „ aloude waare Ridderen, den onderdrukten bijſtand bieden„ de, door wijs beleid, onvermoeiden vlijt, ſtandvastige ver„ duuring, veragting en overwinning veeler wederwaardighe„ den, zonder dat zijn groote Geest bezweek, de Vrijheid „ van den Landman in Overijsſel, tegen het ſlaaſſche juk der „ Drostendienſten, met GODS hulp, heeft verdeedigd.

„ Die ook, door regtvaardige uitſpraak der Edel Mog. „ Heeren Staaten deezer Provincie, Beſchermers van Regt en

„ Vrijheid, het wit zijner loflijke poogingen, in de geheele „ Uitrooijing van de harde en veragtelijke Dienstbaarheid heeft „ bereikt.

„ Voor deezen Regtgeaarten Ridder, den Roem onzer „ Edelen, hebben wij Huislieden van Twente, met algemeene „ toejuiching, deezen Brief, als een Gedenkteken onzer „ Dankbaarheid voor zulke voortreffelijke daaden opgerigt.

„ Zijne Edelmoedigheid, die onze voorgenomene dubbeld „ verschuldigde kostbaarer vereering heeft afgeslagen, kan „ ons niet weigeren, dat wij Hem hier bij tevens een regt „ van altoosduurend verblijf in onze dankbaare harten op- „ offeren; eene dienstbaarheid, die wij aan braave Regenten, „ welke alle slaafsche Dienften van een Vrijgevogten Volk „ verfoeien, toekennen.

„ Wij wenschen, dat dit Gedenkteken bij zijn laate Nage- „ slacht, eeuw uit, eeuw in, gezien en onze erkentenis daar „ door verenwigd worde.

„ Wij hebben deezen door de Boer-Richters uit elke „ Boerschap doen ondertekenen; en om dat wij geen Zegel „ gebruiken, eenen Gouden Gekenkpenning, met dit Op- „ schrift:

De nijvre Landman juicht, zijn Vrijheid is herfteld!
CAPELLEN *zegepraalt op Baatzucht en Geweld!*

„ aan een Keten van hetzelfde Metaal hier aan doen hangen.

„ Aldus gedaan in Twente, in het Jaar onzes Heeren „ MDCCLXXXIII. op den 25 September."

Op de Voorzijde van den gemelden Gedenkpenning ziet men het Borstbeeld des Ridders, eenvoudig, zonder eenig optooizel, in zijne waren gedaante, met dit Omschrift: JOHAN DERK VAN DER CAPELLEN TOT DEN POLL, BESCHR. IN DE RIDD. VAN OVERYSSEL.

Op de tegenzijde leest men, naa het bovenstaande twee-regelig versje:

d. 1. *Nov. Ao.* 1782.

Boven

Boven aan ziet men de Zon der Vrijheid, beſtraalende des Ridders Wapen, van eenen Eiken Krans omgeeven; en aan den Voet, eenig Bouwmans Gereedſchap, benevens den Hoorn des Overvloeds.

Gevoelig aangedaan over dit blijk van dankbaare hoogagtinge, zondt de Ridder, naa het ontvangen van het Eeregeſchenk, een Antwoord, 't welk van een getroffen hart, en 't welk over zijne verrigtingen voldaan is, de treffendſte kenmerken draagt. Gaarne plaatſten wij hier dien brief, indien ons beſtek zulks gedoogde.

Zie *Nieuwe Nederlandſche Jaarboeken*, 1784.

TWIKKELO, een aloud, zeer deftig Slot of Kaſteel, in *Twente*, niet verre van *Delden*. Van binnen ontmoet men eene menigte zeer fraaie Vertrekken, en in den omtrek luſtige Plantaadjen. *Twikkelo* behoort thans aan het Geſlagt van WASSENAAR.

TWISK, een Ban en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, de *Vier-Noorder-Koggen* geheeten, niet verre en in 't Zuidwesten van *Medenblik*. De uitgeſtrektheid des Bans vinden wij op vijfhonderdzestien Morgens en vierhonderd drieënzestig en eene halve Roede begroot. Volgens die zelfde opgave zou het getal der Huizen, zints het Jaar 1632 tot in den Jaare 1749, van tweehonderdzevenëntwintig op honderdëndertig zijn verminderd. Het Dorp, gelijk de meeste in dien oord, is in de lengte gebouwd, langs eene ſtreek van meer dan vijfhonderd Roeden in de lengte, die, in 't midden, van een klein Watertje wordt doorſneeden. De Kerk der Hervormden is oud, en heeft eenen hoogen Toren, beneden vierkantig, doch van boven in een Spits eindigende, en geheel van ſteen gebouwd. De Gemeente der *Doopsgezinden*, welke met die van het nabuurig Dorp *Abbekerk* eenen Leeraar gemeen heeft, is vrij talrijk. — Eene bijzonderheid, de

ſtraks gemelde Gezinte betreffende, welke hier eertijds plaats hadt, kunnen wij niet nalaaten, hier aan te tekenen. Te weeten, 't was in het laatst der voorgaande, of in 't begin der tegenwoordige Eeuwe, dat van de Gemeente der Doopsgezinden, eenige leden zich afſcheidden, en afzonderlijke bijeenkomſten oprigtten, *tot ſtigting en opbouwing des Gemoeds*; zij hielden hunne Vergaderingen, *eerst bij de huizen om, doch naaerhand op gezette plaatzen*, des Zondags naamiddag, op de wijze der Quakers, met welke zij, voor 't overige, de meeste overeenkomst hadden. „ Zij zaten," zo als zij zich uitdrukten, „ in ſtilligheid neder, en wagtten op den „ Heere, tot dat 'er, zomtijds, twee of drie perſoonen (zo „ wel Vrouwen als Mannen) iets tot ſtigtinge en opleidinge „ in het inwendige leeven, naar hunne opening, ſpraken." Bij den naam van *Vrienden van de Vergadering* waren deeze welmeenende luiden bekend.

TYBOUT, (WILLEM) een Nederlander, doch onzeker op welke plaats, in den Jaare 1626 gebooren. Hij oeffende de thans meestal uitgeſtorvene kunst van glasſchilderen, en verwarf daar door een zeer beroemden naam. De glazen in de groote Zaal van de Doele te *Leiden* wierden door hem beſchilderd met de afbeeldingen, ten voeten uit, van de Hollandſche Graaven, naar de geſchilderde paneelen, die nog heden in het Stadshuis te *Haarlem* bewaard worden. TYBOUT overleedt op den vierëntwintigſten Julij des Jaars 1699, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren.

Zie HOUBRAKEN.

TZUM; zie TJUM.

TZUMMARUM; zie TJUMMARUM.

VAALS,

V.

VAALS, een Dorp, in het gedeelte van Staats Land van Overmaaze, het *Land van 's Hertogenrade* genaamd, een klein uur gaans van *Aken*. *Vaals* is een klein Dorpje, van tien of twaalf Huizen; doch, niettemin, zeer welvaarende. De reden hier van is, om dat de Protestantſche Opgezeetenen der nabuurſchap hier hunne Godsdienſtige Vergaderplaatzen of Kerken, en vrijheid van Openbaare Godsdienst oeffeninge hebben. Men heeft 'er, naamelijk, nevens het gemelde gering getal van Huizen, eene Kerk van Hoogduitſche, eene andere van Franſche Gereformeerden, en eene derde ten dienſte der Lutherſchen. De Predikanten, welke deeze Gemeenten bedienen, hebben te *Aken*, *Borchet* of elders hunne woonplaatzen, van waar zij, van tijd tot tijd, ter verrigtinge van den gewijden dienst, zich na *Vaals* begeeven. Behalven de gemelde, heeft men 'er ook eene Vergaderplaats voor de Doopsgezinden. Te gader met die van *Maastricht*, plagt, nog voor eenige weinige jaaren, de Gemeente in deezen oord eenen Leeraar gemeen te hebben, en hij te *Borchet* te woonen. Doch dit heeft thans geene plaats meer. De Doopsgezinden in den omtrek van *Vaals* zijn, meestal, uitgeſtorven. Intuſſchen is de geſtadige toevloed der Protestanten te *Vaals* de oorzaak van den bloei en welvaart van dit Dorpje.

Hoewel de ſtand der Hervormde en der Roomſche Kerke, naast elkander, op eene kleine hoogte, een blijk van wederzijdſche verdraagzaamheid ſchijne uit te leveren, beſtaat zulks, egter, ſlegts in blooten ſchijn. Meermaalen zag men, van de zijde der Roomschgezinden, bedrijven, hunnen valſchen ijver

aankondigende, en die, t' eenigen tijde, zo hoog liepen, dat ze, van hooger hand, moesten betengeld worden. Zie hier een kort berigt wegens de jongste beweegingen. 't Was in den Jaare 1762, dat eene Roomsche Vrouw, opgestookt door eenen Priester, het ondernam, de doopplegtigheid te stooren, bediend wordende aan een kind van haaren broeder, gehuwd aan eene Protestantsche Vrouwe. De Vrouw hier in te leur gesteld, doch evenwel gevangen genomen, was de Grootvader van het gedoopte kind, in 't wederkeeren na *Borchet*, alwaar hij woonde, schroomlijk mishandeld door 's Priesters Kapellaan en Koster, en door de hulp van Protestanten van den dood verlost. Gewisselijk zou de Vrouw de verdiende straffe niet ontgaan hebben, ware zij niet door het graauw, geholpen van Fransche Soldaaten, uit het huis, waar in zij bewaard wierdt, verlost en op vrije voeten gesteld. Zo dra was de Luitenant Drosaart van *'s Hertogenrade* van deezen moedwil en het schenden van het Staatsche Grondgebied niet verwittigd, of hij gaf 'er kennis van aan de Algemeene Staaten; die voorts eenig Krijgsvolk na *Vaals* zonden, om de moedwilligen te beteugelen; met last aan den Gezagvoerder der gewapende bende, om de oeffening van den Roomschen Godsdienst te doen stilstaan, tot dat de gemelde Vrouw in de handen des Geregts zou hersteld zijn. Naa eene korte tusschenpoos van rust, hervatteden de domme ijveraars onder de Roomschgezinden hunne woede tegen de Protestanten, terwijl deeze, ter verrigtinge van hunnen Godsdienst, na en van *Vaals* aan en af gingen. Onder andere gebeurde het, in den aanvang des Jaars 1764, dat de Protestanten, na *Borchet* wederkeerende, in zeker Dorp, door jongens en meer bejaard gepeupel, geschholden, met steenen gesmeeten, met drek bevuild en anderzins mishandeld wierden; zo dat een van hun aan zijne wonden overleedt. Thans, van hooger hand daar toe gelastigd, deedt de Luitenant-Drosaard van *'s-Hertogenrade* de Roomsche Kerk te *Vaals* en op nog vier andere Dorpen sluiten. Op last van hun Hoog Mogenden bleeven ze een jaar lang geslooten, en wierden niet geopend dan op het Verzoekschrift der Roomschgezinden, vertoonende, hoe de Openbaare Godsdienstoeffening der Protestanten, geduurende eenige maanden,

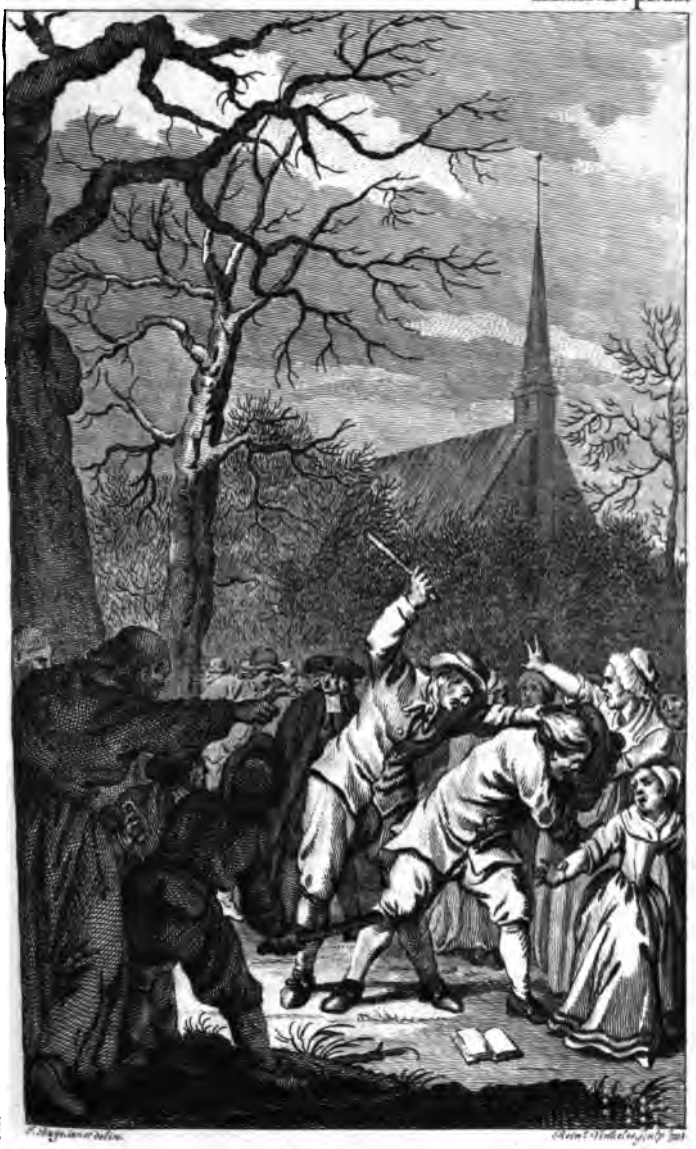

MISHANDELING DER GEREFORMEERDEN OMTRENT VAALS, TEN JARE 1764.

den, geene ſtoornis of belemmering hadt geleeden. Bij de verlofgeeving verzuimden de Algemeene Staaten niet, zwaare bedreigingen te voegen aan de Geestlijkheid, in gevalle der herhaalinge van diergelijke moedwilligheden.

Zie *Nederlandſche Jaarboeken*, 1763, 1764 en 1765.

VAART; (*De*) zie VREESWYK.

VAASSEN, een Dorp, in het Landdrostampt van de *Veluwe*; in de Provincie *Gelderland*, ruim een uur gaans in 't Zuidoosten van het Dorp *Eepe*. *Vaasſen* beſtaat uit eene lange, breede Straat, ter wederzijden met Huizen betimmerd, van welke zommigen geen onaanzienlijk voorkoome hebben, en, 't geen in deezen oord niet zeer algemeen is, met Pannen zijn gedekt. De Kerk, een oud gebouw, is, voor 't meerendeele, van Duiffteen opgehaald. Rondom dezelve ziet men een deftig Kerkhof. Voorts geniet het Dorp eenigen bloei, door de nabijheid van een goed getal Papiermolens, die aan den gang gebragt worden door Waterbeekjes, welke in de hooge *Veluwe* hunnen oorſprong neemen.

VAILLANT, (WALLERAAT) een vermaard Kunstſchilder, gebooren te *Rijſſel*, in den Jaare 1623, was een leerling van den vermaarden ERASMUS QUELLINUS, van *Antwerpen*. In 't eerst hieldt hij zich bezig met het ſchilderen van Pourtretten en het tekenen met Crajon; naderhand leide hij zich ook toe op het ſchilderen op doek met het Penſeel. De eerstgenoemde kunst leerde hij aan zijnen broeder BERNARD, terwijl hij egter met de laatſte, als waar mede hij veel gelds verdiende, zich voornaamelijk bezig hieldt. Nogthans ſchijnt hij, eerlang, tot het Pourtretſchilderen te zijn te rug gekeerd. Dus ſchilderde hij, te *Frankfort*, ten tijde als LEOPOLD aldaar gekroond wierdt, niet alleen des Keizers beeltenis, maar ook die van verſcheiden vreemde Gezanten en van Prinſen van het Duitſche Rijk, die bij de Krooning tegenwoordig waren.

Van *Frankfort* vertrok VAILLANT, onder 't gevolg van den Maarſchalk GRAMMONT, na *Frankrijk*, en ſchilderde 'er 's Konings afbeelding. De goede uitſlag hier van was de oorzaak, dat de Koningin-Moeder, de Hertog VAN ORLEANS en veele Hofgrooten voor hem gingen zitten. Naa een verblijf van vier jaaren te *Parijs*, begaf zich onze Kunſtenaar na *Amſterdam*, alwaar hij insgelijks geen geringen opgang maakte. Met grooten ijver leide hij zich hier toe op de Schraapkunst, of Zwartekunst; onder voorwaarde en belofte van geheimhoudinge, zoude VAILLANT, volgens het verhaal van zommigen, deeze kunst van Prinſe ROBERT, Groot-Admiraal van *Engeland*, als den eerſten uitvinder daar van, geleerd hebben. Wijders verhaalt men, dat de trouwloosheid van eenen zijner Leerlingen de handgreepen dier kunst openbaar maakte, en alzo het voordeelige daar van merkelijk deedt verminderen. VAILLANT overleedt te *Amſterdam*, in den Jaare 1677, het vierënvijftigſte zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

VALBURG, een Dorp in Gelderland, in de *Over-Betuwe*, aan het Stroompje *de Linge*, tuſſchen de Steden *Arnhem* en *Wageningen*. Het plaatsje is klein, doch heeft eene Kerk ten dienſte der Hervormden; die door den Predikant van het Dorp *Homoet* bediend worden. De Heeren VAN VALBURG plagten, van ouds, hier een Slot te hebben; 't welk men, naderhand, uit de puinhoopen, heeft begonnen op te bouwen; doch het werk is niet tot volkomenheid gebragt. Digt bij *Valburg* leggen het *Huis ter Lugt* en het Slot *Muſſenburg*, weleer toebehoord hebbende aan eenen Tak van den Huize VAN LYNDEN.

VALCKENIER, (*Het Geſlagt van*) eertijds bij den naam van GEELBOK bekend in andere Gewesten, maar thans, onder den gemelden naam, nog zeer vermaard, vooral te *Amſterdam*, alwaar verſcheiden leden uit deezen Huize de aanzienlijkſte waardigheden bekleed hebben. Voorheen ſchijnt dit

Ge-

Geslagt in *Brabant* gebloeid, en van daar zijnen oorsprong ontleend te hebben. De reden der verhuizinge na de Nederlanden, als mede die der veranderinge van naam, vinden wij aldus verhaald. N. N. GEELROK, dien wij voor den Stamvader moeten houden, naardien de vroegere Voorzaaten niet vermeld worden, omtrent het Jaar 1450, wat vroeger of laater, te *Antwerpen*, met eenen Heer van veel aanzien, op het Schaakbord speelende, raakte met denzelven in woorden, die zo hoog liepen, dat 'er een tweegevegt uit ontstondt, in 't welk GEELROK zijnen vijand nederleide, en, daarenboven, het ongeluk hadt, dat hij in handen van 't Geregt verviel. GEELROK hadt drie broeders. Voor hunnen bloedverwant, met reden, het ergste vreezende, beraamden zij eenen aanslag, om hem uit den Kerker te verlossen. Zij slaagden naar hunnen wensch, doch vonden zich met een genoodzaakt, hun Vaderland te verlaaten. Wat 'er van de drie trouwhartige broederen geworden zij, is ons niet gebleeken. Onze GEELROK vlugtte na *Gelderland*. Hier wierdt hij bekend met den toenmaals regeerenden Hertog, die hem voorts tot zijnen Groot-Valkenier en Opper-Jaagermeester aanstelde. Volgens de echtste beschelden, zou deeze de aanleiding tot de herwaarts komst, en de reden der naamsveranderinge geweest zijn.

GEELROK, zedert VALCKENIER genaamd, was getrouwd, doch onzeker met eene uit- of hierlandsche Vrouwe. Bij deeze liet hij eenen Zoon na, genaamd

GILLIS VALCKENIER. Hij tradt in 't huwelijk met eene adelijke Jonkvrouwe, woonagtig te Campen, en verwekte bij haar de zeven volgende kinderen, die het Geslagt verder hebben voortgeplant:

I. EVERT GILLIS VALCKENIER, gebijnaamd *de Jonge*, die eenen Zoon naalet

Jan Evertszoon Valckenier, van welken wij niets verder gemeld vinden.

II. *Laurens Gilliszoon Valckenier.*

III. WILLEM GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

IV. *Jacob Gilliszoon Valckenier*, die in 't huwelijk tradt met *Foyke Foys*, bij welke hij zijn Geslagt verder voortzette. Zij baarde hem,

Gil-

Gillis Jakobszoon Valckenier, die, bij N. N. Vader was van

Elias Gilliszoon Valckenier, die naaliet,

Gillis Valckenier, en deeze wederom,

Elias Valckenier, en

JAN VALCKENIER, die hier na zal volgen.

V. *Jan Gilliszoon Valckenier*, kinderloos geſtorven.

VI. *Urſel Gillisſe Valkenier*, jong geſtorven.

VII. JAN GILLISZOON VALCKENIER, wiens naakoomelingen vervolgens zullen vermeld worden.

WILLEM GILLISZOON VALCKENIER, boven vermeld, verwekte, bij zijne Echtgenoote N. N.

1. *Hans Willemszoon Valckenier*, die volgt.

2. *Klara Willemſe Valckenier*, getrouwd met *Jan Largenberg*.

HANS WILLEMSZOON VALCKENIER, nam ter Vrouwe *Anna Muhl*, en wierdt bij haar Vader van

1. *Pieter Janszoon Valckenier*, die volgt, en

2. *Anna Hansſe Valckenier*, die de echtgenoote wierdt van *Willem Gerritszoon van Wouw*.

PIETER HANSZOON VALCKENIER, trouwde met *Anna Hambach*, en liet na:

1. *Pieter Pieterszoon Valckenier*, die volgt, en

2. *Catharina Pieterſe Valkenier*, getrouwd met *Abraham van Frieſem*.

3. *Jan Pieterszoon Valckenier*, getrouwd met *Hester Hochepied*, bij welke hij verwekte:

a. *Iſaak Janszoon Valckenier*.

b. *Pieter Janszoon Valckenier*, Commies-Generaal te Amſterdam, gehuwd aan *Jakoba van Frieſem*, die hem baarde

Abraham Pieterszoon Valckenier.

c. *Lucretia Janſſe Valckenier*.

3. *Samuel Pieterszoon Valckenier*, jong geſtorven.

5. *Frederik Pieterszoon Valckenier*, getrouwd met *Petronella Moesſelaard*.

6. *Daniel Pieterszoon Valckenier*, gehuwd aan *Amelia Gramprich*, en bij haar Vader van

a. *Johan Hendrik Dantelszoon Valckenier.*

b. *Anna Catharina Danielſe Valckenier*, getrouwd met *N. N. Geelvinck.*

PIETER HANSZOON VALCKENIER, gehuwd aan *Ida Remſchet*, verwekte,

1. *Ida Pietersſe Valckenier*, die tweemaalen is getrouwd geweest.: eerst met *Samuel Weſſelius*, welken zij eenen Zoon baarde, en vervolgens met *Johannes Colonius*, bij welken zij geene Moeder wierdt.

2. *Abraham Pieterszoon Valckenier.*

3. *Pieter Pieterszoon Valckenier*, Buitengewoon Gezant van wegen Hun Hoogmogende bij de Zwitzerſche Kantons, in het laatst der voorgaande Eeuwe, en getrouwd met *Charlotta Becx*; bij welke hij de volgende kinderen heeft nagelaaten:

a. *Ida Charlotta Pietersſe Valckenier*, getrouwd met *Charles de Mont Moulin.*

b. *Anna Marie Pietersſe Valckenier.*

c. *Abraham Pieterszoon Valckenier.*

d. *Pieter Pieterszoon Valckenier.*

4. *Anna Catharina Pietersſe Valckenier*, jong geſtorven.

5. Eene dogter van den zelfden naam.

6. *Maria Pietersſe Valckenier*, getrouwd met *Iſaak Caetman.*

7. *Hester Pietersſe Valckenier*, getrouwd met *Jan David Ports*, welken zij vijf kinderen baarde.

8. *Anna Pietersſe Valckenier*, voor de eerſte maal getrouwd met *Andries Corman*, vervolgens met *Chriſtiaan Waſing*, en eindelijk met *John Hegh.*

JAN GILLISZOON VALCKENIER, die de gemelde adelijke Overijſelſche Juffer tot Moeder hadt, boven met No. VII. vermeld, bekleedde de waardigheid van Gezant der Algemeene Staaten aan de Hoven van Deenemarke en Holſtein, en was gehuwd aan *Maria Tengnagel*, bij welke hij de volgende tien kinderen verwekte:

1. GILLIS JANSZOON VALCKENIER, die volgt.

2. *Maria Janſſe Valckenier*, getrouwd met *Frans Hendrikszoon Ruyſch*, en bij hem Moeder van kinderen.

3. *Mar-*

3. *Margareta Jansse Valckenier*, gehuwd met *Roelof Egbertszoon de Vrij*, en bij hem Moeder van kinderen.

4. *Willem Janszoon Valckenier*, en

5. Een Zoon van den zelfden naam; beiden jong gestorven.

6. *Jan Janszoon Valckenier*, getrouwd, eerst met *Slijntje Sicgman*, en daar naa met *Aaltje Hoefyzer*, en, bij de eerste, Vader van

a. *Jan Valckenier*, jong gestorven.

b. *Baartje Valckenier*, getrouwd met Dr. *David van Noord*, en bij hem Moeder van kinderen.

7. *Catharina Jansse Valckenier*, getrouwd met *Jan Commelin*, van welken het vermaard Amsterdamsch Geslagt van dien naam zijnen oorsprong heeft.

8. *Cornelis Janszoon Valckenier*, getrouwd met *Eva Boom*, bij welke hij verwekte:

a. *Pieter Valckenier*, en

b. *Jan Valckenier*, beide jong gestorven.

c. *Maria Valckenier*, getrouwd met *Antony Harinxhoek*, welken zij kinderen baarde.

d. *Margareta Valckenier*, gehuwd aan *Dirk Arendszoon Kock*, die bij haar verscheiden kinderen verwekte.

e. *Sara Valckenier*, de echtgenoote geworden van *Hercules Rogh*, bij welken zij Moeder van verscheiden kinderen wierdt.

9. *Magareta Jansse Valckenier*, gehuwd en Moeder van kinderen.

GILLIS JANSZOON VALCKENIER, Zoon van JAN GILLISZOON VALCKENIER, en van *Maria Tengnagel*, gebooren den vierëntwintigsten December des Jaars 1550, van wegen de Stad Amsterdam, zitting hebbende in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit aldaar, op den twintigsten Februarij 1576 getrouwd met *Klara Pauw*, en overleeden op den zesëntwintigsten December des Jaars 1613, hadt de volgende zestien kinderen verwekt:

1. *Gillis Gilliszoon Valckenier*, gebooren den twintigsten Januarij des Jaars 1577, en, in den Jaare 1597, ongehuwd overleeden.

2. *Ma-*

2. *Maria Gillisse Valckenier*, geboóren den vijfen twintigsten Maart des Jaars 1578, getrouwd met *Jan Bellecier*, en overleeden den vijfentwintigsten Julij des Jaars 1613, nalaatende eenen Zoon en eene Dogter.

3. *Anna Gillisse Valckenier*, geboóren den 22 Maij des Jaars 1579, en gestorven den derden October 1652.

4. *Anna Gillisse Valkenier*, geboóren den 31 Maij 1580, getrouwd met *Casper Bouwer*, en gestorven den 3 October 1652, kinderen nalaatende.

5. *Grietje Gillisse Valckenier*, geboóren den 23 Maij des Jaars 1582, gehuwd aan *Gerrit de Beer*, en kinderloos overleeden op den 18 October 1649.

6. *Adriaan Gilliszoon Valckenier*, geboóren den 30 October des Jaars 1583, en in November van dat jaar overleeden.

7. *Hendrik Gilliszoon Valckenier*, geboóren op den 26 October des Jaars 1584, en in de maand Augustus des Jaars 1594 gestorven.

8. *Adriaan Gilliszoon Valckenier*, geboóren op den 19 Augustus des Jaars 1586, gehuwd met *Wijntje Veen*, en overleeden op den 19 December 1654, hebbende verwekt twee dogters:

a. *Kornelia Adriaansse Valkenier*, en

b. *Machtelt Adriaansse Valckenier*, beiden ongehuwd gestorven.

9. *Jan Gilliszoon Valckenier*, geboóren op den 28 November des Jaars 1587, en in de maand Junij des Jaars 1594 overleeden.

10. WOUTER GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

11. *Elizabeth Gillisse Valckenier*, geboóren den 28 Junij des Jaars 1591, en in de maand Julij des Jaars 1610 ongetrouwd gestorven.

12. *Klara Gillisse Valckenier*, geboóren op den 20 Januarij des Jaars 1593, getrouwd met *Hans Reyniersse*, welken zij kinderen baarde, en in de maand Junij des Jaars 1661 overleeden.

13. *Geertruid Gillisse Valckenier*, geboóren den 6 November des Jaars 1594, en in den Jaare 1674 ongehuwd gestorven.

14. Jan

14. JAN GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

15. *Gillis Gilliszoon Valckenier*, gebooren den 26 December des Jaars 1599, en in de maand December 1609 gestorven.

16. JAKOB GILLISZOON VALCKENIER, zal, naa zijne twee genoemde broeders, insgelijks vermeld worden.

Mr. WOUTER GILLISZOON VALCKENIER, boven genoemd, gebooren op den zevenden Febuarij des jaars 1589, was Schepen van Amsterdam, in de Jaaren 1634, 1637, 1639, 1640 en 1642, wierdt Raad in den Jaare 1637, en beklom het Burgemeesterlijk gestoelte in den Jaare 1644, in 't welk hij vervolgens zat in de Jaaren 1647, 1648 en 1650, doch de laatste reize slegts eenen korten tijd, alzo hij op den 23 Julij overleedt. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Eerst met *Catharina van Drongen*, bij welke hij verwekte

GILLIS WOUTERSZOON VALCKENIER, die volgt.

Andermaal in den echt zijnde getreeden, met *Eva Appelman*, wierdt hij Vader van

1. *Klara Wouterssse Valckenier*, die de echtgenoote wierdt van *Gasper Pellicorne*, in den Jaare 1678, Schepen van Amsterdam, en bij haar Vader van twee dogteren.

2. *Sybrand Wouterszoon Valckenier*, Commisaris der Stad Amsterdam, die nevens drie anderen Zoonen of Neeven van regeerende Burgemeesteren, te weeten *Gerbrandt Panras*, *Jacob de Graaf* en *Pieter Schaap*, op den 28 October des Jaars 1648, van het Amsterdamsche Stadshuis den eersten steen geleid heeft. Hij was getrouwd met *Agatha Munter*, bij welke hij eene dogter verwekte,

Sybrandina Agatha Valckenier, in haare kindsheids overleeden.

Dr. GILLIS VALCKENIER, Zoon van Mr. WOUTER VALCKENIER, was een man van groot aanzien en gezag, zo in het bijzonder bewind van Amsterdam, als in de algemeene regeering van het geheele Gewest van Holland. De Ridder en Ambassadeur WILLIAM TEMPLE getuigde van hem, dat hij, nevens den Burgemeester HENRIK HOOFT, „ het gantsche be„wind over de Stad Amsterdam, welke veel invloeds op „den Staat heeft, in handen had." Hij was Bewindhebber der

der Oostindische Maatschappije, Raad der Stad Amsterdam, bekleedde den post van Schepen, in de Jaaren 1649, 1652, 1653, 1655, 1656, 1658, 1659, 1661 en 1662; en zat in Burgemeesters gestoelte, in de Jaaren 1665, 1666, 1668, 1670, 1673, 1674, 1676, 1678 en 1679. Negenmaalen hadt hij dus het Schepens-, en even zo veele reizen het Burgemeesterschap bekleed. Van 's Mans leevensbijzonderheden zullen wij nu eenig verslag doen. Naa dat de Staaten van Holland, in den Jaare 1666, Prins WILLEM DEN III tot een kind van Staat hadden aangenomen, viel, onder andere, de keuze op den Heer VALCKENIER, om voor zijne Opvoeding te zorgen. De overigen waren, WIGBOLD VAN DER DORS, *Heer van Noordwijk*, uit de Ridderschap; ADRIAAN VAN BLYENBURG, *Heer van Barendrecht*, Oud-Burgemeester van Dordrecht; MANNING VAN FOREEST, Rentmeester der Domeinen en Raad in de Vroedschap van Alkmaar, en de Raadpensionaris JOHAN DE WITT. Ondanks deezen post, schijnt hem de zucht voor zijnen kweekeling niet zo sterk bezield te hebben, dat hij, naar zijn inzigt van zaaken, het welzijn van het Vaderland daar aan opofferde. Althans leest men, in zekere Aantekeningen van den Amsterdamschen Schepen HANS BONTEMANTEL, door den Heer J. WAGENAAR aangehaald, dat, nevens den Griffier FAGEL, de Heer GILLIS VALCKENIER de eerste uitvinder zou geweest zijn van het bekende Eeuwig Edikt, waar bij de Stadhouderlijke waardigheid en het Kapitein-Generaalschap voor altoos wierden van een gescheiden. Ware de Heer VALCKENIER in den Jaare 1672 met de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed geweest, veelligt zou de hem deeze denkwijze op de verlasting van zijnen post te staan gekoomen hebben. Maar, tot zijn geluk, was hij thans elders onledig; hij hadt zitting in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden, een tijde als de Gebroeders DE WITT, op de bekende wijze, aan hun einde kwamen. Van geen gering nut, om de verslagene gemoederen op te beuren, was de Aanspraak van den Heere VALCKENIER in de Amsterdamsche Vroedschap, ter gelegenheid als de meeste Hollandsche Steden overhelden, in den Jaare 1672, om op de best mogelijke wijze met den vijand te verstaan, en het geheele Land aan

den Koning van Frankrijk over te leveren. Zie hier eenige trekken uit de Aanſpraak, welke meer dan een half uur duurde. „ De nood was nog zo groot niet, om de dierbaare „ Vrijheid, door de Voorvaderen, naa een geweldigen tach„ tigjaarige Oorlog verkreegen, en met hun bloed bezegeld, „ in een oogenblik vaarwel te zeggen. De Stad Amſterdam „ overtrof alle andere Steden van Holland, in voordeelige „ gelegenheid, goede Vestingwerken, overvloed van Mond„ en Krijgsbehoeften, en was daarom te meer gehouden, „ haare uiterſte poogingen aan te wenden om de Verééníge „ Gewesten te redden uit hunne ongelukken, en van de „ dwingelandij der geenen, die hunne glorie op de puinhoo„ pen der Vrijheid van alle Natien zogten te vestigen." Om kragt en bewijs te geeven aan zijne redenen, beriep zich de Heer VALCKENIER op het voorbeeld van andere groote Steden. „ De eenige Stad *Dantzig*, zeide hij, hadt het groote Rijk „ van *Polen*, en de Stad *Koppenhagen*, de Koninkrijken „ *Deenemarken* en *Noorwegen* verlost van het geweld hunner „ vijanden, die reeds bijkans van alles meester waren. Zo „ ook hadt de eenige Stad *Hamburg*, in 't midden van haare „ benijders en vijanden, haare vrijheid en welvaart, van voor „ lang, ſtaande gehouden, en zou nooit beſluiten, de Wet „ van anderen aan te neemen. Het aloude *Rome*, 't welk „ zijn begin verſchuldigd was aan eenige vlugtelingen uit „ Griekenland, in ſtede van te bukken onder het juk van „ anderen, hadt, door het veroveren van *Italie*, zich meesteres gemaakt van de geheele waereld, en de algemeene „ heerſchappij opgerigt." Hij beſloot zijne rede met de Verklaaring, „ Dat als zij nu het uiterſte zouden bezogt hebben, en het ongelukkig noodlot van *Holland* hetzelve „ evenwel ten langen laatſte deedt nederſtorten in eenen afgrond van elenden, de groote en magtige Stad *Amſterdam* „ nooit aan het verwijt zoude onderwerpen zijn van te moeten hooren, dat zij zich, vóór andere Steden, aan den „ vijand hadt overgegeeven; maar dat zij zich altoos daar „ mede zoude kunnen troosten, de zelfde gunst te hebben „ genooten, welke POLYPHEMUS aan ULYSSES bewees, te weeten, dat hij de laatſte zoude gegeeten worden, naa dat „ alle

„ alle de overige gasten door de Cijclopen zouden verslonden „ zijn." Eene gewenschte uitwerking deedt deeze redevoering; het gemoed van meenig neerslagtigen Regent wierdt daar door opgebeurd. De Heer VALCKENIER overleedt op den 22sten November des Jaars 1680, zijnde gehuwd geweest aan Vrouwe JACOBA RANST, bij welke hij de volgende negen kinderen hadt verwekt:

1. *Wouter Gilliszoon Valckenier*, jong gestorven.

2. WOUTER GILLISZOON VALCKENIER, die volgt.

3. *Rebekka Gillisse Valckenier*, gehuwd aan *Pieter Pellicorne*, Heere van Lauwenregt, kinderloos overleeden.

4. *Eva Catharina Gillisse Valckenier*, voor de eerste maal getrouwd met *Martinus Frataine*, Kommisaris van Amsterdam, welke zij één Zoon en twee Dogters baarde; vervolgens met *Aarnout de Cock*, die bij haar geene kinderen verwekte.

5. *Anna Gillisse Valckenier*, die tot haaren eersten Man hadt *Jacob Valckenier*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, haaren bloedverwant, doch onzeker in welk eenen graad, doch bij welken zij geene kinderen hadt. Naa dien overlijden hertrouwde zij met *Philips van der Ghieszen*, insgelijks Schepen en Raad, en welken zij één Zoon en twee Dogters ter waereld bragt.

6. *Jakoba Gillisse Valckenier*, getrouwd met *Mr. Joan Graafland*, zints het Jaar 1686 verscheiden maalen Schepen, en vervolgens, in de Jaaren 1703 en 1705, Burgemeester van Amsterdam. Zij verwekten te zame dertien kinderen, drie van welke in hunne kindsheid overleeden zijn.

7. PIETER RANST GILLISZOON VALCKENIER, die insgelijks volgt.

8. *Klara Gillisse Valckenier*, getrouwd met *Josef Coymans*, Dijkgraaf van de Beemster en Bewindhebber der Westindische Maatschappije; zij wierdt bij hem Moeder van negen kinderen, drie van welke jong gestorven zijn.

9. *Gillis Gilliszoon Valckenier*, jong gestorven.

WOUTER VALCKENIER, boven vermeld, wierdt, in den Jaare 1687, Raad der Stad Amsterdam, en hadt, van wegen dezelve, zitting in het Kollegie ter Admiraliteit in het Noorderkwar-

kwartier. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Bij zijne laatſte Echtgenoote, *N. N. Baerle*, hadt hij geene, maar bij de eerſte, *Anna Maria Trip*, de vier volgende kinderen verwekt:

1. *Emerentia Woutertſe Valckenier*, Vrijvrouwe van Wimmenum, voor de eerſte maal getrouwd met *Nicolaas Six*, Schepen en Raad, als mede Kolonel van de Burgerij van Amſterdam; en vervolgens met *Jakob Kornelisſoon Bakker*, doch in geen van beide huwelijken Moeder geworden.

2. *Anna Jacoba Woutersſe Valckenier*, getrouwd met Mr. *Joan van der Voort*, welken zij acht kinderen baarde.

3. *Julia Woutersſe Valckenier*, voor de eerſte maal gehuwd met *Jan Clifton*, Sekretaris der Stad Amſterdam, die bij haar geene kinderen hadt; naderhand met *Rogier van Weert*, die bij haar eenen Zoon hadt.

4. GILLIS WOUTERSZOON VALCKENIER, in den Jaare 1727 Schepen der Stad Amſterdam, getrouwd met *Anna Maria Heus*, bij welke hij drie kinderen verwekte:

a. *Anna Maria Gillisſe Valckenier.*
b. *J. Wouter Gilliszoon Valckenier.*
c. *Gillis Gilliszoon Valckenier.*

PIETER RANST VALCKENIER, boven vermeld, als de Zoon van den Burgemeester GILLIS VALCKENIER, Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije, Schepen van Amſterdam in de Jaaren 1695, 1698 en 1704, op den achtëntwintigſten November van welk jaar hij overleedt, was getrouwd met *Eva Suſanna Pellicorne*, en bij haar Vader van tien kinderen:

1. *Gillis Valckenier*, ongehuwd geſtorven.

2. *Klara Pietersſe Valckenier*, gehuwd met Mr. *Johan van Holst.*

3. *Gasper Valckenier*, ongehuwd overleeden.

4. PIETER PIETERSZOON VALCKENIER, in de Jaaren 1732 en 1734 Schepen van Amſterdam, getrouwd met *Bregje van Gheſel.*

5. *Eva Suſanna Valckenier.*

6. ADRIAAN VALCKENIER, Raad van Neêrlands Indiën; hij is tweemaal gehuwd geweest: eerst met *Johanna Alida Tol-*

Tolling, en naderhand met *Suſanna Chriſtina Maſis*. In het eerſte huwelijk heeft hij eene dogter verwekt,

Suſanna Catharina Adriaans Valckenier.

7. *Rebekka Jacoba.*

8. *Anna Catharina.*

9. *Wouter*, in de Jaaren 1736, 1740 en 1741 Schepen van Amſterdam, gehuwd met *N. N. Hooft. Dantels*, die nog heden, zints verſcheiden jaaren, haaren Echtgenoot overleeft.

10. *Margareta.*

JAN GILLISZOON VALCKENIER, boven vermeld, als het veertiende kind van GILLIS VALCKENIER en *Klara Pauw*, geboore den elfden Julij des Jaars 1596, en overleeden den eenëntwintigſten November des Jaars 1654, was gehuwd met *Maria ter Walle*, en verwekte bij dezelve:

1. GILLIS VALCKENIER, die volgt.

2. *Klara Janſſe Valckenier*, gehuwd, voor de eerſte maal met *Willem de Vogel*, welken zij twee dogters baarde; vervolgens, met Jan Colijn, bij welken zij geene Moeder wierdt.

3. *Maria Janſſe Valckenier*, getrouwd met *Abraham Fabricius*, welken zij één dogter ter waereld bragt.

4. *Catharina Janſſe Valckenier*, in haar eerſte huwelijk de echtgenoote van Mattheus Fijt; en naa diens dood hertrouwd met *Jan Heykoop*, bij welken zij Moeder wierdt van vijf kinderen.

GILLIS VALCKENIER, ſtraks vermeld, nam ter huisvrouwe *Antonia Tullink*, en hadt bij dezelve vier kinderen:

1. *Jan Gilliszoon Valckenier*, Schepen der Stad Alkmaar, gehuwd aan Emelia Heykoop.

2. *Antony Gilliszoon Valckenier*, getrouwd met Catharina Six.

3. *Willem Gilliszoon Valckenier*, eerst getrouwd met *N. van der Burg* en naderhand met *Johanna Catharina Heykoop.*

4. *Maria Gilliſſe Valckenier*, getrouwd met *Jan Wouterszoon Valckenier*, hier naa te noemen.

JAKOB VALCKENIER, broeder der straks gemelden, jongste Zoon en kind van GILLIS VALCKENIER en *Klara Pauw*, wierdt gebooren op den twintigsten April des Jaars 1602, en trad in 't huwelijk met *Hillegonda Hasselaar*, bij welke hij vijf kinderen verwekte:

1. KORNELIS VALCKENIER, die volgt.
2. *Klara*, ongehuwd overleeden.
3. *Catharina*, getrouwd met *Abraham van der Voort*, welken zij vier kinderen ter waereld bragt.
4. *Jakob*, gehuwd met *Anna Valckenier*, dogter van den boven vermelden beroemden Burgemeester *Gillis Wouterszoon Valckenier*, doch welken zij geene kinderen ter waereld heeft gebragt.
5. *Wouter*, Bewindhebber der Oostindische Maatschappije ter Kamer Amsterdam, trad, voor de eerste maal, in 't huwelijk met *Kornelia Coulier*, en verwekte bij haar:
   a. *Jakob Valckenier*, ongetrouwd gestorven.
   b. *Jan Valckenier*, getrouwd met *Maria Gillisse Valckenier*, boven vermeld, bij welke hij Vader wierdt van twee Zoonen:
      (1) *Wouter*, en
      (2) *Gillis Valckenier*.
   c. *Gillis Valckenier*, ongehuwd overleeden.

Naa het overlijden zijner eerste Vrouwe, hertrouwde hij met *Ida Hoghepied*, en wierdt bij haar Vader van *Ida Woutersse Valckenier*, gehuwd, voor de eerste reize, met *Jakob Jakobszoon Valckenier*, wien zij geene kinderen baarde; en andermaal met *Johannes Visscher*, Leeraar onder de Hervormden te Amsterdam, die kinderen bij haar verwekt heeft.

KORNELIS VALCKENIER, straks vermeld, wierdt Raad der Stad Amsterdam, in den Jaare 1678, Schepen in 1680, en vervolgens in de Jaaren 1684, 1585, 1691 en 1692; beklimmende voorts de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1696, welke hij vervolgens nog eens bekleedde in den Jaare 1699. Hij was getrouwd met *Katharina van Heyningen*, en zal, waarschijnlijk, geweest zijn de aanlegger der Hofstede, nog heden ten dage bekend bij den naam van *Valck en Hey-*

Heyning, aan het Oude Gein, bij Loenderſloot. Hij verwekte drie kinderen:

1. *Suſanna Jakoba Valckenier*, getrouwd met *Guilliam Pels*, eerst, in den Jaare 1704, Schepe van Amſterdam, en vervolgens Ontvanger van de Gemeene Lands Middelen. Hij verwekte bij haar verſcheiden kinderen.

2. JAKOB KORNELISZOON VALCKENIER, Raad der Stad Amſterdam, Schepen in de Jaaren 1700, 1708, 1709, 1713, 1714, en wegens de gemelde Stad Afgevaardigde in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Verëénigde Nederlanden, in de Jaaren 1718, 1719 en 1720. Hij was getrouwd met *Catharina Becker*, en bij haar Vader van

a. *Kornelis Valckenier*, ongehuwd geſtorven.

b. *Jakob Valckenier*, getrouwd met *Ida Valckenier*, doch heeft geene kinderen gehad.

c. *David*, insgelijks ongehuwd.

d. *Wouter Valckenier*.

e. *Catharina Juſtina Valckenier*.

3. *Hillegonda Valckenier*.

Zie HOOGSTRATEN, en WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie* en *Beſchrijving van Amſterdam*.

VALERIUS, (CORNELIUS) gebooren te *Oudewater*, was een der geleerdſte Nederlanders van zijnen tijd, vooral beroemd door zijne bedrevenheid in de geleerde taalen. Zich buitenslands inzonderheid geoeffend hebbende, wierdt zijn naam alomme vermaard, en hem het Hoogleeraarampt in de Griekſche en Latijnſche taalen, aan het vermaarde Hoogeſchool te *Leuven*, opgedraagen; 't welk hij tot zijnen dood toe heeft bekleed.

Zie VAL. ANDREAS.

VALK. (PIETER) Als een nieuw bewijs mogen wij deezen perſoon aanvoeren, hoe het, nog heden, even min als van ouds, onder onze Koopvaardijſchippers, niet zoude ontbreeken aan Helden, bekwaam om den Vaderlande, in eenen Oorlog ter Zee, de kloekſte dienſten, tot 's vijands afbreuk, te bewijzen, indien zij vlijtig opgezogt, en behoorlijk te werk geſteld wierden. PIETER VALK, naamelijk, voerde, in den Jaare 1723, een Koopvaardijſchip, de *Koning van Spanje* genaamd, voor Amſterdamſche rekening. Koomende uit, of beſtemd na de Middelandſche Zee, ontmoette hij, op den vierden Junij des gemelden jaars, op de hoogte van *Gibraltar*, twee *Algierſche Kaapers*. Op hunne overmagt vertrouwende, gaven ze hem de laag, in het vast vertrouwen op eene ſpoedige verovering. Doch hier in bedroogen zich de Roovers. De moedige Hollander, verlies van ſchip en goederen, en daarenboven de ſlaavernij voor oogen hebbende, beſloot ſtraks tot een moedigen tegenſtand. Onder begunſtiging van eene friſſche koelte, hieldt hij het gevegt een uur gaande, en den vijand van hem af. Thans wierdt het dood ſtil, een gunſtig voorval voor de Kaapers, als welke, door middel van hunne Riemen, nu gelegenheid hadden om den Hollander te naderen, ondanks het geweldig ſchieten, waarin deeze ſteeds volhardde. En inderdaad, een der Kaapers klampte onzen Schipper aan boord, en hadt nu reeds vijfënveertig man op diens ſchip doen overgaan, wanneer hij, alzo de andere beſlooten hadt, zich zelven en de zijnen ten duurſte te verkoopen, genoodzaakt wierdt, door het geweldig ſchieten van het Hollandſche ſchip, af te houden, en te krengen. Zijn makker, dit verneemende, naderde hierop den Hollander; doch, hoewel hij tot tweemaalen toe zijn ſchip enterde, wierdt hij telkens genoodzaakt, af te houden; deinzende wijders zo verre af, dat hij het Koopvaardijſchip met geenen achtponds Kogel beſchieten kondc. De moedige VALK zich thans veilig agtende, en zich met de zijnen verheugende in de ontkooming aan het dreigende gevaar, wierdt, in deeze blijdſchap, geſtoord door eene ſchroomlijke ontdekking. Door 's vijands ſchieten, of door eigen vuur, was 'er brand ontſtaan in de Kruidkamer. Onmiddellijk deedt hij de Sloep uit-

zet-

zetten, en van boord ſteeken, met al zijn volk, 't welk, van een vrij aanmerkelijk getal, tot op dertien was verminderd. Ter goeder uur was dit beſluit genomen. Weinig verder, dan twee ſcheepslengten, was de Sloep van boord, of het ſchip vloog in de lucht, met eene ſchroomlijke uitberſting. Intusſchen was VALK met de zijnen het gevaar der ſlaavernije nog niet geheel ontkoomen. De Kaapers zonden drie Barkasſen op de Sloep af, om dezelve te agterhaalen. Doch de Hollanders, alle hunne kragten te werk ſtellende, ontkwamen, gelukkiglijk, de handen der Roovers, en in de Haven van *Marbella* behouden binnen. Van daar keerden zij te rug na *Amſterdam*, alwaar de moedige Schipper VALK, ondanks de geleedene ſchade, door zijne Reeders met blijdſchap ontvangen, en, om zijne betoonde dapperheid en beleid, met lof en agting bejegend wierdt.

Zie *Europiſche Mercurius*, 1723.

VALKE, (JAKOB) Raadsheer van Staate der Provincie *Zeeland*, was een lid van het aanzienlijk Gezantſchap, 't welk, in den Jaare 1585, van wegen de Verééнigde Gewesten, na *Frankrijk* wierdt gezonden, om de algemeene heerſchappij aan Koning HENDRIK DEN IV op te draagen. De zelfde eere genoot de Heer VALKE, in het zelfde jaar, wanneer, op de weigering des Franſchen Konings, hier te Lande wierdt beſlooten, het zelfde aanbod te doen aan de Koninginne van *Engeland*. Zedert wierdt hij, naa de overkomst van den Graave VAN LEICESTER, tot Raad van Staate benoemd, en liet zich, in den Jaare 1587, overhaalen, om andermaal een Gezantſchap na *Engeland* te volvoeren, tot het doen van nadere poogingen bij Koningin ELIZABETH, met opzigt tot de hooge Overheid deezer Lande, welke haare Majeſteit, bij eene voorgaande bezending aan dezelve, hadt van de hand geweezen. Naa zijne wederkomst uit *Engeland*, liet zich de Heer VALKE gebruiken tot het doen van eenen voorſlag, waar uit niet onduidelijk was af te leiden, hoe veel hij in het vertrouwen van den Engelſchen Landvoogd, Graave VAN LEI-

CESTER, deelde. Nevens JOOST VAN MENYN, Penſionaris van *Dordrecht*, deedt hij, in naame des gemelden Landvoogds, ter Vergaderinge van Holland den voorſlag „ of het, indien „ men geenen kans zage om de Verééнigde Gewesten te be„ ſchermen, gelijk de Landvoogd zulks voor ondoenlijk „ hieldt, niet geraaden ware, op redelijke voorwaarden vrede „ te maaken met den Koning van Spanje." In den Jaare 1594, vertrok de Heer VALKE, nevens den Heer VAN BREDERODE, verzeld van een aanzienlijken ſtoet van Nederlandſche Edelen, na *Schotland*, om aldaar, in naame der Algemeene Staaten, te ſtaan als getuige over den Doop van den eerſten Zoone van Koning JAKOBUS, van welken de Koningin, ANNA *van Deenemarke*, bevallen was. De Gezanten hadden last van hunne Meesters, om den jonggeboorenen eene Pillegave te doen, beſtaande in twee gouden Koppen, nevens eenen Lijfrentebrief van vijfduizend guldens in 't jaar, leggende in eene gouden doos. Het laatſte ſtaatsbedrijf, welk wij van den Heere VALKE, die nu het ampt van Rentmeester van *Zeeland* bekleedde, vermeld vinden, was zijn Gezantſchap aan den zelfden Koning JAKOBUS, naa dat dezelve, zints het overlijden van Koningisne ELIZABETH, ook den troon van *Engeland* hadt bekoммen, en om zijne Majeſteit met deeze magtsvermeerdering geluk te wenſchen. Zijne Medegezanten waren Graaf FREDRIK HENRIK, broeder van Prinſe MAURITS, WALRAREN, *Heer van Brederode*, en JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, Advokaat van Holland.

Zie BOR, en WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie.*

VALKENBURG, (*'t Land van*) eertijds eene Heerlijkheid, is gelegen in het *Staats-Land van Overmaaze*, en grenst ten Noorden en ten Oosten aan het Hertogdom *Gulik*, ten Zuiden aan de Landen van *Daalhem* en *'s Hertogenrade*, ten Westen aan *Luikerland* en 't Regtsgebied van *Maastricht*. De grootſte lengte wordt op zes, en de grootſte breedte op vier uuren gaans gerekend. Reeds zo vroeg, als, in den Jaare

Jaare 1122, vinden wij van *Valkenburg*, onder den titel van afzonderlijke Heerlijkheid, gewag gemaakt. Van tijd tot tijd kwam de Heerlijkheid in andere geslagten, en diende dikmaals ten onderwerpe van oneenigheden. Geduurende den Spaanschen Oorlog maakten zich de Staaten der Verééngde Gewesten meester van de Stad *Valkenburg*, en bleeven in 't bezit daar van, en van eenige onderhoorige landen, bij den Munsterschen Vrede, waar mede die Oorlog een einde nam. Doch vermits, zints dien tijd, over de grenscheidingen, dikmaals oneenigheden ontstonden met de Onderdaanen des Konings van *Spanje*, wierdt men te rade, deeze geschillen voor altoos te beslisfen door een afzonderlijk Traktaat, 't welk, in den Jaare 1661, in *'s Hage*, geslooten wierdt. Volgens dit Traktaat, bezitten thans de Algemeene Staaten, in 't Land van *Valkenburg*, behalven de Stad en het Kasteel van dien naam, de Banken, Heerlijkheden en Dorpen, MEERSEN, *Hauthem*, *Haaren*, *Geul*, *Ulestraten*, *Bunde*, *Amby*, *Itteren*, KLIMMEN, *Hulsberg*, *Schimmert*, *Eisden*, *Herkenraad*, *Ekelraad*, BEEK, *Neerbeek*, *Berg*, *Blyt* en HEERLE; als mede eenige Leenen, aan het Kasteel van *Valkenburg* onderhoorig.

De Regeering des Lands van *Valkenburg* bestaat, behalven de Staaten des Lands, uit twee hooge Amptenaars, den *Voogd* en den *Drosfaard*. Van deeze twee Amptenaars, die door de Algemeene Staaten der Verééngde Gewesten worden aangesteld, helpt de eerstgenoemde de Burgerlijke Regeering waarneemen, en is hoofd der Regtbanken in die Dorpen, welke aan geene bijzondere Heeren toebehooren. De Voogd zit ook in den Bank van de Stad *Valkenburg*, en is aldaar Stadhouder van de Leenen. Voorts stelt hij aan Schepenen en Sekretaris in de Hoofdbanken van *Meersen*, *Klimmen* en *Beek*. De Drosfaard zit alleen over lijfstraffelijke zaaken, en doet de Crimineele Vonnisfen ten uitvoer brengen. Hoewel de Voogd de eerste is in rang, genieten beiden gelijke Wedde van zestienhonderd guldens, behalven eenige geldboeten. Ieder hunner heeft eenen Stedehouder. Wijders zitten zij voor in de Vergadering van 's Lands Staaten, bestaande uit twee Leden van de Ridderschap en de Afgevaardigden der

vier

vier Hoofdbanken. De Edelen moeten als zodanigen bekend, en ten minſten zesduizend guldens begoed zijn. De Afgevaardigden der Banken moeten van den Hervormden Godsdienst belijdenis doen, gelijk ook, volgens uitdrukkelijk bevel van Hun Hoog Mogenden, de Schouten, Schepenen, Sekretarisſen en Gemeensmannen. De Burgemeesters alleen worden zo wel uit de Roomschgezinden, als uit de Hervormden gekoozen. Eenmaal 's jaars wordt 'er Landdag gehouden, op beſchrijving van Voogd en Drosſaard. Alles, het algemeene belang des Lands betreffende, wordt hier geregeld. Schielijken nood alleen uitgezonderd, mag deeze Vergadering, buiten toeſtemming der Algemeene Staaten, geene buitengewoone belastingen uitſchrijven. In den tuſſchentijd der Landdagen, worden de algemeene zaaken waargenomen door drie Kommisſarisſen, zijnde twee Edelen en éénen Schepen uit een der Banken.

Zie AITZEMA, en *Groot Plakaatboek*.

VALKENBURG, (*de Stad*) de Hoofdplaats der nu vermelde Landſtreeke, legt aan 't Riviertje *de Geul*, twee uuren gaans van *Maastricht* en vier van *Aken*. Gedunrende den Spaanſchen Oorlog wierden 'er de Staaten meester van in den Jaare 1644, en behielden het tot in den Jaare 1672, wanneer het door de Franſchen wierdt bemagtigd; die, egter, nog vóór 't einde des jaars, de Plaats moesten verlaaten. Het Kaſteel wierdt toen geſlegt, en de Stad geheel ontmanteld. Het Stadtje is klein, als beſtaande uit ſlegts ruim zeventig Huizen, bewoond van ongeveer honderdvijftig menſchen. De Kerk wordt van de Hervormden en Roomſchen te gader gebruikt; men noemt dit het *Simultaneum*. De Hervormden oeffenen hunnen Godsdienst des morgens, aan de eene zijde van de Kerk, terwijl het Kerkgereedſchap der Roomschgezinden, aan den anderen kant geplaatst, door een Gordijn bedekt blijft. Ten elf uure koomen de Roomschgezinden ter Kerke, wanneer het Gordijn wordt open geſchooven. Het zelfde heeft plaats in den naadenmiddag. Eenmaal 's jaars mogen de Roomschgezinden eenen ſtaatelijken Openbaaren Om-

Omgang houden. De Regeering van *Valkenburg* beſtaat, uit den Voogd, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. Ook heeft men 'er een Leenhof, voor 't welk de zaaken, de Leenen betreffende, gebragt worden.

VALKENBURG, eene Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, *Rhijnland* genaamd, grenzende ten Noorden aan de beide *Katwijken*, ten Oosten aan den Rhijn, die dezelve van *Rhijnsburg* en *Oegstgeest* ſcheidt, ten Zuiden aan *Voorſchooten* en *Wasſenaar* en ten Westen aan *Zuidwijk*. Het Dorp legt veertienhonderdzesëntachtig Roeden van *Leiden*, vijfhonderdënveertig van *Katwijk aan den Rhijn*, driehonderdachtënzestig van *Rijnsburg*, duizendënelf van *Oegstgeest*, negentienhonderdvierënzeventig van *Voorſchoten*, en tweeduizendënzeven Roeden van *Wasſenaar*, langs den kortſten weg door 't Duin, of eenentwintighonderdëndrie Roeden, indien men den weg over 't Huis *ten Deil* neemt. Van oude tijden af is het wel zeer vermaard, maar, zo 't ſchijnt, niet groot geweest. De Oude Lijst der Verpondingen van den Jaare 1632, meldt van zevenënzestig Huizen, en op de Nieuwe van den Jaare 1732, worden negenënvijftig Huizen en zes, zo Steenplaatzen als Kalkovens, gevonden. Onder *Valkenburg* worden vijfhonderdënelf Morgens en tweehonderddrieëndertig Roeden Lands aangeteekend. Het komt niet onwaarſchijnlijk voor, dat dit Dorp zijnen naam kan gekreegen hebben van den Burgt, die hier ongetwijfeld geſtaan heeft, als mede van de Valkenjagt en Vogelvlugt, die hier kan geweest zijn. Want wij vertrouwen, dat wij ons niet behoeven op te houden met het wederleggen der benzeltaale, als of de benaaming van *Valkenburg* haaren oorſprong zou hebben van den Zoon van den verdigten Koning EZELOOR, kwanswijs FALC geheeten, die hier een Kaſteel zou gebouwd hebben. Egter moet men toeſtaan, dat *Valkenburg* onbetwistbaare tekenen van hooge Aloudheid heeft, en bezwaarlijk kan men ontkennen, dat de gemelde Burgt door de Romeinen, zommigen willen door DRUZUS, geſtigt zij; en niet alleen in vroeger tijden, maar zelfs in het begin der tegenwoordige Eeuwe, zijn hier nog verſcheiden Roomſche Gedenkpenningen

gen opgegraven. Deeze Burgt der Romeinen ſtondt, volgens gommiger gevoelen, ter plaatze daar naderhand de Kerk gebouwd is, en ſtrekte zich uit van het Marktveld af, onder de Huizen heenen en tot onder de Kerk en Tooren. Anderen plaatzen dit Geſtigt met veel waarſchijnlijkheid nader aan het Huis *Toorenvliet*, omtrent een boogſcheut weegs ten Westen den Rijndijk. Men wil zeggen, dat *Valkenburg* voorheen een Graaffchap geweest is; maar mooglijk heeft men door de gelijkheid van naam deeze Heerlijkheid verward met het Stedeke *Valkenburg*, bij *Maastricht*, aan 't welk deeze Titel toekomt. De Kerk te *Valkenburg* ſtaat reeds bekend in den alouden Blaffert der Goederen van *St. Maarten* Kerke te *Utrecht*, die wij meermaalen gezegd hebben van den Jaare 866 te zijn. Zij is ten deele van Duiffteen en het overige van gebakken Steenen gebouwd. Het maakzel geeft te kennen; dat zij, in de Roomſche tijden, een Parochie-, of Moeder-Kerk was. Het Gebouw heeft aan de Zuidzijde drie Gevels, en aan de Noordzijde een Pand, dat buiten het Hoofdgebouw uitſteekt. De Tooren is laag, maar hadt voormaals eene zeer hooge Spits, die, in den Jaare 1665, door den Bliksem verteerd is, zedert heeft men 'er een laagen Kap op gezet. Hoe deeze Kerk door Graave WILLEM DEN II, naderhand Roomsch Koning, aan de Ridders der Duitſche Orde geſchonken zij, en vervolgens een Kapel van de Kerk van *Katwijk* geworden, laaten wij verder onaangeroerd, als tot de Kerkelijke Oudheden der Roomschgezinden behoorende. Het zal genoeg zijn hier aan te tekenen, dat zij, na de Hervorming, eene vereenigde Standplaats geweest is met de Kerken van beide de *Katwijken*, waar van zij, na den Jaare 1619, wierdt afgeſcheiden en zedert bedient, door een bijzonderen Predikant, die onder de Klasſis van *Leiden* en *Neder-Rijnland* behoort. Hij bewoond het Huis, dat voormaals den Kommandeurs der Duitſche Orde toekwam. Het grootſte aanzien, dat *Valkenburg* na deszelfs vroegere oudheid gehad heeft, en nog in deezen tijd heeft, beſtaat in de beroemde Paardenmarkt, welke, zo wel als die van *Voorſchoten*, tot een tijd van betaalinge van Erfrenten wierdt genomen. Mooglijk was deeze Markt nog grooter dan die van

Voor-

Voorſchoten: naardien men in een Tollijst aangeteekend vindt, dat 'er, in den Jaare 1554, op eene enkele Markt, drieduizend één honderd en zes Paarden vertold zijn. De voornaamſte dag deezer Paardenmarkt is tegenwoordig des daags voor 't Roomschgezinde Feest van Kruisverheffing, dat is, den veertienden September, of, indien dit Feest op een Maandag voorvalt, dan komt de Paardenmarkt twee dagen te vooren, en tevens wordt 'er dan een Jaarmarkt gehouden. Voorheenen begon de Markt acht dagen voor *St. Lambert* en eindigde acht dagen naa dien dag, welke jaarlijks op den zeventienden September valt. De Heerlijkheid van *Valkenburg* was eertijds vereenigd met de Heerlijkheid van beide de *Katwijken*, doch wierdt van dezelve geſcheiden, volgens Oktroi der Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland* van den tweeëntwintigſten December 1615; naa dat JOHAN DE HARTOGE VAN *Osmale*, die gekogt hadt van de Prinſesſe van *Ligne*. De tegenwoordige Bezitter is de Heer WILLEM VEERMAN. Te *Valkenburg* is een Schouw, om Paarden en Rijtuigen over den Rhijn te zetten. De Ingezeetenen hebben hun beſtaan veel al uit de Kalkbranderijen en Steenplaatzen in of omtrent deeze Heerlijkheid, en wijders uit de Landbouwerij. Behalven *'t Huis te Toorenvliet*, het welk voor weinige jaaren geheel afgebroken, en welks grond in bouwland verandend is, was 'er, in de Heerlijkheid van *Valkenburg*, nog een Heeren Huis, *Zonneveld* genaamd, dat, al zedert den Jaare 1396, als een Leen van de Graaflijkheid bekend is geweest. Van dit Huis wordt gemeld, dat het door de Oorlogen is verwoest, zonder dat de tijd van dit ongeval ſtaat aangeteekend. Zekerlijk is het naderhand wederom opgebouwd, en het was voor eenige jaaren nog in taamlijk aanzien, doch begint nu reeds bouwvallig te worden. Van den ouden luister, dien het gehad heeft, kan men nog de tekenen beſpeuren uit eenige Overblijfzelen van de Watergraften en Vijvers, zwaare Muuren en grove Steenen, waar mede het gemetſeld was.

Zie OUDAAN, *Roomſche Mogenheid*; J. LE LONG, *Kabinet*; A. PARS, *Katw. Oudheden*; *Handvesten van Rijnland.*

VAL-

VALKENIER, (ADRIAAN) geſprooten uit een aanzienlijk geſlagt te *Amſterdam*, voer, in den Jaare 1725, als Onderkoopman na *Batavia*, met het Schip *Landſchooten*. Door zijne verdienſten klom hij, in weinige jaaren, langs verſcheiden trappen, op tot de hoogſte waardigheid. Terſtond het jaar naa zijne komst in *Indiën* wierdt hij Opperkoopman, in den Jaare 1727 Opperboekhouder, drie jaaren daar naa Buitengewoon, en nog drie jaaren laater Gewoon Raad van *Indiën*; in den Jaare 1736 bekwam hij het Ampt van Directeur-Generaal van den Koophandel, het tweede in rang, naast dat van Gouverneur, en wierdt op den derden Maij des volgenden jaars tot de aanzienlijke waardigheid van Gouverneur-Generaal van *Indiën* verheeven. Toen, in het voorgaande jaar, een even groot getal Leden van den Raad zich voor hem en den Heer ABRAHAM PATRAS verklaarde, was het Lot ten zijnen nadeele uitgevallen.

De Maatſchappij, welke zedert het voorgaande Jaar 1736, vierënveertig ſchepen uit de *Indiën* hadt t'huis ontvangen, leedt in de voorgemelde maand Maij, in welke VALKENIER tot Gouverneur was verkoozen, eene zwaare ſchade, door het verlies van nog acht thuis koomende ſchepen; deezen wierden, op den twintigſten, 's daags vóór hun vertrek van de Kaap de *Goede Hoop*, van een zo verſchrikkelijk onweder overvallen, hoedanig men aldaar nimmer hadt beleefd. Het wierdt toegeſchreeven aan eene Aardbeeving onder 't Water, dewijl de Wind, ten minſten op de Reede, niet ſterk genoeg waaide, om het tot eene zo verbaazende hoogte te verheffen, en eene zo geweldige beweeging te veroorzaaken, dat de afgronden der Zee met de baaren ſcheenen zamen te ſpannen om alles te vernielen. Nogthans weerſtonden de ſchepen het geweld der Zee tot 's anderen daags morgens tuſſchen negen en tien uuren, wanneeer zommige zonken, andere tegen de klippen verbrijzeld of op ſtrand geſmeeten wierden. Bij geluk was 's daags te vooren een Sloep van ieder ſchip met volk na land gezonden, om afſcheid te neemen. Van zevenhonderdënveertig koppen, met welke deeze acht ſchepen bemand waren, bleeven 'er niet meer dan tweehonderdënzeven; ook wierdt een goed gedeelte der ladingen geborgen. Een

dier-

diergelijk onweêr, gevolgd van eene geweldige overſtroominge, ſtortte *Bengale*, in November des zelfden jaars, in een allervreeslijkſten toeſtand. Het water rees zo hoog, dat ſchepen van zestig tonnen, over de toppen van hooge boomen, twee Mijlen landwaarts in gedreeven wierden.

De voornaamſte gebeurtenis, onder het Opperbewind van den Heer VALKENIER voorgevallen, is de vermaarde Opſtand en Moord der Chineezen te *Batavia*, in den Jaare 1740. Wij agten onzen Leezeren geenen ondienst te zullen doen, met hun hier een berigt te geeven van dit altoos merkwaardig voorval. De verſcheiden verhaalen, hier van voorhanden, ſpreeken eenpaarig van eene zamenzweering, reeds zedert lang, door dit volk, ontworpen, om zich meester te maaken van het Eiland *Java*, na alvoorens alle de Europeanen vermoord te hebben. Niemand moest geſpaard worden, dan alleen de Gouverneur en de Directeur-Generaal, welke geſchikt waren, tot het draagen van den Zonneſcherm, de een van den Landvoogd, de ander van de Landvoogdesſe hunner Natie. De Raadsheeren moesten geëmpaleerd, de oude Mannen en Vrouwen verbrand worden. De Heeren MHOFF en THEDERS, welke zij als hunne doodvijanden beſchouwden, zouden zij in ſtukken gehakt hebben, om ze vervolgens op te eeten. De jonge Dogters zouden hun tot Bijzitten verſtrekken; zommigen moesten dienen ter vergrooting van den Hofſtoet der Landvoogdesſe; de overigen, als mede de Jongelingen, zou men tot Slaven en Slaavinnen gemaakt hebben.

Zodanig was, volgens de erkentenis der Chineezen zelve, het algemeene plan deezer verſchrikkelijke zamenzweeringe, 't welk reeds in den Jaare 1734 ontworpen was, door een van hunne Krijgshoofden, NILOCO genaamd; doch een onverwagte dood belette hem iets meer te verrigten, dan zijnen Zoon NIKOEKONG, een' Chineesch' Kapitein, tot de uitvoering van hetzelve, onder Eede, te verpligten. Deeze hadt in zijnen aanhang vier van zijne Broeders, NICOANGKONG, NILIERKONG, NITJETKONG en NIEHOEKONG. Aan het hoofd deezer Eedgenooten bevondt zich een Landlooper, naar men wil, de *Zoon* eenes Keizers van *China*; deeze hadt na de

Kroon van dit Rijk gedongen; doch zich in zijn oogmerk te leur gesteld vindende, was hij genoodzaakt de vlugt te neemen. De misnoegdheid der Chineezen op *Java* scheen hem eene geschikte omstandigheid ter begunstiginge zijner aanslagen. Zijne dienstaanbiedingen wierden met blijdschap aangenomen, en hij in het volbrengen derzelven gemoedigd, door het denkbeeld der hooge waardigheid, welke hij ter beloonige zou ontvangen.

Deeze balling, wiens naam was TAYOEWAN SOEY OEY, was aan het hoofd eener bende Muitelingen in het Bovenland, van waar hij heimelijk verstand hieldt met die zich in de Stad en het omliggende land onthielden, uitmaakende een getal van dertigduizend man. Een zijner brieven, aan den Kapitein TOALANG geschreeven, en vervolgens onderschept, kan een denkbeeld geeven van zijne Staatkunde en gevaarlijke aanslagen. Zie hier eene vertaaling van dien brief.

„ Hoe groot de Stad *Batavia* ook zijn mege, kan zij, „ egter, gewonnen worden, zo uwe harten vereenigd zijn; „ doch zo zij niet overeenstemmen, hoewel God almagtig „ zij, moet de onderneeming mislukken, en in rook verdwij„ nen. Want schoon de Keizer van *China* een Tartaar is; „ nogthans is zijn Rijk bestendig, vermids hij goede gevoe„ lens heeft, de geringsten zijner onderdaanen met zagtheid „ behandelt, en daarom van hun bemind wordt. Ik heb onder „ mij, in het Bovenland, zestigduizend man. *China* is „ een groot en uitgebreid Rijk; indien, egter, de harten niet „ oprecht zijn, kan het niet bestaan. *Batavia*, daarentegen, „ is zo klein! hoe ligt zou 't dan vallen het te verwoesten, „ in gevalle 'er geene eerlijkheid en oprechtheid van harten „ gevonden worden. De Chineezen worden hier, op eene „ ondraagelijke wijze, mishandeld en onderdrukt: hierom „ heb ik mij, uit medelijden, aan hun hoofd gesteld, en „ hen bijeen verzameld om *Batavia* te bestrijden. Ik dank „ God, dat ik, den vijftienden, voor de eerste maal, opge„ trokken zijnde, de overwinning behaald hebbe; dit geeft „ mij reden om te denken, dat God mijne hulp zijn „ zal," enz.

De

De onderdrukkig, van welke in deezen Brief melding wordt gemaakt; was een valsch voorwendzel, daar op gegrond, dat de Regeering, niet langer kunnende verdraagen de dieverijen en moorden, welke de Chineezen dagelijks pleegden; dienstig hadt geoordeeld, eene bende van vijftig perſoonen, van dieſtal overtuigd of verdagt gehouden, na *Ceilon* te zenden. Deeze weg van zagtheid, welke ten oogmerke hadt om deeze Roovers zo veel te gemaklijker op eene eerlijke wijze aan brood te helpen, wel verre van de overigen tot hunnen pligt te doen wederkeeren, diende alleen om hen zo veel te ſtouter te doen worden op hun vloekverbond, waar van de uitvoering was bepaald op den negenden October, het jaarlijksch feest van hunnen voornaamſten Afgod. Al op den zeſentwintigſten der voorgaande Maand hadden vier Chineezen, LIMTSOUKE, OEY-THEKO, OYET-SOMKO en KHOUW-TSINKO of KHOU-THSINGSEEN genaamd, der Regeeringe kennis gegeeven, dat zommigen hunner Natie een heilloos oogmerk voedden. Doch, hoe waarſchijnlijk dit berigt ook zijn mogt, men kon 'er bezwaarlijk geloof aan ſlaan; zo zeer was men vooringenomen ten opzigte van de natuurlijke beſchroomdheid der Chineezen, en de geruſtheid, welke men met reden mogt voeden omtrent eene Natie, welke men als een bondgenoot beſchouwde, en die, zedert zo veele jaaren, onder de beſcherming der Maatſchappije, alle mogelijke vrijheid hadt genooten. De voorzigtigheid wilde, egter, dat men tegen alerleie voorvallen op zijne hoede was. Op den gemelden dag kwam de Raad, 's avonds ten acht uure bijeen, en ſcheidde ten elf uure. NIKOERONG, Kapitein der Chineezen, wierdt voor denzelven ontbooden en ondervraagd naar de Zamenzweering; hij verklaarde 'er niets van te weeten, en betuigde zijne verwondering, dat men hem van verraad kon verdenken. Men liet hem gaan, en gaf voorts bevel aan alle de Officieren om naauwe agt te geeven op de veiligheid der Stad, de Hoofdwagten te verſterken, en ze van een genoegzaamen voorraad van Krijgsbehoeften te voorzien. Tevens wierdt hun belast, geenen Chinees den doortogt te gunnen, en vuur te geeven op een ieder hunner, welke hun tegenſtand mogt bieden.

Den zevenëntwintigſten verſpreidde zich eene algemeene verſlagenheid door de Stad, te meer daar men zeven of achtduizend Chineezen in de Stad; en meer, dan zestigduizend in haare nabuurſchap telde, die zich bijeen verzameld en in verſchillende meer of min talrijke benden wijd en zijd verſpreid hadden. De vreeze, om van binnen en van buiten op 't onverwagtst van dezelve te zullen overvallen worden, was oorzaak, dat men, tot op den tweeden October, alle nachten geregelde wagt deedt houden. In dit tijdverloop wierdt het eerſte berigt, welk men van de Zamenzweering hadt ontvangen, bevestigd door dat van den Heere THORNTON, Opziener van het Stads-Weeshuis, inhoudende, dat eene ontelbaare menigte gewapende Chineezen zich op zijn Landgoed hadt neêrgeſlagen.

Den zesden wierden de buitenposten van volk en krijgsbehoeften voorzien, en omtrent den middag deedt men door Geregtsdienaars en openbaare Omroepers afkondigen, dat men geenen Chinees overlast hadt aan te doen, maar ze allen hun werk te laaten verrigten, onder bedreiging van doodſtraffe in gevalle van ongehoorzaamheid; doch ten negen uure in den avond wierdt hun verbooden, hunne deuren te openen of buitens huis te koomen, althans zo zij zich niet in 't gevaar wilden ſtellen van doorſchooten te worden. Vervolgens wierden twee Compagnien Kooplieden, Factoors en Komtoorbedienden, ieder van tweehonderdachttien gewapende koppen, in verſchillende oorden der Stad verdeeld, indiervoege dat zij, des noods, elkander konden te hulpe koomen. Den nacht zonder oproer verloopen zijnde, liet men ze 's morgens na huis gaan, met last om op den eerſten trommelſlag onder de wapens te verſchijnen.

Terwijl men dus arbeidde om zich binnen de Stad in zekerheid te ſtellen, en toebereidzels maakte om in het Bovenland het hoofd te kunnen bieden, verzogten deeze trouwloozen, onder dekzel van vrienſchap, van de Regeering verlof om, volgens hunne gewoonte, vierëntwintig *Waijeangs* of Tooneelen te mogen oprichten, door middel van welke zij voorneemens waren, hunnen wreeden moed te koelen. Doch hun verzoek wierdt afgeſlagen, en de Toonelen, welke zij, zonder verlof, reeds hadden opgericht, afgebroken.

Op

Op het berigt dat tien of twaalfduizend Chineezen, op den vierden der maand, tot aan *Tanna-Abang*, een Dorpje anderhalve mijl ten Westen der Stad, waren genaderd, dat zij zich te *Paningaran*, aan geene zijde van het District van *Grogol*, drie mijlen van den weg van *Batavia*, gelegerd, en aldaar eene Verschansing, van Schutgevaarte voorzien, hadden opgeworpen, zondt men na dien kant den Kapitein JAN VAN OOSTEN, onder het geleide van de Heeren IMHOFF en VAN AARDEN, de een Gewoon, de ander Buitengewoon Raad van *Indiën*, met tweehonderd Europeanen, etlijke Compagnien vrije Baliers, Macassars en Landtroepen, behalven eenige van de aanzienlijkste Chineezen uit de Stad, welke als Afgevaardigden moesten dienen om uit hunne Landgenooten te verneemen de beweegreden van zulk eene wanhoopige onderneeminge, en wat zij verder in den zin hadden. Het antwoord was, dat zo hunne Landgenooten, welke men op *Ceilon* gevangen hieldt, niet op vrije voeten gesteld wierden, zij beslooten hadden, zo lang te vegten als zij een druppel bloeds in de aderen hadden.

Midlerwijl hielden de Chineezen niet op met op het platte Land te stroopen en het Vee weg te neemen; doch vermids de Troepen, van tijd tot tijd, tot achttienhonderd man, zo Voet als Paerdevolk, aangroeiden, beslooten de Opperhoofden, op den achtsten van genoemde Maand, den vijand aan te tasten, wordende het overschot van dien genoodzaakt in de bosschen zijn heil te zoeken. De Chineezen, zich wederom vereenigd hebbende, begonnen na *Batavia* op te trekken, overrompelden en verbrandden de Post *de Qual*, welke door vijftien man bezet wierdt, van welke zij den Sergeant nevens twee Soldaaten doodden. Eene andere bende van zevenëntwintig man, gezonden om de Bezetting van *Tangezang* te versterken, en aangevoerd door den Vaandrig RENGERS, verviel bij *Cadouwang* in 's vijands handen, welke den Bevelhebber, op eene onmenschlijke wijze, in stukken hakten, en den Sergeant nevens elf man op raderen plaatsten; de overige hadden het geluk gehad van te ontvlugten.

De tijding van de nederlaag der Chineezen hadt men reeds in de Stad, vóór de te rug komst der twee Raadsheeren, welke eene zegepraalende intreede deeden met alle hunne Troepen, behalven de Granaatiers en een groot getal Baliers, welke zij te *Tanna-Abang* hadden gelaaten, onder bevel van den Kapitein VAN OOSTEN. Dit was een donderslag voor NIKOEKANG. Hij bevondt zich toenmaals bij den Heer HAZE, Voorzittend Schepen en Kolonel der Burgerije; doch hij was zo aangedaan, dat men hem naar de reden vraagde. Men riep hem ter zijde: men zeide hem, dat hij door zijne Eedgenooten verraaden was; men voegde 'er bij, dat, zo hij zijnen Aanhang wilde ontdekken, hij nog op vergiffenis mogt hoopen, doch anders den wreedſten dood te vreezen hadt. Hij verklaarde alleen gehoord te hebben, dat 'er eenige wapens verborgen waren bij een Chineeſchen Kistemaaker, en op veele andere plaatzen, welke hij noemde; doch van de Zamenzweering betuigde hij, op nieuw, geene verdere kennis te hebben. Men vondt, dat zijne aanwijzing ten aanzien der Wapenen naar waarheid was, behalven dat 'er nog eenige andere Wapens in een Goot op het dak van zijn huis verborgen waren. Men bragt ze op het Stadshuis.

Wijders kreeg men berigt, dat andere benden Chineezen de Forten *Tanjavang* en *Nieuwendam* hadden aangetast; maar dat zij, dapper afgeſlagen zijnde, zich gewend hadden na den kant van *Maronde* en *Tanjong-Paryok*, doch inzonderheid na *Tanna-Abang* en *Bacasfy*, alwaar zij bij nacht overvallen en vermoord hadden den Luitenant ARENDS, den Vaandrig HOMPEL, etlijke Onder-Officieren en vijftig Soldaaten; dat zij, onder andere gruwelen op alle deeze plaatzen gepleegd, twee inwooners, ARNOLD DE GROOT en SALOMON HERMSON genaamd, vermoord hadden; dat de Vrouw des eerstgenoemden zich in een ſchuitje gebergd hadt en na 't Eiland *Edam* gevlugt was; dat zij de Echtgenoote van den anderen met haar kind boschwaarts gevoerd hadden, die aldaar twee of drie dagen hadt doorgebragt, tot dat zij uit hunne handen verlost wierdt door den Kapitein VAN OOSTEN, welke de eene Chineeſche bende gedood en de andere op de vlugt gejaagd hadt.

Op

Op den zelfden dag omtrent den middag deedt men, bij openbaare uitroeping, den Chineezen bekend maaken, dat niemand hunner zich hadt te verſtouten om naa Zonnenondergang zijne venſters te openen, geen vuur noch kaars te ontſteeken, veel minder aan zijne deur te ſtaan of op ſtraat te koomen, onder bedreiging van den dood. Ten vier uure naa den middag wierdt eene der gemelde Compagnien geplaatst voor de Nieuwe Kerk, tegen over de Nieuwe Poort; de andere wierdt verdeeld op de vier Bastions van het Kaſteel, tegen over 't welk de Burgerij, zo te voet als te paerd, geposteerd wierdt. Ten zes uure in den avond wierdt den Gouverneur-Generaal berigt, dat de Chineezen eene der Stads Poorten, de Diestpoort genaamd, met ſnelle ſchreeden naderden; dat zij, in weerwil van het vuur, welk op hen gemaakt wierdt, de Valbrug trachtte in brand te ſteeken, en dat zij zich gereed maakten om de Burger-Wagt tegenover het Bastion *Zeelandia* aan te tasten. Vermits zij alles wat hun voor kwam verbrandden, en men reeds den brand ontdekte aan den kant van de Poort Utrecht, trok eene der Hollandſche Compagnien, onder bevel van den Kapitein VAN DER LINDEN, uit het Kaſteel, en vatte post voor de Hollandſche Kerk, om het oog te houden op de zulken der Zamengezwoorenen, die in de Stad woonden. De andere Compagnie week eerst van haare plaats ter middernacht, en verſpreidde zich langs de Bolwerken van het Kaſteel, terwijl vijftig man na de Nieuwe Poort trokken. Uit vreeze voor een aanwas van brand, wierp men niet alleen tienduizend pond Buspoeder, welke in de Molens van de Waterplaats voorhanden waren, in 't water, maar daarenboven nog acht tonnen van het zelfde kruid, benevens eenige kasſen met wapenen, Granaaten en ander Oorlogstuig. Ten zelfden tijde zondt men na het Bastion *Zelandia* het Burger- Voet- en Paerdevolk, onder den Kapitein MOLL. Hij raakte handgemeen met de Chineezen, die wakkeren tegenſtand booden; doch vermits hij, door een Snaphaanſchoot in het hoofd, gekwetst wierdt, week hij te rug, met verlies van eenigen der zijnen. Midlerwijl vertoonde zich de Luitenant HERMINGSON, gevolgd van eene Compagnie Granaatiers. Deeze kweet zich dermaate,

dat hij den Chineezen eenige ſtukken Geſchut ontweldigde; twee derzelven voerde hij na de Stad, twee andere wierp hij in de Gragten. Hunne overmagt in getal deedt hen tot drie uure in den morgen ſtand houden, wanneer zij, door middel van zes kleine Veldſtukjes, welke de Oud-Schepen THORNTON, op last van den Gouverneur-Generaal over de Landtroepen geſteld, hadt doen aanvoeren, en van het vuur, 't welk uit het grof Geſchut van het Bastion *Zelandia* en de Dieptpoort gemaakt wierdt, genoodzaakt waren de vlugt te neemen, agterlaatende twee Veldſtukken en drie Standaarden. In hunnen aftogt ſtaken zij den brand in de omleggende Huizen, deeden een aanval op de Waterplaats, welke zij ſtormenderhand zogten in te neemen, en deeden hun best om tot de Kruidmolens door te dringen. Naa etlijke wakkere doch vrugtlooze aanvallen, wierdt uit twee ſtukken Geſchut zo geweldig op hen gevuurd, dat zij op de vlugt gedreeven wierden; die in 't vlugten den hoop minst konden volgen, wierden in de pan gehakt.

Terwijl, op den negenden, de Compagnien Komptoorbedienden in de Stad te rug kwamen, en bezig waren met op de Bastions van het Kaſteel post te vatten, ſtaken de Chineezen den brand in de vier hoeken hunner Huizen. Eene Compagnie Burgers, van het Stadshuis derwaarts gezonden, wierdt van hun met geweld te keer gegaan. Hun oogmerk was, dat, de vlam tot de Timmerwerf overſlaande, de brand een algemeenen oproer door de Stad zou verſpreiden, en dat zij zich hier van zouden bedienen om de inwooners te vermoorden. Deeze nieuwe en verſchriklijke aanſlag was als het zein voor de Christenen, om op het behoud van hun eigen leeven en op den ondergang van alle de muitelingen in *Batavia* bedagt te zijn. Dus nam de Moord eenen aanvang, welken de Raad wettigde, door een niet minder geſtreng dan noodzaaklijk Bevel, om niemand der Chineezen te ſpaaren, dan alleen hunne Vrouwen, Bijwijven, Slaaven en Kinderen. Men liep hunne deuren open, ſleepte hen buiten hunne huizen; en de ſlagting was zo groot, dat het bloed, ter hoogte van de Enklauwen op de ſtraaten ſtaande, in de Gragten en de Rivier ſtroomde. Aanmerkelijk is het, dat deeze luiden, in weerwil

van

van hun getal en de menigte hunner wapenen, zich, zonder weerſtand te bieden, lieten afmaaken, even als Schaapen, die ter ſlagtbank geleid worden. Niemand ontkwam, op deezen dag der algemeene woede, dan de zulken, die op de daken hunner huizen vlugten, ter ontwijkinge van de tegenwoordigheid eener menigte Europeaanen, meest Matroozen, minder tuk op moorden dan op plonderen.

Betreffende NIKOEKONG, hij hadt zich, nevens zijne Oomen, 's morgens ten zes uure, na het Kaſteel doen brengen. Deeze ſchelm, wiens geveinsd gedrag, geduurende alle deeze verwarringen, oorzaak was dat men geen vat op hem konde krijgen, hoewel hij van trouwloosheid zwaar verdagt gehouden wierdt, klom vaardig in zijn Rijtuig, zonder ander gevaar, dan dat door de Wagt op de Brug, tuſſchen de Plaats tegenover het Kaſteel en de Stad, twaalf Snaphaanſchooten op hem gelost waren; doch deeze misten hun doel. In zijn huis te rug gekoomen zijnde, verzamelde hij aldaar drie of vier honderd gewapende Slaaven; dit was oorzaak, dat men in den ogtend zijn huis niet durfde aantasten. Dewijl, door een misſlag der plondersaren, veele Chineezen het leeven behouden hadden, ſtaken deeze den brand in hunne wooningen in verſchelden oorden der Stad; dit deedt de vlammen dermaate toeneemen, dat men voor de Stad bedugt was. Men kwam de naastgeleegene huizen der Christenen te hulpe, waar door ze allen gelukkiglijk behouden bleeven.

's Naamiddags kreeg eene Compagnie Komptoorbedienden, aangevoerd door haaren Luitenant VAN SUCHTELEN, bevel om uit het Kaſteel te trekken, zich met de Ruiterij te vereenigen, en het huis van NIKOEKONG te omſingelen. De Kapitein VAN OOSTEN hadt aldaar insgelijks post gevat, met de Compagnie Granaatiers en twee ſtukken Geſchut, met oogmerk om dit huis plat te ſchieten of te verbranden, en hem dus nevens zijne Slaaven te noodzaaken deeze ſchuilplaats te ruimen. Zij deeden verſchelden uitvallen, doch wierden telkens dapper te heer gegaan door de Burgers, Soldaaten en Matroozen, die hen van alle kanten ingeſlooten hielden. Zo ras men bemerkte, dat zij, door hun verlies, genoeg verzwakt waren, baanden de Timmerlieden, met de bijl in de hand,

en gedekt door de Granaatiers, zich een weg tot in de kamers, en rigtten aldaar eene nieuwe slagting aan. Kort daar naa sloeg het huis in brand. Zommigen wilden ontvlugten, doch wierden gedood; anderen, geene uitkomst vindende, sneuvelden in de vlammen, of benamen zich zelven het leeven: veelen wierpen zich in de rivier, en wierden door de Matroozen afgemaakt.

Het schieten duurde den gantschen naamiddag tot 's anderendaags, zonder dat men dezelfde doordringen tot in het binnenste van het huis des Chineeschen Kapiteins, alwaar eene menigte voorraad van oorlog, even als in eene versterkte plaats, voorhanden was. Men vernam, dat het huis van zijnen Broeder, in de nabuurschap, in brand stondt. Het brandde, benevens veele andere, tot op den grond af; waar door groote verlegenheid ontstondt, alzo men geloofde, dat ze allen ondermijnd waren. Men hoorde 'er, indedaad, omtrent middernacht, een geweldig gekraak, gevolgd van een ander nog geweldiger, 't welk eene menigte steenen in de lucht deedt springen, waar door eenige personen gekwetst en veele vensters en daken, op een aanmerkelijken afstand, verbrijzeld wierden. Onder andere Chineesche huizen, waarin men brandbaare stoffen en Oprement, waarschijnlijk geschikt om de Bronnen te vergiftigen, vondt, was 'er één, wiens dak met drie kleine stukken geschut gewapend was. Dit huis wierdt geplonderd, en 'er al wat leefde afgemaakt.

Naar maate het moorden afnam, nam de brand binnen en buiten de Stad toe; met dit onderscheid, dat men zich in *Batavia* met voordeel bediende van de Brandspuiten, doch, daar men dit hulpmiddel miste, alles tot op den grond toe afbrandde. Dit was het lot der Voorsteden aan de Zuid- en Westkant van de Diestpoort tot voorbij de Utrechtsche Poort.

Op maandag, den tienden der maand, zag men de straaten der Stad en der Voorsteden met Lijken als gevloerd. NILIKKONG, een der Broederen van den Chineeschen Kapitein, gereed staande om in eene Bark buiten de Nieuwe Poorte te vlugten, en de Luitenant TAN-SJANGO, in zijn tuin verborgen, wierden gevat en gebonden na *Batavia* gevoerd. In hun

hun ſtelde de Regeering en het Volk minder belang dan in het gevangen neemen van NIKOE-KONG, welken men 's avonds en in den nacht vergeefs gezogt hadt. Hij hadt zich in een afgeleegen hoek van zijn huis verſchoolen; doch het aldaar niet langer kunnende uithouden, meende hij 's morgens te kunnen ontvlugten, verkleed in het gewaad eener Vrouwe, en vermengd onder zijne ſlaaven, wien men verbooden hadt het leeven te beneemen. Doch hij wierdt ontdekt door den Heer VAN DYK, Vice-Preſident Schepen; terwijl deeze zich van zijn perſoon wilde verzekeren, ſprong hij in 't water, waar uit een Bediende hem met geweld ophaalde, en den Vice-Preſident in handen ſtelde. Men voerde hem terſtond na 't Kaſteel, waar hij aan handen en voeten geboeid, en zorgvuldig bewaakt wierdt.

De gantſche dag wierdt beſteed aan het opzoeken en dooden van de zulken der Chineezen, die den moord van den voorgaanden avond ontkoomen waren. Ten zelfden oogmerke reedt eenig Paerdevolk en eene Kompagnie Granaatiers buiten de Stad, rondom welke nog eenige hoopen der Vloekverwanten zworven; doch deeze bezaten zo weinig moeds, dat zo ras 'er eenige van hun Ineuvelden, de overigen de vlugt namen. De brand, middierwijl, verre van te verminderen, verſpreidde zich in twee Straaten, de *Chitſe-* en de *Lepelſtraat*. Ook ſprong 'er eene Mijn; het Suiker- en Touw Magazijn bleef, door middel der brandſpuiten, behouden.

Het vuur op den elfden geblusscht zijnde, ſloeg het gemeene Volk met zo groote woede aan 't plonderen, dat zij elkander doodden. De Officier WERMAN zondt twaalf man om de ongeregeldheid te keer te gaan; doch zij wierden, door de plonderaars, genoodzaakt te rug te keeren; ook werkten de Granaatiers, en eenige burgers te voet en te paerd weinig uit. De Kapitein VAN OOSTEN, ten laatſte, met eenige manſchap, onder het geſchal van fluit en trommel, aangerukt zijnde, kondigde het Graauw en den Matroozen aan, dat zij zich hadden ſtil te houden, of dat hij 't hun anders zou doen beronwen. Eenige Musketſchooten in de lucht gedaan bragten hen in wanorde, en deeden hen beſluiten, kunnen buit te laaten vaaren, onder beloſte dat 't geen

zij

zij aan gemunt goud en zilver, of aan kleinoodien geplonderd hadden, onder hen zou verdeeld worden. Deeze goederen, of liever ſchatten, wierden na het Stadshuis in bewaaring gebragt.

In weerwil van de herſtelde rust binnen en buiten de Stad, bleef elk onder de wapens, en men hieldt naauwkeurige wagt. De Kornet CHITS, op den elfden, uitgetrokken zijnde op kondſchap in de nabuurige ſtreeken, taſtte met de zijnen, op den weg van *Sondhar*, eene bende Chineezen aan, verſloeg tweehonderd van dezelve, en veroverde vijf Standaarden, een Snaphaan, nevens eenige andere zegetekens, welke hij den Gouverneur in handen ſtelde.

Zedert den elfden hadt men een begin gemaakt met het wegneemen der Lijken uit de huizen der Chineezen, van de ſtraaten en uit de graften. Volgens eene gedaane optelling, beliep het getal der ongelukkigen, welke in en zedert den algemeenen moord, binnen en buiten de Stad, geſneuveld waren, tienduizend menſchen. Onder meer dan veertig Standaarden, welke de Christenen, geduurende dit Treurtoneel, veroverd hadden, wierden 'er vijf gevonden, waarin men deeze Zinſpreuken las: No. 1. *Volharding in de oude trouwe.* No. 2. *De keuze van gunſtige dagen en geleegene tijden.* No. 3. *De groote dag van Joosje in de maand October.* No. 4. *Tot hulp van onze Ongelukkigen en Onderdrukten.* No. 5. *Onze eenige hoop in God.*

Op den achttienden kreeg men berigt, dat het gros der Chineezen zich verſchuilde in de Suikermolens op den weg van *Tangezang*, en dat de gaande en koomende aldaar zonder onderſcheid gedood wierden. De Regeering, hierop vergaderd, nam het eenſtemmig beſluit, dat de Kapitein CRUMMEL zou gelast worden, de wegen te zuiveren, en, het koste wat het wilde, dit geſlagt van Ongeloovigen aan te taſten en uit te roeien. Men gaf hem eene bende Europeanen, Baliers, Macasſaaren en Burger Paardevolk, gezamentlijk uitmaakende omtrent tweeduizend man; doch die merkelijk verſterkt wierden in hunnen optogt na de Post *Ankæ*, waar de Luitenant GERNITS zich met een Korporaal, vierëntwintig Soldaten en zes Timmerlieden bij hen voegde. Van daar nam

het

het Leger zijnen weg na *Pising* en langs de *Mookervaart*. De Bevelhebber, uit twee Verspieders vernomen hebbende dat de vijand de Molen *Camal* versterkt hadt, zondt derwaarts eene bende onder den Kapitein MOLL. Naa drie uitvallen, welke alle nadeelig voor de Chineezen afliepen, wierdt de Molen aangetast en in de asch gelegd. De Molen *Capok* stondt drie aanvallen door, en onderging het zelfde lot. Vervolgens zondt men Afgevaardigden aan den Gouverneur Generaal met vier Standaarden en het hoofd van eenen Vaandrig, die, om zijne uitrusting, gehouden wierdt voor een van de hoofden der Zamengezworenen.

In het overig gedeelte van het Gewest vertoonden zich niet dan kleine hoopen, die op het gezigt der Troepen in de bosschen vlugtten, daar men hen niet konde volgen. Van den Luitenant KORENAAR vernam men, dat zes Suikermolens langs de Rivier van Chineezen krielden. Men besloot hen uit deeze Molens te doen verhuizen. Naa eenige hevige schermutzelingen met den vijand, gelukte het den onzen, de Chineezen boschwaarts te jaagen.

Het Leger te *Cadouwang* te rug gekoomen zijnde, kreeg aldaar van *Tangezang* eene versterking van achtënveertig Europeanen, benevens eenige Krijgs- en Mondbehoeften. Kort daarna verscheen aldaar de Tolk JAN SIMONS, met twee afschriften van eene Acte van Amnestie, welke de Regeering hadt goedgevonden op den tweeëntwintigsten dier maand af te kondigen. Zij was geschreeven in de Hollandsche en Maleische taale, en behelsde een verbod aan de Troepen om de zulken vijandlijk aan te tasten, welke de wapens zouden nederleggen. Vervolgens wierden deeze Afschriften openlijk aangeplakt, op dat niemand onkunde zou mogen voorwenden. Door deeze Acte vergunde de Regeering aan alle Chineezen, die, 't zij door vreeze of door geweld genoopt, zich onder de Muitelingen mogten bevinden, den tijd van eene maand om tot de gehoorzaamheid der Maatschappije weder te keeren. Men beloofde vergiffenis aan eenen iegelijk, die den Bevelhebber der Muitelingen, leevende of dood, zoude overleveren, benevens eene belooning van duizend Kroonen in het eerste, en van de helft dier somma in het

tweede

tweede geval; en insgelijks vijfhonderd Kroonen, behalven vergiffenis voor het voorleedene, aan een ieder, die een der Hoofden, leevendig of dood, der Maatschappije zou in handen leveren.

Ondertusschen was het Leger, tot aan het einde der maand October, gestadig bezig met het opzoeken en verdrijven der Muitelingen; zommigen van welke zich bedienden van de afgekondigde vergiffenisse, en tot hunnen pligt wederkeerden; doch de meesten van welken in hunne misdaad volhardden. Uit het land van *Bacassy*, alwaar deeze laatsten bijeen verzameld waren, verspreidden zij zich door de landen van *Marvede*, *Tjiling* en *Toegoe*; dit noodzaakte de Christenen, binnen en buiten de Stad, tegen een tweeden aanval op hunne hoede te zijn.

Tusschen den zesden en zevenden November, gaf de Luitenant SOHIERS, Commandant van het Fort *Tanjong Paryok*, hier van berigt, met deeze omstandigheden, dat de Chineezen zich hadden neergeslagen in zes Suikermolens, tusschen *Ansjol* en *Sondhar*, twee van welken zij versterkt hadden, door het graaven van eene Gragt ter breedte van omtrent twee Roeden rondom dezelve; dat de wegen belemmerd waren door stroiken van boomen, en dat zij, overvloedig van wapens voorzien zijnde, het land te vuur en te zwaard verwoestten. Door eene andere tijding kreeg men berigt, dat de Baliers, bij de Tuinen van den Directeur Generaal en den Heer NOLTHENIUS gelegerd, hen verdreeven en op de vlugt geslagen hadden; dat tweeduizend deezer Muitelingen begeerig waren zich te onderwerpen; dat zij de ondertekening van hunnen Kapitein en een vrij geleide van den Generaal verzogten; dat zij in dat geval terstond zouden gehoorzaamen en de wapens nederleggen. Men zondt hun, van wegens den Gouverneur Generaal en den Raad, een Vrijgeleibrief, in de landtaale geschreeven, hun aanwijzende, op hoedanig eene wijze zij konden wederkeeren en zich onderwerpen.

Misschien dat veele anderen, van het zelfde gevoelen als hunne Landgenooten LIMTSOUKE, OEY THEKO, OYET-SOMKO en KHOUW TSINKO het Plakaat mistrouwden, en niet dan onder beter verzekering dien stap wilden waagen. Dit blijkt ge-

genoegzaam uit den volgenden Brief, door hen, te deezer gelegenheid, aan den Kapitein MOOR gezonden, en door EVERTSON, eerſte gezwooren Klerk van de Kamer van Juſtitie te *Batavia*, uit het Maleisch in 't Hollandsch vertaald.

„ Wij bedanken den Kapitein MOOR nederig voor een Pa-
„ pier, welk hij gemeen gemaakt heeft, en waar door aan
„ ons, geringe ſchepzelen, vrijheid wordt gegeeven na *Ba-*
„ *tavia* weder te keeren; doch wij ſchroomen daarin ons
„ vertrouwen te ſtellen, aangezien dit Papier niets anders is
„ dan een bloot geſchrift, niet ondertekend door de hand
„ van Kapitein MOOR, nog bekragtigd met het zegel der
„ Maatſchappije. Om deeze redenen hebben wij dit Oor-
„ ſpronklijk Papier of Plakaat, naa 'er een Affchrift van ge-
„ maakt en bewaard te hebben, te rug gezonden met den
„ zelfden perſoon, welke het ons heeft ter hand geſteld. De
„ naam van het Diſtrict of der plaatze, waar wij thans zijn,
„ is *Kalteban*. Hoe begeerig wij ook zijn om na *Batavia*
„ weder te keeren, wij zijn, egter, zo zeer bevreesd, dat
„ wij ons niet durven verlaaten op dit Geſchrift of Pla-
„ kaat.

„ Op den dag van den Moord der Chineezen te *Batavia*
„ zijn wij herwaarts gevlugt. Tegenwoordig zien wij, dat
„ de Kapitein MOOR en ORANGS BOESSAER medelijden hebben
„ met ons arme luiden, welke hier in elende en de grootſte
„ ongerustheid leeven. Hierom verzoeken wij, dat de ORANGS
„ BOESSAER ons verwaardige met Brieven van Vergiffenisſe,
„ en dat zij ons gebragt worden door den Chineeſchen Kapi-
„ tein; of anders met Brieven van den zelfden aart, onder-
„ teekend door Kapitein MOOR, en bekragtigd met het zegel
„ der Maatſchappije. In dat geval zullen wij ons terſtond
„ onder zijne gehoorzaamheid begeeven, vermids wij niet
„ ſtout genoeg zouden durven zijn om hem tegenſtand te
„ bieden.

„ Wij groeten u, Kapitein MOOR, als mede den ORANGS
„ BOESSAER, en bidden u het ons te vergeeven." enz.

Op den vijftienden nam de Raad een beſluit tot het vieren van eenen plegtigen dag van Dankzeggingen en Gebeden in alle Kerken der Stad, tegen den drieëntwintigſten der zelfde maand

maand, om God te danken, dat zij, door zijne vermogende hulp, bewaard was voor den ondergang en verlost uit de hand haarer vijanden; om zijnen zegen te ſmeeken over de Wapens, de Landen, den Koophandel en de Scheepvaart der Maatſchappije, en om hem te ſmeeken om de afwending der geeſſels, met welke zij, geduurende eenige jaaren, onophoudelijk getugtigd was.

Den zeventienden wierdt 'er een valsch gerugt verſpreid, verzonnen door eenige kwalijkgezinden, en 't welk ſtand hieldt tot aan den tweeëntwintigſten: te weeten, dat alle de ſlaaven der Inwooneren zouden vermoord worden. Dit was oorzaak dat veelen, van ſchrik bevangen, de huizen hunner Heeren heimelijk verlieten: een zeer kwaad voorbeeld, 't welk heillooze gevolgen zoude gehad hebben, indien de Raad niet een Geſchrift hadt doen afkondigen, bij 't welk eene belooning van driehonderd Kroonen beloofd wierdt aan een ieder, die den Auteur van dit gerugt wist aan te wijzen.

Op den tweeëntwintigſten, 's daags voor den plegtigen Dankdag, wierdt eenen iegelijk aangekondigd zich in de Kerk te vervoegen; en op den drieëntwintigſten, geduurende den Eerdienst, wierdt de Ronde gedaan binnen en buiten de Stad, om dus de uitvoering van eenig kwaad voorneemen te voorkoomen. Naa het eindigen der Godsdienstoeffeninge, wierden de Stadaarden op de Bolwerken geplaatst, de Vlaggen van de Schepen op de Reede opgehijst, onder het luiden der Klokken en het balderen van het Geſchut, zo van het Kaſteel en de Veſtingwerken rondom de Stad, als van de Buitenposten en het Eiland *Onrust*.

Aldus ſneuvelde het gedrogt van de weêrſpannigheid der Chineezen; doch 'er kwam een ander uit den boezem der Regeeringe zelve voort. Den Raad, in den voormiddag van den zesden December, naar gewoonte, vergaderd zijnde, haalde de Gouverneur Generaal een Manifest uit zijn zak, door welk hij den Leden kennis gaf „ dat hij, zedert eeni„ gen tijd, was verhinderd geweest de raadpleegingen bij te „ woonen, ter oorzaake van veele zweeren en puisten, van „ welke hij dermaate was gekweld geworden, dat het hem „ onmogelijk geweest was zich aan te kleeden; dat hij te-

„ gen-

„ genwoordig 'er bijkans geheel van geneezen was, en in
„ ſtaat om in zijne hoedanigheid het beſtuur der zaaken we-
„ derom te aanvaarden; dat alle de Inſtructien, Ordonnantien
„ en Gewoonten der Maatſchappije, als een onwrikbaaren
„ grond, vaſtſtelden, dat de Gouverneur Generaal moest zijn
„ en blijven het Opperſt Hoofd, niet alleen van alle de Be-
„ dienden der Maatſchappije in 't algemeen, maar ook in 't
„ bijzonder van de Troepen en derzelver Bevelhebberen,
„ welke hem volſtrekt onderworpen waren, en van hem al-
„ leen onmiddelijk hunne bevelen ontvingen, 't zij met over-
„ leg der Raadsheeren, 't zij door het bijzonder gezag van
„ den Gouverneur en Kapitein Generaal, naa dat de omſtan-
„ digheden 't vereischten; dat hij overzulks verklaarde,
„ door het beſluit van den achtſten October laatstleeden, zich
„ van geen gedeelte van zijne magt of ontzag ontſlagen te
„ hebben, dan om redenen daar in vermeld, en ter oorzaak
„ van het vereisch en den nood der tijden, de Raadsheeren
„ der Regeeringe aanſtellende tot bijzondere Opzieners over
„ de Poorten en het Stadshuis van *Batavia*: doch dat hij het
„ oordeelde meer dan tijd te zijn, deezen last, uit kragt zij-
„ ner Bedieninge, te herroepen; dat hij alzo, als Gouverneur
„ Generaal, zich van dit oogenblik van deezen band ontſloeg,
„ met oogmerk om in eigen perſoon dit geleend gezag te
„ oeffenen; vernietigende, ten dien einde, den genoemden
„ last, met welken hij Gouverneur Generaal de Heeren
„ Raadsheeren, buitengewoon en onafhankelijk van hun
„ Ampt, bekleed hadt; dat hij bovendien van hun eischte
„ het wedergeeven van de Sleutels der Stads-Poorten, wier
„ bewaaring hun ter deezer gelegenheid was toevertrouwd,
„ en welke hij verſtondt dat zij den Baljuw der Stede zou-
„ den in handen ſtellen: alles om reden dat de omſtandighe-
„ den, welke hunnen last noodzaaklijk gemaakt hadden, niet
„ meer beſtonden, en de zaaken geheel van gedaante veran-
„ derd waren; aangezien, daarenboven, dat het voorhanden
„ zijnde gevaar van de zijde der Chineezen, welke de Stad
„ met haaren geheelen ondergang dreigden, niet meer te
„ vreezen was, en het overſchot der Muitelingen, welke zich
„ nog in het Bovenland ophielden, volgens de dagelijkſche

„ berigten, tot een ſtaat van onvermogen gebragt ſcheenen
„ om de Stad of het Kaſteel aan te tasten; dat deeze beiden,
„ als mede de Buitenposten, in een zeer goeden ſtaat van
„ verdeedigingе, en van alle het noodige overvloedig genoeg
„ voorzien waren; dat dit alles zo zijnde, hij Gouverneur
„ Generaal, met behulp der mindere Bedienden en van de
„ Onder-Officieren der Troepen, zonder de geringſte moeite,
„ in alles voorzien konde, wat de nood in 't vervolg zou
„ vereiſchen; dat behalven de beginzels en beweegredenen
„ boven vermeld, hij Gouverneur Generaal zich verpligt
„ vondt, zonder eenig uitſtel, den bovengemelden last te
„ herroepen, aangezien het overheerſchend, oproerig en
„ willekeurig gedrag van zommigen der Raadsheeren, die;
„ hoewel zij wisten, dat het gezag, welk hun was afge-
„ ſtaan, zich niet verder kon nog moest uitſtrekken dan tot
„ het verzorgen der posten, aan hunne zorge toevertrouwd,
„ van alles 't geen ter hunner verdeedigingе vereiſcht wierdt
„ tegen de aanvallen van den vijand, nogthans, niettegen-
„ ſtaande zij gedurig onderworpen bleeven aan het hoogſte
„ bevel van den Kapitein en Gouverneur Generaal, hunnen
„ last tot zo verre hadden durven uitbreiden, dat zij bevе-
„ len hadden gegeeven, regelrecht ſtrijdig met die van
„ den Gouverneur, en zich niet alleen de magt aanmaatigen
„ om zich, buiten zijne kennis, met zaaken te bemoeien,
„ maar zelfs in zijn gezag en dat zijner voornaame Officie-
„ ren treeden; dat, zonder thans te ſpreeken van andere
„ ſtappen, welke hij Gouverneur Generaal voor zich be-
„ hieldt bij de eerſte gelegenheid te ontvouwen, hij volkoo-
„ men onderrigt was, dat eenige Bevelhebbers over de
„ Nieuwe, de Dieſt- en Utrechtſche Poort ondernomen had-
„ den, zelfs vóór dat de Regeering hieromtrent eenig zeker
„ beſluit hadt genomen, de uitvoering van een bevel tegen
„ te gaan en te beletten, welk de Sergeant Majoor van zij-
„ nentwegen hadt gegeeven aan de Officiers van de Poorten:
„ te weeten, dat zij de Christen Officiers der Burgerije,
„ voor dien tijd, alle de gewoone Krijgseerbewijzen hadden
„ te doen genieten; dat, daarenboven, de Raadsheeren GUS-
„ TAAF WILLEM IMHOFF en ELIAS DE HAAZE de vrijheid ge-
„ bruikt

„ bruikt hadden, op hun eigen gezag, en zonder vooraf
„ daar van kennis te geeven aan den Gouverneur Generaal
„ (uitgezonderd dat de eerstgemelde, in een kort bezoek,
„ welk hij hem hadt gegeeven, 'er te loops van gesproken
„ hadt) op Saturdag den zesentwintigsten November, de
„ Chineezen te gaan versprieden en opzoeken, en zich niet
„ alleen te doen verzellen van een Detachement van twaalf
„ Ruiters uit de Burgerij, en van tweehonderd, of liever,
„ gelijk men verhaalde, van zevenhonderd Nationaalen, zo
„ te voet als te paard, en van wapens voorzien, maar ook
„ van eene menigte Bedienden der Maatschappije, onder wel-
„ ken zich, tot groote verwondering van een ieder, behal-
„ ven veele anderen, bevonden FRANÇOIS RYKLOF DE GEUS,
„ Kapitein van een Compagnie Burgers uit het Oostlijk kwar-
„ tier der Stad, CHRISTOFFEL MOL, Kapitein van de Burger-
„ Ruiterij, de Cornet PIETER DONKER, FERDINAND DE ROOY,
„ Commisfaris der Nationaalen, de Luitenant CUNRS, Opzie-
„ ner van de Artillerij der Stad, SUNTA WANGSA, Kapitein
„ der Oosterfche Javaanen, DAIN MABELLA, Kapitein der Ma-
„ casfaaren BABANDA, Kapitein der Baliers, en een Nationaal
„ Luitenant, met naam AKEN; dat het ondertusschen niet
„ konde ontkend worden, dat deeze twee Raadheeren, zo
„ min als bovengenoemde Officieren, Burgers, Nationaalen
„ en Bedienden, diergelijke togten niet mogten onderneemen,
„ zonder uitdrukkelijken last en bevel van den Gouverneur
„ Generaal, vooral niet in deezen neteligen tijd, in welken
„ de muitelingen naauwlijks uit de Voorstad waren verdree-
„ ven, en men nog geene zekere kennis van hunne oogmer-
„ ken hebbende, het in geenen deele betaamde, den Opper-
„ bevelhebber te berooven van den bijstand der Bedienden,
„ Krijgslieden en Officieren, en hem dus te beletten, in tijd
„ van nood zich van hun te bedienen; dat wijders hij Gou-
„ verneur Generaal zich volstrekt gedwongen zag, den last
„ te herroepen, wiens paalen men zo zeer hadt overschree-
„ den, om dus te voorkoomen de ongelegenheden, welke
„ konden voortvloeien uit het gebruik maaken eener wette-
„ looze vrijheid om te beschikken over de Bedienden der
„ Maatschappije, der Krijgslieden en Officieren, ten nadeele

„ van het Hoofd, in welk het opperſte gezag berustte; dat „ hij Gouverneur Generaal, onder geenerlei voorwendzel, „ diergelijke handelingen langer kon dulden, nog gedoogen „ dat de last, welken hij hadt gegeeven, verdere gevolgen „ te wege bragt: te meer, dewijl hij, door verſche blijken, „ tot zijne groote verontwaardiging, ontdekt hadt, dat eenige „ Leden der Regeeringe, welke ſmaak vonden in deeze ſoort „ van gezagoeffeninge, oogſchijnelijk tragtten tot grooter ge„ zag te geraaken; dat met dit oogmerk, en op hun aanvoe„ ren, verſcheiden maalen afzonderlijk in den Raad van *In„ diën*, gantsch onregelmaatige en gebrekkige beſluiten waren „ genomen omtrent Krijgszaaken, zonder te bedenken, dat „ het noodig ware, den Gouverneur, Commandant en Kapi„ tein Generaal daar van kennis te geeven of te raadpleegen; „ dat hem, 't geen meer is, ter ooren was gekoomen, dat „ men, op het aanzoek en voorſtel van den Heer IMHOFF, „ ſtout genoeg geweest was om, in de Vergadering van Vrij„ dag jongſtleeden, een ongehoord beſluit te neemen, raa„ kende zeker Onderzoek der bovengemelde uitſpoorigheden „ en ongeregelde ſtappen der ondergeſchikte Commisſarisſen: „ een Onderzoek, overeenſtemmig met de eigene bevelen „ van den Gouverneur gedaan door den Sergeant-Majoor: „ hebbende men tevens beſlooten, de Minuute hem af te „ vraagen, zonder daar van kennis te geeven aan den Op„ pergezagvoerder; en dat ingevalle de Majoor, uit ontzag „ voor zijn Opperhoofd, dezelve overleverde, hij met eene „ boete zou gedreigd worden, welke mede reeds heimelijk „ bepaald was, en dat hem volſtrekt zou verbooden worden, „ van deeze berigten kennis te geeven in de volgende Ver„ gadering; dat, egter, ieder Lid der Regeeringe, welk ver„ pligt was zijne ondergeſchiktheid te erkennen, moest over„ tuigd zijn, dat dusdanige oproerige en voor den Opperbe„ velhebber hoonende beſluiten konden nog moesten voort„ koomen uit den Raad van *Indiën* tegen den perſoon van „ den Sergeant-Majoor, en aangaande diergelijke bijzondere „ navorſchingen, welke de Gouverneur Generaal doen mogt „ zo dikmaals 't hem goed dagt, zonder medeweeten zijner „ toegevoegde Raadsheeren, welken het niet geoorlofd was,

„ de-

„ dezelve te bepaalen of tegen te gaan, vermids zij geene
„ regterlijke magt hadden over den perſoon van den Gou-
„ verneur Generaal, en dat zij nog minder, in gevolge van
„ 't geen dien zelfden dag beſlooten was, ſchikkingen kon-
„ den maaken om den Gouverneur te noodzaaken tot het
„ open leggen in den Raad van alle de narigten, welke hij
„ hadt goedgevonden in te neemen, ten laste van de Leden
„ der Regeeringe; niet van allen, gelijk deeze Reſolutie
„ ſprak, maar eeniglijk van de zulken, welke hunnen last
„ waren te buiten gegaan, tegen hunnen Eed en pligt, en
„ die zich, op eene ongehoorde zo wel als ſtrafwaardige
„ wijze, eene magt hadden aangematigd, door welke zij in-
„ breuk hadden gemaakt op het gezag des Opperbevelheb-
„ bers; dat hij Gouverneur Generaal verklaarde, dat, aan-
„ gezien zo groote uitſpoorigheden door hen gepleegd, en
„ nog andere van den zelfden aart, welke hij, bij de eerſte
„ gelegenheid, zou aan den dag leggen, onvermijdelijk ge-
„ noodzaakt was, ondanks zijn bekend geduld, ten laatſte het
„ oneerbiedig gedrag deezer Heeren te beteugelen, door zich
„ te bedienen van middelen, die, hoewel ongewoon, nog-
„ thans ſtrekten ter zijner behoudenisſe: middelen, welke hij
„ dienſtig oordeelde om hem te handhaaven in de voorregten
„ van zijnen hoogen Rang, en in de onſchendbaare oeffening
„ van het gezag, waar mede hij door de Heeren Bewindheb-
„ beren bekleed was, niet kunnende dulden, dat men, door
„ meerderheid van ſtemmen, dusdanige navorſchingen hem
„ wilde afperzen, als zijnde hij overtuigd, dat de Gouver-
„ neur Generaal regt hadt, niet alleen diergelijke navorſchin-
„ gen te doen, maar dat hij zelf, uit kragt zijner Inſtructien,
„ daar toe verpligt was: het oog op allen te houden, eens
„ ieders bedrijven te beſpieden, ten dien einde zulke perſoo-
„ nen te gebruiken als hij zou goedvinden, en zich hier in
„ zulker voegen te gedraagen, dat hij zich konde verant-
„ woorden voor zijne Heeren en Meesters, zonder dat nog
„ hij Gouverneur in 't bijzonder, nog de zulken in 't alge-
„ meen, welke hij daar toe gebruikte, onderworpen waren
„ aan eenig Bevel, Verbod of Regtsgebied van den kant zij-
„ ner toegevoegde Raaden, Leden der Regeering; dat, ein-

„ delijk, hij Gouverneur Generaal aan alle de Leden der te-
„ genwoordige Vergaderinge zeer ernſtig aanbeval, zich te
„ herinneren, dat een iegelijk hunner, volgens zijn Ampt,
„ zijn pligt, en den plegtigen Eed, welken hij in handen van
„ den Gouverneur Generaal in der tijd hadt afgelegd, was
„ en bleef in de verpligting om hem de ſchuldige gehoor-
„ zaamheid en getrouwheid te bewijzen, en dat zij zich niet
„ moesten ontrusten op het gezigt der gewapende ſoldaaten,
„ zo in de Zaal der Vergaderinge als buitens huis, alzo zij
„ daar niet geſteld waren om de welgezinden ſchrik aan te
„ jagen of geweld te doen, maar alleen uit hoofde van den
„ dwingenden nood, om een einde te maaken aan het Eed-
„ geſpan, door eenige kwalijkgezinde Leden tegen den per-
„ ſoon van hunnen Wettigen Oppergezagvoerder gemaakt,
„ als mede van den ligtvaardigen aanſlag van jongſtleeden
„ Vrijdag, waarin zij reeds zo verre gegaan waren, dat in-
„ dien hij Gouverneur Generaal geene geſtrenge middelen in
„ 't werk ſtelde, het zeer waarſchijnlijk was, alle omſtandig-
„ heden in aanmerking genomen zijnde, dat hij in korten
„ tijd zou voorkoomen worden door zijnen vijand, die, met
„ ongeduld naa de eer ſtreevende om met het hoogſte gezag
„ bekleed te worden, reeds menigmaalen zijn boos oogmerk
„ duidelijk hadt te kennen gegeeven, om het zich, onder 't
„ een of ander voorwendzel toe te eigenen, hoewel geen
„ Lid der Regeeringe, hij mogt zijn wie hij wilde, regt
„ hadt om dusdadanig eene onderneeming uit te voeren, dan
„ alleen ingevalle de Gouverneur Generaal zich aan verraad
„ ſchuldig maakte; dat hij wijders eischte, dat hem terſtond
„ en zonder uitſtel kennis wierdt gegeeven van alles, 't geen
„ in zijn afweezen, in deeze wettelooze Vergadering, voor-
„ gevallen of beſlooten was, op dat hij de noodige maatre-
„ gels mogt neemen ter ſpoedige herſtellinge deezer onregel-
„ maatige ſtappen; dat hij, ten dien einde, de Geheimſchrij-
„ vers beval, aan hem Gouverneur Generaal, zonder eenige
„ omwegen of uitvlugten, de opheldering en mede te deelen,
„ welke hij van hun eischte, enz."

Naa

Na deeze Verklaaring, herhaalde de Gouverneur Generaal, met meer ernst dan te vooren, de bevelen, welke hij den Geheimſchrijveren hadt gegeeven, en eischte, dat men hem de heimelijke beſluiten toonde, welke men, in zijn afweezen, tegen zijn perſoon genomen hadt. Zij verzekerden hem, dat ze 'er niets van wisten; doch hij, zijne ſtem verheffende, drong zijnen eisch aan, en begeerde dat de registers te voorſchijn gebragt en op de tafel gelegd wierden. De Secretaris OTTO hem gehoorzaamende, beval hij hem, de Artikels te leezen, in welke van zijn perſoon geſproken wierdt. Na eenigen tijd gezogt te hebben, toonde OTTO hem de aantekening van den tweeden December, welke nog hernomen, nog goedgekeurd was. Vervolgens verzogt de Gewoone Raad IMHOFF den Secretaris, de Artikelen aan te wijzen, welke hem en den Majoor betroffen; doch de Gouverneur Generaal, toornig wordende op den Raadsheer, eischte, dat het Artikel hardöp zou voorgeleezen worden. Toen hoorde men, dat de Majoor, op de klagten van etlijke Leden der Regeeringe, bezig was met het opſtellen van Verklaaringen tegen de zulken, welke belast geweest waren met het bevel over de Stads Poorten. De Majoor, gedagvaard om voor de Vergadering te verſchijnen, vertoonde 'er zich welhaast, en op de Vraag, of deeze Heeren op hun eigen gezag, dan volgens ontvangen bevel waren te werk gegaan, erkende hij dat ze zich volgens hunnen last hadden gedraagen. Men eischte vervolgens van hem de Minuute der Verklaaringe, den Kapiteinen van de Nieuwe-, Diest- en Utrechtſche Poort tot onderteekeninge overgegeeven; doch vermids hij zich verſcheiden maalen daar van zogt te verſchoonen, voorgeevende dat hij die verſcheurd hadt, wierdt hem ten antwoord gegeeven, dat de Regeering zich dus niet liet beſpotten, en hem vervolgens tijd gegeeven tot aan de volgende Vergadering, om in dien tusſchentijd de gemelde Verklaaring ten voorſchijn te brengen, onder ſtraffe van verbeteringe.

De Geheimſchrijver, met het leezen der Aantekeningen voortgaande, kwam tot een ander beſluit der Vergaderinge, behelzende, dat men den Gouverneur Generaal zou te verſtaan geeven de bevreemding, met welke zij van goederhand

hadt vernoomen, dat hij op eene heimelijke wijze verklaringen hadt opgeſteld tegen haar en ten laste van haare Leden; eiſchende daar van kennis te hebben, en dat deeze boodſchap hem gedaan zijnde door den Directeur Generaal, na het ſcheiden der Vergaderinge, hij geantwoord hadt, dat hij deeze Verklaaringen aan de Regeering zou te rug zenden, zo ras hij die der Leden, tegen zijn perſoon, zou ontvangen hebben. Naauwlijks hadt de Geheimſchrijver dit Artikel geleezen, of de Gouverneur Generaal logenſtrafte het, en beweerde, dat hij, wel verre van gezind te zijn om zijne Verklaaringen te voorſchijn te brengen, zulks geweigerd hadt: met bijvoeging, dat zo hij in het Voorſtel bewilligde, ten minſten begeerde, dat vooraf de Verklaaringen, tegen hem door de Leden opgeſteld, hem ter hand geſteld zouden worden. De Geheimſchrijver, dus voor een leugenaar en falſaris uitgemaakt, verkoos liever te zwijgen dan zich te verdeedigen, aangezien het onmogelijk was, om reden te doen verſtaan. Om deeze zelfde reden verkoozen de eerſte Raaden, en met naame de Heer IMHOFF, ſtil te zwijgen; in verwagting dat iemand anders den mond zoude open doen om zich over zo eene wreede handelwijze te beklaagen. Men vondt 'er, die tegen de geweldenaarij protesteerden, en met eene edele fierheid, in tegenwoordigheid der Krijgsknegten, zeiden, dat men hen behandelde niet als Raaden van *Indiën*, maar als kruiers. De Heeren GUILLOT, NOLTHENIUS en VAN AARDEN wierden niet meer geſpaard, zo zeer voer de Gouverneur Generaal, van toorn vervoerd, tegen een ieder uit, die het woord durfde opvatten. De Heer VAN ZUCHTELEN, de Granatiers rondom de tafel ziende ſtaan, liet zich ontvallen, dat hij aan deeze Mutzen wel gewoon was, en ze meer dan éénsin zijn leeven gezien hadt. Straks gebiedt hem de Gouverneur te zwijgen, of dat hij hem als eenen der ſchuldigen zou aanmerken. De Raadsheer VAN SCHENNE zeide, dat, wat hem aanging, hij geen raad hadt te geeven in dusdanig eene Vergadering; en de Heer IMHOFF vergenoegde zich met den Heer GUILLOT een teken te geeven om ſtil te zwijgen, vermids alle verdere redenen niets zouden uitwerken, dan de Eer der Regeeringe nog meer ten toon te ſtellen.

Ver-

Vervolgens vraagde de Gouverneur, waar de ſleutels van de Stads Poorten waren. Zommigen, en onder anderen de Heer IMHOFF, verwaardigden zich niet te antwoorden op eene vraag, zo veel te belachelijker, om dat de Gouverneur, dagelijks berigt ontvangende van de Troepen van alle de posten, konde of althans moest weeten, wie de ſleutels in bewaaring hadden. Anderen antwoorden, dat zij aan de Poorten waren, in bewaaring van de bevelhebbende Officieren. De Secretaris CLUYSENAAR wierdt gelast, een Hellebaardier aan hun af te vaardigen, met bevel, dat zij zich elk in perſoon, met de ſleutels, in de Vergadering hadden te vervoegen; doch de Kapitein der Troepen, die de Zaal bezetten, den Gouverneur herinnerd hebbende, dat de Officier van de Wagt op het *Vierkant*, volgens een oud gebruik, altoos de ſleutels daar van bij zich hadt, wierdt naa deezen Post tegenbevel gezonden. De Hellebaardier keerde wel dra te rug, berigtende, dat hij, de poorten van het Kaſteel geſlooten gevonden hebbende, zijnen last niet hadt kunnen volbrengen. Men gaf hem eenige regelen ſchrifts, gebiedende om hem te laaten paſſeeren. Eene merkwaardige omſtandigheid was het, welke men bij deeze gelegenheid ontwaar wierdt: men vernam, dat de Ophaalbruggen opgehaald, en de Slagboomen geſlooten waren; dat de gantſche Bezetting onder de wapens ſtondt onder bevel van den Majoor DUURVELDT; dat men verſcheiden verwarde orders naa de Poorten hadt gezonden, nu eens om de Bruggen op te haalen, dan om geenen Mahomethaan te laaten binnen koomen, dan wederom om hun den doorgang te vergunnen, maar in kleinen getale tevens.

Naauwlijks was de Hellebaardier andermaal gezonden, of de Gouverneur Generaal verviel in zijne voorgaande woede, in tegenwoordigheid der Soldaaten, tegen de Leden der Regeeringe; en oogen van toorne brándende op de Heeren IMHOFF, DE HAAZE en VAN SCHENNE, ſlaande, ſcholdt hij ze voor oproerigen en zamenzweerders, kondigde hun hunne hegtenis aan, en riep den Officier; die van de deur der Zaale, daar hij ſtondt, zich agter den ſtoel van den Heer IMHOFF vervoegde. De drie Raaden bleeven zitten; doch

toen de Gouverneur hun tot twee reizen gezegd hadt, dat zij konden opstaan, antwoorden de Heeren IMHOFF en DE HAAZE, dat zij hunne plaatzen van hunne Heeren en Meesters hadden; dat zij zich gaarne zouden onderwerpen aan het oordeel der Vergaderinge, maar niet aan zijne eigendunkelijke bevelen, en dat zij geen oogmerk hadden hunne plaatzen te verlaaten. Dit antwoord wierdt gevolgd van eene genoegzaame eenpaarige tegenbetuiging tegen de onregtvaardigheid, geweldenarij, en inbreuk op de Vrijheid der Vergaderinge. De Gouverneur riep, dat hij alles op zich nam; dat hij het konde, en met 'er daad zoude verantwoorden in de hoedanigheid van Kapitein Generaal.

Tot nog toe hadt de Officier het oogenblik verwagt om zijnen pligt te doen; doch de Gouverneur, misschien zelf verdrietig geworden, deedt hem vertrekken. Hij hieldt aan, met, bij tusschenpoozen, te morren en te raazen, en den Raadsheer IMHOFF te verwijten, dat hij de oorzaak was van den rampspoed van zommigen zijner Amptgenooten. Dus verliep de tijd tot aan elf uure, wanneer de sleutels, naa welke men wagtte, gebragt wierden door een Officier, die ze naast den Gouverneur nederleide. Toen verklaarde hij op nieuw, dat hij den last betrekkelijk tot de Poorten herriep, schoon dezelve aan de Leden gegeeven was, niet op zijn eigen bijzonder gezag, maar met eenpaarig goedvinden der geheele Vergaderinge. Hij voegde 'er bij, dat hij de zorge op zich nam, en verklaarde, dat hij den Leden zijne dankbaarheid betuigde: zo veel te meer, naar maate zij in deeze dagen het algemeene welzijn behartigd hadden. Zommigen lachten; anderen hielden zich als of zij hem niet verstonden. Onder deeze pligtpleegingen bragten de Officier en een Hellebaardier de sleutels naa de wooning van den Gouverneur, welke opstaande, den Kapitein beval, zijn volk in eene dubbele rije te plaatzen, bij een groot Tralievenster aan den ingang der Zaale. Tevens belastte hij hem, alle de Leden der Vergaderinge te laaten uitgaan, behalven de drie Raaden, wien hij het Arrest hadt aangezegd, en bijaldien men hem tegenstand boodt, dat hij met zijne soldaaten tot in de Zaal moest doordringen. Zulke dreigende bevelen, in 't aanzien eener geheele Verga-

de-

deringe gegeeven, gevoegd bij het vertrekken van den Gouverneur, veroorzaakten nieuwe protestatien, zo niet van het geheele Lichaam, althans van het meerendeel van deszelfs Leden; doch de Gouverneur bekommerde zich des zo weinig, als over de vriendlijke vertoogen der Heeren VAN AARDEN, LAKEMAN en anderen, welke dit verſtoord en onbuigzaam Hoofd zogten te doen bedaaren. Hij drong door de menigte, en floot zich op in de Gaanderij van zijne wooninge, de ingang van welke, tot meerdere zekerheid, bewaard wierdt door vier Hellebaardiers met gelaadene Piſtoolen voorzien, behalven dat de Granatiers op eene rije ſtonden, van de deur der Vergader-Zaale af tot aan den ſtoep, zo om de uitvoering der onderneeminge te verzekeren, als om den perſoon van den Gouverneur te beveiligen.

De Leden der Regeeringe zagen elkander aan, niet weetende wat te beginnen. Zij hadden zich gevleid, dat men, vóór het ſcheiden deezer verwarde Vergaderinge, middel zou gevonden hebben om den Gouverneur te beweegen, zo niet om de ſoldaaten te doen vertrekken, ten minſten hen aan de deur der Zaale te doen wagten, vermids 'er over dit vreemd ſtuk nog niets beraadſlaagd was. Hoe geweldig en dwingelandisch de behandeling der in verzekering genomene Raaden ook zijn mogt, de billijkheid vorderde, egter, dat men hun den tijd gunde om hunne zaak te bepleiten. Doch de Heeren IMHOFF en DE HAAZE hadden tot nog toe niets ter hunner verdeediginge kunnen aanvoeren; en de Heer VAN SCHENNE, in 't midden eener bende gewapende ſoldaaten beſchuldigd, dat hij met anderen hadt aangeſpannen, om den Gouverneur af te zetten en na *Holland* te zenden, hadt zich van deezen blaam niet verder gezuiverd, dan door te zeggen, dat hij eenen iegelijk, welke hem dit voorneemen durfde toeſchrijven, voor geen eerlijk man hieldt: eene uitdrukking, welke de Heeren GUILLOT en NOLTHENIUS insgelijks gebruikt hadden ten aanzien van het gewaand heimelijk beſluit, 't welk de Gouverneur beweerde dat tegen zijn perſoon genomen was. Eene zo ſterke ontkenning, als die van den Heer VAN SCHENNE, zou den weg tot de bron deezer valſche beſchuldiginge heb-

hebben kunnen aanwijzen, zo men hem den tijd hadt gegeeven om zich te verdeedigen.

Dan, dit zogt men niet; van hier dat de Gouverneur, om alle verdeediging te voorkomen, de Vergadering tot geen ander einde met zo groote verhaasting verliet, dan om zich in veiligheid te ſtellen, en door de kragt der wapenen, zonder zelf eenig gevaar te loopen, het geweldaadig ontwerp uit te voeren, 't welk hij geſmeed hadt tegen de drie voornaamſte Leden eener eerwaardige Vergaderinge, doch die onteerd wierdt door zijn gedrag tegen deeze Raaden, welke hem al voor lang hadden in den weg geſtaan.

De verzekerden, naa het vertrek van den Gouverneur, zich tot hunne Amptgenooten keerende, vraagden hun, wat 'er in deeze omſtandigheden te doen ſtondt? Zij protesteerden voor God en voor de menſchen tegen alles, wat uit den hoon, der wettige Opperheerſchappije van den Staat aangedaan, konde voortvloeien, en verklaarden, als Leden niet te zullen dulden, dat het gezag, welk zij met anderen deelden, en van God en hunne Meesters wettig ontvangen hadden, met voeten wierdt getreeden; dat zij integendeel bereid waren om het tot het uiterſte te verdeedigen. Zij verklaarden wijders, dat in gevalle het der Vergaderinge behaagde het beſluit te neemen, dat de Gouverneur Generaal tot dit uiterſte van geweldenaarije niet was overgeſlagen, dan om het ontwerp van den Raad uit te voeren, zij zich met gelatenheid onderwerpen, en van den tijd de gelegenheid zouden verwagten om hunne onſchuld aan den dag te leggen.

Ondertuſſchen was het ligt te beſpeuren aan de beſluiteloosheid van eenige Leden, dat het hun aan moed ontbrak; hoewel verſcheiden anderen, vooral de Buitengewoone Raaden en de Heer LAKEMAN, Voorzitter van den Vierſchaar der Juſtitie, ten hoogſten geërgerd door dit haatlijk voorval, moeds genoeg lieten blijken ter kragtdaadige verdeediginge van het gehoond gezag van een Genootſchap, dat door den Souverein opgerigt, en in de perſoonen hunner Voorzaaten geëerbiedigd was. Naa eenige raadpleegingen over een zo netelig onderwerp, wierdt beſlooten, eenen der Geheimſchrijveren

ren te doen ontbieden door eenen Hellebaardier, die, tot groote ergernisse van eenen ieder, in de volle Vergadering kwam met twee geladene Pistoolen. De Geheimschrijver, welke dermaate van vreeze bevangen was, dat hij naauwlijks durfde ten voorschijn koomen, was geroepen ter oorzaak eener bezendinge, bestaande uit de Heeren, den Directeur THEDENS, VAN SUCHTELEN en VAN AARDEN, welke aan den Gouverneur Generaal wierden afgevaardigd om hem vriendelijk onder 't oog te brengen de gevolgen van dusdanig eene handelwijze, en hem, uit naam der Vergaderinge, te smeeken, dat hij in de Zaal wilde te rug keeren; met aanbieding, dat, zo hij de soldaaten daar uit slegts deedt vertrekken, op dat men, zonder onteering van de waardigheid van 't Genootschap, de vrijheid konde hebben om te spreeken, de Leden hem, in de volle Vergadering, voldoening zouden geeven omtrent de bezwaarnissen, welke hij ten laste der beschuldigden inbragt, en dat men, eenstemmig met hem, ten hunnen opzigte de besluiten zoude neemen, welke hij in redelijkheid zoude goed vinden.

Maar de Gouverneur wilde geene reden verstaan; het middel was vrugteloos. Hij liet den Directeur binnen koomen, en, met eene zigtbaare veragting, de andere afgevaardigden voor de deur staan, bloot gesteld aan de bespottingen van gewapende Hellebaardiers, welke hen deeden vertrekken. De Directeur, in weerwil van zijne welspreekendheid, den Gouverneur niet hebbende kunnen overreeden, keerde weder in de Vergadering, met een voorstel, niet min schandelijk als onaanneemelijk voor eerlijke lieden. Het bestondt hier in, dat hij, niet kunnende bewilligen in de aangebodene voldoening, geene andere begeerde, dan dat de drie verzekerde Raaden een Geschrift tekenden, door 't welk zij zich schuldig erkenden aan 't geen waar van zij beschuldigd wierden; om thans niet te spreeken van eenige voorwaarden, zo hard en vernederende, dat de Directeur zich schaamde, 'er van te spreeken. De Heer DE HAAZE antwoordde, dat hij liever verkoos, op dit oogenblik onschuldig te sterven, dan zijn leeven te behouden ten koste van eene bekentenisse strijdig met zijn Geweeten.

De

De drie Raaden, midlerwijl, welke bleeken voorwerpen te zijn van den haat des Gouverneurs, booden aan, op hun woord van eere, zich in hunne huizen op te ſluiten, tot dat de Vergadering, omtrent hunne perſoonen, beraamd hadt 't geen zij noodig oordeelde; en bijaldien hunne Ampigenooten van dat gevoelen waren, zij zich, om best wille, zouden onderwerpen aan de dwingelandiſche en onwettige magt, welke hun Gouverneur, onder den tijtel van Kapitein Generaal, op deezen dag, zo geweldaadig hadt geoeffend tegen de Leden en het Lichaam der Regeeringe. Zij deeden nog meer: zij bewilligden, mids de Vergadering genoegen nam in 't geen 'er gebeurd was, en 'er niets meer gebeurde, om in zijne goedkeuring te berusten. De Directeur Generaal deedt andermaal de boodſchap, en kreeg tot antwoord, dat de Gouverneur nog niet te vreden was; dat hij evenwel den drie Raaden wel wilde vergunnen, zich in hunne huizen op te ſluiten, in ſtede van hen in de Gevangenisſen van het Kaſteel te plaatzen, zo als hij voorneemens geweest was; doch met beding, dat zij voor en agter hunne Koetzen van ſoldaaten begeleid, en in hunne huizen van ſchildwagten zouden bewaard worden, zonder dat iemand toegang tot hen hadt. Dit aanſtootelijk voorſtel veroorzaakte nieuwe klagten en raadpleegingen onder de Leden. De drie Raaden booden aan, zich te onderwerpen, ingevalle de Vergadering het beval, en door hunne bewilliging het haatlijke van deezen ſtap te bedekken, welke de waardigheid en het wettig gezag van dit doorluchtig Genootſchap onteerde.

Niemand wilde daar toe zijne ſtem geeven; en de twee voornaame hoofden der Vergaderinge bezaten geene kloekmoedigheids genoeg, om de verdeediging van de geſchondene eere der plaatsbekleederen, van den Souverein op zich te neemen; invoegen dat de tijd verliep met verwarde en niets beſlisſende raadpleegingen; geduurende welke men zich herinnerde, onder andere bijzonderheden, dat de Gouverneur, terwijl men naa de ſleutels van de Stads Poorten wagtte, den Heere IMHOFF hadt verweeten, dat hij den tweeden ('t moest zijn den achtſten November) zich verſtout hadt te zeggen, in de Zaal, dat *in gevalle het jaar niet zo verre was ver-*

loo-

loopen, men nog wel middel zou vinden.... eene rede, welke de Gouverneur opvatte in den zin, dat zo de ſchepen niet op het punt ſtonden om na Europa te vertrekken, men nog den Gouverneur Generaal wel konde ligten, en aan boord brengen om hem voorts na *Holland* te zenden. 't Is waar, dat deeze afgebrokene rede gehouden wierdt; doch bij wijze van een onderling geſprek, en geenzins in den zin, welken de Gouverneur den Raadsheer opdrong, en welken geen redelijk mensch hem zou hebben opgedrongen. De Heer IMHOFF hervatte daarop, dat 'er geen wederzijdsch vertrouwen tusſchen hen plaats hadt, vermids men aan een gemeenzaam geſprek een zeer kwaadaartigen zin hegtte, en dat het hem ongetwijfeld verhaald was door iemand, welke de Vergadering bijwoonde. De Directeur SCHAGEN verklaarde, dat hij 't hem in vertrouwen hadt medegedeeld: waarom hij in gepaste bewoordingen bedankt wierdt. Hij antwoordde, dat hij geene reden hadt, om ingenomen te zijn met deeze Heeren, welke hem altoos hard behandelden, alles op zijne rekening ſtelden en op alles iets te zeggen wisten.

Midlerwijl hadden de Heeren CRUL en THEDENS zich tot twee maalen toe vervoegd bij den Gouverneur, welken zij verwoed en onverbiddelijk vonden. Zij berigtten, dat hij van geen vergelijk wilde hooren ſpreeken, nog vertoogen aanneemen; dat hij volſtrekt eischte dat zijne bevelen ten uitvoer gebragt wierden; dat hij zich aanſpraaklijk ſtelde voor alles 't geen 'er van kwam; dat de vrijheid, welke hij den drie Raaden gaf, om hunne huizen tot hunne hegtenisſen te neemen, alles was wat hij konde doen, en dat het hem berouwde daar toe vrijheid te hebben gegeeven. De Heeren CRUL en THEDENS eindigden met te zeggen, dat zij zich veronſchuldigden om verder overbrengers te zijn van diergelijke boodſchappen; dat de Gouverneur voorgaf belet te hebben, of dat hij aan tafel zat, of te bedde lag, en de Leden der Regeeringe ten prooi liet aan de loosbandigheid van Krijgsknegten, die van tijd tot tijd nog baldaadiger wierden, en dat de Gouverneur dit alles voor beuzelingen hieldt. De Geheimſchrijver was de laatſte, welken men, ten vier uure in den agtermiddag, aan hem zondt. Deeze afgevaardigde ver-

ze-

zekerde hem, dat de geheele Regeering bereid was om met hem in onderhandeling te treeden, en dat de drie Raadsheeren, op welke hij zo misnoegd was, hem voldoening zouden geeven voor het ongelijk, welk zij hem mogten hebben aangedaan; of, zo hij weigerde hen te spreeken, de andere Leden hem zouden verzoeken, hun gehoor te verleenen. Hij antwoordde, dat het niet noodig was deeze moeite te neemen. De Geheimschrijver andermaal gezonden zijnde om te zien of hij hem konde overtuigen, liet hij hem gaan met dit antwoord, dat hij niemand sprak, en niets meer te zéggen hadt. Hier op wierdt met eenpaarige stemmen beslooten, dat de drie Raaden bij voorraad zouden gehoorzaamen. Ingevolge hier van verlieten alle de Leden de Zaal, behalven den Secretaris OTTO. Vervolgens tradt de Majoor DUURVELT binnen, zeggende, dat op bevel van den Gouverneur Generaal deeze Heeren zijne Gevangenen waren. Men antwoordde hem, dat de bevelen van den Gouverneur Generaal zouden gehoorzaamd worden. Vervolgens eischte hij de Deegens van deeze drie Raaden, welke hem wierden overgegeeven, niet zonder hem te doen gevoelen, dat men verschoonde dat hij dus handelde, hem die zo weinig van de Krijgsgewoonten wist, of misschien nimmer in Holland hadt gediend; doch dat anders deeze Heeren, van wegens hunnen rang, wel in verzekering konden genomen worden, zonder hunne Deegens af te leggen; dat zo zij evenwel, om reden van hunne hegtenisse, dezelve moesten afleggen, zulks tijds genoeg zijn zoude, wanneer zij in hunne huizen kwamen, en dat deeze hoon nergens anders toe diende, dan om de eer der Regeering nog meer te schenden. De Majoor beloofde, den Gouverneur Generaal te zullen gaan spreeken, en wilde de Deegens wedergeeven; doch de drie Raaden weigerden ze aan te neemen. Zij zeiden hem, dat hij ze midlerwijl konde in handen stellen van den Kapitein VAN OOSTEN, die met den Luitenant HEMMINGSON en de Granadiers de Zaal tot nog toe bewaarde. De Majoor te rug keerende, berigtte, dat de Gouverneur Generaal niet wilde gedoogen dat de Gevangenen hunne Deegens behielden; dat hij 't ter hunner keuze stelde, om bij dag begeleid te worden van vierëntwintig Granadiers, welke onder

HET GEVANGEN NEEMEN VAN DRIE RADEN VAN OOST-INDIËN, OF REVEL VAN DEN GOUVERNEUR GENERAAL A. VALKENIER.

onder eenen Officier bij hunne huizen de wagt zouden houden, of den avond af te wagten. Het antwoord was, dat de Gouverneur hier over konde beschikken zo als hij 't zoude goed vinden. De Majoor wederkeerende, berigtte, dat de Generaal zijn Compliment liet maaken aan de drie Raadsheeren, en zich naar hunne keuze zou gedraagen. Hier op besloten zij, liever in 't aanzien der geheele waereld, dan in de donkerheid van den nacht, in verzekering geleid te worden. Met verlof van den Majoor gingen zij uit de Zaal, en traden door eene dubbele rije Granatiers tot aan hunne huizen, daar zij ten vijf uure in den avond aankwamen. Een uur daar naa kwam hun de Kapitein CRUMMEL aanzeggen, dat hun alle toegang, behalven dien van hunne Vrouwen, kinderen en huisbedienden, wierdt verbooden.

Zulke gewelddaadige en ongehoorde maatregels, welke gevolgd wierden van het overzenden der drie gevangene Raaden na *Holland*, konden geenzins de goedkeuring der Heeren Bewindhebberen verdienen; ook lieten zij hun misnoegen op eene gevoelige wijze blijken aan den Gouverneur Generaal VALKENIER, die, vooraf zijn ontslag verzogt en verkreegen hebbende, in November van 't Jaar 1741, na 't Vaderland was vertrokken. Doch aan de Kaap *de Goede Hoop* gekoomen zijnde, vondt hij aldaar bevelen van zijne Meesteren, uit kragt van welke hij in verzekering genomen en na *Batavia* te rug gezonden wierdt, om aldaar verantwoording te doen van zijn gedrag, zo ten aanzien van den moord der Chineezen, als ten opzigte der gevangenneeminge der drie gewoone Raaden. Dit berugt pleitgeding, 't welk nimmer voor 't oog van het Algemeen behoorlijk is blootgelegd, heeft de vrienden en vijanden van den Heer VALKENIER een ruim veld gegeeven, om hem te veroordeelen of vrij te spreeken, naar gelang van hunne ingenomene narigten, vooroordeelen of verschillende belangen. Zonder thans tusschen hen partij te kiezen, en zonder ons in te laaten in de haatlijke verwijtingen, welke zij elkander over en weder gedaan hebben, zullen wij alleen aanmerken, dat de eerstën tegenwoordig de overhand schijnen te hebben, en dat zij beweeren een oneindig getal Getuigschriften te bezitten, welke met de grootste klaar-

blijkelijkheid betoogen dat het, zonder de behoedmiddelen van deezen Gouverneur Generaal, gedaan zou geweest zijn met de voornaamſte Bezitting der Oostindiſche Maatſchappije. Jammer is het, dat deeze heilloozе geſchillen, tusſchen het Hoofd en de Leden der Reering van *Batavia*, niet onverſchillig waren in de zaak der Chineezen. Laaten wij het, met niet min wel onderregte als onpartijdige mannen, openhartig erkennen; de opſtand deezer Volken was doemwaardig; zij verdienden de ſtraffe, welke zij ondergaan hebben; maar zouden de oorzaaken, welke dit gedugt uitwerkzel hebben voortgebragt, met dezelve zo ſtrijdig zijn als men ons verzekert, en zou de menschlijkheid de paalen der wraake hebben voorgeſchreeven, welke men daar van genomen heeft?

VALKENIER, (JOHANNES) hoewel geboortig van *Keulen*, alwaar hij in den Jaare 1617 ter waereld kwam, heeft, nogthans, zijnen meesten leeftijd in de Verééнigde Gewesten geſleeten, en in drie derzelven het Hoogleeraarampt bekleed. Eerst onderwees hij in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeſchool te *Harderwijk*, vervolgens aan dat van *Franeker*, en eindelijk te *Leiden*. Niet meer dan twee jaaren leefde hij ter laatstgenoemde plaatze; hij overleedt in den Jaare 1670, het drieënvijftigſte zijns Ouderdoms. 'Er zijn van hem eenige Werkjes voorhanden, vooral van eeu geſchiltvoerenden inhoud; hebbende hij geſchreeven tegen de Roomsch- en de Doopsgezinden, onder de titels van *Roma Paganizans* en *Wederlegging der Wederdoopers*. Ook heeft hij geſchreeven over *het Geloof der Kinderen*.

Zie WITTE, *Diarium*.

VALKENIER, (PIETER) gebooren te *Emmerik*, was een voortreffelijk Regtsgeleerde en niet ongeagt Hiſtorieſchrijver. Naa dat hij zijne letteroeffeningen volbragt, en den trap van Meester hadt beklommen, nam hij zijn vast verblijf te *Amſterdam*, alwaar hij den post van Advokaat met geen geringen lof bekleedde. In het voortzetten van dien leevensſtand wierdt hij geſtoord, door de keuze der Algemeene Staaten,

op

op hem gevallen, tot het waarneemen van zaaken, het algemeene welzijn betreffende, eerst in *Frankrijk*, en vervolgens in *Zwitzerland*. Hij is in goeden ouderdom overleeden. Zijn Werk, getiteld *Verward Europa*; is in eene ieders handen; het behelst een verhaal van zaaken, gedurende 's Mans leven in Europa, doch vooral in de Vereénigde Gewesten, voorgevallen.

Zie WITTE, *Diarium*.

VALKENISSE, eertijds een Dorp en Heerlijkheid, op het Zeeuwsche Eiland *Zuidbeveland*, door den hoogen Watervloed van het Jaar 1682, onder de golven genoegzaam geheel begraaven. Zeer vermaard was, van ouds, het Geslagt der Heeren VAN VALKENISSE, en genoot zeer aanzienlijke Voorregten.

VALKESTEIN, een oud adelijk Huis of Kasteel, in Zuidholland, meer bepaaldelijk in het *Land van Putten*, tusschen de Dorpen *Rhoon* en *Portugaal*. Van wegen het ongemeen dikke en zwaare muurwerk, is het gestigt, zedert onheugelijke tijden, tot heden toe, meest in zijne oorspronklijke gedaante, in stand gebleeven. Volgens zommigen zou een der Heeren van *Putten* daar van de aanlegger geweest zijn. Het gebouw, rondom in zijne Graften beslooten, pronkt met drie Torentjes, en legt in een zeer aangenaamen en vruchtbaaren oord. Naar dit Huis heeft zich een Geslagt laaten noemen, welks Voorzaat omtrent het midden der Veertiende Eeuwe uit *Frankrijk* herwaarts kwam, doch wiens naakoomelingen eerst lang daar naa den naam van VALKESTEIN hebben aangenomen. VREDERYK was de titel, bij welken de Voorouders, langen tijd, bekend geweest zijn. Dus vinden wij genaamd,

WILLEM SIMON VREDERYK; hij was, in de Jaaren 1411 en 1412, Baljuw en Rentmeester van het Eiland Texel, en in den Jaare 1416 Hofmeester van Hertoge WILLEM DEN VI. Bij zijne Echtgenoote, Jonkvrouwe N. N. VAN OEGSTGEEST, verwekte hij twee Zoonen; de oudste van deeze was,

SIMON VREDERYK *Willemszoon*, zijnde geweest, in het Jaar 1442, Schout van Leiden, in het Jaar 1459 Gewoon Raad van Hertoge PHILIPS VAN BOURGONDIE, Drost van 't Land van Arkel, en van de Stad Gorichem, en in den Jaare 1460 Drost en Baljuw van den Lande van Voorn en van den Briel. Hij overleedt in den Jaare 1477; hebbende verwekt, in zijn eerſte huwelijk bij *Maria van Oosteinde*, de volgende kinderen:

1. WILLEM VREDERYK *Simonszoon*, die volgt.
2. *Gillis*, zonder kinderen overleeden.
3. *Catharina*, Kloosterzuster te Rodenburg.

Andermaal getrouwd zijnde, met *Maria van der Does*, Dirks dogter, wierdt hij bij deeze nog Vader van

4. Jonkvrouwe *Oude Machtelt*, en
5. Jonkvrouwe *Jonge Machtelt*, gehuwd aan *Dirk van Swieten* Willemszoon, Raad in den Hove van Holland.

WILLEM VREDERYK *Simonszoon*, boven genoemd, was de perſoon, die den naam van VALKESTEIN in zijn Geſlagt heeft ingevoerd. Hij was gehuwd aan Jonkvrouwe *N. N. van Arkel*, en verwekte bij dezelve één Zoon,

GILLIS VAN VALKESTEIN, Baljuw van Voorn, Kastelein van Goervliet, vervolgens Ruwaard, Baljuw en Dijkgraaf des Lands van Putten, Schout van Haarlem, Opperkapitein van Goeree. In den Jaare 1485 tradt hij in 't huwelijk met *Machtelt Dedel*, Vrouwe van Rijsoord en Strevelshoek, dogter van *Jan Dedel*, Edelman, Raad en Sekretaris van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, Graave van Holland, en een der aanzienlijkſte Geſlagten van Holland, 't welk naderhand, gelijk veele andere Geſlagten, in verval geraakte, doch wederom nieuw aanzien en luister ontleende in den perſoon van *Adriaan Floriszoon*, zedert bij den naam van Paus ADRIAAN DEN VI bekend. De hiſtoriſche waarheid van dit alles wordt, door den Dichter JOOST VAN VONDEL, bedoeld en onderſteld, in het volgende bijſchrift op den beroemden Roomſchen Biſchop:

„ Dees

„ Dees' 's Vaders ſtam uit Stichts oud adelijk geſlacht,
„ Was heel verarmt, en tot den ondergang gebragt,
„ Dan Hij, door 't noodtlot kreeg het heerlijkst ampt op aarde;
„ Des Pans driedubbele Kroon, van heil, van magt, van waarde."

Uit hoogagting voor den zagtmoedigen en beſcheidenen Mijtervorst, houde de Leezer deeze uitweiding ten beste. Gemelde Heer GILLIS verwekte bij zijne Echtgenoote vier kinderen:

1. GERRIT VAN VALKESTEIN, die volgt.

2. *Willem van Valkeſtein*, Kanunnik in de St. Pankrasberk te Leiden, op den veertienden Maart des Jaars 1511 overleeden.

3. *Cornelia van Valkeſtein*, jong geſtorven.

4. *Beatrix van Valkeſtein*, Zuster te Rodenburg.

GERRIT VAN VALKESTEIN, gebooren op het Huis te Geervliet, op St. Jakobsdag des Jaars 1498, nam ter huisvrouwe *Machtelt Koebels*, Klaas dogter, en wierdt bij dezelve Vader van de volgende tien kinderen:

1. *Machtelt van Valkeſtein*, ongetrouwd geſtorven, en in de Groote Kerk van den Briel begraaven.

2. *Nikolaas van Valkeſtein*, Baljuw en Rentmeester Generaal van den Lande van Voorn, en Eerſte Raad in den Hove van Holland, overleeden in den Jaare 1601.

3. *Geertruid van Valkeſtein*, getrouwd met *N. N. Berchen*, Ridder, zonder kinderen geſtorven.

4. *François van Valkeſtein*, Ontvanger Generaal van Holland, en Theſaurier van Oorlog, getrouwd met *Maria van Egmond van den Nijenburg*, die te zamen verwekt hebben zes kinderen; alle welken, egter, zonder naakoomelingen overleeden zijn.

5. *Gillis van Valkeſtein*, kinderloos geſtorven.

6. *Arend van Valkeſtein*, getrouwd met *Clara de Sabornes*, in den Jaare 1574, te Middelburg zonder kinderen overleeden.

7. DAVID VAN VALKESTEIN, die volgt.

8. *Anna van Valkeſtein.*

9. *Johanna van Valkeſtein*, en

10. *Roelof van Valkeſtein*, alle drie zonder kinderen, en de laatstgemelde, in den Jaare 1574, te St. Truijen geſtorven.

DAVID VAN VALKESTEIN is tweemaal getrouwd geweest. Bij zijne eerſte Echtgenoote *Johanna van Boiſot*, Weduw van Philips Coebels, verwekte hij geene kinderen; doch bij zijne tweede Huisvrouw, *Johanna de Wit*, van Zierikzee, wierdt hij Vader van de volgende:

1. *Johanna van Valkeſtein*, getrouwd met *Willem Weſſel Vronens.*

2. *Gillis van Valkeſtein.*

3. *Geertruid van Valkeſtein*, getrouwd met Mr. *Barend Tolling.*

4. *Magdalena van Valkeſtein*, de echtgenoote geworden van *Philip Charles de Grenn.*

5. *Machtelt van Valkeſtein*, getrouwd met *Pieter van der Meulen.*

GILLIS VAN VALKESTEIN, verwekte bij zijne eerſte Vrouw, *Hermanna van der Veen*, geene kinderen; maar de drie volgende bij zijne tweede echtgenoote *Machtelt van Heerde:*

1. *Adam Gillis van Valkeſtein*, op den tienden April des Jaars 1668. te Maastricht, zonder kinderen geſtorven.

2. *Johanna van Valkeſtein*, ongehuwd overleeden.

3. *Machtelt van Valkeſtein*, getrouwd met *Finne van Westerbeek.*

Met het overlijden van *Adam Gillis van Valkeſtein*, ſtraks genoemd, is dit aanzienlijk Geſlagt, in het mannelijk oir, geheel uitgeſtorven, naa dat het meer dan driehonderd jaaren hier te Lande gebloeid, en verſcheiden aanzienlijke telgen hadt uitgeleverd. Naar 't geen men ons berigt, zouden van 's Mans Zuster, *Geertruid*, bij Mr. *Barent Tolling*, nog naakoomelingen te Amſterdam in weezen zijn.

VALKENSWEERD, een Dorp, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, aan den *Dommel*, ruim twee uuren gaans ten Zuiden van het Steedtje *Eindhoven*. Het Dorp ontleent zijnen naam van de Valkeniers, die hier woonen. Men noemt het ook wel *Verkensweerd*, 't zij om den menigvuldigen doortogt van Var-

Varkens, of om de bloeiende markt, welke hier van dit gedierte gehouden wordt. De Plaats is fraai en in een aangenaamen oord gelegen. Men telt 'er ongeveer tweehonderd Huizen; zommige van welke fchoon en groot, en in geregeld aangeleide Straaten gebouwd zijn. Men heeft 'er een ruim Marktplein, met hoog opgaande Lindeboomen beplant. Jaarlijks worden aldaar drie voornaame Markten gehouden. De Kerk is een ruim en luchtig gebouw, ftaande midden op eenen Akker, van de overige Huizen afgefcheiden. Van binnen ziet men verfcheiden fraaie geftoelten, voor de Regeering en andere lieden van aanzien. Van den hoogen Kerktoren oeffenen de Valkeniers hunne Valken tot het vangen van Reigers en ander gevogelte. Het Admiraliteits Kollegie op de Maaze houdt hier eenen Kommies ter Recherge. Met *Waalre* maakt *Valkenswaard* éénen Dingbank uit; ook plagt het in het Kerkelijke daar mede vereenigd te zijn. Thans heeft *Waalre* zijnen eigen Leeraar, en neemt die van *Valkenswaard* ook den dienst te *Dommelen* waar. In de Beden draagt dit Dorp vierhonderd twee guldens, vijf ftuivers en vier penningen; in de Verpondingen, veertienhonderd drie guldens, vier ftuivers; in de Gemeene Middelen, dertienhonderd zeventenvijftig guldens, elf ftuivers en twee penningen.

VALKERT, (WARNARD VAN DEN) een vermaard Kunftfchilder der voorgaande Eeuwe, in 't begin van welke hij moet gebooren zijn, naardien hij reeds in den Jaare 1623 te *Amfterdam*, zijne geboorteplaats, geen geringen opgang maakte. Hij fchijnt zich voornaamelijk op het fchilderen van Landfchappen te hebben toegelegd. Een zijner voornaamfte ftukken verbeeldde JOANNES DEN DOOPER, predikende in de Woestijn. De tijd van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken.

Zie HOUBRAKEN.

VALKHOF, een Kasteel of Burgt, in de Stad *Nieuwmegen*, dus genaamd; zie Art. NIEUWMEGEN, Deel XXIII. bl. 179.

VALKKOOG, een Ban en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, bij den naam van *Geestmer Ambagt* bekend. De Ban grenst aan *Schagen* en *Haringkarspel*, en legt alzo in het Noord-Oosten van de Stad *Alkmaar*. Reeds zedert het Jaar 1478, maakte *Valkkoog*, te gader met *S. Maarten* en *Eenigenburg*, één regtsgebied uit. De gezamentlijke Regeering bestaat uit een Crimineelen en Civielen Schout, vijftig Vroedschappen en zeven Schepens. *Valkkoog*, gelijk ook *Eenigenburg*, kiest van de eerste vijftien, van de andere twee; *S. Marten* vierkiest de overige. De Schout is te gelijk Sekretaris. Volgens de Verpondingslijsten bevat *Valkkoog* vijfhonderdtweeënveertig Morgens en zeshonderdnegentig Roeden Lands. Naar uitwijzing der jongste opneeming, in den Jaare 1732, is het getal der Huizen, in het tijdverloop eener Eeuwe, van zesënnegentig tot op zevenënveertig verminderd. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk; doch die zeer oud is.

VAN DALEN. (ANTONIUS) Van wegen den roem der geleerdheid, welken deeze Nederlander, ten zijnen tijde, heeft verworven, zullen wij het volgende wegens hem vermelden, meest met de woorden van den vermaarden J. LE CLERC, die hem gekend, en gemeenzaam met hem verkeerd heeft. VAN DALEN wierdt gebooren te *Haarlem*, op den achtsten November des Jaars 1638, van Doopsgezinde Ouderen. Deeze, ondanks de zucht van hunnen Zoon voor Taal- en Oudheidkunde, en andere takken van geleerdheid, deeden hem zich op den Koophandel toeleggen; waar mede hij zich ook een geruimen tijd bezig hieldt. Met zijn dertigste jaar veranderde hij van leevensstand, door het inwilligen zijner heerschende neiginge tot de letteroeffeningen. Hij leide zich toe op de beoeffening der Geneeskunde, en naa den Doktoraalen trap te hebben beklommen, zette hij zich neder in zijne Geboortestad, alwaar hij de Geneeskunde, zo in 't algemeen onder de burgerij, als ook, van Stads wegen, in het Gasthuis oefende; met geen geringen lof, alzo hem de zorge der behoef-

hoeftigen ernſtig ter harte ging. Intuſſchen bekleedde hij ook het Leeraarampt in eene der Doopsgezinde Gemeenten te *Haarlem*; doch deedt eerlang afſtand van dien post, vermids hij, door zijne wijze van prediken, daar in niet zeer gelukkig ſlaagde. Men wil dat hij, naar de meening zijner toehoorderen, te veel Griekſche en Romeinſche geleerdheid op den predikſtoel bragt. Te weeten, zedert VAN DALEN zich op de Geneeskunde hadt begonnen toe te leggen, vierde hij insgelijks zijnen lust tot het doorbladeren van de aloude Schriften van Grieken en Romeinen. Van zijne ongemeene bedrevenheid in die Schriften kunnen getuigenis draagen zijne uitgegeevene Werken, beſtaande vier tamelijk zwaare boekdeelen in Quarto. Zij voeren tot titels: *de Oraculis*; *de Idololatria*; *de Ariſtea*; *de antiquis Marmoribus*. Het eerstgemelde Werk, handelende over de Godſpraaken der oude Heidenen, heeft vooral veel gerugts gemaakt. De Schrijver tragt daarin te bewijzen, dat de gewaande Godſpraaken louter menſchelijke bedriegerijen waren. Men weet dat de beroemde FONTENELLE, tot het zamenſtellen van zijn vernuftig Werkje, uit het boek van onzen Geleerden Haarlemmer merkelijke ſchrijfſtoffe heeft omleend. De Heer LE CLERC getuigt van hem, dat hij niet ſlegts een man van uitgebreide beleezenheid en groote geleerdheid, maar ook zeer aangenaam in de dagelijkſche verkeering was, doormengende zijne geſprekken met allerlei aartige vertellingen, welk zijn ſterk geheugen hem in overvloed uitleverde. Een geſlagen vijand zijnde van bijgeloovigheid en huichelarij, was hij zeer vrijmoedig in het zeggen van zijne gedagten, zomtijds tot zijn eigen nadeel bij lieden, welke hem zulk eene openhartigheid kwalijk namen. VAN DALEN overleedt te *Haarlem*, aan verlies van kragten, op den achtënzwintigſten November des Jaars 1708, en dus in den ouderdom van iets meer dan zeventig jaaren. In deezen Haarlemſchen Geneesheer en Oudheidkenner ontmoet men alzo eene wederlegging der zulken, die de Gezinte der Doopsgezinden beſchuldigen, dat men onder haare Leden geene voorſtanders van aloude Geleerdheid vindt.

Zie J. LE CLERC, *Bibliotheque Choiſie*, Tome 17.

VAN DALEN, (DIDERIK) gebooren te *Venlo*, in Staats Gelderland, leefde in het einde der Zestiende, en het begin der Zeventiende Eeuwe. Hij was een Geestelijke van de Orde der Kruisdraageren, van welke hij een zo ijverig Voorstander was, dat hij, tot lof van dezelve, eene Verhandelingschreef, in welke hij de Voorregten en de Voortreffelijkheid dier Orde ten breedsten uitmat, en haar voordroeg als het geschiktste middel om der hemelsche gelukzaligheid te kunnen deelagtig worden. Van hier dat hij aan zijne Verhandeling den titel gaf van *Clavis Coeli*, of Sleutel des Hemels. Het boekje is gedrukt te *Keulen*, in den Jaare 1628.

VAN LOON, (*Geslagt van*) een vermaard Nederlandsch Geslagt, uit Brabant afkomstig, doch om de binnenlandsche beroerten en vervolgingen om den Godsdienst, van daar gevlugt na Holland, alwaar het, inzonderheid te *Amsterdam*, in eere en aanzien is gekoomen, zo door gewigtige posten van Regeeringe, als door huwelijksverbintenissen met de doorluchtigste familien. De Geslagtrekening neemt haaren aanvang van

JAN VAN LOON, gebooren te 's Hertogenbosch, en, in den Jaare 1532, aldaar getrouwd met *Anna Hamer*, bij welke hij drie kinderen verwekte:

1. *Marten van Loon*, gehuwd met N. N. en bij haar Vader van

Anna van Loon, die in 't huwelijk tradt met *Nikolaas Heijngaast*, van welken verscheiden afstammelingen zijn voortgesprooten.

2. WILLEM VAN LOON, die volgt.

3. *Margen van Loon*, kinderloos overleeden.

WILLEM VAN LOON, gebooren te 's Hertogenbosch, in den Jaare 1537, en in den echt getreeden, in den Jaaren 1561, met *Petronella van Roy*, vondt zich, in den Jaare 1577, genoodzaakt, om het vuur der vervolgingen te ontwijken, zijne geboorte- en woonplaats te verlaaten. Met zijne Echtgenoote, en twee kinderen, heimelijk ter Stad uitgeweeken zijnde, begaf hij zich na Rotterdam, alwaar hij zijn vast verblijf nam. Nevens meer andere goederen, hadt hij vóóraf zijn Geslagtregister gezonden na Embden, aan eenen Klaas

Jans-

Janszoon van der Horst. Ongelukkig wierdt dit, zedert, aldaar vermist; en deeze ramp alzo de oorzaak, waarom geene vroegere Voorzaaten van dit Geſlagt bekend zijn. De Heer WILLEM VAN LOON was een der eerſte Bewindhebbers der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Rotterdam, ten tijde van derzelver oprigting, in den aanvang der jongstvoorgaande Eeuwe. Hij overleedt, op den zestienden Julij des Jaars 1618, het tweeëntachtigſte zijns Ouderdoms, naalatende vier kinderen:

1. *Johanna van Loon*, voor de eerſte maal getrouwd met *Joost Heſſels*, die bij haar verwekte eene dogter,

Cornelia Heſſels, die de Echtgenoote wierdt van *Goddert Kerkring*, van welke veele afſtammelingen zijn voortgeſprooten, nog heden bekend.

Haar tweede huwelijk, met *Dirk van Offenberg*, is insgelijks vrugtbaar geweest in eene menigte naakoomelingen.

2. HANS VAN LOON, die volgt.

3. *Lieve van Loon*, getrouwd met *Maria van Eyck*, van welken geene naazaaten in weezen zijn.

4. *Anna van Loon*, getrouwd met *Adriaan Spiering*, Schepen en Raad der Stad Delft, als mede Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije in die Stad, die te zamen eene talrijke naakoomelingſchap gehad hebben.

HANS VAN LOON, gebooren in den Jaare 1577, in 's Hertogenbosch, voor dat zijne Ouders die Stad ontvlugt waren, verkoos, in den Jaare 1604, zijne woonplaats te Amſterdam, en wierdt aldaar Bewindhebber van de Oostindiſche Maatſchappije. Reeds in den Jaare 1597, was hij, te Haarlem, in 't huwelijk getreeden met *Anna Ruychaver*, dogter van Marten Ruijchaver, Burgemeester der laatstgenoemde Stad, en Hoogheemraad van Rhijnland; welke Ruijchaver op den achtëntwintigſten October des Jaars 1570, in 't huwelijk was getreeden met Alida van der Laan, met welke hij meer dan vijftig jaaren in den echt geleefd heeft: zo als blijken kan uit de volgende regels, gegraveerd op gouden en zilveren gedenkpenningen, die op het Eeuwfeest, bijkans een jaar na den vijftigjaarigen trouwdag, te weeten, den zesëntwintigſten September des Jaars 1621, gevierd, onder de bruiloftsgasten wierden uitgedeeld:

„ Vijftig

„ Vijftig jaar t'zaam ons trouw en echt volbragt
„ Zien wij (Godt lof!) de vrucht van ons geſlagt."

Het zelfde geluk, als zijn behuwdvader, genoot ook HANS VAN LOON, zijnde hij met zijne Huisvrouw tweeënvijftig jaaren getrouwd geweest. In den Jaaren 1647 hunnen gulden bruiloft vierende, hadden zij, op het voetſpoor hunner Ouderen, insgelijks gouden en zilveren Gedenkpenningen doen vervaardigen. Op de eene zijde zag men de Wapens der Echtgenooten; op de andere zijde ſtondt dit bijſchrift te leezen:

„ De Liefde blijft in eeuwigheit, Geloof en Hoop vergaan;
„ Als Liefd' noch jaar, noch tijt verbeijt, is 't Jubeljaar voldaan."

De Heer HANS VAN LOON overleefde zijne Huisvrouw nog etlijke jaaren; hij overleedt op den zevenden April des Jaars 1658, in den ouderdom van tachtig jaaren; hebbende zeven kinderen verwekt:

1. *Geertruid van Loon*, getrouwd met Mr. *Dirk Graswinkel*, Ridder van de Kroon van Zweden en van S. Markus, Advokaat Fiskaal van Holland, kinderloos geſtorven.
2. NICOLAAS VAN LOON, die volgt.
3. WILLEM VAN LOON, volgt insgelijks.
4. PIETER VAN LOON, zal mede volgen.
5. *Anna van Loon*, gebooren den achttienden Augustus des Jaars 1637, wierdt de Echtgenoote van *Willem Niepoort*, Raad en Rentmeester der Domeinen van Noordholland, Ambasſadeur van wegen Hun Hoog Mogende de Staaten der Verééniġde Gewesten aan het Hof van Groot-Britannie. Zij overleedt op den zevenëntwintigſten November des Jaars 1687, naalaatende een dogter,

Anna Niepoort, gebooren den vierden December des Jaars 1648, en op den eerſten November des Jaars 1676 getrouwd met *Arend Vinck*, Advokaat in 's Graavenhage, die te zamen afſtammelingen gehad hebben.

6 *Mar-*

6. *Marten van Loon*, getrouwd, op den negentienden April des Jaars 1644, met *Anna Haſſelaar*, dogter van Nikolaas Haſſelaar, Schepen en Raad der Stad Amſterdam, en in het volgende jaar, op den tienden Junij, overleeden, naalatende eenen Zoon,

Nikolaas van Loon, op den eenëndertigſten Julij des Jaars 1716, ongehuwd overleeden.

7. *Lieve van Loon*, Raad der Stad Amſterdam, als mede Schepen in de Jaaren 1676 en 1685, op den negentienden September des jaars 1645, in 't huwelijk getreeden met *Catharina Geelvinck*, dogter van Jan Geelvinck, Burgemeester, Schepen en Raad der Stad Amſterdam. Hij overleedt op den vierëntwintigſten Januarij des Jaars 1692, naalaatende eene dogter,

Anna van Loon, die gebooren was op den negenden November des Jaars 1649, en op den negenden Januarij des Jaars 1674, in den echt tradt met Mr. *Joan Geelvinck*, Heere van Castricum, Schepen en Raad der Stad Amſterdam, Kolonel van de Burgerij, en Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Amſterdam. Zij overleedt op den twintigſten Augustus des Jaars 1683, moeder zijnde van twee kinderen:

a. *Lieve Geelvinck*, en

b. *Catharina Clara Geelvinck.*

NIKOLAAS VAN LOON, oudſte Zoon van HANS VAN LOON en *Anna Ruijchaver*, gebooren op den veertienden Junij des Jaars 1602, Raad der Stad Amſterdam, als mede Schepen in de Jaaren 1653, 1657, 1659, 1660, 1662 en 1664, tradt in het huwelijk, op den zesëntwintigſten Maij des Jaars 1624, met *Emmerentia van Veen*, van Alkmaar, en beleefde met haar den vijftigjaarigen trouwdag, welke op den zesëntwintigſten Maij des Jaars 1674 ſtaatelijk gevierd wierdt. Even als zijn Vader en Grootvader van Moeders zijde, wien dit zonderling lot insgelijks bejegend was, liet hij, op dit voorval, eenen Gedenkpenning vervaardigen, op welken men de volgende regels las:

„ Mijn

„ Mijn Vaders en mijn Grootvaars tot
„ Van vijftig jaar in d'echt te leven
„ Wert mijn met vreugt vergunt van God,
„ God gun 't ook aan mijn' Zoons en Neven."

De Heer NIKOLAAS VAN LOON overleedt, op den negentienentwintigsten December des Jaars 1675, in den ouderdom van ruim drieënzevenzig jaaren, nalatende drie kinderen:

1. *Marten van Loon*, in de maand Maij des Jaars 1689, in goeden ouderdom, ongehuwd overleeden.
2. ADRIAAN VAN LOON, die volgt.
3. WILLEM VAN LOON, volgt insgelijks.

ADRIAAN VAN LOON, straks genoemd, geboren den zesentwintigsten October des Jaars 1631, was Commissaris der Stad Amsterdam, en begaf zich in 't huwelijk, op den eenentwintigsten November des Jaars 1656, met *Kornelia Huntum*, Pieters dogter, met welke hij vierënzestig jaaren in den echt geleeft heeft. Op het gulden Bruiloftsfeest, gehouden in de maand November des Jaars 1706, wierden, onder de Gasten, Gedenkpenningen uitgedeeld, met het volgende bijschrift:

„ Driemaalen schonk de goede God
„ Mijn' Ouders agter een het lot
„ Van vijftig jaar getrouwt te leven,
„ Wij volgen dat gezegent spoor,
„ En danken daar den Hemel voor,
„ Die 't ook gelust heeft ons te geven."

De Heer ADRIAAN VAN LOON, die op den eenentwintigsten Januarij des Jaars 1722, in den ouderdom van ruim negentig jaaren, overleedt, hadt verscheiden kinderen verwekt, doch tevens het ongeluk van ze allen te overleven; zijnde drie derzelven vijftig en meer jaaren oud geworden, en allen ongehuwd gestorven. Een zijner kinderen was,

Mr.

Mr. *Nicolaas van Loon*, in den Jaare 1710 Schepen van Amſterdam.

Mr. WILLEM VAN LOON, broeder van den hoogbejaarden ADRIAAN, ſtraks vermeld, gebooren op den derden September des Jaars 1633, Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Amſterdam, Raad dier Stad, Schepen in de Jaaren 1663, 1678, 1679, 1681 en 1682, Burgemeester in den Jaare 1686, trad in 't huwelijk, op den dertienden Maart des Jaars 1663, met de Zuster van zijns broeders Echtgenoote, *Catharina Hunthum*, Pieters dogter, en overleedt op den zevenëntwintigſten April des Jaars 1695, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. PIETER VAN LOON, die volgt.
2. *Emmerentia.*
3. *Nicolaas.*
4. *Kornelia*, en
5. *Willem van Loon*, allen ongehuwd geſtorven.
6. JAN VAN LOON, die insgelijks volgt.
7. ADRIAAN VAN LOON; zie hier naa.

PIETER VAN LOON, ſtraks genoemd, was Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Amſterdam, en wierdt in den Jaare 1708 Raad dier Stad. Op den negenden Julij des Jaars 1697 was hij getrouwd met *Joſina van Loon*, Pieters dogter, Kleindogter van HANS VAN LOON, boven vermeld, en overleedt op den zevenëntwintigſten Maart des Jaars 1716, nalaatende de volgende zes kinderen:

1. *Willem van Loon*, ongehuwd.
2. *Pieter van Loon*, getrouwd met Eva Raey.
3. *Jan van Loon*, ongehuwd.
4. *Agnis Joſina van Loon*, getrouwd met *Willem Slicher*, Wigboltszoon, Commisſaris der Stad Amſterdam.
5. *Catharina Wilhelmina van Loon*, en
6. *Anna Emmerentia van Loon*, beiden ongehuwd overleeden.

Mr. JAN VAN LOON, Zoon van den Burgemeester WILLEM VAN LOON, en broeder des naastvoorgaanden, was Bewindhebber der Weſtindiſche Maatſchappije, Kolonel van de Burgerije der Stad Amſterdam, als mede Raad dier Stad, en Schepen

pen in de Jaaren 1724, 1726, 1728 en 1731. Hij is tweemaalen getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was de Zuster van zijns broeders huisvrouwe, *Machtelt van Loon*, met welke hij op den vijftienden Augustus des Jaars 1706 in 't huwelijk tradt, en bij welke hij verwekte,

Willem van Loon, Janszoon, Commisfaris der Stad Amsterdam.

Naa 't overlijden deezer vrouwe, hertrouwde hij, op den tweeëntwintigsten Februarij des Jaars 1724 met *Maria Cornelia Munter*, dogter van den Burgemeester Kornelis Munter, en wierdt bij haar Vader van

Jan van Loon.

ADRIAAN VAN LOON *Junior*, jongste broeder der voorgaanden, was Bewindhebber der Oostindische Maatschappije ter Kamer Amsterdam, en Schepen dier Stad in de Jaaren 1714 en 1716. Op den zeveneëntwintigste. November des Jaars 1712 tradt hij in 't huwelijk met *Apollonia Loten*, Jakobsdogter, Raad der gemelde Stad, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Adriaan van Loon.*
2. *Jakoba Bregitta van Loon.*
3. *Jakob van Loon*, Commisfaris der Stad Amsterdam.

WILLEM VAN LOON, reeds voorheen vermeld, als de tweede Zoon van HANS VAN LOON en *Anna Ruychaver*, Commisfaris der Stad Amsterdam in den Jaare 1641, voorts Raad, en Schepen dier Stad in den Jaare 1644, is tweemaalen getrouwd geweest: eerst, in den Jaare 1632, met *Maria Geelvink*, Jansdogter; vervolgens met *Margareta Bas*, Nicolaas dogter. Uit het eerste huwelijk wierdt gebooren slegts één Zoon,

JAN VAN LOON, die ter vrouwe nam *Wendelina Bas*, Jakobs dogter, en bij haar verwekte drie dogters:

1. *Maria van Loon*, gehuwd aan *Marten van Loon*, hier naa te vermelden, onder de kinderen van PIETER VAN LOON, Zoone van HANS VAN LOON.

2. *Wendela van Loon*, gehuwd aan *Wigbolt Slicher*, Wigbolts Zoone, Schout, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, en bij hem Moeder van eenen Zoone,

Willem Slicher.

3. *Aga-*

3. *Agatha van Loon*, getrouwd met Nicolaas Calkoen, Kornelisszoon, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, die bij haar verwekt heeft vier kinderen:

a. *Anna Calkoen.*
b. *Jan Calkoen.*
c. *Kornelis Calkoen.*
d. *Nicolaas Calkoen.*

Bij zijne tweede Echtgenoote verwekte de Heer WILLEM VAN LOON de vier volgende kinderen:

1. *Anna van Loon*, gebooren den twaalfden Julij des Jaars 1638, en op den zesden Maij des Jaars 1659, in den echtgetreeden met Mr. *Willem Blaauw*, Schepen der Stad Amsterdam, die bij haar verwekt heeft twee kinderen:

a. *Willem Blaauw.*
b. *Geertruid Blaauw.*

2. NICOLAAS VAN LOON, *Willemszoon*, Baljuw van Voorhol, gebooren den vijfden December des Jaars 1639, begaf zich in 't huwelijk met *Maria Berewout*, Jans dogter, en wierdt bij haar Vader van

a. *Willem van Loon*, die geene naazaaten heeft gehad.

b. *Elizabeth van Loon*, gehuwd aan *Jan de Mareez.*

3. *Maria van Loon*, geboorен den achttienden April des Jaars 1669, voor de eerste maal, in den echt verbonden met *Johannes Nieupoort*, Willemszoon, Raad en Rentmeester Generaal der Graaflijkheids Domeinen van Noordholland. Zij hertrouwde met *Mattheus Valckenburg*, Pensionaris der Stad Haarlem, en overleedt op den vijfden Maart des Jaars 1709. Beide huwelijken waren onvrugtbaar geweest.

4. Mr. FREDERIK WILLEM VAN LOON, geboorен den negenëntwintigsten Junij des Jaars 1644, Commissaris der Stad Amsterdam in den Jaare 1687, vervolgens Raad, en Schepen in de Jaaren 1700 en 1703, begaf zich in 't huwelijk, op den zevenden April des Jaars 1682, met *Alida van Loon*, dogter van *Pieter van Loon*, hier naa te melden, en overleedt, zonder kinderen, op den zestienden Januarij des Jaars 1708.

PIETER VAN LOON, boven vermeld, als de derde Zoon van HANS VAN LOON en *Anna Ruychaver*, Commisſaris der Stad Amſterdam, in den Jaare 1652, en Bewindhebber der Oost-indiſche Maatſchappije ter Kamer aldaar, wierdt in den echt verbonden, op den eenëndertigſten Augustus des Jaars 1631, met *Anna van Foreest*, Nannings dogter, en overleedt op den veertienden November des Jaars 1679, nalaatende vier kinderen:

1. *Anna van Loon*, gebooren den zevenden Augustus des Jaars 1634, en, op den vijftëntwintigſten Januarij des Jaars 1678, gehuwd aan *Jan Vinkel*; doch heeft geene kinderen gehad.

2. PIETER VAN LOON, gebooren den eerſten April des Jaars 1641, nam ter Vrouwe *Agneta Graswinkel*, Abrahams dogter, met welke hij meer den vijftig jaaren in den echt geleefd heeft. Ter gedagtenisſe van dit voorval, waar van zijn eigen Geſlagt vier, en dat zijner Huisvrouwe, twee voorbeelden uitleverde, liet hij, even als de anderen, eenen Gedenkpenning vervaardigen, en op het ſtaatelijk Bruilofsfeest onder de Gasten uitdeelen, hebbende het volgende bijſchrift daarop gegraveerd:

„ Zes maal weleer is 't goude feest
„ In ons geſlagt geviert geweest.
„ Wij, die dat heden nog beleven,
„ Beſluiten het getal van zeven,
„ En danken voor dat ſeldzaam lot
„ Met hart en ziel den goeden God."

Bij zijn overlijden, waar van wij den tijd niet vermeld vinden, heeft hij nagelaaten twee kinderen:

a. *Joſina van Loon*, en

b. *Machtelt van Loon*, beiden boven reeds vermeld, als gehuwd aan *Pieter* en *Jan van Loon*, Zoonen van den Burgemeester WILLEM VAN LOON.

3. *Alida van Loon*, gebooren den dertienden Maart des Jaars 1645, gehuwd aan *Frederik Willem van Loon*, hier boven vermeld, overleedt, zonder kinderen, op den achtſten Januarij des Jaars 1706.

4. *Mar-*

4. *Marten van Loon*, gebooren den vijfentwintigſten Maij des Jaars 1647, wierdt Commisſaris der Stad Amſterdam, in den Jaare 1704, Raad in den Jaare 1707, en was Schepen in den Jaare 1705. Zijne Echtgenoote was *Maria van Loon*, Jans dogter, boven genoemd; doch hij hadt bij dezelve geene kinderen. Zijn overlijden viel voor op den eerſten Augustus 1723.

VARGAS, (JOAN DE) een monſter van wreedheid; even als zijn meester en begunſtiger den Hertog VAN ALVA, en wiens naam nog heden, bij elk, die een Vaderlandsch hart, vol liefde tot de vrijheid in Kerk en Burgerſtaat blaakende, in den boezem omdraagt, in ſchrikwekkende naagedagtenis bewaard wordt. Om 's Mans karakter te doen kennen, moeten wij eenig verſlag doen van den *Raad der Beroerten*, ook wel de *Bloedraad* geheeten, in welken VARGAS het hoofdbewind in handen hadt.

Te weeten, na dat de Hertog VAN ALVA reeds een merkelijk aantal Nederlanders door beuls handen hadt doen omkoomen, anderen het Land verlaaten, wierdt in de maand September des Jaars 1567, te raade, een Gerigtshof op te rigten, door middel van 't welk hij alles, dat den ſchijn van tegenſtand durfde vertoonen, onder bedwang zogt te brengen. Hij gaf daar aan den naam van *Raad van Beroerten*, om dat dezelve wierdt ingeſteld, om over de inlandſche bewegingen, opſchuddingen en beroerten, en derzelven beleiders, te vonniſſen. Van hier dat alwie in de jongſte beweegingen eenigzins gedeeld hadt, voor deezen Regtbank gedagvaard wierdt. Die niet verſcheen (en zelden verſcheen 'er iemand) wierdt ſtraks met verbeurdverklaaring van goederen en met ballingſchap geſtraft. Konde men iemand betrappen, zijn lot was een harde dood; branden, vierendeelen, hangen, onthalzen, bannen ter galeije: dit was het rampzalige deel der voorſtanders van meer gezuiverde godsdienſtige leerbegrippen. Aan 't Spaanſche Hof hadt men alleenlijk begeerd, dat de beeldſtormers, de Leeraars, Kerkelijke amptlieden, en die de Wapenen tegen den Koning gedraagen hadden, ten ſtrengſte zouden ge-

handeld worden. Doch veel verder ging deeze Raad. Hij rekende onder de halsſtraffe waardige misdaaden, het inleveren en toeſtaan van allerlei Adreſſen en Smeekſchriften, tegen de Inquiſitie, de Plakaaten en nieuwe Biſſchoppen; het toelaaten der Onroomſche Preeken; het niet wederſtaan der Kerkplonderaaren; het drijven dat de Koning niet geregtigd was om de landen van hunne vrijheden te beroopen; het zeggen of beweeren, dat de Raad der Beroerten zich naar Handvesten of Vrijheden te ſchikken hadt; voorts, het huisvesten van Onroomſche Leeraaren; het maaken en zingen van, zo genaamde, Geuzen-Liedekens; het bijwoonen van Kalviniſche begraafenisſen; het zeggen dat de nieuwe (Hervormde) Godsdienst, binnen kort, ook in *Spanje* opgang maaken zoude, en dat men Gode meer dan den menſchen moest gehoorzaamen.

Zich dusdanig een Berigtſchrift ter regelmaate hebbende voorgeſteld, valt het ligt te giſſen, wat al onheils deeze Raad onder de landzaaten brouwde. „ 't Ging" ('t is de Ridder HOOFT, dien wij thans laaten ſpreeken) „ 't ging dan, aan „ elken kant, op een vanghen en ſpannen van allerleij' ſtandt, „ allerleij' ſexe, allerleij' ouderdom. De galghen hingen ge„ rist, de raaden, de ſtaaken, de boomen aan de weeghen „ ſtonden verlaaden met lijken, gewurght, onthalst, gebarnt; „ zoo dat de menſchen, nu, in de lucht, tot adem ſchep„ ping geſchaapen, als in een gemeen graf, en wooning der „ overleedenen, verkeerden. Elke dagh had zijn deerlijkheit, „ en 't basſen der bloedtklokke, dat, met de doodt van naa„ maagh den eene, van zwaagher, oft vriend den andere, in „ 't hart klonk. Aan 't bannen, aan 't verbeurtmaaken der „ goederen, was geen eindt. Tilbaar, ontilbaar, 't werd al „ aangeſlaaghen." Hoewel ons het hart zidderd, de hand beeft, onder 't afſchrijven van dusdanige ijslijkheden, wij getroosten ons die ſmart, om den Leezer te doen opmerken, wat het al gekost hebbe, de ontheffing van het Graaflijk dwangjuk, en hoe veel 'er gelegen zij aan de handhaaving der duur gekogte Vrijheid.

Niet ſlegts bij de eerſte oprigting, gelijk het zomtijds gaat, pleegde deeze Raad zijne ſtrengheden, maar hij ging geſtadig

daar

daar in voort: want het getal der geregtelijk ingedaagden, en die, bij niet verſchijning, gebannen waren, beliep, in de maand September des Jaars 1569, en dus in den tijd van twee jaren, meer dan achtduizend. Ook vindt men aangetekend, ten blijke der uitgebreide bemoeijingen van deezen Regtbank, dat in den Jaare 1573, voor denzelven wel vijfduizendnizend zaaken hingen, die niet waren afgedaan. Met regt dan mogt de Genueeſche Edelman CONNESTAGGIO deezen afſchuwelijke Regtband met den naam van *Bloedraad* beſtempelen.

Onder het opperbewind des Hertogs VAN ALVA, bevondt zich, onder de twaalf Raaden, die hier den Vierſchaar ſpanden, JOAN DE VARGAS, Licentiaat, volgens de eigen berigten van Spaanſche Schrijvers, een man van een allerondeugendſt karakter; volgens zommigen, om zijne wreedheid, van zeker Rigterampt in *Spanje* afgezet en gebannen; volgens anderen aldus geſtraft, om dat hij eene Juffer van zijn eigen maagſchap, onderloos en onmondig, tot zijnen geilen lust misbruikt hadt. In 't eerst waren alle de Leden van den Raad werkzaam; doch vermids de wreedheid des Voorzitters de meesten hunner eerlang een afgrijzen deedt opvatten tegen zijne geſtreekene vonniſen, begonnen zich eenigen allengskens te onttrekken: zo dat het geheele bewind genoegzaam op VARGAS alleen berustte; en hij dus mogt gehouden worden voor den bewerker der onmenſchelijke wreedheden. En, waarlijk, zijne bevoegdheid tot den post, welken hij bekleedde, kan duidelijk worden afgeleid uit eenige trekken, welke wij van zijn karakter en denkwijze vinden aangetekend. Bekend is de vervoering van den Graave VAN BUUREN, oudſten Zoone van Prinſe WILLEM DEN I, van 't Hoogeſchool van *Leuven*, en zijne verzending van daar na *Spanje*. Als de Beſtuurders van het Hoogeſchool deswegen hunne klagten bij VARGAS inbragten, met vertooning der ſtrijdigheid dier daad met hunne Vrijheden en Voorregten, gaf hij hun, in kwaad Latijn, het volgende ten antwoord: *Non curamus veſtros privilegios*; „ wij kreunen ons niet aan uwe Privilegien „ of Voorregten." Wanneer eenige Spaanschgezinden, en met naame onze beroemde Landgenoot VIGLIUS, den Koning de overmaatige ſtrengheid der vervolgingen in de Nederlanden

onder 't oog bragten, met oogmerk om eenige maatiging derzelven te bewerken, ſtookte VARGAS, daarentegen, nog meer het reeds zo hoog brandend vuur, door de voorſtelling van de groote voordeelen, welke uit de verbeurdverklaaring dier goederen, voor zijne Majeſteit zouden voortvloeien. Voorts getuigt VIGLIUS, dat wanneer, op bevel des Hertogs VAN ALVA, eene ſchikking omtrent de regtspleegingen, of *Criminéele Ordonnantie*, wierdt beraamd, VARGAS in dit werk de hand hadt, door het opgeeven van eenige punten, doch die tegen de Privilegien der Landen regelrecht aanliepen. Tot in den Jaare 1573 wierden de Nederlanders van dit Monſter gekweld en geprangd. Met het vertrek van ALVA nam zijne wreedheid een einde; hij verliet den Raad en deeze Landen, 's daags naa zijnen verfoeielijken meester.

Zie VIGLIUS, BOR, VAN METEREN, HOOFT, enz.

VARIK, een Dorp en Heerlijkheid in Gelderland, in de *Tielerwaart*, tegenover het Fort *S. Andries*. Het Dorp is van weinig aanziens; doch heeft, egter, eene Gereformeerde Kerk. 'Er bloeide, weleer, een Geſlagt in Gelderland, welk van dit Dorp zijnen naam ontleende.

Zie VAN DER HOUVE, *Handv. Kronijk.*

VARSEVELD, een Geldersch Dorp, in het Zutfenſche Kwartier, onder de Hoogheid en Bannerij van *Wisch*. Het getal der Huizen is niet zeer aanmerkelijk. De Gereformeerden hebben 'er eene Kerk.

Zie VAN DER HOUVE,

VECHT,

VECHT, eene rivier, haaren oorſprong neemende in Munſterland, in het Ampt *Horstmar*, welke, naa een gedeelte van het Graafſchap *Benthem* doorſtroomd te hebben, in de Provincie *Overijsſel* valt, in welke zij, met eene groote menigte van bogten en kronkelingen, langs *Hardenberg*, *Ommen* en *Dalffen* voortvlietende, zich tuſſchen *Zwolle* en *Haſſelt*, in het zo genaamde Zwarte-Water verliest. Intuſſchen heeft de Stad *Zwolle* met de *Vecht* eene zeer voordeelige gemeenſchap, door middel van een Kanaal, in den Jaare 1600 gegraaven, en zints dien tijd tot heden toe, bij den naam van *Nieuwe-Vecht* bekend. Door dit middel kunnen allerlei goederen, tuſſchen de gemelde Stad en Munſterland, zeer gemaklijk ginds en herwaarts vervoerd worden.

Zie ALTING, *Notit. German. Inferioris.*

VECHT, eene andere rivier van dien naam, welke haaren oorſprong heeft, althans onder de gedaante van een loopenden Stroom, een weinig ten Oosten van de Stad *Utrecht*, bij het Huis *Oudwijk*, alwaar zij den naam van de *Oude-Vecht* draagt. Voorts ſtroomende na *Utrecht*, vervolgt zij van daar haaren loop, onder den algemeene naam van *de Vecht*, Noordwestwaarts, en vervolgens de Dorpen *Zuilen*, *Maarſſen*, *Breukelen*, *Loenen*, *Vreeland* en *Nigtevegt*, als mede de Steden *Weesp* en *Muiden* bezogt hebbende, ontlast zij zich eindelijk, bij de laatstgemelde Stad, door zwaare Schutſluizen, in de Zuiderzee. Volgens zommigen is *de Vecht* een tak van den Middelkil des *Rhijns*; anderen zoeken den oorſprong in de kleine beekjes of weteringen, die uit den omtrek van *Zeist* en van de Amersfoortſche bergen afdaalende, zich bij het Huis *Oudwijk* vereenigen. Misſchien is 'er grond voor beiderlei gevoelen. Van klein belangs, intuſſchen, ware *de Vecht*, en niet berekend om het thans plaats hebbende nut te doen, indien hij ook niet van elders toevloed van water ontving. Door middel van eene Sluis, aan *de Vaart*, tegenover *Vianen* geleid, en een Kanaal, bij den

naam van *Vaartſchen-Rijn* bekend, van het gemelde Dorp tot aan de Stad *Utrecht* gegraaven, wordt het Lekwater afgeleid, en in de *Vecht* gebragt. 't Is door dit middel dat de Scheepvaart, langs *de Vecht*, op de benedenſte en bovenſte Gewesten van Duitschland, gaande wordt gehouden. Bekend is, daarenboven, het voordeel van het *Vechtwater* voor de Stad *Amſterdam*, alwaar hetzelve in de Brouwerijen en tot veele andere oogmerken wordt gebruikt. Vermaard en alomme bekend zijn, eindelijk, de nette en pragtige Lusthoven, langs deeze rivier gelegen. Uitlanders en verruitlanderde Nederlanders mogen ſmaalen op derzelver pompagtigheid. Zij dienen ten onlochenbaaren bewijze van het vermogen der landzaaten, 't welk hen heeft in ſtaat geſteld, om in een kleiner beſtek, dan elders op den geheelen aarbodem, hier aan te leggen eene menigte van Landverblijven, op welke zij, of den geheelen Zomer met genoegen kunnen doorbrengen, of eenige weinige dagen ter weeke, van het koop- of ander bedrijf zich verpoozen. Te dierbaar, hier en elders, is de grond, dan dat de Landzaaten denzelven enkel tot hun vermaak zouden aanwenden; terwijl het in andere minder vrugtbaare oorden, niet ontbreekt aan Lusthoven, welke die van veele buitenlanderen, in uitgebreidheid zo niet overtreffen, althans evenaaren.

VECHTEN, een Buurt, in het Overkwartier van het Stichт *Utrecht*, niet verre in 't Oosten van de Stad, en een groot kwartier uurs gaans ten Westen van *Bunnik*. Wij maaken gewag van dit plaatsje, om dat, volgens zommigen, eertijds hier zou gelegen hebben de van ouds vermaarde Stad of Burgt *Fethna*, die, met al haar toebehooren, reeds zo vroeg als in den Jaare 722, door KAREL MARTEL aan den Utrechtſchen Biſchop WILLEBRORD zou geſchonken zijn. Zeer zeker is deeze plek gronds, als mede haar omtrek, reeds vroeg bebouwd geweest: om reden dat men 'er weleer veele Romeinſche Overblijfzels gevonden, en penningen van Roomſche Keizers heeft opgedolven. Ook zou hier, volgens zommigen, het Slot *Wiltenburg* gelegen hebben; 't welk eenigen ſchijn heeft,

heeft, om dat men 'er eenen hoogen akker, onder dien naam bekend, aantreft.

Zie ALTING, *Notit. German. Inferioris*, en verſcheidene andere Schrijvers.

VEDELIUS, (NIKOLAAS) een vermaard Godgeleerde, wierdt gebooren in de *Paltz*, omtrent het Jaar 1580. Twaalf jaaren bekleedde hij het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, aan 't Hoogeſchool te *Geneve*, en tien jaaren het gewoone Leeraarampt in de Hervormde Gemeente dier Stad. In den Jaare 1630 wierdt hij beroepen tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwſche taale aan 't Doorluchtig School te *Deventer*. Vóór zijn vertrek derwaarts, liet hij zich, op den veertienden Junij van dat zelfde jaar, te *Baſel*, tot Doktor in de Godgeleerdheid verklaaren. VEDELIUS was een heftig tegenſtreever der Remonſtranten, in eene Verhandeling, welke hij, in den Jaare 1631, in 't licht gaf, onder den titel *De arcanis Arminianismi*, „ over de verborgenheden der „ Arminianerij," waarin hij de leden diens aanhangs niets minder ten laste leidde, dan dat zij zich opzettelijk benaarſtigden om eene *verſynde* Godverzaakerij ter Kerke in te voeren; en hoewel zij geen opzettelijk oogmerk hadden, de grove Godverzaakerij daar in te brengen, zij, evenwel, voor die grove Godverzaakerij eene wijde deur openzetteden. Zie hier eenige van 's Mans eigen uitdrukkingen: *Propoſuimus hactenus doctrinam Remonſtrantium, qua omnis generis hæreſes et ſectas in Eccleſiam Dei, adeoque Libertinismum, hoc eſt Atheismum ſubtilem* EX PROFESSO *introducere conentur*; „ Tot hier „ toe hebben wij de leere der Remonſtranten voorgedraagen, „ waar door zij allerlei ſoort van Ketterijen en Sekten, ge„ volglijk ook de Vrijgeesterij, dat is, eene verſynde God„ verzaaking, OPZETTELYK, in de Kerk Gods tragten in te „ voeren." En elders: *Scopus meus non eſt gravare Remonſtrantes accuſatione ea, ac ſi Atheismum craſſum introducere data opera ſeu ex profeſſo molirentur.* — *Tantum öſtenſurus ſum, præter alia effecta peſtilentiſſima, quæ nova eorum*

Theologia et Religio producit, etiam feneſtram et portam aperiri ea Atheismo craſſo patentiſſimam et amplisſimam; „ Ik heb niet ten oogmerke, de Remonſtranten met de beſchuldiging te bezwaaren, als of zij eene grove Godverzaakerij met voordagt en opzettelijk, zogten in te voeren. — Alleenlijk zal ik toonen, dat behalven andere zeer „ pestagtige uitwerkzels, welke hunne nieuwe Godgeleerdheid „ en Godsdienst voortbrengt, ook een zeer wijde en ruime „ deur en fenſter voor de grove Godverzaakerij daar door „ werdt open gezet." De Remonſtranten bleeven hem niet ſchuldig; in een niet minder vinnig geſchrift verwaardigden zij een antwoord, onder den titel *Vedelius Rhapſodus*.

Van *Deventer*, alwaar VEDELIUS, in den Jaare 1634, bij voorraad, ook in de Wijsbegeerte leſſen hadt gegeeven, vertrok hij, in den Jaare 1638, na *Franeker*, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Hij overleedt aldaar in den Jaare 1642, tot den laatſten adem zich beklaagende, dat hij niet lang genoeg geleefd hadt, om zijnen tegenſtreeveren, in het geſchil over de magte der Overheid in Kerkelijke zaaken, te antwoorden. Te weeten, naa den afloop der Dordrechtſche Kerkvergaderinge, was dit geſchil een zeer vermaarde twistappel geworden. Volgens zommigen moest alle Kerkelijk gezag den Overheden onttrokken, volgens anderen, daarentegen, het hoogſte gezag in dezelve aan de hooge magten worden opgedragen. Ten minſten vertoonden in zulk een licht de ſtrijdende partijen de begrippen haarer tegenſtreevers. VEDELIUS mengde zich in dien twist, door de uitgave eener Verhandelinge, in den Jaare 1638, onder den titel: *Diſputatio Theologica de Magiſtratu adverſus Bellarmini librum de Laicis*. Wel haast kwam hier op een antwoord ten voorſchijn, en van VEDELIUS een Wederantwoord, in eene nieuwe en vermeerderde uitgave des gemelde geſchrifts, onder den titel: *De Epiſcopatu Conſtantini Magni, ſeu de poteſtate Magiſtratuum Reformatorum circa res Eccleſiaſticas, diſſentatio repetita cum reſponſione ad interrogata quædam*. 't Gevolg hier van was veel over en wederſchrijvens van de vijanden en vrienden van VEDELIUS, met eene in 't oogloopende krenking der regelen van Chriſtelijke zagtmoedigheid en

en burgerlijke befcheidenheid. Een Middelburgsch Leeraar, GUILIELMUS APOLLONIUS genaamd, voerde, onder andere, tegen VEDELIUS de pen. Over de wijze der behandelinge deezes geſchils, in eene zeer ernſtige zaak, oordeele de Leezer uit den titel van het geſchrift der Zeeuwſchen Kerkleeraars, en uit dien van een ander, 't welk in Friesland daar tegen in 't licht verſcheen: De eerſte was: *Grallæ ſeu vere puerilis Cothurnus ſapientiæ, quo ſe jactat apud imperitos Guilielmus Apollonius*; die van het ander: *Grallator furens de novo in ſcenam productus, cum pantomimo ſuo bombomachide Vliſſingano.*

Terwijl VEDELIUS nog Hoogleeraar te *Deventer* was, hadt hij reeds een blijk zijner hevigheid in 't beſchuldigen gegeeven, in zijnen aanval op den Amſterdamſchen Hoogleeraar CASPAR BARLÆUS. De geleerde Jood MANASSE BEN ISRAËL hadt een Werk geſchreeven over de Schepping, en BARLÆUS daar op een klinkdicht vervaardigd, 't welk aan het hooft van dat Werk gedrukt wierdt. VEDELIUS in het dichtſtuk ik weet niet welke ſnoodheden meenende te ontdekken, vatte ſtraks de pen op, in een geſchrift, 't welk hij met den naam van *Deus Synagogæ* betitelde. Hij zogt daar in te beweeren, dat de dichtregels van Gods laſterlijke gedagten krielden, en de Dichter een Socinian was. Zelf meende hij dat de zaak in de Vergadering der Staaten van Holland zoude gebragt worden, om aldaar BARLÆUS en alle de Remonſtranten van Socinianſgezindheid te overtuigen. Eenen medehelper in deeze aanklagt hadt VEDELIUS, in den perſoon van den Utrechtſchen Hoogleeraar MARTINUS SCHOOCKIUS, opſteller van een geſchrift, welk hij betitelde *Verſtius redivivus*. Beide deeze aanvallers wierden door BARLÆUS beantwoord, op eene wijze, door welke hij, zelf naar 't oordeel zijner vrienden, de zaak te verre trok.

Behalven de reeds gemelde, hadt VEDELIUS verſcheiden andere ſchriften in de waereld gezonden. Hij liet eenen Zoon na, die Predikampt bediende in de Walſche Gemeente te *Heusden*.

Zie BAYLE, *Dictionaire Hiſtorique et Critique*.

VEEN,

VEEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Heusden* genaamd, aan den Maasdijk. Het getal der Huizen in de Heerlijkheid bedraagt ongeveer honderd. Het Dorp, omtrent een half uur gaans ten Noorden van de Stad *Heusden* gelegen, is vrij aanzienlijk, leggende in een boomrijken oord, die veel Ooft voortbrengt, omringd van vrugtbaare Koornakkers, en hebbende eene vrij groote Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

VEEN; (OCTAVIO VAN) hoewel tot een ander beroep voorbeſchikt, wierdt, door de aandrift der Natuure, een der vermaardſte Kunſtſchilders van zijnen tijd. Hij hadt de Stad *Leiden* tot zijne geboorteplaats, en aldaar vrij aanzienlijke Ouderen, welken hij in den Jaare 1558 gebooren wierdt. Al vroeg ontvielen hem zijne Ouderen. Zij, die derzelver plaats bekleedden, zonden hem na 't Latijnſche School, doch ſchonken hem tevens verlof, ter voldoeninge aan zijne natuurlijke begeerte, om zich in de Tekenkunst te oeffenen, onder het geleide van ISAAK NICOLAÏ, die, in den Jaare 1566, te *Leiden* de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Den ouderdom van vijftien jaaren bereikt hebbende, wierdt de Jongeling, door zijne Voogden, na *Luik* gezonden, om zich aldaar op de beoeffening der Taalkenniſſe verder toe te leggen. Door overgroote vlugheid en naarſtigheid voldeedt hij aan het oogmerk zijner toezieneren, met zijne meer dan gewoone vorderingen. Met dit alles, was de zucht voor de Tekenkunst zijne bovendrijvende neiging. Dies zogt hij gelegenheid, om, onder voorwendzel van zijne reeds verkreegene kundigheden van de Griekſche en Latijnſche taalen verder uit te breiden, zijner hoofdneiginge bot te vieren. Ten dien einde verzogt en verkreeg VAN VEEN verlof tot het doen eener reize na *Italie*. Zeer gunſtig was den Jongeling, ten dien einde, zijne gemeenzaame kennis met den Kardinaal GROOTBEK. Van deezen voorzien met brieven van voorſchrijvinge aan de Kardinaal MANDURIO, vertrok hij na *Rome*, en wierdt 'er zeer minzaam ontvangen en bejegend. Met den borst viel hij hier op zijne geliefde bezigheid; doch verzuimde daarom

ver-

verſcheiden andere fraaie weetenſchappen niet. Behalven de voortzetting der Taalkennisſe, oeffende hij zich in de Wis- Natuur- en Dichtkunde. Naa het vervaardigen van eenige Schilderſtukken, door welke hij eenen beroemden naam verworf, verliet VAN VEEN *Italie*, en begaf zich na Duitschland. Hier oeffende hij zijne kunst, ten dienst des Keizers, gelijk ook der Keurvorſten van *Beijeren* en *Keulen*; alle welken afzonderlijk bij hem aanzoek deeden, om zich aan hunnen dienst te verbinden. Maar noch de luister der Hoven, noch de ſtreelende aanbiedingen, hem gedaan, waren in ſtaat om zijne zucht na het Vaderland te overwinnen.

VAN VEEN begaf zich dan na *Brusſel*, alwaar hij den Prinſe VAN PARMA, Landvoogd der Nederlanden, zijnen dienst ging aanbieden. Hij ſchilderde dien Prins, leevensgrootte, ten voeten uit, geheel geharnast. Naa PARMA's dood vertrok onze Kunſtenaar na *Antwerpen*, en ſchilderde aldaar verſcheiden Kunstſtukken, die nog heden verſcheiden Kerken dier Stad verſieren. Bij de komst van den Aardshertog ALBERT *van Oostenrijk* aan het bewind over de Nederlanden, keerde hij te rug na *Brusſel*, en wierdt, door den nieuwen Landvoogd, tot Opziener der Geldmunten aangeſteld. Hoewel dit Ampt onzen Kunstſchilder veel bezigheids verſchafte, verzuimde hij, nogthans, niet, zijne ledige uuren aan de edele Schilderkunst te wijden. Onder andere ſchilderde hij de afbeelding des Aardshertogs, nevens die zijner Gemaalinne IZABELLA KLARA EUGENIA, dogter van PHILIPS DEN II, Koning van *Spanje*; welke Stukken vervolgens, als een geſchenk, aan JACOBUS DEN I, Koning van *Engeland*, gezonden wierden.

Onder dit alles vertoonde onze Kunſtenaar de blijken van zijnen poëetiſchen geest, in het vervaardigen van eenen reeks van Zinnebeelden, als die van HORATIUS, van S. THOMAS AQUINAS, van de Ydele Liefde, en andere; welke hij vervolgens aan de gemelde Infante opdroeg, en op welker verzoek, door milde geſchenken geſchraagd en aangedrongen, hij vervolgens Zinnebeelden der Godlijke Liefde maakte. Vergeefs deedt, middelerwijl, LODEWYK DE XIII, Koning van *Frankrijk*, aan onzen Kunſtenaar zeer ſtreelende aanbiedingen, om hem

hem aan zijn Hof te lokken. Te *Brussel* met eere en voordeelen overladen wordende, hadt hij zijn besluit genomen, om aldaar zijne dagen te eindigen; gelijk ook gebeurde op den zesden Februarij des Jaars 1629. Hij liet eenen Zoon na, van welken wij in het volgende Artikel zullen spreeken.

Zie HOUBRAKEN.

VEEN, (ROCHUS VAN) de Zoon van OCTAVIO, straks vermeld, of, volgens zommigen, zijn broeders Zoon, was insgelijks geen onbedreeven Schilder; maar oeffende voornamelijk de kunst met waterverf, op papier of op pergament. Deeze liet twee Zoonen na; van welke, egter, alleen de oudste het penseel behandelde. Wat hen bewoogen hebbe, *Brabant* te verlaaten, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat zij *Holland* tot hun verblijf, en wel bepaaldelijk de *Beverwijk* tot hunne woonplaats verkoozen hadden. Hier leidden zij een stil leeven, verlustigende zich de eene met allerlei gedierten en vogelen, naar 't leeven, met kleuren te schilderen. HOUBRAKEN verhaalt, dat, naa het uitsterven van het Kunstminnend Geslagt, de naagelaatene tekeninge, schilderijen en prentkunst, in den Jaare 1706, te *Haarlem*, bij openbaare veiling verkogt zijn.

Zie HOUBRAKEN.

VEENENDAAL, een Dorp, deels op Stichtschen, deels op Gelderschen bodem, doch inzonderheid op den eerstgemelden gelegen, is zijnen oorsprong verschuldigd aan het turfgraaven in de *Rheenensche Veenen*, 't welk, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, sterk vermenigvuldigd zijnde, veele bewooners derwaarts lokte, en alzo aanleiding gaf tot het bouwen van dit Dorp. In den Jaare 1549 wierdt daar mede een aanvang gemaakt. Het legt midden in het Veenland, anderhalf uur gaans ten Noorden van het Dorp *Renswoude*. Het Land, rondom het Dorp is, ruim een uur gaans ver, bijna geheel uitgeveend. Men wil, dat het Land hieromstreeks,

voor

voor deezen, wel acht voet hooger geweest is. Thans ſtaat het bijna gelijk met het water, waarom men hier, even als in Holland, het Veen, al zedert veele jaaren, niet dan gebaggerd heeft. Ook verzekert men, dat het Veen hier zo ſterk aangroeit, dat men 't, naa verloop van eenige jaaren, op nieuw uitbaggeren kan. De Kerk te *Veenendaal*, die op Stichtſchen grond ſtaat, is een net gebouw, met twee kleine Spitſen, doch zonder Tooren. Zij is geplaatst op eene hoogte, met boomen bezet. De Predikant, die dezelve bedient, behoord onder de Klasſis van *Rhenen* en *Wijk*. De Doopsgezinden, de Roomschgezinden en de Jooden zelven hebben bijzondere Vergaderplaatzen te *Veenendaal*; hoewel, in die der Doopsgezinden, tegenwoordig niet meer gepredikt wordt. Twee Koorenmolens zijn 'er te *Veenendaal*, een op Gelderſchen, en een op Stichtſchen bodem. Midden door het Dorp, loopt, van 't een tot het ander einde, eene gegraaven vaart, *Biſchop Davids Grift*, om dat deeze Biſchop die heeft begonnen te graaven, of blootelijk de *Grift* genoemd. Langs deeze Vaart, wordt de opgemaakte en gedroogde turf, met ſchuiten gebragt, tot aan de Sluis van de Grebbe, door welke men, bij laag water, wanneer dezelve open ſtaat, in den Rijn vaart; doch als de Sluis om het hooge water in den Rijn digt gehouden wordt, moet de turf ontlaaden, en aan de andere zijde van de Sluis in andere vaartuigen overgedragen worden, met welken zij, vervolgens, den Rijn op- of afgevoerd wordt, meestendeel na Gelderland. Te *Veenendaal*, wordt eene weekelijkſche markt gehouden, des Dingsdags, waarop allerlei waaren, uit de omleggende ſtreeken, te koop worden gebragt. Ieder der twee gedeelten van 't Dorp behoort tot een bijzondere Regtbank, het Gelderſche, naamlijk, onder het Schoutampt van *Eede* op de Veluwe, en het Stichtſche onder het Kollegie van de Wet der Stad *Rhenen*. Doch het opzigt over de Werken, Dijken, Dammen, Heulen, Watergangen, Griften en al wat tot de Turfneering betrekkelijk is, is toevertrouwd aan een Kollegie van zeven Veenraaden, die verpligt zijn, jaarlijks, met de Hoofd-Officieren, eene ſchouw te doen. Dit Kollegie van Veenraaden is, reeds in 't Jaar 1563, door Koning PHILIPS DEN II ingeſteld,

ſteld, en zedert van tijd tot tijd bevestigd, gelijk ook laatſtelijk in den Jaare 1751, door den jongst overleedenen Stadhouder. Alle de ſtem hebbende Veengenooten, zo Gelderſchen als Stichtſchen, hebben het regt, om te verſchijnen op den openbaaren dag der rekeninge, welke, om de twee jaaren, in de Kerk te *Veenendaal* gehouden wordt. Ten dien tijde verkiezen zij, bij meerderheid van ſtemmen, in de tegenwoordigheid van den Hoofd-Officier van *Rhenen*, nieuwe Veenraaden, of laaten de ouden in dienst. Aan de Veengenooten ſtaat ook de verkiezing van eenen Sekretaris, vier Rekenmeesters en eenen Kerkmeester. Maar de andere bedieningen, als die van Kameraar, Directeur, Bode, Koster en Sluiswagter aan de Grebbe, worden door de Veenraaden, den Kerkenraad en de Burgemeesteren aangeſteld. Doch alle deeze Amptenaaren worden door den Hoofd-Officier van *Rhenen* in den eed genomen.

VEENHOOP, eene ſtreeks Lands, in het gedeelte van Weſtfriesland, *Dregterland* genaamd, vermoedelijk naar den Veenagtigen grond dus geheeten. Zij bevat de Ambagten en Dorpen *Berkhout*, *Grosthuizen*, *Avenhorn*, *Scharwoude*, *Beets*, *Oudendijk* en *Oostmijzen*. Tot in den aanvang der Vijftiende Eeuwe behoorde deeze Landſtreek onder het Baljuwſchap van *Medenblik*. In den Jaare 1508 wierdt zij onder het Poortregt van *Hoorn* gebragt, met belofte van de zelfde Vrijheden aan de Opgezeetenen, als de burgers dier Stad genooten. Als eene bijzonderheid, de Dorpen van de *Veenhoop* betreffende, zullen wij het volgende aantekenen. Behalven den gewoonen Regtbank, heeft ieder deezer Dorpen eenige Regenten, *Vredemaakers* genaamd. De jaarlijkſche verkiezing geſchiedt op Sint Jansdag, zijnde den vierëntwintigſten Junij. De drie *Rijkſten* of *Rijkdommen*, hier *Pondrijken* geheeten, vergaderen op dien dag in de Kerk, en verkiezen, bij meerderheid van ſtemmen, de Vredemaakers van dat jaar: vier voor *Berkhout*, als het grootſte Ambagt, en twee voor ieder der overige Dorpen. Tevens verkiezen zij Kerkmeesters en Armenvoogden. Jaarlijks geſchiedt in een der Dorpen, bij beurten, en dus om de zeven jaaren in het zelfde Dorp, de *Verrigeling*

geling of *Verſtoeling*, zijnde de Omſlag der Dorpslasten. Vooraf wordt ieder Burger gewaarſchuwd, op een bepaalden dag in de Herberg te verſchijnen, om aldaar zijnen ſtaat op te geeven; volgens deezen wordt hij vervolgens in 't Pondregt geſteld. De drie hoogst geſtelden zijn Pondrijken, voor de volgende zeven jaaren, en worden als zodanig, door den Schout van *Hoorn*, in den eed genomen.

Zie VELIUS, *Chronijk van Hoorn.*

VEENHUIZEN, een Ban en Dorp, in het gedeelte van West-Friesland, *Geestmer-Ambagt* genaamd, ten Noorden van de *Heere-Huigenwaart*, een gedeelte van welke, bij den naam van *Veenhuizer-Gronden* bekend, tot dien Ban behoort. Deezelve ſtaat voor driehonderddrieënzestig Morgens op de Verpondingslijsten aangeſchreeven. Drie meer dan in den Jaare 1632, te weeten, achtëndertig Huizen en eenen Koornmolen, telde men aldaar in den Jaare 1749. Het Dorp, ruim twee uuren gaans ten Oost-Noord-Oosten van *Alkmaar* gelegen, is van weinig aanziens, gelijk ook de Kerk. Alleenlijk ontvangt deeze eenigen luister van de Graftombe van Heere REINOUD VAN BREDERODE, *Heere van Veenhuizen*, wiens beeltenis, leevens groot, van wit Marmer op een Bed van zwart Marmer, in het Koor gezien wordt. In het Kerkelijke is de Hervormde Gemeente met die van *Oude-Niedorp* en *Zijdewind* vereenigd.

VEENHUIZEN, (REINIER VAN BREDERODE, *Heer van*) Zoon van FRANS, of FRANÇOIS LANCELOT VAN BREDERODE, Baronszoone van Heere REINOUD VAN BREDERODE, den derden van dien naam. Hij bekleedde den aanzienlijken post van Voorzitter van den Hoogen Raad, en wierdt, als zodanig, gemagtigd, nevens anderen, tot de Regeeringsverandering te *Alkmaar*, ter gelegenheid van een geweldigen opſtand, aldaar voorgevallen, ter zaake van den Predikant ADOLF VENATOR, van welken wij, in een afzonderlijk Artikel, nader zullen ſpreeken. Een dogter van 's Lands Advokaat, JOHAN VAN OL-

DENBARNEVELD, ter huisvrouwe hebbende, ſtelde hij, nevens zijne Zwagers, zijne poogingen te werk, om op Prins MAURITS te verwerven; dat den Grijzaart, naa dat dezelve, in den Jaare 1608, in verzekering was genomen, zijn huis tot eene gevangenis mogt gegeeven worden. Hoewel dit aanzoek ongelukkig uitviel, konde, egter, de Heer VAN VEENHUIZEN niet nalaaten, ten behoeve van zijnen Schoonvader eenige verſchooningen in te brengen; zoekende, onder andere, den Advokaat te verontſchuldigen wegens zijn gedrag tegen de Kloosterkerk, in welke, gelijk men weet, de Prins de afzonderlijke Vergaderingen hadt begonnen. Zeer euvel, evenwel, bekwam VEENHUIZEN deeze ijver, en dreigde hem deswegen geen klein gevaar. Want zijne Doorluchtigheid hadt het woord *Kloosterkerk* naauwlijks hooren noemen, of hij borst uit in deeze woorden: „ Die zich tegen de Kloosterkerk wil ſtellen, zijne „ voeten zullen hem niet van hier draagen." Eene tweede pooging, ten zelfden oogmerke, doch die even ongelukkig uitviel, deedt de Heer VAN VEENHUIZEN nog dien zelfden dag, bij de Algemeene Staaten. Geen wonder dan dat VEENHUIZEN, van wegen de Ridderſchap, zitting hebbende in de Staaten van Holland, opſtondt en de Vergadering verliet, ten dage als over het aanſtellen van Regters, over zijnen Schoonvader, aldaar zoude geraadpleegd worden. Naa de onthalzing van den Advokaat, deelde de Heer VAN VEENHUIZEN in de rampen, welke de overige leden des Geſlagts van den ouden Staatsdienaar troffen. Bij meerderheid van ſtemmen beſloot de Ridderſchap van Holland, hem niet meer onder het Lid der Edelen te beſchrijven. Wat 'er voorts van hem geworden zij, is ons niet gebleeken. Viermaalen was hij getrouwd geweest: eerst met ADRIANA VAN OLDENBARNEVELD, dogter van den Advokaat; vervolgens met MARIA VAN DUIVENVOORDE; daar naa met ANNA VAN LYNDEN; en eindelijk, met MARIA VAN HINJOSSA. Alleenlijk in het tweede huwelijk heeft hij kinderen verwekt: te weeten: ADRIANA VAN BREDERODE, Baronesſe van *Weezenburg*, waar van haar Vader Heer was, en DELIANA VAN BREDERODE, getrouwd met PHILEBERT VAN CATZ, Heere van *Bruelis*.

VEEN-

VEENWOUDE; zie FEENWOLDE; Deel XV. bladz. 117.

VEERE, in rang de zesde Stad onder de ſtemmende Steden van *Zeeland*, is onder verſcheiden benaamingen bekend. Men noemt haar *ter Veer*, *der Veer*, of *Kampveer*; benaamingen, allen hier in overeenſtemmende, dat zij den oorſprong der Plaatze ſchijnen toe te ſchrijven aan eenen Overtogt of *Veer*, van dit op andere Eilanden, of op den vasten wal; terwijl de laatſte benaaming inzonderheid ſchijnt afkomſtig van de Stad of het Dorp *Kampen*, eertijds hier vermaard, doch nu al lang onder de golven begraaven; op welke Stad of Dorp, van den grond, op welken thans onze Stad legt, een overvaart of Veer kan geweest zijn. Wij verkiezen, als naast koomende aan den waarſchijnlijken oorſprong der Stad, de natuurlijkſte ſpelding *Veere*. Eerst zullen wij de *Hiſtorie* der Stad verhaalen; en vervolgens van dezelve, zo ten aanzien van het uit- als inwendige, eene beſchrijving mededeelen.

De eerſte oorſprong der Stad blijkt met geene volkomene zekerheid; dit wel, dat zij reeds in den Jaare 1280 aanweezig was, naardien zij ten dien tijde onder de benaaming van *Dorpjen* voorkoomt; 't welk, egter, niet zo gering moet geweest zijn, of Graaf FLORIS DE V konde 'er, tien jaaren laater, zijn verblijf houden; vermids de Graaf, in den Jaare 1290, eenige Keuren uitgaf, in dat jaar getekend. Meer zekerheids heeft men, dat *Veere* omtrent het midden der Veertiende Eeuwe eene handeldrijvende Stad was, en dat, in den Jaare 1348, de Parochiekerk aldaar geſtigt wierdt. Aanleiding daar toe gaf de toeneemende neering der Plaatze, in gevolge van het verdiepen van het Veergat of de Ree voor de Stad; waar door het aankoomen van ſchepen gemaklijker wierdt gemaakt. Ook wierdt de Plaats, twintig jaaren daar naa, geheel met eenen Muur omgeeven: zo dat zij nu niet ſlegts de gedaante van eene Stad hadt, maar ook voor eene der beste Frontierplaatzen van Zeeland wierdt gehouden. Al vroeg, zints zijne eerſte opkomst, was *Veere* een eigendom van Heere WOLFAART VAN BORSELEN, als zijnde, in den Jaare 1280, bij koop, uit handen van Graave FLORIS DEN V, daar van bezitter ge-

worden; welke tevens verſcheiden Polders, ten Noorden der Stad, bedijkte; doch, zedert, door het geweld der golven zijn weggeſpoeld. In 't volgende jaar ſtigtte hij, ter zijner woonplaatze en verzekeringe, het Kaſteel *Zandenburg*. Hij hadt verſcheiden Opvolgers, alle welken, als Heeren van *Veere*, op dit Kaſteel hun verblijf hielden. Een derzelven, insgelijks WOLFAART geheeten, de vijfde van dien naam, Stadhouder van *Zeeland*, *Holland* en *Weſtfriesland*, was, in den Jaare 1444, in 't huwelijk getreeden met MARIA STUART, dogter van JAKOBUS DEN I, Koning van *Schotland*. Van veel belangs voor onze Stad was dit huwelijk, vermids daar door de grond geleid wierdt van den handel, welken de Schotten, van dien tijd af, op *Veere* gedreeven hebben. Bij mangel aan mannelijk oir, kwam de Heerlijkheid van *Veere* in andere Geſlagten, en eindelijk, nevens de Stad *Vliſſingen*, onder den titel van *Marquiſant* of Markgraafſchap, aan WILLEM DEN I, *Prinſe van Oranje*. Om 't geen wij elders reeds verhaald hebben, is een bijzonder berigt hier van onnoodig. Zie het Artikel MARKGRAAFSCHAP *van Veere en Vliſſingen*, Deel XXII. bladz. 272 enz.

Van de meest merkwaardige gebeurtenisſen, te *Veere* voorgevallen, zullen wij nu verſlag doen. Zints den toeneemenden Scheepvaart en Koophandel, en uit overtuiging van deszelfs aangelegenheid, om den bloei der Stad te bevorderen, deedt Heer HENDRIK VAN BORSSELEN, de Tweede van dien naam, in den Jaare 1430, alhier veele groote ſchepen timmeren, om dezelve, na Oost en West, ter Koopvaart uit te zenden. Vijf jaaren daar naa, kwamen 'er de eerſte ſchepen uit *Deenemarken* en *Noorwegen*. EDUARD DE IV, Koning van *Engeland*, bevoorregtte merkelijk den Koophandel der Stad, door de vergunning aan derzelver burgers, om allerlei waaren in zijn Koninkrijk vrijelijk te mogen inbrengen, en andere daar uit voeren, uitgenomen Wolle en Schaapenvellen; mids betaalende, van alle inkoomende en uitgaande goederen, drie Grooten van ieder Pond Sterlings waarde. In den aanvang der Zestiende Eeuwe dreeven de *Veerenaars* zo ſterke vaart op de Oostzee, dat het geen vreemd verſchijnzel was, dertig groote ſchepen, genoegzaam gelijktijdig, te zien afvaaren

en

en aankoomen. Ook deeden, omtrent dien zelfden tijd, de eerſte Nederlandſche ſchepen, die eenen togt na de *Kanariſche Eilanden* gedaan hadden, de Haven van *Veere* aan, om vervolgens na *Antwerpen* hunne laading te brengen; deeze beſtondt voornaamelijk in Suiker, welke thans aldaar nog geen anderhalven ſtuiver het pond konde opbrengen. Veel leedt *Veere*, in de maand Junij des Jaars 1510, door een zwaaren brand, aan de Noordzijde der Stad; meer dan twintig Huizen, behalven de Zoutkeeten, wierden een prooi der vlammen. Acht jaaren laater wierdt deeze ramp gevolgd van eenen anderen, die een groot getal der inwooners trof. Eene peſtziekte, die door geheel *Zeeland* woedde, nam in onze Stad, in weinige weeken, meer menſchen weg, dan 'er in het naastvoorgaande tijdverloop van twintig jaaren geſtorven waren. In de maand Februarij des Jaars 1551, zag men, te *Veere*, eene zeer ſtaatelijke en ongewoone plegtigheid. MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Ridder van 't Gulden Vlies, Admiraal Generaal ter Zee, als Heer van *Veere* en *Vlisſingen*, de Wethouderſchap van onze Stad in eigen perſoon in den eed neemende, vereerde dezelve vervolgens, bij Uiterſten Wille, zijnen Grooten Zilveren Kop of Beker, welken hij van MAXIMILIAAN VAN EGMOND, *Graave van Buren*, hadt geërfd. Deeze Kop, een overfraai Kunſtſtuk van verguld Zilver, is eene ſoort van Beker, met zijn Voetſtuk tweeëntwintig duimen hoog, aan den mond of rand acht duimen dik; het Dekſtuk is vier en een halven duim hoog; boven op hetzelve ſtaat het beeld van PALLAS, met Speer en Schild. Boven op het Dekzel, gelijk ook rondom den rand, ziet men, in gedreeven werk, den overtogt van den Rijn, het gevangen neemen van den Hertog VAN SAXEN, en 't Keizerlijk Leger, waar mede de Graaf VAN BUUREN, volgens het Omſchrift, welk men in den rand leest, in den Jaare 1546 zijne Benden vereenigde. Binnen in het Dekzel ziet men het Wapen van MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, met geëmailleerde kleuren gemaald. Nog jaarlijks, op den dag der aanſtellinge en beëdiginge der nieuwe Wethouderſchap, wordt uit deezen Kop gedronken. Hoedanig de overgang der Stad *Veere*, van de Spaanſche tot de Staatſche zijde, zich hebbe toegedragen,

zullen wij hier niet breedvoerig verhaalen, alzo hetzelve elders reeds door ons vermeld is. Zie het Artikel RYK (JAKOB SIMONSZOON DE) Deel XXVI. bladz. 13 enz. Veel leedt de Stad *Veere*, van den bekenden, zo genaamden, Allerheiligen Watervloed van den Jaare 1572. Bij de Haven, en aan de Muuren der Stad, wierden gaten gemaakt, door het geweld der Golven, ter diepte van dertig voeten, en, om die te ſtoppen, verſcheiden ſchepen aldaar in den grond geboord. Om de gedagtenis diens ramps te bewaaren, vervaardigde men, vervolgens, Gedenkpenningen. Aan de eene zijde zag men het Wapen van *Zeeland*, en in den rand de woorden: *Benedicite maria et flumina Domino*; „ Zeeën en rivieren „ looft den Heere!" Aan de andere zijde vertoonde zich eene Stad, van de Zee rondom beſprongen, met het randſchrift: *A cunctis hoſtibus nos redde ſecuros*; „ behoed ons „ tegen alle vijanden!" Diergelijk eenen ramp leedt de Stad, van nieuws, in 't voorſte gedeelte der Zeventiende Eeuwe; men wil dat wel tachtig Roeden van den Muur, door ondergraaving der Golven van hun ſteunzel beroofd, nederſtorten. Naa dat Prins WILLEM DE I, door koop, Markgraaf van *Veere* en *Vliſſingen* was geworden, verklaarde hij onze Stad, zo wel als de andere, voor eene vrije Graaflijke Stad, om even als de groote *Zeeuwſche* Steden op de Staatsvergadering beſchreeven te worden. Dit geſchiedde in vergelding van de trouwe dienſten, door haar in den Oorlog beweezen, en om haar te verligten van de zwaare lasten, die zij in den binnenlandſchen Oorlog hadt geleeden. Zints dien tijd is *Veere* altoos ter Vergaderinge der Heeren Staaten van Zeeland beſchreeven, en heeft zitting en ſtem gehad in alle hooge en laage Vergaderingen, Bijeenkomſten, Rekeningen, en alle andere zaaken, de Provincie in 't algemeen, en 't Eiland *Walcheren* in 't bijzonder betreffende. Even als te *Vliſſingen*, was 'er ook te *Veere*, naa het overlijden van Prinſe WILLEM DEN II, merkelijk ongenoegen gereezen, over het beſtellen van de Wet. De Prinſes Weduw VAN ORANJE verkoos de Wethouders uit eene overgeleverde benoeming der dienende Regenten. Ter voorkominge van Kuiperijen, hadt haare Hoogheid een Reglement vaſtgeſteld, naar 't welk men

zich

zich te gedragen hadt. Hoewel dit Reglement door de Staaten van 't Gewest was goedgekeurd, vondt het, egter, merkelijken tegenſtand te *Veere*, vermits men aldaar verſtondt, dat de goedkeuring door het loos beleid van den Raadpenſionaris ADRIAAN VETH verkreegen was. Bijzonderlijk ijverde tegen dit Reglement JOAN GASPER DE MAUREGNAULT, Baljuw van *Veere*; doch gaf 'er haare Hoogheid zo veel ongenoegen mede, dat hij, bij voorraad, in de waarneeming van zijn Ampt, geſchorst wierdt. Nogthans hielden hem de Staaten de hand boven 't hoofd, en het geſchil wierdt eerlang bijgeleid; niet zo geheel, nogthans, of 'er ontſtonden, in den Jaare 1668, nieuwe beweegingen, veroorzaakt door eene dubbele benoeming van Wethouderen. Zo zeer verdeeld was thans de Regeering, dat zij dubbele Afgevaardigden, deezen voor den eenen, geenen voor den anderen Aanhang onder dezelve, ter Staatsvergaderinge van het Gewest zondt. De Burgerij nam deel in deezen twist, en was de Stad inwendig zo vol oproers en beweegingen, dat de Staaten reeds aanſtal maakten om Krijgsvolk derwaarts te zenden, toen de gemoederen, 't zij door deeze bedreiging afgeſchrikt, of door andere oorzaaken, zich tot bedaaren begonnen te ſchikken. Toen de Franſchen, in den Jaare 1672, de grenzen van ons Gemeenebest naderden, en men allerwege voorzorge gebruikte, om den dreigenden vijand te keer te gaan, arbeidde men ook onder andere te *Veere* aan het verſterken der Veſten. Niet alleen de burgers, maar ook de leden van den Kerkeraad, ja zelf de Regenten, waren verpligt, om den vierden dag, daar toe de hand te leenen. De eerſte in *Zeeland*, was, in het gemelde jaar, de Stad *Veere*, welke Prins WILLEM DEN III tot Stadhouder verklaarde. Gelijk elders, dus geſchiedde ook hier deeze bevordering op den aandrang van 't gemeen, daar toe, gelijk zommigen verhaalen, opgezet door zommige Regenten, die 's Prinſen verheffing ernſtig begeerden. In 't huis van Burgemeester THYSSEN, om zijne mindere Prinsgezindheid dan anderen, een voorwerp van den haat en de woede der menigte, wierden, in eenen oploop, de glazen ingeſlagen. Op den dertigſten Junij zag men hier, 't eerst, de Oranjevlag van den Toren waaien. Ondanks deeze voort-

waarendheid, zag men, eerlang, ook in onze Stad, eenige verandering voorvallen. De Raad en Penſionaris Honorair SCHOOKERKE hadt de Regeering verdagt gemaakt bij de Gemeente, even als hadde dezelve, in de raadpleegingen over de handelingen met *Frankrijk*, zich ſchuldig gemaakt aan kwaade trouwe. Hoewel de Penſionaris, over deeze aantijging, ter Staatsvergaderinge ſcherpelijk beſtraft, en de Regeering in het gelijk geſteld wierdt, wisten, egter, eenigen uit de Burgerij, die het oor van den Prinſe hadden, te bewerken, dat eenige Regenten, naar des Stadhouders welbehaagen, van het kuſſen geſtooten, en andere daar op geplaatst wierden. Van de raadpleegingen, over de vernietiging van het Markgraafſchap der Stad, en het gedrag haarer Regeeringe, bij die gelegenheid gehouden, hebben wij op het boven aangehaalde Artikel verſlag gedaan. Gelijk, in den Jaare 1672, de Stad *Veere* het eerſte voorbeeld, onder de Zeeuwſche Steden, hadt gegeeven van haare genegenheid tot Prinſe WILLEM DEN III, in deszelfs bevordering tot de Stadhouderlijke waardigheid, even eens gedroeg zij zich, in den Jaare 1747, ten aanzien van zijne Hoogheid WILLEM DEN. IV. Naa dat men, op den vierëntwintigſten April, te *Middelburg* eenige beweegingen, en de tijding daar van te *Veere* hadt vernomen, begaf zich, in den volgenden nacht, de Schutterij der laatstgenoemde Stad na het huis van den Burgemeester JOAN LOUIS VERELST, een bekend voorſtander van het Huis van *Oranje*; zij begeerde op hem, dat zijne Hoogheid, van wegen de Stad, tot Stadhouder van *Zeeland* zou worden voorgeſlagen. Reeds ten vijf uure, in den morgenſtond, vergaderden de Burgemeesters, en wierdt op den voordragt van Burgemeester JOAN HIERONYMUS HUYSSEN, terſtond, met eenpaarigheid, beſlooten, „ dat het gevaar, waar in de gantſche Stad, „ en *Zeeland* in 't bijzonder, gebragt was, niet langer toe„ liet, zich door andersgezinde Leden of Gewesten, van „ zulk eene heilzaame en hoognoodige verkiezing te laaten „ afhouden; dat zij hier om, van wegen deeze Stad, den „ doorluchtigſten en hoogstgebooren Vorst en Heer WILLEM „ KAREL HENRIK FRISO, *Prins van Oranje en Nasſau*, tot „ Stadhouder, Admiraal-Generaal en Kapitein van *Zeeland*

„ ver-

„ verkoozen, met zodanige magt, gezag, voorregten en „ voordeelen, als onder de Leden der hooge Regeeringe, „ ten genoegen van gemelden Prinſe, en tot welzijn van den „ Staat, en bijzonderlijk van *Zeeland*, best en oirbaarst zou „ worden geoordeeld." Van dit beſluit gaf de Vergadering, terſtond, kennis aan de zamengevloeide menigte, deedt voorts het Oranjevaandel ten Toren uit ſteeken, en zondt nog dien zelfden dag Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, om de andere Leden tot dit beſluit te beweegen. 't Was in gevolge deezer bevorderinge, en van 't geen aangaande het Markgraafſchap van *Veere* was voorgevallen, dat gemelde zijne Hoogheid, in de maand Junij des Jaars 1751, aldaar plegtiglijk wierdt ingehuldigd. Bij 's Prinſen komst voor *Veere*, van den kant van *Middelburg*, wierden de Sleutels der Stad, in een rooden fluweelen zak, zijner Hoogheid aangeboden; die dezelve aannam, en voorts na binnen reedt, alwaar dezelve, op het Stadshuis, aan de vergaderde Wethouderſchap verklaarde, onder welke voorwaarden hij het Markgraafſchap wilde aanneemen. Daar naa vertoonde zich de Prins op de Puije van 't Stadshuis, onder een pragtig Verhemelte, en leide aldaar den Eed als Markgraaf af, gelijk vervolgens geſchiedde door de Burgerofficieren, in naam der Burgerije; die voorts, door een algemeen gejuig, aan dien Eed haar Zegel hing. Onder 't bovengemelde Verhemelte las men dit tijdvaers:

„ PrIns frIſo IngehaaLt tot Markgraaf Van ter Veer,
„ zWeert VeerſChe raaDt en 't VoLk getroVWheIt aan „ zIJn heer,

Niet minder ſtaatelijk, dan die van wijlen zijnen Vader, geſchiedde, te *Veere*, de inhuldiging van den tegenwoordigen Markgraave, Prinſe WILLEM DEN V, in de maand Maij des Jaars 1766. Zes jaaren laater, te weeten, op den derden Maij des Jaars 1772, vierde men aldaar, godsdienſtig en met voegzaame vreugdebetooningen, de gedagtenis der verlosſinge van het Spaanſche Dwangjuk, van welks prangende ſmarten,

roen tweehonderd jaaren geleeden, de Burgerij zich moedig hadt ontheven.

Wij gaan over tot de beſchrijving van *Veere*, zo ten aanzien van haare ligginge, als van den inwendigen toeſtand. *Veere*, omtrent een uur gaans van *Middelburg* gelegen, wordt aan de Noord-, en voornaamelijk aan de Oostzijde, van het Zeewater beſpoeld. De Landzijde is zeer vermaaklijk, door de vrugtbaarheid van den omleggenden oord, in welken men veele lustige beplantingen en welige akkers aantreft. Aan het Oosteinde heeft men den mond der Haven, die voorts de geheele Stad genoegzaam lijnrecht, doorſtroomt; vereenigende zich in het Westen met het zo genaamde Molenwater, welk eertijds, diende om eenen Koornmolen aan den gang te houden, en voorts de Haven te ſchuuren. Men telt 'er vijf Poorten; twee aan den Zeekant, de Zuidhoofds- en de Noordhoofdspoort. Buiten deeze laatſte, ziet men een lang en ſmal Paalwerk, in de diepte der Zee geheijd; het ſtrekt, met eenen bogt, genoegzaam Oostwaarts, en dient om den ſlag van het Zeewater te breeken. Bij dit Paalwerk of Hoofd ſtondt, van ouds, een zwaare Toren van witten Ardoinſteen, in welken men het Buskruid der Provincie plagt te bewaaren. In de maand Februarij des Jaars 1630, bij goed weder, ſtortte dezelve in Zee, gantsch onverhoeds, waarſchijnlijk in gevolge eener niet opgemerkte grondbraake, waar door de grondvesten van het Geſtigt allengskens ondergraven waren. De drie overige, zijnde Landpoorten, zijn de *Warwijkſche*, de *Zandijkſche* en de *Arnemuidſche Poort*. De laatſte is ſlegts een uitgang; de twee eerſte kunnen bereeden worden. Aan den Zeekant is de Stad, grootendeels, omgeeven met een zwaaren muur, uit den grond van ſteen opgehaald; in den Jaare 1744 heeft men daar boven een aarden bolwerk gemaakt. Aan de Landzijde is de Stad met Bolwerken verſterkt. Het getal der Huizen vinden wij op ongeveer zevenhonderd begroot.

Wij gaan over tot de merkwaardigſte *Gebouwen*. Onder deeze munt uit het *Stadshuis*; het ſtaat aan het einde van een langwerpig vierkant Marktveld. De Gevel, van witten Ardoinſteen opgehaald, praalt met de ſtandbeelden van verſchei-

ſcheiden Heeren en Vrouwen van *Veere*, uit het aanzienlijk Geſlagt van VAN BORSELEN. De Toren is een ſierlijk geſtigt. Een Schip dient denzelven tot een Windwijzer. Langs acht Trappen koomt men binnen het Stadshuis, alwaar men de noodige Vertrekken, zo voor de Regeering, als tot andere oogmerken, aantreft. In den Jaare 1470 wierdt het geſtigt, en in den Jaare 1699 van binnen geheel vertimmerd. Het Lands en Admiraliteits *Arſenaal* of Magazijn, aan de Noordzijde der Haven, wierdt gebouwd in den Jaare 1540. Het is achtënzestig voeten breed, honderdzesëndertig voeten lang en vierënveertig voeten hoog. Men heeft daar binnen twee overwelfde Kelders, in welke, zedert het inſtorten van den boven gemelden Toren, het Kruid bewaard wordt. Naast het Arſenaal legt een ruim Plein, van een hoogen muur omgeeven. De Oorlogſchepen, onttakeld zijnde, kunnen voor het Magazijn worden opgelegd. Niet verre van daar legt de *Scheepstimmerwerf*, tot welke men toegang heeft door een ſteenen Poort, nevens welke men eene Smeederij heeft. De *Kampveerſche Toren*, ook wel de *Stads Herberg* genaamd, ſtaande aan het Zuiderhoofd, is een oud en zwaar gebouw, aan den Zeekant rond, en aan de Stads zijde plat. Behalven andere Vertrekken, ontmoet men daar binnen twee ruime Zaalen, boven elkander, Fraaier gezigt, dan uit de Raamen deezer Vertrekken, kan men zich naauwlijks verbeelden. De meeste Zeeuwſche Eilanden vertoonen zich aldaar in 't verſchiet. Geen ſchip kan uit *Holland*, of van elders te *Veere* aankoomen, of het kan van hier gezien worden. Daarenboven heeft men 'er nog den *Nelis-* en den *Montfoortſchen Toren*. De eerſte dient thans tot het Voetſtuk van een Koormolen, de andere tot een Gevangenisſe. Het *Gildehuis*, in den Jaare 1596, op bevel van Prinſe MAURITS geſtigt, dient tot eene Vergaderplaatze der Gildebroeders, die 'er, in het bovenſte gedeelte, goede Vertrekken hebben. Het benedenſte gedeelte dient tot een *Vleeschhal*, en een ander gedeelte tot eene Verzamelplaatze der Redenrijkers, onder den naam van *Miſſende Scholieren*, eertijds hier vermaard. Zij voeren tot hun Blazoen *de Witte Lelie* en *de blaauwe Akkolijen*, en tot Zinſpreuk, *In zelfander Jongſte groeijende*. Een der-

merk-

merkwaardigſte geſtigten binnen *Veere*, is de *Waterbak*, de *Fontein* genaamd. Hij legt in de Oudſtraat, tegenover de Groote Kerk, en is van boven vierëndertig voeten wijd, en vierëntwintig voeten diep; zijnde gedekt met een Looden Plat, en rustende op acht vierkante Pilaaren. In 't midden heeft deeze Bak eene buitengemeen diepe Put, geheel van onderen op met witten Arduinſteen opgemetzeld. Het regenwater, op de Groote Kerk vallende, wordt, door middel van Looden Pijpen, die onder den grond door gaan, na deeze Verzamelplaats afgeleid, ten dienſte der Burgerije, welke daar van het vrije gebruik heeft. Deeze Waterbak, die in den Jaare 1551 gemaakt is, en veele honderden Tonnen water kan bevatten, wordt voor een bezienswaardig werkſtuk gehouden. Onder de Openbaare Waereldlijke Gebouwen tellen wij nog eindelijk het *Schotſche Huis*; het ſtaat in de Wijngaardſtraat, en wierdt, in den Jaare 1613, door de Regeering geſchikt tot eene Conchergie voor die van de Schotſche Natie. Het Gebouw is ruim, en van groote Kamers, Vertrekken, Zolders en Kelders, ten dienſte der Schotſche Kooplieden voorzien. In dit Huis wordt *der Heeren Conſervateurs-Court* of Regtbank gehouden, die, zonder iemants verhindering, regt mag oeffenen, over alle zaaken, zo Civiele als Crimineele, over de perſoonen en goederen van allen, die aan den Schotſchen Stapel onderhoorig zijn. Van hier dat de *Schotten*, binnen *Veere*, leeven naar de Wetten van hun eigen Land; genietende, daarenboven, vrijheid van alle belastingen. Aangaande den oorſprong en de hoedanigheid van den Schotſchen Stapel te *Veere*, vinden wij het volgende aangetekend. Dezelve is, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, bij gelegenheid van het Huwelijk der Prinſesſe MARIA STUART, derde Dogter van JAKOBUS DEN I, Koning van *Schotland*, met Heer WOLFAART VAN BORSELEN, den vijfden van dien naam, in 't Jaar 1444 te *Veere* overgebragt uit de Stad *Brugge*, daar deeze Stapel eerst geweest is, gelijk blijkt uit een Akte van Graaf JAN VAN BOURGONDIE, geteekend tot *Iperen* den dertigſten April 1407. Of deeze verplaatzing bij gelegenheid van dit Huwelijk bedongen zij geweest, kan men met geene zekerheid zeggen, dewijl 't gemelde Huwelijkscontract,

of

of andere bewijzen hier van, nergens meer gevonden worden. Het is nogthans zeker, dat naa 't voltrekken van dit Huwelijk, door een Akte van 't Parlement, onder de Regeering van Koning JAKOBUS DEN III, van *Schotland*, bij het leven van MARIA STUART, alle Schotſche Koopliedeu zijn gelast geworden, op ſtraffe van Konfiscatie en bannisement, de Stad *Brugge* niet meer als een Stapelplaats te bezoeken, en zich met der woon van daar te begeeven. Door die Prinſes is ook aan haare Landsgenooten, alhier handeldrijvende, een Weide of Veld gegeeven, behoorende aan het Kaſteel van *Zandenburg*, tot drooging van hunne Wol- en Schaape-Vagten. Invoege deezen Schotſche Stapel thans ruim drie-honderd jaaren, zonder merkelijke tuſſchenpoozing, binnen deeze Stad gevestigd is geweest. Nu en dan zijn wel kragtige poogingen in 't werk geſteld, om deezen Stapel geheel van *Veere* af te trekken. Zelfs hebben eenige groote Steden, als *Middelburg*, *Antwerpen*, *Rotterdam* en anderen, verſcheiden' gelegenheden gezogt, om den Schotſchen Stapel, onder aanbieding van denzelven ook Voorregten te willen verleenen, tot zich te lokken. Doch die Stapel is telkens wederom te *Veere* te rug gekeerd, als zijnde eene bekwaame, welgelegene en veilige Haven voor de Schotſche Natie. In December des Jaars 1541 heeft Heer MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*, met die van de Schotſche Natie een van de hier voor aangehaalde Contracten geſlooten, het welk PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, niet alleen naa den dood van Heer MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, in den Jaare 1559, bevestigde en uitbreidde; maar hij verleende nog daarenboven, aan die van de Schotſche Natie binnen *Veere*, Brieven van Protectie, bij gelegenheid van den toen beginnenden Inlandſchen Oorlog in de Nederlanden.

In den Jaare 1572 heeft de Conſervator GEORGE HACQUET, benevens de andere Factoors van de Stapel-Court, zich na de Stad *Brugge* begeeven, uit vreeze voor den Hertog VAN ALVA, bijaldien de overgang der Stad *Veere* aan de zijde van den Prins VAN ORANJE, den derden Maij van dat jaar geſchied, een kwaad gevolg mogt hebben. Hier uit zogten

de

de Bruggenaars wederom hun voordeel te trekken; gelijk te zien is uit de Akte tot *Brugge* ter begunstiging van den Schotschen Stapel op den achtentwintigsten Maij van dat zelfde jaar gemaakt: doch 't was maar voor een korten poos; want zo dra de Vrijheid der Stad *Veere*, met die van de geheele Republiek, gelukkiglijk bevestigd was en bleef, wierdt de Stapel-Court in de Stad *Veere*, door eene openlijke Bekendmaking van Koning JAKOBUS DEN VI, op den zestienden September 1578, wederom volkomen hersteld. Op den achtienden Oktober van dat jaar wierdt ook een nieuw Contract geslooten, 't welk door zijne Doorluchtigheid, Prins WILLEM DEN I, als Stadhouder is goedgekeurd. Wanneer de Ambassadeurs van hunne Hoogmogenden, in 't Jaar 1594, over den Doop van den Eerstgebooren Zoon van Koning JAKOBUS stonden, vereerden zij, onder andere Geschenken, tot een Doopgifte, eene jaarlijksche Lijfrente van vijfduizend Guldens, gedurende den Leeftijd van dien Prins, te betaalen aan den Conservator der Privilegien van de Schotsche Natie binnen de Stad *Veere*. Bij deeze gelegenheid wierden de oude Contracten, tusschen de Kroon van *Schotland* en de Nederlanden, vernieuwd; die onder anderen behelsden, dat de Schotsche Kooplieden mogten koomen verblijven in eenige Steden van deeze Provincien, en onder zich een Conservator verkiezen, die kennis zou mogen neemen van alle oneenigheden en geschillen, welken tusschen de Schotsche Kooplieden mogten voorvallen. Wanneer de Schotsche Kooplieden, in 't Jaar 1612, eenigen tijd in bedenken hadden gestaan, om hunnen Stapel na elders te verplaatzen, hebben de Staaten van *Schotland*, met genoegen van zijne Groot-Brittannische Majesteit, door hunne Afgezondenen met de Gevolmagtigden van den Heer Markgraaf, en van de Magistraat, een nieuw Contract geslooten. Deeze Contracten zijn van tijd tot tijd verlengd, ook zomtijds verbeterd en met eenige weinige Artikelen vermeerderd, gelijk in de Jaaren 1675, 1697, 1718, 1736 en 1748; in welk laatste jaar, de oude Contracten van 1697 en 1736, met de Koninklijke Steden van *Schotland* en deeze Stad, zijn vernieuwd door de *Accessie*, *Approbatie*, *Prolongatie en Ratificatie* van zijne Doorluchtige Hoogheid,

den

den Heere Prinſe *van Oranje en Nasſau*, als Markgraaf der Stad *Veere*.

Wij gaan over tot de Kerken en andere *Godsdienſtige Gebouwen*. Te *Veere* heeft men twee Kerken ten dienſte der Nederduitſche Hervormden, de Groote en de Kleine Kerk. De *Groote Kerk*, gebouwd in den Jaare 1348, eertijds, naar de wijze der Roomschgezinden, rijklijk verſierd, wierdt, in den Jaare 1686, door een zwaaren brand, van haar overkunſtig Portaal in 't Westen, beroofd. Naa de herbouwing is het nog een ruim geſtigt, zijnde tweehonderdënvier voeten lang, honderdëntwintig voeten breed, en tot aan 't gewelf honderdzeventien voeten hoog. Het is geheel van witten Arduinſteen opgehaald, gelijk ook de vierkante Toren, die op vier zwaare Pilaaren rust, en hoewel ſlegts tot het derde gedeelte der ontworpene hoogte opgetrokken, met zijn houten Kapwerk, tweehonderd tweeëntwintig voeten hoog. Voor een proefſtuk van Bouwkunde houden de Kenners den overkunſtigen Boog, aan den voet van den Toren, dienende tevens tot eenen Ingang der Kerke. Van vooren is dezelve dertig, van agteren vijftien voeten breed, en elf voeten diep. Volgens het oorſpronklijk beſtek, moest de Kerk een Kruisgebouw geweest zijn. — De *Kleine Kerk*, ſtaande digt bij de Groote, en op de grondſlagen van het Kruisgebouw geſtigt, is insgelijks een oud Gebouw. De ramp, ſtraks vermeld, leide insgelijks een groot gedeelte deezes Geſtigts in de asche. Door vier Predikanten wordt in deeze Kerken het dienstwerk verrigt. Voorts heeft men 'er eene *Waalſche* Gemeente, die geene afzonderlijke Vergaderplaats hebbende, door éénen Predikant, in de Kleine Kerk, des Zondags voormiddags, wordt bediend. Wijders verrigt ook de Schotſche Gemeente de openbaare Godsdienſtoeffening in de zelfde Kleine Kerk, ten welken einde dezelve, al voor veele jaaren, in tweeën verdeeld wierdt. Het kleinſte gedeelte is de laatstgenoemden afgeſtaan. — Het *Oude Mannen- en Vrouwenhuis*, en het *Gast- en Weeshuis*, zijn in één Gebouw vereenigd; het heeft een deftig voorkoomen, en pronkt van boven met een luchtig Torentje.

De

De Stad *Veere* heeft eenige *Geleerde Mannen* voortgebragt. BARTHOLOMEUS à MIDDELBURGO, een vermaard Prediker, en Guardiaan van de Minderbroeders te *Middelburg*, was een gebooren Veerenaar, in den Jaare 1485, doch overleedt te *Utrecht*, in den Jaare 1564. Van zijne Leerredenen ziet eene Verzameling het licht, in drie boekdeelen. KORNELIS BATTUS, een beroemd Geneesheer, was Stads-Doktor van zijne Geboorteplaats. Daarenboven muntte hij uit in andere takken van geleerdheid, en hieldt, als zodanig, dikwijls briefwisseling met den beroemden DESIDERIUS ERASMUS. Zeer gezien was hij bij Vrouwe ANNA VAN BORSELEN; hij woonde bij haar, in den Jaare 1498, op het Slot *Zandenburg*. Men heeft van hem verscheiden Mengelwerken; zij zijn, in den Jaare 1512, door den druk gemeen gemaakt. JAN VAN BORSELEN, insgelijks een Veerenaar, bekleedde, in den Jaare 1516, het Hoogleeraarampt aan 't Hoogeschool te *Leuven*, en was, vervolgens, in zijne Geboorteſtad, Deken van 't Kollegie van *Zandenburg* of *Veere*. GERSON BUCERUS bekleedde, reeds in den Jaare 1588, het Leeraarampt onder de Hervormden in zijne Geboorteſtad. Naa het houden van het Dordrechtsche Sijnode benoemd zijnde onder de Overzetters van het Oude Verbond, begaf hij zich, ten dien einde, in den Jaare 1627, voor eene wijle tijds, met der woon na *Leiden*. Doch het mogt hem niet gebeuren, de voltooijing van dit werk te beleeven; hij overleedt op den zeventwintigſten Augustus des Jaars 1631. Hij heeft een boek geschreeven tegen de Kerkelijke Regeering van *Engeland*. MAXIMILIAAN DE VRIENDT, of, met een verlatijnden naam, VRIENTIUS, wierdt gebooren op het Kasteel *Zandenburg*, op den eersten Februarij des Jaars 1559. Hij was een boezemvriend van den vermaarden JUSTUS LIPSIUS, en een voortreffelijk Latijnsch Dichter; waar van verscheiden zijner Dichtwerken, die het licht zien, getuigenis kunnen draagen. Hij bekleedde den post van Geheimschrijver der Stad *Gend*, en overleedt aldaar, in den Jaare 1614, het vijfenvijftigſte zijns ouderdoms.

De gezamentlijke Regeering der Stad *Veere* beſtaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, negen Schepenen en vierentwintig

tig Raaden; wien een Penſionaris en een Sekretaris is toegevoegd. De Baljuw van *Veere* en van deszelfs Regtsgebied, wordt door den Markgraaf aangeſteld, en bekleedt dit Ampt zijn geheele leeven, of tot wederopzegging van den Markgraave. De Burgemeesters worden door den Markgraaf, uit eene Nominatie van vier perſoonen, verkoozen. Dit zelfde heeft ook plaats ten aanzien van de Schepenen, uit een overgeleverd dubbel getal, gelijk ook met opzigt tot de Raaden. Drie onderſcheidene Kollegien worden uit alle deeze zamengeſteld. Het eerſte Kollegie, dat van *Wet en Raad* genoemd, beſtaat uit den Baljuw, de Burgemeesters, alle de Schepenen en Raaden, en voert het bewind over de gemeene Stads zaaken en die het algemeene Land betreffen. Het tweede Kollegie, dat *van den Geregte* genaamd, beſtaat uit Baljuw, Burgemeesters en Schepenen. Het derde Kollegie, dat *van Burgemeesters en Raaden* geheeten, als waar in de Baljuw en de Schepenen geene zitting hebben, dient tot het maaken van de groote Nominatien van Burgemeesters en Schepenen, gelijk ook van de tuſſchentijds openvallende Schepens- of Raadplaarzen. Behalven deeze, heeft men, gelijk elders, ook te *Veere* nog verſcheiden andere mindere Kollegien van opzigt of bewind.

In vier Kompagnien of Vaandels is de Veerſche *Schutterij* verdeeld: het Oranje, Groene, Witte en Blaauwe Vaandel. Ieder Kompagnie heeft haaren Kapitein, Luitenant en Vaandrig. Gezamentlijk zijn ze onderhoorig aan twee Kolonellen, zijnde de Regeerende Burgemeesters. Het Gildehuis is de Hoofdwagt. Het getal der *Gilden* is negentien; over ieder derzelven is een Lid van de Vroedſchap Overdeken. Veel *Handels* plagt, eertijds, te *Veere* om te gaan. Nog met het begin deezer Eeuwe behoorden 'er ongeveer zeventig, zo Koopvaardijſchepen als Viſchpinken thuis. Alle deeze zijn thans verdweenen. De Schotſche handel is genoegzaam de eenige, die 'er gedreeven wordt; en deeze bezit nog merkelijken bloei.

Zie REYGERSBERG, BOXHORN en SMALLEGANGE, *Kronijken van Zeeland*; GARGON, *Walcherſche Arcadia*; LA RUE, *Geletterd Zeeland*, enz.

VEESSEN, een Dorp in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, aan de rivier de *Yssel*, anderhalf uur gaans boven *Hattem*. Het Dorp, 't welk tamelijk groot is, heeft eene Kerk ten dienste der Hervormden, die 'er hunnen eigen Leeraar hebben. Veel doortogts is 'er door dit Dorp, van wegen het Veer, welk men 'er over den Yssel heeft, ten behoeve, onder andere, van de Landlieden, die hunne voortbrengzels te *Zwolle* ter markt brengen.

VELDE, weleer eene Ridderhofstad, in Zuidholland, omtrent het Dorp *Maasland*, doch reeds zedert een groot aantal jaaren verwoest, en geheel verdweenen, uitgezonderd alleen dat men 'er nog eenige van de fundamenten aantreft, nevens eenige merktekens der Graften, die het Gestigt omringden. Men telde, eertijds, onder de Hollandsche Edelen, een Geslagt, 't welk naar dit Gestigt zijnen naam voerde. Diensvolgens moet *Velde* een der oudste Gestigten, hier te Lande, geweest zijn. Dus vindt men op het jaar 1225 genoemd HENDRIK VAN DE VELDE, Ridder; op het Jaar 1270, DANIEL VAN DE VELDE. Uit het zelfde Geslagt bekleedde KORNELIS VAN DE VELDE, in den Jaare 1490, de Burgemeesterlijke waardigheid te *Dordrecht*.

Zie VAN LEEUWEN, *Batavia Illustr.*
HALMA, *Woordenboek.*

VELDE, (ABRAHAM VAN DE) was een der bemoeizuchtige Predikanten, die hun ampt en pligt vergeetende, dikmaals onrust onder de Gemeente zaaiden, doch ook, deswegen, van hooger hand, naar verdienste getuchtigd wierden. Hij bekleedde het Leeraarampt onder de Hervormden, te *Utrecht*, in den Jaare 1660, ten tijde als aldaar merkelijke onlusten reezen, tusschen de Regeering en de Predikanten. Meermaalen was aldaar twist ontstaan over den rechten eigenaar der Geestelijke Goederen, die weleer, gedurende de Roomsche tijden, aan de Kerk van *Utrecht* behoord hadden; doch, zedert de verandering van Regeering, aan het Eerste Lid der Sta-

Staaten en aan de Stad gekoomen waren. Thans, in het gemelde jaar, dreef men openlijk, dat de gemelde goederen door de tegenwoordige eigenaars te onregt bezeeten wierden, maar der Kerke toebehoorden. Men ſchroomde niet, de Regenten, zelf van den predikſtoel, deswegen ſcherpelijk door te ſtrijken. Een der voornaamſte Yveraaren was ABRAHAM VAN DE VELDE. Om zijne vermetelheid te ſtraffen, wierdt de Wethouderſchap te raade, in de maand Julij des gemelden Jaars 1660, hem van zijn ampt te ontzetten, en voorts uit de Stad en het Sticht van *Utrecht* te bannen. Hij begaf zich toen na *Holland*, en wierdt vervolgens te *Medenblik* beroepen. Tegen den zin der Wethouderſchap, en alleen op aandrang der Gemeente, moet dit beroep geſchied zijn, vermits de eerstgemelde, voor 's Kerkendienaars onrustigen aart bedugt, en daar uit eenig onheil voor haare Stad vreezende, bij 's Lands Staaten te wege bragt, dat hij niet ſlegts de Plaats, maar ook het geheele Gewest van Holland moest verlaaten. Zo geliefd was, intuſſchen, deeze Leeraar bij het gemeen, dat de Staaten zich genoodzaakt vonden, eer hij nog *Medenblik* verliet, drie Vaandels Soldaaten derwaarts te zenden, om de Gemeente in rust te houden, en haar te beletten dat zij niet met geweld den geliefden Prediker binnen hielde. Thans zogt VAN DE VELDE eene ſchuilplaats in *Zeeland*, en hadt het geluk, dat hem het aanzienlijk Kerkberoep te *Middelburg* wierdt opgedraagen. Hier verklaarde hij zich openlijk voor een vriend van het Huis van *Oranje*, en wist zich bij deszelfs Voorſtanders zeer bemind te maaken. In het geſchil, tuſſchen de Gewesten, over de bevordering van den Prins VAN ORANJE, waar omtrent die van Holland met de overige Provincien niet even gunſtig dagten, liet VAN DE VELDE zich, bij wijlen, luſtig hooren. Hij ſchroomde niet, de Hollandſche Staaten, openlijk van den predikſtoel, als *Verbondbreekers* door te ſtrijken. Dit alles gebeurde in den Jaare 1662. Niet onbeloond, intuſſchen, bleef deeze ijver. Gelijk zommige Predikanten, die voorheen, om hun oproerig preeken, zo als men 't toen noemde, uit hunne ſtandplaatzen gezet waren, ſtraks na de verheffing van Prinſe WILLEM DEN III van zijne Hoogheid verlof verworven, om tot hunne voor-

gaande Gemeenten te mogen wederkeeren, zo deelde ook VAN DE VELDE in deeze gunst. In zegepraal keerde hij te rug te *Utrecht*, waar uit hij weleer gebannen was, wierdt 'er met opene armen ontvangen door de tegenwoordige Regeering, en eindigde 'er in vrede zijne dagen.

Zie *Resolutien van Holland*, 1662; AITZEMA, enz.

VELDE, (ADRIAAN VAN DEN) een vermaard Amsterdamsch Schilder, geboóren in den Jaare 1639, doch, tot nadeel der kunst, door een vroegtijdigen dood weggerukt, was een dier Kunstenaaren, die niet door de beschikking der Ouderen, maar door de roeping der Natuure, tot zijnen leevensstand verordineerd was. Reeds in zijne kindsheid hadt hij telkens het penseel of de tekenpen in handen. Meest, egter, bepaalde zich zijne kindsche liefhebberij tot het afbeelden van Schepen, van allerlei gedaante en in verschillende houdingen. Zijn Vader, van welken wij in 't volgende Artikel zullen spreeken, dit bemerkende, wierdt te raade, zijnen Zoon te vertrouwen aan het onderwijs van JAN WYNANDSZ, welke thans geoordeeld wierdt, in het scheepsschilderen uit te munten. Als eene merkwaardige bijzonderheid vindt men aangetekend, dat wanneer deezen Meester eenige stukjes vertoond wierden, door den jongen VAN DEN VELDE uit den geest en door ongeleide navolging op het papier gesteld, de Vrouw van WYNANDSZ, daar bij tegenwoordig, haaren Man op den schouder kloppende, tot hem zoude gezegd hebben: WYNANDSZ, *uw meester is geboóren:* eene voorspelling, die door de uitkomst wierdt bevestigd. Naa zich, in het tekenen en schilderen van Schepen, onder den gemelden Meester, een geruimen tijd te hebben geoeffend, gaf hij aan zijn kunstvermogen eene grooter uitgebreidheid. Hij begaf zich naamelijk aan het tekenen van Osjes, Koetjes, Schaapjes, en ook Landschappen: ten welken einde men hem dagelijks zich na buiten zag begeeven, om de Natuur in haare oorspronklijke gedaante en bevallige schoonheid naa te bootzen. Het voordeel, welk dit tekenen

naar

naar 't leeven aan zijne kunstbekwaamheid gaf; bewoog hem, om in 't vervolg, zo lang hij leefde, eens ter weeke dit leerzaam ſchool te bezoeken. Hier uit wierdt gebooren die menigte van voortreffelijke Stukken, welke nog heden de Verzamelingen der Kunstkundigen verſieren. Behalven zijne menigvuldige Landſchappen, heeft men ook nog van VAN DEN VELDE eenige Altaarſtukken in eenige Roomſche Kerken te *Amſterdam*, onder andere eene afneeming van het Kruis, in de Kerk in de Spinhuisſteeg. Ongelukkig voor de kunst, gelijk wij reeds hebben aangemerkt, ontviel haar te vroeg zulk een waardig meester. Hij overleedt in den Jaare 1672, het drieëndertigſte zijns ouderdoms. Behalven zijn edel vernuft en ſikſe hand, bezat VAN DEN VELDE nog een waardiger ſieraad; dat van een eerlijken inborst en zeer geregelden leevenswandel.

Zie HOUBRAKEN.

VELDE, (WILLEM VAN DEN) de Vader des voorgaanden, wierdt gebooren te *Leiden*, in den Jaare 1610. Zijn oorſpronklijk beroep was de Zeevaart, waarin hij, eerlang, het bevel voerde over een Advijsjagt, in dienst van den Staat, geſchikt om van en in de Vlooten tijdingen af en aan te brengen. Dit gaf hem gelegenheid om allerlei, vooral Oorlogſchepen, in allerlei gedaanten te beſchouwen. In de Scheepsbouwkunde grondig ervaren zijnde, en daarenboven eenigen lust en geſchiktheid tot de tekenkunst bezittende, vatte hij nu en dan de pen op, om 's Lands Schepen op papier en op gewitte paneelen te tekenen; welke afbeeldingen hij vervolgens aan 's Lands Staaten ter hand ſtelde, om alzo, aan zijn mondeling verſlag van den toeſtand en ligging van 's Lands Vloot, in of naa een Zeegevegt, te meerder klaarheid bij te zetten. Om zijne afbeeldingen zo veel te meer met de waarheid te doen overeenſtemmen, zag men hem, met zijn Jagt, de ſlaande Vlooten, dikmaals, tot op een korten afſtand naderen. De Admiraal OBDAM, bij welken VAN DEN VELDE, kort voor dat deszelfs ſchip in de lucht ſprong, den laatſten maaltijd hadt gehouden, betuigde hem, bij die ge-

gelegenheid, zijne verwondering, hoe hij, uit enkele liefde voor de kunst, zich zo nabij het gevaar durfde waagen. Naderhand ging hij in dienst der Engelſche Koningen KAREL DEN II en JAKOBUS DEN II, voor welke hij verſcheiden uitvoerige Zeeſtukken heeft geſchilderd. VAN DEN VELDE overleedt te *Londen*, in de maand December des Jaars 1693.

Zie HOUBRAKEN.

VELDE, (WILLEM VAN DEN) Zoon des laatstvermelden, en alzo de broeder van ABRAHAM VAN DEN VELDE, kwam ter waereld te *Amſterdam*, in den Jaare 1633. Zijne natuurlijke neiging tot het ſchilderen van ſchepen wierdt een tijd lang geleid door zijnen Vader, tot dat deeze met der woon na *Engeland* vertrok; wanneer hij hem beval in het onderwijs van SIMON DE VLIEGER, insgelijks een vermaarden Amſterdamſchen Scheepsſchilder. Onder het opzigt dien meesters, en door eigen naarſtigheid, maakte hij zo groote vorderingen, dat zijn Vader, van de gunst, in welke hij ten Engelſchen Hove ſtondt, gebruik maakte, om hem aldaar aan te beveelen en voort te helpen. Onze VAN DEN VELDE vertrok dan na *Engeland*, en verſierde aldaar verſcheiden Vertrekken, in het Paleis der gemelde Koningen, met de vrugten van zijn penſeel. Hij overleedt insgelijks te *Londen*, op den zesden April des Jaars 1707, het vierënzeventigſte zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

VELDENAAR, (JOHANNES) een der oudſte Nederlandſche Kronijkſchrijvers, was van geboorte een Stichtenaar; hij heeft geleefd in de Vijftiende Eeuwe. Zijn *Kronijk van Holland, Zeeland en Westfriesland* wierdt, voor de eerſte maal, gedrukt in den Jaare 1480, en vervolgens, door M. Z. BOXHORN, met bijvoegzels en aanmerkingen, in den Jaare 1650, voor de tweede maal in 't licht gegeeven.

Zie HOOGSTRATEN, *Woordenboek.*

VEL-

VELGERSDYK, een ingedijkte Polder, in het *Land van Putten*, in Zuidholland, groot, volgens opvave in de Verpondingslijsten, vijfhonderd achtëndertig Gemeten en honderd zevenënveertig Roeden. Het getal der Huizen bedraagt, volgens de jongste opgave, niet meer dan vier.

VELIUS, een inboorling van de Stad *Hoorn*, en aldaar een niet onvermaard Geneesheer. Zeer bekend, en, om verscheiden redenen, bij de Vaderlandsche Oudheidkundigen, in hoogagting, is 's Mans *Kronijk en Beschrijving* van zijne Geboortestad.

VELP, een Geldersch Dorp, in het Rigterampt van *Veluwenzoom*, een klein half uur gaans ten Westen van het meer bekende Dorp *Rheede*. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk, die, egter, klein en oud is. De Leeraar van *Rooiendaal* neemt ook hier den dienst waar. Onder *Velp* behooren eenige Papiermolens.

VELSIUS, (GERARDUS) bediende het Leeraarampt onder de Hervormden, in het Dorp *Rakanje*, ten tijde als de Kerkvervolging verscheiden Leeraars, van Remonstrantsgezindheid verdagt of beschuldigd, uit het zadel ligtte. Nevens anderen, om dat hij niet konde goedvinden, de Akte van Stilstand te teekenen, wierdt hij gebannen. Na eenigen tijd buitenslands te hebben gezworven, hadt hij den moed om in 't Vaderland te rug te keeren. Zekere PELT, Predikant te *Schipluiden*, zag en herkende hem te *Delft*, bragt hem aan, en was alzo de bewerker der ongelegenheden, die hem vervolgens overkwamen. De Huisvrouw van eenen JAN PIETERSZOON, Zeilemaker te *Rotterdam*, die toen in zijn gezelschap was, wierdt tevens aangetast, en moest de schande lijden, door de Diefleiders door de Stad gevoerd te worden; 't welk zij, eene eerbaare Vrouw zijnde, en verder hoog zwanger, zich zo na nam, dat de vrugt nog vóór de geboorte storf.

De misdaad, VELSIUS opgedrongen, was het verzamelen van penningen te *Delft*, ten behoeve der gebannene of anders nood lijdende Remonſtrantſche Predikanten. Als men op hem begeerde, het noemen van perſoonen, van welke hij, tot dat einde, geld hadt ontvangen, weigerde hij iemant te bezwaren. Thans vorderde de Schout der Stad, dat de gevangene ter pijnbank gebragt, en alzo, door kragt van folteringen, tot klappen zoude gemoodzaakt worden. Doch de Schepenen der Stad ontzeiden hem dien eisch: weshalven de Schout, in de maand December des Jaars 1622, de zaak voor de Staaten van Holland bragt; die verſtonden, dat de Schout, van dat Vonnis, zich op hooger Regtbank zou mogen beroepen, en alzo de zaak voor het Hof trekken. Doch van geene baate was deeze uitſpraak voor den Delftſchen Schout: want VELSIUS, geholpen door anderen, die eene breuke in den muur van het Gevangenhuis hadden weeten te bewerken, hadt gelegenheid gevonden om zijne handen te ontkoomen. Na den mislukten aanſlag op het leeven van Prinſe MAURITS, welke, t'onregt, aan de Remonſtrantſche broederſchap wierdt toegeſchreeven, wierdt VELSIUS vermeld onder de perſoonen, welke voor de aanvoerders van het gruwelſtuk gehouden wierden. Nevens drie andere, las men zijnen naam in eene Afkondiging van den tweeëntwintigſten Januarij des Jaars 1623, nevens eene belofte van vierduizend Guldens, boven ſtrafontheffing in gevalle van medeplichtigheid, aan den aanbrenger van VELSIUS. Doch volgens UITENBOGAARD bewees de beſchuldigde, naderhand, in een Vertoog aan de Heeren van den Hove, zijne onſchuld, en, naar 't ſchijnt, zo overtuigende, dat hij eerlang in 't Land te rug keerde, en zijn verblijf nam te *Rotterdam*, alwaar hij, zonder van iemant gemoeid of geſtoord te worden, het overſchot zijner dagen doorbragt.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie*.

VELSIUS, (JUSTUS) gebooren in *'s Graavenhage*, in het voorſte gedeelte der Zestiende Eeuwe, oefende zich in de Ge-

Geneeskunde, en beklom den Doktoraalen trap in die Weetenſchap te *Leuven*, in den Jaare 1542. Zijne kundigheden en ervarenis waren oorzaak, dat hij, meermaalen, ter hulpe van zijnen vriend, den Hoogleeraar PETRUS NANNIUS, de openbaare leſſen waarnam. Doch zijn verblijf aldaar was van geen langen duur. Hij viel onder verdenking van Luthersgezindheid, en vondt zich, uit dien hoofde, om de vervolgingen der Inquiſitie te ontgaan, genoodzaakt, elders eene ſchuilplaats te zoeken. Hij vondt dezelve te *Straatsburg*. Hij ſchreef aldaar een boek, 't welk, alzo het verſcheiden leerſtellingen, ſtrijdig met de begrippen der Roomſche Kerke, behelsde, eerlang door het Leuvenſche Hoogeſchool veroordeeld wierdt. Geduurende zijn verblijf te *Straatsburg*, ſchijnt VELSIUS van begrippen merkelijk te zijn veranderd. Althans zijn *Commentarius in Cebetis Tabulam*, waarin hij verſcheiden Godgeleerde bedenkingen opperde, ſtrijdig met het geen hij voorheen beweerd hadt, was oorzaak dat hij ook deeze Stad moest verlaaten. Het geſchrift was opgedraagen aan ANTONY PERENOT, toen Biſchop van *Atrecht*, naderhand vermaard onder den naam van Kardinaal VAN GRANVELLE. De Schrijver betuigde in den Opdragt zijnen afkeer van Godgeleerde nieuwigheden. Naa zijn vertrek uit *Straatsburg*, begaf zich VELSIUS na *Keulen*, en wierdt aldaar tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aangeſteld. In den Jaare 1556 hielde hij een openbaar twistgeding met CALVINUS, over den Vrijen Wil. Behalven het reeds gemelde, heeft hij geſchreeven *Epiſtola ad Imperatorem et Electores, et ad Judices terræ*. Even als een reeds gemeld geſchrift, wierdt ook deeze Brief door de Inquiſitie veroordeeld, en VELSIUS op de lijst der Schrijveren *damnatæ memoriæ* (vervloekter gedagtenisſe) aangetekend. De tijd en plaats van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken. Hem ging de naam naa, dat hij een voortreffelijk ARTS, en met naame in de Kruidkunde zeer ervaren was.

Zie VAL. ANDREAS.

VELTHUIZEN, met *Bijleveld*, *Rosweide*, *Reierskoop* en *Lichtenberg*, ééne Heerlijkheid, in het Nederkwartier van *Utrecht*, aan de Leidsche Vaart, digt bij *Kattenbroek*, aan 't Gestigt van *Utrecht* leenroerig, en in haaren omvang beslaande zevenhonderdëenen Morgens en driehonderd Roeden. Men telt 'er ongeveer twintig Huizen.

VELUWE, (*Het Kwartier van*) grenst ten Oosten aan den Yselstroom en het Kwartier van *Zutfen*, ten Noorden en ten Noordwesten aan *Overijssel* en de Zuider-Zee, ten Zuiden aan den Rijn en ten Westen aan de Provincie van *Utrecht*. Het wierdt eertijds, gelijk de andere Kwartieren, naar de Hoofdstad, het *Kwartier van Arnhem* genoemd. En nog wordt deeze naam gebruikt in de Kanselerije 's Hofs van Gelderland. Doch in de voorgaande Eeuwe, gedurende de Stadhouderlijke Regeeringe van Koning WILLEM DEN III, is de naam van *Kwartier van Veluwe* in gemeen gebruik geraakt.

De *Veluwe* gelijkt, in 't midden, eene halve wildernis. De grond is 'er Zand- en Heigrig. Eenige jaaren herwaards is het zand op de *Veluwe* merkelijk toegenomen. Men wil, dat dit veroorzaakt wordt door de Papiermaakerijen, die 'er, van tijd tot tijd, in getal toeneemen. De Papiermakers zijn, zegt men, gewoon den oorsprong der Beekjes wijder te maaken, om dus zo veel meer waters na hunne Molens te leiden, waar door het water, in meerder hoeveelheid afgetapt zijnde, den bovenkorst der Aarde, met heigras bezet, bloos laat. Het gras verdroogd zijnde, verstuift het zand en bedekt de naaste Landerijen. Dit gebrek van water is, zegt men, oorzaak dat de Bosschen der *Veluwe* thans min weelig groeijen, dan voorheen. Van anderen wordt nogthans met veele redenen beweerd, dat de Papiermakerijen geen nadeel alzoos aan den grond doen. Overal ondertusschen, daar de grond vogtig is, heeft men verscheiden' Bosschen, daar Eeken-, Beuken- en veelerlei ander hout wast, en groote en aanzienlijke Hofsteden. In den Jaare 1740, wierden 'er reeds honderd achtënzestig Papiermolens op de *Veluwe* geteld, die door 't water omgedreeven worden. Zij hebben, met elkanderen, hon-

derd-

derdachtëntachtig Raderen. Behalven deezen, zijn 'er nog twee Wind-Papiermolens en een Watervlugtmolen; zo dat 'er, in 't geheel, honderdeenënzeventig Papiermolens zijn. De eerfte Papiermolen der *Veluwe* wierdt, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, gezet door MARTYN ORGEL, op den bouwhof *klein Hattem*, tusfchen *Beekbergen* en *Appeldoorn*. Het Veluwsch Papier valt ftevig en wit. Men wil, dat het harder, zo ligt geen vogt na zich trekkende en dus duurzaamer zou zijn, dan het Papier, dat in brak water gemaakt wordt, en dat het ook beter zijne kleur en lijvigheid behoudt; geevende hier van, onder andere, tot reden, dat het zo kort niet geflagen wordt; waarom het ook meest tot drukken wordt gebruikt. Het overtreft het Fransch Papier verre in trouwheid, en komt langs hoe meer in gebruik. Men rekent, dat, op de *Veluwe*, ieder jaar, omtrent honderd en vijftig duizend Riemen Papier zouden worden gemaakt, die ten deele in ons Vaderland gebruikt, en ten deele na *Engeland* en elders verzonden worden. Op verfcheiden plaatzen van de *Veluwe* valt ook Turf en Plaggen. Ook heeft men hier en daar Vogel- of Eedenkooijen. Het hoog en droog Land op de *Veluwe* is eene bekwaame Weide voor de Schaapen, die, in de tusfchen leggende dalen, goed kort voeder vinden. Zij worden 'er, in groote kudden, geweid. Ieder erf heeft zijne Schaapdrift. De Veluwfche Schaapen vallen niet zeer groot, doch 't Vleesch is zeer fmaakelijk. De jonge hei is dit Vee zonderling aangenaam: waarom de Schaapherders fomtijds de oude hei in den brand fteeken, om in derzelver plaatze jonge te doen voorkomen; 't welk egter nu en dan merkelijke fchade aan bosfchen en boomen veroorzaakt heeft: waarom 'er, bij herhaalde Plakaaten, tegen voorzien is. Maar langs den Rijn en Yfel, van *Wageningen* tot *Zutfen* toe, welke ftreek de *Veluwenzoom* genoemd wordt, heeft men zulke vrugtbaaren Kooren- en Weilanden, dat zij den Betuwfchen niet behoeven toe te geeven; waarom men al van ouds te zeggen plagt, *dat de Veluw. om eenen kaalen rok een' kostelijke zoom heeft.* Ook is 'er, door den gantfchen *Veluwenzoom*, veel Tabaksland. De *Veluwe*

luwe heeft geene doorvlietende ſtroomen; maar ſlegts hier en daar eenige kleine Beeken en Wateringen. Zij ontlasten zich in de Zuiderzee of in de Rivieren den Rijn en den Yſel. Midden in 't land heeft men het *Udlermeer*, een ſtilſtaand Water van geringe uitgeſtrektheid. 't Is egter zeer viſchrijk en helder van water. Het *Udlermeer* is, op de meeste plaatzen, waadbaar; doch digt hier bij, heeft men een kleiner, maar veel dieper Meer; ja zo diep, dat de Landlieden hier omtrent verzekeren, dat 'er geen grond in te vinden is. Aan het *Udlermeer* legt de zogenaamde *Hunnen-Schans*, die met eenen opgeworpen Wal omringd is.

Men is 't nu genoegzaam eens, dat *Veluwe*, *veel* of *vaal ouwe*, zo veel zegt als *ſchraale grond*, in tegenſtelling van *Betuwe*, *bet* of *baat ouwe*, dat *beter' grond* betekent. Uit de naamen van *Marsſen*, eene adelijke woning op de *Veluwe*, bij *Zutfen*, de *Marspoort* en de *Marsäkker*, mede te *Zutfen*, en *Maarſen* en *Maartsbergen*, op het einde van de *Veluwe*, onder *Utrecht* gelegen, beſluit men, dat de kleine *Maarsſen* en *Marſaaten*, ten tijde van PLINIUS en TACITUS, op de *Veluwe* gewoond hebben; doch dit is onzeker.

Het Land van de *Veluwe* voert in oude brieven den titel van *Graaffſchap*. Hertog ARNOUD VAN GELDER ſchreef zich ſomtijds *Heer van de Veluwe*. De Duitſche Keizers hadden dit Land al vroeg aan de Utrechtſche Kerke geſchonken, en het zelve zedert van den Utrechtſchen Biſchop, voor GOZILO, Hertog van *Brabant* en *Lotharingen*, ter Leen weeten te verwerven. Zijne nazaaten droegen het naderhand, ten agterſteen, aan de Gelderſche Graaven op. HENRIK VAN NASSAU, Graaf van *Gelder*, heeft de *Veluwe*, omtrent het midden der Twaalfde Eeuwe, beheerd gehad. Hij was met eene Dogter van GODEFROI VAN BOUILLON, Hertog van *Brabant* en *Lotharingen*, gehuwd, die hem een gedeelte van de *Veluwe* ten Bruidſchat hadt aangebragt. Van een ander gedeelte was hij, door aankoop, meester geworden. Zijn opvolger, GERARD, heeft het Leen van de *Veluwe* ook van Hertog HENRIK DEN I van *Brabant* koomen verheffen. Doch deeze verzuimd hebbende, zijne leenroerigheid, wegens de *Veluwe*, van den Utrechtſchen Stoel te erkennen, beſloot Biſchop

BOU-

BOUDEWYN, zich met de wapenen meester van die Landstreek te maaken. In 't Jaar 1196, wierdt 'er, door bemiddeling van Keizer HENRIK DEN VI, een verdrag getroffen, volgens 't welke de Bisschop de *Veluwe* op nieuws van den Keizer, de Brabander van den Bisschop, en OTTO VAN NASSAU, Graaf van *Gelder*, van den Brabander ter Leen ontvangen moest. In 't Jaar 1311, kwamen Bisschop GUI en Graaf REINOUD, met malkanderen over een, dat de Geldersche Graaven de *Veluwe* voortaan onmiddelijk van de Utrechtsche Bisschoppen ter Leen zouden houden, zonder de Brabantsche Hertogen eenigzins te kennen. De *Veluwe* is zedert met Gelderland vereenigd gebleeven, en haare afhankelijkheid van den Utrechtschen Stoel, door den tijd, vergeten.

Het Kwartier van *Veluwe* wordt, gelijk de twee anderen, geregeerd bij Ridderschap en Steden. Om in de Ridderschap beschreeven te konnen worden, wordt vereischt; belijdenis van den Hervormden Godsdienst, de ouderdom van tweeëntwintig jaaren, en bezitting van ten minsten vijfentwintig Morgen Lands, in één Ampt bij malkanderen, immers zo gelegen, dat zij van éénen Pagter konnen gebruikt worden. Dit Land moet achttienduizend guldens waardig zijn. Voorts moeten zij hunne vaste woonplaats hebben binnen het Ampt, uit het welke zij in verschrijvinge koomen. Uitheemsche Riddermaatigen worden ook verschreeven, wanneer Veluwsche Riddermaatigen, tot hunnent, op gelijke voorwaarden, zouden verschreeven konnen worden, mids dat zij zes jaaren hunne vaste woonplaats in 't Kwartier gehad hebben, en de verdere vereischte hoedanigheden bezitten. Wij behoeven niet te zeggen, dat niemand verschreeven wordt, die zich, in daadelijken dienst van eenige uitheemsche Heeren, Vorsten of Staaten bevindt. Die begeeren onder de Riddermaatigen in verschrijvinge te koomen, moeten zich aan de Extraordinaris en Ordinaris Gedeputeerden des Kwartiers aangeeven, wanneer dezelven tot het hooren der groote Rekening van den Ontvanger Generaal vergaderd zijn. Zij moeten hun bewijzen, dat zij gesprooten zijn uit adelijke Voorouders, die, voor den Jaare 1500, in *Veluwe* of elders, daar de Ridderschap een Lid der hooge Regeeringe uitmaakt, op Lands- en Kwartiers-

tiers-Vergaderingen, zijn verſchreeven geweest. Om alleenlijk, als Amptsjonker, nevens de andere Riddermaatigen, in de Regtbanken, zitting te hebben, is 't niet nodig, belijdenis van den Hervormden Godsdienst te doen. Roomschgezinden, de andere vereischte Riddermaatige hoedanigheden hebbende, worden ook in de Gerigten van *Veluwe* en *Veluwenzoom* toegelaten. Zij en allen, die in de Gerigten zitting begeeren, moeten zich aan de Amptsjonkers van het Ampt, alwaar zij geërfd zijn, vervoegen en dezelven de bewijzen hunner Riddermaatige hoedanigheden in handen ſtellen. De Amptjonkers leveren die bewijzen vervolgens over aan den Officier, die dezelven, ter naaster Kwartiers Vergadering, voor de gantſche Ridderſchap open legt. De Riddermaatigen en Amptjonkers moeten, bij adelijke eere en trouwe, in plaatze van eede, belooven, dat zij de gemelde punten, in allen deele, zullen naa koomen, en 't regt en belang van de Ridderſchap helpen voorſtaan.

De Stemmende Steden des Kwartiers van *Veluwe* zijn *Arnhem*, *Harderwijk*, *Wageningen*, *Hattem* en *Elburg*. De Wethouderſchap van *Arnhem* beſchrijft de Kwartiers-Vergaderingen binnen die Stad, op welken de oudſte Burgemeester in der tijd voorzit. Doch wanneer het Kwartier op de Landdagen bij een koomt, heeft de Landdrost van *Veluwe*, of zo hij afweezend is, de Rigter van *Arnhem* de voorzitting. In 't Kollegie van de Gedeputeerde Staaten des Kwartiers van *Veluwe*, heeft *Arnhem* altoos ten minſten één, en op het vijfde jaar, twee Gekommitteerden. De uitzettingen der Verpondingen, in de Over- en Neder *Veluwe*, geſchieden thans om de twee jaaren. De verſchrijving daar toe geſchiedt door de Magiſtraat der Stad *Arnhem*.

In de *Veluwe* onderſcheiden wij: I. De vijf ſtemmende Steden des Kwartiers, *Arnhem*, *Harderwijk*, *Wageningen*, *Hattem* en *Elburg*. II. De twee groote Ampten des platten Lands, het Landdrostampt van de *Veluwe*, en het Rigterampt van *Veluwenzoom*; en de vier kleine Ampten, *Oldenbroek*, *Nieuwbroek*, *Hoevelaken* en *Scherpenzeel*, behalven twee hooge Heerlijkheden, *Rozendaal* en *Doorwerd*.

Zie PONTANUS en SLIGTENHORST.

GERARD VAN VELZEN.

VELUWENZOOM, een distrikt in Gelderland, zijnde een Rigterampt, van merkelijke uitgebreidheid, als loopende van de Stad *Wageningen*, langs de Heerlijkheid *Doornweerd* en den bever van den *Rhijn* en den *Yssel*, tot aan de Stad *Zutfen*. Volgens de algemeene verdeeling bevat het drie Schoutampten: *Brummen*, *Rheede* en *Renkom*. Behalven deeze Dorpen, ontmoet men 'er een goed getal Heerlijkheden en Kasteelen.

VELZEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Holland, het *Baljuwschap van Brederode* genaamd, tusschen de Stad *Haarlem* en de Stede *Beverwijk*. Volgens zommigen zoude van deeze landstreeke, reeds voor negenhonderd of duizend jaaren, in de schriften van dien tijd, onder de benaaming van *Felisa*, gewag gemaakt worden. Voorts zou *Velzen* de plaats zijn, in den aanvang der Achtste Eeuwe *Welzereburg* genaamd, alwaar de vermaarde Geloofszendeling WILLIBRORD, ten dien tijde, in eigen persoon, eene Kerk hadt ingewijd. Volgens de echtste opgaven, bevat het Ambagt weinig minder dan vijfdienhonderdvijftig Morgens gronds. Het getal der Huizen zal op bijkans tweehonderd uitkoomen. Van hooge oudheid draagt de Kerk van *Velzen* de kennelijkste blijken; een groot gedeelte daar van legt in puinhoopen. *Velzen* is vermaard door het smaaklijk boomooft, welks aankweeking en vertier aan de meeste ingezeetenen een bestaan geeft. Het *Huis te Velzen* was hier, van ouds, zeer vermaard, doch, wat deszelfs oorspronklijke gedaante aangaat, reeds voor lang verdweenen. De menigte van zeer aanzienlijke Hofsteden, meestal behoorende aan de doorluchtigste Amsterdamsche Geslagten, maakt den omtrek van dit Dorp tot een der bekoorlijkste oorden, welke men ergens aantreft.

VELZEN. (GERARD VAN) Behalven 't geen wij, op het Artikel van Graave FLORIS DEN V, in het Vijftiende Deel deezes Woordenboeks, wegens deezen vermaarden Edelman reeds gezegd hebben, zullen wij hier 's Mans leevens bijzonderheden kortelijk melden. Bekend is het ongenoegen, welk eenige Hol-

Hollandſche Edelen tegen den gemelden Graaf hadden opgevat. GERARD VAN VELZEN was een der voornaamſten. Nadat men den Graaf, op eene liſtige wijze, uit de Stad *Utrecht* hadt gelokt, en deeze begon te bemerken, wat men met hem in den zin hadde, was VELZEN de eerſte, die tegen hem het zwaard trok, dreigende hem den kop te zullen klooven, indien hij zich te weer ſtelde. Op weg van *Muiden*, alwaar FLORIS vijf dagen gevangen was gehouden, na *Naarden*, werwaarts men hem meende te voeren, ontmoette VELZEN, die op kundſchap was vooruit gereeden, eenige burgers der laatstgemelde Stad. Op zijne vraag, *wat zij zogten*, en het antwoord daar op, *dat gij brengt, te weeten onzen Graaf*, wendde GERARD ſpoedig den rug, en keerde ſpoorſlags na zijn gezelſchap, 't welk met den Graaf volgde. Na eenige woordenwisſeling, trekt hij, 't zij uit eigen beweeging, of door opſtooking van HERMAN VAN WOERDEN, zijn zwaard, en heft het met beide handen om hoog, om den Graave den kop te klieven. Een ſprong van 's Graaven paerd deedt den ſlag in zo verre misſlukken, dat dezelve nederdaalde op de handen, die hem te gelijk werden afgehouwen. Thans ſpringt VAN VELZEN van zijn paerd, en brengt den ongelukkigen nog eenige ſteeken toe; welke, gevoegd bij die van andere Edelen, zijnen dood ten gevolge hadden. Intusſchen was VELZEN zijn paerd ontloopen. Doch hij, geſprongen op het paerd van eenen zijner Dienaaren, ontving wel, in het wegrijden, eene wonde van de toegeſchootene Naarders, doch ontkwam allen verder leed in het Slot *Kroonenburg*, bij *Loenen*, alwaar hij zich veilig waande. Doch hier in bedroog hij zich. 's Graaven aanhangers ſloegen, eerlang, het beleg om het Slot, en kreegen hem dus in hunne handen. Eene pijnlijke dood, doch onzeker van welke ſoort, was 'er het gevolg van. Wat Heere VAN VELZEN en andere Edelen derwijze tegen Graaf FLORIS hadt opgezet, is twijfelagtig. In het boven aangehaalde Vijftiende Deel van ons *Woordenboek* kan de Leezer deswegen eenig verſlag vinden. Van Heere GERARD VAN VELZEN gaat eene afbeelding uit, die bij veelen voor echt en welgelijkende wordt gehouden. De Heer HALMA ſchreef op dezelve de volgende dichtregels:

„ Zie

„ Zie hier den Ridder, door de Faam
„ Vereuwigt in zijn moorders naam,
„ Als door wiens hand Graaf FLORIS sneefde.
„ O dolle boosheit, zwart verraadt,
„ Van elk vervloekt, verfoeit, gehaat,
„ Daar slechts een spruk van deugd in leefde:
„ Doch GERARDS toeleg nu volbragt
„ Treft hem de wraak en zijn Geslacht."

Heer GERARD VAN VELZEN was een der aanzienlijkste Hollandsche Edelen van zijnen tijd, zo door den luister zijner geboorte, als door zijne rijkdommen en de aanzienlijke waardigheden, die hij bekleedde. Hij was Heer van *Velzen*, *Noordwijk*, *Kronenburg* en andere Heerlijkheden, en stondt, bij den ongelukkigen Graaf FLORIS DEN V, in zo hoogen gunst en vertrouwen, dat hij, bij hem, den post van Geheimen Raad bekleedde.

Zie de *Vaderlandsche Historieschrijvers*, en HALMA, *Woordenboek*.

VENATOR, (ADOLPHUS) of eigenlijk, volgens zijnen Doopnaam, ADOLF DE JAAGER, bekleedde, reeds in den aanvang der Kerkelijke beroerten der voorgaande Eeuwe, het Leeraarampt onder de Hervormden te *Alkmaar*. Hij was een man van geleerdheid en welsprekendheid, en munte, boven zijne meeste amptgenooten, uit in begaafdheden voor den predikstoel; waarom hij ook telkens eene groote menigte toehoorders hadt. Onder het waarneemen van het Leeraarampt, maakte hij zijn werk om de Jongelingen van goeden huize in de Latijnsche en Griekse taal te onderwijzen, en dezelve, daarenboven, van kost en huisvesting te verzorgen. Om het gehengen dier Jongelingen te oeffenen, en hen tevens tot de kunst van wel zeggen op te leiden, liet hij dezelve het Toneelspel van den bekenden Latijnschen Dichter TERENTIUS, *Andria* genaamd, van buiten leeren, en binnens huis spoelen.

Dit verwekte eenig opzigt bij zijne medebroeders, en nog meer zijne uitgave van zeker boekje, *Democritus* getiteld, als mede een zeker Bruilofsdicht. Over 't een en ander, als met de deftigheid van zijn ampt niet ſtrookende, zijnde aangeſproken, tragtte hij, in 't eerst, zijn bedrijf te verſchoonen; doch kwam vervolgens eenigzins aan de hand, en maakte, onder eenige ſchuldbekentenis, den vrede met zijne broederen. Doch de onderlinge vrede was van geenen langen duur. Men leide hem, eerlang, te laste, dat hij, met de overige Kerkdienaaren, niet eenſtemmig was in het ſtuk der leere; en begeerde, diensvolgens, dat hij zijne antwoorden, op verſcheiden vraagen, de leere betreffende, den Kerkeraad ſchriftlijk zou ter hand ſtellen. In 't eerst beriep hij zich op zijne openbaare leerredenen en toehoorders, als die van zijne gevoelens genoegzaam getuigenis konden draagen. Naader hand, evenwel, beantwoordde hij de voorgeſtelde vraagen.

Omtrent deezen tijd wierdt VENATOR krank. Geduurende zijne ziekte, hadt de Klasſis van *Alkmaar* eene Acte ontworpen en vastgeſteld; die voorts aan alle de leden ter ondertekeninge wierdt voorgeleid, om daar mede hunne toeſtemming aan de Nederlandſche Geloofsbelijdenis en den Heidelbergſchen Katechismus aan te kondigen. De eerſte maal, als VENATOR, naa zijne herſtelling, in de Klasſikaale Vergadering verſcheen, wierdt hem de gemelde Acte ter ondertekeninge aangebooden. Doch vermids hij zulks weigerde, nam de Klasſis, naa eenige onderhandelingen, het beſluit, om hem in zijnen dienst te ſchorzen; met nevensgaande verzoek aan de Wethouderſchap van *Alkmaar*, om handhaaving ter volvoeringe van het Kerkelijk Vonnis. Doch de Vroedſchap was 'er verre af, van daar toe bereid te zijn. Verre de meeste leden waren van begrip, „ dat VENATOR in zijnen dienst zou voortgaan, tot „ dat bij het Provinciaale Sijnode, over de zaaken, hem „ ten laste geleid, zoude geoordeeld zijn; mits, evenwel, „ dat VENATOR, midlerwijl, de bedenkingen, die hij tegen „ den Katechismus hadt, niet zou aanroeren of verhandelen, „ maar, indien hij 'er eenige hadde, dezelve verzegeld over„ zenden aan de Staaten, volgens derzelver beſluit." Even min bijvals als het Klasſikaal beſluit ten Stadshuize, ontmoette

dat

dat der Vroedſchap bij den Kerkeraad. Met hooge betuigingen verklaarden de leden, „ dat zij het beſluit der Wet-„ houderen, in de zaak van VENATOR genomen, als ſtrijdende „ de tegen de handelingen van het Sijnode, van de Klasſis en „ van den Kerkeraad, en alzo tegen het regt der Kerke, „ *'t welk zij niet van menſchen, maar van* JEZUS CHRISTUS, „ *hun eenig Hoofd, hadden ontvangen*, niet konden toeſtemmen." Betuigende, wijders, voor God, „ dat ze van „ al het kwaad, 't welk door 't beſluit der Vroedſchap en „ VENATOR's volharden in den dienst, zou mogen ontſtaan, „ vrij en onſchuldig wilden gehouden worden." Zo wel hunne Verklaaring als Protest gaven de leden des Kerkeraads aan de Magiſtraat in geſchrift over.

Dit bedrijf was het zein van nog meerder verwijderinge. VENATORS beide amptgenooten weigerden bij hem onder 't gehoor te koomen. Met goedvinden des Kerkeraads, verſcheenen de Diakenen niet vroeger dan ter halve Predikatie in de Kerk, om de aalmoezen te verzamelen, en verlieten, ſtraks naa de verrigting van dit werk, het bedehuis. Men belette hem het doopen van kinderen. Men wilde hem niet groeten. Ondanks dit alles behieldt VENATOR grooten toeloop.

Tot nog toe hadt men onzen Kerkleeraar alleen in zijne godsdienſtige begrippen aangetast. Thans ontſtondt 'er een gerugt, welk zijn zedelijk karakter ſchondt. Men verſpreidde wegens hem, dat hij twee vrouwsperſoonen tot oneere aangezogt, of zich met 'er daad in overſpel verloopen hadt. Hij ontkende alles, en riep zijne beſchuldigers voor Burgemeesteren; terwijl hij zelve eerst voor den Kerkeraad, en vervolgens voor de Klasſis wierdt gedagvaard. Doch, vermids hij de Kerkelijken voor zijne verklaarde vijanden hieldt, weigerde hij te verſchijnen.

Onder dit alles hadt men, te *Alkmaar*, bij de gewoone Regeeringsverandering, in den aanvang des Jaars 1609, eenige lieden op het Kuſſen gebragt, die men hieldt, den Kerkeraad, beter dan de voorgaanden, gezind te zijn. Van hier, dat, reeds in de maand Januarij des gemelden jaars, de Afgevaardigden van het Sijnode en van de Klasſis zich bij de Vroed-

ſchap vervoegden, met verzoek dat VENATOR zoude worden opgeleid, ſtil te ſtaan in zijnen dienst, tot dat hij zich van de aangetijde misdaaden zou gezuiverd hebben. Doch het antwoord voldeédt niet aan hunne verwagting. De meerderheid was van oordeel, dat gelijk de ſtraffe een gevolg behoort te zijn van beweezene misdaad, diensvolgens VENATOR in zijnen dienst zoude voortgaan, tot dat zijne misdaad, op voldoende gronden, zoude gebleeken zijn. In dit beſluit, nogthans, konden de Kerkelijken niet berusten, maar waagden den ſtouten ſtap, om zich, van de Stedelijke Regeering, op de Staaten van Holland te beroepen; welke, vervolgens, twee Raadsheeren van den Hoogen Raad na *Alkmaar* zonden, om, met bewilliging der Alkmaarſche Wethouderſchap, de beſchuldiging tegen VENATOR voor den Hoogen Raad te brengen, om aldaar onderzogt te worden. Dit onderzoek viel ten voordeele van VENATOR uit. De uitſpraak verklaarde „ de informatien, tegen hem genomen, met de bewijzen, „ niet genoegzaam ten zijnen laste; verbiedende alzo hem „ met dezelve te bezwaaren, of te diffameeren, op peene „ van daar over geſtraft te worden naar behooren." Hoewel dit Vonnis met eenpaarige ſtemmen van alle de Raaden geveld, en in de volle Vergadering der Alkmaarſche Vroedſchap was uitgeſproken, kon, egter, de Klasſis van *Alkmaar* niet goedvonden, daar in te berusten. Zij verzogt affchriften van alle de ſtukken en beſcheiden, op welke de hooge Raad vonnis hadt geveld, om door de Klasſikaale leden naagezien en beoordeeld te worden. Doch dit wierdt van de hand geweezen.

Niet het eenig voorwerp van vervolginge was VENATOR. Boven verhaalden wij, 's Mans weigering van ondertekeninge van zekere Klaſſikaale Akte, geduurende zijne krankte geſteld, waarom hij buiten de Zittingen der Klasſis was geweerd. Nevens hem bevonden nog vier Predikanten zich in het zelfde geval. Hier over klagtig gevallen zijnde bij de Staaten van Holland, betoonden Hun Edele Groot Mogende hun misnoegen over deeze eigendunkelijke en wederregtelijke handelwijze. In eenen brief, onder andere, geſchreeven den tweeëntwintigſten Augustus des Jaars 1609, bevolen ze aan de

de Klasis, de vijf Predikanten, welke ze nu eenigen tijd buiten haare Vergadering geweerd hadden, wederom zouden toelaaten. „ Dit bevel", las men in dien brief, „ zult gij „ naakoomen, op dat wij, bij gebrek van dien, niet genood„ zaakt worden, bij andere middelen daar in te voorzien." Thans kwam de Klasis ten grooten deele aan de hand. Eenige Afgevaardigden, na *'s Hage* gereisd, verklaarden aan de Staaten de bereidwilligheid der Klasis, om vier der klaagende Predikanten, op zekere voorwaarden, te willen ontvangen; doch zij weigerden VENATOR aan te neemen, om reden dat hij verdagt was in de leere; waar omtrent zij vervolgens eenige schriftlijke beschuldigingen, bij de Klasis gesteld, overhandigden. VENATOR, die zich thans insgelijks in *'s Hage* bevondt, het voorgevallene vernomen hebbende, verzogt gehoord te mogen worden, en het betigtschrift te leezen. 't Wierdt hem toegestaan. Hij beweerde zijne onschuld, en verzogt tegen zijne beschuldigers te mogen gehoord worden. Een van deeze was zijn amptgenoot CORNELIUS HELLENIUS, die voorts, nevens anderen, in *'s Hage* ontbooden zijnde, weigerde met de beschuldigden en klaagenden in onderhandeling te treeden, en zich bericp op het Provinciaal Sijnode. „ De Kerkelijke „ zaaken, zeide hij, moesten door Kerkelijke personen ge„ handeld worden." Daar tegen beweerde VENATOR; dat de Afgevaardigden schuldig waren rekenschap te geeven aan hunne wettige Overheid, en eischte dat HELLENIUS zijne geschreevene beschuldiging mondeling zou gestand doen; hem verder te gemoet voerende, dat hij zelve schuldig was aan 't geen hij anderen te last leide, alzo hij tegen de Schriftuur, de Confessie en den Katechismus hadt geleerd. HELLENIUS, ook na dat hem door de Staaten eenige uuren tijds van beraad waren gegeeven, zweeg stil, beroepende zich telkens op den last, hem door de Klasis mede gegeeven. 't Gevolg hier van was, dat VENATOR, nevens de vier andere Predikanten, volgens uitspraak der Staaten, in hun regt tot zitting in de Klasikaale Vergaderingen gehandhaafd en hersteld wierden. Doch ook dit bevel wierdt niet gehoorzaamd, en ontstonden 'er, zedert, door de weerbarstigheid der Kerkelijken, bijstere oneenigheden binnen *Alkmaar*; 't verhaal van welke niet in

ons plan valt. Om de ijverigſte tegenſtreevers van VENATOR eenigzins te gemoet te koomen, en alzo den vrede te bevorderen, deedt hem de Wethouderſchap in zijnen dienst ſtilſtaan. Doch, vermits deeze toegeevendheid geene baat deedt, en 's Mans ſtilſtand aan veelen uit de Gemeente, die hem gaarne hoorden, mishaagde, deedt men hem, wel haast, den Predikſtoel, van nieuws, beklimmen; alwaar hij, egter, naar het oordeel van zommigen, niet die zagtmoedigheid en beſcheidenheid oeffende, welke eenen Christen Leeraar betaamt, en het tegengeſtelde van welke deugden hij zelve, meermaalen, in anderen berispt hadt.

Zints deezen tijd, het Jaar 1609 naamelijk, ſchijnen VENATOR geene bijzondere wederwaardigheden te zijn bejegend, tot in den Jaare 1617. In de lente diens Jaars gaf hij in 't licht een boekje, getiteld, *Theologia vera et mera, ofte een zuiver, klaer, algemein Fondamentboek.* Dit wekte ſtraks de opmerking van veelen, als die in het boekje veel onregtzinnigheids meenden te beſpeuren, en daarom den Schrijver bij de Staaten van Holland aanklaagden, als hebbende verſcheiden zaaken geſteld, tot nadeel der Godheid van CHRISTUS, en van andere grondwaarheden van den Christlijken Godsdienst. De Staaten zonden hierop het boekje aan de Leidſche Hoogleeraaren POLYANDER en EPISCOPIUS, met bevel om hetzelve te leezen, en hun gevoelen daar over ſchriftelijk der Vergaderinge te doen toekoomen. Hunne Verklaaring hieldt in, dat de Schrijver van zommige Hoofdartikelen te weinig ſprak; eenige in 't geheel verzweeg; andere zodanig beſchreef, dat hij agterdenken gaf van vreemde gevoelens; eenige in diervoege voorſtelde, dat ze met de Schriftuur niet overeenkwamen; en eindelijk, dat in het boekske gronden geleid wierden, door welke de volſtrekte noodzaaklijkheid van den Christlijken Godsdienst ter Zaligheid wierdt om verre geſtooten, en eene ruime deur geopend voor alle menſchen van allerlei godsdienst, indien zij ſlegts God vreesden en zijne geboden onderhielden, om het eeuwig leeven te beërven. Naa dat dit Advis ter Vergaderinge van Holland ontvangen en geleezen was, ontbooden de Staaten VENATOR in *'s Hage*, om aldaar, voor de twee gemelde Hoogleeraaren, ten overſtaan

van

van de Heeren HUGO MUIS VAN HOLY en HUGO DE GROOT, gehoord te worden. De uitflag dier onderhandelinge was, dat het boekje als aanſtootelijk en gevaarlijk veroordeeld, doch de behandeling van den Schrijver aan het goedvinden der Staaten wierdt geſteld.

Kort naa deeze onderhandeling leverde VENATOR een Vertoog in bij de Staaten, waarin hij zijne gevoelens nader aan den dag leide. Hij verklaarde daar in, onder andere, wat aangaat de Godheid van CHRISTUS, in zo klein een boekje, begrijpende eene eenvoudige kinderleere uit ſchriftuurtexten, niet voornemens geweest te zijn, met zwaare onderwerpen de tedere verſtanden te overlaaden, en alleenlijk beloofd hadt, met melk en niet met zwaare ſpijze de kinderen in CHRISTUS te zullen voeden; meenende hij, alzo, dat zo veel den kinderen daar van noodig was, in de Artikelen van 't Apoſtoliſche Geloof was aangeroerd, en hij zelve, diensvolgens, om 't verzwijgen van dingen, die elders breeder verhandeld wierden, niet voor een Ketter moest gehouden worden. Hij voegde 'er nevens, dat daar de Schriftuur alles wat noodig is ter zaligheid begrijpt, zonder bijvoegzel van menschlijke ſpreekmanieren, het voor een opregt Christen genoeg is, de zaaken van geloof met enkele Schriftuurlijke woorden uit te drukken. Hij voegde 'er nevens, eene bekentenis van zijn Geloof, raakende JEZUS CHRISTUS, overeenkomſtig met de heerſchende begrippen.

Doch deeze Verklaaring was voor VENATOR van geene vrugt. De Staaten van Holland namen het beſluit, 's Mans boekje, als onſchriftmaatig en ergerlijk, door de Schouten overal te doen ophaalen, en hem zelven van zijnen dienst te ontzetten, met bevel om niet weder na *Alkmaar* te keeren, maar zich na *'s Gravezande*, een Dorp in *Delfsland*, te begeeven, en tot nader order aldaar te vertoeven. Zeer tegen den zin van EPISCOPIUS was dit Vonnis; als die wel zou gewenscht hebben, dat men 's Mans Belijdenis nader ingezien, en het Vonnis verzagt hadt. Ook verdient het opmerking, dat de Hoogleeraar, drie maanden daar naa, in eene ſchriftlijke Verklaaring, den Staaten aandiende, dat de gemelde Geloofsbekentenis ſchriftmaatig was, en met het gevoelen der

aloude Kerkleeraaren, en met de Gereformeerde Confessiën overeenstemde. Van zijnen kant leverde ook VENATOR een Smeekschrift in bij de Staaten. Met aanwijzing der redenen, om welke hij, zijns oordeels, 't onregt van onregtzinnigheid beschuldigd wierdt, beklaagde hij zich bitterlijk, dat hem verbooden was, na *Alkmaar* weder te keeren, alwaar hij ruim negentien jaaren Predikant geweest, zijne huisvrouw gebooren was, en die aldaar tien kinderen ter waereld hadt gebragt; van waar hij meenige moeilijke reizen, om Kerkelijke zaaken, hadt gedaan, en alwaar hij, ten koste zijner gezondheid, een vierendeels jaar lang, drie predikatien alle Zondagen, behalven de weeklijkschе diensten, hadt gedaan, en voorts gearbeid, dat alle de Besluiten der Staaten waren aangenomen. „ Zal dit nu het loon zijn", dus drukte hij zich onder andere uit, „ dat zich de Suppliant in *'s Graave-* „ *zande* zal moeten onthouden, daar hij niemant kent, niet „ een stuiver tot onderhoud van hem zelven en zijn zwaar „ huisgezin weet te verdienen, en geene vrugt met zijne „ Studiën te doen, in welke hij van kindsbeen aan zijnen „ tijd gesleeten, en niets anders geleerd heeft; in eenen staat, „ waarin zijne huisvrouw ongezond, zijne beide jongste kin- „ deren, daar van het eene nog aan der minnemoeders borst „ legt, ziek, hij zelve zeer zwak is? — Zal zijne huis- „ vrouw haare oude moeder, broeders en bloedvrienden „ moeten verlaaten, of hij liever van zijne vrouw blijven af- „ gescheiden?" Doch dit Vertoog was van geen gevolg, hoewel ook die van den Kerkeraad en veele leden der Alkmaarsche Gemeente, bij herhaaling, om herziening van zijne zaak, en om 's Mans herstelling aanhielden. Alleenlijk wierdt hem toegestaan, om orde op zijne zaaken te stellen, zich voor korten tijd na *Alkmaar* te begeeven. Doch 'er kwam eerlang aanschrijven van hooger hand, hem bevoelende van daar te vertrekken, met betuiging van misnoegen over zijn vertoeven. Dit viel voor in 't begin des Jaars 1618. Door tusschenspraak der Regeeringe van *Alkmaar*, zich beroepende op VENATORS zieklijkheid, wierdt hem nog eene maand gegund. Onder dit alles overleedt zijne huisvrouw van enkele droefheid. In deezen staat wierdt hem toegestaan, in de Stad

te

te mogen blijven, tot weder opzeggens toe. Zedert onthield hij zich te *Alkmaar*, tot dat de veranderingen der tijden hem rieden, het Vaderland te verlaaten, en zich na *Frankrijk* te begeeven, alwaar hij zijne dagen eindigde.

Zie G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie.*

VENEMA, (HERMANUS) een vermaard Nederlandsch Godgeleerde en grondig kenner der Kerkelijke Geſchiedenisſen, omtrent het einde der voorgaande Eeuwe, in de Provincie *Stad en Lande* gebooren, wierdt, naa zijnen Akademiſchen loop voleindigd te hebben, beroepen tot Leeraar in de Gemeente der Hervormden te *Dronrijp*, een Dorp in Friesland, tuſſchen de Steden *Leeuwarden* en *Franeker*; om, eerlang, van daar verroepen te worden na de laatstgenoemde Stad, tot het bekleeden van het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Hiſtorien, aan 't Hoogeſchool van Friesland. Met veel lofs en ongemeenen toeloop van leerlingen, vooral ook uit *Hungartje*, bekleedde de Heer VENEMA dien post, geduurende bijkans eene halve Eeuw; naa verloop van welke hij, door de Staaten van het Gewest, tot *Profeſſor Honorarius* verklaard zijnde, van het geeven van openbaar onderwijs ontſlagen wierdt, en zich met der woon na *Leeuwarden* begaf, alwaar hij, in hoogen ouderdom, zijne dagen eindigde. 's Mans gemaatigdheid, omtrent betwiste Leerſtellingen der Godgeleerdheid, berokkende hem, nu en dan, eenige ongenaamheden. Zijne veelvuldige doorwrogte Schriften draagen getuigenis van zijn arbeidzaam leeven. Behalven eenige Verklaaringen over Profeetiſche Schriften, vooral die der Pſalmen, is inzonderheid bekend zijne Kerkelijke Hiſtorie, zedert het begin der waereld tot aan de Reformatie ingeſlooten, onder den titel: *Inſtitutiones Hiſtoriæ Eccleſiæ Veteris et Novi Teſtamenti*; in zeven Deelen in Quarto.

Uit medegedeelde Berigten.

VENERO, (ANTONIO) bekend wegens zijne handdaadigheid aan eenen mislukten aanslag op het leeven van WILLEM DEN I, *Prinse van Oranje*. 's Mans bedrijf en wedervaaren hebben wij reeds elders verhaald. Zie het Artikel JAUREGUI, (JAN) Deel XXI. bl. 184 enz.

VENHUIZEN, een Ban en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, meer bepaaldelijk *Westfriesland* genaamd, ſtrekkende ten Oosten langs den Zeedijk. De geheele uitgeſtrektheid vinden wij op ruim achthonderd tweeënzeventig Morgens, en het getal der Huizen, volgens de jongſte opneeming, op tweehonderddertien begroot. Twintig meer telde men 'er honderd jaaren vroeger. Het Dorp is vrij aanzienlijk, en in verſcheiden Buurten verdeeld. De Kerk ſtaat, na genoeg, in 't midden.

VENLO, eene ſterke Stad, in Staats Opper-Gelderland, aan den regter oever der *Maaze*, omtrent op gelijken afſtand, van vier uuren, boven de Stad *Gelder*, en beneden de Stad *Roermonde*. Een weinig voor het midden der Veertiende Eeuwe ſchijnt *Venlo* inzonderheid bekend te zijn geworden. REINOUD DE II, Hertog van *Gelder*, begiftigde de Plaats met Stads Geregtigheden, en beſloot haar binnen eenen Muur. Verſcheiden maalen leedt *Venlo* vijandlijke aanvallen. Vrouw MARGARETA naderde vergeefs, in den Jaare 1511, de Stad met een magtig Leger. Met weinig meer geluks beproefde Keizer KAREL DE V daar tegen zijne kragten, in den Jaare 1543, met een talrijken hoop Duitſchers en Italiaanen. De Stad kwam inderdaad in zijne handen, doch onder beding voor de Ingezeetenen van een voordeelig Verdrag, zedert bij den naam van het *Verdrag van Venlo* bekend. In de maand April des Jaars 1579 tradt *Venlo* in het vermaarde Verbond, bij den naam van *Unie van Utrecht* bekend. Zeven jaaren laater maakte zich de Hertog VAN PARMA meester van de Stad. Vergeefs zogt Prins MAURITS, in den Jaare 1606, haar tot de Staatſche zijde wederom over te brengen. Niet eerder gelukte dit, dan in den Jaare 1632, onder het beleid van Prinſe FREDERIK HENDRIK. Doch zij viel, van nieuws, den

den Spanjaard in handen, vijf jaaren daar naa, door de lafhartigheid des Stadvoogds, NIKOLAAS VAN BREDERODE. In de maand September des Jaars 1702 viel zij in de handen der Bondgenooten, en wierdt vervolgens, bij het Traktaat van Barriere, den Algemeene Staaten afgeſtaan; in wier handen zij, tot heden toe, gebleeven is; hoewel, terwijl wij dit ſchrijven, de Wapens der nieuwe Franſche Republiek, aan hun Hoog Mogende den eigendom daar van betwisten, en de kans onzeker is, welk het lot deezer Vestinge zal worden.

De gedaante der Stad, die ongeveer een uur gaans in haaren omtrek beſlaat, is vierkant. Aan den Maaskant is zij met een ſteenen Muur, en aan de Landzijde met een aarden Wal, van eene wijde Graft omgeeven, verſterkt. Hier en daar buiten de Stad zijn Verſchanzingen opgeworpen, die het naderen moeilijk maaken. Men telt 'er vier Poorten: de Maas Poort, de Roermondſche Poort, de Gelderſche Poort en de Keulſche Poort. Het getal der Huizen wordt op ruim achthonderd, en dat der Ingezeetenen op ongeveer vierduizend begroot. De meeste van deeze zijn Roomschgezind; volgens het Barrieren-Tractaat mogen zij alle de deelen van hunnen Godsdienst in 't openbaar verrigten, en zijn in het bezit van de Kerspel-Kerk. Voorts heeft men 'er twee Mannen- en drie Vrouwen-Kloosters. Gezamentlijk behooren zij onder het geeſtlijk regtsgebied van den Biſchop van *Roermonde*. De Gereformeerden hebben 'er twee Predikanten, welke den dienst in éene Kerk waarneemen. Het Stadshuis en de wooning van den Kommandant zijn de eenige Gebouwen, die eenig aanzien hebben. Voormaals was *Venlo* eene bloeiende Stad, door den veelvuldigen handel, die 'er omging. Zij was een lid van het vermaarde Hanze-Verbond. De Lakenweeverij gaf 'er werk aan veele handen, gelijk ook het maaken van Sloten en ander klein Yzerwerk. Daarenboven geneerden zich veele burgers met den Graanhandel. Bij al hetwelk nog kwam het vertier der Goederen, langs de Maaze, die veelal op *Venlo* geſcheept wierden. Door het verloop der tijden, en vooral door de zwaare Maastollen, is deeze bloei merkelijk verminderd, en *Venlo* eene doodſche

Stad

Stad geworden. De Regeering beſtaat uit Schout; een Burgemeester, die jaarlijks, door de Algemeene Staaten, aangeſteld of in zijn Ampt bevestigd wordt; twee Schepens, die insgelijks van de Algemeene Staaten, doch voor hun leeven, hunne aanſtelling ontvangen; en eindelijk drie Raaden, hier *Raadsverwanten* genoemd; zij worden door den Burgemeester en de Schepens verkoozen, om hun leeven lang in 't bewind te blijven.

VENNE, (ADRIAAN VAN DER) gebooren te *Delft*, in den Jaare 1589, van aanzienlijke Ouderen, was geen onbevallig Dichter, en tevens een vermaard Schilder. Op eene niet zeer gewoone wijze ontwikkelde zich in hem de laatstgemelde begaafdheid. Te weeten, door zijne Ouders, tot de beoefening der Weetenſchappen beſtemd, en, ten dien einde, op het Latijnſche School te *Leiden* beſteed zijnde, viel hij, door zijnen dichterlijken geest genoopt, eerlang met den borst op het leezen der aloude Dichters. Getroffen door de fraaie beelden en tafereelen, welke hij, ginds en elders, aantrof, bekroop hem de zucht, om dezelve te verlichaamelijken, en 't geen hem voor de verbeelding zweefde, voor het oog te vertegenwoordigen. Eenigen omgang hebbende met eenen SIMON DE VALK, Goudſmid en Schilder te *Leiden*, begeerde hij dezelfs hulp, om hem in de eerſte beginzelen der Schilderkunst te onderwijzen. 't Gevolg hier van was, dat hij zich eerlang, geheel en al, aan de Schilderkunst overgaf, wordende door JERONYMUS VAN DRIEST, een fraai Schilder in 't Graauw, daar in verder voorgelicht. Toen VAN DER VENNE naderhand op eigen vlerken dreef, ontmoetten zijne kunstſtukken zo veel goedkeuringe, dat ze van den Prins VAN ORANJE, den Koning van *Deenemarken*, en verſcheiden andere Vorſten en Grooten ijverig gezogt wierden. Intusſchen was hem zijn dichterlijk vernuft van geen geringen dienst, tot het uitvinden van fraaie Ordonnantien, die van de Plaatſnijders ernſtig begeerd en vlijtig gezogt wierden. Veele Zinnebeelden, bij de liefhebbers der Prentkunst nog in agting, zijn daar van de vrugt geweest. Met naame zijn de Zinnebeelden in de Werken van den Vaderlandſchen Dichter en Hollandſchen Raad-

pen-

penſionaris JAKOB CATS, de vrugten van het vernuft van onzen Dichterlijken Kunstſchilder. De tijd van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken.

Zie HOUBRAKEN.

VENNIP, eene Ambagtsheerlijkheid in *Rhijnland*, groot, volgens de opgave in de Verpondingslijsten, honderddrieënzestig Morgens en tweehonderdvierënveertig Roeden, gelegen tuſschen het Haarlemmermeir en het Dorp *Hillegom*. Hoewel de grond vrij goed land is, vindt men 'er geene woonhuizen, maar ſlegts twee Watermolens. *Vennip* behoort aan de Stad *Leiden*, die 'er de vrije Jagt heeft.

VERBOND *en Smeekſchrift der Edelen.* Geenen ondienst oordeelen wij, aan veelen onzer Leezeren te zullen doen, met een zaaklijk berigt van een voorval, zo beroemd in de Vaderlandſche Geſchiedenisſen, en 't welk den eerſten grond leide tot de afſchudding van het Spaanſchen lijf- en zielenjuk. Ik heb het oog op de vermaarde Vereeniging, een weinig naa het midden der Zestiende Eeuwe, door een merkelijk getal van Nederlandſche Edelen aangegaan, en het verzoek, welk zij vervolgens aan de Landvoogdesſe inleverden, om bevrijding van eenige bezwaaren, welke de Spaanſche heerſchappij inzonderheid ondraaglijk maakten. Dit algemeene bij onze Leezers als bekend onderſtellende, gaan wij de meest merkwaardige bijzonderheden, het altoos gedenkwaardig voorval betreffende, verhaalen.

De meest waarſchijnlijke aanleiding tot het *Verbond* vinden wij aldus vermeld. PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, hoewel onder zekere bepaalde voorwaarden tot Graaf en Heer der Nederlanden gehuldigd, verbrak, nogthans, deeze voorwaarden, door het vernietigen van de burgerlijke Vrijheden en Voorregten van Landen en Steden, en door zijne poogingen om een willekeurig gezag over gantsch Nederland in te voeren, en het gantſche volk in altoosduurende ſlaavernij te brengen; alles met eene zigtbaare inbreuk op 's Lands vrijheden,

den, gewoonten, regten en herkomſten, en op zijne plegtig gezworene eeden. Bij deeze overheerſching van het Lichaam, kwam die van den Geest; blijkbaar in het afkondigen en uitvoeren van ſtrenge Bloedplakaaten tegen de Onroomſchen, het vermeerderen van het getal van Spaanſche of Spaanschgezinde Biſchoppen, en vooral ook door de oprigting van den helſchen Regtbank der Inquiſitie, waar door duizenden van Landzaaten, die niet met de Roomſche Kerk dagten, aan de ondraaglijkſte folteringen wierden overgegeeven. Meer dan eens, doch telkens vrugtloos, hadden verſcheiden Provincien en Staaten, over alle deeze ſchennisſen van burgerlijke en godsdienſtige Voorregten, zich beklaagd, en daar omtrent herſtel verzogt. Tot geen ander doelwit ſtrekte ook het *Verbond der Edelen.* Geenzins hadden zij eenen toeleg, om den Koning van zijn wettig gezag over de Nederlanden te ontzetten, even min als om de openbaare oeffening van den Roomſchen Godsdienst te weeren, en den Hervormden, in de plaats daar van, alleen en bij uitſluiting te doen aanneemen. Regelrecht onbeſtaanbaar met dit laatſte is het, dat ook veele Edelen, den Roomſchen Godsdienst openlijk toegedaan, aan het Verbond deel namen. Het doelwit was geen ander, dan de bewerking van eene vrije Godsdienstoeffening voor Roomſchen en Onroomſchen, en eene Vrijheid in een Burgerſtaat, op 's Lands Wetten gegrondvest, en door den Vorst bezwooren; met andere woorden, Vrijheid in den Burgerſtaat en in den Godsdienst, of, zo als Prins WILLEM DE I het uitdrukte, *Vrijheid des Vaderlands en der Conſcientie.*

Om dit oogmerk te bereiken, waren veele Edelen, reeds geruimen tijd, op middelen bedagt geweest. Een der hinderpaalen daartegen, was, de zwaarigheid om in genoegzamen getale, ter onderlinge raadpleeginge, bij een te vergaderen. Gelegenheid daar toe gaf hun, eindelijk, de bruiloft van ALEXANDER FARNEZE, *Prinſe van Parma*, met de Prinſes van *Portugal*, die, in den herfst des Jaars 1565, met groote ſtaatelijkheid te *Bruſſel* wierdt gevierd, en tot welken bijkans alle Nederlandſche Edelen en Grooten genodigd waren. In het gewoel der vreugdebedrijven verlooren de misnoegde Edelen geenzins hun doelwit uit hart en oog, maar namen

veel-

veeleer herzelve te baate, om den agterdogt te ontduiken. Ten getale van twintig, of daar omtrent, vergaderden zij in het huis van den Graave VAN KUILENBURG, ſtaande, te *Bruſſel*, op de Paerdemarkt. Den Leeraar FRANCISCUS JUNIUS, die thans te *Antwerpen* in de Franſche taal predikte, aldaar ontbooden hebbende, en naa dat deeze eene Leerrede en Gebed voor hun gedaan hadt, openden zij hunne raadpleegingen, die eenige maalen hervat wierden, en ten gevolge hadden een plegtig Verbond, waar van, naastdenkelijk, de vermaarde Staatsman en boezemvriend van Prinſe WILLEM DEN I, FILIPS VAN MARNIX, *Heer van St. Aldegonde*, de Opſteller was, en waar van de voornaamſte inhoud hier op neder kwam. „ De „ Edelen hadden, in 't zekere, bevonden, dat een hoop „ vreemdelingen, ongezind tot het welvaaren van deze lan„ den, en, onder een valſch voorwendſel van grooten ijver „ voor 't Katholijk geloof en 's volks eendrachtigheid, niets „ anders zoekende, dan hunne eerzucht, onverdraaglijken „ hoogmoed en onverzadelijke gierigheid te verzadigen, al „ was 't dan ten koſte van den Koning en zijne onderzaa„ ten, zijner Majeſteit zoo veel hadt weten wijs te maken „ door hunne geblankette redenen en valſche onderrichtingen, „ dat de Koning, ondanks alle vertoogen, en tegen zijnen „ eed aan God en de Nederlanderen gedaan, in plaats van 't „ verzachten der ſtrenge plakaaten, betreffende den Gods„ dienst, waar toe Hij hope hadt gegeven, integendeel de „ verderflijke Inquiſitie met alle geweld wilde invoeren; zij „ beſchouwden het geloofsonderzoek, niet alleen als onrede„ lijk, en met alle Godlijke en menſchelijke wetten ſtrijden„ de, maar ook alle ſtrenge vervolgingen en wreedheden „ verre te boven gaande, die ooit te voren door de verwoed„ ſte dwingelanden onder de heidenen gepleegd zijn, en ner„ gens toe ſtrekkende, dan tot oneer van Gods naam, en „ tot geheele verwoestinge, verlies en ondergang van de Ne„ derlanden; want daar door worden alle gezag en gebied „ den Inquiſitiemeesteren onderworpen, de onderzaaten tot „ eeuwige en ellendige ſlaaven gemaakt, alle menſchen van „ eer in geſtadig gevaar van bloed en goed geſteld: zoo dat „ een prieſter, Spanjaard of eenig ander booswicht, den al„ ler-

„ lervroomſten perſoon willende krenken, hem door middel
„ van de Inquiſitie kan doen beſchuldigen, gevangen nemen,
„ ja ſterven en zijne goederen aanſlaan, welk laatſte zich al-
„ toos van zelfs verſtaat, zonder dat hij gehoor zal krijgen
„ tot zijne verantwoordinge of verdediginge. [Daarenboven
„ was de Inquiſitie geſchikt, om alle oude wetten, gewoon-
„ ten, vrijheden, voorrechten en herkomen dezer Landen te
„ krenken, de vrijheid van ſpreken in de Staatsvergaderingen
„ wegtenemen, en de Overheden te benadeelen. Hier door
„ zouden Gods eer en 't Katholijk geloof, welk zij voorna-
„ men te beſchermen, groot gevaar loopen, de Koning van
„ gezag in alle zijne' ſtaaten beroofd worden, de koophan-
„ del ophouden, de ambachten te niet loopen, de bezittin-
„ gen en frontierſteden weinig verzekerd, het gemeene volk
„ tot muiterij vervoerd, en alles in afgrijſelijke verwarringe
„ gebragt worden. Dit alles rijpelijk gewogen hebbende,
„ achtten de Edelen zich met reden verplicht, tegen zoda-
„ nige dreigende en onlijdelijke onheilen te waken, en door
„ goede middelen voor de behoudeniſe van hunne perſoonen
„ en goederen zorge te dragen, om niet ten roof aan hun
„ gegeven te worden, die, onder ſchijn van Godsdienst en
„ geloofsonderzoek, zich zelven zochten te verrijken en
„ vergulden met hun bloed, leven en bezittingen. Weshalven
„ zij, als 's Konings getrouwe leenmannen en Edellieden,
„ goedvonden, een vast en heilig Verbond te maken, waar
„ bij zij, met plechtigen eede, elkanderen beloofden, naar
„ al hun vermogen te beletten, dat de Inquiſitie zou worden
„ aangenomen, of op eenige wijze onderhouden, openbaar
„ en heimelijk, onder welken dekmantel en benaminge 't zou
„ mogen wezen. Zij zouden in tegendeel alle moeite aanwen-
„ den, dat zij geheel en al uitgeroeid en vernietigd wierde,
„ als zijnde de oorſprong van alle wanorde en ongerechtig-
„ heid; [in navolginge der Napolitaanen, die zoo veel ver-
„ worpen hebben tot groote vertroostinge van hun Land].
„ Zij betuigden nochtans voor God en menſchen, met een
„ goed geweten, dat zij niet van meeninge waren iet te on-
„ dernemen, 't gene eenigzins zou ſtrekken tot oneer van
„ God, of verminderinge der hoogheid van den Koning en

„ zijne

„ zijne Staaten, maar in tegendeel, dat zij geen anderen toe-
„ leg hadden, dan den Koning en zijnen Staat voortestaan,
„ alle goede orde en regeeringe te bewaren, en allen oproer
„ en scheuringe van 't gemeen, naar vermogen, te weren.
„ Zij beloofden, onder eede, dit verbond heilig en onver-
„ brekelijk, ten allen tijde, te onderhouden, zoo lang zij in
„ deze waereld zouden zijn: den almachtigen God tot ge-
„ tuige nemende over hunne zielen en gewissen, dat zij,
„ met daaden of woorden, wetens en willens, op eenigerhan-
„ de wijze, hiertegen niets doen zullen. En om dit Verbond
„ te bevestigen en voor altoos in kracht te doen blijven, be-
„ loofden zij de een den anderen allen bijstand met goed en
„ bloed, als broeders en getrouwe vrienden, te betoonen,
„ op dat niemand der bondgenooten gekweld of vervolgd
„ worde aan lijf en goed, uit hoofde der Inquisitie of pla-
„ kaaten daaruit spruitende, noch ook ter oorzaake van dezé
„ verbintenisse. En in geval aan iemand van de broeders en
„ bondgenooten eenige moeite en vervolging wierde aange-
„ daan, beloofden en zwoeren zij, denzelven bijtestaan, in
„ alles, met lijf en goed, zonder iet te sparen, en zonder
„ eenige uitvlucht of voorwendsel, ja even eens of het voor
„ hunne eigene persoonen was; wel uitdrukkelijk verstaande,
„ dat het niet zal baten, zich van dit Verbond ontslagen te
„ rekenen, wanneer de vervolgers hunne vervolgingen onder
„ eenig voorwendsel bedekken, als of zij niet voorhadden te
„ straffen dan de wederspannigheid, of wat iet soortgelijks
„ meer mochte zijn, mits dat het met waarschijnlijkheid blij-
„ ke, dat de aanleiding uit de voorgemelde oorzaken voort-
„ kwam. Zij verstonden, dat in zulke en dergelijke gevallen
„ de misdaad van weerspannigheid niet kon voorgewend wor-
„ den, naardien de oorsprong te vinden is in eenen heiligen
„ ijver en loflijke begeerte, ter handhavinge van Gods eer,
„ 's Konings hoogheid, de algemeene rust, met de zekerheid
„ van hun eigen lijf en goed, en de bescherminge van hunne
„ huisgezinnen, vrouwen en kinderen, waartoe God en de
„ natuur hen verbonden. Dit alles echter met dien verstan-
„ de, en onder belofte, dat elk van hun, in alle onderne-
„ mingen van dien aart, zich zal schikken naar den gemeenen

„ raad van alle de broeders en bondgenooten, of hunne ge-
„ machtigden, op dat deze heilige vereeniging altijd wel en
„ heilig onderhouden worde, en 't gene met gemeene toe-
„ ſtemminge geſchiedt, des te vaster en van meerder waarde
„ blijve. Eindelijk ter oorkonde en zekerheid van dit hun
„ Verbond, aanriepen zij den allerheiligſten naam van den
„ levenden God, Schepper van hemel en aarde, en al wat
„ in dezelve is, als den Richter en doorgronder van hunne
„ harten, gewetens en gedachten, en die hunnen wensch en
„ raadſlag kende, Hem ootmoedig ſmeekende, dat Hij hun
„ de genade van zijnen heiligen Geest wilde ſchenken, op
„ dat alle hunne verrichtingen en aanſlagen een goeden en
„ gelukkigen uitſlag mochten hebben, tot eer van Zijnen al-
„ lerheiligſten naam, tot algemeene rust en vrede, en tot
„ zaligheid van hunne zielen, Amen."

Zo ras het Verbond in de Franſche taal opgeſteld, en vervolgens in 't Hoogduitsch, Engelsch en Nederduitsch vertaald was, maakte men eenen aanvang om ondertekenaars te winnen; het getal was, in 't eerst, gering, doch groeide allengskens, door onderſcheidene middelen, ten dien einde aangewend, ten getale van vierhonderd, meest allen Edelen; 't welk, eerlang, naa dat het Smeekſchrift was overhandigd, wel tot tweeduizend ſteeg; onder welk getal, evenwel, ook veele Kooplieden en zommigen van lager ſtand, zich zullen bevonden hebben. Terwijl wij hier naa de naamen van eenige der voornaamſte Ondertekenaars zullen melden, merken wij hier aan, 't geen zommigen vreemd mag ſchijnen, dat de naamen van den Prinſe VAN ORANJE, en die der Graaven van EGMOND, HOORNE, MEGEN en HOOGSTRAATEN, zo min als die van den Markgraave VAN BERGEN en van den Baron DE MONTIGNY, onder het Verbondſchrift niet geleezen wierden. Men geeft hier van verſcheiden redenen, van de bijzondere omſtandigheden dier Heeren ontleend, die anderzins voor de Nederlandſche Vrijheid vervolgens kloekmoedig in de breſ ſprongen. Eene menigte affchriften wierdt 'er van het Verbond gemaakt, en door alle de Nederlandſche gewesten verſpreid, alwaar de voornaamſte hoofden hunne zendelingen en be-

bewindslieden hadden, om het Geſchrift ſmaaklijk te maaken, en bijval te doen vinden. In vervolg van tijd leende een geleerd Friesch Edelman, TJALLING EYSINGA genaamd, zijne pen, om van het Verbond een kort begrip op te ſtellen.

Met het begin des Jaars 1566, toen nu het getal der Verbondene Edelen merkelijk was toegenomen, hielden zij eene Vergadering, eerst te *Breda*, en vervolgens te *Hoogſtraten*. In de eerſte zamenkomst wierdt het Smeekſchrift ontworpen, 't welk vervolgens aan de Landvoogdesſe ſtondt overhandigd te worden; terwijl de Vergadering te *Hoogſtraten* diende om te beraadſlagen over den tijd wanneer, en de wijze, op welke men het Smeekſchrift zoude inleveren. Het beſluit hier omtrent viel, dat de Edelen ongewapend, en bij geſchrifte, hun verzoek aan de Hertoginne zouden voordraagen, en, ten dien einde, in 't begin van de maand April des gemelden Jaars 1566, zich na *Brusſel* begeeven.

Eene zaak van zo veel aangelegenheids konde onmogelijk met zo veel geheimhoudinge behandeld worden, of het gerugt daar van moest ten Hove doordringen. Doch vermits hetgeen, van dien kant, ondernomen of volvoerd wierdt, niet tot ons plan behoort, zullen wij deswegen geen verſlag doen, maar de Edelen na *Brusſel* verzellen. Op den derden April, tegen den avond, deedt Heer HENDRIK VAN BREDERODE zijne intrede te *Brusſel*, aan het hóófd van omtrent tweehonderd Edelen, allen te paerd, en ongewapend. Kort naa hem verſcheen Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinſe WILLEM DEN I, insgelijks van Edelen verzeld, en nam zijnen intrek ten huize van zijnen broeder. Eerlang vergaderden alle de Bondgenooten ten huize van den Graave VAN RUILENBURG, alwaar BREDERODE en NASSAU de naamen der Verbondelingen nogmaals voorlazen, die, zo voor hun zelven als voor de afweezenden, betuigden, in de zelfde gevoelens te volharden. Toen deedt men hen met eede bevestigen; „ dat „ indien iemant der Bondgenooten, wegens den Godsdienst „ of dit Verbond, in gevangenis mogt geworpen worden, de „ overigen aanſtonds met eenen of twee Gevolmagtigden, „ wien de zorge van het Verbond, in elk Gewest, was aan„ bevolen, handelen zouden; en dat alle de Bondgenooten,

„ was 't noodig, zonder tijdverzuim, de wapenen zonder
„ opvatten, om den gevangen Bondgenoot te hulp te koo-
„ men."

Op den vijfden April verzogten de Edelen gehoor bij de Landvoogdesse; 't welk hun vergund wierdt, 's middags tusschen twaalf en één uuren. Ten getale van, meer of min, vierhonderd, ging de sleep, uit het huis van den Graave VAN KUILENBURG, in alle stilte en in staatelijken optogt, ten Hove; allen ongewapend, doch gevolgd van hunne dienaaren, welke, volgens zommigen, van zijdgeweer en geladene pistoolen, onder hunne klederen verborgen, voorzien waren. Ook vindt men aangetekend, dat het Plein van 't Hof opgevuld was met vrienden en begunstigers der Bondgenooten, met oogmerk, indien iets tegen hen ondernomen wierdt, om terstond bij de hand te zijn. Inmiddels bevondt zich de Landvoogdes in de Vergaderplaats van den Raad van Staate, verzeld van de Landvoogden der bijzondere Provincien, de Vliesridders en de Raaden van Staate. De stoet zijnde binnen gelaaten, en na eene eerbiedige buiging voor de Landvoogdes en de Heeren, tradt Heer HENDRIK VAN BREDERODE, als de Woordvoerder, voorwaarts, en zijne eene knie ter aarde geboogen hebbende, gaf hij der Hertoginne opening van het oogmerk deezer bezendinge, in eene aanspraak van deezen inhoud: „ Mevrouw! de Edelen, in deze stad vergaderd, en
„ anderen van gelijken rang in merkelijken getale, die zich,
„ om zekere redenen, hier niet hebben laten vinden, heb-
„ ben goedgevonden, voor den dienst des Konings en het
„ algemeen belang van deze Nederlanden, dit vertoog, in
„ allen ootmoed, aan uwe Hoogheid aan te bieden; waar op
„ het Uwer Hoogheid zal gelieven, zoodanig besluit te ge-
„ ven, als zij zal vinden te behooren: biddende uwe Hoog-
„ heid 't zelve ten beste te willen nemen. Wijders, Me-
„ vrouw, zijn wij onderricht, dat wij bij uwe Hoogheid,
„ bij de Heeren van den Raad en anderen, beschuldigd zijn,
„ dat deze onze beraadslaging voornaamlijk ingericht was,
„ om beroerte, opstand en muiterije te veroorzaken; en, dat
„ nog afgrijslijker is, men heeft ons nagegeven, dat wij van
„ Heer wilden veranderen, en verbonden en samenzweringen

„ zou-

„ zouden aangegaan hebben met vreemde Vorſten en krijgs-
„ hoofden, zoo Franſchen, Duitſchen, als anderen; 't welk
„ ons nooit op de gedachten gekomen, en volkomen ſtrij-
„ dig is met onze trouwe, en met 't gene uwe Hoogheid
„ door dit ons vertoog zal bevinden. Niettemin, bidden wij
„ uwe Hoogheid, ons te willen noemen en ontdekken, die,
„ zoo onrechtvaardig, eene zoo edele en eerwaardige verga-
„ deringe belasterd hebben. Voorts, Mevrouw, hebben de
„ genoemde Heeren verſtaan, dat ſommigen van hun in 't
„ bijzonder beſchuldigd zijn, dat zij de hand zouden geleend
„ en hun best gedaan hebben, zoo met Franſchen als andere
„ vreemdelingen, om dien vervloekten aanſlag ter uitvoer te
„ brengen, waar over wij, in 't gemeen, gevoelig aangedaan
„ zijn. Hierom bidden wij uwe Hoogheid ernſtelijk, ons
„ zoo veel gunst en genegenheid te willen bewijzen, van de
„ naamen der beſchuldigers en beſchuldigden te melden, op
„ dat het ongelijk en de ſchelmerijen ontdekt zijnde, uwe
„ Hoogheid daar over kort en voorbeeldig recht moge doen,
„ en dat om onheilen en ergernisſen, die daar uit rijzen
„ konden, voor te komen: ons wel verzekerd houdende,
„ dat uwe Hoogheid nimmer dulden zal, dat zulk edel en
„ eerlijk gezelſchap met zoodanige ſchandelijke en doemwaar-
„ dige handelingen beklad blijve."

Naa deeze aanſpraak, reikte de Heer VAN BREDERODE aan de Hertoginne Landvoogdesſe het Smeekſchrift der Edelen over, waar van de inhoud hier op neder kwam. „ Me-
„ vrouw! het is kennelijk genoeg, dat door de gantſche
„ Christenheid altoos ten hoogſten vermaard is geweest, en
„ als nog is, de groote getrouwheid van de Nederlanders
„ jegens hunne Heeren en natuurlijke Prinſen, waar in de
„ Adel ten allen tijde den voorrang hadt, als die nooit goed
„ of bloed geſpaard heeft, om hunne grootheid voorteſtaan
„ en te vermeerderen; waar in wij, de ootmoedigſte onder-
„ zaaten van zijne Majeſteit, gewillig zijn altijd meer en
„ meer te volharden, zoo dat wij ons dag en nacht gereed
„ houden, om dezelve met onze lichaamen en goederen op
„ 't ootmoedigſte te dienen: en ziende, in welken ſtaat de

„ zaken tegenwoordig staan, hebben wij liever een weinig
„ ondanks ons op den hals willen halen, dan voor uwe
„ Hoogheid zulke dingen verzwijgen, die naderhand tot on-
„ dienst van zijne Majesteit zouden kunnen strekken, en den
„ vrede en rust van deze landen te gelijk verstoren; hopen-
„ de, dat de uitkomst met den tijd toonen zal, dat onder
„ alle dienſten, welke wij zijner Majesteit ooit zouden mo-
„ gen gedaan hebben of nog in 't vervolg doen zullen, deze
„ voor den aanmerkelijkſten en tijdigſten moet gerekend worden.
„ Waarom wij ons op 't sterkſte verzekerd houden, dat uwe
„ Hoogheid dien in den besten zin zal opnemen. Hoewel
„ wij dan, Mevrouw, geenzins twijfelen, of 't gene zijne
„ Majesteit voor dezen bepaald, en nu op nieuw bevolen
„ heeft, nopens de Inquisitie en de scherpe onderhoudinge
„ der plakaaten op 't stuk van den Godsdienst, hadt zijn
„ grond en een rechtmatigen titel, en dat om de hand te
„ houden aan 't gene Keizer KAREL met een goeden toeleg
„ vastgesteld hadt: nochtans gemerkt het verschil van tijden
„ ook onderscheiden hulpmiddelen vordert, en dat, sedert
„ eenige jaaren herwaards, de voorschreven plakaaten, schoon
„ zij nog al niet met alle strengheid uitgevoerd zijn, ge-
„ duurig gelegenheid gegeven hebben tot veele bezwaarnissen
„ en onheilen, zeker het laatste besluit van zijne Majesteit,
„ waar bij dezelve niet alleen verbiedt, de gezeide plakaaten
„ eenigzins te matigen, maar ook uitdrukkelijk belast, de
„ Inquisitie te onderhouden, en de plakaaten ten strengſten
„ naar te komen. Dit doet ons rechtmaatig vreezen, dat
„ daar door niet alleen de onheilen zullen vermeerderd wor-
„ den, maar dat daar uit ook, eindelijk, een oploop en al-
„ gemeene beroerte volgen kon, strekkende tot eene ellendige
„ verwoestinge van 't gantsche land, volgens de duidelijke
„ blijken van 's volks ongesteldheid, welke zich reeds, aan
„ alle kanten, oogschijnlijk, vertoonen. Wij hadden dan tot
„ nu toe gehoopt, bespeurende de duidelijkheid en grootheid
„ van 't gevaar, welk ons dreigt, dat door de Heeren of
„ 's Lands Staaten, bij tijds, daar over vertoogen aan uwe
„ Hoogheid zouden gedaan zijn, om daar tegen te voorzien,
„ tot wegneminge van de oorzaak en den oorsprong van 't

„ kwaad.

„ kwaad. Dan nademaal wij zien, dat zij zich niet opgedaan „ hebben, om eenige reden, ons onbekend, en dat het „ kwaad, ondertuſſchen, van dag tot dag, grooter wordt, „ zoo dat het gevaar van oproer en algemeenen afval voor „ de deur is; hebben wij ons verplicht geacht, volgens den „ eed van getrouwheid en hulde, als mede uit hoofde van „ onze toegenegenheid, welke wij tot den Koning en het „ Vaderland hebben, niet langer te vertoeven, maar liever de „ eerſten te zijn om ons te kwijten naar behooren, en dat „ zoo veel te vrijmoediger, om dat wij alle reden hebben te „ hopen, dat zijne Majeſteit onze waarſchouwinge ten beſte „ nemen zal, ziende dat de zaak ons meer, dan anderen, „ aangaat, als die meer bloot geſteld zijn voor de ongemak- „ ken en rampen, welke gemeenlijk uit ſoortgelijke voorval- „ len ontſpruiten; hebbende wij onze goederen en huizen, „ voor 't grootſte deel, ten platten lande liggen, en dus tot „ een' roof voor elk opengeſteld. Wij merken daar bij ook „ op, dat, wanneer de voorſchreven plakaaten geſtreng ge- „ volgd worden, gelijk zijne Majeſteit dit uitdrukkelijk be- „ veelt, niemand onder ons in 't algemeen is, zelfs niemand „ in dit gantſche land, van welken ſtaat en rang hij zij, of „ hij zal bevonden worden, lijf en goed verbeurd te heb- „ ben, en onderworpen te zijn aan de valſche beſchuldiginge „ van den eerſten vijand, die, om deel aan de verbeurdver- „ klaarde goederen te hebben, hem zal willen bedichten, on- „ der 't dekſel van de plakaaten; wanneer hem geen andere „ toevlucht zou overig blijven, behalven de oogluiking van „ den Richter, in wiens genade alleen zijn bloed en goed „ ſtaan zullen. Uit dien hoofde hebben wij te meer reden „ om uwe Hoogheid allerootmoedigſt te bidden, gelijk wij „ thans doen door dit ſmeekſchrift, daar in te willen voor- „ zien, en, wegens 't gewicht der zaak, zoo ſpoedig moge- „ lijk, lemand naar den Koning aftevaardigen, die bekwaam „ is, om denzelven hier van te verwittigen en in onzen naam „ ootmoedigſt te ſmeeken, dat het hem gelieve hier in te „ voorzien, zoo voor het tegenwoordige, als voor het toe- „ komende; en, naardien dit nooit plaats zal kunnen hebben, „ zoo lang de voorſchreven plakaaten in volle kracht blijven,

„ denzelven aantewenden, zich lichtelijk zal laten gezeggen,
„ om de andere landen en steden van de Inquisitie, daar de-
„ zelve is, te ontheffen, gelijk men kan afnemen uit 't gene
„ reeds besloten is op 't verzoekschrift der hoofdsteden van
„ Brabant, dat zij daar mede niet belast zullen worden. En
„ zal haare Hoogheid zoo veel te vrijmoediger alle goede
„ diensten bij zijne Majesteit, tot het voorschreven einde,
„ inwenden, om dat zij voor zeker houdt, dat de Edelen
„ een voornemen en bepaalden toeleg hebben, om niets te
„ veranderen in 't stuk van den ouden Godsdienst, in deze
„ landen onderhouden, maar denzelven te handhaven met
„ al hun vermogen te onderhouden."

De Edelen, over deeze kanteekening geraadpleegd hebbende, vonden daar in geen genoegen: weshalven zij te raade wierdt, nog een ander Verzoekschrift in te leveren. Andermaal verzogten zij daarom gehoor, 't welk hun op den achtsten April wierdt toegestaan. Wederom door den mond van BREDERODE, leverden zij een Vertoog in, van dien volgenden inhoud. „ Mevrouw, gezien hebbende het bijschrift, 't welk „ uwer Hoogheid believd heeft ons te geven, hebben wij „ niet willen nalaten in de eerste plaats U zeer ootmoedig te „ danken voor zoo spoedig een beschreid, inzelijks voor 't „ genoegen, dat uwe Hoogheid gehad heeft over deze ver- „ gadering, welke om geen andere oorzaak is gehouden dan „ tot dienst van zijne Majesteit, en 's Lands welvaren en „ ruste. Maar wij hadden wel gewenscht, tot veel meerder „ vergenoegen en ruste van dit Land, dat de gemelde kan- „ teekening van uwe Hoogheid wat uitvoeriger en duidelij- „ ker geweest was. Nietteminder, nademaal uwe Hoogheid, „ gelijk wij tot ons leedwezen verstaan, zulke macht niet „ heeft, als wij wel zouden wenschen, verlaten wij ons op „ de hope en verzekeringe, welke uwe Hoogheid ons gege- „ ven heeft, dat zij, zoo bij de Overheden als de Inquisi- „ teuren, zorge dragen zal, en hun bevelen, zich te onthou- „ den van alle vervolgingen, spruitende uit de Inquisitie, be- „ veelen of plakkaten, zoo oude als nieuwe, op 't stuk van „ den Godsdienst, tot dat zijne Majesteit anders zal bevolen

„ heb-

„ hebben. Wij van onzen kant, Mevrouw, nademaal wij
„ niet anders begeeren, dan ons te voegen naar alles, wat
„ door den Koning, met raad en bewilliginge der algemeene
„ Staaten, zal belast worden, hopen ons zoo te gedragen,
„ dat uwe Hoogheid geen reden van misnoegen hebben zal.
„ En zoo iemand eenige misdaad, of iet naar oproer zwe-
„ mende bedreef, laat hij, naar verdienſten, geſtraft worden
„ door uwe Hoogheid en den Raad van Staat. Wij betuigen
„ andermaal, dat wij ons van onzen plicht gekweten hebben,
„ indien 'er, bij gebrek van bekwaame voorzorge, eenig on-
„ heil ontſtond. Biddende uwe Hoogheid op 't onderdanig-
„ ſte, dit ons doen vóór aangenaam en ten beste te houden,
„ en te rekenen voor den dienſt van zijne Majeſteit, bieden
„ wij ons zelven aan, om zeer ootmoedige en getrouwe die-
„ naars van uwe Hoogheid te blijven, en voor haare voeten,
„ in haaren dienſt, te ſterven, zoo dikwils het haar believen
„ zal zulks te gebieden. Wijders, Mevrouw, nademaal 'er
„ een gerucht loopt, waar van wij verwittigd zijn geworden,
„ dat eenigen van onze beſchuldigers ons Verzoekſchrift reeds
„ hebben doen drukken, waar in men eenige punten zou
„ kunnen veranderen, met een oogmerk om onze vergaderin-
„ ge een ihk van oproerigheid aan te wrijven en ons dus bij
„ de heele waereld hatelijk te maken, iet dat gantsch ſtrijdig
„ is met ons rechtmatig doelwit, gelijk aan uwe Hoogheid
„ genoegzaam kennelijk is; zoo verzoeken wij met alle oot-
„ moedigheid, aan 's Konings drukker toeteſtaan, om 't ge-
„ melde Smeekſchrift te drukken naar denzelfden inhoud en
„ van woord tot woord, gelijk het door ons aan uwe Hoog-
„ heid overgeleverd is: dit zou ons, Mevrouw, een ongé-
„ meen groot genoegen geven, en ons te meer doen volhar-
„ den in den dienſt volgens onze aanbiedinge en beloſte in
„ 't gemeen, en in 't bijzonder voor uwe Hoogheid."

Doch ook op die verzoek volgde ſlegts een algemeen antwoord; 't welk onder de Edelen geen klein ongenoegen verzoorzaakte: te meer, om dat hun, door den Graaf VAN BARLAIMONT, eenen der Raadsheeren, bij die gelegenheid, den naam van *Gezen*, of bedelaaren, gegeeven wierdt. Om hun der-

deswegen eenig genoegen te geeven, herhaalde de Hertogin de belofte, op het ſtuk van den Godsdienst en de werkzaamheden der Inquiſitie, eenige gematigdheid en toegeeflijkheid te doen oeffenen: Met deeze belofte vertrokken de Edelen uit *Bruſſel.*

Onder dit alles begonnen de Onroomſchen, in verſcheiden Gewesten, de hoofden in zo verre op te ſteeken, dat zij het beſtonden om openlijk te prediken: 't welk de Landvoogdes bewoog, de Edelen te vermaanen, met raad en daad zich daar tegen aan te kanten, en de vergaderingen der voorſtanders van den nieuwen Godsdienst te helpen ſtooren. Duidelijk bleek hier uit, hoe weinig gehoors het verzoek om vrijheid van openbaare Godsdienſtoeffeninge vondt; en wat, dienevolgens, van de overige punten, in het Smeekſchrift vervat, zoude worden. Dit gaf aanleiding tot eene nieuwe zamenkomst der Edelen, welke thans te *St. Truijen*, eene Stad in het Bisdom van *Luik*, gehouden wierdt, en van het midden van de maand Julij tot het midden van Augustus daurde. Talrijk was deeze Vergadering, beſtaande, volgens zommigen, uit wel vijfhienhonderd of tweeduizend Leden. De zaaken, die hier verhandeld wierden, waren, het werven van Krijgsvolk, het verzamelen van penningen, en het aangaan van verbintenisſen met uitlandſche Mogendheden. Geenen ſchijn heeft het, intuſſchen, dat de ſchandelijke Beeldſtorming, welke, tot oneere der Onroomſchen, kort daar naa uitbrak, in deeze zamenkomst zou beraamd zijn; even min als dat de Bondgenooten een voorneemen zouden hebben opgevat, om de Roomſche Geestlijkheid te vermoorden; hoewel het waarheid is, dat zij de Onroomſchen in hunne beſcherming namen. Eene der vrugten der zamenkomſte te *St. Truijen*, was, een nader Vertoog der Edelen aan de Landvoogdesſe; welke daar door, onder andere, dermaate wierdt in 't naauw gebragt, dat zij beſloot, een weinig toe te geeven, en op den drieënzwintigſten Augustus, aan de Bondgenooten ſchriftlijk verklaarde „ haare toeſtemming te geeven, dat de Heeren, „ die over een Verdrag met de Edelen zouden handelen, „ hun aanzeiden, dat men tegen niemant, op plaatzen, daar „ men tegenwoordig predikte, eenig geweld zou gebruiken,

„ in-

„ in 't gaan na de preek, of in 't keeren, mids het volk de
„ wapenen nederleide, en zich van ergernisſe en ongere-
„ geldheid onthieldt: tot dat bij zijne Majeſteit, met raad der
„ Algemeene Staaten, anders zou beſlooten zijn; doch onder
„ beding, dat de Edelen, op geenerhande wijze, den Katho-
„ lijken Godsdienst en deszelfs oeffening beletten zouden, of
„ iets tegen de Kerken en Geestlijken onderneemen, maar
„ dat zij de Roomſchen hunne Kerken vrijelijk zouden laaten
„ gebruiken, gelijk van ouds plagt te geſchieden." Het ge-
volg deezer Verklaaringe, was een nader Verdrag, met toe-
ſtemming van Koning FILIPS, tusſchen de Hertogin en de
Edelen aangegaan, en plegtig bezworen. De Landvoogdes
beloofde daar bij, in 's Konings naam, „ dat de Inquiſitie
„ ophouden, een nieuw Plakaat afgekondigd, en aan de Ede-
„ len brieven van verzekeringe, aangaande kwijtſchelding van
„ het voorleedene, zouden verleend worden; terwijl de Ede-
„ len, van hunnen kant, beloofden, niets te zullen beſtaan
„ tegen den Koning, deszelfs Staaten, Landen of onderzaa-
„ ten, maar zich, in dienst van zijne Majeſteit, van hunnen
„ pligt te kwijten; de tegenwoordige beroerten, met alle
„ magt, helpen beletten, het plonderen doen ophouden, de
„ Geestlijken beſchermen; voorts de wapenen, bij de Ge-
„ meente opgevat, te doen nederleggen; de verdere voort-
„ planting der openbaare preeke beletten; en eindelijk, allen,
„ die thans, wegens den Godsdienst of anders misnoegd wa-
„ ren, zich te doen onderwerpen aan 't geen de Koning,
„ met de Algemeene Staaten, tot bevorderinge van rust en
„ eenigheid der Godsdienſten, beſluiten zoude."

Eene algemeene blijdſchap veroorzaakte dit Verdrag door het gantſche Land. Bij een plegtig geſchrift verklaarden de Edelen hun Verbond voor vernietigd en van onwaarde, zo lang de verzekerdheid, uit 's Konings naam gegeeven, volſtandig zoude blijven. De beroerten hielden op; de wapens wierden afgeleid; de rust en vrede herleefde; de Onroomſchen oeffenden, met blijdſchap, hunnen openbaaren Godsdienst.

Doch deeze rust en vreugde waren van korten duur. Het Hof maakte zich, eerlang, aan openbaare trouwloosheid ſchuldig, door het ſchenden van het Verdrag, en gaf hier door een blijk

blijk aan de verbondene Edelen, wat hun, in 't vervolg, boven 't hoofd hing. Dit gaf aanleiding tot eene nieuwe Vergadering der Bondgenooten. Zij wierdt beleid te *Dendermonde*, tuſſchen *Antwerpen* en *Gend*, in de maand October des Jaars 1566., en beſtondt, tot meerdere geheimhoudinge, uit weinige leden. Behalven het gemelde, gaven aanleiding tot deeze zamenkomst eenige onderſchepte Brieven van Koning FILIPS, uit welke duidelijk bleek, dat hij geenzins gezind was, zich aan het gemelde Verdrag te houden, maar veeleer ten oogmerke hadt, de Nederlanden in volſtrekte ſlavernij te brengen. De Prins VAN ORANJE, de Graaven VAN EGMOND, VAN HOORN, VAN HOOGSTRATEN en VAN NASSAU verſcheenen, onder de voornaamſten te *Dendermonde*. Wat hier verrigt of beſlooten zij, blijkt niet zeker. Waarſchijnlijk is het, dat men 'er geen bepaald Ontwerp zal beraamd hebben, alzo, niet lang daar na, een goed aantal Edelen eene zamenkomst hieldt te *Amſterdam*; alwaar, waarſchijnlijk, beſlooten wierdt, zo veel mogelijk te beletten, dat de Koning met Krijgsvolk herwaarts overkwam, en, ten dien einde, zijne Majeſteit, in zijn Koninkrijk of elders, zo veel werks te berokkenen, dat aan de Nederlanden niet konde gedagt worden.

Midlerwijl beſpeurde men, ginds en elders, eenige waggeling aan het ontworpen gebouw der Bondgenooten. De Beeldſtorming, hoewel buiten hunne ſchuld ondernomen en volvoerd, gaf daar aan een deerlijken krak. Eenige Bondgenooten, die den Roomſchen Godsdienst bleeven toegedaan, den ondergang van het Vaderlijk geloof dugtende, verlieten het Bondgenootſchap, en tragtten zich met den Koning te verzoenen. Zij, die getrouw bleeven, vervaardigden nog een derde Smeekſchrift, 't welk van den Heer VAN BREDERODE, door TRESLONG, aan de Hertoginne wierdt gezonden, doch, even min als de voorgaanden, geene heilzaame uitwerking deedt. Dit wrogt mede tot den val van het Bondgenootſchap, van 't welk ruim een derde gedeelte zich, eerlang, afzonderde, zommigen uit vreeze voor 's Konings komst, anderen uit hoop op de herwinning van de gunst der Hertoginne. Veel deedt ook tot dien val, het vertrek van den

den Prinſe VAN ORANJE na *Duitſchland*, en de komst des Hertogs VAN ALVA in de Nederlanden. Eenige weinigen, die getrouw bleeven, hadden moeds genoeg om de wapenen op te vatten, om alzo eene nieuwe pooging, ter afſchuddinge van het Spaanſche juk, te wagen. Ten dien einde vervaardigden zij, in den Jaare 1567, een nieuw Verbondſchrift, voornaamelijk ingerigt tot het aanneemen der wapenen, en het verzamelen van penningen. Doch, door het overlijden van den Heere VAN BREDERODE, den voornaamſten beleider van dit ſtuk, ondervondt men ook daar van geene baate.

Zodanig was de uitſlag van het vermaarde Verbond der Edelen; 't welk, hoewel het niet onmiddelijk de bedoelde uitwerking deedt, nogthans, door den invloed, welk het op de gemoederen van veele Landzaaten hadt, moet gehouden worden als den grond te hebben geleid tot de afſchudding van het Spaanſche juk, die vervolgens door de kloekmoedigheid en het taai geduld der Ingezeetenen bevogten wierdt.

Volgens belofte zullen wij hier laaten volgen de naamen van eenigen der eerſte Ondertekenaaren, wier naakoomelingen nog heden meest bekend zijn. Zij zijn deeze: ALBERMADE; ANDRINGA; VAN ARKEL; VAN ASSENDELFT; AYLVA; AYSMA; BEIMA; BENTINCH; BLOIS VAN TRESLONG; VAN DEN BOETZELAAR; BOTNIA; BRONKHORST; BURMANIA; CAMMINGA; CAMSTRA; VAN DER DOES VAN NOORDWYK; DOUMA; DUIVENVOORDE; EMINGHA; EYSINGA; GALAMA; GOSLINGA; GROVESTEIN; VAN HAERWEN; HARRSMA; VAN HAREN; HERINGA; HOLDINGHA; DE LEEFDAEL; VAN MATENES; MARTENA; LOUIS DE NASSAU; VAN DER NOOT; ZUILEN VAN NYVELT; VAN PALLANT; RAEPHORST; RENESSE; ROORDA; SCHELTEMA; VAN SWIETEN; TURK; enz.

Merkwaarwaardig is het, dat op de Lijst der Ondertekenaaren niemant der Zeeuwſche Edelen vermeld wordt. De Schrijver, welken wij ſtraks zullen noemen, geeft daar van redenen, gelijk ook, waarom Prins WILLEM DE I, en eenige an-

andere Voorſtanders der Vrijheid, het Verbond, door hunne Ondertekening, niet bekragtigd hebben.

Zie J. W. TE WATER, *Hiſtorie van het Verbond en de Smeekſchriften der Nederlandſche Edelen, ter verkrijging van Vrijheid in den Godsdienst en Burgerſtaat, in de Jaaren* 1565—1567.

VERDUGO, (FRANÇOIS) gedurende het voorſte gedeelte der Spaanſche beroerten in de Nederlanden, van wegen den Koning van *Spanje*, Stadhouder van *Friesland*, klom van geringe beginzelen tot die aanzienlijke waardigheid, en heeft zich, door verſcheiden goede hoedanigheden, een beroemden naam verworven in de Nederlandſche Geſchiedenisſen. Van geboorte was hij een Spanjaard, en diende, een geruimen tijd, als Stalknegt bij Graave PIETER ERNST VAN MANSVELT. Vervolgens met eene Natuurlijke dogter van den Graave in 't huwelijk zijnde getreeden, tradt hij in den Krijgsdienst; in welken hij zich dermaate kweet, dat hij de gunst en het vertrouwen van den Spaanſchen Opperlandvoogd, Hertoge VAN PARMA, dermaate won, dat hij, naa het overlijden van den Graave VAN RENNENBERG, deszelfs Ampten bekwam, en tot Stadhouder van *Friesland* en *Groningen* wierdt aangeſteld. Om zijn gezag te doen gelden, en tot nog andere oogmerken, vertrok hij, in den Jaare 1581, met den Vaandels Knegten, na zijne Landvoogdij.

De eerſte proeve zijner dapperheid gaf hij in een gevegt met den Staatſchen Kolonel JOHAN NORRITZ. Met een Leger van vierëntwintig kloeke Vaandels Knegten en vier Kornetten Paerdevolk, hadt hij zich nedergeſlagen te *Noordhoorn*, een Dorp in het Westerkwartier van *Groningen*. Niet verre van hem lag de Kolonel NORRITZ gelegerd, met zijne Friezen. Naa eene wijl daadeloosheid, begonnen de laatſten te morren, dat 'er niets wierdt uitgevoerd. Dit ontſtak zijnen moed:

moed: waarom hij, in 't laatst van September des Jaars 1581, met ruim tweeduizend Knegten en vijfhonderd Paerden, op zijnen vijand aanrukte. VERDUGO, zulks verneemende, ſchaart ſtraks zijne magt in ſlagorde, en voorts met de zijnen op de knieën gevallen zijnde, ſtortten zé een vuurig gebed tot God, dat hij den aanvang van het bewind des Stadhouders genadiglijk wilde zegenen. Dapper wierdt 'er, aan weerkanten, geſtreeden, doch meest tot nadeel van VERDUGO, alzo deeze geen groſ geſchut hadt, daar zijn vijand rijklijk van voorzien was. Het vuurig aanrukken der Staatſche Knegten, 't welk hen, in het overzetten der Slooten, in dit gebroken Land, uit het verband rukte, deedt den kans der overwinninge, tot nog toe op de zijde van NORRITS, eenen keer neemen, en overſlaan tot dien van VERDUGO: vooral, naa dat deeze, in eigen perſoon, was doorgedrongen tot aan het vijandelijk geſchut, 't welk ſchandelijk verlaaten wierdt; vervolgende voorts de Staatſche magt, van welke bijkans de helft, een goed getal Paerden en veele Bevelhebbers ſneuvelden, doch aan zijnen kant niet meer dan tuſſchen de vijf en zeshonderd man. Uit zulk een goed begin hoop op het toekoomende geſchiept hebbende, ſloeg zich VERDUGO bij *Vlieliet* en *Grijpskerk* neder, van waar hij den Schans te *Nieuwerzijl* benaauwde. Niet lang, nogthans, vertoefde hij aldaar. Men hadt, naamelijk, door het onder water zetten van een goed gedeelte Lands, hem het langer vertoeven in dien oord onmogelijk gemaakt: te meer nog, alzo door wanbetaling, gebrek en ziekten, zijn volk eenigzins aan het muiten ſloeg. Van hier dat VERDUGO opbrak, om zich in de nabijheid van *Groningen* te gaan legeren. In den aſtogt verloor hij vijfènzeventig man, deels aan dooden, deels aan gevangenen.

Reeds in den aanvang des Jaars 1582, alzo de ſtrenge vorſt zijn oogmerk ſcheen te begunſtigen, viel VERDUGO in *Friesland*, met inzigt om den Schans bij *Oudeborn*, ter verzekeringe van het Kwartier der *Zevenwouden* opgeworpen, te bemagtigen. Doch de kloeke tegenſtand der bezettelingen, en meenig een uitval, dien zij op de Spanjaards deeden, noodzaakte hen de wijk te neemen, en, naa het aanrigten

van groote verwoestingen door zijn volk, in zijne voorgaande Verſchanzing te rug te keeren. Van nieuws, in de maand Julij, deedt hij eenen inval in de *Zevenwouden*, en voorts in *Drenthe*; in beide landſtreeken behaalde hij merkelijken roof. Van daar rukte hij voort, met genoegzaam zijne geheele magt, tot in het Graafſchap *Zutfen*, en floeg zich voor de Stad *Lochem* neder; doende voorts, door het opwerpen van etlijke Schanzen, dezelve merkelijk benaauwen. Dit niettegenſtaande vondt Graaf LODEWYK VAN NASSAU eerst, en daar naa de Graaf VAN HOHENLO middel, om merkelijke verſterking, zo van mondbehoeften als Krijgsmagt, daar binnen te brengen. Intusſchen, alzo de Stedelingen, herhaalde reizen, uitvallen deeden, ſchreef VERDUGO om verſterking aan den Hertoge VAN PARMA; welke hem, dienſvolgens, vijfhonderd Paerden en vijftienhonderd Knegten zondt. Toen deedt VERDUGO, bij herhaaling, de Stad opeiſchen; doch bekwam een welgerend antwoord, hoewel de belegerden reeds tot die engte gebragt waren, dat ze het paerdevleesch moesten aanſpreeken. De Prins VAN ORANJE, uit den mond des Graaven VAN HOHENLO, deezen toeſtand der benaauwde Veſting vernomen hebbende, en hoe zich binnen dezelve eene groote menigte Gelderſchen Adel van hoogen rang bevondt, ſchikte derwaarts eene zo aanzienlijke verſterking, dat de Spanjaard, voor de overmagt wijkende, van den nood eene deugd maakte, en de belegering opbrak; verdeelende voorts zijn volk in *Grol*, *Oldenzeel*, *Goor*, *Enſchede* en *Koevorden*. Om den krak, hier geleeden, eenigzins te boeten, bediende hij zich van de gelegenheid, die hem wierdt aangebooden, om zich van *Steenwijk*, bij verraſſing, te verzekeren; 't welk hem ook gelukte, gelijk wij op het Artikel, die Stad betreffende, reeds verhaald hebben.

Zints de bemagtiging van *Steenwijk*, ſchijnt VERDUGO aldaar veelal zijn verblijf gehouden te hebben. Wij ontmoeten hem aldaar in den Zomer des Jaars 1584, zwanger van eenen aanſlag op de Stad *Kampen*, en van het opzet om dezelve, even als *Steenwijk*, door verraſſing, of liever door verraad, te bemagtigen. Zekere JAN HENDRIKSZOON, Amſterdammer, hadt zich, ten dien einde, aangebooden, met belofte om de Stad

Stad te zullen in brand ſteeken, en alzo den ingang openzetten. Daar toe trok VERDUGO, uit *Steenwijk*, met zeshonderd Knegten en tweehonderd Paerden, over *Giethorne*, na *Genemuiden*, van zins om zijnen togt na de gedreigde Stad te vervolgen. Doch hij kwam niet verder, om reden dat de Verraader, op vermoeden gevat, zijn opzet beleeden hadt: waarom de Spanjaard na *Steenwijk* wederkeerde, hebbende, onder weg, ginds en elders, eenige Huizen in koolen geleid, en een goed getal Paerden, Koeien en andere goederen geroofd. *Hasſelt* was de Stad, op welke VERDUGO vervolgens het oog hadt. In het begin van October des gemelden jaars, vroeg in den morgen, bevondt hij zich voor die Plaats, met ruim zeshonderd Knegten, in de hoop om onder begunſtiging van het mistig weer, met het openen der Poort, na binnen te ſtreeven. Doch gekoomen voor de Zwartewaterſche Poort, op den Timmerwerf, ja zommigen zelf tot binnen de Hanei, vernamen ze dat de Stedelingen op hunne hoede waren: waarom de beſpringers te rug deinsden en na *Meppel* toogen.

In den Jaare 1585 ontmoeten wij VERDUGO in *Friesland*. Hij was in dat Gewest gevallen met zevenhonderd Knegten en tweehonderd Paerden. Niet zeer gelukkig ſlaagde ook hier zijne eerſte onderneeming. Want eenen aanval gedaan hebbende op de Kerk te *Schoterburum*, in welke eenige Knegten lagen, wierdt hij zodanig ontvangen, dat hij, met agterlaating van eenige dooden, den rug moest keeren. Intuſſchen hadt een togt van den Spanſchen Overſte TASSIS, en de verwoestingen door hem gepleegd, het Gewest met zulk eenen ſchrik bevangen, dat de meeste Landzaaten brieven van Vrijwaaringe en van Vrijgeleide van VERDUGO kogten; waar door het geheele Land in eene ſoort van Verzoenings met den Koning en de Koningsgezinden raakte. Ten zelfden tijde, alzo VERDUGO heet was op den lof van heuschheid, deedt hij Graave WILLEM de brandſchatting van de Ommelanden aanbieden, mits deeze hem die van *Friesland* deedt toekoomen. Doch de Graaf, dugtende dat de Landzaaten, eens aan de rust gewoon, niet wederom tot het weigeren van brandſchatting zouden te krijgen zijn, ſloeg deeze aanbieding van de

hand. Om de gemoederen der Friezen, veele van welke, door de beloofde Vrijwaaring, ter zijner gunſte waren overgehaald, nog meer te lokken, immers van de Staaten wendig te maaken, nam VERDUGO eenen list te baate. Door zekeren FRANÇOIS BODEMOND, eertijds Geheimſchrijver des Prinſen VAN ORANJE, doch nu Spaanschgezind, deedt hij boekjes in *Friesland* ſtrooien, waar in de Staaten wierden uitgemaakt voor baatzuchtige menſchen, die, om in 't bewind te blijven, het volk ſtreeden met de bekoorlijke naamen van Vrijheid en Godsdienſt, en met de Naſſauſche Hoofden, die geenzins 's Lands welvaart, maar alleen hunne eigen glorie zogten. Eenige honderden van deeze boekjes wierden te *Oostmahorn*, in een Embder ſchip, gevonden, en Graave WILLEM VAN NASSAU toegeſchikt. Naa eenige verrigtingen in deeze Gewesten, in welke hij met ongelijken kans ſlaagde, vooral zints Graaf MAURITS heur te keer ging, vertrok VERDUGO na *Frankrijk*, alwaar hij den loop zijner Krijgsbedrijven voleindigde door den dood, in gevolge eener ziekte, die hem, in de maand September des Jaars 1595, uit het leeven rukte.

Zie BOR en HOOFT.

VERGADERING. (GROOTE) Bij deezen naam is, in 's Lands Geſchiedenisſen, zeer vermaard, eene zamenkomst, welke, in den Jaare 1651, in *'s Graavenhage*, gehouden wierdt, beſtaande uit een aanzienlijk getal Afgevaardigden uit de zeven Verééngde Gewesten. Zij diende, om, naa de volkomene verlosſing des Lands van de Spaanſche heerſchappij, de algemeene zaaken, het gantſche Gemeenebest betreffende, op een vasten voet te brengen. De Vergadering kwam bij een in de groote Zaal van het Hof, voordagtelijk ten dien einde opgeruimd, en behangen met de Vaandels, Kornetten en Wimpels, geduurende den tachtigjaarigen Oorlog op den Spanjaard veroverd. Op Woensdag, den achtienden Januarij des gemelden jaars, wierdt de eerſte zamenkomst gehouden, onder voorzitting van den Heere PIBO VAN DONIA, toenmaals, op zijne beurt, wegens *Friesland*, Preſident der Algemeene Staaten.

een. Naa eene korte vooraſſpraak van den Voorzitter, opende de Heer JAKOB KATS, Raadpenſionaris van Holland, de Vergadering met eene uitvoerige Rede; uit welke blijkt, dat de zaaken, die hier moesten verhandeld worden, de drie volgende ſtukken betroffen: de *Unie*, de *Religie* en de *Militie*. Omtrent het eerſte ſtuk, de Unie naamelijk, kwam men tot geen vast beſluit. Tot eene genoegzaame eenpaarigheid, egter, kwam men ten aanzien van den Godsdienst. Het beſluit, daar op genomen, behelsde, hoofdzaakelijk „ dat de „ Provincien, *elk in den haaren*, zoude vasthouden, en *met* „ *de magt van het Land* handhaaven, den waaren Christlijken „ Hervormden Godsdienst, zo als dezelve alomme in de „ openbaare Kerken geleerd wierdt, en door het Sijnode van „ *Dordrecht* bevestigd was, zonder te gedoogen, dat ooit, „ door iemant, daar in verandering gemaakt wierdt. Dat de „ overige gezintheden, die alleenlijk gedoogd wierden, zou„den gehouden worden in alle goede orde en ſtilte, en op „ geene plaatzen worden toegelaaten, dan daar zij tegenwoor„ dig waren. Dat de Plakaaten tegen de Roomschgezinden „ in kragt blijven zouden." Op de Militie wierdt insgelijks een vaste voet beraamd, berekend naar de geſteldheid van Stadhouderlooze tijden. Voorts beraamde men eene Algemeene Vergiffenis, bij welke alle het voorgevallene van den voorgaanden Jaare 1650 voor vergeeten en vergeeven wierdt verklaard. Op den eenëntwintigſten Augustus des gemelden Jaars 1651, wierdt de Groote Vergadering beſlooten met eene Redevoering, die wederom door den Raadpenſionaris JAKOB KATS wierdt uitgeſproken. Naa het eindigen van dezelve, begaven zich alle de leden, en die van andere hooge Kollegien na de Kerk, alwaar de Predikant KASPER STRESO eene plegtige Dankpredikatie en Gebed deedt, op de gelegenheid ſtaande. Op den dertienden September hielde men, ter gelegenheid van het gelukkig eindigen der Groote Vergaderinge, in alle de Gewesten, een plegtigen Dankdag, op welken alomme de Klokken geluid, het Geſchut gelost, en andere vreugde bedreven wierdt.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie.*

VERHEYEN, (PHILIPS) was een Boeren Zoon in de Nederlanden, doch onzeker in welk eenen oord of gewest daar van gebooren, in den Jaare 1648. Tot op zijn tweeëntwintigſte jaar handteerde hij het vaderlijk bedrijf, en zou, waarſchijnlijk, daar in zijne dagen geëindigd hebben, zonder de tusſchenkomst en raad van den Prieſter zijner geboorteplaatze. Deeze, naamelijk, in VERHEYEN een ongemeenen geest en hooggaande leergierigheid ontdekt hebbende, bewoog zijne Ouders om hunnen Zoon aan zijn opzigt toe te vertrouwen, tot het leeren der Latijnſche taale. Zo ongemeene vorderingen daar in, en in eenige andere voorbereidende weetenſchappen, maakte VERHEYEN, dat hij, in den Jaare 1675, na het *Leuvenſche* Hoogeſchool vertrok, en twee jaaren daar na den trap van Meester beklom. Het oorſpronklijk ontwerp hieldt in, om hem zich op de Godgeleerdheid te doen toeleggen. Eene ongeſteldheid aan zijn eene been, welke in mankheid eindigde, en daar uit ontſtaande onbevoegdheid tot den Geestlijken ſtand, deedt dit ontwerp in duigen vallen. Hierom leide hij zich op de Geneeskunde toe, met dat gevolg, dat hij, in den Jaare 1681, Licentiaat, en twee jaaren laater Doktor in de Geneeskunde wierdt. Zints dien tijd bekleedde hij, eenigen tijd, den post van Geneesheer, om dien, in den Jaare 1689, met het Hoogleeraarampt in de Ontleedkunde te verwisſelen, aan 't Hoogeſchool te *Leuven*; boven 't welk hem, in den Jaare 1693, ook het onderwijs in de Heelkunde wierdt opgedraagen. Hij overleedt in den Jaare 1710, in den ouderdom van tweeënzestig jaaren. Volgens zijne uitdruklijke begeerte, en den inhoud van een Opſchrift op zijn Graf geſteld, wilde hij buiten de Kerk ter aarde beſteld worden, op dat zijne rottende overblijfzels de Godsdienſtige plaats niet onteeren, en de ſchadelijke uitwaasſemingen den leevenden geen nadeel zouden toebrengen. Hij heeft, onder andere, geſchreeven, *Anatomia Corporis humani*, onder den titel van *Ontleeding des menschlijken lichaams*, ook in 't Nederduitsch bekend.

Zie *Præfatio ad Anatomiam Corporis humani.*

VER-

VERHOEF, (HENDRIK) gebooren te *Woerden*, doch, zedert, Zilverſmid in *'s Graavenhage*, ſtaat in 's Lands Geſchiedenisſen gebrandmerkt, als de voornaamſte bewerker van den ſchroomlijken oproer in die Hofplaats, welke, ten laatſte, uitliep in het afſchuwelijkst moordtoneel, 't welk immer geopend wierdt. Een ijverig voorſtander zijnde van het Huis van *Oranje*, en, diensvolgens, een geſlagen vijand van al wat geoordeeld wierdt, de verheffing van dat Huis te wederſtreeven, hadt hij een zo fellen haat opgevat tegen de broeders JOHAN en KORNELIS DE WITT, dat hij, op den dag, op welken de beide Staatsmannen omkwamen, zich van een Staaten-roer voorzien, en daar op twee Kogels hadt laaten loopen, hebbende voorts God gebeeden, tot het van kant helpen der broederen te mogen medewerken, of zelve omkoomen. VERHOEF diende als Schutter onder het Blaauwe Vaandel, daar Kapitein van was ZACHARIAS DE ZWART, naderhand tot Vroedſchap van *'s Graavenhage* bevorderd. Bekend zijn de beweegingen, al vroeg in den voormiddag van Saterdag, den twintigſten Augustus des Jaars 1672, toen men den Raadpenſionaris JOHAN DE WITT listiglijk na de Gevangenpoort gelokt hadt, om zijnen broeder KORNELIS van daar te haalen. Om de rust, zo 't heette, te bewaaren, hadden de Burger-Kompagnien, aan verſcheiden oorden, post gevat. Het Blaauwe Vaandel, waar onder VERHOEF behoorde, trok na den Singel. In het optrekken derwaarts hadt hij eene Kompagnie Ruiters toegeroepen: *de Prins boven! de Witten onder! wie 't anders meent, dien ſlaa de donder!* Naderhand plaatſte zich dit Vaandel nader aan de Gevangenpoort. Midlerwijl gedroeg zich VERHOEF dermaate onſtuimig en oproerig, en floeg zo bedreigende woorden tegen de DE WITTEN uit, dat zulks ter kennisſe der Regeeringe kwam; wordende hij, diensvolgens, eerst door den Burgemeester JOAN MAAS, afzonderlijk, en voorts, op het Stadhuis ontbooden zijnde, door de Wethouderſchap op eene vriendlijke wijze verzogt, van zijn voorneemen af te zien. Doch de booswigt hadt alle eer vergeeten. De beleefde waarſchuwing der Regeeringe met ſchamperheid beantwoordende, keerde hij onbeſchoft den rug, en verliet al ſcheldende het Stadshuis, om zich wederom bij

zijne makkers te voegen. In den naamiddag, toen 'er onder de menigte eenige onverduldigheid ontstondt, over het lang vertoeven der Gebroederen op de Gevangenpoort, was VERHOEF een der eersten, welke op de deur schoot, om dezelve te openen. Toen dat mislukte, liep hij na het Voorhout, en onthaalde aldaar den Smid van zijne Hoogheid eenige mokers, hamers en breekijzers, om met dezelve de deur te beuken. Toen dezelve van binnen geopend was, stoof straks VERHOEF de trappen op, na het Vertrek, alwaar de broeders hun deerlijk lot verwagtten. KORNELIS DE WITT lag op een Ledekant. Derwaarts vliegt de Zilversmid, schuift onbezuisd de Gordijnen open, en drijft den Ruwaart toe: *Verraader! gij moet sterven: bid God en bereid u.* Op de vraag des Ruwaarts, *Vrienden, wat heb ik misdaan? Gij zijt een Prinsenmoorder*, duwde hem de andere tegen, *een Verraader, een Schelm! haast u.* De Ruwaart, daar op de beenen van het Ledekant steekende, en bemerkende dat een der burgers, in zijne Kamermuilen, deszelfs water gemaakt hadt: *Trek aan maar*, voerde hem daar op VERHOEF toe, *'t is voor u slegts om een korten tijd te doen.* De Ruwaart was de eerste, dien men na buiten hadt gesleurd. Hem volgde de Raadpensionaris, wordende bij de hand geleid door VERHOEF, welken hij vraagde, *vroome burger, hoe gaat dit zo?* te-yens, zo als VERHOEF naderhand verhaalde, hem aanziende met een gelaat, zo scherp en ernstig, dat het hem verbaasde. Nogthans betigtte hij den Raadpensionaris van Landverraad; waar tegen deeze zich kortelijk verdeedigde, zo dat het van anderen gehoord wierdt; die voorts begonnen te roepen, dat VERHOEF zich met Heer JOHAN verstondt, en deszelfs goudheurs al weg hadt. Waar op VERHOEF toornig wordende, den Raadpensionaris van zich stootte, met deeze woorden, *Neemt den Schelm dan, en bruit met hem voor den Duivel* Naa dat het gruwelstuk volvoerd was, begaf zich VERHOEF, 's avonds omtrent half tien uure, na de Strafplaats, om den vermoorden de harten uit het lijf te haalen, zo als hij met groote verwoedheid deedt; vertoonende voorts dezelve, in zekeren herberg, aan eenigen zijner vrienden; welken hij voorts berigte, dezelve aan den Prinse of na *Engeland*

te zullen zenden; 't welk, egter, niet geſchied is, alzo hij de harten in Terebinthijn-olie bewaarde, en ze dikmaals plagt te vertoonen,

Wegens de verdere lotgevallen van VERHOEF ontmoeten wij het volgende berigt. Zijnen Zilverſmids-Winkel verlaaten hebbende, wierdt hij Waard te *Voorburg*. Hier maakte hij, eerlang, zich aan zo veele ſtraatſchenderijen en andere ſchelmſtukken ſchuldig, dat het Geregt hem in verzekering deedt neemen, en hij vervolgens, door Baljuw en Mannen van *Rhijnland*, ter openbaare geesſelinge, en eene gevangenisſe in het Tuchthuis voor vijftig jaaren, veroordeeld wierdt. In de maand November des Jaars 1677 wierdt dit Vonnis te *Leiden* uitgevoerd, onder de in 't oogloopende blijken van het genoegen eener menigte van aanſchouweren in des booswigts ſchande, vooral van eenige Studenten, die, tegenover het Schavot, etlijke Vioolſpeelders geplaatst hebbende, dezelve, terwijl de geesſeling volvoerd wierdt, luſtig lieten ſpeelen. VERHOEF wierdt, egter, eerlang uit het Tuchthuis geſlaakt, en begaf zich toen met der woon na *Utrecht*. Verdere bijzonderheden aangaande zijne laatſte jaaren zijn niet tot onze kennisſe gekoomen.

Zie *Gedenkwaardige Stukken; Leven van C. en J. de Witt*, enz.

VERHOEK, (GYSBERT *en* PIETER) broeders, niet onvermaarde Kunstſchilders, gebooren te *Bodegraven*, de eene in den Jaare 1644, de andere in den Jaare 1653. PIETER was een Glasſchilder, en hadt de kunst geleerd te *Gorkum*, van eenen JAKOB VAN DER ULST. GYSBERT oeffende zich insgelijks in die kunst. Doch vermits de geſchilderde glazen allengskens in onbruik begonnen te geraaken, raadde hem zijn broeder, zich na *Amſterdam* te begeeven, en het Marmer ſchilderen bij de hand te neemen, waar mede zommigen veel gelds verdienden. GYSBERT volgde dien raad, en geneerde zich met dat bedrijf, tot aan het einde van zijn leeven; 't welk voorviel op den negenëntwintigſten September des Jaars

1702. Wat PIETER VERHOEK betreft, hij leide zich meer bepaaldelijk toe op de Schilderkunst, waar in hij niet ongelukkig ſlaagde. Voorts was hij geen ongevallig Dichter; waar van verſcheiden ſtukken getuigenis kunnen draagen. Het bekende Treurſpel, 't welk dikmaals ten Amſterdamſchen Toneele plagt gevoerd te worden, *Karel de Stoute*, is eene vrugt van zijn dichtkundig vermogen. Hij overleedt op den 25sten Maart des Jaars 1690, nalaatende eenen Zoon, die, bij zijnen Oom GYSBERT, in het Marmer ſchilderen wierdt opgeleid.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

VERKOLJE, (JOHANNES) gebooren te *Amſterdam*, op den negenden Februarij des Jaars 1650, hadt tot Vader BENJAMIN VERKOLJE, eenen Slotemaker. JOHANNES, toen hij den ouderdom van tien jaaren hadt bereikt, was genoodzaakt, aan een ongemak aan zijn eene been, geruimen tijd het bed te houden, immers ſtil te zitten. Om den tijd te korten, begaf hij zich aan het tekenen, en ſlaagde daar in *zo gelukkig*, dat hij, zedert, te raade wierdt, zich geheel aan die kunst over te geeven. Door de zelfde natuurlijke geſchiktheid genoopt, leerde hij, vervolgens, zonder andere hulp dan die van boeken, de gronden der Doorzigtkunde, in den tijd van eene maand. Zedert ondernam hij ook het ſchilderen met olieverf. In den Jaare 1672 zich te *Delft* in 't huwelijk begeeven hebbende, verkoos hij die Stad tot zijne vaste woonplaats, bepaalende zich inzonderheid tot het ſchilderen van Fourtretten; daar hij veel gelds mede verdiende. Verſcheiden zijner Kunſtſtukken zijn, nog heden ten dage, gezogt en geagt bij de liefhebbers. VERKOLJE, die, behalven zijn kunstvermogen, om zijn loflijk gedrag bij ieder eenen bemind was, overleedt te *Delft*, in den Jaare 1693, nalaatende drie Dogters en twee Zoonen, een van welke, NICOLAAS genaamd, gebooren in den Jaare 1673, onder de Kunſtſchilders insgelijks een beroemden naam verworven heeft.

Zie HOUBRAKEN.

VER-

VERMANDER, (KAREL) een uitlander, doch die in *Holland* een goed gedeelte van zijn leeven heeft geſleeten, en ook geſtorven is. Hij was een Vlaamsch Edelman, geboóren te *Maulebrac*, waar van zijn Vader Heer was. Deeze, beſpeurende zijns Zoons natuurlijke neiging en geſchiktheid tot de Schilderkunst, beval hem aan de zorge van den vermaarden LUCAS DE HEER, en vervolgens aan die van PIETER UDALRIC. Op den ouderdom van zesëntwintig jaaren deedt hij eene reize na *Rome*, en vertoefde 'er drie jaaren, om vervolgens Duitschland te doorreizen. Te *Weenen* vertoefde hij eenigen tijd, geduurende welken hij verſcheiden Eereboogen ſchilderde, ter gelegenheid der aanſtaande ſtaatelijke intrede van Keizer RUDOLFUS. Toen keerde hij na zijn Vaderland te rug; 't welk hij, egter, om de opkoomende geſchillen en onlusten om den Godsdienst, wel haast moest verlaaten. Hij begaf zich na *Kortrijk*, en vondt 'er een beſtaan aan het beſchilderen van verſcheiden Kerken. Met den voorraad, aldaar verzameld, na zijne geboorteplaats willende wederkeeren, wierdt hij, op de reize, van ſtruikroovers overvallen, naakt uitgeſchud en van alles beroofd. In deezen nood liet hij zijne gedagten gaan over *Holland*, en nam het beſluit om zich na *Haarlem* te begeeven, als vermaard door menigte van Kunſtenaaren. De gelukkige uitſlag wettigde deeze keuze. In de kunstkweekende Stad vondt hij een rijklijk beſtaan, zo met het penſeel, als met de pen. Want VERMANDER was niet ſlegts een uitſteekend Schilder, maar ook een niet ongevallig Dichter, en in verſcheiden takken van weetenſchappen niet onbedreeven. Behalven eene menigte van Dichtwerken, heeft men van hem eene Verhandeling over de Schilderkunst, en eene Leevensbeſchrijving der Nederlandſche Schilders, die, zedert, door HOUBRAKEN vervolgd is. VERMANDER overleedt in den Jaare 1607, in den ouderdom van achtëvijftig jaaren; nalaatende eenen Zoon, insgelijks KAREL genaamd, die zijnen Vader in ſchranmheid evenaarde, en door den Koning van *Deënemarken* na dat Rijk genodigd zijnde, aan het Hof zijne dagen met roem heeft geëindigd.

Zie PILES, *Vie des Peintres.*

VER-

VERSCHOORISTEN. Bij deezen naam wierdt, aan het einde der jongstverloopene Eeuwe, voornaamelijk in *Zeeland*, bekend, eene gezinte van Christenen, die hunnen naam ontleenden van zekeren JACOB VERSCHOOR, gebooren *te Vlissingen*. Als beoefenaar der Godgeleerdheid, maakte hij veel werks van de ſchriften van JOANNES COCCEJUS, en was de kenmerkende begrippen diens beroemden mans toegedaan. Doch alzo hij, nevens die der Godgeleerdheid, zich ook op de kennis der Wijsbegeerte toeleide, volgde hij in deezen de leerwijze van den godverzakenden BENEDICTUS DE SPINOSA. Op zo ongelijkſlagtige beginzels, bouwde VERSCHOOR een ontwerp van Godgeleerdheid; 't welk, ondanks deszelfs wanſchapenheid en bijſterzinnigheid, veele navolgers vondt. Met een anderen naam, dan dien van hunnen Stigter ontleend, lieten zij zich ook *Hebreeuwen* noemen, uit hoofde van den ijver, met welken zij allen, zonder onderſcheid van jaaren of ſexe, zich op de kennis der *Hebreeuwſche* taale toeleiden. Even als de *Hattemisten*, zijn deeze luiden bijkans uitgeſtorven, en genoegzaam niet verder dan in de Geſchiedenisſen bekend.

Zie J. L. MOSHEIM, *Kerklijke Geſchiedenisſen*.

VERSCHUUR, (HENRIK) Zoon van eenen Kapitein in dienst der Algemeene Staaten, wierdt gebooren *te Gorichem*, in den Jaare 1627. Vermits de zucht tot de Teken- en Schilderkunst zich in hem al vroeg openbaarde, volgde de Vader deeze roeping der natuure, en beſteedde zijnen Zoon bij DIRK GOVERTSZ, een vermaard Portretſchilder in de gemelde Stad, om door denzelven in de beginzels der Tekenkunst te worden opgeleid. Dit geſchiedde reeds op zijn achtſte jaar. Zijn volgende meester was JAN BOT, een vermaard Schilder te *Utrecht*. Gedurende deeze leerjaaren, maakte VERSCHUUR zeer gelukkige vorderingen, en ontwikkelde zich in hem, meer en meer, de zucht om na hooger volkomenheid te ſtreeven. Veel hadt hij gezien, en nog meer bij gerugt vernomen van de Kunststukken, welke *Italie* bevatte. Derwaarts dan ondernam hij

zeer

eene reize, om, naar de bekoorlijke meesterſtukken, zijn vernuft en penſeel te vormen. Te *Rome* bezogt hij vlijtig de Schilder-Akademiën. Om zijne zucht tot het naatekenen van Oorſpronklijke Stukken te voldoen, doorreisde hij het kunstkweekend Gewest; tekenende, ginds en elders, inzonderheid de puinhoopen van vermaarde Gebouwen der Aloudheid. Ook bezogt hij verſcheiden Steden, inzonderheid *Florence* en *Venetie*; in welke laatſte Stad zijn Penſeel, en daarenboven zijn perſoon, van wegen zijn beſchaafd en geſchikt gedrag, zeer geagt was. Naa tien jaaren uitlandigheids, beſloot hij tot de wederreize na zijn Vaderland; neemende, ten dien einde, zijnen weg over *Parijs*. Doch in die Stad den Zoon van eenen Amſterdamſchen Burgemeester, op deszelfs reize na *Italie*, ontmoetende, bewoog hem deeze om nevens hem derwaarts te rug te keeren. Dit geſchiedde; en vertoefde VERSCHUUR alzo nog drie jaaren in het gemelde Gewest. Ten einde van dezelve kwam hij in zijne Geboorteſtad te rug, in den Jaare 1662. Thans zette hij zich neder tot het houden van een bepaald verblijf, en om in de oeffening zijner kunst een beſtaan te vinden; waar in hij ook gelukkig ſlaagde. Het afbeelden van Legers en Veldſlagen was een tak der kunst, waar toe de zucht en bevoegdheid van VERSCHUUR zich inzonderheid bepaalde. Om 't een en ander verder aan te kweeken, volgde hij, in de Jaaren 1672 en 1673, het Leger van den Staat. Zints dien tijd waren de voornaamſte vrugten van zijn penſeel, Legerplaatzen, Veldſlagen, Slagvelden, alles met in agtneeming van eene naauwkeurige oplettendheid op alles, 't geen bij dezelve plaats heeft. Door de hooge ſommen, voor welke hij zijne Stukken, vooral te *Amſterdam*, in *'s Graavenhage* en te *Utrecht*, verkogt, als mede door zijn goed verſtand en geregeld gedrag, klom VERSCHUUR zo hoog in aanzien, dat hij tot Lid der Regeeringe in zijne Geboorteſtad verkoozen wierdt. Welke eer hij evenwel niet aannam, dan onder uitdrukkelijk beding, dat hem, tot het oeffenen zijner kunst, de vrijheid zou gelaaten worden. Een ongelukkig voorval maakte een ontijdig einde van zijn leeven. Op zekeren tijd zich te Scheep begeeven hebbende, wierdt het Vaartuig, niet verre

van

van *Dordrecht*, door eene ſchielijk opkoomende onweersbui, om verre geſlagen, en vondt VERSCHUUR aldus zijn einde, in den jaare 1690, het drieënzestigſte zijns ouderdoms.

Zie DE PILES, *Vie des Peintres*; HOOGBRAKEN, *Schouwburg*.

VERWOLDE; zie FERWOLDE, Deel XV, bl. 134.

VETH, (Mr. ADRIAAN) een beroemd Staatsman, geboren te *Middelburg*, in *Zeeland*, bekleedde eerst den poſt van Sekretaris, en daar na dien van Penſionaris in zijne Vaderſtad. Vervolgens klom hij op tot de waardigheid van Raadsheer in het Hof van *Vlaanderen*, om vervolgens, in de maand Junij des Jaars 1651, dezelve met het Ampt van Sekretaris van *Zeeland* te verwiſſelen; 't welk hij bekleedde tot in de maand November des Jaars 1658, wanneer het gewigtig Ampt van Raadpenſionaris van *Zeeland* hem wierdt opgedragen. Onder het waarneemen van hetzelve voleindigde hij zijne dagen, op den vijfëntwintigſten November des Jaars 1663. De Heer VETH was niet alleen een geleerd, maar ook een welſpreekend man. Terwijl hij nog Raadsheer was, zonden hem 's Lands Staaten op de Groote Vergadering in *'s-Graavenhage*, alwaar hij, uit naam zijner Meesteren, de Staaten van *Zeeland*, den voorſlag deedt, „ dat de verſchillen, tusſchen de Gewesten ontſtaande, of door eenige „ Heeren uit de Geregtshoven, of door eenige ervarene en „ beſcheidene Heeren uit de Regeering, hier toe bijzonderlijk gemagtigd, behoorden afgedaan en beſlegt te worden.".

Zie DE LA RUE, *Geletterd Zeeland*; J. WAGENAAR, *Vaderlandſche Hiſtorie*.

VET-

VETKOOPERS; zie SCHEERINGERS EN VETKOOPERS, Deel XXVI. bl. 264.

VEUR, eene Heerlijkheid in het gedeelte van Holland, *Rhijnland* genaamd, grenzende, ten Zuidwesten, aan die van *Voorſchoten*. Een groot gedeelte van den *Leidſchendam*, aan de Noordzijde, ſtaat op den grond deezer Heerlijkheid, welke men rekent zeshonderdēnvijftig Morgens Lands te beſtaan. Voor ruim vijftig jaaren wierdt het getal der Huizen op honderdeenēntwintig begroot. Ten aanzien van het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen onder *Voorſchoten*. Volgens aanneemelijke berigten, zou op den grond deezer Heerlijkheid weleer een Bosch geſtaan hebben, 't welk ruim zevenēnveertig Morgens gronds beſloeg.

VEZEKIUS, (BERNHERUS) gebooren in den Jaare 1585, was Leeraar onder de Hervormden te *Echtelt*, in Gelderland, doch wierdt, om zijne Remonſtrantsgezindheid, in den Jaare 1618, nevens eenige anderen, gedagvaard op het Sijnode van *Dordrecht*, en aldaar, in gevolge zijner weigeringe om den Sijnodaale Vaderen van de hand te vliegen, van zijn ampt verlaaten. Men weet, hoe, na dit geſtreeken vonnis, zommige Predikanten de zo genaamde Acte van Stilſtand onderteekenden; doch anderen, ondanks het verbod der Algemeene Staaten daar tegen, zich toeleiden op het heimelijk bedienen der Remonſtrantſche Gemeenten. Nevens SIMON BYSTERUS, muntte VEZEKIUS onder deeze inzonderheid uit in kloekmoedigheid, ondanks alle de onaangenaamheden en rampen, die hem deswegen wedervoeren.

VEZEKIUS, ten tijde als de afzette Remonſtrantſche Leeraars ten Lande zouden worden uitgevoerd, zo als wij op het Art. SYNODE (*Dordrechtsch*) verhaald hebben, hadt verzogt, na *Huiſſen*, in het Land van *Kleef*, te mogen gebragt worden. Doch zijn verblijf aldaar was van korten duur. Van wegen de Regeering moest hij die plaats ſpoedig verlaaten; waar op hij zich na *Waalwijk* begaf, de Plaats, derwaarts de meeste gebannene Predikanten zich hadden laaten brengen. Van daar vertrok hij, nevens de anderen, na *Ant-*

wer-

Dorpen, en was aldaar tegenwoordig bij de eerste algemeene Kerkelijke Vergadering der ballingen; in welke, tot het bedienen der Kerken in het Vaderland, schikkingen beraamd wierden. Een der besluiten, aldaar genomen, hieldt in, dat de Predikanten, die harts genoeg hadden, om tegen het Verbod der Algemeene Staaten, in 't Land te rug te keeren, zich derwaarts zouden begeeven, om zich in dienst der bedroefde Kerken te laaten gebruiken. Veelen betoonden, met 'er daad, die kloekhartigheid, en met naame onze VEZEKIUS. Geen lang genot, egter, hadden de Remonstrantsche broeders van 's Mans welmeenenden ijver. Een oude bekende, welcke zijn boezemvriend, bragt hem in handen van het Geregt, en voorts in eene langduurende akelige gevangenis. Den toedragt der zaake vinden wij aldus verhaald.

't Was in het begin van de maand Mai des Jaars 1620, op eenen Zondag, dat VEZEKIUS, van *Leijden* te voet reizende na *Amsterdam*, zijnen weg nam door de Veenen. Gekoomen tot omtrent het Dorp *Kuidelstaart*, wierdt hij, tot zijn ongeluk, ontmoet van den Heere ALBERT BRUYNINK, Sekretaris van *Enkhuizen*, eenen der vierëntwintig Regteren van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, vetzeld van Dr. REINIER PAUW, Oud-Schepen van *Amsterdam*. Te zamen zaten ze op eenen Wagen, en hadden den wil na *'s Gravenhage*. De Heer BRUYNINK hadt, welcke, te gelijk met VEZEKIUS, te *Amsterdam* bij den Rektor van het Latijnsche School gewoond, en met hem, van der jeugd af, vriendschap onderhouden. In het voorbij rijden herkende hij straks zijnen geweezenen Schoolmakker; en zijns toestands niet onbewust, besloot de Heer BRUYNINK, naa eenig overleg, te rug te keeren, en hem aan te tasten. Diensvolgens beval hij den Voerman, te rug te rijden, zeggende dat de man, welke hun laatst ontmoet was, een Bankeroetier was, dien men moest agterhaalen, en dat hier mede voor hem een goede drinkpenning zou te verdienen zijn. Te *Kuidelstaart* vondt men VEZEKIUS in de Herberg; alwaar BRUYNINK hem niet in 't oog kreeg, of hij riep hem toe: „ Heb ik u daar, BERNHERUS „ VEZEKIUS? Ik neeme u gevangen van wegen de Heeren „ Staaten Generaal. Gij weet, wat u de Staaten hebben aan-

„ ge-

„ geboodeu. Ik hoop, dat wij nu eens een einde zullen „ maaken van het oproer, dat gij lieden in 't Land aanregt." Daar de andere op zeide, van geen oproer te weeten, maar alleenlijk in den zin te hebben om na *Amsterdam* te gaan; met verzoek dat men hem zijnen weg zou laaten vervolgen. Intusschen hadt BRUYNINK den Schout uit de Kerk laaten haalen; welken hij voorts beval, in naam der Algemeene Staaten, den man in verzekering en goede bewaaring te neemen; daar PAUW nevens voegde, *Die 't u beveelt, is zelf een Lid van de Staaten Generaal.* Dit ijveren van PAUW zou hem, meent men, vervolgens den weg gebaand hebben tot eene plaats in den Hoogen Raad in *'s Graavenhage.* De Historieschrijver GERARD BRANDT verhaalt, hoe hem geheugde, in zijne jeugd dikmaals te hebben hooren zeggen, dat *een Arminiaansch Predikant* PAUW *tot Raadsheer hadt gemaakt.* Op des Schouts berigt, dat voor zo veel *Kuildelstaart* onder het Regtsgebied van *Mijdrecht* en tot het Sticht van *Utrecht* behoorde, de gevangene derwaarts moest gebragt worden, wierdt zulks goedgevonden, en hem daar toe last gegeeven; welken hij, egter, met schreiende oogen vernam, toen hij verstondt dat de gevangene een Predikant was. Te *Mijdrecht*, op dat hij niet ontvlugten zoude, boeide men VEZEKIUS met ijzeren kluisters aan de beenen; van welke hij, egter, op verzoek van des Schouts broeder en van veele mannen en vrouwen, die hem kwamen bezoeken, ontheven wierdt. Toen zogt VEZEKIUS te ontvlugten; doch men agterhaalde hem, alzo hij een verkeerden weg hadt ingeslagen. Terwijl de Schout, om verderen last, na *Utrecht* was gereisd, ontving VEZEKIUS een bezoek van den Predikant der Plaatze, OUKOOP genaamd. Deeze beklaagde hem om zijne banden, doch beweerde dat hij niet onschuldig, noch als een Martelaar leedt. Als VEZEKIUS daar op zeide, „ dat God daar over „ zou oordeelen, en dat de Christlijke Godsdienst niet toe„ liet, iemant om zijn gevoelen te verdrukken of te veroor„ deelen"; vraagde de andere, *of men dan geene Ketters mogt dooden?* 't welk beantwoord wierdt met te zeggen, „ dat men het Ketterdooden nooit zou kunnen bewijzen, en „ al mogt men ze dooden, dat men hen eerst moest over-

„ tuigen dat ze Ketters waren." Onder dit alles kwam de Schout te rug van *Utrecht*, met last om den Gevangene derwaarts te brengen; van waar hij, eerlang, na *'s Gravenhage* op de Gevangenpoort gevoerd wierdt. Een der *Utrechtsche* Geregtsdienaaren, die hem hadt verzeld, bij zijn vertrek VEZEKIUS hartlijk de hand drukkende: *de Heere vertrooste u*, sprak hij met schreiende oogen; *gij zult u zelven beter troosten dan ik.*

Op den zevenden en achtsten der maand, wierdt VEZEKIUS van wegen de Algemeene Staaten, omstandig en uitvoerig ondervraagd over verscheiden zaaken, door de Heeren VOOGHT, MUIS en PLOOS, verzeld van den Fiskaal en eenen Sekretaris. Vermits de Gevangene, in zijne antwoorden, niet genoeg aan de hand kwam, naar den zin der Heeren, wierdt hij eens met den Pijnbank gedreigd. Dit nogthans hadt geenen voortgang, maar wel het bevel aan den Cipier, om hem in zwaarder gevangenis te brengen. *Brengt den gevangene*, belasten de Heeren aan den Kerkervoogd, *in de Cioel, en handelt hem naar de geregtigheid dier plaatze.* Gekoomen in de plaats, *de Cioel* genaamd, vernam VEZEKIUS, dat de geregtigheid daar van was, bed, stoel noch bank te mogen hebben, maar zich te moeten behelpen met een legplaats van stroo; voorts, dat zijne dagelijksche spijze zijn zoude Abberdaan, Stokvisch, en nu en dan Schelvisch. Zijn verzoek, om, op eigen kosten, een bed te mogen hebben, wierdt afgeslagen. Naa veel biddens, bekwam hij dekens, lakens en oorkussens. Evenwel zou hij onder den stank des Kerkers hebben moeten bezwijken, indien niet de Cipier, uit mededogen, hem een en ander middel hadde verstrekt om de lucht te ververschen.

In deezen akeligen toestand sleet VEZEKIUS den tijd, tot den zestienden der maand, wanneer hij, van nieuws, door de Heeren ondervraagd wierdt, inzonderheid om aanwijzing te doen aangaande zijnen last tot prediken, en om nog andere Remonstrantsche Leeraars te noemen. Doch hij bleef volstandig bij de betuiging van ongehoudenheid om zich zelven of anderen te bezwaaren: weshalven men hem, na zijn akelig verblijf te rug zondt. Onder het gaan uit de Verhoorkamer, sprak hij de twee volgende dichtregels van HORATIUS:

Si

Si fractus illabatur orbis,

Impavidum ferient ruinæ.

Dat is;

„ Indien de hemel viel in duigen;

„ Hij ſchrikte niet voor zijnen val."

Intuſſchen hadt zich de Huisvrouw van VEZEKIUS na *'s Graavenhage* begeeven, alwaar zij geſtadig af en aan liep bij de Heeren, om van dezelve, voor haaren man, eenige verligting te verzoeken. Buiten haare kennis bragt men hem, in het begin van de maand Junij, na *Haarlem*, om aldaar in het Tugthuis te worden opgeſlooten. Zonder dat men hem eenig vonnis voorlas, wierdt hem aldaar, bij monde van den Penſionaris GLARGES, uit laſt der Algemeene Staaten, aangezeid, „ dat hij zijn gantſche leeven lang zou moeten raspen, „ indien hij geene nadere verklaaring wilde doen, aangaande „ 't geen hem gevraagd wierdt." Hoewel men, om dit zeggen te meer klems te doen hebben, hem in de tegenwoordigheid der Raspuisboeven bragt, ſchrikte zulks hem niet af, maar toonde hij zich volkomen bereidvaardig tot dien oneerlijken arbeid. Op raad der Schepenen, die groot medelijden met hem hadden, dat hij op zommige vraagen, zonder iemant te bezwaaren, den Staaten genoegen zoude kunnen geeven, kwam VEZEKIUS een weinig aan de hand, door het melden van bijzonderheden, welke niemant ſchade konden toebrengen. 't Gevolg was, dat hij vrij bleef van raspen, en het beste Vertrek tot zijn verblijf kreeg, met verlof om zomtijds op de Plaats lucht te mogen ſcheppen, als mede om in de Keuken te koomen. Doch, eerlang, wierdt deeze vrijheid ingetrokken, en hij naauwer opgeſlooten. Om den tijd te korten, verzogt VEZEKIUS om eenige boeken; doch dit wierdt afgeſlagen. Op zekeren tijd aan den Schepen PIETER OLYKAN, die, in 't Rasphuis iets te verrigten hebbende, hem aanſprak, zijn beklag doende over de harde behandeling, die hem

wierdt aangedaan, dreef hem de Schepen te gemoet: „ Gij „ lieden hebt zulk een kwaad gevoelen, dat gij dit wel „ waardig zijt: want gij ontkent, dat CHRISTUS voor alle „ menſchen geſtorven is." VEZEKIUS, ten uiterſten verwonderd over 's Mans onweetendheid, gaf tot antwoord, dat het Dordrechtſche Sijnode het gevoelen, welk hij voor zo kwaad hieldt, hadt vastgeſteld, en dat hij zelve, om het voorſtaan van het tegengeſtelde gevoelen, eerst gebannen was, en nu gevangen zat. De Schepen wist hier tegen niets in te brengen, en vertrok terſtond.

Zeer verdrietig ſleet dus VEZEKIUS zijnen tijd in de gevangenis, die eer verzwaard dan verligt wierdt. Nooit mogt hij uit zijne Kamer koomen, zelf niet wanneer dezelve wierdt gehavend. In den ſellen en langduurigen winter van 1620 en 1621 verzogt hij zeer ootmoediglijk de Heeren, zich eens bij een vuur te mogen warmen; doch 't wierdt geweigerd, onder voorgeeven dat men daar toe, van hooger hand, moest gelast worden. Diergelijk een antwoord bekwam hij ook op zijn verzoek om papier, pen en inkt. Zijne Huisvrouw, JASPERINA DE REMEY, die, om haars mans wille, te *Haarlem* was koomen woonen, hadt, met veel moeite, verlof bekoomen, om hem tweemaalen ter weeke te mogen bezoeken. Doch, in den Zomer des Jaars 1621, hadden Burgemeesteren bevolen, haar ſlegts eenmaal in de veertien dagen toe te laaten. Hier op wendde zij zich tot de Algemeene Staaten, met ootmoedige bede voor haar zelve en haare kinderkens, van nieuws, om tweemaalen ter weeke, bij hem te worden toegelaaten. Op aanſchrijven van Hun Hoog Mogenden aan de Burgemeesters van *Haarlem*, om in deezen naar goedvinden te mogen handelen, wierdt niet ſlegts dit verzoek ingewilligd, maar ook den Gevangene verlof gegeeven, om zomtijds zijne Kamer te verlaaten, en zich op de Plaats en elders te verluchtigen.

Deeze vergunning baande VEZEKIUS den weg tot ontkoominge. Op zekeren dag zich bevindende in de Kamer des Binnenvaders van het Tugthuis, kreeg hij in 't oog een ouden verroesten ſleutel, die weleer verlooren geweest was. De inval, dien hij ſtraks kreeg, of dezelve niet veelligt in

het

het slot der Buitendeure mogt passen, deedt hem dien straks na zich neemen. Bij de eerste gelegenheid de beste zijne gissing bewaarheid vindende, neemt hij, spoedig, zijnen slag waar, opent de deur, ontvlugt, zonder dat het iemant gewaar wordt, en vervoegt zich ten vertrouwden huize. De vlugt van VEZEKIUS was niet gekoomen ter ooren van Burgemeesteren, of zij ontbooden zijne Huisvrouw ten Stadshuize, en vergden van haar berigt, hoe haar Man aan den sleutel gekoomen ware. Toen zij hier omtrent geen voldoend bescheid wist te geeven, sloot men haar, in haars Mans plaats, in het Tugthuis, alwaar zij vijf dagen zat, wordende haar dagelijks het jongste van haare vijf kinderen gebragt, 't welk nog de borsten zoog. Ten einde van gemelden tijd, wierdt zij, op verzoek van eenigen haarer buurvrouwen, onder handtasting en borgtogt, ontslagen.

Intusschen hadt VEZEKIUS, na vijftien maanden zittens, *Haarlem* in slike verlaaten, en zich na *Hoorn* begeeven, alwaar, en elders, hij, van tijd tot tijd, de Remonstranten met zijne Leerredenen stigtte; zijnde hij, om zijne deugden en gaven, zeer aangenaam en gezien bij de Gemeenten. Dus heimelijk in het Land verkeerende, nu hier dan elders predikende, verloor hij, andermaal, zijne vrijheid te *Amsterdam*, in den jaare 1623; waar op hij, nevens eenige andere gebannene Remonstrantsche Leeraars, die het Geregt in handen gevallen waren, tot eene eeuwige gevangenisse op het Slot *Loevestein* verweezen wierdt. Hij zat aldaar, nevens zijne lotgenooten, tot in den Zomer des Jaars 1631, wanneer zij een middel vonden, om hunner opsluiting te ontvlugten. Hoedanig de vlugt zich hebbe toegedragen, hebben wij elders reeds verhaald, op het Artikel NIËLLIUS, (KAREL) Deel XXIII. bl. 162. Hoe lang VEZEKIUS, naa dien tijd, nog geleefd hebbe, en wat 'er van hem geworden zij, is ons niet gebleeken. Waarschijnlijk zal hij, onder gunst der verzagte tijden, het predikampt, van nieuws, bediend hebben.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie.*

VIANEN, (*de Heerlijkheid*) in het Zuidoostlijk gedeelte van Holland, niet verre ten Noorden van de Lek, tegen over de Heerlijkheid *Jaarveld* in de Provincie van *Utrecht*. Men wil dat de Heerlijkheid haar begin nam, in den Jaare 1190, of, volgens anderen, in 1213, ter gelegenheid van het bouwen van een Kasteel, door ZWEDER, eenen Zoon uit den Huize van KUILENBURG. De Heerlijkheid bleef in dat Geslagt tot in den Jaare 1418, wanneer zij, door huwelijk van JENNE VAN VIANEN met WALRAVEN VAN BREDERODE, in dit luisterrijk Geslagt kwam; zij bleef daar in tot op den eenëntwintigsten Junij des Jaars 1679, wanneer WOLFERT VAN BREDERODE, het laatste wettig mannlijk oir van het oud adelijk Geslagt, ongehuwd overleedt. Zedert kwam de Heerlijkheid in verscheiden Geslagten, tot dat SIMON HENRIK ADOLF, *Graaf van der Lippe-Detmold*, in den Jaare 1725, dezelve verkogt aan de Staaten van Holland en Westfriesland, voor eene somme van achthonderd achtënnegentigduizend tweehonderd Guldens, de verkoopkosten daar onder gerekend. Vier jaaren laater verkogten de Staaten eenige der goederen uit den Huize van *Vianen* aan bijzondere persoonen.

Als volstrekte Souvereinen bezaten de Heeren VAN BREDERODE deeze Heerlijkheid, verklaarende dat zij dezelve *alleen hielden van den Godt van Hemelrijk, Zonne en Maan*. Van hier dat Heer REINOUT VAN BREDERODE de gelegenheid, om zijne Heerlijkheid, door Keizer KAREL DEN V, tot een Graafschap te doen verheffen, van de hand wees, om dat de Voorwaarden, ten dien einde gevorderd, met zijne onafhanklijke Souvereiniteit onbestaanbaar waren. Bij den gemelden verkoop is deeze Souvereiniteit overgegaan tot de Staaten van Holland, welke, in de afkondigingen tot het verheffen der Leenen, zich noemen, *Souvereinen van Vianen, Ameide* en onderhoorige *Domeinen*.

Men vindt in deeze Heerlijkheid eene *Kamer van Justitie*, bestaande uit zeven gewoone Raaden en eenen Griffier, onder welke de Drossaard de Eerste Raad is. De zaaken van Dijks- en Heemregt worden door eene Dijkgraaf, twee Hoogdijkheemraaden en eene Sekretaris waargenomen. Voorts heeft men 'er een Leenhof van den Lande van *Vianen*, bestaande

uit

uit eenen Stadhouder van de Leenen, twee Gewoone en eenen Buitengewoonen Leenman, nevens eenen Sekretaris. De geheele uitgeſtrektheid der Heerlijkheid van *Vianen*, beſlaat weinig minder dan zesduizend Morgens gronds.

VIANEN, (*de Stad*) in de Heerlijkheid van dien naam, is eene kleine, doch oude en wel aangeleide Stad, twee uuren boven *Utrecht*, aan geene zijde van de Lek. Men heeft 'er vier Poorten: de Lek Poort, de Land Poort, de Hof Poort en de Oost Poort. De Muuren rondom de Stad zijn oud, doch de Torens, die 'er voormaals op ſtonden, al voor lang afgebroken. Het getal der Huizen bedraagt ongeveer vierhonderd. De Kerk is een groot en fraai gebouw, met een dikken vierkanten Toren. Van binnen pronkt zij met eene aanzienlijke Graftombe van Heere REINOUT VAN BREDERODE, in den Jaare 1556, te *Bruſſel* overleeden, en zedert herwaarts gevoerd. De Gemeente wordt door twee Predikanten bediend. Voorts heeft men 'er eene Franſche Gemeente, die haaren eigen Leeraar heeft, en twee Statien van Roomschgezinden. Het Stadshuis is een goed gebouw, van binnen met de noodige Vertrekken voorzien. Het Kaſteel, zedert oude tijden *Baieſtein* genaamd, wierdt gebouwd, in den Jaare 1371, door GYSBRECHT VAN VIANEN, en dus genaamd naar zijne Gemaalin, BEATRIX, of BATE, dogter van JAN DEN XIX Heere van *Egmond*. De lompe zwaare Toren, van buiten zonder lichten en van binnen zonder wooning, in de wandeling *Sint Pol* of *Simpol* geheeten, ontleent dien naam van den Graave van SINT PÓL, in *Artois*, wiens Zoon, door gemelden Heer GYSBRECHT, in het Land van *Gulik*, gevangen genomen, en voor wiens Losgeld deeze Toren geſtigt wierdt. Buiten de Stad ontmoet men het vermaaklijk *Vianſche Bosch*, nevens het Slot *Amalieſtein*, door Heer HENRIK VAN BREDERODE geſtigt, en naar zijne Gemaalin AMALIA VAN NIEUWENAAR, dus geheeten.

VIER-NOORDER-KOGGEN, (*De*) een der vijf Ambagten, in welke het diſtrikt van het Noordlijk gedeelte der Provincie van Holland, bij den naam van *Westfriesland* bekend, vol-

gens deszelfs verdeeling, met opzigt tot den Ouden Weſtfrieſchen Zeedijk, onderſcheiden wordt. De *Vier-Noorder-Koggen* leggen ten Zuidwesten van de Stad *Medenblik*. Men ontmoet in dezelve zeer ſchoone en vrugtbaare Gras- en Weilanden, en verſcheiden Ambagten, Dorpen en Heerlijkheden, die door ons, op bijzondere Artikelen, beſchreeven worden.

VIGLIUS VAN AYTA VAN ZUICHEM, in 's Lands Geſchiedenisſen, om meer dan eene reden vermaard, wierdt gebooren in *Friesland*, op den achtſtienden October des Jaars 1597, op een Landgoed, *Barrahuis* genaamd, niet verre van *Leeuwarden*, en heden in dien oord nog bekend; anderen willen, dat hij in een Dorp, *Zuichem* geheeten, gebooren, en een Boeren Zoon was; doch dat hij in 't geheel geenen lust tot boerenwerk, maar wel tot leezen betoonende, zijn Vader, eindelijk, te raade wierdt hem tot de Weetenſchappen op te leiden. Waarſchijnlijker, egter, is het, 't geen de meesten willen, dat hij, uit adelijken geſlagte geſprooten, daar van den toenaam VAN AYTA ontleende. Zeker is het, dat een adelijk geſlagt, welk dien naam voerde, langen tijd in *Friesland* gebloeid hebbe. Den naam van ZUICHEM, of ZUICHEMIUS, ontleende hij, naar zommiger verhaal, van een Slot of Stare, zijnen Oom BUCHO VAN AYTA toebehoorende, geleegen nabij een Dorp, dus genaamd. Deeze Oom, zijns Vaders broeder, was Deken in *'s Graavenhage*, en de voornaamſte oorzaak dat hij tot de letteroeffeningen geſchikt wierdt. Eerst oeffende hij zich te *Deventer*, te *Leiden* en in *'s Graavenhage*, en wierdt, in den Jaare 1528, na *Leuven* gezonden, daar hij zich eerst in de Griekſche taale, en vervolgens in de Regtsgeleerdheid oeffende. Vier jaaren daar naa reisde hij na *Dole*, in 't Graafſchap *Bourgondie*, om zijne reeds verkreegene kundigheden verder uit te breiden; hier raakte hij, door briefwisſeling, in kennis met den grooten DESIDERIUS ERASMUS, 't welk hem tevens gelegenheid verſchafte om vriendſchap te maaken met den vermaarden Regtsgeleerden ANDREAS ALCIATUS. In den Jaare 1529 vertrok hij, om ALCIATUS te hooren, na *Avignon*, verreisde van daar, in het zelfde jaar, na *Valence*, in *Dauphiné*, alwaar hij tot de waardigheid van Doc-

Doctor in de Regten wierdt bevorderd, en voorts na *Bourges*, alzo ALCIATUS, wiens lesen hij gaarne nog verder wilde hooren, aldaar beroepen was. Wanneer deeze, kort daar naa, na *Italie* wierdt ontbooden, bekleedde VIGLIUS zijne plaats als Hoogleeraar in de Regten, geduurende den tijd van twee jaaren, ten einde van welke hij besloot, *Italie* insgelijks te bezoeken. Vooraf bezogt hij verscheiden Hooge Schoolen, als die van *Frijburg*, *Bazel* en *Tubingen*, wierdt overal gunstig ontvangen, maakte kennis met de geleerdste en vermaardste Mannen, en kwam eindelijk, in den Jaare 1532, te *Padua*.

Door het bezoeken van zo veele vermaarde Hooge Schoolen, en den gemeenzaamen omgang met Mannen, uitgeleerd in alle takken van Weetenschappen, hadt VIGLIUS nu een zeer beroemden naam verkreegen, en was inzonderheid in de Regtsgeleerdheid zeer bedreeven. Dit bragt te wege, dat hij, in den opgemelden jaare, tot Hoogleeraar in de Regten wierdt aangesteld; ook beantwoordde de uitslag aan de verwagting zijner begunstigers: zijn onderwijs vondt veel genoegen, en zijne openbaare en bijzondere lesen wierden met grooten toeloop gehouden. Zommigen verhaalen, dat zijn naam nu zo vermaard was geworden, dat hem wierdt aangebooden om een aanzienlijk ampt op het Eiland *Cyprus* te bekleeden: als mede, dat Keizer KAREL DE V hem verzogt tot Leermeester van zijnen Zoon, Prins PHILIPS van *Spanje*; doch dat hij, verlangende eens na zijn Vaderland weder te keeren, deeze aanbiedingen van de hand wees. Hoe 't zij, hij bleef niet langer dan een jaar te *Padua*, en vertrok, ten einde van hetzelve, na de Nederlanden. In 't wederkeeren begroette hij ERASMUS te *Fryburg*, en te *Bazel* den vermaarden en geleerden Boekdrukker FROBENIUS, bij wien hij liet drukken, in 't Grieksch, de beginzels der Regten van THEOPHILUS.

Bezwaarlijk konde het anders weezen, of een Man, wiens geest versierd was met zo een onwaardeerbaaren schat van kundigheden, moest, in zijn Vaderland wedergekeerd zijnde, eerlang tot deeze of geene waardigheid bevorderd worden. Het eerste ampt, dat hem wierdt aangebooden, was dat van Kerkelijken Regter (*Officialis*) bij FRANCISCUS, Bisschop van

Munſter; dit aanvaardde hij in den Jaare 1534, en hielde thans zijn doorgaande verblijf te *Duimen*. Ter gelegenheid dat de Stad *Munſter* van de oproerige Wederdoopers bemagtigd was geworden, en den Biſchop met een leger voor dezelve zag, wierdt VIGLIUS na den Rijksdag te *Worms* afgezonden, om onderſtand tegen de oproermaakers te verzoeken. Niet lang bleef hij, egter, in 's Biſchops dienst; want in 't volgende jaar bewilligde hij in het verzoek van den Roomſche Koning FERDINAND, Broeder van KAREL DEN V, om van wegens het Huis van *Bourgondie*, in het Kamergerigt van *Spiers*, zitting te neemen. Twee jaaren bekleedde hij deezen post, wanneer de zucht, waarſchijnlijk om met zijne geoeffendheid in de Regtsgeleerdheid uitgeſtrekter nut te doen, hem deedt beſluiten, als Hoogleeraar op het Hooge School te *Ingolſtad*, in dienst te treeden van Hertog WILLEM VAN BEYEREN, naa dat hij diergelijk ampt op het Hooge School te *Koningsbergen*, hem door JOACHIM DEN II, Markgraave van *Brandenburg*, aangebooden, hadt afgeſlagen. Zes jaaren lang deedt hij het Hooge School, door zijne tegenwoordigheid aan dezelve en door het groot getal van oeffenende jongelingſchap, welke hij derwaarts trok, grootlijks bloeien.

Dan, 't gerugt van zijne bedreevenheid in Staatszaaken wekte de begeerte van Keizer KAREL DEN V, om zo een beroemden man in zijnen dienst te hebben. Men verzogt hem om afſtand te willen doen van zijn Hoogleeraarampt, en zich wederom na de Nederlanden te begeeven; welk verzoek van hem gereedlijk wierdt ingewilligd. Doordien, naamlijk, de belangen der Vorſten meer en meer ingewikkeld wierden, was de Keizer in geſchil geraakt, met Hertoge WILLEM VAN GULIK, over het regt op *Gelder* en *Zutfen*. Om dit geſchil te beſlisſen, was 'er, dus lang, geen bloed, maar veel inkt vergooten, dewijl de verſchillende Vorſten hunne belangen alleen ſchriftlijk zogten te handhaaven. De Keizer bediende zich in deezen ſtrijd van de penne van onzen VIGLIUS; die zijn opſtel eerst in 't Hoogduitsch geſchreeven, en 'er niet meer dan twee dagen aan beſteed hadt. Naderhand gaf hij 't merkelijk verbeterd in 't Latijn in 't licht. Dit gebeurde in den Jaare 1542; in 't volgende jaar wierdt hij bevorderd tot

Raads-

Raadsheer in den Grooten, en kort daar op, in den jaare 1544, in den Geheimen Raad te *Mechelen*. In deeze hoedanigheid wierdt hij omtrent deezen tijd, nevens den Kardinaal VAN GRANVELLE, gemagtigd, om te *Spiers*, met Gemagtigden van CHRISTIAAN DEN III, Koning van *Denemarken*, en van JAN ADOLF en FREDERIK, Hertogen van *Sleeswijk-Holſtein*, over een Verbond van Vrede in onderhandeling te treeden.

De ijver en kundigheid, met welke VIGLIUS zich in deeze zaak gekweeten hadt, deedt hem wel haast deel hebben aan gewigtiger verrigtingen. Men hadt in de Nederlanden dikwijls getwist, of deeze landen moesten gerekend worden onder het Keizerrijk te behooren, en als zodanig konden verpligt worden in deszelfs lasten te draagen? 't Geſchil hier over eenige jaaren aan den ſpijker gehangen hebbende, wierdt wederom leevendig, naa dat eerst het waereldlijk gebied over 't Sticht *Utrecht*, en naderhand, in den Jaare 1543, het Hertogdom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen*, aan KAREL DEN V, waren afgeſtaan. De Rijksſtanden, in 't begin des Jaars 1543, te *Neurenberg* bij een gekoomen, oordeelden dat de Nederlanden, als behoorende onder den Bourgondiſchen Kreits, in de Rijkslasten behoorden te draagen. Doch VIGLIUS, die, ten dien tijde, na den Rijksdag was afgevaardigd, bragt zo veel te wege dat de Nederlanden, die zeer veel aan den Keizer, hunnen Heer, opbrengen moesten, voor deeze reize, van de gemeene Rijkslasten vrij bleeven. In den Jaare 1545 wierdt dit zelfde geſchil, door de Stenden, op den Rijksdag te *Worms* gebragt. VIGLIUS, hoe weinig eer hij, met het voorſtaan van de zaak der Nederlanden, zag in te leggen, moest, egter, op 's Keizers uitdrukkelijk bevel, den Rijksdag wederom bijwoonen. Hij zelf was naamelijk overtuigd, dat men, ten opzigte van zommige Landſchappen, bewijzen konde, dat zij tot het Rijk behoorden; ook meende hij, dat hij, beweerende, dat de Bourgondiſche Erflanden niets gemeen hadden met het Rijk, den Stenden gelegenheid geeven zou, om zich, op gelijken grond, het draagen der Rijkslasten te onttrekken. Terwijl dit geſchil gevoerd, en over en weder betwist wierdt, overleedt LODEWYK VAN SCHOONE,

Pre-

Preſident van den Geheimen Raad te *Mechelen*; in de plaats van deezen wierdt VIGLIUS, door den Keizer, tot Preſident aangeſteld. In deeze hoedanigheid bewerkte hij, dat zekere overeenkomst, het gemelde geſchil raakende, hoewel met moeite, in Holland wierdt aangenomen.

In den Jaare 1550 hadt de Keizer in Holland, en elders in de Nederlanden, een Plakaat doen uitgaan, bij welk alle Officieren last kreegen, den Inquiſiteuren behulpzaam te zijn, om alle verdagte perſoonen te doen aanbrengen; ook wierdt den aanbrenger de helft der goederen van den veroordeelden beloofd, en den zo genoemde Ketteren meer andere ſtraffe gedreigd. 't Is genoeg bekend, welke uitwerking dit Plakaat op den Koophandel en de Handwerken hadde. Doch 't geen ons bijzonder raakt, is, dat de Preſident VIGLIUS beſchuldigd wierdt, dit Plakaat te hebben ontworpen; waar door hij zich den haat der meenigte grootlijks op den halze laadde. Doch de Preſident betuigt in zijne Brieven, welke nog voorhanden zijn „ dat het ſtrengſte, dat 'er in gevonden wierdt, aan „ 's Keizers Biegtvader en aan den Keizer zelven moest wor„ den toegeſchreeven; dat hij veele dingen verzagt hadt; dat „ ſtrenge middelen hem altoos hadden tegengeſtaan; dat hij „ van gevoelen was, dat men de ſtraffen tegen de Ketters „ moest maatigen, en merkelijk onderſcheid tuſſchen hen „ maaken; dat hij gewenscht hadt, dat de Keizer het Plakaat „ den Nederlandſche Raaden, eer het wierdt uitgegeeven, „ hadt laaten onderzoeken; doch, wijl dit zijne Majeſteit „ niet behaagd hadt, oordeelde hij het zijnen pligt te zijn, „ zorge te draagen, dat het Plakaat met gemaatigdheid ter „ uitvoeringe gelegd wierdt." Dus gemaatigd dagt nu al de Preſident VIGLIUS over den Godsdienst; en ſchoon hij zich hieromtrent tegen het gevoelen van den Keizer eenigermaate dankantte, behieldt hij egter 's Vorſten gunst; en wel zo verre, dat, wanneer Paus JULIUS DE III, in den Jaare 1551, de Kerkvergadering te *Trente* op nieuw bijeen riep, het gevoelen van VIGLIUS, in het uitkiezen van Godgeleerden, welke uit de Nederlanden ter Kerkvergaderinge moesten gezonden worden, voornaamlijk gevolgd wierdt.

Hoe

Hoe veel doorzigts VIGLIUS bezat in zaaken, 's Lands Regeering betreffende, bleek uit zijn oordeel over de voorgenomene overdragt der Nederlanden van Keizer KAREL op zijnen Zoon PHILIPS van *Spanje*. Voor dat nog de overdrage geſchied was, voorſpelde hij den Lande niet veel goeds uit de nieuwe Regeering; hij was bedugt dat de Landvoogdes MARIA zich van 't bewind ontſlaan, en dat PHILIPS het oor leenen zou aan jonge luiden, die de oude Staatsdienaars verſtooten, nieuwigheden invoeren, en 's Lands zaaken, die tot nog toe wel beſtierd waren, in verwarring brengen zouden. Vermoedens, door eene, voor de Nederlanden, en voor PHILIPS zelven, heillooze uitkomst, maar al te veel bekragtigd! VIGLIUS ſprak zelfs, omtrent deezen tijd, van zijne Ampten te willen nederleggen, en het Hof te verlaaten; gelijk hij andermaal dit voorneemen te kennen gaf, toen dat MARIA zich van het bewind over de Nederlanden ontſlagen, en PHILIPS hetzelve aanvaard hadt. Doch de geweezene Landvoogdes, die hem het opzigt over haare goederen in Nederland, nevens een jaargeld van tweehonderd guldens, toeleide, en de Koning zelve, bewoogen hem in zijnen dienst te volharden. PHILIPS voorzag hem, ten zelfden tijde, hoe was in 't jaar 1556, met de waardigheid van *Coadjutor* in de Abtdije van *St. Baaf* te *Gend*, naar welke de Markgraaf van *Veere* en de Heer VAN BREDERODE, voor hunne Zoonen, vergeefs geſtaan hadden; ook wierdt hij, nevens een aanzienlijk getal der Nederlandſche Grooten, tot Lid in den Raad van Staate benoemd.

Thans was zijn aanzien ten Hove zo hoog geſteegen, dat wanneer de Koning van *Spanje*, om in zijne oogmerken, door den Raad van Staate, niet gedwarsboomd te worden, aan MARGARETA VAN PARMA, thans Landvoogdes der Nederlanden, volmagt hadt gegeeven, om 't raadpleegen ter gewoone Vergaderinge naa te laaten, VIGLIUS benevens den Biſchop van *Atrecht* en *Barlaimont* alleen genoemd wierden, met wier agterraad zij, in gewigtige zaaken, hadt beſluit te neemen. Daarenboven wierdt hij, in den Jaare 1558, nevens eenige aanzienlijke Nederlandſche Grooten, na *Frankrijk* gezonden, om over den Vrede te handelen; doch hier verrigtte

hij

hij wellig; alzo hij, door ziekte, genoodzaakt wierdt na *Brusfel* te rug te keeren.

Als PHILIPS, op het einde des Jaars 1561, de Landvoogdes fchriftelijk vermaande wegens eenige perfoonen, die bij hem in 't oog liepen, wierdt de Preſident VIGLIUS, over den inhoud van dit fchrijven, zo getroffen, dat hij ernſtelijk aanhieldt om van zijn Ampt ontflagen te worden. Doch de Koning deedt hem, door beloften en geſchenken, van beſluit veranderen: ook bleef hij den dienst des Konings getrouwlijk aankleeven. Hier van gaf hij, meer dan eens, blijken in het tegenſtaan der zulken, wien, omtrent deezen tijd, het hart reeds eenigermaate na verandering in 's Lands Regeering overheide. Onder anderen zogt hij Prins WILLEM VAN ORANJE geſtadig te dwarsboomen, wanneer deeze ondernam Leden van den Geheimen Raad te winnen, om zijne ontwerpen voort te zetten. Ook raakten deeze beide Heeren in geſchil, ter gelegenheid dat de Graaf VAN EGMOND aan den Koning van *Spanje* zou gezonden worden, om zijne Majeſteit opening te doen van den toeſtand van den Lande. VIGLIUS hadt zijn Berigtſchrift opgeſteld, doch in zulke algemeene bewoordingen dat de Prins VAN ORANJE, toen 't in den Raad geleezen wierdt, 'er geen genoegen in nam; hij breidde 'er zich met zo veel ernst over uit, dat VIGLIUS, diep getroffen door *Oranjes* geſprek, en ziende dat elk, behalven BARLAIMONT, hem toeviel, ſchier den gantſchen volgenden nacht ſlaaploos doorbragt, overleggende bij zich zelven, wat hij den Prinſe, des anderendaags, antwoorden zoude. Al 't welk den ouden Man zo geweldig aandeedt, dat hij, des morgens bezig met zich te kleeden, van eene beroerte overvallen wierdt, die, in 't eerst, doodlijk ſcheen, doch van welke hij allengskens wederom bekwam. JOACHIM HOPPERUS, insgelijks een Fries, wierdt vervolgens aangeſteld, om zijne plaats in den Geheimen Raad en in den Raad van Staate te bekleeden.

Nogthans ſchijnt de Preſident VIGLIUS zijne bediening naderhand wederom aanvaard te hebben. Doch in den Jaare 1565 wierdt hij, op zijn ſterk aanhouden, van deeze waardigheid ontflagen; maar bleef evenwel, als gewoon Lid, zitting in den Raad van Staate houden. „Hij beriep zich"

(zegt

(zegt de Hiſtorieſchrijver HOOFT) „op zijn zwakheit en „ hooghen ouderdom: maar verklaarde zijnen vrunden in 't „ verborghen, dat hij ijslijke tijden op handen zagh; ende „ kennende de nukken der fortuijne, die zo quaaljjk een „ langduurende mooghenheit lijden magh, uit den ſpeele „ zocht te ſcheiden, eer haar de walghe van hem te ſteeken, en de kans te keeren quaam." Hij bleef evenwel het Voorzittersampt nog vier jaaren bekleeden, tot op de herwaartskomst van KAREL VAN TISNACQ, welke hem in die waardigheid zoude opvolgen, maar nu de Nederlandſche zaaken in *Spanje* waarnam.

Schoon VIGLIUS een ijverig Voorſtander was van den Roomsch-Katholijken Godsdienst, was hij, egter, afkeerig van de wijze, op welke dezelve toenmaals gehandhaafd en voortgeplant wierdt. Van het een en ander gaf hij duidelijk bewijs, door zijne uiterſte afkeerigheid, om de zo genaamde Ketters, door vuur en zwaard, binnen de muuren der Kerke te houden of te doen wederkeeren; doch tevens van de onderneeminge der zulken, die zich tegen alle middelen, ter handhaavinge van den aangenomen Godsdienst, aankantten.

Toen in den Jaare 1566 te *Bruſſel* verzekerde tijding kwam van de Beeldeſtorming, welke aan alle oorden door de Nederlanden wierdt aangeregt, wierdt de Landvoogdes hier over dermaaten verſchrikt, dat zij een beſluit nam, de Stad te verlaaten, en de wijk te neemen na *Bergen* in *Henegauwen*, daar zij zich veiliger oordeelde. VIGLIUS was een der voornaamſten, welke haar dit ontried; hij hieldt haar voor „ was „ het gold (het zijn de woorden van HOOFT) den ſtoel der „ Heerſchappije te ruimen, hoe ſchoon een ſpel dit den „ quaadwillighen gegeeven waar, die den misſlach niet doen „ zouden, van dien onbezet te laaten, maar ziende d'achtbaarheit der Regeeringhe aan 't zijghen, haar voort op de „ knie helpen. Hoe luttel haar ook paſſen zoude, de Raaden en bewintsluiden, die de Koning haar had bijgevoegt, „ van den glans haarder jeeghenwoordigheit te ontblooten, „ en 't werk, haar vertrouwt, op het drokſte te laaten ſteeken. Dat 'er niet te vreezen viel, daar zij zulk een dienstwilligheit in al de Heeren ſpeurde."

Zij,

Zij, die der tijden, in welke VIGLIUS leefde, eenigzins kundig zijn, weeten, welk eene zwaare vervolging, inzonderheid onder het wreed beleid des Hertogs VAN ALVA, woedde; hoe veele duizenden door het zwaard, in de vlammen en anderzins sneuvelden; hoe zelfs luiden van aanzien zwaar gepijnigd wierden, om uit hun te halen, 't geen zij wisten en niet wisten. Zommige Spaanschgezinden veroordeelden deeze strafheid; voornaamlijk was dezelve VIGLIUS zeer tegen den borst; waarom hij, hoewel vruchtloos, de vrijheid nam om den Koning tot maatiging te raaden.

In den Jaare 1570 gaf de Hertog VAN ALVA twee algemeene Ordonnantien op de Crimineele Regtsoefening uit, die men houdt verstandiglijk te zijn ingesteld, en naar welke men zich in Gelderland, Holland en 't Sticht nog grootendeels gedraagt. VIGLIUS wordt in 't gemeen voor den Opsteller deezer Ordonnantien gehouden. Waar uit blijkt, dat, daar hij den Hertoge tegenstondt, zulks niet uit heimelijken wrok, maar uit waare zucht tot 's Lands oorbaar, zijnen oorsprong nam. Uit geene andere oorzaak ontstondt het geschil, 't welk hij naderhand met ALVA kreeg, over het invoeren van den tienden penning, 't welk deeze, in weerwil van den welvaart van den Lande, zogt door te drijven. VIGLIUS zogt hem, door kragt van redenen, de zwaarigheid van het invoeren van dus een ongewoone en drukkende belastinge onder 't oog te brengen; hem vertoonende, hoe zeer de Ingezeetenen hier door zouden bezwaard worden, de Koophandel verloopen, en het misnoegen tegen de Spaansche Regeering nog meer zou toeneemen. Doch alles te vergeefs: de hoogmoedige Spanjaard bleef onverzettelijk staan op zijn eens opgevat ontwerp; en als de Presidènt ondernam eenige maatiging voor te stellen, ontstak de Hertog in hevige gramschap, beschuldigde den Presidènt van gebrek aan ontzag voor 's Konings bevelen, en dreigde hem, dat hij zijn gedrag den Koning zoude aandienen. Doch VIGLIUS hadt moeds genoeg om te antwoorden, dat *hij hoopte, dat zijn Majesteit hem dan nog het ander oor wel zoude willen gunnen; en dat hij, in allen gevalle, voor zijnen grijzen Kop niet bekommerd was.*

Het

Het laatſte, dat wij wegens VIGLIUS vinden aangetekend, was zijn gedrag bij de openbaare intreede van *Don* JAN VAN OOSTENRYK, die na de Nederlanden was gezonden om dezelve als Landvoogd te beſtuuren. Hem gaat naa, dat hij, bij deeze gelegenheid, eenige woorden zou geuit hebben, die te kennen gaven, dat hij aan de beſtendigheid van den Gendſchen Vrede, toen kort geleeden geſlooten, wanhoopte, zeggende, dat *Don* JAN de man niet zijn zou, die den Vrede zou brengen. Doch hij beleefde den nieuwen krijg niet; welke zijne voorzegging of vermoeden bekragtigde; hij overleedt acht dagen naa 's Hertogs overkomst, op den achtſten Mai des Jaars 1577, te *Bruſſel*, in den ouderdom van zeventig jaaren. De Hiſtorieſchrijver HOOFT maalt 's Mans Karakter met deeze woorden: „ Hij was een man van kloek „ vernuft, hooghe geleertheit, doortrapt met lange ervaarenis, deftigh van wandel. De blijken, gegeeven van vaſt„ gaande trouw voor de Roomſche Kerk en zijnen Koning, „ hadden hem vrijmoedigh genoegh gemaakt, om te ſpreeken „ tot maatigheit, beide in zaaken van Staat en van Godsdienst, en zoo veel gegolden, dat men 't hem te goede „ hield, meer niet. Van parthije te wisſelen, om onbenoeghen oover 't verwerpen zijns raads, docht hem te groot „ een verwaantheit, oft hachlijk en ongeraaden voor eenen, „ die zoo wel als hij te hoove ſtond, en vieſlicht bij d'andre „ geen' minder ongereeghelheit in zwank oft te gemoete „ zagh." Dus verre de Drosſaard HOOFT. Hij hadt altoos de ſtrenge middelen afgeraaden, welke men gebruikte, om de Nederlanden t'onder te brengen, was anders den dienst des Konings en den Roomsch-Katholijken Godsdienst ten uiterſten toegedaan. Daarenboven misprees hij zeer de manier, welke onder PHILIPS DEN II wierdt ingevoerd, van de Nederlanden te laaten regeeren door vreemdelingen, die noch de taal, noch de Wetten der Provincien kenden, en dezelve op zijn Spaansch wilden beſtieren. Zijne gewoone Zinſpreuk was: *Vita hominum Vigilia* „ 's Menſchen leeven is eene „ Wacht." Schoon hij een doorkundig Regtsgeleerde was, plagt hij, egter, veel in den mond te hebben dit zeggen: *Een groot Jurist een boos Christ.* Door de aanzienlijke

Ampten, welke hij gedurende zijn leeven bekleedde, had hij aanmerkelijke goederen en rijkdommen, zommigen melden van tachtig duizend Ducaaten, bij één verzameld. Te *Zuichem* in *Friesland* ſtigtte hij een aanzienlijk huis, tot een Gasthuis dienende. Ook rigtte hij een Collegie op te *Leuven*, naar zijnen naam *Viglius-Collegie* genoemd, en met aanzienlijke goederen begiftigd. Verſcheiden van zijne nagelaten Schriften zijn nog voorhanden en door den druk gemeen geworden, meest de Regtsgeleerdheid betreffende. Hij wierdt begraaven te *Gend*, in de *St. Jans* Kerk, in eene Grafſtede, die hij bij zijn leeven voor zich hadt laaten maken. Naderhand heeft men een Praalgraf ter zijner eere opgeregt, met een treffelijk Opſchrift, 's Mans deugden en verrigtingen kortelijk vermeldende.

Uit hoofde van deszelfs fraaiheid, oordeelen wij zommigen geenen ondienst te zullen doen, met de plaatzing van het bedoelde Grafſchrift. Het luidt aldus, volgens de opgave van den Heere HALMA, die daar van, uit eene echte hand, een onmiddelijk afſchrift hadt bekoomen.

D. O. M.

Admodum Rdo Viro D. Viglio Aita de Zuichem Friſio JCto Clariſſimo Cathed: hujus Eccæ Primo Præpoſito Mitrato. Aurei Velleris Cancelrio. Supremi Belgicæ Status et Sanctioris Concilii ſub Potentiſſ. PP. Carolo V. Imp: et Phō II. Hisp: Rege Præſidi Summo, Vigilantmo, Integro, qui cum hanc Ecclam piis fundationibus pluribus monumentis decoraſſet, Academiam Lovanienſem ſtructo ſui nois Collegio, non minus liberaliter quam magnifice dotaſſet, natale ſolum Hospitalis beneficio perpetuo ſibi demeruiſſet, tandem post longas Vigilias, post indefeſſos labores,

tes, plenus dierum, plenus honorum, Regi fidus, Patriæ charus, utilis oibus, injurius nemini, magno sui relicto desiderio quievit in Ao Dni CIↃ IↃ LXXVII. die Octavo Maji.

VITA MORTALIUM VIGILIA.

Zie P. C. HOOFT, *Nederl. Historien*; J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*; P. HALMA, *Toneel der Vereenigde Nederlanden*.

VILLERS, (PIETER DE LOISELEUR, *Heer van*) geboren te *Rijssel*, hadt zich, in zijne jongelingschap, voornaamlijk op de Regtsgeleerdheid toegeleid, en bekleedde vervolgens den post van Advokaat voor het Parlement te *Partijs*. Van Hervormde Ouders geboren, en derzelven begrippen zijnde toegedaan, noodzaakten hem de zwaare vervolgingen, die eerlang uitbraken, ter lijfsbehoudenisse, elders eene schuilplaats te zoeken. Hij vondt dezelve te *Geneve*. Hier kwam hij in kennis met den vermaarden THEODORUS BEZA, en gaf zich, op dien raad, aan de beoefening der Godgeleerdheid over. Te *Geneve* onthieldt zich, omtrent dien zelfden tijd, CHARLES DE BRICHANTEAU, *Heer van S. Martijn en Nigerets*, insgelijks een vlugteling ter zaake van den Godsdienst. Met eene dogter van deeze, JOHANNA DE BRICHANTEAU, trad VILLERS in het huwelijk, en wierdt vervolgens tot Leeraar der Hervormden te *Rouen* beroepen. Hij bediende de Gemeente aldaar, rustig en vreedzaam, tot op den tijd dat de vernieuwde vervolgingen insgelijks na *Rouen* overvloegen. Thans zogt hij, met zijne huisvrouw en zeven kindertjes, eene schuilplaats op zeker Kasteel, twee uuren van de Stad gelegen. Hoewel men hem aldaar ontdekte, ontkwam hij, dogthans, de handen zijner vervolgeren; met agterlating,

evenwel, van zijne kinderen, die van alles beroofd en naakt wierden uitgeſchud. Voorheen hadt VILLERS bij de Koningin van *Navarre*, en bij den Admiraal van *Frankrijk*, bij manier van leeninge, eenigen tijd het predikampt waargenomen. Zo veel vertrouwen ſtelde de Prins VAN CONDÉ in 's Mans opregtheid, getrouwheid, verſtand en ervarenis, dat hij hem, in den Jaare 1575, aan de Koningin van *Engeland* zondt, in de hoedanigheid van Agent, om de zaaken der Franſche Gereformeerden aan haare Majeſteit aan te beveelen, en ten hunnen behoeve hulp te verzoeken. Geruimen tijd moet hij zich in *Engeland* hebben opgehouden, alzo men vindt aangetekend, dat hij aldaar Godgeleerde voorleezingen hieldt, met merkelijken toeloop, en geen kleinen onderſtand voor zijn talrijk huisgezin.

Naa zijne verdrijving van *Rouen*, hadt VILLERS zich begeeven in den dienst van Prinſe WILLEM DEN I, in de tweevoudige hoedanigheid van Hofprediker en van Raad, in zaaken, de gemeene belangen betreffende. Merkelijken invloed verkreeg, wel haast, VILLERS, door zijne bekwaamheden en deugden, op het hart van zijnen Meester, en bediende zich deeze van hem, meermaalen, in zaaken van de hoogſte aangelegenheid. Wanneer, in den Jaare 1575, de zaaken der Nederlanden dermaate ongunſtig ſtonden, dat men na buitenlandſche hulp begon uit te zien, en, ten dien einde, het oog op *Engeland* liet vallen, verklaarde zich VILLERS daar tegen, en bragt eenige redenen te berde, dienende om den Prins te ſterken in zijne gezintheid, die meer na *Frankrijk* overhelde. Hij verzekerde, dat Koningin ELIZABETH niet eenen Oorlogsman hadt, aan welken het bevel over een Leger konde vertrouwd worden, behalven den Graaf VAN SUSSEX, die, egter, den Protestanten niet zeer gunſtig was. Daarenboven zogt hij den Prins te doen gelooven, 't geen hem de Admiraal COLIGNY meermaalen hadt verzekerd, te weeten, dat de Engelſchen, indien zij eenmaal den voet in de Nederlanden hadden gekreegen, hunnen ouden haat tegen de Franſchen zouden doen herleeven. Naa dat, in den Jaare 1580, in naame van Koning PHILIPS DEN II, een Ban tegen Prins WILLEM DEN I afgekondigd, en eene belooning van

vijf-

vijfëntwintigduizend Gouden Kroonen op zijn hoofd geſteld was, ſchreef VILLERS eene Wederlegging van dien Ban, nevens eene Verdeediging van zijnen Meester.

Ten deezen tijde bediende VILLERS de Gemeente der Hervormden te *Antwerpen*. Eene ontmoeting, hem bejegend, met den Heer ADOLF VAN MEETKERKEN, Voorzitter van den Raad van *Vlaanderen*, verdient hier verhaald te worden. De Heer VAN MEETKERKEN, in den Roomſchen Godsdienst opgevoed, door 's Mans ongemeene gaven en bekwaamheden gelokt, hadt, nevens zijn huisgezin, hem meermaalen hooren prediken. 't Gevolg hier van was, dat hij, door des Leeraars redenen tot andere begrippen overgehaald, zich, in de maand Maart des Jaars 1580, ten zijnen huize vervoegde, en hem bekend maakte, hoe hij, de Vergaderingen der Gereformeerden, zints eenige weeken herwaarts, hebbende bijgewoond, door het Sakrament des Avondmaals wilde betuigen, een Lid te zijn der meer gezuiverde Kerke. VILLERS prees zijn heilig voorneemen, wenschte hem daar mede geluk; en naa vervolgens den Preſident over eenige leerbegrippen der Hervormden te hebben onderhouden, hadt hij het genoegen, den Heere VAN MEETKERKEN, nevens deszelfs Zoon, Dogter en Nicht het Heilig Avondmaal te mogen toedienen. In zekere Stellingen over den Vrijen Wil, welke VILLERS, omtrent deezen tijd, in 't licht gaf, vertoonde hij een blijk van zijne beſcheidenheid en rekkelijkheid, ſchrijvende „dat de Schoolgeleerden en Euangeliſchen (Hervormden), „in dat ſtuk, meer over woorden dan over zaaken verſchil„den; en dat men dat verſchil, indien alleen de krakeelzucht „weggenomen, en de dubbelzinnigheden uitgeſlooten wier„den, ligtelijk zou kunnen bijleggen." Hij voegde 'er nevens „dat hoewel in de Kerk Gods veele misbruiken en zwaare „doolingen waren ingeſloopen, welke men door de kragt „der waarheid moest verbeteren, hij nogthans niet twijfelde, „of veele verſchillen van dien aart waren, dat ze met be„hulp der liefde, het waare kenteken der Christenen, konden „over een gebragt worden." Met opzigt tot de Roomschgezinden was hij van verſtand, dat hun Godsdienst, tegen afſpraak en belofte, uit *Gend* verdreeven, aldaar ten deele zou-

de kunnen herſteld en van nieuws worden ingevoerd. Wat vroeger hadt hij, in naam der Nederlandſche Gereformeerde Predikanten, aan de Opſtellers van het berugte Lutherſche Concordie- of Eendragtsboek, een uitvoerigen brief geſchreeven, vol van gemaatigde begrippen, en vooral gekant tegen de zulken, die, door ondertekening van menschlijke Opſtellen, het geweeten der Christenen tragten te verbinden.

Na den moord van Prinſe WILLEM VAN ORANJE, zogt de Koning van *Navarre*, beter bij den naam van HENDRIK DEN IV bekend, met een vriendlijken brief en ſtreelende beloften, den Heer VILLERS na *Frankrijk* te lokken. Doch Graf MAURITS, 's Mans waarde kennende, en de dienſten, aan zijnen Vader bewezen, bewoog hem tot blijven. Sedert was hij een ijverig tegenſtander van LEICESTER en deszelfs aanhang, en verviel daar door zo zeer in den haat der *Engelſchen*, dat hun Overſte RUSSEL, die over 't Krijgsvolk binnen *Vliſſingen* het bevel voerde, hem, t'eenigen tijde, zogt op te ligten, terwijl hij, van het Kaſteel *Westhoven* na *Middelburg*, op weg was. Zo wel bekend was deeze gezintheid bij de *Franſchen*, dat deezelve, naa het vertrek van LEICESTER, zich van hem zogten te bedienen, ten voordeele des Konings van *Navarre*, wien men het bewind deezer Landen gaarne zou hebben zien opgedragen worden.

De Heer VILLERS overleedt, op het ſtraks gemelde Kaſteel *Westhoven*, op het Eiland *Walcheren*, in den Jaare 1593, in welk eenen ouderdom, vinden wij niet vermeld. Hij was een Man van zonderlinge begaafdheden. BAUDIUS heeft zijnen vloeijenden ſtijl en welſpreekendheid hoog geroemd. Zijne Schriften, boven vermeld, kunnen daar van getuigenis draagen; met naame ook zeker boekje, in den Jaare 1579, door hem in 't licht gegeeven, onder den titel *Ratio inundæ Concordiæ inter Eccleſias Reformatas*; „ Over de wijze, „ op welke men Vrede zou kunnen maaken tusſchen de Ge„ reformeerde Kerken." De middelen, door hem voorgeſlagen, waren de volgende. In de eerſte plaats moest men, met goedvinden der Duitſche Vorſten, een algemeen Sijnode beroepen, onder Voorzitting der Vorſten zelve, of van gemagtigde Politijken, der zaaken kundig, die de rekkelijke

God-

Godgeleerden beſchermen, en de heerſch- en twistzuchtigen moesten in bedwang houden. „ Want", ſchreef hij, „ in„ dien men de Godgeleerden alleen liet begaan, zij zouden „ de zaaken veeleer verwarren, dan godvrugtiglijk en christ„ lijk beſlisſen." Voorts moesten de Voorzitters den zamenſpreekeren opleggen, zich van de aanhang ſtijvende benaamingen van *Lutheraanen* en *Calvinisten* te onthouden. Wijders moest, in het beoordeelen en bijleggen der geſchillen, de Heilige Schriftuur tot den eenigen grondſlag en regelmaat geleid worden. Daarenboven wilde hij, in de beſlisſing van het geſchil over de Godlijke Voorbeſchikking, eenige ſtellingen ter grondſlage geleid hebben, volgens welke alle verdenking, als of God eene oorzaak van de zonde ware, volſtrekt wierdt uitgeſlooten. Aan het einde van zijn boekje leest men deeze merkwaardige aanſpraak aan de Koningen en Vorſten: „ Ik bid u bij Gods heiligen naam, dat gij de „ grootheid der gevaaren wel inziende, de vereeniging der „ Christlijke Kerken wilt behartigen. Gemaklijk zal ook deeze „ vrede te treffen zijn, indien gij de oorzaaken der geſchil„ len ten vollen verſtaande, de zaaken, die ter zaligheid „ *noodzaaklijk* zijn, onderſcheidt van zaaken, die *niet noo*„ *zaaklijk* zijn, en de Godgeleerden binnen de paalen van „ hunnen pligt houdt. Want in deeze dingen beſtaat het heil „ van Staat en Kerk."

Zie G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie.*

VINKEVEEN, een Dorp in het Neder-Kwartier van het Sticht van *Utrecht*, ongeveer een uur gaans ten Zuidwesten van het Dorp *Baambrugge*. De Hervormden hebben 'er eene eigen Kerk, doch den Leeraar gemeen met die van *Wilnis*, welke 'er, om de twee of drie weeken, koomt prediken. Voorts heeft men 'er een Regtshuis, waar in tevens de Waag wordt gehouden.

VISSCHER, (JAN *en* KORNELIS) gebroeders, geboóren te *Amſterdam*, onzeker in welk jaar, doch reeds lang voor het midden der voorgaande Eeuwe, naardien men ergens vindt aangetekend, dat JAN, in of omtrent het Jaar 1690, den ouderdom van zesënvijftig jaaren hadt bereikt. Hunne hoofdzaak was het Plaatſnijden, waarin zij uitmuntten. KORNELIS, de oudſte der twee, verſtondt ook eene wijze van tekenen met zwart krijt, die bij de kenners hoog geagt wordt. Op den gemelden ouderdom begon zich ook de andere op de Schilderkunst toe te leggen.

Zie HOUBRAKEN.

VISSCHER, (ROEMER) een geleerd en vernuftig burger van *Amſterdam*, en in den Jaare 1547 aldaar geboóren. Eenig openbaar bewind ſchijnt hij niet bekleed te hebben, maar alleen een aanzienlijk Burger en Koopman geweest te zijn van aanmerkelijk vermogen. Niet in zijne geboorteſtad, maar elders, naamelijk te *Alkmaar*, eindigde hij zijn leeven, op den elfden Februarij des Jaars 1620. Even als zijn boezemvriend, HENDRIK LAURENSZOON SPIEGEL, hadt hij met 'er woon zich derwaarts begeeven, om het overſchot zijner dagen, vrij van alle Koop- en andere beſommeringen, aan de beoefening der Dichtkunde en andere fraaie Weetenſchappen toe te wijden. ROEMER VISSCHER, naamelijk, was één der eerſte opbouwers der Nederduitſche Taale, en, als zodanig, een der meest beroemde Leden der aloude Kamer, wel eer te *Amſterdam* bekend, bij den naam van *in Liefde bloeiende*. Zijn Huis was eene verzamelplaats van de ſchranderſte vernuften zijner Eeuwe; het Kweekſchool, waar in onze Nederlandſche Puikdichter, JOOST VAN VONDEL, de gronden zijner volgende vermaardheid leide. De Heer VISSCHER wordt onder de goede Dichters van zijnen tijd gerekend, doch muntte vooral uit in korte Puntdichten: van hier dat hem de Heer JANUS DOUZA den *tweeden Martiaal* noemde. Voorts heeft hij eenige Zinnebeelden in 't licht gegeeven, op de meeste van welke hij uitleggingen, in onrijm, heeft geſchreven.

Tot

Tot een ſtaal van 's Mans dichtmaniere, in het gemeenzaame, laaten wij hier volgen, uit zijn *Rommelſoo*, eenen brief aan zijnen Vriend SPIEGEL gezonden; kunnende tevens dienen tot een bewijs van hunne onderlinge gemeenzaamheid.

Op Paesdach aen H. L. SPIEGHEL.

„ Seght HENDRICK wout gy niet dattet al morghen was,
„ Want by Vryſters te gaen gheeft huyden geen pas,
„ En in de Herberch is 't ſchand, ja by de Catholyken,
„ By der ſtraten te wandelen ſeer qualyck ſtaet:
„ Caetſen, dobbelen of ſpelen is oock geen raet,
„ In de Kerck ſoudt ghy al te langh ſitten kycken,
„ Buyten op den dyck ſoud ghy u ſeer beſlycken,
„ Gheſont 't huys blyven can ick ſo qualyck doen als ghy:
„ Weet ghy nerghens te gaans? ſo comt by my."

VISSCHER, (MARIA TESSELSCHADE) was de Dogter des ſtraks gemelden, doch meest bekend bij den tweeden naam; welke, meent men, haar gegeeven wierdt, ter gelegenheid en gedenkenisſe van eene zwaare ſchade, geleeden bij veele Amſterdamſche Kooplieden door eenen ſtorm in *Texel*, kort voor haare geboorte, voorgevallen op den vijfëntwintigſten Maart des Jaars 1594, binnen *Amſterdam*. Zij was eene der doorluchtigſte vernuften haarer Eeuwe, en muntte uit in de beoeffening en kennis van verſcheiden fraaie kunſten en weetenſchappen. In Dicht-, Zang- en Speelkunde vondt zij weinigen haar gelijk, vooral in kunſtig ſchrijven en tekenen op glas. In de Italiaanſche taale was zij zo verre gevorderd, dat zij TASSO's *Jeruzalem* uit dezelve in de Nederlandſche ſpraake overbragt. Om van haare ongemeene begaafdheden eenig denkbeeld te vormen, hebbe men ſlegts te doorbladeren de Brieven van den Ridder HOOFT, die haar in ongemeene waarde hieldt, en dikmaals op den Huize te *Muiden* ver-

gaste, en veele brieven met haar gewisseld heeft. In den Jaare 1623 *tradt* zij in den echt met ALLARD VAN KROMBALG, welken zij twee dogters baarde; eene van dezelve, naar haare Moeder ook TESSELSCHADE genaamd, wordt, in HOOFTS Brieven, ook bij de verkorting van TESSELTJE, dikmaals vermeld. De Heer KROMBALG overleedt, in den Jaare 1634, te *Alkmaar*, zijne woonplaats, van waar zijne Weduwe, die, zedert, niet hertrouwde, na verloop van etlijke jaaren, na *Amsterdam* wederkeerde, daar zij, in de maand Junij des Jaars 1649, haare dagen eindigde, in de belijdenis van den Roomschen Godsdienst, welken zij, ondanks de poogingen haarer vrienden, om 'er haar van af te trekken, bestendig hadt aangekleefd. — TESSELSCHADE hadt eene Zuster, ANNA genaamd, tien jaaren voor haar gebooren, en die haar ruim twee jaaren overleefd heeft, zijnde met eenen VAN WEZEL gehuwd geweest. Even zeer als de andere was deeze vermaard om haar fraai vernuft, en bedrevenheid in veelerhande weetenschappen. Bij eenige Zinnebeelden, door haaren Vader in 't licht gegeeven zonder Verklaaringen, heeft zij uitleggingen geschreeven. Uit de Brieven van HOOFT blijkt genoegzaam, in hoe hoog eene waarde ook deeze schrandere en geleerde Vrouw bij den Ridder wierdt gehouden.

Zie P. C. HOOFT, *Gedichten* en *Brieven*; J. VOS *Gedichten*.

VISVLIET, een Dorp in de Provincie van *Stad en Lande*, in het Westerkwartier, op de grenscheiding van dezelve en van de Provincie *Friesland*.

VLAANDEREN, (*Staats*) gelegen in het Noordlijk gedeelte dier Provincie, voert dien naam, om dat het, geduurende den Spaanschen Oorlog, door het geweld der Wapenen bemagtigd zijnde, bij den Munsterschen Vrede, in den Jaare 1648, den Algemeene Staaten wierdt afgestaan. Deszelfs Grenzen zijn, ten Oosten, het Kwartier van *Antwerpen* in *Oostenrijks Brabant*; ten Zuiden en ten Westen, *Oostenrijks Bra-*

Brabant; ten Noorden, de *Wester-Schelde* en de Noordzee.

VLAANDEREN, (*Raad* en *Leenhof van*) hoewel twee onderſcheidene Kollegien, voegen wij hier, onder één Artikel, bij elkander, om dat ze, in zommige opzigten, eenige onderlinge betrekking hebben. Beiden houden hunne Vergaderingen te *Middelburg* in *Zeeland*. De Raad van *Vlaanderen*, eerst opgerigt in den Jaare 1599, beſtaat uit negen Leden, den Voorzitter, die den titel van *Eerſten Preſideerende Raad* voert, daar onder begreepen; voorts uit eenen Advokaat Fiskaal, Rentmeester van de Exploicten, en Griffier. Alle deeze moeten te *Middelburg* hunne vaste woonplaats hebben. Niemant mag zitting hebben in den Raad, die niet de waardigheid van Licentiaat of Doctor in de Regten bekleedt. Buiten hunne Raadplaatzen mogen de Leden geene andere Ampten bekleeden. De wedde van elken Raadsheer is acht, doch die van den Voorzitter twaalfhonderd guldens. De Advokaat Fiskaal en de Griffier genieten ieder zeshonderd guldens. Viermaalen ter weeke vergaderen zij, in de zo genaamde Abtdij te *Middelburg*. Daarenboven wordt 'er, elken Donderdag naamiddag, voor deezen Raad, Rolle gehouden, welke, indien zij op dien dag niet afloope, 's anderendaags hervat wordt. Bij beurten wordt de Rolle, twee maanden lang, door twee Raaden waargenomen; doch de Voorzittende Raad is daar van verſchoond. Menigvuldig zijn de zaaken, welke voor deezen Raad getrokken worden; en mag dezelve als het Opperſte Gerigtshof van *Staats Vlaanderen* worden aangezien. — *Het Leenhof van Vlaanderen*, dus genaamd, om dat alle Leenen des Gewests daar aan onderhoorig zijn, beſtaat uit eenen Superintendent, zijnde dikmaals, hoewel niet altoos, de zelfde perſoon als de Voorzittende Raad in den *Raad van Vlaanderen*, en Leenmannen, zijnde de gezamentlijke Raaden van het gemelde Hof, en eenen Griffier. Alle deeze genieten geene vaste Jaarwedde, maar alleenlijk zekere Regten (*Leges*), Daggelden (*Vacatien*) en eenige andere voordeelen. De plaats, alwaar het Leenhof vergadert, is de gewoone Kamer van den *Raad van Vlaanderen*, te

Mid-

Middelburg. Wij merken hier nog aan, dat de Raadsheeren van den *Raad van Vlaanderen* den titel voeren van EDEL MOGENDE HEEREN.

VLAARDINGEN, eene vermaarde Plaats of Stede, in Zuidholland, een half uur ten Westen van *Schiedam*, een weinig binnenwaarts van de *Maaze*, met welke het, door middel van eene lange Haven, gemeenschap heeft. Niet op den zelfden grond legt het tegenwoordige, als het Oude *Vlaardingen*, waar van men in de vroegste Gedenkschriften onzer Vaderlandsche Geschiedenisse vindt gewaagd, onder den naam van *Flertidinga* en *Phladirtinga*, en 't welk zo veel vermaardheids bezat, dat het onder den titel van Markgraafschap, en Graaf DIRK DE IV *van Holland*, onder dien van *Markgraave* daar van vermeld wordt. Intusschen is men 't, aangaande de waare plaats van het Oude *Vlaardingen*, niet volkomen eens. Zommigen houden daar voor eenen plek gronds ten Oosten van het Eiland *Westvoorn*, of *Goederede*, om reden dat men aldaar, weleer, bij laag water, de kenbaare merktekenen van eene digt bebouwde Stad, en verscheiden Munten van Romeinsche Keizers, en andere fieraaden der Oudheid, zou gevonden hebben. Anderen, daarentegen, zijn van gevoelen, dat het Oude, niet verre ten Westen van het tegenwoordige *Vlaardingen*, zou gelegen hebben; dat het, reeds voor veele Eeuwen, door het geweld der Golven verdelgd zijnde, de Ingezeetenen zich genoodzaakt gevonden hadden, dieper landwaarts te begeeven, om 'er eene meer beveiligde woonplaats te zoeken. De tijd der stigtinge legt alzo in de duisternis begraaven. — De merkwaardigste voorvallen, de Historie der Plaatze betreffende, zijn de volgende. Naa dat Keizer HENRIK DE III, in den Jaare 1046, zich van *Vlaardingen* hadt verzekerd, wierdt, 's jaars daar aan, de plaats op hem heroverd door Graaf DIRK DEN IV, die, omtrent den zelfden tijd, op de hoogte der Plaatze, met de Keizerlijke Vloot eenen scheepstrijd hieldt, op welke hij eene luisterrijke overwinning behaalde. Veel leedt de Plaats, in de maand Junij des Jaars 1574. Een hoop Krijgsvolk, van een aantal Vrijbuiters verzeld, onder aanvoering van eenen verloopen Kleermaa-

maaker, te *Schiedam* verzameld, vielen in *Vlaardingen*, rigtten 'er veele plonderingen aan, en ſtaken de Plaats in brand, zonder zelf de Kerk en het Raadshuis te verſchoonen. In den Jaare 1653 ontſtondt 'er merkelijke opſchudding, doordien 'er, door bewerking van eenen HOOGENHORK, Burgemeester der Plaatze, bij openbaaren Trommelſlag, voor 's Lands Vloot, volk wierdt geworven, op den naam des *Prinſen van Oranje*, toen een kind van drie jaaren. Omtrent honderd jaaren laater, te weeten, in den Jaare 1751, gaf zich de Regeering der Plaatze zeer veele moeite, om aangemerkt te worden als eene beſlootene Stad, waar voor men haar van ouds gehouden hadt, toen *Vlaardingen*, even gelijk verſcheiden andere kleine Hollandſche Steden, thans insgelijks van dat voorregt uitgeſlooten, ter Dagvaart der Provincie plagt beſchreeven te worden. Gelegenheid daar toe gaf, dat deeze Stede, bij de invoering der Collecte van de gemeene middelen op de Verteering, zonder Hoofd-Collecteur gelaaten, en onder de Hoofd-Collecteurs van *Delft*, of van *Schiedam* gebragt was; terwijl zij ten tijde der Pagteren, haare penningen, regelrecht, aan 't Komptoir van *Delft* plagt te brengen. Hier bij kwam nog, dat, bij de nieuwe Ordonnantie, wegens den Impost op het Zout en op de Wijnen, verklaard was, dat geen Zout of Wijnen, Mee en Azijnen, uit Zee koomende, ergens anders, dan in eene beſlootene Stad, zouden mogen worden gelost; terwijl men deeze Waaren, die, het Zout inzonderheid, noodig waren tot de Haringvaart, dikwijls te *Vlaardingen* plagt te losſen. Om 't een en andere wierdt de Regeering te raade, haare bezwaarnisſen te brengen in de Vergadering van *Holland*, met ernſtig verzoek, om daar van ontheven, en, ten opzigte van 's Lands Imposten, van het drijven van allerlei neering en handel, ook van de Brouw- en Zoutkeetneeringe, als eene beſlootene Stad aangemerkt en behandeld te worden. Doch op het Verzoekſchrift kwam geen antwoord naar genoegen.

Vlaardingen is eene zeer welvaarende Plaats. Een weinig binnen- of landwaarts van de *Maaze* gelegen, loopt, van de Stede, na die rivier eene dubbele rije paalen, die de Haven formeert. Om de opſlijking, en alzo de geheele opdrooging

der

der Haven te voorkoomen, heeft men, nu zestig jaaren geleeden, dit Paalwerk tot op eenigen afstand in de Maas verlengd. Eene afzonderlijke legplaats in de Haven, ten dienste der Haringbuizen, voert den naam van *Buizengat*. Een ander Watertje is bij den naam van *Prikgat* bekend, om dat het dient ter bewaarplaatze van de zo genaamde *Prikken*, ook wel Negenoogen genaamd; eene soort van kleinen Visch, dienende tot aas aan de Hoeken, met welke men Kabeljauwen vangt. De Prikken worden in zoet water gevangen, onder andere in de *Marwe*, om en bij het Dorp *Werkendam*; ook wel op de rivier van *Londen*: ten welken einde een afzonderlijk Vaartuig, bij den naam van *Prikhaalder* behend, derwaarts wordt gezonden.

Men heeft te *Vlaardingen* eenige niet onaanzienlijke *Openbaare Gebouwen*, behalven eene menigte Burgerwooningen, die een bevallig voorkoomen hebben, en van den welvaart der Burgeren getuigenis draagen. Het *Raadhuis*, gebouwd in den Jaare 1650, heeft een deftig aanzien. Van boven pronkt het met een bevallig Koepeltorentje, van vooren met een sierlijken Gevel, en van binnen met verscheiden fraaie Vertrekken, onder welke de Regt- of Schepenskamer uitmunt. De *Vleeschhal* en *Waag*, onder één dak, is een onderwetsch gestigt. Het *Hof*, dus noemt men de wooning van den Heere, is een ruim en fraai gebouw, vermaangenaamd met een fraaien en uitgebreiden tuin. — De Kerk der Hervormden, naar gelange van den aangroei van het getal der Stedelingen, van tijd tot tijd vergroot, is een ruim gebouw, pronkende met een sierlijken Toren, die, voor ongeveer vijftig jaaren, geheel nieuw uit den grond is opgetrokken. Het Vierkant daar van is honderd voeten hoog, en de achtkante Koepel, van welken bij gedekt wordt, zestig voeten. In de Kerk ziet men eene menigte Wapenborden, en voorts een Marmeren Gedenkteeken voor den Heere Mr. PIETER REAAL, Baljuw der Stede *Vlaardingen*. Door twee Predikanten wordt de dienst waargenomen. Voorts heeft men 'er ook een *Weeshuis*.

Vlaardingen, hoewel eene opene Plaats, is, nogthans, in het bezit van Stedelijke Voorregten. Voorheen hebben wij reeds

reeds aangemerkt, dat zij, weleer, nevens de groote Hollandſche Steden, ter Dagvaart plagt beſchreeven te worden. Ten bewijze van de gemelde Stedelijke Voorregten, kan, onder andere, dienen, het Beſluit van 's Lands Staaten van den Jaare 1741, volgens 't welk, voortaan en altoos, agt zoude genomen worden op de Brieven van Voorſchrijvinge door Schout, Burgemeesters en Schepenen van *Vlaardingen*, tot het verwerven van *Venia Ætatis*, of het Regt van Meerderjaarigheid, verleend. Daarenboven worden de Plakaaten en Brieven van Hunne Edele Groot Mogende, bij alle gelegenheden, aan de Magiſtraat van *Vlaardingen*, onder den titel van *Stede* toegezonden. Eindelijk, om geene andere blijken te melden, heeft *Vlaardingen* Schepenen Kommisſarisſen, tot beregtinge van de Gemeene-Lands Middelen. — De Regeering der Stede beſtaat uit Baljuw, Schout, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen, twintig Vroedſchappen, voorts twee Theſauriers, drie Weesmeesters en eenen Sekretaris. Al van ouds was de Viſcherij, vooral de Haringvangst, de hoofdneering der Vlaardingers. Hoewel minder dan voorheen, is dezelve hier nog in merkelijken bloei, en geeven de daar aan verknogte ambagten een beſtaan aan veele inwooners. De Hooge Heerlijkheid van *Vlaardingen* behoort aan de Graaflijkheid van *Holland*, doch de Ambagtsheerlijkheid, zints den aanvang der voorgaande Eeuw, aan het Geſlagt VAN LEIDEN, bekend en in aanzien in de Stad van dien naam.

VLAARDINGER-AMBAGT, een uitgeſtrekt Regtsgebied, paalende aan de ſtraks beſchreevene Stede, en binnen zijnen omvang beſlaande, volgens opgave in de Lijsten der Verpondingen, eenentwintighonderd vijfenzeventig Morgens en honderdvijftig Roeden Lands. Men vindt daar binnen geen Kerkdorp, doch, volgens de jongſte opneeming, zestig Huizen, ginds en elders verſpreid. De Ambagtsheer van *Vlaardingen*, is het ook van *Vlaardinger-Ambagt*, die de begeeving van Schout- en Sekretaris-ampten heeft. Hij oeffent het Regtsgebied met Welgeboorene Mannen.

VLAKE,

VLAKE, eene Heerlijkheid in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, vereenigd met die van *Schore*, ter haarer plaatze in ons *Woordenboek*, Deel XXVI, vermeld. *Vlake*, grooter dan de andere, bevat achttienhonderd zevenëndertig Gemeten en ongeveer tweehonderd zevenënzestig Roeden Lands. Voor omtrent vijftig jaaren, telde men 'er tweeënvijftig Huizen. *Vlake*, zo wel als *Schore*, heeft zijne eigen Kerk, doch de Dorpsregeering is gemeen. Als eene bijzonderheid wegens *Vlake* vinden wij aangetekend, dat men, van ouds, aan den Wand der Kerke afgebeeld zag een Duivel, houdende eene Pen in de hand, en met Papier en Inktkoker voor zich, als zittende te schrijven. Nevens hem las men deeze woorden in 't kwaad Latijn: *Fragmina verborum Tuevulus colligit horum*; te kennen geevende, dat de Duivel de misslagen der woorden, alhier gesproken, opteekende, om ze vervolgens voor God in het oordeel te brengen. Doch, meer dan honderd jaaren geleeden, heeft men dit Schilderij doen wegneemen, en het hout door den Koster verbranden.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*.

VLAMING (*De*) VAN OUTSHOORN, een aloud, zeer vermaard Amsterdamsch Geslagt, eenigen van welks Leden, bijkans eene Eeuw, in de eene of andere hoedanigheid, ten Stadshuize op het Kussen gezeeten hebben. De eerste, welken wij, op de Regeeringslijst, vermeld vinden, was CORNELIS DE VLAMING VAN OUTSHOORN, zijnde Schepen geweest in de Jaaren 1583 en 1585. Op hem volgt PIETER DE VLAMING VAN OUTSHOORN. Hij wierdt Raad in de Vroedschap der Stad, in den Jaare 1596, hadt zitting in Schepens Bank in de Jaaren 1605, 1613 en 1616, en beklom het Burgemeesterlijk gestoelte in de Jaaren 1621, 1623, 1626 en 1628, in welk jaar hij overleedt. In het stuk van den Godsdienst en aangaande de heerschende geschillen, moet hij een Man van gemaatigde beginzelen geweest zijn; ten minsten vindt men wegens hem aangetekend, dat wanneer REM EGBERTSZOON

HU-

BISSCHOP, een bekend voorſtander der Remonſtrantſche gevoelens, naa zijne vlugt uit de Stad, derwaarts was te rug gekeerd, onze Burgemeester zich niet ontzag, op den Nieuwenbrug, op de Beurs en op andere openbaare plaatzen, met hem te wandelen en te verkeeren. — In de orde des tijds vinden wij wijders vermeld DIRK DE VLAMING VAN OUTSHOORN, zijnde Raad geworden in den Jaare 1606, Schepen geweest in de Jaaren 1608, 1611, 1612, 1614 en 1615, en met de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed in de Jaaren 1630, 1633, 1635, 1640 en 1642. — De volgende, die uit dit Geſlagt, de aanzienlijkſte posten heeft bekleed, was een ander CORNELIS DE VLAMING VAN OUTSHOORN, Raad der Stad, Schepen in de Jaaren 1645 en 1648, Schout zints den Jaare 1649 tot in den Jaare 1655, en Burgemeester in de Jaaren 1656, 1660, 1662, 1663, 1668, 1672, 1676, 1677, 1679 en 1680. Onder zijn opzigt en bewind wierdt de Groote Amſtelſluis aangeleid. Ook viel het hem ten deele, van wegen de Stad *Amſterdam*, Prins WILLEM DEN III, met deszelfs verheffing tot de Stadhouderlijke waardigheid, geluk te wenſchen. — Nog een anderen DIRK DE VLAMING VAN OUTSHOORN vinden wij genoemd; hij was Commisſaris der Stad in den Jaare 1673, en wierdt Schepen in den Jaare 1681, doch overleedt kort daar naa, op den achtienden April diens zelfden Jaars. — Het Geſlagt van OUTSHOORN, op dat wij deeze bijzonderheden nog aantekenen, is van aanzienlijke Oudheid. Reeds voor het Jaar 1300 was het bekend als eigenaar van de Ambagtsheerlijkheid van *Outshoorn*, bij *Alfen*, als mede van die van *Aarlanderveen* en *Pulmot*, van de Hooge Heerlijkheid van *Vrije Hoeve*, en van de Hofſtede *Rijnenburg*. Alle deeze goederen geraakten, in den Jaare 1351, buiten het Geſlagt, door verbeurdverklaaring, alzo Heer WILLEM VAN OUTSHOORN, in den twist tuſschen Hertog WILLEM *van Beijeren* en zijne Moeder Keizerin MARGARETA, de zijde der laatstgemelde of den Hoekſchen gekoozen hadt. In den perſoon van den Burgemeester DIRK DE VLAMING VAN OUTSHOORN, keerde de Heerlijkheid in het oorſpronklijk Stamhuis weder. Naa deszelfs overlijden, in den Jaare 1646 voorgevallen, ging de Heerlijkheid over op deszelfs Zoon, insgelijks boven, vermeld,

meld, den Schout en Burgemeester CORNELIS DE VLAMING VAN OUTSHOORN; welke, in den Jaare 1688, zonder mans oir gestorven zijnde, de Heerlijkheid naalief aan zijne oudste Dogter MARIA DE VLAMING VAN OUTSHOORN, die dezelve, door huwelijk, in het Stamhuis van *Rheede tot Nederhorst* gebragt heeft. De laatstgemelde Heer VAN OUTSHOORN, in zijne Heerlijkheid eene fraaie Kerk, naar het ontwerp van de Oosterkerk te *Amsterdam*, hebbende doen bouwen, vertelde men, in dien tijd, het sprookje, dat de Heer VAN OUTSHOORN het gewijde Gestigt gebouwd hadt, uit de Boeten, welke hij, Hoofdofficier van *Amsterdam* zijnde, van de Speelhuizen getrokken hadt.

Zie *Regeeringslijst van Amsterdam*; *Tegenwoordige Staat van Holland.*

VLAMING, (PIETER) een geleerd Amsterdammer, Zoon van Mr. FLORIS WILLEMSZ VLAMING en CHRISTINA VAN BERK, wierdt op den negenëntwintigsten Maart des Jaars 1686 geboren. Naa de gronden van Latijnsche en Griekfche taalkennisse, in zijne geboortestad, geleid te hebben, oeffende hij zich, aan 's Lands Hoogefchool te *Leiden*, in de Regten. Intusschen maakte hij vooral zijn werk van de beoeffening der Dichtkunde, waarin hij zijnen Vriend JAN BAPTISTA WELLEKENS tot kunstbroeder en raadsman hadt. In den Jaare 1719 wierdt VLAMING Boekhouder van de Oostindische Maatschappije ter Kamer *Amsterdam*. Hoewel dit ampt merkelijke inbreuk maakte op zijnen ledigen tijd, vondt hij, nogthans, middel om menigte snipperuuren aan zijne geliefde dichtoeffening en daar mede vermaagschapte weetenschappen toe te wijden. Aldus bezorgde hij, in den Jaare 1723, eene uitgave van SPIEGHELS *Hertspieghel en andere Zedeschriften*, met het Leeven des Dichters verrijkt. Twee jaaren daar naa gaf hij de *Rederijkkunst van* DAVID VAN HOOGSTRATEN in 't licht; en in den Jaare 1730, eene Nederduitsche Overzetting der *Arcadia* van SANNAZARIUS. Doch een werk van langer adem deedt hem de dichtoeffening meerendeels staaken. Hij onder-

ondernam eene uitvoerige Beſchrijving van *Amſterdam*, die, volgens het oorſpronkelijk ontwerp, verſcheiden Deelen in folio zou beſlagen hebben. Beter gelegenheid, dan iemand voorheen daar toe genooten hadt, boodt zich hem ten dien einde aan. Zo verre was hij met 'er daad gevorderd, dat men eenen aanvang maakte met drukken, en zes Bladen, nevens eenige Kaartplaaten, waren afgedaan, toen het plotſeling overlijden des werkzaamen Mans, onverwagt, zijnen arbeid afbrak. Op zijne Hofſtede *Hoogerwoerd* wierdt de Heer VLAMING van eene Beroerte overvallen, welke, binnen den tijd van vierëntwintig uuren, op den tweeden Februarij des Jaars 1733, zijn leeven eindigde. In den Jaare 1706 was de Heer VLAMING in 't huwelijk getreeden met WYNANDA CALKOEN, dogter van GERARD CALKOEN en CATHARINA VERBEEK, bij welke hij veertien kinderen verwekte, en die hem tot in den Jaare 1752 overleefd heeft. Van de twee Zoonen en twee Dogteren, is eene der laatſte getrouwd geweest met den Schout bij nacht JOOST SELS, en bij hem moeder geworden van tien kinderen. De Zoonen zijn ongehuwd overleeden. Behalven de Latijnſche en iets van de Griekſche, verſtondt de Heer VLAMING de meest gebruiklijke leevende taalen.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

VLEUTEN EN DE MEEREN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, grenzende, Oostwaarts, aan de Vrijheid der Stad van dien naam. Haare uitgebreidheid wordt begroot op zeventienhonderd negenëntzeventig Morgens Lands. Voor ruim veertig jaaren telde men, binnen het regtsgebied der Heerlijkheid, honderdvierëntveertig Huizen.

VLEUTEN, een Dorp in de ſtraks gemelde Heerlijkheid, een groot uur gaans ten Westen van de Stad *Utrecht*, en

van merkelijk aanzien en fraaiheid, doordien de meeste Huizen geheel van ſteen zijn; iet ongemeens, in dien oord, ten platten Lande. Bij deeze inwendige fraaiheid koomt nog het uitwendig bevallige deezes Dorps, door de luſtige boomgaarten en beplantingen, en de vrugtbaare akkers en velden, van welke het omringd wordt. Zo wel de Kerk als de Toren zijn zwaare Gebouwen, en draagen de kennerken van hoogen ouderdom. Van binnen pronkt de Kerk met eene menigte Wapenborden van adelijke Geſlagten, welke hier hunne begraafplaatzen hebben. Zelf ontmoet men 'er eene Grafkapel van het Geſlagt VAN DEN HAM. De Hervormde Gemeente wordt door haaren eigen Leeraar bediend. Ook hebben 'er de Roomschgezinden, die 'er vrij talrijk zijn, eene Statie. Als eene bijzonderheid, dit Dorp betreffende, wordt het Bier, welk hier gebrouwen wordt, bij de liefhebbers van dien drank, zeer geroemd.

VLEUTEN, (*Huis te*) eene Ridderhofſtad, leggende een weinig ten Zuidoosten der Kerke van het ſtraks gemelde Dorp, en, op den zevenëntwintigſten October des Jaars 1536, door de Staaten des Lands van *Utrecht*, voor Riddermaatig erkend. Reeds voor het midden der Dertiende Eeuwe bloeide in het Sticht een adelijk Geſlagt, 't welk daar van den naam ontleende, doch nu al voor lang is uitgeſtorven. Door verloop van tijd kwam het, bij afwisſeling, in verſcheiden Geſlagten. Het Gebouw draagt de kennelijke blijken van eene hooge oudheid. De gedaante is die van een lagen, dikken, vierkanten Toren, ten wiens dake een klein ſpitsje uitſteekt. Niettemin ontmoet men daar binnen eenige bewoonbaare Vertrekken.

Zie *Utrechtsch Plakaatboek.*

VLIE, (*Het*) een zeer bekende doorvaart of zeegat, voor groote en kleinere Schepen, tuſschen de Eilanden *Vlieland* en *ter Schelling*, uit en in de Noord- en Zuiderzee. Ge-

grond

grond is gedagte der zulken, die hier het overblijfzel zoeken van eene van ouds bekende rivier, *Flevus* genaamd, die, een groot gedeelte Lands doorstroomd hebbende, 't welk, al voor lang, tusschen de Steden *Enkhuizen* en *Stavoren*, onder de golven is begraaven geweest, door deezen mond zich in de Noordzee ontlastte, en die aldus van den eertijds beroemden Stroom, den naam behouden heeft. Intusschen, vermits de menigvuldige onzekerheden en tegenstrijdigheden, die wij bij de Oudheidkundigen aantreffen, zullen wij den Leezer met berigten of gissingen, wegens den alouden loop der riviere, niet lastig vallen.

VLIELAND, een bekend Eiland, ten Noord-Oosten van het Eiland *Texel*, wordende aan de Westzijde van de Noordzee, en ten Oosten van de Zuiderzee bespoeld. De omtrek kan met geene zekerheid bepaald worden, als zijnde het aan gedurige afspoelingen onderhevig. Meest aan alle zijden heeft het vrij hooge Duinen. Bij veelen lijdt het geenen twijfel, of *Vlieland*, in overoude tijden, aan de vaste kust van de Provincie *Friesland* vast, of slegts door middel van den alouden *Vliestroom* daar van afgescheiden zou geweest zijn. Aan de Westzijde, aan den kant der Noordzee, plagt het Eiland merkelijk grooter uitgebreidheid te bezitten, en een zeer vermaard en welvaarend Dorp, *Westvlieland* genaamd, te hebben, ter plaatze, alwaar thans diep geladene Schepen onverhinderd zeilen. De steller van dit Artikel herinnert zich, oude lieden gekend te hebben, welke hem verhaalden, hoe zij, het gemelde weggespoelde Dorp meermaalen bezogt, en zich over en in den welvaart der opgezeetenen verheugd hebbende, naderhand, met eigen oogen, de alvernielende golven de bloeiende Plaats allengs zagen naderen, en eindelijk dezelve in haaren onverzaadelijken balg binnenslokken. *Oostvlieland*, is de naam van het Dorp, welk nog heden merkelijk aanzien heeft. Het bestaat, voor het grootste gedeelte, uit eene lange, breede Straat, gedeeltelijk met Lindeboomen beplant. De Kerk der Hervormden is een Kruisgebouw. Voorheen waren 'er de *Doopsgezinden* zeer talrijk. Hoewel,

van tijd tot tijd, verminderd, hebbenze 'er, egter, nog heden eene Vergaderplaats en Leeraar. De meeste opgezeetenen geneeren zich met den ſcheepvaart, 't zij ter Koopvaardij, op den Vischvangst, of om te lootzen. De Regeering van *Vlieland*, 't welk onder het bewind der Staaten van Holland en Westfriesland behoort, beſtaat uit Baljuw, drie Burgemeesteren en zeven Schepenen, wien een Sekretaris is toegevoegd. Beſchreiens waardig is het ongeval, onlangs, op den 15 Maart deezes Jaars (1793) bij dit Eiland, op de Reede gebeurd. 's Lands *Hulk*, de *Dwinger* genaamd, een gewapend Schip, behoorende onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland*, aldaar ten anker leggende, ſloeg, in het begin van den nacht, in brand. De groote Sloep, of Barkas, was thans aan den wal. Zo ras de vlammen uitſloegen, vlugtten vier of vijf perſoonen, zonder na anderen om te zien, met eene andere Sloep na land. Het gevolg was, dat, van ruim honderdvijftig menſchen, bijkans de helft in de vlammen, in het water, of door verſtikking een jammerzalig en allerpijnlijkst einde vondt. In de Kombuis hadt het vuur 't eerst gevat. 't Zij om welke reden is ons niet duidelijk gebleeken; zeker is het, dat de gemelde vlugtenden met de Sloep ſtraks gevat, en zwaar geboeid na 's Lands Gevangenis in *Friesland* zijn opgezonden. Welk eene barbaarschheid ware het, indien deeze aan moedwillige brandſtigting ſchuldig ſtonden!

Uit Medegedeelde berigten.

VLIET, eene Hooge Heerlijkheid, in Zuidholland, en wel meer bepaaldelijk in het Baljuwſchap van *Oudewater*. Volgens de Verpondingslijsten bevat dezelve honderdtwaalf Morgens, en tweehonderd zevenëntwintig Roeden Lands. Het getal der Huizen is zeer gering. De Heeren deezer Heerlijkheid plagten 'er, van ouds, een Slot of Kaſteel te hebben, waar van men nog lang naa deszelfs verval eenige overblijfzels heeft gezien, beſtaande, voornaamelijk, in eenen vervallen Toren.

Zie GOUDHOVEN, *Kronijk*.

VLIET,

VLIET, (*Huis te*) eene Riddermaatige Hofstad, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, digt bij de Lopiker-Kapel, tusschen *Vselstein* en *Vianen*, en reeds voor het einde der Veertiende Eeuwe aan de Staaten der Provincie leenroerig. Meermaalen verwisselde dit Slot van eigenaar. Een van deezé was Mr. PAULUS BUIS, Advokaat van Holland, die, in den Jaare 1594, in dit Huis overleedt. Jonkheer JAN LOUIS VAN HARDENBROEK is de eenige, dien wij vermeld vinden, als, in den Jaare 1704, wegens deeze Ridderhofstad, onder 's Lands Edelen beschreeven. Het Gestigt zelve is een ouderwetsch gebouw, doch maakt, door den fraaien Koepeltoren, waar mede het pronkt, eene aanzienlijke vertooning.

Zie *Utrechtsch Plakaatboek.*

VLISSINGEN, eene vermaarde Stad, in Zeeland, op het Eiland *Walcheren*, in rang de tweede op dat Eiland; en de vijfde onder de stemmende Steden der Provincie. Verschillende, en onder deeze eenige vrij beuzelagtig, zijn de afleidingen deezes naams. Onzen eigen kostlijken tijd en de aandagt des Leezers zouden wij misbruiken, indien wij eene lijst dier gissingen uitschreeven. Indien men onze Kronijkschrijvers moge gelooven, zou *Vlissingen* van eene zeer hooge oudheid zijn. Men onderscheidt, naamelijk, tusschen *Oud-* en *Nieuw Vlissingen*. Het eerste, nog heden een gedeelte der tegenwoordige Stad, aan de Westzijde, zou reeds een bestaan gehad hebben, in den Jaare 620, onder de gedaante van een Vischersdorp, doch voornaamlijk van een Veer of Overtogt, van daar op het nabuurig *Vlaanderen*. De goede gelegenheid tot de Vischerij en Koophandel lokte, van tijd tot tijd, meerdere inwooners; zo dat men, op den Jaare 917, vindt aangetekend, dat de Kerk waarschijnlijk reeds lang te vooren aldaar gestigt, tot de waardigheid van eene Parochie-Kerk verheven was. De zelfde Kronijken verhaalen, dat Graaf FLORIS DE III, in den Jaare 1227, of daar omtrent, de eerste grondslagen der tegenwoordige Stad geleid heeft; zonder dat zij evenwel de reden melden, die hem daar toe be-

woogen heeft. Zints dien tijd ſchijnt *Oud-Vliſſingen* allengskens te zijn afgenomen in bloei en bewooners; waar toe niet weinig zal geholpen hebben de afkondiging van eenige onderkruipende Keuren, bij eene van welke den Inwooneren en Poorteren der nieuwe Stad verbonden wierdt, uit *Oud-Vliſſingen* eenigen dronk van Wijn of Bier te haalen, of aldaar te gaan drinken; op eene boete van tien Schellingen Grooten Vlaamsch. Het verval van *Oud-Vliſſingen* was hier van het onmiddelijk gevolg, alzo deszelfs Ingezeetenen de neeringlooze Plaats verlieten, en zich met der woon na de Nieuwe Stad begeevende, derzelver ſpoedige bevolking holpen bevorderen. Eene andere reden van den toeneemenden bloei van *Vliſſingen*, was de gunst, welke WILLEM DE III, Graaf van Zeeland, der Stede toedroeg, door het ſchenken van verſcheiden Keuren en Voorregten; bij een van welke de Poorters tolvrij verklaard wierden van alle hunne Goederen, welke zij door alle zijne heerſchappijen van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* vervoerden. Dit viel voor in den Jaare 1315, wanneer de Graaf tevens, tot gerief van den Koophandel, eene nieuwe Haven aanleide. Vrouw MARIA *van Bourgondie* bekragtigde, in den Jaare 1477, met eenige verdere uitbreiding, de verleende Voorregten en Keuren.

Tot in den Jaare 1452 behoorde *Vliſſingen* aan de Graafſchkheid van *Zeeland*. Thans wierdt daar van, als mede van *Weſtkapelle* en *Domburg*, uit handen van Hertoge PHILIPS *van Bourgondie*, door koop, eigenaar Heer HENRIK VAN BORSELEN, *Heer van Veere*, voor de ſomme van twaalfduizend Kroonen, van achtënveertig Grooten Vlaamsch. Deeze koop, bij verdrag losbaar na verloop van zeventien jaaren, wierdt, door Vrouwe MARIA *van Bourgondie*, in den Jaare 1477, in een eeuwigduurenden koop veranderd, ten behoeve van WOLFAARD VAN BORSELEN, Zoon van Heere HENRIK; welke, uit kragt daar van, de gemelde Steden en Heerlijkheden van de Graafſchkheid van Zeeland houden zoude tot een onverſterflijk erfleen, zonder dat dezelve zouden kunnen gelost worden.

Inmiddels was *Vliſſingen*, tot nog toe, eene opene of weinig verſterkte Stad. Aanleiding tot meerdere verſterking gaven de menigvuldige ſtroopperijen der inwooneren van *Sluis in Vlaan-*

Vlaanderen op de Zeeuwſche ſtroomen, en nog meer hunne landing op het Eiland *Walcheren*, op Pinxterdag des gemelden jaars, wanneer zij *Vliſſingen* deerlijk uitplonderden, en zelf Heer WOUTER VAN DOMBURG, Burgemeester of Schout der Stad, deerlijk vermoordden, niettegenſtaande hij in de Sakriſtie der Kerke eene vrijplaats hadt gezogt. Merkelijk wierden de Vestingwerken verbeterd, door MAXIMILIAAN *van Bourgondie, Heer van Vliſſingen*, enz. Onder zijn bewind wierdt, in den Jaare 1548, de eerſte ſteen aan het Westerhoofd geleid, en, drie jaaren laater, de Oosterhaven geopend.

Vliſſingen was, in den aanvang der Spaanſche Beroerten, eene der eerſte Nederlandſche Steden, die de Staatſche zijde koos. Hoe deeze omzetting zich hebbe toegedragen, zullen wij hier niet vermelden; wij zouden daar door ſlegts in herhaaling vallen van 't geen, op de Artikelen van verſcheiden Vaderlandſche Helden, DE RYK, TRESLONG en anderen, in ons *Woordenboek* reeds uitvoerig verhaald is. Bij deeze en veele andere gelegenheden gaven de Vliſſingers wonderproeven van Vaderlandsliefde en dapperheid. Door hunne aangeboorene Soldaat- en Zeemanſchap veroverden zij, op den Spanjaard, menig vetten buit, en deeden den Hertog VAN ALVA, door een te ſpade koomend berouw, beklaagen den geringen prijs, welken hij op deeze Stad geſteld hadt. Niet onbeloond bleeven deeze daaden van trouwhartigheid voor de gemeene goede zaak. Reeds in den Jaare 1574 verleende WILLEM DE I verſcheiden aazienlijke Voorregten aan de Stad, onder andere, het regt om Afgevaardigden te mogen zenden, met het regt van ſtemminge, ter Vergaderinge van het Gewest; als mede, eene aanmerkelijke uitbreiding van het Regtsgebied der Stad. Van den aankoop van de Heerlijkheid van *Vliſſingen*, door den zelfden Prins, in den Jaare 1581, zullen wij hier insgelijks niet ſpreeken. Men zie deswegen het verhaalde op het Art. MARKGRAAFSCHAP, Deel XXII. bl. 272.

Toen Koningin ELIZABETH *van Engeland*, in den Jaare 1585, de Opperheerſchappij der Nederlanden van de hand geweezen hebbende, zich egter genegen toonde, om den Staat, met een bepaalden onderſtand, geduurende den Oorlog

te hulpe te koomen, wierdt haar *Vlisſingen*, benevens de Stad *Brielle*, bij wijze van pandſchap, opgedraagen, en voorts de Stad, onder het bevel van den Engelsman PHILIPS SIDNEI, met eene Bende Engelſche Knegten bezet; welke 'er post, en de Stad in bewaaring hielden, tot in den Jaare 1616, wanneer dezelve, gelijk den *Brielle*, door de ſchranderheid van 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, van de pandſchap ontheven, en alzo de Staat van een drukkend juk verlost wierdt.

Te midden van den toeneemenden welvaart en bloei der Stad, ſtondt zij, menigmaalen, ten deele aan zeer zwaare rampen. Door een zwaaren ſtorm, op den vijfden November des Jaars 1530, wierdt genoegzaam de helft der Stad door het Zeewater overſtroomd en weggeſpoeld. Veele inwooners, die hunne lijfsbehoudenis gezogt hadden op eenen hoogen Toren, ſneuvelden in de golven, alzo het gebouw, van het Zeewater ondermijnd, ter aarde ſtortte. Meer dan eens leedt, zedert, de Stad, door hooge watervloeden, bijſtere ſchade, in de Jaaren 1612, 1630, 1662 en 1682, vooral in de twee laatstgemelden; zijnde, in den Jaare 1662, het geweld der Golven zo groot geweest, dat, door hetzelve, een Stuk Geſchut van zesduizend ponden gewigts, wel acht voeten agteruit gezet wierdt; en in het laatstgenoemde jaar de Vloed zo hoog gereezen, dat, op zommige plaatzen, het water tot aan de lijfels der Huizen ſtondt, en zelf tot in de Kerk doorgedrongen, de Lijken in de Graven driftig wierden. Van de beweegingen, in de Jaaren 1672 en 1747, te *Vlisſingen* voorgevallen, over de verheffing der Prinſen WILLEM DEN III en DEN IV tot de Stadhouderlijke waardigheid, zullen wij geen bijzonder verſlag doen. Zij waren, veelal, gelijkſoortig met die van andere Steden, met dit onderſcheid, dat ze met minder hevigheids, dan elders veelal, gepaard gingen. Opmerkelijk, intuſſchen, en der optekeninge wel waardig, is het voorval, 't welk op den eigen dag der uitroepinge van WILLEM DEN IV tot Stadhouder van Zeeland, te *Vlisſingen* gebeurde. Eenige *Engelſche* Oorlogſchepen, geleidende eenige andere, tweeëntwintighonderd Soldaaten aan boord hebbende, lieten voor *Vlisſingen* de ankers vallen. De

Be-

Bevelhebber, die het gebied over de Landmagt voerde, verzogt hebbende zijne benden te mogen aan land zetten, kreeg van de Staaten in zo verre een toestemmend antwoord, dat het Krijgsvolk wel mogt ontscheept worden; mids men het niet bij een hield, maar ginds en zulders verdeelde. Doch in deeze voorwaarde wilde de Engelsman niet bewilligen. Of de Generaal het hadde, in gevalle hem de verheffing van zijne Hoogheid niet gebleeken ware, dezelve door geweld te bevorderen, gelijk zommigen beweeren, is voor ons duister, en niet duidelijk gebleeken. Even als te *Veere*, gelijk wij op dat Artikel verhaald hebben, wierdt ook Prins WILLEM DE IV, in de maand Junij des Jaars 1751, zeer staatelijk als Markgraaf van *Vlissingen* ingehuldigd. Intusschen hadde de Stad een deerlijke ramp getroffen. Op den veertienden Januarij des Jaars 1749, 's middags omtrent drie uure, vernam men brand in 's Lands Magazijn; die, binnen korten tijd, zo geweldig toenam, dat het Prinsenhof, daar nevens staande, insgelijks wierdt aangestoken. Inmiddels vloogen de vonken over de gantsche Stad, doch, 't geen opmerkelijk is, verwekten nergens brand, dan in de Oosterkerk, staande verre van daar, aan het ander einde der Stad. Nog voor den nacht stonden deeze drie gebouwen in lichter laaije vlammen. Ondanks alle de aangewende middelen, wierden allen drie een prooi des vuurs. Van wegen de menigte der Scheeps- en Oorlogsbehoeften, die in het Magazijn bewaard wierden, duurde de brand vier volle dagen, op den achtsienden was dezelve nog niet geblusscht. De schade wierdt op vijf Tonnen Gouds begroot. Merkwaardig is het, dat, niettegenstaande het door de gantsche Stad als vuur regende, geen enkel huis, groot of klein, van de nedervallende brandstoffen wierdt beschadigd. Staatelijk was de Inhuldiging van den tegenwoordigen Stadhouder, als Markgraave van *Vlissingen*, op den dertigsten Maij des Jaars 1766, en ging, genoegzaam, met dezelfde plegtigheden verzeld, als boven, op het Art. VEERE, zijn aangetekend.

Eene gebeurtenis, eerzaambrengende voor deeze Stad, mogen wij hier niet onvermeld voorbijgaan. Wij hebben het oog op de stigting van het *Zeeuwsch Genootschap der Weten-*

ſchappen binnen deeze Stad. Dezelve viel voor in den aanvang des Jaars 1769. Het Genoootſchap wierdt geſteld onder de beſcherming van den Prinſe Erfſtadhouder, als mede onder die der Staaten van het Gewest. Men nam ter zinſprenke de woorden, NON SORDENT OLIM UNDIS; bedoelende, dat in een Gewest, hoewel ſomtyds van de golven beſpoeld, de weetenſchappen daarom niet verwaarloosd worden. Van gelijke bedeelinge is ook het Zegel des Genoootſchaps, verbeeldende de Zeven Vrije Kunſten op eenen Rots in Zee, met het randſchrift, *Sigillum Societatis Scientiarum Batavo-Viſſingenſis*. De Regeering der Stad, wel bevroedende het nutte en vereerende van dusdanig eene ſtigting, was ook geenzins weigeragtig in het verleenen van verſcheiden bemoedigende Voorregten.

Staatelijk was het tweehonderdjaarig feest der Nederlandſche Vrijheid, 't welk op den zeszden April des Jaars 1772, te *Vliſſingen* gevierd wierdt. Gaarne hadde men 's Prinſen tegenwoordigheid thans genooten, en zondt men, ter uitnodiginge, twee Afgevaardigden na *'s Graavenhage*. De Stadhouder, voor deeze uitnodiging bedankt hebbende, verzogt men den Heer VAN DE PERRE, alſ vertegenwoordigende den Eerſten Edele, 's Prinſen plaats ook nu te bekleeden. Verzeld van den eerſten Regeerenden Burgemeester der zes Stemmende Zeeuwſche Steden, mitsgaders den Raadpenſionaris en den Sekretaris van *Zeeland*; begaf zich de Heer VAN DE PERRE, ten beſtemden dage, van *Middelburg* na *Vliſſingen*. Plegtig was de inhaaling van het aanzienlijk gezelſchap; 't welk, na eene wijl toevens ten Stadshuize, zich na de Groote Kerk begaf, ter verrigtinge van den openbaaren Godsdienst, onder het gehoor van den Kerkleeraar JOHAN JACOB BRAHÉ. De tegenwoordige Leidſche Hoogleeraar JOAN WILLEM TE WATER hieldt, dien zelfden dag, in de Kleine Kerk, eene Hiſtorieſche Redevoering. Vervolgens wierden de gemelde Afgevaardigden der Staaten, de Oud-Raaden, eenige aanzienlijke Krijgsbevelhebbers, mitsgaders de Nederduitſche, Walſche en Engelſche Leeraars, op een koſtbaaren maaltijd onthaald, door de Wethouderſchap; die voorts, door haaren Penſionaris, onder de Gasten, deedt uitdeelen eenen Gedenkpenning, op de gelegenheid

heid doelende, en op Stads kosten vervaardigd: aan de Afgevaardigden der Staaten in goud, aan de overigen in zilver. De Burgerij bleef ook, in het bedrijven van vreugde, agterlijk noch ſchuldig. Gelijk overdag de Stad, op veele plaatzen, met Eereboogen praalde, dus wierdt de nacht, door algemeene en ginds en elders pragtige verlichtingen, in een helderen middag herſchapen. Vooral praalde met toepaſſelijke ſieraaden de Poort, daar men, nu tweehonderd jaaren geleeden, de Spaanſchgezinde Benden, meest *Waalen*, hadt uitgedreeven. Zo wel de Conrector, als de Rector van het Latijnſche School, gedagten, naderhand, de blijde gebeurtenisſe, in fraaie Redevoeringen, de eerstgemelde in keurige Latijnſche Verzen.

Het laarſte voorval, de Hiſtorie van *Vliſſingen* betreffende, is de droevige opſchudding, in den Jaare 1778, ter gelegenheid van het bouwen van eene Roomſche Kerk, aldaar voorgevallen. Tot nog toe hadden de Roomschgezinden geene Vergaderplaats ter Godsdienstoeffeninge in deeze Stad. De Regeering, niet ongezind tot het betoonen van dit blijk van verdraagzaamheid, wagtte ſlegts daar toe op eene gepaste gelegenheid. Deeze boodt zich aan, zints de overkomst van eenige Kooplieden van *Duinkerken*, om de Oorlogsonlusten herwaarts geweeken. Hun verzoek om eene vrijheid tot het oeffenen van hunnen Godsdienst wierdt ingewilligd, even gereed als een ander om het Burgerregt. Naauwlijks was deeze vergunning rugtbaar geworden, of zij ontmoette, van verſchillende kanten, merkelijke berispingen en tegenkantingen. Eenige burgers verklaarden zich daar tegen, in een Adres, waar in zij verklaarden, „ zich in gemoede bezwaard te „ vinden over de verleende vrijheid tot het opbouwen eener „ Roomſche Kerke, in eene Stad, welke van de allereerſte „ was geweest, die het Spaanſche juk hadt afgeſchud, den „ waaren Gereformeerden Godsdienst omhelsd, en zich, „ door Gods genade, tot hier toe, van alle openbaare Afgo„ den en Beeldendienst bewaard." Het bleef hier niet bij. De Kerkeraad der Hervormde Gemeente vondt goed, dit Request te onderſtennen, en, ten dien einde, zich, door middel van Vertoogen, bij de Regeering te vervoegen. Doch

deeze

deeze bleef ſtandvastig bij haaren verſtandigen en heilzaamen raadſlag. Thans keerden zich de misnoegde Vliſſinger burgers met een Verzoekſchrift tot den Prins Erfſtadhouder, ten einde dezelve zodanige maatregelen gelieſde te neemen, door welke de oeffening van den Roomſchen Godsdienst te *Vliſſingen* geweerd wierdt. Uit de Stad floeg dit vuur van onverdraagzaamheid tot het platte Land over, daar men insgelijks, door opruijing, wil men, voornaamelijk van den Vliſinger Franſchen Kerkleeraar, insgelijks een Request aan zijne Hoogheid ontworp, en vervolgens alomme ter tekeninge aanboodt.

De Regeering van *Vliſſingen*, uit dit alles, voor ſchroomlijke gevolgen beducht, en liever verkiezende den weg van zagtheid in te ſlaan, dan door het handhaaven van haar regt, de woedende en onkundige menigte nog verder aan te zetten, wierdt te raade, op den negenëntwintigſten Augustus des zelfden jaars, eene Afkondiging te doen. Hunne Edele Agtbaarheden verklaarden bij dezelve, „ hoe zij, tot welzijn „ der Ingezeetenen, beſlooten hebbende, aan de Roomsch„ gezinde inwooners de vrijheid te verleenen van eene „ Kerk te ſligten, met veel bevreemdinge vernomen had„ den, dat onder verſcheiden burgers, hier over ongenoe„ gen was ontſtaan; ja dat zij zelf dies aangaande bij zijne „ Hoogheid adres gemaakt hadden; dat Hun Ed. Agtb. daar „ op beſlooten hadden, de beſliſſing van zijne Hoogheid „ in te wagten, vermaanende diensvolgens de Burgerij, welk „ eenen Godsdienst zij ook mogten toegedaan zijn, zich zo „ lang ſtil te houden, gelijk getrouwe burgers betaamde." Doch het hollend paerd liet zich met dien breidel niet beteugelen. Drie burgers, en even zo veele boeren, uit den muitenden hoop gekoozen, verſchijnen voor den Raad van *Vliſſingen*, en brengen te wege, dat de Regeering zich genoodzaakt vondt, tot op de komst van de beſliſſing des Stadhouders, de Vergaderplaats te doen ſluiten, welke den Roomschgezinden, bij voorraad, tot eene plaats van Godsdienstoeffeninge was toegeſtaan. Van *Vliſſingen* floeg de opſchudding over tot een groot gedeelte van het Eiland *Walcheren*, en hadt aldaar zeer aanſtootelijke gevolgen, die,

ten

ten langen laatſte, door Krijgsvolk moesten beteugeld worden.

Vliſſingen, op dat wij nu tot eene meer bijzondere beſchrijving der Stad overgaan, legt op eenen uithoek van het Eiland *Walcheren*, omtrent een uur gaans ten Noorden van de Stad *Middelburg*. Aan de eene zijde wordt zij van de Noordzee beſpoeld; aan den Landkant is de oord zeer aangenaam en vermaaklijk, door de menigte van Speeltuinen en vrugtbaare Landerijen. Aan de Landzijde is de Stad met hooge Bolwerken, en aan den Zeekant met etlijke zwaare Batterijen verſterkt. Men telt 'er vijf Poorten: de Middelburgſchepoort en de Rammekenspoort, en drie Waterpoorten. Boven de Middelburgſche poort leest men het volgende merkwaardig Opſchrift: S. P. Q. F. HANC PORTAM, QUÆ PRIMA PORTARUM OMNIUM BELGICARUM SERVITUTI ADITUM CLAUSIT, LIBERTATI APERUIT, INSTAUR. COSS. APOLLON. INGELSE ET JOHANN. CARDON, *Anno* CIↃ IↃ CLXIX. Van het aanleggen der Havens hebben wij reeds gewag gemaakt. Straks binnen de Rammekenspoort ziet men het Dok, zijnde eene ruime Haven binnen de Stad, groot genoeg tot eene legplaats voor wel tachtig Oorlogſchepen. Het wierdt eerst gemaakt, op kosten der Generaliteit, in den Jaare 1688, zedert, verſcheiden maalen, en laatst binnen de jongst verloopene tien jaaren, merkelijk verbeterd. Het zo genaamde *Drooge Dok*, daar naast gelegen, dient om de Oorlogſchepen daar binnen te kalfateren en ſchoon te maaken. Bij hoog water worden de Schepen daar binnen gelaaten, en voorts, door het aftappen van hetzelve, op het drooge gezet.

Onder de Openbaare Gebouwen vermelden wij, in de eerſte plaats, het *Stadshuis*. Het ſtaat aan de Noordzijde van een ruim Plein, zijnde de Groote-Markt. Men houdt het, gemeenlijk, voor het kunſtigſte en pragtigſte gebouw van geheel *Zeeland*. Het Stadshuis van *Antwerpen* diende daar toe tot een ontwerp. De grond daar van is die van twee aloude Kloosters en eenige andere Geestlijke Geſtigten. Op den vierden Maij des Jaars 1594 wierdt de eerſte ſteen gelegd. Alle de vijf Ordens der Bouwkunde ontmoet men in dit Geſtigt, 't welk honderdëënegen voeten breed en eenënzestig voe-

voeten diep is. Van binnen ontmoet men verſcheiden deftige Vertrekken, allen fraai verſierd, vooral de Raadkamer met een reeks van afbeeldingen van doorluchtige perſonaadjen. In de Wapenkamer vertoont men nog heden, onder andere zeldzaamheden, het Harnas en het Zwaard, nevens den Stormhoed van den Spaanſchen Bevelhebber *Don* PEDRO PACIECO, wiens ongelukkig wedervaaren wij elders, in ons *Woordenboek*, vermeld hebben. Inzonderheid beziens waardig is in dit Gebouw de kunſtige Wenteltrap, van honderd en zestien treden, loopende van den grond tot heel na boven; maakende door zijne omwenteling eene ronde opening in het midden, door welke men van boven tot beneden op den grond kan zien. Volgens zommigen zou de Trap, in het bekende *Monument* te *Londen*, volgens het model van deezen Wenteltrap gemaakt zijn. — In rang van aanzien plagten, voormaals, te volgen het *Prinſenhof* en *'s Lands Magazijn*, beiden zeer voortreffelijke Gebouwen; het eerſte door WILLEM DEN I geſtigt, van ſteenen, gelijk verhaald wordt, door den Hertog VAN ALVA, tot een Kaſteel beſtemd. Boven hebben wij reeds verhaald, hoe deeze beide Geſtigten een prooi der vlammen zijn geworden. Eenige andere Waereldlijke Gebouwen leveren niet veel merkwaardigs uit.

Drie Kerken, ten dienſte der Hervormden, telt men binnen *Vliſſingen*. De eerſte, die den naam draagt van de *Groote Kerk*, ſtaat midden in de Stad, en pronkt met een hoogen fraaien Toren. Volgens zommigen zou men de bouwſtoffen der Kerke van *Oud-Vliſſingen* daar toe verbezigd hebben. Het verwulf der Kerke is van de zelfde ſoort van hout, als dat van het Hof van Holland in *'s Graavenhage*, waarin men zegt dat Spinnen noch andere vergiftige dieren kunnen duuren. Op een der Pilaaren ziet men het Jaargetal MDCLXXXII, op de hoogte, tot welke het water, in den zwaaren ſtorm van dat jaar, binnen de Kerk zou geweezen zijn. — De *Kleine Kerk*, eerst begonnen in den Jaare 1460, doch zedert aanmerkelijk vergroot, ſtaat in het Noordlijk gedeelte der Stad, niet verre van het Dok. — Nog nader aan dit Dok, in het Oostlijk gedeelte der Stad, ſtaat de *Oosterkerk*, die in den Jaare 1650 begonnen, en vier jaaren daar naa voltooid, wierd,

wierdt; zo als wij boven verhaalden, door den brand van den Jaare 1749, insgelijks in eenen puinhoop veranderd. Een ſtuk zeildoek, in vollen vlam over de Stad gedreeven, hegtte zich aan den Toren, die ſtraks vuur vatte, met het rampzalig gevolg, dat het ſierlijk Gebouw geheel tot asch verteerde. Op den grondſlag daar van wierdt ſtraks daar naa een ander Kerkgebouw geſtigt, welk den zelfden naam van *Oosterkerk* draagt. — Behalven deeze drie Kerken, ten dienſte der Nederduitſche Hervormden, hebben 'er ook de *Walſche* Gereformeerden eene Kerk, zijnde een ruim en luchtig gebouw, geſtigt in den Jaare 1635, waar in twee Leeraars den predikdienst verrigten; gelijk ook de *Engelſchen*, die door éénen Leeraar bediend worden. — Voorts hebben 'er de *Doopsgezinden* eene zindelijke Vergaderplaats, waar in één Leeraar, leerling van het Amſterdamſche Kweekſchool, den dienst waarneemt. — Eindelijk is 'er ook eene *Lutherſche* Kerk, zedert het Jaar 1735, gebouwd op den grond van het Oude Schuttershof. De Gemeente der Nederduitſche Hervormden wordt bediend door zeven Leeraaren, die, nevens veertien Ouderlingen, en even zo veele Diakenen, den Kerkeraad uitmaaken.

Behalven de nu reeds gemelden, vindt men, te *Vliſſingen*, nog de volgende openbaare Gebouwen. Het *Gast- en Oudemannenhuis*, een ruim Gebouw, dienende ter huisvesting van gekwetſten in tijd van Oorlog, en altoos van behoeftige mannen en vrouwen. Het *Weeshuis* is insgelijks een zeer goed gebouw, en heeft genoegzaame ruimte en inkomſten voor een goed getal kinderen. Eén Hofje heeft men hier ter Stede, het *Juffrouw Quaks Hofje* genaamd; het bevat drieëntwintig huisjes of woningen voor geringe lieden.

Vliſſingen heeft verſcheiden *voornaame Mannen* voortgebragt. In de Klaſſe der Geleerden munten uit PETRUS CURTIUS en LUDOVICUS DE DIEU; beiden hebben, door hunne gewijde Oudheidkunde, een onſterflijken naam verworven. Doch vooral was deeze Stad de wieg en bakermat van veele doorluchtige Vaderlandſche Zeehelden. Niemant onzer Leezeren is 'er, of hij herinnert zich ſtraks den vermaarden MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER. Behalven deezen vinden wij

nog de volgende genoemd: ADRIAAN en JOOST BANKERT, Luitenant-Admiraals; CORNELIS CLAASZOON, Vice-Admiraal; KORNELIS EVERTZE, Luitenant-Admiraal; KORNELIS EVERTZE JANSZOON, Vice-Admiraal; KORNELIS EVERTZE KORNELISZOON, GILLEIN EVERTZE, JAN EVERTZE, BOUDEWYN EVERTZE, Luitenant-Admiraals; KORNELIS GELEYNSEN, Schout bij Nacht; JOHAN GYSSELING, Bewindhebber der Westindiſche Maatſchappij; MARINUS HOLLAAR, Vice-Admiraal; PIETER ADRIAANSZOON YTA, Admiraal in de Westindien; JAN en JOOST DE MOOR, KAREL VAN DE PUTTE, Vice-Admiraals; JAN ERASMUS REINING, Kapitein; ENGEL DE RUITER, Vice-Admiraal; MAARTEN TRYSEN en EWOUT PIETERSZ WORST, Admiraalen. Bij deeze mogen wij, niet te onregt, voegen de twee ſchatrijke broeders ADRIAAN en KORNELIS LAMPSINS, die, door hunnen uitgebreiden Koophandel, aan de Stad geene geringe voordeelen toebragten. Behalven eene menigte grootere of kleinere aandeelen in Schepen, rustten zij, voor eigen rekening, twaalf Schepen uit, te zamen gewapend met honderdtachtig Stukken Geſchut, en bemand met een evenredig getal Koppen. Zij voeren deels ter Koopvaardij, of waren deels ten Oorlog toegerust. In vroegere dagen, naamelijk, muntte *Vliſſingen* uit, boven zeer veele andere Nederlandſche Steden, door de menigte van Schepen en Zeelieden, die zo ten Oorlog als ter Kaap voeren. Geduurende den Oorlog van onzen Staat met *Frankrijk*, voor het midden deezer Eeuwe, telde men, op eenen tijd, te *Vliſſingen*, zevenēntwintig Kommisſievaarders, voerende te zamen vijfhonderdēntwaalf Stukken Geſchut, en bemand met drieduizend vijfhonderd zesēnvijftig Koppen. Grooter, daarenboven, was, ten eenigen tijde, het getal van Schepen, welke van hier, dan van *Middelburg*, ter Koopvaardij voeren. Door dit alles genoot de Stad een aanmerkelijken bloei, en bevatte binnen haare muuren zeer veele vermogende inwooners. Doch, door verloop des Koophandels, is deeze bloei zeer aanmerkelijk verminderd: zo dat een goed aantal Huizen, voormaals opgepropt met bewooners, ledig ſtaan, of geheel zijn afgebroken. Een klein overſchot van den alouden Kaapluſt zag men nog in den jongſten *Engelſchen* Oorlog. Dat in den tegenwoordigen Oorlog tegen *Frank-*

Frankrijk die zelfde lust niet meer werkzaam is, moet zijnen grond hebben in bijzondere redenen.

Wat de *Regeering van Vlisſingen* aangaat; men heeft hier twee Kollegien: *het Kollegie van Wet en Raad*, en *het Kollegie van 't Geregt*. Het eerſte beſtaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en dertien Raaden. Dit Kollegie vergadert alle Saterdagen, of zo dikmaals Burgemeesteren zulks goedvinden in de tusſchentijden. Het ander Kollegie, dat *van 't Geregt*, beſtaat uit Baljuw, Burgemeesters en Schepenen, en koomt tweemaalen ter weeke bij een, op Dingsdag en Vrijdag. De Baljuw wordt door den Stadhouder, als Heer van *Vliſſingen*, voor zijn leeven aangeſteld. Burgemeesteren en Schepenen worden, uit een dubbel getal, door den Heer verkoozen. Het zelfde heeft ook plaats met opzigt tot de Raaden of Vroedſchappen. Voorts heeft men 'er eenen Penſionaris, Sekretaris en twee Theſauriers.

Tot beſluit merken wij nog aan, dat *Vliſſingen* een zeer uitgebreid *Regtsgebied* bezit. Onder hetzelve behooren de Dorpen *Koudekerke*, *Begenkerk*, *Zoutelande*, *Ritthem*, *Weltinge*, *Oosterſouburg*, *Weſterſouburg*, *Krommenhoeke*, *St. Janskerk*, *Sir Boudewijnskerk* en de Konfiscatien onder *Westkapelle*. De drie eerstgemelde Dorpen zijn Ambagtheerlijkheden, welke aan de Stad in eigendom behooren. In gevolge dien Regtsgebieds, ontmoet men te *Vliſſingen* eenen zo genaamden *Lands Vierſchaar*, beſtaande uit eenen Schout, vijf Binnen-Schepenen en vijf Buiten-Schepenen; uit de drie Ambagtsheerlijkheden worden vier dier laatſte verkoozen; en de vijfde uit *Ritthem*. Alle burgerlijke zaaken, ten platten Lande voorvallende, worden in deezen Vierſchaar beſlist, met beroep, nogthans, op den Vierſchaar der Stad.

Zie REIGERSBERGEN, BOXHORN, SMALLEGANGE, *Tegenwoordige Staat van Zeeland*, enz.

VLYMEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in het Land van *Heusden*, doch meer bepaaldlijk onder de zo genaamde *Langeſtraat* gerekend. Men ontmoet aldaar een aanmerkelijk getal van Huizen, volgens de jongſte Verpondingslijst wel driehonderd eenënzeventig. Zeer vermaaklijk, in een boomrijken oord, is het Dorp gelegen, aan den Dijk, die het Bovenland van *Heusden* omringt. De Kerk was eertijds een groot gebouw; in den Spaanſchen Oorlog leedt hy merkelijke ſchade; het Koor nevens nog een gedeelte wierdt een puinhoop. De Ingezeetenen geneeren zich inzonderheid met het kweeken van Hop.

VOCHTELE, een Dorp in het Frieſche Kwartier *Zevenwouden*, in de Grietenij *Stellingwerf-Oosteinde* genaamd, en aldaar het zevende in rang, en veertien Stemmen uitbrengende. Het legt aan den Oostkant der Grietenije. Niet verre van de Kerk is eene Waterloozing, die zich eerlang onder den grond verbergt, en een Kwartier uurs gaans wederom ten voorſchijn koomt.

VOET, (PAULUS) een vermaard Nederlandsch Regtsgeleerde, Zoon van den beroemden GISBERTUS VOETIUS, wierdt te *Heusden* geboóren, in den Jaare 1619. In den Jaare 1641, en dus nog zeer jong zijnde, wierdt hij, aan het Hoogeſchool van *Utrecht*, beroepen tot Hoogleeraar, eerst in de Bovennatuurkunde, vervolgens in de Griekſche Taal, naderhand in de Redeneerkunde, en eindelijk in de Regten. Onder het waarneemen van den laatſten post overleedt hij, in den Jaare 1667, het achtënveertigſte zijns ouderdoms. Men heeft van hem verſcheiden Werken, meest in het Latijn. In het Nederduitsch heeft hij geſchreeven *Geſchiedenis van den Oorſprong en voortgang van het Geſlagt der Heeren van Bredsrode.*

Zie WITTE *Diarium.*

VOETIUS, (GISBERTUS) een vermaard Nederlandſche Godgeleerde, en Vader van eenen Aanhang onder de Hervormden,

den, naar zijnen naam genoemd, wierdt geboóren te *Heusden*, op den derden Maart des Jaars 1588. Zijn Vader was PAULUS VOET, geſprooten uit een oud adelijk Weſtfaalsch Geſlagt. Al vroeg wierdt hij, nevens zijnen broeder DIDERIK, bevolen aan het onderwijs van den *Heusdenſche* Rector FRANCO ODULPHY, onder wiens geleide hij, zo in de kennis der Latijnſche als der Griekſche taale, zeer aanmerkelijke vorderingen maakte. Intusſchen verloor hij zijnen Vader. In den Jaare 1604 begaf GISBERTUS zich na *Leiden*, om 'er zich in andere takken der Weetenſchappen te oeffenen, voornaamelijk ook in de kennis der Godgeleerdheid; ten opzigte van welke hij, in die dagen des geſchilvoerens, zich een ernſtig voorſtander betoonde van de leerbegrippen, die zedert door de Contraremonſtranten wierden voorgeſtaan. VOETIUS bleef te *Leiden* tot in de Lente des Jaars 1611, wanneer hij tot den Predikdienst zijnde bekwaam verklaard, na zijne geboorteſtad te rug keerde. Kort naa zijne komst aldaar wierdt hij beroepen in het nabuurig Dorp *Vlijmen*, en om tevens te *Engelen*, een Dorp, ongeveer een uur gaans van daar gelegen, den predikdienst waar te neemen. De meeste opgezeetenen van deezen oord waren Roomschgezind; door zijnen ijver en kragt van overtuiging gelukte het hem, een goed getal daar van tot de begrippen der Hervormden over te haalen. Niet lang naa zijne komst te *Vlijmen*, tradt VOETIUS in het huwelijk met DELIANA VAN DIEST, die hem verſcheiden kinderen baarde. Ook leedt het niet lang, of het beroep in de veel aanzienlijker Gemeente van het nabuurig Dorp *Sprang* wierdt hem opgedraagen. Doch hij wees het van de hande.

Zes jaaren hadt hij op de gemelde ſtandplaats den predikdienst waargenomen, wanneer de Gemeente van *Rotterdam* hem tot haaren Leeraar verkoos. Hij leende daar aan het oor, en zou, waarſchijnlijk, een toeſtemmend antwoord gegeeven hebben, ware hem niet, ten zelfden tijde, door de Gemeente in zijne Geboorteſtad, de zelfde aanbieding gedaan geworden. Zeventien jaaren bekleedde hij aldaar het Leeraarampt, met ongemeenen ijver, zo in het waarneemen van een drukken predikdienst, als in bijzondere en openbaare Onderwijzingen. Zelf vondt hij genoegzaamen ledigen tijd, of

maakte dien te vinden, om jongelingen, in de Grieksche, Latijnsche, Hebreeuwsche taalen, en andere voorbereidende Weetenschappen, zelf in de Godgeleerdheid te onderwijzen. Veel gebruiks wierdt, daarenboven, van zijnen dienst gemaakt, ſtaande de Godgeleerde geſchillen van dien tijd, om de zaken tot een Nationaal Sijnode voor te bereiden, waar van hij een ijverig Voorſtander was. Dus was hij tegenwoordig in de *Zuidhollandſche*, *Haagſche* en *Delffche* Kerkelijke Vergaderingen, dienende ter Voorbereidinge tot het beſtaand *Dordrechtſch Sijnode*, werwaarts hij insgelijks wierdt afgevaardigd, en daar hij zes maanden vertoefde, de zaak der Contraremonſtranten met geen geringen ijver behartigende. Om zijne grondige kennis van 't geen in het zo evengemelde Sijnode was voorgevallen, zoude het Sijnode, 't welke te *Gorkum* vergaderde, wel gewenscht hebben, dat VOETIUS de taak op zich genomen hadt, om eene *Hiſtorie der Remonſtranten* te vervaardigen. Men droeg hem deeze taak op, onder toezegging van eene aanzienlijke Jaarwedde. Doch onze Godgeleerde, van de zwaarigheid deezer onderneeminge, een klaar gezigt hebbende, wist zich beleefdelijk daar van te ontſlaan. Gedurende het beleg van *'s Hertogenbosch*, in den Jaare 1629, bekleedde hij den post van Veldprediker, in het Leger van den Veldmaarſchalk Graave WILLEM VAN NASSAU. Naa de bemagtiging dier Stad, door den gemelden Veldheer, deedt hij aanmerkelijke dienſten, om de zaaken der Hervormden binnen dezelve op eene vaſten voet te brengen.

Daar VOETIUS, door alle deeze verrigtingen, zeer veel naams gemaakt hadt, konde het niet uitblijven, of bij hem moest, van verſcheiden kanten, aanzoek geſchieden, om hem van ſtandplaatze te doen veranderen. Doch hij wees ze allen van de hand, uitgezonderd de aanbieding der Utrechtſche Burgemeesteren, om aan het Doorluchtig School hunner Stad de Godgeleerdheid te koomen onderwijzen. In den Jaare 1634 vertrok hij derwaarts, in de hoedanigheid van Hoogleeraar. Twee jaaren laater, naa dat het *Doorluchtig* in een Hoogeſchool was veranderd, deedt VOETIUS, verzeld van zijnen Zoon PAULUS, in de Zomerſche Vacantie, eenen keer na En-

Engeland, alwaar hij de meest vermaarde Geleerden van dat Koninkrijk begroette, en de beroemdſte Boekerijen bezogt, als mede de twee Hoogeſchoolen. Kort naa zijne wederkomst in het Vaderland, begaf hij zich na *Groningen*, om aldaar de waardigheid van Doctor in de Godgeleerdheid te beklimmen. Vier jaaren hadt VOETIUS het Hoogleeraarsgeſtoelte bezeeten, wanneer hij, daarenboven, tot gewoonen Leeraar in de Utrechtſche Gemeente wierdt aangeſteld. Thans, hoewel reeds in jaaren klimmende, bekroop hem de luſt, om zich te oeffenen in de *Arabiſche* taal, daar hij de beoeffening van het *Ethiopiſch*, *Coptiſch*, *Perſiſch*, *Turkſch* en *Armeniſch* nevens voegde. Van elders zijn genoeg bekend de veel gerugts maakende geſchillen, in welke VOETIUS, vooral met den vermaarden JOANNES COCCEJUS, wierdt ingewikkeld. Zij liepen, onder andere, over den Sabbath, waar omtrent VOETIUS zeer veel ſtrengheids, weinig minder dan de Joodſche Wet, vorderde. Onder den laſt van zijn veelvuldig letterblokken bezweek eindelijk, onze Godgeleerde, in het begin van de maand November des Jaars 1676, in den ouderdom van bijkans negenëntachtig jaaren. Zints zijn eerſte beroep, hadt hij ruim vijfënzestig jaaren het Leeraarampt bekleed, en vierënveertig jaaren de waardigheid van Hoogleeraar. Tot op de laatſte oogenblikken zijns leevens genoot hij het volkomen genot zijner zintuigen; hebbende hij, zo als getuigd wordt, nog twee uuren voor zijnen dood zonder gebruik van eenen Bril geleezen. Hij was de laatſte nog leevende Nederlandſche Godgeleerden, die het Sijnode van *Dordrecht* hadden bijgewoond. Bij zijne Echtgenoote, die hem nog zag ten Grave daalen, met welke hij vierënzestig jaaren in den echt hadt geleefd, hadt hij zes Zoonen en vier Dochters verwekt. Vier van dezelve waren in hunne jeugd geſtorven. Uit de overigen zag hij vijfëntwintig kindskinderen, en één kindskindskind. Verſcheiden Werken zien van VOETIUS het licht.

Zie *Oratio Funebris in Gisberti Voetium*; WITTE, *Diarium*; SOERMANS, *Academiſch Regiſter*.

VOGELAAR, (PIETER) gebooren te *Zierikzee*, in Zeeland, in het laatst gedeelte der voorgaande Eeuwe, was een beroemd Tekenaar, vooral van Zeegezigten, en van Schepen, in allerlei gedaanten en houdingen. 's Mans kunstgewrogten zijn bovenal, gelijk het gemeenlijk gaat, in waarde geklommen, zedert zijn overlijden, 't welk, nu omtrent vijftig jaren geleedden, in zijne Geboorteſtad voorviel.

VOGELENZANG, een Ban of Diſtrikt, in het Baljuwſchap van *Brederode*, ten Zuiden van de Stad *Haarlem*. Reeds van ouds bekend, als door FLORIS DEN V, Graaf van Holland, geſtigt, was het *Huis in de Vogelzang*. Leugen tijd diende het tot een Graaflijk Lust- of Jagthuis; waar toe de nabuurige Duinen eene voegzaame gelegenheid verſchaften. Allengskens raakte het Gebouw in verval, en lag, genoegzaam, in eenen puinhoop, tot omtrent het midden der naastvoorgaande Eeuwe, wanneer het, door den Heer JACOBUS DE JONG, herbouwd, en in den ſtaat gebragt wierdt, zo als het zich nog heden vertoont; praalende met een fraai zeskantig Torentje, van waar men, op de nabijgelegene Duinen en op den omliggenden oord, een verrukkelijk uitzigt heeft. Voorts ontmoet men 'er uitgebreide beplantingen. De Ban van de *Vogelenzang* heeft, met het nabuurig Dorp *Hillegom*, eene Roomschgezinde Statie gemeen.

VOGELZANG, (GOOSSEN MICHIELSZOON) van handteering een Fluweelwerker, gebooren te *Buuren*, doch bij *Amſterdam*, buiten de Regulierspoort woonagtig, kwam, in den Jaare 1597, in merkelijke ongelegenheid, ter oorzaake van zijne godsdienſtige begrippen. Al eenigen tijd geleeden hadt de Kerkeraad der Hervormde Gemeente, wegens eenige dwaalingen, of zo genaamde Ketterijen, en het uitſtrooien van dezelve, hem van de Gemeente afgeſneeden; en, dewijl hij niet naliet, zijne gevoelens openlijk te belijden en te verſpreiden, deswegen beklag gedaan bij Heeren Burgemeesteren, met verzoek om daar in te voorzien. Doch vermits dit niet het gewenschte gevolg hadt, vervoegde zich de Kerkeraad, in de maand Maij des gemelden jaars, van nieuws, bij Bur-

ge-

geneesteren, met een Vertoog, 't welk geenzins den geest der zagtmoedigheid ademde, en hoofdzaaklijkheid hier op neder kwam. „ Met een goed Getuigschrift van den Amsterdamschen Kerkenraad na *Engeland* vertrokken zijnde, hadt hij „ aldaar verscheiden ketterijen en grove dwaalingen ingezoogen; doch verneemende, hoe men aldaar met hem naar „ Gods Woord wilde handelen, de toevlugt genomen na *Amsterdam*. Hier zijne schrikkelijke dwaalingen, door allerlei middelen, hebbende zoeken te verspreiden, en de Kerkenraad, ondanks alle aangewende middelen, hem niet wederom hebbende kunnen te recht brengen, hadt men hem „ eindelijk, als een verrot Lid, openbaarlijk, naar het bevel „ des Heeren, van de Gemeente afgescheiden. Dit niettegenstaande, onderstondt hij nog dagelijks zijn venijn, bestaande in de grove dwaalingen der *Antropomorphiten*, „ *Sabelliaanen*, *Arïaanen* en *Samosatenen*, zo bij monde „ als in geschrift, onder de eenvoudige menschen te strooien; openlijk voorgevende dat JEZUS CHRISTUS maar een „ mensch, maar een schepzel, en niet een weezenlijk waarachtig God is, met den Vader en den H. Geest; roepende „ hij dagelijks hier en daar, dat onze overzetting van den „ Bijbel valsch is, en dat hij bereid was zulks te bewijzen. „ Om dit alles gaf de Kerkenraad in bedenking, of het niet „ raadzaam ware, dat deeze Dwaalgeest, op het Stadshuis, „ of in den Kerkenraad, beide ten overstaan van eenige Kerkelijke Leden, onderhouden wierdt, en in gevalle hij, zo „ als men vertrouwde, zijne dwaalingen uit Gods Woord „ niet konde bewijzen, men hem alsdan verhinderde, zijne „ dwaalingen verder te verspreiden."

Naar den wensch des Kerkenraads hadt dit Vertoog eene gelukkige uitwerking. VOGELZANG wierdt, eerlang, in hegtenis genomen. Doch het liep aan tot in het begin des volgenden Jaars 1598, eer men hem verhoorde. Op den zevenden Januarij, tot tweemaalen toe, verhoord zijnde, beleedt hij „ dat hij, over twintig jaaren, te *Wezel*, daar hij „ twee jaaren gewoond, en het Linnen-trijpwerken geleerd „ hadt, de Leer van CALVINUS hadt toegestemd; dat hij „ zich, te *Antwerpen*, daar hij 't Zijden- en Kaffeweeven

„ geleerd en omtrent een jaar gewoond hadt; in *Frankrijk*
„ en te *Geneve*, daar hij egter, bij gebrek van werk, maar
„ veertien dagen gebleeven was, aan die zelfde leere hadt
„ gehouden. Te *Frankfort*, daar hij 't Pasfemenmaaken
„ hadt geleerd, was hij getrouwd; doch hij hadt zich daar,
„ voorsf, alzo zijne Vrouw Lidmaat was, in de Kalviniſche
„ Gemeente moeten begeeven, bij welke hij zich gehouden
„ hadt, tot in 't Jaar 1591. Toen was hij na *Wezel*, voorts
„ na *Amſterdam* vereisd; en, zes of zeven jaaren gelee-
„ den, na *Londen* vertrokken, met goed getuigenisſe van de
„ Gemeente der Kalviniſche Leere in deeze Stad. Te *Lon-*
„ *den* hadt hij zich bij de Walſche Gemeente willen begee-
„ ven; doch om dat men hem daar, volgens gewoonte, be-
„ lijdenis zijns geloofs hadt afgevergd, hadt hij zich bij de
„ Duitſche Kerk vervoegd, daar men zich, met het Am-
„ ſterdamsch Getuigſchrift, te vrede gehouden hadt. Doch
„ hier, twee of driemaal, het Avondmaal genooten hebbende,
„ hadt hij zich van de Gemeente onthouden, tot eenen der
„ broederen zeggende, dat hij zich bezwaard vondt. Eenige
„ Kerkendienaars waren toen, verſcheiden reizen, bij hem
„ gekomen, om hem nader te onderregten: 't welk niet ge-
„ lukt zijnde, hadden zij hem, eindelijk, gevraagd, of hij
„ bij hen wilde koomen, en bij zijn eerſte geloof blijven,
„ of volharden in zijne verandering? waar op zij antwoord
„ hadden begeerd. Maar hij, vreezende in hegtenis te zullen
„ genomen worden, was, na negen maanden verblijfs, van
„ *Londen* vertrokken, en wederom hier ter Stede gekomen.
„ In zijne jeugd, hadt hij, te *Utrecht*, Latijn geleerd, en
„ was tot het zesde School gekomen: doch sedert hadt hij
„ zich zo wel geoefend, dat hij die taale redelijk wel ver-
„ ſtondt. Over vier jaaren, hadt hij Grieksch leeren leezen,
„ van iemand, die 't hem ook uitleide, en voor anderhalf
„ jaar, hadt hij ook iets in 't Hebreeuwsch gedaan. Niemand
„ hadt hem gebragt, of vermaand tot verandering zijns eer-
„ ſten geloofs; maar hij hadt het van zich zelven gedaan;
„ kunnende hij niet begrijpen, dat God almagtig, naar zijn
„ Goddelijk wezen, overal was: 't welk hij, te *Londen* en
„ hier ter Stede, ſtaande gehouden hadt. 't Boekje, genaamd

„ *het*

„ *het Licht der Waarheid*, bekende hij geschreeven te heb-
„ ben, en te houden voor de belijdenis zijns geloofs; waar-
„ bij hij volhardde. In 't Handschrift, waar naar dit Boekje
„ gedrukt was, hadt hij eenige woorden doorgehaald, om
„ dat de Drukker zwaarigheid gemaakt hadt, om ze naar te
„ drukken."

Naa deeze bekentenis neigden eenige Heeren tot strengheid, zelf vondt men 'er, die den Gevangene na 's *Graavenhage* wilden doen vervoeren, en voor het Hof te regt stellen. Waarschijnlijk zou dit gebeurd zijn, ware het niet wederhouden door de tegenkanting van den Burgemeester KORNELIS PIETERSZOON HOOFT. Want als de zaak des Gevangenen, op den zesëntwintigsten Januarij, in eene Vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen, in 't bijzijn der twee Pensionarissen, overwogen wierdt, vatte de Burgemeester het woord op, in eene uitvoerige rede, zich verklaarende voor de vrijheid van Geweeten, en tegen allen regtsdwang om bespiegelende godsdienstige begrippen. 't Lust ons, het hoofdzaaklijke van dit Vertoog des agtbaaren Burgervaders hier in te vlegten, als behelzende begrippen, die zijner naagedagtenisse eere aandoen, en in den Gemeenebest, als dat der Nederlanden, nooit te dikmaals herhaald, niet te diep kunnen worden ingeprent.

De Heer HOOFT merkte dan aan „ dat VOGEL-
„ ZANG, dien hij niet wist immer gezien te hebben,
„ zich, onaangezien zijne armelijke gelegenheid, en zwaa-
„ ren last van kinderen, zo hem van geloofwaardige
„ lieden berigt was, alkoos eerlijk gedraagen hadt. Hij was,
„ om zijn tegenwoordig gevoelen, voor eenigen tijd, van de
„ Gemeente afgesneeden. De Kerk hadt dan 't haare gedaan.
„ Zij behoorde zich daar mede te vrede te houden, en den
„ armen man niet meer moeilijk te vallen. 't Was gebeurd,
„ dat iemand, onlangs, op den middag, ten zijnen huize
„ koomende, zijne kinderkens, met zijne huisvrouw, op der
„ aarde hadt gevonden leggen, God met geboogen knieën
„ aanroepende voor den eeten. Hier uit scheen te blijken,
„ dat hij ze in de vreeze Gods, naar zijne kennis, hadt op-
„ gebragt. Zou men nu den man, een' geringen vreemde-

„ ling,

„ling, van wien geen gevaar te wagten was, en met hem „zijne vrouw en kinderen; die toch onschuldig waren, zo „veel doen lijden, eenigliik om dat hij eenig zeldzaam „en letterlijk gevoelen van 't Goddelijk wezen hadt; „'t scheen veel te hard, naar den aart en natuur deezer Landen. Hier, en door gantsch Europa, zag men, „in tafereelen en Kerkglazen, afbeeldingen van de Heilige „Drieëenheid; en bijzonderlijk van God den Vader, onder „menschelijke gedaante. Dit, zag men over 't hoofd. Daar „over viel men nimmer iemand moeilijk. Verstandigen mogten oordeelen, of het gevoelen deezes mans van de gestalte des Goddelijken weezens al vreemder ware dan dat der „Pausgezinden van hun misbrood, en dat der Lutherschen „van hunne Allenthalvenheid. De Predikanten zogten, zomtijds, de Overheid ook tegen deeze Lieden op te hitzen: „doch, zo men hen hoorde, zoo men hasst binnens- en „buitenslands tegen elkanderen, en tegen de Lutherschen en „Papisten, in oorlog raaken. Mogt David den Heere geenen „Tempel bouwen, om dat hij zo veel bloeds gestort hadt; „'t was een jammerlijk misverstand, dat men nu leevende „Tempelen, door geweld en wapenen, stigten wilde. Godslastering wierdt, onder 't Oude Verbond, met den dood „gestraft; doch ook Afgoderij, 't vloeken der Ouderen, „Overspel en ander kwaad, daar nu minder straffen op stonden. En zou men nu met den dood willen gestraft hebben, 't geen de Predikanten Godslastering noemden; dan „mogt men de Roomsch-Katholijken, de Lutherschen, de „Mennoniten, de Geestdrijvers, en allen, die 't met de „Kerk niet eens waren, wel aan zulke straffe onderwerpen, „om dat zij genoegzaam allen, bij de Predikanten, geoordeeld wierden, schuldig te zijn aan Godslastering. ALDEGONDE zogt de Staaten op te hitzen, om de Geestdrijvers „te vervolgen, en hij hadt, te vooren, de Stenden van „Duitschland gezogt tot mededoogen te beweegen met zulken, die door ALVA vervolgd wierden. Maar waren deezen allen Gereformeerden? Immers, neen. Men zou zeggen, dat de Spanjaard ten onregte vervolgde; en dat wij „'t met regt zouden doen. Maar zo spraken Papisten en „Lutherschen, en allen, daar zij de magtigsten waren. Zo

„men

„ men dan dien weg in wilde, 's Lands ondergang ſtondt „ voor de deur. Wilde men deezen VOGELZANG, om zijn „ te letterlijk, den Geeſtdrijveren, om hun te geeſtelijk ver„ ſtand van zommige dingen, te lijve; zo zou men de ver„ volging aan twee uiterſten beginnen, en veeliger, in 't kort, „ nader koomen, zo 't zommigen Predikanten naar den zin „ gaan mogt. Beter was 't, dat men den Kerkelijken een„ ernſtelijk aanzeide, dat zij zich hadden te houden binnen „ de paalen van hun beroep. Die lieden konden zich be„ zwaarlijk maatigen, als men hun te veel inruimde, en ver„ wekten niet ſlegts vervolging tegen andere Gezindheden, „ maar ook beroerte onder de hunnen, en opſtand tegen de „ Overheden. Zij waren 't, die, ten tijde van LEICESTER, „ de beste Weldhouders met den vinger aangeweezen, en, „ door 't ophitzen der Gemeente, in gevaar van lijf en lee„ ven geholpen hadden: niet om dat ze in 't ſtuk der Leere „ veranderd waren; maar om dat ze niet regeerden, naar den „ zin van zommige Kerkelijken. Of de Predikanten, hier „ ter Stede, zich ook niet zomtijds onwaardiglijk gedragen „ hadden tegen de Burgemeesters; dan, met te zeggen, dat „ het aan de Heeren niet ſtondt, hun te belasten iemand, op „ eenen buitengewoonen tijd en naa de avondpreeke, te trou„ wen; en dan, dat de Heeren meer Predikanten verſchaffen „ moesten, zo zij in diergelijke zaaken gehoorzaamd wilden „ zijn; mogten anderen oordeelen. Hoe 't verkiezen der „ Predikanten hier toeging, wisten zij, die daar over ge„ roepen wierden. Ook hadden eenige Predikanten wel een „ gedeelte der Aalmoesſen durven eiſchen, om het, buiten „ kennis der Diakenen, te beſteeden naar hun goeddunken. „ 't Gezeide ſtrekte nogthans niet tot verwijt; maar om te „ doen zien, dat ook op die van de Kerke wel wat te vin„ den zou zijn, zo 't Land met het verwekken van twee„ dragt kon gedient worden; en dat het zorgelijk was, zo „ geheel op menſchen te bouwen. 't Was nu zestien jaaren „ geleeden, dat Schepenen, over zekere zaaken, den raad „ der Predikanten begeerd hebbende, een ſchriftelijk antwoord „ ontvingen, 't welk genoegzaam inhieldt, dat de perſoon, „ wien 't aanging, behoorde te ſterven; maar 't verſtand der

„ Reg-

„ Regieren verſchilde zo veel van dat deezer zaadgeveren,
„ dat men hem, zonder eenige ſchandſtraffe, loslies. Zo
„ men vervolgen wilde, behoorde men zijn regt daar toe,
„ met klaare plaatzen uit het Nieuwe Verbond, te toonen.
„ Maar die waren 'er niet. En over den zin der Plaatzen
„ uit het Oude Verbond, die men tot dat einde bijbragt,
„ verſchilden de geleerden. Zulken, die zich zo vast hiel-
„ den aan de Predeſtinatie, voegde 't vervolgen allermeest;
„ want zo die grond hadt, moest immers elk koomen, dat
„ hij beſcheiden was. Men wist ook wel, hoe bezwaarlijk
„ het Geregt deezer Stede, van het begin der tegenwoordige
„ Regeeringe af, hadt kunnen beſluiten, om dieven ter dood
„ te verwijzen; en hoe de bedenkelijkheden daar over, na-
„ derhand, aanleiding gegeven hadden, tot het oprechten van
„ het Stads Tugthuis; en, zou men nu zo ligt van doolingen
„ halszaaken maaken? Immers, was 't, onder ons, een alge-
„ meen gevoelen, dat men hier niemand eenig leed om zijn
„ geloof behoorde aan te doen: en dit gevoelen ſteunde op
„ het algemeen oogmerk van het aannoemen der wapenen,
„ 't verwerven van vrijheid van Godsdienst, en op herhaalde
„ verklaaringen der Gereformeerden. De Wethouderſchap van
„ *Amſterdam* behoorde, ten minſten, in 't vervolgen niet
„ voorbaariger te zijn dan die van andere Steden, op dat zy
„ niet ſcheene te treeden in de voetſtappen der voorgaande
„ Papſche Wethouderſchap. Men bragt, tegen VOGELZANG,
„ in, dat hij zijne dooling niet ſlegts geloofde; maar ook
„ zogt voort te planten. Doch dit was natuurlijk, en ge-
„ ſchiedde ook door de Predikanten, en door elk, omtrent
„ het geene hij voor waarheid hieldt. Men zeide ook, dat
„ bij de Staaten beſlooten was, den man na den *Hage* te
„ doen voeren. Doch dit beſluit ſcheen, naar 't goeddunken
„ van eenige Predikanten en Godgeleerden, doorgedreeven te
„ zijn, door eenige Leden, die deezer Stad niet gunſtig wa-
„ ren, en waarſchijnlijk diergelijk eene vervoering, tot hun-
„ nent, niet gedoogen zouden. Ook bleek, uit verſchelden
„ voorbeelden, en vooral uit de Ordonnantien op het heffen
„ der Convooijen en Licenten, en op het beveiligen van de
„ Zee, dat eenigen gaarne Wetten hielpen maaken, die zij

„ zel-

„ zelven niet dagten te houden. Veelligt, dagt men ook,
„ in den *Hage*, dat de gantſche Regeering deezer Stad eens
„ was, om VOGELZANG hard te handelen. Doch Burgemees-
„ ter HOOFT kon niet goedvinden, dat men den man, tot
„ bederf van zijne vijf kinderkens en van zijne zwangere
„ huisvrouwe, in den *Hage* deede opſluiten. De Oud-Bur-
„ gemeester, Doctor MAARTEN KOSTER, hadt, al voor elf
„ jaaren, bij zekere gelegenheid, beweerd, dat de Overheid,
„ in geloofszaaken, geen gezag akoos hadt over de onder-
„ zaaten. Dat was ook, van 't begin des oorlogs af, be-
„ weerd geweest. Was dit gevoelen goed geweest, toen 't
„ ons tegenging, 't behoorde, met onzen voorſpoed, niet
„ ten kwaade veranderd te zijn. Uit het Geſchrift der Ker-
„ kelijken, in Maij laatstleeden overgegeven, was wel te
„ zien, dat zij zogten te wege te brengen, dat niemand van
„ andere gezindheid dan zij zijn verſtand aan anderen zou
„ mogen mededeelen: 't welk zij noemden, zijne dwaaling
„ ſtrooijen, en de Gereformeerden onrustig maaken en be-
„ droeven. Dat zou eenigen ſchijn hebben, zo die menſchen
„ zelven van hunne dwaaling overtuigd waren. Doch zij
„ hielden zich zo vast verzekerd, dat zij de waarheid ge-
„ loofden en leerden, dat veelen hunner niet geſchroomd
„ hadden, zich, ten tijde der Spaanſche Regeeringe, om 't
„ voorſtaan hunner Leere, aan den ſmartelijkſten dood over
„ te geeven. Zo men hun, nogthans, 't verſpreiden hunner
„ Leere beletten wilde, zou te bezien ſtaan, met wat mid-
„ delen? Zekerlijk, zou men zeggen, door de magt der
„ Overheid, als men 't door geene onderrigtingen en ver-
„ maaningen doen kon. Maar zou die magt zich regelen
„ naar eenige wetten der Schriftuure? Of zou men eenige
„ nieuwe Wetten en Plakaaten maaken, en die ten ſtrengſte
„ zoeken uit te voeren? 't Laatſte deedt FILIPS; doch wat
„ won hij 'er mede? De zo genaamde Ketterij nam toe, en
„ naa twintig of vijfentwintig jaaren moordens, wierp men
„ 't Spaanſche juk van den hals. VOGELZANGS gevangenis
„ hadt Burgemeester HOOFT, in 't eerst, bekommerd, zo
„ om de vreemheid van 's mans gevoelen, als om dat hij
„ zag, dat eenige Heeren zo hevig tegen hem waren. Doch

„ na-

„ naderhand beſpeurende, hoe onvriendelijk de Predikanten
„ zich gedroegen tegen allen, die 't met hun niet eens wa-
„ ren; ook hoe eenige vreemde Ledemaaten der Gerefor-
„ meerde Kerke, onlangs, zonder verlof van Burgemeeste-
„ ren, gegaan waren in de huizen der Mennoniten, om hen,
„ huns ondanks, over hun geloof moeilijk te vallen; ſchoon
„ die ijveraars, zeer wel wisten, dat de Mennonitiſche Ver-
„ gaderingen, door 't geheele Land, bij de Heeren Staaten
„ en Wethouders der Steden, geduld wierden; hadt hij niet
„ anders kunnen beſluiten, dan dat de vervolging, eens be-
„ gonnen zijnde, allengskens voortſtaan zou tot allen, die 't
„ met de Gereformeerde Kerke niet eens waren, en wien
„ hogthans zo veel gelegen lag aan 't wederſtaan des Span-
„ jaards, als de allerbeste onder hen. Maar om deeze goede
„ lieden zo eng te bepaalen, als de Kerkelijken ſcheenen te
„ willen, hadt zijne Geuzerij nimmer geſtrekt, en ſtrekte 'er
„ ook nog niet toe. De Kerk genoot thans veel meer vrij-
„ heid, dan zij, in den aanvang der beroerten, hadt durven
„ hoopen. Daar mede behoorde zij zich te vrede te houden.
„ Toen zogt men niemand de wet te ſtellen in geloofszaaken.
„ Waarom zou men 't nu doen? De zeden der andersgezin-
„ den waren niet erger dan die der Gereformeerden, zo dat
„ men hen, ook om deeze reden, niet harder behoorde te
„ handelen. Redelijker, en voor 's Lands welvaart dienſti-
„ ger was het, dat men, volgende den ouden voet van Re-
„ geeringe, niemand over Geloofszaaken moeilijk viele; maar
„ elkanders doolingen ten goede hielde, als koomende alleen-
„ lijk ten laste van hem, dien ze bezwaarden. Dan zou
„ men eendragt in den Staat behouden, en elkanderen de
„ hand blijven bieden, in 't wederſtaan van den algemeenen
„ vijand: daar, zo zij, die na nieuwe vervolging ſcheenen
„ te haaken, hunnen wensch verkreegen, het verval van den
„ Staat onvermijdbaar was." Ten beſluite, verzogt de Bur-
gemeester „ dat niet op zijn perſoon, maar op 't geene hij
„ geſproken hadt gezien mogt worden, en dat men alles in
„ opregtheid en zonder vooroordeel overweegen mogt; dan
„ zou, hoopte hij, God eene genadige uitkomst geeven, en
„ men de oude ſpreuk waar bevinden, *dat de onderlinge*
„ *verdediging de veiligſte is.*"

Dit

Dit Verzoog hadt klem; want drie dagen daar na wierdt over VOGELZANG een Vonnis geveld, volgens 't welk hij de Stad, en den omtrek van dezelve, eene mijl in 't rond, moest verlaaten, zonder daar weder binnen te mogen koomen, buiten verlof van mijne Heeren van den Geregte. Doch hij raakte, nog in het zelfde jaar, in hegtenis, in het regtsgebied van den Baljuw van *Kennemerland*. Terwijl hij te *Haarlem* gevangen zat, bragt men hem zo verre, dat hij, op den vijfentwintigsten October, eene bekentenis deedt, waar in hij verscheiden zijner gevoelens herriep, verklaarende „ dat God niet lichaamlijk was, gelijk een man; dat ADAM „ en EVA beiden Gods beeld gehad hadden, en niet ADAM „ alleen, en dat hetzelve bestondt in de heerschappij over de „ schepzelen; dat Gods Zoon eenwig was, en dat de Va„ der, de Zoon en de H. Geest, God zijnde, niet drie Go„ den, maar één God waren; dat hij den Kinderdoop ook „ voor onegt plagt te houden, waarom zijn jongste kind „ nog ongedoops was, doch dat hij het nu in de Gemeente „ wilde laaten doopen, zo ras hij zoude ontslagen zijn." Kort naa deeze bekentenis, leverde hij nog een geschrift over, in 't welk hij het bovengestelde met Schriftuurtexten en redeneeringen nader aandrong. Ook hadt hij de Wethouders en Leeraars ootmoediglijk verzogt, dat ze hem zijne voorgaande misdaad wilden vergeeven, en hem in gunst aanneemen. Met de uitgave van zijn boekje, het *Licht der Waarheid* getiteld, bekende hij zwaarlijk gezondigd te hebben, biddende God en alle menschen, wien hij daar mede hadt geërgerd, om vergiffenis. Veelen twijfelden, of VOGELZANG alle deeze bekentenissen en verklaaringen deedt uit overtuiging zijns gemoeds, dan uit min edele beginzelen. Zeker is het, dat de Baljuw van *Kennemerland* hem op vrije voeten stelde. Daarenboven verkreeg zijne huisvrouw van mijne Heeren van den Geregte van *Amsterdam* de vrijheid voor haaren man, om wederom binnen de Stad te mogen koomen. Wat 'er verder van hem geworden zij, is ons niet gebleeken.

Zie J. BRANDT, *Hist. der Reformatie; Justitieboek der Stad Amsterdam.*

VOIS, (ARY DE) gebooren te *Leijden*, in den jaare 1641, door de Natuur tot eenen Kunstschilder gevormd, genoot, volgens de beschikking zijns Vaders, te *Utrecht* het onderwijs, eerst van den vermaarden KNIPPERT, en vervolgens dat van ABRAHAM VAN DER TEMPEL. Doch zijn kunstvermogen liet zich aan geene vaste regels van Leermeesters kluisteren. Hij nam eene eigen wijze van schilderen aan, die zeer in den smaak viel, en hem veel roems en toejuichinge deedt verwerven. Van een zeer taai gedult, of niet zeer vlug met het Penseel moet hij geweest zijn, indien het waarheid zij, 't geen van hem verhaald wordt, dat hij dertien jaaren besteedde aan een Schilderstuk, verbeeldende DIDO en ENEAS op de Jagt, daar zij, van verre, het onweder zien opkoomen, 't welk de Zeehalken deedt stranden. Meestal viel zijn smaak op het schilderen van Landschappen, met naakte beeldtjes gestoffeerd. Vooral behaalde hij grooten lof met een Stukje, verbeeldende een Soldaat, zo natuurlijk en uitvoerig geschilderd, dat het, naar het oordeel van zommigen, onder de stukken der beste Nederlandsche Meesters, eene plaats mag bekleeden. Door dit alles, en door zijn geregeld gedrag, verwierf onze Kunstschilder zo veel agting bij zijne medeburgers, dat, tot loon daar van, het huwelijk met eene Jonkvrouwe van goeden huize en aanzienlijke middelen, zijn gelukkig deel wierdt. Sints dien tijd leide hij zich minder toe op de Schilderkunst, en oefende alleenlijk dezelve tot uitspanninge of bijzondere liefhebberij. Zijn sterfjaar is ons niet gebleeken.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

VOLDER, (BURCHARD DE) een groot Wiskunstenaar en schrander Wijsgeer, wierdt gebooren te *Amsterdam*, op den zesentwintigsten julij des jaars 1643. Zijne Ouders waren JUSTUS DE VOLDER en MARIA LIEWELD, van middelbaaren rang in den burgerstand, en beiden Leden van de Gemeente der Doopsgezinden. Volgens het ontwerp zijner Ouderen, zou DE VOLDER tot de beoeffening der Geneeskunde worden opgeleid. Vooraf, egter, genoot hij, aan het Doorluchtig

Schóol

School in zijne Geboorteſtad, het onderwijs in de Wijsbegeerte en Wiskunst van de Hoogleeraaren ARNOLDUS SENQUENDIUS en ALEXANDER DE BRI. Toen vertrok hij na *Utrecht*, alwaar hij, op den achttienden October des Jaars 1660, tot de waardigheid van Meester in de Vrije Kunſten wierdt verheven. Vervolgens begaf hij zich na *Leiden*, om 'er zich, onder den Hoogleeraar FRANCISCUS DE BRE SYLVIUS, in de Geneeskunde te oefenen. Reeds te *Utrecht* hadt DE VOLDER blijken vertoond van zijne afkeerigheid van de heerſchende Schoolſche Wijsbegeerte. Nog klaarder bleek deeze verheffing boven de aangenomene begrippen, ter gelegenheid als hij, op den derden Julij des Jaars 1664, den trap van Doctor in de Geneeskunde beklom. Zijne ſtellingen, *de Natura*, welke hij thans openlijk verdeedigde, waren tegen de begrippen der Ariſtoteliſten, of Schoolgeleerden, rechtſtraks aangekant.

DE VOLDER thans in zijne Vaderſtad te rug gekeerd, begeerde zich met de werkdaadige oeffening der Geneeskunde. Onder andere bediende hij de behoeftige Leden der Remonſtrantſche Gemeente. Intuſſchen wierdt de Wijsbegeerte van DES CARTES, onder andere in *Holland*, meer en meer bekend. Op het onderzoek der gevoelens van den vermaarden man leide DE VOLDER zich toe, met dien ijver en vorderingen, als zijnen naam naderhand beroemd maakten, en hem toen reeds der gunſte van lieden van aanzienlijken rang aanpreezen. Een van deeze was de Heer JOANNES HUDDE, Schepen en Raad, naderhand Burgemeester van *Amſterdam*, en Bezorger van 's-Lands Hoogeſchool te *Leiden*. Want als, in den Jaare 1670, een Hoogleeraarsſtoel, aan 't gemelde Hoogeſchool, in de Wijsbegeerte ledig ſtondt, wierdt, inzonderheid op aanprijzing van den Heere HUDDE, het vervullen van dezelven aan DE VOLDER opgedragen. Eene zwaarigheid ſtondt hier tegen in den weg. Onze Geneesheer, gelijk wij boven aanmerkten, van Doopsgezinde Ouderen geboren, hadt, tot nog toe, de Godsdienſtige bijeenkomſten dier Gezinte geſtadig bijgewoond. 's Mans bevoegdheid tot het openbaar Hoogleeraarampt wierdt, hierom, bij zommigen, in twijfel getrokken. DE VOLDER nam deeze zwaarigheid uit den weg, door zijne aanbieding, om bij de Waalſche Gemeente te *Lei-*

den Lidmaat te willen worden; met de uitgedrukte verklaring, nogthans, dat hij niemand eenig vermoeden moest opwijzen, alsof hij, door deezen ſtap, het Hoogleeraarampt hadt willen koopen, als willende hij, liever dan in zulk een vermoeden te vallen, de aangeboodene gunst van de hand wijzen. Deeze verklaaring vondt algemeenen bijval. DE VOLDER wierdt Lid, en vervolgens, tot algemeen genoegen, Ouderling der Franſche Gemeente.

Van toen af aan leide zich DE VOLDER, uit alle zijne vermogens, toe op het onderzoek en de voortplanting der *Carteſiaanſche Wijsbegeerte*; om welke zo veel te meer ſmaklijk te maaken en ingang te doen vinden, bij bevooroordeelde gemoederen, hij, van tijd tot tijd, zogt te doen opmerken, dat de, zo genaamde, nieuwe gevoelens niet geheel eene uitvinding der laatere tijden, maar zommige derzelven reeds bij de Ouden, zelf aan ARISTOTELES niet onbekend geweest waren. Nieuwsgierigheid niet alleen, maar de ongemeene bondigheid en klaarheid, waar mede onze Hoogleeraar zijne gevoelens wist voor te draagen, was de oorzaak, dat zijne openbaare en bijzondere Onderwijzingen eenen ongemeenen toeloop hadden.

Vreemd zal het, in den eerſten opſlag, luiden, dat door de Godgeleerde geſchillen van dien tijd, deeze toeloop tot de lesſen van onzen Wijsgeer, allengskens, voor een tijd, merkelijk verminderde. De Wijsbegeerte van DES CARTES wierdt, in dien tijd, meest gevolgd door de Gezinte der Godgeleerden in de Hervormde Kerk, welke men *Coccejaanen* noemt. Intusſchen hing deezen de naam aan van mindere gezintheid omtrent het Huis van *Oranje*, dan eene andere Klaſſe van Godgeleerden, bij den naam van *Voetiaanen* bekend; welke, daarenboven, tot de oude Peripatetiſche of Schoolſche Wijsbegeerte overhelden. De aanzienlijkſte en voordeeligſte beroepen wierden, vooral naa de verandering van den Jaare 1672, aan de laatstgemelde opgedraagen. Van hier dat de *Voetiaanſche begrippen*, als met welke het meeste gewin was te doen, aan de Hoogeſchoolen den meesten ingang vonden; en de Wijsbegeerte van DES CARTES, welke DE VOLDER leerde, minder naavolgers hadt. Zo hoog liepen de verdeeldheden

heden tuſschen de wederzijdſche aanhangen, dat 'er tuſschen de Leerlingen van DE VOLDER en die van zijnen Amptgenoot GERARD DE VRIES, die nog in de oude begrippen ſtondt, een geſchil rees, 't welk tot daadelijkheden kwam; waar omtrent onze Hoogleeraar, in den Jaare 1674, genoodzaakt wierdt, zich bij 's Lands Staaten te verantwoorden.

In den Zomer van het ſtraks genoemde jaar deedt onze Hoogleeraar eenen keer na *Engeland*. In dat Koninkrijk maakte, ten dien tijde, de *Proefondervindelijke Wijsbegeerte* reeds een aanmerkelijken opgang. Overtuigd van derzelver nuttigheid, deedt DE VOLDER, bij zijne wederkomst, den voorſlag aan de Bezorgers van het Hoogeſchool, om dezelve insgelijks hier te Lande in trein te brengen. Zo ſmaaklijk maakte hij dien voorſlag, dat, op zijn verzoek, hem eene jaarlijkſche ſomme van vierhonderd guldens, tot den aankoop van Wijsgeerige Werktuigen, wierdt toegeſtaan. Straks maakte hij eenen aanvang met het doen van Proêven; met dien gelukkigen uitſlag, dat zijne Kollegien in den voorgaanden bloei herſteld wierden.

In den Jaare 1675 ontmoette onze Hoogleeraar eene eenigzins onaangenaame bejegening. Tot *Rector Magnificus* verkoozen zijnde, door den Akademiſchen Raad, hadt de Stadhouder Prins WILLEM DE III, deeze verkiezing goedgekeurd; doch herriep dezelve kort daar naa, en deedt dien aanzienlijken post aan eenen anderen opdraagen. De reden dier behandelinge was, meent men, om dat men DE VOLDER bij den Stadhouder, als niet zeer Prinsgezind, hadt weeten zwart te maaken: eene verdenking, onder welke de meeste Carteſiaanen van dien tijd lagen. In dat zelfde jaar hieldt DE VOLDER eene Lijkreden op SIGEBERTUS COBMAN, die te *Leiden* tot Hoogleeraar in de Regten beroepen zijnde, eer hij zijn Ampt aanvaard hadt, overleeden was. Veel lofs behaalde onze Wijsgeer met deeze Redevoering, als die geoordeeld wierdt, in ſierlijkheid van ſtijl uit te munten boven de Opſtellen zelf van veelen der zodanigen, die van de beſchaafde Letterkunde opzettelijk hun werk maaken.

DE VOLDER, in den Jaare 1681, eene reize na *Frankrijk* gedaan hebbende, wierdt, kort naa zijne wederkomst van

daar, door het beleid van den Heere HIERONYMUS VAN BEVERNINGK, Burgemeester van *Gouda* en Bezorger van het Leidsche Hoogeschool, tot Hoogleeraar in de *Wiskunde* aangesteld. In de Redevoering, met welke hij deezen post aanvaardde, betoogde hij de noodzaaklijkheid der vereeniginge van de Wiskunst met de Wijsbegeerte. Zedert maakte hij zijn werk om de Stellingen van den beroemden ISAAC NEWTON te onderwijzen. Op verzoek van zijne Leerlingen, maakte hij, in den Jaare 1699, eenen aanvang met de Wederlegging der *Censura* of Geesling der Carteſiaanſche Wijsbegeerte van Biſchop HUET. Geduurende drie agtervolgende jaaren deedt hij eenige Stellingen, tegen den Franſchen Biſchop, verdeedigen; doch tot eene volledige verdeedigiŋg der Carteſiaanſche Wijsbegeerte kon hij niet beſluiten.

In den Jaare 1697 ontving DE VOLDER vergoeding voor den hoon, hem achttien jaaren geleeden aangedaan. Met volkomene goedkeuring van Koning WILLEM DEN III, wierdt de post van *Rector Magnificus* van het Leidſche Hoogeſchool hem opgedragen. Het onderwerp der Redevoeringe, waar mede hij dien post nederleide, was over de kragt en het nuttig gebruik der Reden in de Weetenſchappen. In het volgende jaar gaf DE VOLDER de *Cosmotheoros*, of *Waereldbeſchouwer*, van wijlen den Heere CHRISTIAAN HUYGHENS in het licht. Hij voegde daar nevens eene Voorrede, met den Korten Inhoud op den kant van ieder afdeelinge. De Heer HUYGHENS hadt, daarenboven, bij Uiterſten Wille, aan onzen Hoogleeraar aanbevolen, het doorzoeken van zijne naagelaatene papieren, met volkomene vrijheid, om daar van het licht te doen zien. 't geen hij zulks waardig zoude oordeelen: beſpreekende hem, als een blijk van genegenheid en hoogagtinge, eene ſomme van duizend guldens. Het gevolg hier van was, de uitgave der *Opera Poſthuma*, of *Naagelatene Werken*, in den Jaare 1703; de ſchrandere FULLENIUS, Hoogleeraar in de Wiskunde te *Franeker*, hadt hem daar toe de hand geleend. De doorwrogte Voorrede draagt getuigenis van de bekwaamheid der beide Hoogleeraaren. Vroeger hadt DE VOLDER den geleerden Engelsman, naderhand vermaarden *Londenſche* Geneesheer GALE, met ongemeene ſnaarelijkheid, tot Meester der

Vrije

Vrije Kunſten en Leeraar in de Wijsbegeerte aangenomen. De Redevoering, door hem, bij de plegtige gelegenheid, uitgeſproken, is, naaderhand, door den Heer BOERHAVE in 't licht gegeeven.

De Amſterdamſche Burgemeester JOANNES HUDDE, boven vermeld, hebbende onzen DE VOLDER met zijne aanhoudende vriendſchap vereerd, vertoonde hier van een blijk nog na zijn overlijden, in den Jaare 1704 voorgevallen, door eene maaking van vijftienhonderd guldens. Niet lang daar-na, in den Jaare 1705, kreeg DE VOLDER eene ongeſteldheid, die hem, op de minſte beweeging, bloed deedt wateren. Dit maakte hem onbekwaam tot het waarneemen van openbaare en bijzondere leſſen, en bragt hem in de noodzaakelijkheid, om van de Heeren Bezorgers ontſlag te verzoeken van zijn Ampt; gunſtig wierdt hem zulks toegeſtaan, met behoud van een Jaargeld van duizend guldens. In eene openbaare Redevoering, zedert door den druk gemeen gemaakt, bedankte hij voor die gunſtige ſchikking, en deedt openlijk afſtand van zijne waardigheid. In rust van openbaar onderwijs, doch geenzins van allen letter- en anderen arbeid, ſleet hij dus het overſchot zijner dagen. Hij overleedt op den eenëntwintigſten Maart des Jaars 1709, in den ouderdom van bijkans zesenzestig jaaren.

De Hoogleeraar DE VOLDER ſtondt bekend voor een getrouw liefhebber van zijn Vaderland en van deszelfs vrijheid. Hij was zeer edelmoedig en milddadig jegens de armen; voorts nederig, en een geſlagen vijand van alle uitwendige praalvertooning. Hij is nooit getrouwd geweest. Voor zo veel men hem niet konde beweegen tot het maaken van eenen Uiterſten Wille, wierdt zijne naalaatenſchap verdeeld tuſſchen enige verre bloedverwanten.

Zie SOERMANS, *Academ. Regiſter*; GRONOVIUS *Oratio Funebris in* B. DE VOLDER; J. LE CLERC, *Bibliotheque Choiſie*, Tom. XVIII.

VOLENDAM, gemeenlijk *Vollendam* genaamd, een bekende Visschersbuurt, aan den Zeedijk van de Zuiderzee, een klein half uur gaans van de Stad *Edam*, aan welker Regeering het plaatsje geheel onderhevig is. Men heeft 'er een Kerkje, 't welk, voor het overige de gedaante hebbende van een burgerhuis, alleenlijk door een klein spits Torentje zich als een Kerkgebouw vertoont. Verre de meeste Ingezeetenen der Buurt zijn Visschers, die, in de Zuiderzee, met zekere kleine Vaartuigen, Botters genaamd, ter neeringe vaaren.

VOLLEGA, een Dorp, onder het Friesche Kwartier *Zevenwouden*, in de Grietenij van *Lemsterland*, in welke het den derden rang bekleedt, en, ondanks zijne geringheid, met de buitenbuurt, drieënveertig Stemmen uitbrengt. In den omtrek vindt men zeer goede laage Hooilanden. Het plaatsje geniet eenigen bloei, door den veelvuldigen doortogt van binnenlands vaarende Schepen.

VOLLENHOVEN, een Drostampt en Stad, in de *Provincie Overijssel*, aan de Zuiderzee, tusschen *Geelmuiden* en *Blokzijl*. In de eerste opkomst was het niet meer dan eene Sterkte of Kasteel, door GODFRIED VAN RHEENEN, Bisschop van *Utrecht*, die in den Jaare 1178 overleed, opgeworpen. Volgens het ontwerp des Kerkvoogds moest het dienen, om de invallen en strooperijen der *Friezen*, aan den kant der Zuiderzee, te beteugelen. Ook diende het Gestigt, 't eenigen tijde, tot eene gevangenisse voor zodanige Geestlijken, die zich aan zwaare misdaaden hadden schuldig gemaakt. Tot een eerlijker oogmerk verstrekte, vervolgens, het Gestigt, wanneer de Utrechtsche Bisschoppen, door de vermaaklijkheid der ligginge uitgelokt, 'er zich, nu en dan, een tijd lang kwamen vertustigen. Van toen af wierden, in den omtrek, huizen gebouwd, en groeide het getal derzelven, allengskens, tot eene tamelijke Stad aan; waar van de Plaats, in haare tegenwoordige gedaante, nog de overblijfzels vertoont.

VON-

VONDEL, (JOOST VAN DEN) met regt genaamd de Duitſche VIRGILIUS, wierdt geboóren te *Keulen*, den zeventienden November 1588. Zijn Moederlijke Grootvader was PIETER ERASMUS, een Antwerpenaar, die mede onder de Brabantſche Poëeten van dien tijd een naam hadt. Deeze was met zijne Huisvrouw van de Mennonitiſche gezindheid, en wierdt onder de hardſte vervolgingen, die toen plaats hadden, gevat, en opgebragt; maar ontvloodt het. Zijne Vrouw, op het uiterſte zwanger, wierdt door den Markgraaf in de gevangenis geworpen, daar zij van ſchrik en ontſteltenis den arbeid op het lijf kreeg; maar wierdt op borgtogt van HANS MICHIELS, haaren Neef, en op zijnen hals, losgelaaten, of liever toegelaaten na huis te gaan, daar zij verloste, en haaren kraam uithieldt. Toen moest de Borg haar weder in de gevangenis leveren, of het met zijnen hals boeten: zij keerde dan weder derwaards, en wierdt ten vuure gedoemd. Haar gedagte Neef, HANS MICHIELS, vroeg, of men, door een haarer kinderen, met den Vader na *Keulen* gevlooden, door een Roomsch-Katholijk Prieſter te laaten doopen, haar niet zou kunnen redden? Het antwoord was; „miſchien ja". In die hoope ontbiedt MICHIELS een deezer kinderen in allerhaast van *Keulen* na *Antwerpen*; het kind, zijnde een Dogter, wierdt op de Roomſche wijze gedoopt, en kreeg bij den doop den naam van SARA, en de Moeder wierdt door veel voorbiddens, en onder ſterke beloſte van Roomsch-Katholijk te zullen worden, los gelaaten.

Deeze SARA begaf zich, naa eenigen tijd, met haare Moeder, na *Keulen*, en trouwde, huwbaar geworden zijnde, JOOST VAN VONDEL, een Hoedeſtoffeerder te *Antwerpen*, die mede een ijverig Doopsgezinde was, en insgelijks om de vervolging na *Keulen* was geweeken. Bij deeze huisvrouw won hij onzen vermaarden JOOST VAN VONDEL, of VAN DEN VONDEL.

Hij wierdt door zijne Ouders in den Mennonitiſchen Godsdienst opgetrokken, eerst te *Utrecht* en daar naa te *Amſterdam*, werwaards zijne ouders zich in gunſtiger tijden begeeven hadden, om dat aldaar eene meerdere vrijheid van Godsdienst plaats hadt. Zij geneerden zich daar eerlijk, en met

goede winſten, in hunnen koophandel, waar van een blijk is, dat een hunner Zoonen, WILLEM, de Broeder van JOOST, middelen genoeg hadt, om in de Regten te ſtudeeren, zich te *Orleans* tot Doctor te laaten promovveren, en *Italie* te gaan bezien.

Nog zeer jong zijnde, begaf zich onze JOOST VAN VONDEL al aan het rijmen. In het eerst waren zijne rijmen plat en zenuwloos, ſchoon de deftige Ridder HOOFT daar evenwel al vonken in zag, daar dat gloeiende digtvuur naderhand uit zoude ontſtaan, ſpreekende dus van hem in het Jaar 1601, toen de knaap pas dertien jaaren oud was.

„ En KOSTER, VONDELEN, BREÉRO, en VICTORYN,
„ Die nu al toonen wat zij eerlang zullen zijn."

In het Jaar 1610, het drieëntwintigſte zijns ouderdoms, begaf hij zich in den egt met MARIA, dogter van HANS DE WOLF, een Keulenaar mede van Brabantſche afkomst; hij zette een Kouſenwinkel op, maar liet de zorge voor dezelve voor zijne Huisvrouw opkoomen, zich geheelijk aan zijne liefhebberij voor de Digtkunst overgeevende.

Begrijpende, of liever voelende, dat hem de kennis van vreemde taalen noodig was, om zijne Liefhebberij, of eerder zijne Studie, de Digtkunst, met vrugt voort te zetten, begon hij met het Fransch te leeren; maar hij bevondt, dat de Franſche Schrijvers, die toen voor handen waren, hem van weinig, of geen dienst konden zijn. Even eens was het gevolg van de Logica, waar aan hij insgelijks oordeelde gebrek te hebben, om zijne redenen gelijkelijker te ſchikken, en de perſoonen, die in zijne Digtſtukken te pas mogten koomen, netter en geregelder, en dus bevalliger te doen ſpreeken; maar de Redenkundigen van dien tijd waren ganſchelijk niet de lieden, welke hem tot deeze oogmerken behulpzaam konden zijn. Hij begaf zich dan tot het leeren der Latijnſche taal, daar zijne uitgegeeven overzettingen toonen dat hij vrij goede vorderingen in gemaakt heeft; hij liet zich eerst door eenen Engelschman in dezelve onderwijzen, en ging daar nâa ten huize van eenen ABBAMA, een Vries, die hem

hem vlijtig onderregte: hij ruste niet, voor dat hij de taal redelijk verstondt. Door gestadige oeffening meer en meer vorderende, begon hij allengs de Latijnsche Poëten te leezen, te verstaan, en op hunne geestige en kragtige uitdrukkingen te letten.

In den Jaare 1620 verviel hij in eene lange en kwijnende ziekte, die hem meermaalen om den dood deedt wenschen; daar hij anders een doodvijand van was, gelijk wij in 't vervolg zien zullen. Maar in het volgende jaar weder wat bekoomen zijnde, viel hij op nieuws aan het digten, en men zag hem, in die edele kunst, van jaar tot jaar zo merkelijk toeneemen, dat hij zich zelven bijna niet meer geleek; waar toe zijne geduurige omgang met lieden van geboorte en kenners der kunst, die te zamen eene letterkundige vergadering hielden, als de Drost HOOFT, de Ridder LAURENS REAAL, en andere Digters, veel hielp, dewijl men in deeze vergaderingen de taal beschaafde, elkanderen zijne aanmerkingen over goede en kwaade, of gebrekkige plaatzen en uitdrukkingen in Schrijvers mededeelde, en regels omtrent de schikking der vaarzen en stukken beredeneerde en vaststeide.

In 1617 hadt hij de *Warande der Dieren* in 't licht gegeeven. En in 1620 gaf hij de *Helden Gods*; *Jeruzalems verwoesting*, *Treurspel*; *de Heerlijkheid van Salomon*, uit het Fransch van DU BARTAS, enz.

Hij volgde in het stuk van den Godsdienst de leer der Doopsgezinden; hij behoorde bijzonderlijk in de gemeente der Waterlanderen, en hadt het Diakenschap onder hen bediend. Maar in de verschillen der Remonstranten en Contraremonstranten koos hij de onderliggende partij, en verdedigde haar met zo veel ijver, dat hij daar door voor Remonstrantsch gehouden wierdt, hoewel men verzekert, dat hij nooit het H. Avondmaal met dezelven heeft gehouden; terwijl veelen egter sterk beweeren, en als eene onbetwistbaare waarheid opgeeven, dat hij zich van de Doopsgezinden tot de Remonstranten begaf, en daar toe geheellijk overging. Zeker is het, dat hij in het vervolg van zijn leven den Protestantschen Godsdienst heeft verlaaten, en tot den Roomschen is overgegaan, gelijk wij straks nader melden zullen. In deezen laatstge-

gemelden Godsdienst is hij tot het einde zijns levens gebleven, zijnde, gelijk in de Oudheden van Noordholland pag. 4. wordt gezegd, bekeerd door LEONARDUS MARIUS, Roomsch Pastoor te *Amsterdam*.

Terwijl hij het met de Remonstranten hieldt, gaf hij zijnen, zo bekenden *Palamedes*, of *de vermoorde onnozelheid*, uit; een stuk, 't welk een oneindig gerugt maakte in de Nederlanden, en zelfs buiten 's Lands. De volgende bijzonderheden, der optekeninge niet onwaardig, vinden wij, aangaande het veel gerugts maakend voorval, vermeld.

Men weet, dat, met het zo even genoemde Toneelstuk, het lotgeval van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD bedoeld wierdt. Volgens zommigen zou de Heer ALBERT KOENRAADSZ VAN DER BURG, Schepen en Raad der Stad *Amsterdam*, onzen Dichter daar toe de eerste aanleiding gegeeven hebben. Als VONDEL hem daar op te gemoet voerde, *dat het nog geen tijd was*, zou de andere daar op hernomen hebben, *Maak het dan op eenen anderen, naam.* Uit welk zeggen VONDEL aanleiding genomen hadt, tot het ontwerpen van zijnen *Palamedes*; van welken de Ouden verhaalen, dat hij, onder voorwendzel van geld van den vijand genooten, en het oog derwaarts gewend te hebben, door beleid van AGAMEMNON en ULYSSES, van kant geholpen wierdt; 't welk, naar het oordeel van VONDEL, met het geval des Advokaats genoegzaame overeenkomst hadt, om 'er zijn Stuk op te bouwen. Men verhaalt, dat terwijl de Dichter met zijnen *Palamedes* bezig was, het gerugt zich door de Stad verspreidde, dat Prins MAURITS, die in het Spel eene voornaame personaadje zijn zoude, op sterven lag. VONDELS huisvrouw, zulks vernomen hebbende, riep straks aan den Trap, die na zijne Kamer leidde, *Man! de Prins legt en sterft*; 't welk hij straks beantwoordde met te zeggen: *Laat hem sterven; ik belui hem vast.* Nog in het zelfde jaar van 's Prinsen overlijden, kwam het Treurspel, met 's Dichters eigen naam aan 't Voorhoofd, in het licht.

Ondertusschen liep 's Dichters doelwit te duidelijk in 't oog, dan dat hem, over zijn Stuk, niet eenige moeite zoude wedervaaren. Het Boek wierdt eerlang opgehaald, en de Maa-

Maaker aangeklaagd. VONDEL zelve plagt, zedert, te verhaalen, dat de Prokureur-Generaal hem in *'s Hage* zogt te regt te ſtellen; dat ADRIAAN PAUW, Penſionaris der Stad, Zoon van den Burgemeester REINIER PAUW, een der Regters van OLDENBARNEVELD, daar toe hadt geraaden; doch dat zulks inzonderheid door de kloekmoedigheid van den Burgemeester DIDERIK BAS, op de voorſpraak van den geweezenen, onlangs ontſlagenen Schepen HERMAN VAN DE POLL, was agter gebleeven. Ook verhaalt men dat de Schepen ANDRIES BICKER den genoemden Penſionaris PAUW zou te gemoete gevoerd hebben: *Als men onze burgers na den Hage wil voeren, wat hebben dan wij hier te doen?*

Gedurende deeze raadpleegingen was VONDEL geenzins buiten vreeze, maar bekroop hem zulk een angst, dat zijn huis hem te benaauwd wierdt. Eerst zogt hij dan eene ſchuilplaats bij zijnen Zwager HANS DE WOLF; doch als deeze hem weigerde te herbergen, nam hij de toevlugt tot LAURENS JOOSTEN BAAKE, die hem met opene armen ontving, en hem ter wijkplaatze aanwees zijne Hofſtede in de *Beverwijk*, bij den naam van *Schetboek* nog heden bekend. Naa drie of vier dagen ſchuilens, verſtaan hebbende dat van het vervoeren na *'s Hage* niet meer geſproken wierdt, kwam hij wederom ten voorſchijn.

Vervolgens wierdt VONDELS zaak voor Schouts Rolle gebragt; hier zaten, als Schepenen, ALBERT KORNRAADSZ BURG, die VONDEL tot het dichten van het Treurſpel hadt aangeſpoord, en ERNST ROSTERS. Deeze, in begrip verſchillende, bragten de zaak voor den vollen Bank van Schepenen; doch deeze waren ook niet eensgezind. Naar het voorbeeld van den Schout JAN TEN GROOTENHUIS, die den Dichter alleenlijk ten laste leide, *dat hij, in zijn Treurſpel, dingen gezegd hadt, die hij hadt behooren te zwijgen*, neigden ook de meeste Schepenen tot zagtheid. Maar de Vice-Preſident Schepen, JAN GYSBERTSZOON DE VRIES, verneemende dat de meesten geneigd waren om VONDEL niet aan het lijf te koomen, maar met eene geldboete vrij te laaten, bragt als zijn gevoelen uit deeze dreigende woorden: „ VAN VONDEL zou „ 't niet doen, indien ik met het regt begaan mogt." Welk zeg-

zeggen, op dat wij dit in 't voorbijgaan aanmerken, den vluggen Dichter tot eenen grondslag diende, om 'er naderhand, voor den strenggeaarden Schepen, het volgende Grafschrift op te bouwen.

„ Hier ligt Jan Gijsbregtszoon. Tree zagt, gij zóndt hem (zeer doen.
„ Mogt hij met 't regt begaan, van Vondel zou 't niet (meer doen.

Het Vonnis, bij de meerderheid geslagen, hielde in, eene boete van driehonderd guldens; welke de voor iet ergers beduchte Dichter gewillig betaalde. Het Treurspel *de Paasmaaltijd*, dat slegts gedeeltelijk was opgehaald, was binnen weinige dagen uitverkogt. Men wil dat het Stuk, binnen weinige jaaren, dertigmaalen gedrukt wierdt. Doch 't liep aan tot in den Jaare 1665, eer men het openlijk vertoonde.

In het jáar 1625 verviel hij in eene diepe en mijmerende zwaarmoedigheid, daar geene kennelijke reden voor was, maar die hem tot alle bezigheden onbekwaam maakte: zo dat hij dikwils betuigde, zich niet meer te kunnen herinneren hoe een vrolijk mensch gesteld ware. Maar deeze ongesteldheid verminderde met der tijd, en allengs keerde de Dichter tot zijne voorige bezigheden weder, en liet zich in het Grieksch onderwijzen.

In het Jaar 1626, of 1627, schreef hij onder andere Hekeldigten het bekende *Hanekot*, daar hij den Kerkenraad van *Amsterdam*, over het uitwerpen van den Predikant CORNELIS HANEKOP, als Haanen met scherpe spooren, vinnig dobberstreek. Van dien aart was ook zijn lied van *Reintje de Vos*, het welk den Burgemeester REINIER PAUW te dier tijd scherp stak. Inzonderheid waren de driftige of heerschzugtige Kerkelijken veeltijds de voorwerpen zijner berisping. Hier in hadt hij een bijzonder vermaak, en hier in wierdt zijn geest op eene bijzondere wijze vlug en levendig, gelijk hij eens aan een vertrouwd vriend erkende.

In

In het Jaar 1628 reisde hij na *Denemarken*, en van daar na *Zweeden*, daar hij te *Gottenburg* ook eene proef van zijnen Dichtgeest gaf, waar in hij den Koning GUSTAVUS voorspelde, dat hij het Roomsche Rijk, of den Keizer, met oorlog zoude aantasten, met zijne hoeve op der Oostenrijkeren heupe trappelen, en *Rome* in groote benaauwdheid brengen; het welk in het derde en vierde jaar daar naa inderdaad geschiedde. Dit vers wierdt onder des Dichters andere stukken gedrukt, met den naam van *Orakel*; schoon hier, in die hoedanigheid, eene zeer wezenlijke omstandigheid aan ontbrak, namelijk dat het Slot niet vervuld wierdt, en dat de Koning in het midden zijner overwinningen kwam te sterven. Op deeze reize schijnt nog eene andere bijzonderheid voorgevallen te zijn, welke wij straks melden zullen.

Het Jaar 1630 was vrugtbaar in Hekeldigten; hij gaf 'er onder anderen, doch zonder naam, twee uit, die boven alle de kroon spanden, namelijk *de Harpoen*, die de Kerkelijken op hun zeer trapte, en *de Roskam*, die het op verscheiden Leden van de Regeering gelaaden hadt. Maar niets was sterker dan zijn zogenaamd *Decretum horribile* of zijn *gruwel der verwoesting*, in het Jaar 1631, uitgegeeven, waarin hij de leere der Verwerping ijverig, en in de allersterkste uitdrukkingen, voorstelt en te keer gaat. Omtrent deezen tijd en eenige jaaren daar naa werkte hij ook aan een Heldendigt, 't welk hij voor hadt in twaalf boeken af te maaken, en 'er den tijtel van CONSTANTYN aan te geeven, dewijl die Keizer daar de held van was; maar de dood zijner Huisvrouw benam hem allen lust om het te vervolgen, hij verscheurde zelfs het geen hij daar van in gereedheid hadt.

Omtrent het Jaar 1638 hadt hij een Treurspel gemaakt van MESSALINA, Gemalin van Keizer CLAUDIUS, en haar uitzinning huwelijk met SILIUS; 't geen al gerolleerd was, of waar van de rollen onder de Comedianten reeds verdeeld waren, doch het welk om een eenvoudig toeval agter bleef. Toen namelijk de Toneelspelers, in het bijzijn van den Dichter, de rollen voor de eerste maal naar gewoonte lazen, om te weeten of elk zijn rol verstondt, vondt men eenigen, die den inhoud van het Treurspel niet konden vatten, om dat zij zich geen denk-

denkbeeld konden maaken, hoe eene Keizerin tot zulk eene dolle buitenſpoorigheid konde vervallen van eenen Raadsheer te willen trouwen. De Poëet hen dit onder het oog willende brengen, zeide meer eenvoudig dan voorzigtig: het is even eens of zodanig een Prins, welken hij noemde, een zot was, en de Prinſes, terwijl hij ergens na toe gereisd was, met dien Raadsheer wilde trouwen. Om deeze gelijkenis wierdt eerst gelagchen; maar daar naa begonnen eenige domme en losſe Toneelſpelers in hunne drinkgelagen tegen malkanderen te zeggen, „ Zou dat ſpel niet geheel op dien „ Prins.... ſlaan? misſchien is CLAUDIUS die Prins, MESSA„ LINA zijne Prinſes, en SILIUS zulk een Heer, ..." welken zij, onder andere Grooten, die de gemelde Prinſes na zekere Stad verzelden, dwaazelijk uitkipten. Deeze praat kwam den Regenten ter ooren, en dezelve weigerden een ſpel te laaten ſpeelen, 't welk zo ſchendig misduid wierdt, en dus, hoe onſchuldig ook, aanleiding tot veel onrust zou kunnen geeven. Waarop VONDEL, die zijnen onnozelen misſlag te laat bemerkte, de rollen van de drie ſpeelers, die de voornaamſte perſonadien daar in vertoonen zouden, als die van MESSALINA, SILIUS en NARCISSUS, te rug eischte, onder voorwendzel van daar iets in te willen veranderen; 't geen hij deedt, om te voorkoomen, dat men het ſtuk niet door den druk gemeen mogt maaken. De papieren verkreegen hebbende, offerde hij dezelve aan de vlamme op, en belette dus het vervolg deezer zaake.

Onder andere ſtukken, die in het Jaar 1639 te voorſchijn kwamen, was het Treurſpel *de Maagden*, 't geen men, ten opzigt van de kunst, met groote agting beſchouwde, maar waar in men zag, dat hij na de gevoelens der Roomſchen begon over te hellen; het geen hij weldaast in andere zijner Dichtwerken ten vollen openbaarde. Men wil, dat dit hier door veroorzaakt wierdt, om dat hij het oog op eene welgegoede Weduwe van de Roomſche gezindheid hadt laaten vallen, en anders geen kans zag om haar te overreeden. Hij bereikte zijne oogmerken hier in egter niet, en ging tot de Roomſche Kerk over, zonder dat het huwelijk, daar hij na ſtondt, voortgang hadt; maar hij ijverde zo ſterk voor zijne

zijne nieuwe leer, dat hij die bij alle gelegenheden met zijne pen ten dienste ſtondt, en zelfs ijverde om Proſelijten te maaken, en anderen tot zijn tegenwoordig geloof over te haalen. Waar van tot een voorbeeld kan ſtrekken een klein briefje, dat hij den Drost HOOFT ſchreef, wiens vriendſchap jegens hem, door zijnen overgang tot den Roomſchen Godsdienst, een weinig verkoeld was. Het zelve luidde aldus. „ Ik „ wensch CORNELIUS TACITUS" (de Dichter bedoelt hier den deftigen Overzetter van dien ſchranderen en ſtaatkundigen Schrijver, en zoekt ongetwijffeld door dit bovenſchrift zijne gunst te winnen,) „ een gezond en zalig nieuw jaar; en „ dewijl hij mij zijne Geuze tafel verbiedt om een onnozel „ *Ave Maria*, zal ik zomtijds nog een *Ave Maria* voor „ hem leezen, op dat hij ſterve zo devoot Katholijk, als hij „ zich toont devoot Politiek." Hoe men hier mede overeen kan brengen het antwoord, het welk men verhaalt, dat hij gaf op eene berisping, dat hij zo dikwijls van den eenen tot den anderen Godsdienst overging: „ Die beesten dijen best, „ die vaak van weij veranderen!" zie ik niet al te wel. Dit gelijkt naa ſpotternij; en 't is evenwel zeker, dat zijn ijver voor zijne nieuw aangenomen leer, bijna in alle zijne volgende Poëzij, tot walgens toe doorſtraalde, en maakte, dat hij op veele plaatzen nu met den nek wierdt aangezien. Ook kon hij zich niet onthouden van deeze drift derwijze toe te geeven, dat hij, in zijn Treurſpel van MARIA STUART, de verfoeijelijke misdaad van overſpel en het vermoorden van haar Gemaal HENRIK DARLEY lochende, haar huwelijk met den moorder BOTWEL verſchoonde, en de Koningin ELIZABET voor eene andere HERODIAS uitkreet, en met de vuilſte verwen afmaalde; waar over hij in eene boete van honderd en tagtig guldens verweezen wierdt.

Wij hebben gewag gemaakt van veele Hekeldichten van VONDEL, waar mede hij niet misſen konde zich veele vijanden te maaken; maar niet tegenſtaande hij ook veele treffelijke Lofdichten op en aan Heeren, en Vorſten, en groote Perſonadien heeft gemaakt, vindt men niet dat hij daar veele uitſteekende vereeringen voor heeft gekreegen. Wonderlijk vondt hij zich vooral in zijne verwagting bedroogen, wan-

neer hij zijne *Altaar-geheimenissen*, een werk, 't welk hij als een Zoenoffer aan de Roomsche Kerk ontworpen hadt, naa dat hij tot haare gemeenschap was overgegaan, den Aartsbisschop van *Mechelen* opdroeg. Met alle nedrigheid belijdt hij aan dien Kerkvoogd, in het begin zijner Opdragt, „ dat „ hij bijna in alle Christen gezindheden hadt omgedoold, „ doch eindelijk in den schoot der Kerke was geraakt, en „ het Katholijk geloof hadt aangenoomen; gelijk zulks bleek „ uit dit zijn werk, dat hij met alle nederigheid en onder„ werping nederlag aan de voeten van zijne Hoog Eerw., „ in die hoope, dat het haar eenig genoegen zoude geeven „ enz." Hier van zondt onze Dichter een exemplaar, fierlijk gebonden, met een brief van zijne hand, aan den Aartsbisschop over; ongetwijffeld met de streelende hoop van eene aanzienlijke belooning, alzo hij toen ter tijd al vrij wat aan laager wal, gelijk men zegt, geraakt was. Maar deeze Prelaat, niets minder dan een man van smaak of kenner der Poëzij, verzuimde, hoe heerlijk het stuk in zich zelven mogt wezen, den behoeftigen Dichter, in zijn blaakend verlangen, te voldoen. VONDEL hier over met reden onvoldaan, moest egter deeze kleinagting des Aartsbisschops een *tijd lang* verkroppen, zonder daar iets aan te kunnen doen, tot dat hij eindelijk gelegenheid vondt of maakte, om eene reize na *Brussel* te doen. Men zegt, dat dezelve voornaamelijk bedoelde, om eenige schulden, welke hij daar nog uitstaande hadt, te gaan invorderen; waar toe zijn voorneemen, om den Aartsbisschop te spreeken, waarschijnlijk zal hebben medegewerkt; vast gaat het ten minsten, dat hij van *Brussel* na *Mechelen* trok, om aldaar den Kerkvoogd een bezoek te geeven. Hij begaf zich, des morgens naa zijne aankomst, straks na 't Hof, alwaar hij, zich door een Kamerdienaar hebbende doen aanmelden, zijn bedoelde wit in zo verre beschoot, dat de Aartsbisschop hem straks tot zich deedt koomen. VONDEL werpt zich voor zijne voeten neder, met omtrent de zelfde ootmoedige belijdenis zijner omdoolinge in verscheiden gezindheden des Christendoms, doch dat hij nu door Gods genade was gekoomen in den schoot der waare Kerke, het regte middelpunt van de eenigheid des geloofs: waarom hij

dan

dan ook zijne digtkonst hadt te kost gelegd, om het Hoofdartijkel des Katholijken geloofs voor te ſtaan en te bevorderen, en dat hij, de vrijheid gebruikt hebbende, om dit zijn werk met de diepſte nederigheid aan zijn Hoogwaarde op te draagen, hoopte, dat het dezelve zo wel ten aanzien der berijminge, als der ſtoffe, eenig genoegen hadt gegeeven enz. De Aartsbisſchop, onbedreeven, gelijk geſegd is, en zonder ſmaak, antwoordde den Dichter in zijne onkunde en ongevoeligheid. „ Wat zal ik au zeggen, Heer VONDEL, „ van au werk en rijmerij? 't Gaat al wel, 't gaat al wel; „ maar gij bent nog op verre zo goed niet als CATS; maar „ heij wat, ik zal au een vereering doen." Hierop gaat de Prelaat na binnen, en koomt ſpoks weder bij den Dichter met eene opgerolde ſchilderij, die zijn Hoogwaarde laat ontrollen, en zegt tot VONDEL: „ Daar doe ik au een preſent „ van een ſchoon Antaarſtuk van RUBBENS penſeel." VONDEL, den naam en waarde van dien Nederlandſchen Apelles wel kennende, neemt een ootmoedig afſcheid van den Aartsbisſchop, wonder wel in zijn ſchik met dit geſchenk, hoewel doodelijk getroffen door de bovengedagte vergelijking, en koomt thuis. Den Liefhebberen te *Amſterdam* zijn ſchoon Antaarſtuk, het welk hij in zijne gedagten ten minſten duizend of meer Dukaaten waardig ſchatte, met allen ſpoed vertoond hebbende, wordt het ſtraks voor eene Copij gekeurd, omtrent zeventig of tagtig guldens waardig.

Het blijkt wel dat VONDEL een man van goeden doen is geweest, maar hij heeft in zijnen ouderdom van zevendig jaaren gevaar van gebrek gelooppen, en is in 't Jaar 1658 door toedoen van den Heer CORNELIS VAN VLOOSWYK, en den Magiſtraat van *Amſterdam*, met eene bedieping in de Bank van Leening, zeshonderd en vijftig guldens jaarlijks opbrengende, begiftigd. „ Indien wij Heidenen waren geweest, „ zegt JUSTUS VAN EFFEN, zouden wij den grooten Man „ een Standbeeld hebben opgeregt; nu heeft hij onder ons, „ in zijnen bekrompen ſtaat, naauwelijks een gering bedieningje „ kunnen verwerven." Wat dien bekrompen ſtaat ondertuſſchen betreft, hier omtrent dient geweeten, dat hij door de verkwistingen en ongeregeldheden van zijn Zoon in die be-

naauwdheid gebragt is, en dat hij om deszelfs fatzoen op te houden, wel veertig duizend guldens, of daar omtrent, voor hem heeft betaald. Toen deszelfs dwaaze verkwisting egter niet ophieldt, hadt de Vader eindelijk het verdriet van hem door dwang na *Oost-Indien* te moeten zenden, op welke uitreize hij ſtierf.

Terwijl hij de ſtraksgedagte bediening in de Lombaard hadt, liet hij zijne digtoeffeningen niet naa. Misſchien dat hem het boekhouden, (het geen men zelfs zegt, dat hij zomtijds, het zij uit een weeligen Geest, het zij, zonder daar om te denken, in vaarzen deedt,) de geheele week door niet aanſtondt; te meer om dat dit hem verpligtede om de Heeren Opzieneren van Stadswegen, met ongedekten hoofde, ten dienst te ſtaan; het zij de gemelde of eenige andere reden daar de oorzaak van geweest zij, vast gaat het, dat hij veeltijds zijn ampt verzuimde: weshalven gemelde Heeren beſlooten hem zijne bediening te ontneemen, het geen ook geſchiedde; maar door de voorſpraak van den Heer VAN POLSBROEK, Burgemeester REINST, en VLOOSWYK, behieldt hij het jaarlijks inkoomen, daar VONDEL wonder wel mede in zijn ſchik was, dewijl hij toen leeven konde, zonder dat hij zijn tijd buiten zijne geliefde digtoeffeningen verloor.

In het Jaar 1665, (derwijze waren nu de tijden veranderd,) wierdt zijn *Palamedes* tot drie reizen toe te *Amſterdam*, en te *Rotterdam* in het Jaar 1663 eens, openlijk geſpeeld. In het laatſt maakte hij nog eenige bijſchriften op het verfoeijelijk ombrengen van de Heeren JOHAN en CORNELIS DE WIT. BRANDT getuigt in zijn leeven, dat hij VONDEL in het Jaar 1676, het negenëntachtigſte jaar zijns ouderdoms, nog eenige gefchreevene gedichten zonder bril heeft zien leezen. De *Vertaalde herſchepping van* OVIDIUS gaf hij in zijn vierentachtigſte jaar uit. Hij hoorde ongaarne van den dood ſpreeken. Op een tijd, dat hij zijn Zoons-zoon WILLEM in de kist zag leggen, zeide hij tot zijne Dogter ANNA. „ Wat „ is de dood eene leelijke Prelj! daar legt nu die ſchoone „ Jongeling, en is een lijk dat verrot." Op een anderen tijd zeide hij tot zijn Nigt AGNES BLOK. „ Ik heb geen zin

„ in

„ in den dood." Toen zij hem nu vroeg; hebt gij wel zin in het eeuwig leeven? antwoordde hij: „ ja, daar heb ik „ wel lust toe, maar ik wilde daar wel zonder ſterven na „ toe vaaren als ELIAS." Op het laatst zijne verzwakking voelende, zeide hij tegen haar: „ Bid voor mij, dat God „ mij uit het leeven haale." Daarop vroeg zij, wilt gij dan nu, dat die lelijke Preij koome? Hij weder daarop: „ of ik „ al langer wagte, de wagen van ELIAS zal toch niet koo„ men." Eindelijk ſtierf hij den vijfden Februarij des Jaars 1679 te *Amſterdam*, in den ouderdom van eenënnegentig jaaren, twee maanden en 19 dagen: naadat hij op zijn doodbedde naar de wijze der Roomſche Kerk was beregt. Hij wierdt op den achtſten derzelver maand in de Nieuwe Kerk begraaven, en gedraagen door veertien liefhebbers van de Dichtkonst.

Men ziet niet verre van het Choor in de Nieuwe Kerk, na de Damdeur toe, de Grafſtede van JOOST VAN VONDEL, doch zonder Grafſchrift, niettegenſtaande een groot getal Lijkdigten van ANTONIDES, VOLLENHOVEN, OUDAAN, enz., tot zijne gedagtenis en lof gemaakt, hem ten toon voeren, en betreuren als den grootſten Dichter van zijne Eeuwe, in alle deelen der konst uitmuntende. Maar omtrent drie jaaren naa zijnen dood heeft de Wel Edele Groot Agtb. Heer JAN SIX, *Heer van Wimmenum en Vromade*, Burgemeester en Raad der Stad *Amſterdam*, dit Tijdvaars op zijn Graf laaten houwen.

VIr Phoebo et MUsIs gratVs VondeLIVs hIC est.

dat aldus vertaald is.

HIer rVst Van VonDeL hoog beIaarD
ApoLLo, en zIIn Zangberg VVaarD.

Naderhand heeft men in de Jaaren 1771 en 1772 een ander Gedenkſtuk voor VAN VONDEL vervaardigd, beſtaande in eene zwarte Marmeren Urne met wit Lofwerk, op een Pe-

deſtal, geplaatst in eene Nis, welke men in de Pilaar bij het Graf heeft uithouwen. Aan den voet van het gemelde monument leest men enkel den naam VAN VONDEL, als boven alle loffpraaken verheven. Dit werk is door eenige Liefhebbers bekostigd.

Men verhaaldt, dat hij, in zijnen hoogen ouderdom zich naauwelijks meer kunnende verwarmen, dit Grafschrift in een vrolijke luim op zich zelven maakte, en zijne vrienden al boertende belastede op zijne Zerk te plaatzen.

„ Nu ſtierf VAN VONDEL zonder rouw,
„ Want hij ſtierf van enkele kou.

Doelende op zijnen bekenden afkeer tegen den dood, welkes hij nu vaaren liet, om dat met de leevenswarmte al zijn vermaak weg was.

Zie G. BRANDT, *Vondels Leven*, HALMA, HOOGSTRATEN, enz.

* *
*

RÉGIS.

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER L—VON.

DEEL XXII.

	Pag.
Laan (Nikolaas van der)	1.
Laar (Pieter van)	*ib.*
Laaren	3.
Labadie (Jan)	*ib.*
Laet (Johannes de)	10.
Lairesse (Gerard de)	11.
Lakerveld	13.
Laking (Philips, Graaf van)	14.
—— (Kornelia van)	15.
Lambert (Mooi)	*ib.*
Lambertschagen	17.
La Motte (Valentijn de Pardieu, Heer van)	*ib.*
Lampsins (Adriaan en Korn.)	19.
Landman (Thaddæus de)	*ib.*
Landsbergen (Jan van)	20.
Landsdiep (Het)	21.
Landsmeer	*ib.*
Langendijk (Pieter)	22.
Langer- en Korter-Aar	26.
Langerak	27.
—— (Het Dorp)	*ib.*
—— (Huis te)	*ib.*
Langestraat	29.
Langeweid	30.
Langezwaag	*ib.*
Langweer	*ib.*
Lathem, Heerlijkheid; zie Baer.	
Lathmar	30.
Latomus (Jacobus)	*ib.*
Laurentius (Jacobus)	31.
Lauwers	32.
Ledenberg (Gilles van)	*ib.*
Leefdale (Christoffel van)	36.
Leen	*ib.*
Leenhof	37.
Leenkamer	38.
Leerdam (Het Graafschap)	*ib.*
—— (De Stad)	39.
Leersum	40.
Leeuw (Gabriël van der)	*ib.*
Leeuwarden	41.
Leeuwarderadeel	48.
Leeuwen (Het Huis te)	*ib.*
—— (Simon van)	*ib.*
Leeuwenhorst	49.
Leicester (Robert Dudly, Graaf van); zie Dudly. (Robert)	
Leiden	50.
—— (Aartje van)	75.
—— (Jan Gerbrandsz v.)	76.
—— (Lucas van)	*ib.*
—— (Philips van)	78.
—— (Het Geslagt van)	79.
Leiderdorp	88.
Leidschendam	89.

	Pag.
Leimuiden	89.
Lek (Rivier de)	91.
Lekkerkerk	92.
Lekkerland	*ib.*
Lekkum	93.
Lekmond	*ib.*
Le-Leu de Wilhem (David)	*ib.*
Leliëndaal	94.
Lemmer (De)	95.
Lemnius (Levinus)	96.
Lemsterland	97.
Lescaille (Jakob)	98.
—— (Catharina)	*ib.*
Leusden	99.
Leuwen (Gerbrand van)	*ib.*
Leuwenhoek (Anthoni v.)	100.
Leydekker (Melchior)	101.
Lidlum	102.
Liefkenshoek	103
Lier	*ib.*
—— (Hof te)	104.
Lienden	*ib.*
Lieschbosch	105.
Lieshout	*ib.*
Liesveld	*ib.*
Lievendaal (Het Huis)	106.
Lievens (Jan)	*ib.*
Lieve-Vrouwen-Polder	107.
Ligtenberg	*ib.*
Ligtenvoorde	108.
Lillo; zie Liefkenshoek.	
Limborch, (Philippus v.)	*ib.*
Limmen	114.
Lind (de Groote)	*ib.*
—— (de Kleine)	*ib.*
Lindanus (Wilhelmus)	115.
Linden (Johannes Antonides van der)	116.
Lindenius (Paulus)	117.
Linge (de)	*ib.*
Linschooten	*ib.*
—— —— (Huis te)	118.
—— —— (J. Huigen v.)	*ib.*
Lippenhuizen	119.
Lisse	120.
Listrius (Gerardus)	120.
Lith	121.
Lithoojen	*ib.*
Lochem	*ib.*
Lodewijk van Beijeren	123.
Lodewijk de XIII.	124.
Lodewijk de XIV.	126.
Lodewijk van Nassau	135.
Loenen	143.
——	*ib.*
Loenen en Nieuwerfluis	*ib.*
Loenen-Kroonenburgs-Geregt	144.
Loenerfloot	*ib.*
Loevestein	145.
Loevesteinsche Factie	146.
Lokhorst	147.
——	*ib.*
—— of Lochorst	*ib.*
Lokhorsterland	148.
Lollum	*ib.*
Lombarden	*ib.*
Lonck (Hendrik)	*ib.*
Longerhou	149.
Loo (Het Vorstl. Lusthuis 't)	*ib.*
Loo	*ib.*
Loo ('s Heeren)	150.
Loo (Albregt van)	*ib.*
Loo (Paulus van)	151.
Loon op 't Zand	152.
Loon (Lodewijk, Gr. v.)	*ib.*
Loopers-Kapelle	156.
Loosdrecht (O. en N.)	157.
Loosduinen	*ib.*
Loos- en Eigenpanden	160.
Lopik	163.
Loppersum	164.
Loppersum (Gerard van)	*ib.*
Louise de Coligni	165.
Lubbertus (Sibrandus)	166.
Ludingakerk	167.
Lugt	168.
Lugt (Huis ter)	*ib.*
Lumei (Willem van der Mark, Heer van)	*ib.*

	Pag.
Lunenburg	175.
Lunhorst	*ib.*
Lunjebird	*ib.*
Lunteren	*ib.*
Lutherus (Martinus)	176.
Lutkebroek	186.
Lutkegast	*ib.*
Lutkewierum	187.
Luijken (Jan)	*ib.*
Lijclama (Marius)	189.
Lijdius (Balthasar)	*ib.*
——— (Izaac)	*ib.*
——— (Jacobus)	*ib.*
——— (Joannes)	190.
——— (Martinus)	*ib.*
Lijn (Kornelis van der)	*ib.*
Lijnden	191.
——— (Het Geslagt van)	192.

M.

Maalzon (François)	193.
Maalstede (Huis ter)	196.
Maalstede	*ib.*
Maaren	*ib.*
Maarheeze	197.
Maarsbergen	*ib.*
Maarschalken	*ib.*
Maarsen	198.
Maarsenbroek	*ib.*
Maarseveen	199.
Maarseveen (Joan Huydecoper, Heer van)	*ib.*
Maarten van Rosfem; zie Rosfem (Maarten van)	
Maartensdijk (St.)	201.
Maartens-Mannen	202.
Maartensregt (St.)	*ib.*
Maas	*ib.*
Maas en Waal (Het Ampt tusschen)	203.
Maas-Bommel	*ib.*
Maasdam	204.
Maashees	204.
Maasland	*ib.*
———	205.
Maaslandsluis	206.
Maastricht	209.
Maatschappij (Oostindis.)	215.
Maatschappij (Westind.)	217.
Maatzuiker (Jan)	218.
Maestertius (Jacobus)	221.
Maets (Karel van)	222.
Maierus (Joannes)	223.
Maire (Jakob le)	*ib.*
Makken	224.
Makkinga	*ib.*
Makkum	*ib.*
Maklijk-oud	225.
Malden	226.
Malderé (Jakob van)	*ib.*
Mallegat	227.
Man (Kornelis de)	229.
Mander (Karel van)	*ib.*
Manmaaker (Adriaan)	231
Mantgum	232.
Marck (Johannes)	*ib.*
Maresius (Samuel)	233.
Margareta van Holland	238.
Margareta, Graavin van Hennenberg	240.
Margareta van Oostenrijk	*ib.*
Margareta van Parma	244.
Margareta Godewijk	252.
Maria van Bourgondie	253.
Maria van Oostenrijk	255.
Maria de Medicis	259.
Maria van Jork	263.
Maria Louisa	265.
Maria van Oosterwijk	267.
Maria van Utrecht	269.
Mariekerke	*ib.*
Mariendal	*ib.*
Mariengaarde	*ib.*
Marienpoel	270.
Marienwaard	271.
Marius (Leonardus)	*ib.*
Marken	*ib.*

	Pag.
Marken-Binnen; zie Uitgeest.	
Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen.	272.
Marnix; zie Aldegonde.	
Marquette (Het Huis te)	277.
Marrum	278.
Marsch	*ib.*
Marſchalkenweerd	*ib.*
Marsdiep	279.
Marsſum	*ib.*
Marten van Rosſum; zie Rosſum. (Marten van)	
Martena (Doeke)	280.
—— (Heſſel)	*ib.*
Martensdijk (St.)	281.
Martinet (Jakob)	282.
Maſius (Andreas)	*ib.*
Mastbosch	283.
Mastenbroek	*ib.*
Mastgat	*ib.*
Maſtricht (Petrus van)	*ib.*
Matelief (Kornelis)	285.
Matenes	287.
—— (Klein-)	288.
—— (Oud- en Nieuw)	*ib.*
—— (Het Geſlagt van)	*ib.*
Mathæus (Antonius)	297.
Matthias, Aartshertog van Oostenrijk	298.
Maurik	301.
Maurits	*ib.*
—— (Graaf)	374.
Maximil. van Bourgondie	376.
—— Oostenrijk	378.

DEEL XXIII.

	Pag.
Mechelen (N. van)	1.
Medemelacha	*ib.*
Medenblik	*ib.*
Medina Celi (Joan de la Cerda, Hertog van)	4.
Meekrappen	5.
Meenten	6.
Meer (Frans van der)	7.
—— (Laurens v. d.)	8.
—— ('t Huis ter)	9.
Meerdervoort	10.
Meereſtein (Oud-)	*ib.*
Meerkerk	*ib.*
Meerman (Joan)	11.
—— (Willem)	12.
Meerſen	13.
Meesterknaapen	14.
Meeuwen	*ib.*
Megen (Karel van Brimen, Graaf van)	*ib.*
Melboomen	17.
Meier, (Joannes)	18.
Meierij (De)	20.
Meliskerke	23.
Melis Stoke	*ib.*
Meliszand	*ib.*
Menaldum	24.
Menaldumadeel	*ib.*
Menno Simons; zie Simons. (Memo)	
Menijn (Joost van)	25.
Meppel	26.
Mercator (Gerardus)	*ib.*
Merian (Maria Sibilla)	28.
Merula (Engel Willemsz.)	30.
—— (Paulus)	37.
Merwe	38.
Merwede (Baanderij en vrije Heerlijkh. van de)	*ib.*
Merwede (Het Geſlagt v.)	40.

	Pag.
Meſen (Joan van)	46.
Meteren	47.
Meteren (Emanuel van)	ib.
Metius (Adrianus)	49.
Metslawier	ib.
Metzu (Gabriel)	ib.
Meulekaten	50.
Meurſius (Joannes)	ib.
Meij (Joannes de)	51.
Meijering (Albert)	ib.
Michiels-Geſtel	52.
Middagten ('t Huis te)	ib.
Middelbeers; z. Oosterbeers.	
Middelburg	53.
Middelburg (Het Huis te)	64.
Middelburgo (Nicolaus Everhardi a)	ib.
Middelharnis	ib.
Middelie	65.
Middelſtum	66.
Middendorp (Jakob)	ib.
Midlum	67.
Midsland	ib.
Midwolde	68.
Midwoud	ib.
Miereveld (Michiel)	ib.
Mieris (Frans van)	69.
Mierlo	71.
Mil	72.
Minellius (Johannes)	ib.
Mirakel (Amſterdamsch)	ib.
Modet (Hesman)	73.
Moerdijk	76.
Moergeſtel	ib.
Moerkapelle	ib.
Moerkerke	ib.
Moerkerke (Het Geſlagt v.)	77.
Moermont	81.
Moersbergen	82.
Moersbergen (Adolph van de Waal, Heer van)	ib.
Moerſchans	84.
Mogge (Pieter)	ib.
Moine (Stephanus le)	ib.
Mollusaars-Graf	85.
Molenbeek	85.
Molenberg	ib.
Molinæus (Joannes)	ib.
Molinæus (Petrus)	ib.
Momber	86.
Momma (Welhelmus)	ib.
Mondragon (Christoffel v.)	89.
Monnikendam	93.
Monnikenhof	94.
Monnikenhuizen	ib.
Monſter	ib.
Monſter	95.
Montbas (Jan Barthon de)	ib.
Montfoort (Het Dorp)	97.
Montfoort (Het Land v.)	ib.
Montfoort (De Stad)	ib.
Montfoort (Geſlagt van)	98.
Montigni (Floris van Momeranci, Baron van)	99.
Mooker-Heide	102.
Moor (Karel de)	ib.
Moordrecht	103.
Moreelſen (Paulus)	104.
Morgentalen	ib.
Mortiere	ib.
Morus (Alexander)	ib.
Mosſel (....)	105.
Moucheron (Balthaſar)	ib.
Moucheron (Frederik)	ib.
Moucheron (Iſaak)	106.
Muiden	ib.
Muiderberg	108.
Muiderſand	ib.
Muis van Holy	ib.
Munnikx (Joannes)	115.
Muntkamer (Generaliteits)	116.
Musch (Kornelis)	117.
Muſſius (Kornelis)	118.
Mijdrecht	ib.
Mijdrecht (Het Dorp)	ib.
Mijdrecht (Huis te)	ib.
Mijerop (van)	119.
Mijl	123.
Mijle (Het Geſl. v. van der)	ib.
Mijn (Heroman van der)	129.

	Pag.
Mijnden	129.
Mijzen (Oost-)	130.
Mijzen (West-)	*ib.*
Naaktloopers	130.
Naaldwijk	131.
Naaldwijk (Heeren van)	132.
Naarden	139.
Naarden (Oud)	145.
Naarsen (Leonard van)	*ib.*
Naauwerna	147.
Nannius (Petrus)	*ib.*
Nanno	148.
Natewisch (Het Huis)	*ib.*
Neck (Jakob van)	*ib.*
Neck (Reinier Simonsz. v.)	149.
Nederhorst	150.
Nederlanden (Vereenigde)	151.
Neer (Eglon van der)	157.
Neerhemert	*ib.*
Nehalennia	158.
Neomagus (Joannes)	*ib.*
Nes	*ib.*
Nes (Aart van)	159.
Neuze (Ter)	*ib.*
Neijen (Jan)	*ib.*
Nichtevegt	162.
Niellius (Karel)	*ib.*
Niervaart, of de Klundert	163.
Nieuwbokswoude	164.
Nieuwbroek of Nijenbroek	*ib.*
Nieuwburgen (De)	*ib.*
Nieuwburg	165.
Nieuwdorp (N. en Oude)	*ib.*
Nieuwe Diep	166.
Nieuwe-Goore	*ib.*
Nieuwe-Hoorn	*ib.*
Nieuwenaar (Adolf, Gr. v.)	*ib.*
Nieuwendam	171.
Nieuwentijt (Bernard)	*ib.*
Nieuwerkerk	*ib.*
Nieuwerkerk	172.
Nieuwersluis	173.
Nieuwe-Tonge	*ib.*
Nieuweveen	*ib.*
Nieuwkerk, of Nijkerk	174.
Nieuwkoop	175.
Nieuwland	*ib.*
Nieuwland	176.
Nieuwmegen (Kwartier v.)	*ib.*
Nieuwmegen (Het Rijk v.)	177.
Nieuwmegen	*ib.*
Nieuwpoort	181.
Nieuwpoort (Willem)	182.
Nieuwstad	184.
Nieuwveen	*ib.*
Nieuwvliet	*ib.*
Nispen	*ib.*
Noirkarmes (Philips van St. Aldegonde, Heer van)	185.
Nooddorp	187.
Noordbeveland	*ib.*
Noorddorp	*ib.*
Noordeinde	*ib.*
Noordeloos	188.
Noorden; zie Zevenhoven.	
Noordgeest	*ib.*
Noordgouwe	*ib.*
Noordhorn	189.
Noordlaren	*ib.*
Noord-Schermer; zie Schermerhorn.	
Noordscherwoude	*ib.*
Noordwelle	190.
Noordwijk	*ib.*
Noordwijk Binnen	191.
Noordwijk op Zee	*ib.*
Noordwijkerhout	192.
Norch	*ib.*
Norrits (Joan)	*ib.*
Noue (François de la)	197.
Nijeberkoop	200.
Nijega	*ib.*
Nijeholtwolde	*ib.*
Nijenrode (Het Huis)	*ib.*
Nijkoop	201.

	Pag.
Nijveld (Huis te)	201.
Nijveld (Will. v. Zuilen v.)	*ib.*
Nijenoord (Wigbold van Eusum, Heer van)	202.

O.

Obdam	204.
Obdam (Jakob van Wassenaar, Heer van); zie Wassenaar (Jakob van) Heer van Obdam.	
Occo (Sijbrand Pompejus)	205.
Occo Scarlensis; zie Scarlensis (Occo).	
Odenrode	206.
Odijk	207.
Odijk (Willem van Nassau, Heer van)	*ib.*
Oegstgeest	210.
Ofhem	211.
Oiselius (Jacobus)	*ib.*
Okkenburg	212.
Oldampten	*ib.*
Oldeberkoop	*ib.*
Oldeboorn	*ib.*
Oldega, of Oudega	213.
Oldehove	*ib.*
Oldeklooster	*ib.*
Oldenbarneveld (Joan v.)	215.
Oldenseel	252.
Oldeschoot	*ib.*
Ommelanden	253.
Onzenoord	*ib.*
Ooltgensplaat	*ib.*
Ooltgensplaat	254.
Oorgaten	*ib.*
Oorschot	255.
Oost-Barendrecht	256.
Oostbroek	257.
Oostburg	*ib.*
Oostburger-Ambagt	258.
Oosterrijk (Don Jan van)	*ib.*
Oosterbierum	278.
Oosterblokker	*ib.*
Oosterend	*ib.*
Oostergoo	279.
Oosterhout	*ib.*
Oosterland	*ib.*
Oosterland (Klein)	280.
Oosterleek	*ib.*
Oosterlittens	281.
Ooster-Schelde; z. Schelde.	
Oosterfouburg	*ib.*
Oosterstein (Het Huis tot)	*ib.*
Oosterwijk (Het Kwart. v.)	*ib.*
Oosterwijk (Het Dorp)	282.
Oostfries (Joseph)	*ib.*
Oostgraftdijk	283.
Oosthuizen	*ib.*
Oostkapelle	284.
Oostfouburg; zie Oosterfouburg.	
Oost-Ter Schelling; zie Ter Schelling.	
Oost-Vlieland; zie Vlieland.	
Oostvoorn	*ib.*
Oostvoorn	285.
Oostweerd	*ib.*
Oostwoud	286.
Oost-Ysselmonde	*ib.*
Oost-Zaamdam; z. Zaand.	
Oostzaanen	*ib.*
Oostzaaner-Overtoom	287.
Ootmarsen	*ib.*
Ooy	288.
Op-Hemert	*ib.*
Op-Heusden	*ib.*
Opmeer	*ib.*
Opmeer (Petrus)	289.
Opperdoes	290.
Opper-Gelderland (Staats-)	*ib.*
Oranje-Polder	291.
Orgel (Martijn)	292.
Orobio (Isaac)	*ib.*
d'Orville (Jacob. Philipp.)	294.
Os	295.
Osdorp	296.

	Pag.
Ostade (Adriaan van)	296.
Osterleek	297.
Osteland	*ib.*
Otto de II.	298.
Oudaan ('t Huis)	300.
Oudaan (Joachim)	*ib.*
Oudelande	301
Oudenbosch	*ib.*
Oude Tonge	302.
Oudewater	*ib.*
Oudkarspel	305.
Oudshoorn	*ib.*
Ouwerkerk	306.
Ouwerkerk of Onderkerk	307.
Ouwerkerk (Henrik van Nassau, Heer van)	308.
Ovens (Juriaan)	309.
Over-Betuwe	310.
Overbeek (Bonaventuur v.)	*ib.*
Over-Flakkée	*ib.*
Overkwarder van Utrecht	311.
Overlangbroek	*ib.*
Overmaze (Het Land v.)	312.
Overmeer	313.
Overschie	*ib.*
Overtoom; zie Slooten.	
Overijssel	314.

P.

Paats (Adriaan)	317.
Pain et Vin (Mozes)	318.
Paludanus (Bernardus)	320.
Pampus	322.
Pannerden	323.
Papenbroek (Gerard van)	*ib.*
Papendorp	324.
Papendrecht	*ib.*
Parcellis (Jan)	325.
Parma (Alexander Farnese, Hertog van)	*ib.*
Pasor (Georgius)	350.
Pasor (Matthias)	351.
Passegeule	352.
Patroonschap (Regt van)	*ib.*
Paul (St.)	353.
Pauw (Adriaan)	354.
Pauw (Adriaan)	360.
Pauw (Pieter)	365.
Pauw (Reinier)	366.

DEEL XXIV.

	Pag.
Peckius (Petrus)	1.
Peelland	2.
Pendregt; zie Rhoon en Pendregt.	
Perizonius (Jacobus)	*ib.*
Pernisse	3.
Persingen; zie Ooy.	
Persyn (Het Geslagt v.)	4.
Persyn (Het Huis te)	9.
Pesser (Joan)	*ib.*
Peter Alexowitz	10.
Petri (Cunerus)	13.
Petri (Rudolfus)	*ib.*
Petri (Suffridus)	14.
Petronelle	15.
Petten	16.
Peursum	17.
Piaam	*ib.*
Pier (Groote)	*ib.*
Piershil	21.
Pierson (Christoffel)	22.
Pietersbierum	23.
Plaas (David van der)	*ib.*
Plancius (Petrus)	*ib.*
Plemp (Korn. Gijsbertsz.)	26.
Plemp (Vopiscus Fortunat.)	28.

Pag.

Plaijmer (Joan) 28.
Poederoijen ib.
Poeldijk 29.
Poelenburg (Kornelis) ib.
Poelgeest (Het Geſlagt v.) 30.
Poelgeest (Klein) ib.
Poelgeest (Outd) 31.
Polanen ib.
Poll (van de) ib.
Polsbroek 34.
Polljander (Joannes) 35.
Pontanus (Joannes Izaak) 36.
Poortland ib.
Poortvliet 37.
Popkensburg ib.
Popma (a of de) 38.
Poppingawier ib.
Poppius (Eduardus) 39.
Portland (Hans Willem Bentink, Graaf van) 40.
Portugal 43.
Post (Frans) ib.
Potestaat ib.
Potma (Jakob) 46.
Potter (Paulus) ib.
Prinſenland 47.
Prounink (Gerard van) ib.
Purmer (De) 52.
Purmerend 53.
Purmerland 57.
Punt (Jan) ib.
Putteanus (Ericius) 59.
Putten (Het Land van) 60.
Puttershoek 61.
Pijnaker 62.
Pijnaker (Adam) ib.
Pijnaker (Kornelis) ib.

Q.

Quinkhard (Jan Maurits) 63.
Quirijn Dirkszoon 64.

R.

Pag.

Raad van Staate 65.
Raadpenſionaris van Holland; zie Holland, Deel XX. bl. 712.
Raadpenſionaris van Zeeland; zie Zeeland. (Regeering van)
Raamsdonk 67.
Raap (Daniel) ib.
Raaphorst (Huis te) 70.
Raaphorst (Het Geſlagt v.) ib.
Raasdorp 76.
Rabus (Pieter) ib.
Radboud de I. 78.
Radboud 81.
Rademaker (Abraham) 82.
Rademaker (Gerard) 83.
Rammekens 84.
Rampenbosch 85.
Randwijk ib.
Ransdorp ib.
Ramus (Johannes) 86.
Raphelingius (Franciscus) ib.
Rauwerderhem 89.
Ravenſtein 90.
Reaal (Jakob Laurensz.) ib.
Reaal (Laurens) 91.
Reaal (Laurens Jakobsz.) 92.
Redanus (Petrus) 99.
Reede (Het Geſl. v. van) ib.
Reewijk 120.
Regius (Henricus) 121.
Rederijkers 122.
Regnaren (Adolf Henrik, Graaf van) 128.
Reierskop-Kreuningen en Reierskop-Meerlo 130.
Reigersbergen (Maria) ib.
Reimerswaal ib.
Reinalda (Seke) 135.
Reinenwen 138.

	Pag.
Reingoud (Jakob)	132.
Reiniers (Kornelis)	139.
Reinst (Het Geslagt van)	140.
Rekenkamer (Generaliteits)	142.
Relandus (Adrianus)	143.
Remonstranten	145.
Rendorp	158.
René van Chalon	160.
Renesse (Het Geslagt van)	163.
Rengers	204.
Renkum	205.
Rennenberg (George of Joris van Lalaing, Graaf van)	ib.
Renoi; zie Beest.	
Renswoude	219.
Requesens (Don Louis de)	220.
Retrenchement (Het)	227.
Revius (Jakobus)	ib.
Reuven (Pieter)	228.
Reijd (Everard van)	ib.
Rheede	229.
Rheenen	ib.
Rheenensche Veenen (de)	233.
Rheenensche Veenen; zie Veenendaal.	
Rhoon en Pendrecht	ib.
Rhijn (De)	234.
Rhijn (Rembrand van)	236.
Rhijnland	240.
Rhijnsaterwoude	242.
Rhijnsburg	243.
Rhijnsburgers	246.
Richard (Martinus)	254.
Richardot (Joan)	ib.
Ridderschap (Gelderſche)	257.
Ridderschap (Hollandſche); zie Holland.	
Riebeek (Abraham van)	258.
Ried	264.
Riederbeek; zie Riederwaard.	
Riederwaard (De)	265.
Rietveld	266.
Rietwijk	267.
Rinsmageest	ib.
Ripperda (Joan Willem v.)	268.
Ritthem	295.
Riviere (Huis te)	ib.
Rixtel	ib.
Robert de Fries	296.
Robert Oguier	302.
Robinson (Henrik)	308.
Robles (Gaspar de)	ib.
Rodenrijs	316.
Roël (Hermanus Alexander)	317.
Roelofsaartgensveen	320.
Roelofszoon (Egbert)	321.
Roëls (Mr. Christoffel)	324.
Roerlo	ib.
Roestraten	ib.
Roeters (Hendrik)	325.
Rogmans (Roeland)	326.
Rokanje	ib.
Rolde	336.
Romein de Hoog	ib.
Romero (Julian)	337.
Roobol (Kornelis Geerlofszoon)	338.
Roodenburg (Floris)	339.
Roodenburg (Herman)	340.
Roodseus (Jan Albertszoon)	341.
Roomburg	ib.
Roompot	348.
Roomschgezinden	ib.
Roorda	350.
Roordahuizum	352.
Roozenburg	ib.
Rooseburg	353.
Roozendaal	354.
Ropta (Worp)	356.
Roptazijl	357.
Rosæus (Henricus)	358.
Rosee (N. N.)	369.
Rosem	370.
Rosem (Maarten van)	ib.
Rotgans (Lukas)	374.

REGISTER.

DEEL XXV.

	Pag.
Rotte (De)	1.
Rotterdam	*ib.*
Rovenius (Philippus)	172.
Roukens	174.
Roukens (Dirk)	*ib.*
Roukens (Wilhelm)	*ib.*
Roukens (Mr. Jakob)	175.
Roukens (Mr. Dirk)	*ib.*
Roukens (Johan)	*ib.*
Roukens (Mr. Wilhem)	*ib.*
Roukens (Mr. Theodorus)	196.
Roukens (Mr. Johan Michiel)	197.
Rousset (Jan)	200.
Roxenisse	201.
Rubens (Pieter Paulus)	202.
Rudolf van Diephout	208.
Rudolfus Agricola	214.
Rugge	215.
Ruigbroek; zie Wijngaerden en Ruigbroek.	
Rnikhaver (Nikolaas)	216.
Ruil (Albert)	222.
Ruisch (Fredrik)	223.
Ruisch (Henrik)	227.
Ruisch (Rachel)	*ib.*
Ruisdaal (Jakob)	228.
Ruisdaal (Salomon)	229.
Ruiter (Engel de)	*ib.*
Ruiter (Herman de)	231.
Ruiter (Michiel Adriaanszoon de)	233.

DEEL XXVI.

	Pag.
Rumpt	1.
Rustenburg; zie Urshem.	
Rutgerſius (Janus)	*ib.*
Ruwiel	3.
Ruijnen, of Runen	5.
Ruijven	*ib.*
Rij (Pieter Dankertsz. de)	*ib.*
Rijcke (Jonkh. Pieter de)	6.
Rijcke (Theodorus)	*ib.*
Rijd (Herman)	7.
Rijderkerk; zie Riederkerk.	
Rijk (Jakob Simonsz. de)	*ib.*
Rijkaart (David)	21.
Rijkwaert (Karel)	22.
Rijn (Rembrand van)	37.
Rijnauwen	38.
Rijnegom	39.
Rijnenburg	40.
Rijnenburg ('t Huis)	41.
Rijneſtein	*ib.*
Rijngoud; (Jakob) zie Reingoud. (Jakob)	
Rijnhuizen	42.
Rijnhuizen	43.
Rijnsburg; zie Rhijnsburg.	
Rijnsburg	45.
Rijp (De)	*ib.*
Rijzenburg	48.
Rijzenburg (Het Huis)	49.
Rijsoord	50.
Rijswijk	51.
Rijswijk	53.
Rijswijk (Huis te)	55.

S.

	Pag.
Saaftingen	62.
S. Aagten	ib.
Sabinus (Julius)	63.
Saliërs	64.
Saliger (Jan)	67.
Salland	70.
Salmius (Anſelmus)	71.
Salfeda (Nikolaas)	ib.
Salt-Bommel; zie Bommel.	
Saltsburgers	75.
Sambeek	78.
Samuel de Plekker	ib.
Samuel de Prinſe	81.
Sande (Frederik van den)	92.
Sande (Johan van den)	ib.
Sanden (Maximiliaan v. d.)	93.
Sandenburg	94.
Sanderus (Antonius)	95.
Sanderus (Joannes)	96.
Sandrart (Jacob)	ib.
Sandrart (Joachim van)	ib.
S. Anna	102.
S. Anna-Land; zie Anna-Land. (St.)	
S. Anna-Parochie; zie Anna. (St)	
S. Anna Ter Muiden	103.
St. Annenberg; zie Annenberg. (St.)	
S. Antoni	104.
Sapma (Dominicus)	ib.
Sapmeer	129.
Saravia (Adrianus)	130.
Sartorius (Jacobus Theotardus)	140.
Sartorius (Johannes)	141.
Sas van Gend	143.
Sasbout (Het Geſlagt v.)	146.
Sasbout (Adam)	151.
Sasſenheim	153.
Sautijn	154.
Sautijn (Jacob en Johan)	164.
Savrij (Roeland)	168.
Scaliger (Joſephus Juſtus)	169.
Scarlenſis (Occo)	171.
Sceperus (Jakobus)	172.
Schaap (Albert)	ib.
Schaap (Dirk)	173.
Schaap (Dr. Gerard)	174.
Schaap (Gerard) Pietersz.	175.
Schaap (Mr. Pieter Jakobszoon)	177.
Schaap (Mr. Pieter)	178.
Schaapen	180.
Schaarweiden	181.
Schadé (Gaſper)	ib.
Schaffelaar (Jan van)	182.
Schaffer (Goosſen)	183.
Schagen	ib.
Schagen (De Heer van)	186.
Schager-Kogge	ib.
Schagen (Gillis)	187.
Schagen (Pieter Jansz.)	190.
Schagen (Jonkheer Chriſtoffel van)	ib.
Schagen (Joan, Heer v.)	191.
Schagen en den Eng	192.
Schakenboſch	ib.
Schakerloo	193.
Schalken (Godfried)	194.
Schalkwijk	195.
Schalkwijk (Huis te)	196.
Schalsmeer	197.
Schalſum	ib.
Schardam	ib.
Scharendijke	198.
Scharl	ib.
Scharnegoutum	199.
Scharwoude	ib.
Schay (Kornelis)	ib.
Scheindel	200.
Schelde (De)	201.
Schele (Radboud Herman)	202.
Schellag	208.
Schelling (Ter)	ib.
Schellinghout	211.

	Pag.
Schellingwonde	213.
Schellinks (Willem)	214.
Schelluinen	215.
Scheltius (Nicolaus)	*ib.*
Schenk (Jurian)	218.
Schenk van Niddegem (Maarten)	220.
Schenkenſchans	233.
Schepers (Will. Bastiaansz.	236.
Schermer	238.
Schermer (Groot)	239.
Schermer (Noord)	*ib.*
Schermer-Eiland	240.
Schermerhorn	*ib.*
Scherpenisſe	241.
Scherpenſeel	242.
Schets (Marten)	*ib.*
Schettens	243.
Schevelingen	*ib.*
Schie (De)	246.
Schiedam	247.
Schieland	261.
Schieringers en Vetkoopers	264.
Schiermonnikoog	267.
Schil (Het)	270.
Schilden	271.
Schillaard	*ib.*
Schiltwolde	*ib.*
Schimmelpenninck (Het Geſlagt van)	272.
Schinkel (Mr. Herman)	300.
Schipluiden	304.
Schobbelands-Ambagt	304.
Schokland	305.
Schol (Ysbrand Dirksz.)	*ib.*
Scholaster	*ib.*
Schonæus (Cornelius)	306.
Schonauwen	307.
Schonauwen (Huis)	*ib.*
Schoockius (Martinus)	310.
Schoonderbeek	311.
Schoonderwoerd	*ib.*
Schoondijke	312.
Schoonebeek	*ib.*
Schooneburg	*ib.*
Schoonhoven	*ib.*
Schoonreloo	333.
Schoorl	*ib.*
Schoorl (Jan van)	334.
Schoorldam	336.
Schoot	*ib.*
Schoot (Nieuwe, of Nije)	337.
Schoot (Oude)	*ib.*
Schooten	*ib.*
Schooten (Het Geſl. v. van)	338.
Schooter land	343.
Schooter-Vlieland	344.
Schore	*ib.*
Schotanus (Bernardus)	345.
Schotanus (Christianus)	346.
Schotanus (Henricus)	*ib.*
Schotanus (Meinardus)	*ib.*
Schotanus (Petrus Pierius)	347.
Schoten (Frans van)	*ib.*
Schotlerus (Joannes)	348.

DEEL XXVII.

	Pag.
Schout-bij-Nacht	1.
Schouten (Willem Korneliszoon)	*ib.*
Schouwen	6.
Schouwenburg (Graaf Joost van)	9.
Schraard	10.
Schrevelius (Theodorus)	*ib.*
Schriverius (Petrus)	14.
Schrijver (Kornelis)	17.
Schuddebeurs; zie Simonshaven.	

	Pag.
Schuddebeurs	19.
Schuilenburg	*ib.*
Schuilenburg (Johan)	20.
Schultetus (Abraham)	23.
Schultingius (Kornelius)	26.
Schuppen (Sigismund)	*ib.*
Schurrichman (Franciscus)	28.
Schuurman (Anna Maria)	29.
Schwartenzenberg	36.
Sebastiaan Egbertszoon	38.
Secluſie (Akte van)	40.
Secundus; (Janus) zie Joannes Secundus.	
Segers (Daniel)	54.
Segers (Gerard)	55.
Segveld	56.
Seisjesberg	*ib.*
Selles (Baron van)	*ib.*
Sem (Sieuwert Pietersz.)	59.
Senguerdius (Arnoldus)	*ib.*
Sennewijn	61.
Sepperen	*ib.*
Serooskerke	*ib.*
Serooskerke	62.
Sewel (Willem)	*ib.*
Sexbierum	63.
Sibrandabuuren	67.
Sibrandahuis	*ib.*
Sibrandus	*ib.*
Sibrandus Lubbertus; zie Lubbertus. (Sibrandus)	
Sibille (Gijsbert)	68.
Sidnei (Philips)	*ib.*
Sierkszoon (Fonger)	71.
Sigerswolde	77.
Sigerswolde	78.
Sigfrid	79.
Sikkema (Sibrandus)	80.
Silla (Nicaſius van)	81.
Silo (Adam)	83.
Silowert	*ib.*
Simon Lucasz. Bijſterus	85.
Simonshaven en Schuddebeurs	94.
Simonides (Simon)	*ib.*
Simons (Menno)	95.
Simultaneum	104.
Sinoutskerke	*ib.*
S. Andries-Schans	105.
S. Anna-Polder en Schappen-Gors	106.
S. Antonis-Polder	*ib.*
S. Euſtatius	107.
S. George del Mine	*ib.*
S. Jans Steen	*ib.*
S. John (Olivier)	109.
S. Maarten	110.
S. Maartensdijk; zie Maartensdijk (St.)	
S. Pankras	111.
S. Pietersberg; zie Maastricht.	
Six (Het Geſlagt van)	112.
Sjaardema (Sikke)	132.
Slatius (Henricus)	133.
Sleen	154.
Sleewijk	155.
Slichtenhorst (Arend v.)	*ib.*
Slingeland	156.
Slingeland (Goverd v.)	*ib.*
Slingeland (Pieter v.)	*ib.*
Slingeland (Simon v.)	157.
Slochteren	*ib.*
Sloot (Volkert)	158.
Sloten	*ib.*
Sloten	161.
Sloterdijk	162.
Sloterdijkermeir	164.
Sluipwijk	165.
Sluis	*ib.*
Slijdrecht	175.
S. Maartenspolder	176.
Smallen-Eester-Konvent	177.
Smallingerland	*ib.*
Smallegange	178.
Smetius (Joannes)	*ib.*
Smelt	179.
S. Michiel	*ib.*
Smid (Jan Janszoon)	180.
Smids (Ludolf)	181.

REGISTER.

	Pag.
Smoutius (Adriaan Jorisz.)	182.
Sneek	197.
Sneek (Kornelis van)	205.
Snel en Middelland	206.
Snellius (Rudolfus)	*ib.*
Snellius (Willebrordus)	207.
Snikzwaag	210.
Snijus (Reinier)	*ib.*
Snijder (Henrik Henriksz.)	211.
Snijers (François)	212.
Snijers (Pieter)	*ib.*
Sollenburg	*ib.*
Sommelsdijk	214.
Sommelsdijk (François van Aersſen, Heer v.)	217.
Sommelsdijk (Kornelis van Aersſen, Heer v.)	222.
Sondel	229.
Sonnega	*ib.*
Sonoi (Diderik)	230.
Sopingius (Christiaan)	254.
Soranus	258.
Spaaren	259.
Spaarendam	*ib.*
Spaarnewoude	262.
Spakenburg	263.
Spanbroek	*ib.*
Spangen ('t Huis te)	264.
Spangen	265.
Spanheim (Frederik)	*ib.*
Spanheim (Frederik)	268.
Spankeren	269.
Spannum	*ib.*
Speenhovius (Johannes)	270.
Spiegel	277.
Spiegel (Jan Laurensz.)	277.
——— (Laurens Janſz.)	278.
——— (Henrik Laurensz.)	*ib.*
——— (Henrik Dirksz.)	281.
——— (Dirk)	285.
S. Pietersberg; zie Maastricht, Deel XXII. bl. 214.	
Spilberg (Joannes)	*ib.*
Spinola (Ambroſius)	284.
——— (Frederik)	296.
Spinoſa (Benedictus de)	297.
Sprang	305.
Spanger (Bartholomeus)	306.
Sprankhuizen (Dionijſius)	307.
Spijk (Nedereinde van)	311.
Spijkenis	*ib.*
Stad aan 't Haringvliet	*ib.*
Stadhouder	312.
Stalpert (Daniel)	324.
Stanlei (Willem)	*ib.*
Stavenisſe	328.
Stavenisſe (Kornelis van)	329.
Starrenburg ('t Huis te)	330.
Staring (J.)	*ib.*
Staveren	331.
Stavoren	*ib.*
Steen (Jan)	341.
Steenbergen	346.
Steenderen	348.
Steenen	*ib.*
Steenen-Roeland	*ib.*
Steenhoven (Kornelius)	349.
Steens	351.
Steenſel	*ib.*
Steenwijk	*ib.*

DEEL XXVIII.

	Pag.
Steenwijk (Hendrik van)	1.
Steenwijkerwolt	*ib.*
Steggerden	2.
Stein (Het Land van)	*ib.*
Stella (François Martini)	2.
Stellingwerf	4.
Stellingwerf-Oosteinde	*ib.*
Stellingwerf-Westeinde	5.

	Pag.
Stellingwerf (Auke)	6.
—— — (Nicolaas)	ib.
Stenis (Hendrik Kornelis)	ib.
Sterkenburg	8.
Sterkenburg ('t Huis)	ib.
Stevens (Jan Willemsz.)	9.
Stevenswaard	11.
Stevers (Palamedes)	ib.
Stevin (Simon)	12.
Stiphout	13.
Stoetwegen	ib.
Stokade (Nikolaas de Helt)	ib.
Stoke (Melis)	14.
Stolp (Jan)	ib.
Stolwijk	17.
Stompwijk	18.
Stoop (Het Huis te)	22.
Stork (Abraham)	23.
Stormspolder	ib.
Stoutenburg	ib.
Stoutenburg (Het Huis te)	24.
Stoutenburg (Willem van Oldenbarneveld, Hr. v.)	ib.
Strat (Pieter)	55.
Stralen	56.
Stramman (Jan)	57.
Strathem	59.
Streefkerk	ib.
Strevelshoek	60.
Strick (Johan)	ib.
Strikland (Walter)	ib.
Stroe	63.
Strude	ib.
Strijen (Het Land van)	ib.
Strijen	64.
Strijenſche Sas	ib.
Strijen (van)	65.
Strijene	71.
Strijenmonde	72.
Strijker (Willem Braſemarij, anders gezegd)	ib.
Strijp	ib.
Struven (Ernst)	ib.
Stijl van den Hove	74.
Stijl (Nieuwe)	ib.
Suffren (Bailli de)	76.
Sunderdorp	77.
Sunnemere; zie Sonnemere.	
Surich	78.
Suriname	79.
Sweers (David)	90.
—— (Iſaac)	92.
Sweins	100.
Swichem	ib.
Sijbekarspel	101.
Sijlſa (Laurens)	ib.
Sijlvius (Cornelius)	ib.
Sijnode	104.
Sijnode (Dordrechtsch)	107.
Sijtzama	148.

T.

Taaljen (Lija)	154.
Taets van Amerongen; zie Amerongen (Taets van), Deel III. bl. 772.	
Tafelberg	155.
Takezijl, of Taekezijl	ib.
Tako Sijbrantszoon	156.
Tanjé (Pieter)	161.
Tanthof	164.
Tapper (Ruard)	ib.
Taſſis (Jan Baptiſta)	166.
Taurinus (Jacobus)	171.
Tautenburg	175.
Toutenburg; (Fredrik Schenk van) zie Fredrik Schenk van Tautenburg, Deel XVI. bl. 485.	
Taxandria	ib.
Teelink (Ewoud)	176.
—— (Willem)	ib.
Teerns	ib.
Teilingen (Nieuw)	177.
Teilingen (Oud)	178.
Teilingen (Geſlagt van)	ib.
Teilingen (Kornelis Floriszoon van)	180.

	Pag.
Teisterbant	180.
Tekkoop	181.
Tempel (Den)	*ib.*
Ten Hage	182.
Teniers (David)	*ib.*
——— (David)	183.
Terband	*ib.*
Ter Goude; zie Gouda.	
Ter Heiden	*ib.*
—— ——	184.
Ter Hofstede	*ib.*
Ter Horne	*ib.*
Ter Idzerd	185.
Ter Kaple	*ib.*
Ternaard	186.
Ter Neuze	*ib.*
Ter Oele	187.
Terpen	*ib.*
Ter Schelling; zie Schelling, (Ter) Deel XXVI. bladz. 208.	
Ter Wispel	190.
Ter Wolde	191.
Ter Zool	*ib.*
Teteringen	*ib.*
Tetrode	192.
Texel	*ib.*
Teijler (Pieter)	200.
Thamen	204.
Thabor	*ib.*
Themaat	206.
Thetinga	*ib.*
Thiel; zie Tiel.	
Thin (Mr. Floris)	207.
Tholen (Het Eiland)	208.
——— (De Stad)	
Thomas à Kempis	219.
Thijsius (Anthonius)	*ib.*
Tibaut (Pieter Jansz.)	221.
Tichelaar (Willem)	*ib.*
Tideman (Philips)	226.
Tiel	227.
Tielerwaart	235.
Tienhoven	236.
Tietjerk	237.
Til (Salomon van)	*ib.*
Tilburg	246.
Tileman	247.
Tilius (Thomas)	248.
Tilly (Graaf van)	249.
Tirns	250.
Titelman (Pieter)	251.
Tjallebird	254.
Tjallehuizum	*ib.*
Tjerkgaast	255.
Tjerkwerd	*ib.*
Tjum	256.
Tjummarum	257.
Tolhuis (Het)	258.
Tombe (La)	261.
Tonge; (Oude) zie Oude Tonge, Deel XXIII. bladz. 302.	
Tongelaar (Het Land van)	262.
Tongelre	*ib.*
Tongeren	*ib.*
Toorneburg	*ib.*
Toren (Blaauwe)	*ib.*
Torre (Jakob de la)	263.
Torrentius (Joan)	264.
Treicatius (Lucas)	265.
Treicatius (Lucas)	267.
Trefel (Daniel)	269.
Treslong (Willem van Blois van)	*ib.*
Tricht	310.
Triglandius (Jacobus)	*ib.*
Triglandius (Jacobus)	312.
Trip (Geslagt van)	
Trommius (Abrahan)	324.

REGISTER

DEEL XXIX.

	Pag.
Tromp. (Harpert Martenszoon)	1.
——— (Kornelis)	2.
——— (Marten Harpertszoon)	30.
Trompenbergje	42.
Trompenburg	44.
Troost (Kornelis)	*ib.*
——— (Wilhelmus)	45.
Truckses (Gebhard)	47.
Trijn van Limpen	48.
Tseraarts (Jeronimus)	51.
Tuil	54.
Tuin (Hollandsche)	55.
Tul en 't Waal	56.
Tulp (Nikolaas)	*ib.*
Turcq (P. le)	59.
Tunningius (Gerardus)	62.
Turf	63.
Tusschen Maas en Waal	65.
Tweebergen	66.
Twello	*ib.*
Twente	*ib.*
Twikkelo	69.
Twisk	*ib.*
Tijbout (Willem)	70.
Tzum; zie Tjum.	
Tzummarum; zie Tjummarum.	

V.

Vaals	71.
Vaart; (De) zie Vreeswijk.	
Vaassen	73.
Vaillant (Walleraat)	*ib.*
Valburg	74.
Valckenier (Het Geslagt v.)	74.
Valerius (Cornelius)	87.
Valk (Pieter)	88.
Valke (Jakob)	89.
Valkenburg ('t Land van)	90.
Valkenburg (De Stad)	92.
Valkenburg	93.
Valkenier (Adriaan)	96.
Valkenier (Johannes)	130.
Valkenier (Pieter)	*ib.*
Valkenisse	131.
Valkesteín	*ib.*
Valkenswaerd	134.
Valkert (Warnard v. den)	135.
Valkhof	136.
Valkkoog	*ib.*
Van Dalen (Antonius)	*ib.*
Van Dalen (Diderik)	138.
Van Loon (Geslagt van)	*ib.*
Vargas (Joan de)	147.
Varik	154.
Varseveld	*ib.*
Vecht	154.
Vechten	157.
Vedelius (Nikolaas)	158.
Veen	156.
Veen (Octavio van)	*ib.*
Veen (Rochus van)	158.
Veenendaal	*ib.*
Veenhoop	160.
Veenhuizen	161.
Veenhuizen (Reinier van Brederode, Heer van)	*ib.*
Veenwoude; zie Feenwolde, Deel XV. bl. 117.	
Veere	163.
Veesen	178.
Velde	*ib.*

REGISTER.

	Pag.
Velde (Abraham van de)	178.
Velde (Adriaan van den)	180.
Velde (Willem van den)	181.
Velde (Willem van den)	182.
Veldenaar (Johannes)	*ib.*
Velgersdijk	183.
Vellius	*ib.*
Velp	*ib.*
Velsius (Gerardus)	*ib.*
—— (Justus)	184.
Velthuizen	186.
Veluwe (Het Kwartier v.)	*ib.*
Veluwenzoom	191.
Velzen	*ib.*
Velzen (Gerard van)	*ib.*
Venator (Adolphus)	193.
Venema (Hermanus)	201.
Venero (Antonio)	202.
Venhuizen	*ib.*
Venlo	*ib.*
Venne (Adriaan van der)	204.
Vennip	205.
Verbond en Smeekschrift der Edelen	*ib.*
Verdugo (François)	224.
Vergadering (Groote)	228.
Verheven (Philips)	230.
Verhoef (Hendrik)	231.
Verhoek (Gijsbert en Pieter)	233.
Verkolje (Johannes)	234.
Vermander (Karel)	235.
Verschooristen	236.
Verschuur (Henrik)	*ib.*
Verwolde; zie Terwolde, Deel XV. bl. 134.	
Veth (Mr. Adriaan)	238.
Verkoopers; zie Schieringers en Verkoopers, Deel XXVI. bl. 264.	
Veur	239.
Vezekius (Bernherus)	*ib.*
Vianen (De Heerlijkheid)	246.
Vianen (De Stad)	247.
Vier-Noorder-Koggen (De)	247.
Viglius van Aijta van Zuichem	248.
Villers (Pieter de Loisseleur, Heer van)	259.
Vinkeveen	263.
Visscher (Jan en Kornelis)	264.
Visscher (Roemer)	*ib.*
Visscher (Maria Tesselschade)	265.
Visvliet	266.
Vlaanderen (Staats)	*ib.*
Vlaanderen (Raad en Leenhof van)	267.
Vlaardingen	268.
Vlaardinger-Ambagt	271.
Vlake	272.
Vlaming (De) van Outshoorn	*ib.*
Vlaming (Pieter)	274.
Vleuten en de Meeren	275.
Vleuten	*ib.*
Vleuten (Huis te)	276.
Vlie (Het)	*ib.*
Vlieland	277.
Vliet	278.
Vliet (Huis te)	279.
Vlissingen	*ib.*
Vlijmen	292.
Vochtele	*ib.*
Voet (Paulus)	*ib.*
Voetius (Gisbertus)	*ib.*
Vogelaar (Pieter)	296.
Vogelenzang	*ib.*
Vogelzang (Goossen Michielszoon)	*ib.*
Vóis (Ary de)	305.
Volder (Burchard de)	*ib.*
Volendam	312.
Vollega	*ib.*
Vollenhoven	*ib.*
Vondel (Joost van den)	313.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK

XXX. DEEL.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

DERTIGSTE DEEL.

V — W.

MET KAARTEN, PLAATEN EN POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCIII.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

V.

VONK, (JOANNES) geboorén té *Amersfoort*, was eerst Proost der Kerke van *St. Marie* te *Utrecht*, en daar naa te *Keulen*. Zijne uitsteekende bekwaamheden bezorgden hem de bevordering tot de waardigheid van Kanzelier van de Orde van het Gulden Vlies, en verkreeg hij, in die hoedanigheid, zitting in den Raad van Staate. Sedert bekleedde hij verscheiden gewigtige Gezantschappen, eerst van wegen Keizer KAREL DEN V, en vervolgens van deszelfs Zoone Koning PHILIPS DEN II. De laatstgenoemde ontboodt hem na *Spanje*, om 'er den post van Voorzitter in den Raad der Nederlandsche zaaken te bekleeden. Voorts verscheen hij, in den Jaare 1579, op de Vredehandeling van *Keulen*, en was, in den Jaare 1583, tegenwoordig op den Rijksdag te *Augsburg*. Twee jaaren daar naa overleedt VONK, te *Mouson*, in het Koninkrijk van *Arragon*.

Zie Chron. Amersford. BOR, *Nederlandsche Historie.*

VOOGD, (NICOLAAS DE) Burgemeester van *Arnhem*, bekleedde, in den Jaare 1618, den post van Afgevaardigde ter Vergaderinge der Algemeene Staaten wegens Gelderland, en verzelde, als zodanig, Prins MAURITS, in het gemelde jaar, op deszelfs reize na *Utrecht*, alwaar zeer gewigtige zaaken verhandeld wierden. Vervolgens was hij tegenwoordig bij de ondervraaging der gevangene Staatsleden HOGERBEETS en DE GROOT, en liet zich eindelijk gebruiken als een der vierentwintig Regteren van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD.

VOOLWYK, (*De*) volgens zommigen de *Vogelwijk*, en naar het gevoelen van anderen, beter de *Voorwijk* genaamd, is een ſtuk Voorland van den Waterlandſchen Dijk, in 't Y, tegen over *Amſterdam* gelegen. Van ouds lag het onbedijkt. Hertog ALBREGT VAN SAXEN gaf, in den Jaare 1393, vrijheid tot het leggen van eenen Zomerdijk, aan de Ingelanden, van welke de meeste te *Amſterdam*, en de andere in Waterland woonden. Ook wierden, zedert, drie Heemraaden uit *Amſterdam*, en twee uit de Waterlandſche Ingelanden gekoozen. Op deeze vergunning ſteunt het Regt van Ambagtsheerlijkheid, welk de Stad, zedert, altoos over deeze ſtrook lands geoeffend heeft. Op den Zuidwesthoek daar van ſtaat de Galg, waar aan de misdaadigen, die binnen *Amſterdam* geregt zijn, gehangen worden, gelijk ook de Raden en Staaken, op welke de rompen en hoofden der gevonnisden worden ten toon geſteld. Een paalenhoofd, aan den Zuidoosthoek, bij den naam van *Schelvischhoofd* bekend, dient om ſchuuring en diepte in het Y te bevorderen. Midden door de *Voolwijk* loopt een gegraaven vaart, ten dienſte van het Veer op *Buikſloot*. Aan den mond daar van ſtaat een Tolhuis, 't welk tevens tot eenen Herberg dient; het is de eenige wooning in de *Voolwijk*.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam*.

VOORBURG, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Holland, *Rhijnland* genaamd, niet verre van *'s Graavenhage*, aan de Delftſche Vliet of Trekvaart na de Hofplaats. Het Dorp is gewisſelijk eene der oudſte plaatzen in deezen oord; gelijk, onder andere, kan blijken uit de Gedenkſteenen met Latijnſche Opſchriften, en uit de Penningen, welke hier zijn opgegraaven, voornaamlijk in de fondamenten van den Ouden Burgt, welks uitgeſtrektheid, binnen zijne Graften, naar men wil, wel tien Morgens Lands zou beſlagen hebben. Volgens het algemeene gevoelen zou men hier het *Forum Adriani*, de *Marktplaats*, of het *Geregt-*

hof,

hof, van Keizer ADRIANUS moeten zoeken; en het Dorp, door verkorting en bijvoeging, daar van den naam ontleend hebben. Doch met de naamsafleidingen, welke men bij HALMA en andere Schrijvers aantreft, en zommige van welke zeer beuzelagtig zijn, zullen wij ons niet ophouden. *Voorburg* is een der fraaiſte Dorpen, die men, in eenigen oord, ten platten Lande, aantreft. Voor zestig jaaren telde men 'er driehonderd vierëntwintig Huizen. Zints dien tijd is hun getal niet verminderd. De voornaamſte derzelven ſtaan aan eene lange en breede ſtraat. De Kerk der Hervormden is een groot gebouw, pronkende met een fraaien Toren, welks Naald of Spits zeer dun toeloopt. Voorts heeft men 'er eene Franſche Kerk, die door twee Leeraaren wordt bedïend; waar van men nergens, in eenig Hollandsch Dorp, een voorbeeld heeft. Het Franſche Kostſchool, hier geplaatst, is zeer vermaard. In de nabuurſchap van dit Dorp ziet men eene menigte Adelijke Sloten en Ridderlijke Hofſteden. De Ambagtsheerlijkheid, welker grond meestal beſtaat uit vrugtbaare Wei- en Bouwlanden, en waar van de uitgeſtrektheid op ruim achthonderd tweeëntachtig Morgens wordt begroot, behoort aan de Stad *Delft*; zij kogt dezelve, in den Jaare 1615, van den Prinſe VAN LIGNE, *Heere van Wasſenaar*.

Zie BOXHORN, *Theatrum Hollandiæ*. VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtr.* ALTING, *Notitia Germaniæ Inferioris*, enz.

VOORHOUT, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Rhijnland*, ter wederzijde van de Trekvaart tuſschen de Steden *Haarlem* en *Leiden*, doch naast aan de laatstgenoemde Stad, van welke het Dorp blijkens achttienhonderd Roeden legt. Het Ambagt vinden wij begroot op dertienhonderd vijfënvijftig Morgens en tweehonderd tweeënvijftig Roeden Land. Daar binnen leggen zeer veele Duinen, welke voormaals van Konijnen plagten te krielen, doch, zints een goed aantal jaaren, tot groot voordeel der nabuurige Landen, daar van ontbloot gehouden worden. *Voorhout*, wil men, heeft zijnen naam

naam ontleend van een *Hout* of Bosch, daar het *voor* of tegen aan lag. Volgens de aloude Kronijken zou dit Bosch zeer groot geweest zijn, en zich heel tot *Haarlem* hebben uitgestrekt: zo dat men het Haarlemmerhout voor een overblijfzel daar van zoude moeten houden. Het Dorp, indien het *Forcholt*, in eenen Brief van den Jaare 1083 vermeld, het tegenwoordige *Voorhout* zij, is van hooge Oudheid. De Kerk, pronkende met een fraaien ſpitzen Toren, was eertijds eene Parochiekerk, aan den H. BARTHOLOMEUS toegewijd. Van hier dat de Kermis van het Dorp, nog heden, kort na den feestdag van dien Heilige gehouden worden. De Gemeente der Hervormden wordt bedienд door haaren eigen Leeraar, dien zij, voormaals, met het nabuurig *Noordwijkerhout* plagt gemeen te hebben.

Zie VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtr.*

1

VOORHOUT, (JOHANNES) geboóren, op den elfden November des Jaars 1647, aan den *Uithoorn*, aan den Amſtel, hadt tot Vader eenen Horologiemaaker; die zijnen Zoon, in 't eerst, in zijne handteering wilde opbrengen, doch naderhand deszelfs zucht voor de Schilderkunst beſpeurende, deeze roeping der Natuure volgde. Eerst oeffende hij zich onder KONSTANTYN VERBOUT, een bekwaam' Hiſtorieſchilder te *Gouda*, en vervolgens te *Amſterdam*, onder JOAN VAN NOORT, een Hiſtorie- en Portretſchilder. Elf jaaren als leerling gewerkt hebbende, begaf hij zich, in den Jaare 1670, in 't huwelijk. Twee jaaren daar naa, om de geweldenaarijen der Franſchen te ontwijken, begaf hij zich na de *Fredrikſtad*, alwaar zijne Huisvrouw veele aanzienlijke en rijke bloedvrienden hadt. Geringen opgang, egter, maakte hier zijne kunst, en wierdt VOORHOUT, diensvolgens, te raade, zich met der woon na *Hamburg* te begeeven. Hier vervaardigde hij, door aanhoudenden vlijt, een aantal Kunsttafereelen; die hem, evenwel, niet zo veel voordeels aanbragten, als de kunst en vlijt, daar aan beſteed, wel zouden verdiend hebben. Het ſterfjaar van onzen Kunstſchilder is ons niet gebleeken.

Zie HOUBRAKEN.

VOORN,

VOORN, (*Het Land van*) eene vermaarde landſtreek in Zuidholland, hebbende de gedaante zo niet van een Eiland, immers van een Schiereiland; als wordende ten Noorden van de Maas, ten Zuiden van het Hollands Diep en Haringvliet, en ten Westen van de Noordzee beſpoeld. Het vermaarde *Goereeſche Gat* loopt digt langs dit Land. *Helleveetſluis* legt aan dit Zeegat, 't welk van de grootſte, zelf van Oorlogſchepen kan bevaaren worden. Het *Gat van de Maaze*, insgelijks een Zeegat, hoewel voor kleinder Schepen, ſtrekt zich langs de andere, of de Noordzijde. De grond deezer landſtreeke is zeer vet en zwaar, en, dienſvolgens, vrugtbaar in allerlei voortbrengzelen der aarde. Van ouds was *Voorn* een Souvereiniteit op zich zelve, welke door haare eigen afgezonderde Wetten, Inzettingen en Gewoonten beſtierd wierdt; hebbende haare eigen Overigheid, Landvoogden, Stadhouders en Souvereinen Raad, zijnde de Stadhouders van bijzondere Lastbrieven voorzien geweest. Van hier dat wij eenen volgreeks van *Heeren van Voorn* ontmoeten, beginnende met PELGRIM, jonger Zoone van DIRK DEN VI, Graave van Holland, die, in den Jaare 1140, of 1141, daar mede wierdt begiftigd, en eindigende met Vrouwe MARIA, na welker overlijden, in den Jaare 1482 voorgevallen, de Heerlijkheid kwam aan MAXIMILIAAN *van Oostenrijk*, die haar met de Graaflijkheid vereenigde.

De Regeering van *Voorn* beſtaat uit een Kollegie van Baljuw en Leenmannen. De Baljuw, die tevens Baljuw der Stad *Brielle*, en Opperdijkgraaf en Houtvester van den Lande van *Voorne* is, en zijn ampt zijn leeven lang bekleedt, heeft verſcheiden Stedehouders onder zich. De Leenmannen zijn tien in getal. Het Kollegie vergadert gemeenlijk alle Maandagen in een der Vertrekken van het Stadshuis in den *Briel*. Voorts is over het Land van *Voorn* een Raad en Algemeen Rentmeester der Domeinen van hun Edele Groot Mogende, die veel gezags heeft. Van de aloude onafhanklijkheid deezes Landſchaps beſpeurt men nog een overblijfzel, in den *Algemeenen Dagvaart*, welke, jaarlijks, in de maand Junij gehouden wordt, in de Raad- of Vroedſchapskamer op het Stadshuis der Stad *Briele*. Zij beſtaat uit den Baljuw van

Voorn, den Raad en Algemeenen Rentmeester der Domeinen, vier Leden der Vroedschap van *Briele*, en de Ingelanden of breedste Geërfden; voor hoedanigen hier gehouden worden, die ten minste honderd Gemeten Lands besitten, of honderd-vijftig Guldens in de gewoone Verpondingen opbrengen. In de Vergadering van den Jaare 1744 telde men honderdeenëntzestig dusdanige Ingelanden, die 'er in persoon, of bij volmagt, verschenen. Voorts is het Landschap verdeeld in *Oostvoorn*, *Westvoorn* en *Zuidvoorn*. Ieder deezer Districten heeft zijne bijzondere schikkingen, aangaande eenige zaaken, hun bijzonder eigen, als Dijksgerigten, Heemraadschappen, en diergelijken. De Steden, Dorpen, Heerlijkheden en Polders, in ieder deezer Afdeelingen gelegen, worden, onder afzonderlijke Artikelen, in ons *Woordenboek* beschreeven.

VOORSCHOTEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Rhijnland*, tusschen de Steden *Leiden* en *Delft*. Het Dorp legt, ongeweer, een uur gaans van de eerstgenoemde Stad, aan den Rijdweg. Reeds in een Geschrift van den Jaare 866, vindt men daar van gewag gemaakt, onder den naam van *Foreschote*, of *Forschote*. De Kerk van het Dorp, meent men, zou ook reeds in dat jaar in weezen geweest zijn. Doch, even als veele andere Gestigten, heeft zij in den Spaanschen Oorlog zeer veel geleeden, en is, zedert, tot haaren oorspronglijken luister, nimmer te rug gekeerd. De Toren is voorzien van een fraaien Spits, en van eenen kleinen, op ieder der vier hoeken; een bewijs, meent men, dat het oertijds een Parochiekerk geweest is. Van binnen is de Kerk zindelijk, en met een goed Orgel voorzien. Het Geslagt van WASSENAAR VAN DUIVENVOORDE heeft aldaar eene begraafplaats, aan de regter zijde van het Gebouw, alwaar voor deezen eene Kapel plagt te staan. Voor 't overige bedraagt het getal der Huizen omtrent tweehonderd; eenige van welke fraai getimmerd zijn. De Heerlijkheid wordt geschat op ruim vijftien honderd achtëndertig Morgens Lands. In dezelve legt eene groote menigte Adelijke Kasteelen en aangename Lusthuizen.

VOORST,

Voorst, een Geldersch Dorp, gelegen in het Landdrostampt van *Veluwe*, ongeveer een half uur gaans ten Westen van de Stad *Zutfen*. Het is een fraai en welvarend Dorp, in een aangenaamen oord gelegen. De Hervormde Gemeente wordt 'er door haaren eigen Leeraar bediend. Men vindt in den omtrek Papiermolens.

Voorst, (*De*) eene Heerezate, in Gelderland, in het Schoutampt van *Zutfen*, bij het Dorp *Warnsfeld*, een weinig ten Oosten van de Stad *Zutfen*, en dus onderſcheiden van een ander *Voorst*, op de *Veluwe* gelegen, zo even vermeld. Het prachtig Huis *de Voorst*, is in den Jaare 1700, op kosten van Koning WILLEM DEN III, gebouwd, en door hem aan den Graave VAN ALBEMARLE vereerd. Het is alleszins Vorſtelijk gebouwd: zijnde het Huis zelf van witten Hardſteen, en de Vleugels van gebakken ſteen zeer ſierlijk opgehaald. De werklieden waren voorbeengelijk uit *Engeland* herwaards ontbooden, en hebben, in alles, de keurlijkſte Engelſche wijze van ſchikken en verſieren opgevolgd. Met één woord, Bouwkundigen houden dit Huis voor 'er het netſte Landhuis der Verééniġde Provincien. Het munt niet minder uit in kostbaare Huisſieraaden, keurlijk gemaakt Engelsch Zilverwerk en van 't fijnst Saksisch Porcelein. Men vertoont 'er de Slaapkamer van Koning WILLEM DEN III, die zestigduizend guldens van Meubileeren zou gekost hebben. Bij het Huis zijn fraaie Boſchaadjen en een aerdige Tuin. Gedurende het leeven van Koning WILLEM DEN III, beſteedde de Graaf veel gelds om dit Lusthuis in luister te doen uitmunten. Men wil zelfs, dat 'er de rondsom woonende Landlieden om lijden moesten, en dat de Graaf zich van hun Land bediende, om toegangen tot zijne Plaats te maaken. Ook zegt men, dat hij hun het water ontleiden deedt, om 'er zich, tot het maaken van Fonteinen, van te bedienen. Wat hier van zijn mag, na 't Jaar 1702, rukten de Landlieden 's Graaven ſcheidpaalen uit den grond, en ontzagen zich niet, eenige toegangen na 't *Huis te Voorst* om te ſpitten. Het water wierdt ook afgeleid, zo dat het groot Fonteinwerk agterbijven moest.

VOORTHUIZEN, een Dorp in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, onder het Schoutampt van *Barneveld* behoorende. Het legt een uur gaans ten Noorden van het vermaarde Dorp van dien naam, aan de zijde van *Amersfoort*, tegen de Veluwſche Heide. *Voorthuizen* is een der oudſte Dorpen in deezen oord; reeds een weinig na het midden der Tiende Eeuwe vindt men daar van gewag gemaakt. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. *Voorthuizen* geniet merkelijken bloei, vooral wanneer de Koophandel te lande ſterk gedreeven wordt, door den veelvuldigen doortogt van veelerhande Vragtwagens; het is de gewoone Pleisterplaats der Heſenkarren en Wagens, welke, in de Provincien Gelderland, Holland en Overijſſel af en aan rijden.

VORDEN, een Geldersch Dorp, in het Schoutampt van *Zutfen*, een uur gaans ten Oosten van de Stad van dien naam, aan een Watertje, naar den naam van het Dorp, de *Vordenſche Beek* geheeten. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk, in welke een eigen Leeraar den predikdienst waarneemt. Een deftig Landhuis, digt bij het Dorp gelegen, draagt, naar hetzelve, den naam van *Huis te Vorden*.

VORGTEN, een gering Dorpje in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, niet verre van den Yſſelſtroom. De menigvuldige Duifſteen, welke men aan de Kerk ziet, is eene der blijken van haare hoogen ouderdom. De Toren is in den Frieſchen ſmaak gebouwd, met eenen Voor- en Agtergevel. Het Plaatsje heeft zijnen eigen Leeraar.

VORSTERMAN, (JOANNES) een niet onvermaard Nederlandsch Kunſtſchilder, uit een deftig Geſlagt afkomſtig, als zijnde zijne Moeder, in een eerſte huwelijk, getrouwd geweest met eenen Burgemeester van *Bommel*. Zijn Vader, een Portretſchilder, onderwees zijnen Zoon in de eerſte beginzels der kunst, voor dat hij hem na *Utrecht* zondt, daar hij hem beval aan het opzigt en de leſſen van HERMAN ZANDLEVEN, Ver-

Vervolgens eene reize na *Frankrijk* gedaan hebbende, zette hij, naa zijne wederkomst van daar, zich met den woon neder in zijne Geboortestad, daar hij, eenigen tijd, bij zijne Zuster woonde; schilderende, van tijd tot tijd, eenige kleine Stukjes, welke hij, om ze te verkoopen, na Holland zondt. In den Jaare 1672 ontmoeten wij VORSTERMAN te *Nijmegen*, alwaar hij ingelijks eene Zuster hadt. Zijn verblijf aldaar schijnt van geen langen duur geweest te zijn. De zucht bekroop hem tót het doen eener reize na *Engeland*. Veel opgang maakte hier zijne kunst; zelf kreeg hij de gelegenheid om voor den Koning, KAREL DEN II, te schilderen. Voorts schilderde hij de afbeeldingen van verscheiden Hofgrooten; die, van wegens derzelver welgelijkendheid, algemeen behaagen vonden. Middelwijl ontmoetten VORSTERMAN, in *Engeland*, veelerhande wederwaardigheden: waarom hij de gelegenheid waarnam, om zich elders heenen te begeeven. Een Gezant, van wegen het Hof van *Engeland* na *Constantinopole* zullende vertrekken, deedt hem den voorslag, om hem derwaarts te verzellen, ten einde om eenige Oudheden, in de Oosterssche landen, naar het leeven af te teekenen. VORSTERMAN ombelsde deeze aanbieding, doch hadt het ongeluk, dat de Gezant, op de reize, door den dood hem ontviel. Wat 'er, zedert, van hem zelven geworden zij, vinden wij nergens aangeteekend.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

VORSTIUS, (ADOLPUS) Zoon van den straks te noemen ÆLIUS EVERHARDUS VORSTIUS, gebooren te *Delft*, in den Jaare 1597, naa eenigen tijd de Geneeskunde te hebben geoeffend, wierdt hij tot Hoogleeraar in die weetenschap beroepen te *Leiden*, terwijl zijn Vader ingelijks aldaar dat ampt bekleedde. Hij was een gemeenzaam vriend van CLAUDIUS SALMASIUS, en vierde derzelfs gedagtenis in eene Lijkrede. Hij overleedt, in den Jaare 1663, het zesënzestigste zijns ouderdoms. VORSTIUS heeft eenige Schriften in 't licht gegeeven, tot de Geneeskunde betrekkelijk, onder andere eene Naamlijst

der Planten van den Akademietuin te *Leiden*; waar agter gevoegd is een Lijst van inlandsche Planten, die in den omtrek van *Leiden* groeien. Voorts heeft hij eene uitgave bezorgd van de Overzetting der Korte Spreuken van HIPPOCRATES, door JOHANNES ONSOPORUS verbeterd.

Zie: LAUDANUS *in Oratione Funebri.*

VORSTIUS, (ÆLIUS EVERHARDUS) boven vermeld, wierdt te *Roermond*, in het Hertogdom *Gelder*, in den Jaare 1565, uit een aanzienlijk Geslagt gebooren. Al vroeg leide hij zich op de kennis der Geneeskunde toe; ten welken einde hij zich na *Italie* begaf. Hier raakte hij in kennis en vriendschap met ALFONSUS CATANÆUS, Lijfarts des Hertogs van *Ferrara*; die zo veel vertrouwen in zijne bekwaamheden stelde, dat hij VORSTIUS bevel in de gunst van NICOLAUS ORANO, Bisschop van *Anglona*, in het Koninkrijk *Napels*. Drie jaaren bekleedde hij hier den post van Geneesheer, tot op het overlijden des Kerkvoogds, 't welk, ten einde van dien tijd, voorviel. In de zelfde hoedanigheid verzoefde hij, vervolgens, een jaar in het gezin van FABRICIUS PIGNATELLI, Markgraave van *Querceto*. Veertien jaaren hadde nu VORSTIUS buitenslands doorgebragt, en kwam thans de zucht bij hem boven, om zijn Vaderland wederom te aanschouwen. Hij begaf zich na Holland, meer bepaaldelijk na *Delft*. Met zo veel lofs en toejuichinge oeffende hij hier, als gewoon Artz, de Geneeskunde, dat het Hoogleeraarampt, in die Weetenschap, hem aan het Hoogeschool te *Leiden* wierdt opgedragen. Die viel voor in den Jaare 1598. Drie jaaren vroeger was hij uit *Italie* te rug gekoomen. Tot in den Jaare 1624 bekleedde VORSTIUS den gemelden post, wanneer hij, door den dood, daar van wierdt ontlagen, in het negenënvijftigste jaar zijns ouderdoms. Men heeft van hem eenige Geschriften, onder andere eene Verhandeling over de Nederlandsche Visschen.

Zie PETRUS CHUNÆUS, *Oratio Funebris*; ZWEERTII *Athen. Belgicæ.*

VOR-

VORSTIUS, (CONRADUS) hoewel geen Nederlander, verdient nogthans, om zijne komst en wederwaardigheden aldaar, door ons vermeld te worden. Hij wierdt gebooren te *Keulen*, op den negentienden Julij des Jaars 1569, uit een niet onaanzienlijk Geslagt; hebbende zijn Grootvader, in die Stad, de waardigheid van Raadsheer bekleed. Zijne Ouders waren DIDERIK VORST en SOPHIA STERK, die zich met de Linnen- en Lakenverwerij genoerden, en te zamen tien kinderen verwekt hadden. De Vader van onzen VORSTIUS, de Roomschgezinde leerbegrippen van der jeugd af toegedaan, en, dienvolgens, van meening zijnde om zijnen Zoon tot de zelfde gevoelens op te leiden, was van gedagten veranderd door zijne reizen in *Vrankrijk*. Hier hoorde hij, van tijd tot tijd, de Leerredenen der Protestanten, en vondt zo veel smaaks in de begrippen, in dezelve voorgedragen, dat hij te raade wierdt, zijnen Zoon tot Leermar van die Gezinte op te leiden. Na hem te *Keulen* de eerste gronden van letterkenniase te hebben doen leggen, zondt hij hem, in den Jaare 1578, na *Bedbaadijk*, in het Graafschap *Reiferscheid*, op het *Keulsche* grondgebied, om 'er in de Griekschen en Latijnsche talen te worden onderweezen. Vijf jaaren vertoefde hij aldaar, en begaf zich voorts na *Duisseldorp*, alwaar hij in de Wijsbegeerte van RAAMUS onderweezen wierdt, en voorts, in den Jaare 1586, na *Aken*, om 'er zich in de Vrije Kunsten te oeffenen, als mede in de Wijsbegeerte, volgens den leertrant van ARISTOTELES. 's Jaars daar aan keerde hij te rug in zijne Geboorestad, om 'er, in het Laurentiaansche School, den loop zijner Wijsgeerige oeffeningen te volendigen. Thans oordeelde men VORSTIUS bekwaam, om den trap van Meester der Vrije Kunsten te beklimmen. Doch, vermits ten dien einde de Besluiten der Kerkvergaderinge van *Trente* moesten herzworen worden, weest hij die eere beleefdelijk van de hand.

Intusschen waren de tijdlijke omstandigheden der Ouderen van VORSTIUS dermaate agter uit geloopen, dat dezelve het dragen der kosten, tot verdere voortzetsinge zijner letteroeffeningen noodig, niet gedoogden. Zijne ondanks begaf zich derom VORSTIUS tot den Koophandel; hij oeffende zich

twee

twee jaaren lang, in de kundigheden, daar toe noogdig, en boodt zijnen Vader de behulpzaame hand in het waarneemen van zaaken. Na verloop dier twee jaaren, egter, keerde hij te rug tot zijne meer geliefde bezigheden, op aanraaden van JOHANNES BADIUS, Predikant onder het Kruis, te *Keulen*. In den Jaare 1589 begaf hij zich na *Herborn*, om 'er zich, onder den vermaarden FISCATOR, in de Godgeleerdheid te oefenen; geevende, intusschen, aan eenige voornaame jongelingen, onderwijs in deeze en geene weetenschappen, ter bevorderinge van zijn eigen onderhoud. In den Jaare 1593 vertrok VORSTIUS, in de hoedanigheid van Hofmeester van eenigen dier jongelingen, na *Heidelberg*, en wierdt aldaar, in het volgende jaar, tot Leeraar in de Godgeleerdheid verkoozen.

Thans, volgens de gewoonte dier tijden, ondernam VORSTIUS eene buitenlandsche reize, door de hoogere deelen van *Duitschland*, *Zwitzerland* en een gedeelte van *Frankrijk*; overal daar hij kwam was hij welkoom, en maakte hij kennis en vriendschap met de treffelijkste Godgeleerden en andere beroemde Mannen van dien tijd. Te *Bafel* hielde hij twee openbaare Twistredenen: de eene *over de Sakramenten*, de andere over de *Oorzaaken der Zaligheid*. Te *Geneve* gaf hij, op raad van THEODORUS BEZA, openlijk lesſen over de Godgeleerdheid; die zo veel opgangs maakten, dat, door den Raad dier Stad, het Hoogleeraarampt in die Weetenschap hem wierdt opgedraagen; welke aanbieding hij, egter, om gewigtige redenen, beleefdelijk van de hand wees. Omtrent dien zelfden tijd hadt de Graaf van BENTHEIM te *Steinfurt* een Doorluchtig School opgericht. VORSTIUS was een der eerſte Hoogleeraaren, die aldaar beroepen wierden. In de maand Februarij des Jaars 1596, terwijl hij zich te *Geneve* onthieldt, ontving hij daar van de tijding. Greetig omhelsde hij deeze aanbieding, en vertrok, eerlang, derwaarts, alwaar hij, sedert, in den Jaare 1605, het gewoone predikampt insgelijks aanvaardde.

Geduurende zijn verblijf te *Steinfurt*, alwaar VORSTIUS veel roem en eere genoot, en in genoegelijken vrede zijne dagen aan de letteroeffeningen wijde, ſchreef hij verſcheiden boe-

boeken, die veel opgangs maakten, voornamelijk tegen den Kardinaal BELLARMINUS, de Jesuiten van *Munster*, PISTORIUS en andere Roomschgezinden gerigt. Intusschen ontving VORSTIUS, verscheidenmaalen, aanzoek om van standplaats te veranderen. In den Jaare 1602 deedt hem de Heer PLESSIS DU MORNAI, uit naam der Kerke van *Saumur*, in *Frankrijk*, een ernstig verzoek, om aan het Hoogeschool, onlangs in die Stad opgericht, de Godgeleerdheid te koomen onderwijzen. Eens en andermaal, in de Jaaren 1605 en 1606, zogt MAURITS, *Landgraaf van Hessen*, hem na *Marpurg* te lokken; gelijk hij, in het laatstgenoemde jaar, insgelijks van die van *Hanau* aanzoek kreeg. Doch de Graaf van *Benthem* weigerde hem te ontslaan: ook kon geene der aangeboodene beroepen hem beweegen, om van standplaatze te veranderen. Gelukkig, veelligt, ware hij geweest, indien hij ook een volgend aanzoek hadde van de hand geweezen.

Te weeten, door het overlijden van JACOBUS ARMINIUS, het Hoogleeraarampt te *Leiden* zijnde open gevallen, viel de keuze der Bezorgeren van het Hoogeschool, ter vervullinge van hetzelve, op VORSTIUS. Niet even eens wierdt deeze keuze in Holland opgenomen, 't welk, gelijk bekend is, van Godgeleerde twisten jammerlijk geschokt wierdt. Zommigen toonden daar over openlijk hun genoegen, van wegens 's Mans rekkelijkheid, vredelievendheid, geleerdheid en godvrugtigen wandel. Anderen, minder gunstig over hem denkende, deeden hun best, om, ware 't mogelijk, den voortgang van het beroep te stuiten. Zij waren, meent men, op VORSTIUS misnoegd, om dat hij den Overheden te veel gezags in Kerkelijke zaaken toeschreef, en daarenboven zeer begeerd wierdt van de Remonstranten; wier begrippen men onderstelde dat hij was toegedaan. Voorts bragt men eenige Stellingen ten voorschijn, getrokken uit een boek, onlangs door hem in 't licht gegeeven, *over God en de Goddelijke Eigenschappen*. Ook vernieuwde men eenige beschuldigingen van Sociniansgezindheid, reeds te *Steinfurt* tegen VORSTIUS ingebragt; doch de ongegrondheid van welke toen duidelijk door hem was aangetoond. Dit alles bragt te wege, dat de naam van VORSTIUS, als die van een gevaarlijken Ketter, wel haast

over

over veeler tongen liep. Onder dit alles was VORSTIUS hier waarts overgekomen, om over zaaken, zijne berooping betreffende, mondeling te handelen. Een zijner bevigste tegenstreeveren, onder de Predikanten, was PETRUS PLANCIUS, Leeraar der Hervormden te *Amsterdam*. In gezelschap van UITENBOGAART zich na die Stad begeeven hebbende, hoorde VORSTIUS hem, op den vierëntwintigsten October des jaars 1610, eene Leerrede doen; waar in hij, onder andere tegen VORSTIUS, hevig uitvoer. Deeze, met reden kwalijk neemende, voor het oor eener gemengde schaare dus openlijk te worden ten toon gesteld, kwam tweemaalen met den Predikker in gesprek, eens op het Stadhuis, en andermaal ten huize van eenen der Burgemeesteren; met zulk een gevolg, dat VORSTIUS, eerlang, na *Steinfurt* te rug keerde, voorzien van brieven van de Gecommitteerde Raaden aan den Graave van *Steinfurt*, behalzende verzoek om ontslag voor den Hoogleeraar, en dat hij aan het Leidsche Hoogeschool mogt worden afgestaan. Dit verzoek vondt gehoor, en begaf zich VORSTIUS, nevens zijn gezin, eerlang, na *Leiden*.

De tegenstreevers van VORSTIUS lieten daarom niet af van hunne bedoelingen. Men bragt de zaak over Zee, en wist te bewerken bij JAKOBUS DEN I, Koning van *Engeland*, toen gehouden voor den geleerdsten Vorst zijner eeuwe, dat deeze brieven aan de Staaten zondt, in welke hij het beroep van VORSTIUS ernstig afkeurde; in eenen van welke zijne Majesteit verklaarde, dat indien men VORSTIUS den leerstoel liet bekleeden, hij zich dan genoodzaakt zoude vinden te gebieden, dat niemant van de Jeugd der Engelsche Onderdaanen eene Universiteit, zo besmet als die van *Leiden*, kwam bezoeken. Om zijne denkwijze over VORSTIUS nog klaarder aan den dag te leggen, liet Koning JAKOBUS deszelfs uitgegeevene boeken, te *Londen*, en in de beide Universiteiten, openlijk verbranden. Na dat VORSTIUS met der woon te *Leiden* gekoomen, en aldaar vriendlijk ontvangen was, deedt de Koning, bij monde van zijnen Gezant, eene aantuiging bij de Staaten, over het ongelijk en de ergenis, den Gereformeerden Godsdienst, zijns oordeels, met het ontvangen van VORSTIUS te *Leiden* (dien hij eenen boozen Godverzaker noemde) aange-

gedaan; met bijvoeging, dat het Verbond tusschen den Koning en de Staaten, op de handhaving van den Gereformeerden Godsdienst gegrond, aldus verbroken was.

Hoewel deeze handelwijze op verre na niet bij allen, hier te Lande, wierdt goedgekeurd; zij bragt, nogthans, te wege, dat VORSTIUS in de aanvaarding van zijn beroep wierdt te rug gezet. Om zijnen goeden naam te zuiveren, vervoegde zich VORSTIUS, in de maand Maart des Jaars 1612, aan hun Edele Gr. Mogende. In de volle Vergadering zijnde toegelaaten, verantwoordde hij zich, tegen de beschuldigingen zijner vijanden, tot genoegen der meeste leden, in eene lange redevoering; in welke hij tevens aanbood, voor het onweder te wijken, en van de aanvaarding zijns ampts zich nog eene wijl tijds te onthouden. Omtrent het laatste stuk was men 't niet eens; maar omtrent zijne Verantwoording wierdt beslooten, dat VORSTIUS dezelve in het Duitsch en Latijn gestild, ten spoedigsten zoude overleveren. Voorts verstondt men, dat VORSTIUS zou worden gelast, op alle boeken en geschriften, binnen 't jaar, zo buiten als binnenslands tegen hem uitgegeeven, of die binnen de drie eerstkoomende maanden zouden in 't licht koomen, eene klaare en opregte beantwoording, in één boek, te vervaardigen; ten welken einde hem anderhalf jaar tijds zou gegund worden, gedurende welken hij van het waarneemen van zijn beroep zoude ontslagen zijn, doch de beloofde Jaarwedde, genieten. Men voegde 'er nevens, dat hij, om de opgeleide zaak te beter te volvoeren, zijn verblijf op eene plaats zoude neemen, daar hij 't minst aan verwijderinge zoude blooc staan. De Stad *Gouda* wierdt, diensvolgens, tot zijn verblijf verkoozen, en hem de bescherming der Heeren Staaten van Holland toegezegd. — Woedende moet de afkeer geweest zijn, dien zommigen tegen VORSTIUS hadden opgevat. Men verhaalt dat zeker aanzienlijk Heer uit *Zeeland*, van den Predikant JOANNES UITENBOGAART, het aanstaande vertrek van VORSTIUS uit *Leiden* verstaan hebbende, daar over zijne blijdschap betuigde, met deeze woorden: *Hij behoorde niet alleen uit Leiden, maar ook uit alle de Verëenigde Provincien uitgezet te worden.* De andere hem daar op vermaand hebbende,

bende, dat hij zich voor zulk eene dwingelandij moest wagten, kreeg tot antwoord: *'t Is immers een Ketter.* Waar op UITENBOGAART hernam; *Indien alle de Ketteren uit het Land moeten, wil ik mede. Wie zou 't Land bevaaren?* Dit bragt den Yveraar tot ſtaan. Zelf vondt men 'er, die wenschten, VORSTIUS te zien branden aan een ſtaak. Eenige onbekookte uitdrukkingen raakende de Godlijke Natuur en Eigenſchappen, doch vooral zijne gemaatigdheid omtrent Godgeleerde geſchilpunten, en zijne bekende Remonſtrantsgezindheid, waren de grond en reden deezer veete.

Zints zijn vertrek uit *Leiden* na *Gouda*, ſleet VORSTIUS aldaar ongemoeid zijne dagen, tot in de maand April des Jaars 1619, en alzo den tijd van zeven jaaren. Thans begon het *Dordrechtſche Sijnode* zich met hem te bemoeien. In de honderdnegenëenveertigſte Zitting, die op den tweeden der gemelde Maand gehouden wierdt, beval de Preſident der Politieken, uit naam van 's Lands Staaten, dat het Sijnode, uit de Schriften van VORSTIUS, kortelijk zoude onderzoeken, of 's Mans leere, behoudens de waarheid en ſtigting, in de Gereformeerde Kerk zou mogen verkondigd en geduld worden; en of zulk een Leeraar waardig geoordeeld wierdt, den Godgeleerden ſtoel te bezitten. VORSTIUS, hier van berigt ontvangen hebbende uit iemant zijner vrienden, ſchreef, op het einde dier maand, aan het Sijnode een Latijnſchen brief. Hij verzogt daar in, dat het Sijnode, in het behandelen zijner zaake, opregtheid en liefde wilde gebruiken, en zijn Geweeten geenen overlast aandoen, door hem te dwingen tot bekentenisſen, die hij niet toeſtondt. Bij zijne betuiging om zich leerzaam te willen gedraagen, voegde hij eene aanbieding om de *Socinianen* te wederleggen, en zijn geſchrift aan de leden van het Sijnode te willen vertoonen, eer het wierdt in 't licht gegeeven. Hij hoopte, dat men zijne boeken niet zou verbranden, maar toonde zich bereidvaardig, om, 't zij bij monde, of in geſchrift, over zijne leere in onderhandeling te treeden; vermits hij, in zaaken des geloofs, zich aan het oordeel van menſchen niet plotzelijk konde onderwerpen. Doch van weinig vrugts was dit ſchrijven. Want, naa het leezen van hetzelve, in het Sijnode, las men ſtraks

aldaar

aldaar eene lijst van Stellingen of Leerpunten, door de Nederlandsche Hoogleeraars uit zijne Schriften getrokken, en tot hoofdstukken gebragt.

In deezen staat van zaaken schreef VORSTIUS aan eenigen zijner vrienden onder de Uitheemsche Godgeleerden, in het Sijnode tegenwoordig, verzoekende om door hunne tusschenspraak zijne veroordeeling te voorkoomen. Doch hij vondt bij dezelven meer gunst dan hulp, en bij niemant harts nog moeds genoeg, om iets ten zijnen voordeele uit te werken; vooral toen de Engelsche Godgeleerden, in zo hooge bewoordingen, hunnen afkeer van VORSTIUS en diens leere verklaarden, dat ze eischten, dat zijn boek *de Deo*, of *over God*, openlijk en plegtig zou verbrand worden, zo als in *Engeland* was geschied, gelijk wij boven verhaald hebben. 't Gevolg hier van was, dat op den vierden Maij des Jaars 1619 het Sijnodaale Vonnis tegen VORSTIUS wierdt vastgesteld, en hij verklaard, het ampt en den naam eens regtgevoelenden Hoogleeraars en Leeraars in de Gereformeerde Kerken onwaardig te zijn; wordende voorts de Algemeene Staaten gebeeden, „ dat het hun mogt gelieven, deeze „ ergenis, door hun gezag, uit de Gereformeerde Kerken in „ tijds weg te neemen, en met een te bezorgen, dat de „ Nederlandsche Kerken niet langer met deezen schandvlek „ besmet wierden, en ten dien einde de Schriften van VOR„ STIUS, zo veel doenlijk ware, mogten worden opgehaald „ en verbooden." Door het gezag der Staaten wierdt dit Vonnis, eerlang, bekragtigd, met ontzegging aan VORSTIUS, niet alleen van Ampt en Wedde, maar ook van het verblijf binnen de Verééenigde Gewesten; onder bedreiging van, om het doen van het tegendeel, aan den lijve te zullen gestraft worden.

De tijd van zes weeken, aan VORSTIUS nog vergund, verstreeken zijnde, vertrok hij, met zijn Gezin uit *Gouda*, om ergens hier te Lande eene schuilplaats te zoeken, of anders zich elders heenen te begeeven. Vooraf verzogt hij van de Wethouders der gemelde Stad een Getuigschrift wegens zijnen leevenswandel en gedrag; 't welk hem gereedelijk wierdt toegestaan. Hunne Edele Agtbaarheden getuigden daar in „ dat

„ VORSTIUS den tijd van zeven jaaren en drie maanden, zijn „ verblijf met zijn Huisgezin bij hen hadt gehouden, en „ zich in dien tijd bij hen gedraagen, in allen zijnen handel „ en wandel, eerlijk, vroom, zedig en stigtelijk, zonder dat „ ze aangaande zijne gedraagingen anders van hem hadden „ gehoord of bemerkt."

Naa zijn vertrek uit *Gouda*, begaf zich VORSTIUS na het Sticht van *Utrecht*. Hier onthieldt hij zich heimelijk, nu eens op het Huis *te Kapelle* of daar omtrent, somtijds ook binnen de Stad, ten huize van eenen Doktor PIETER VAN DAM; altoos, evenwel, met geduurige zorge van te zullen ontdekt worden. 't Gerugt liep, dat men VORSTIUS zogt in handen te krijgen, om hem vervolgens na *Engeland* te voeren, en aldaar aan een strengen Regter over te leveren. Geduurig moest hij van verblijfplaats veranderen, dewijl hij telkens wierdt naagespoord, zelf door middel van gewapende Soldaaten. Inmiddels hadt hij eene uitnodiging van den Graave van *Steinfurt* ontvangen, om aldaar zijn verblijf te koomen neemen, en 'er den leerstoel van nieuws te beklimmen. Doch hij sloeg deeze aanbieding af, alzo hij meer na *Holstein* neigde, werwaarts veele Remonstranten zich begeeven hadden, en van welks Hertog hij, op zijn verzoek, gunstige toezegging van veilig verblijf en bescherminge hadt bekoomen.

Door zulk eene streelende toezegging bemoedigd, naa bijkans drie jaaren, nu hier dan elders, zich verscholen te hebben, begaf zich VORSTIUS, in 't laatst van Maij des Jaars 1622, heimelijk na *Amsterdam*, alwaar de Dichter JOOST VAN DEN VONDEL hem eenige dagen herbergde, en voorts na *Hoorn* geleidde; van waar hij, op den vierden Junij, in gezelschap van twee Remonstrantsche Predikanten, KAREL RYKWAART en RUDOLPHUS VAN SYL, na *Tonningen* zich te scheep begaf. Zeer minzaam wierdt hij van den Vorst van *Holstein* ontvangen, eerlang, bij eene plegtige Akte, voor zijnen Onderdaan, Dienaar en Theologant aangenomen, en hem, tot dat zich de gelegenheid tot beter zoude aanbieden, een verblijf in het Slot te *Tonningen* aangeweezen. Hier hoopte hij, naa zo veel zukkelens, eenige rust te genieten, en in-

vrede

vrede met zijne vrienden te verkeeren. Doch reeds in de maand September wierdt hij aangetast van eene ongesteldheid, die hem het bed deedt houden, voor de eerste maal, op den zelfden dag, als hem zijne Huisvrouw en Kinderen, met derzelver onverwagte komst, verrast hadden. Spoedig veranderde zijne ongesteldheid in eene krankte, welke, na verloop van tien dagen, een einde van zijn leeven maakte; hebbende hij den ouderdom bereikt van bijkans vierënvijftig jaaren, op den negenden October des Jaars 1622. Zijn Lijk wierdt, van *Tonningen*, gevoerd na de *Frederikstad*, en aldaar bijgezet in eenen Grafkelder, ter plaatze alwaar men vervolgens de Remonstrantsche Kerk gebouwd heeft. De Rector MARCUS GUALTHERUS vierde zijne gedagtenis in eene Latijnsche Lofrede, uit welke de meeste boven vermelde bijzonderheden ontleend zijn. Geduurende zijn verblijf te *Gouda*, heeft VORSTIUS verscheiden boeken in 't licht gegeeven, meest al van geschilvoerenden inhoud, tegen JOHANNES PISCATOR, SIBRANDUS LUBBERTUS, MATTHEUS SLADUS, FESTUS HOMMIUS en anderen. Vroeger hadt hij zich meer dan eens tegen de leerstellingen der Roomsche Kerke aangekant.

Zie M. GUALTHERUS, *Oratio Funebris*; BAYLE, *Dictionaire Critique*; G. BRANDT, *Historie der Reformatie*.

VORSTIUS, (WILHELM HENRIK) Zoon van den nu even vermelden ongelukkigen CONRADUS VORSTIUS, even als zijn Vader, door zucht tot godgeleerde en andere kennisse gedreeven, oefende zich in de Weetenschappen, dienstig om een bekwaamen Leeraar te vormen. Openlijk omhelsde hij de gevoelens der Remonstranten, en bediende het Leeraarampt onder dezelve te *Warmond*. Zijn smaak viel inzonderheid op de beoefening van de Schriften der Rabbijnen. Zijne uitgegeevene Werken kunnen daar van getuigenis draagen. Van een befaamd boek, *Bilibra Veritatis* getiteld, wordt

hij voor den Schrijver gehouden, doch, volgens zommigen, zonder voldoende redenen.

Zie *Nouvelles de la Republ. de Lettres*, MDCXCIX.

Vos, (JAN) geboóren te *Amſterdam*, onzeker wanneer, doch, hoogstwaarſchijnlijk, in den Jaare 1620, of misſchien wat laater. Een Glazemaaker van ambagt zijnde, beminde en beoeffende hij tevens de Dichtkunde. Nog seer jong was hij, toen de eerſteling van zijn kunstvermogen het licht zag, in het bekende Toneelſtuk *Aran en Titus*; 't welk toen, en nog lang daar naa aan grooten en kleinen behaagde, doch nu, zints geruimen tijd, van het Tooneel gebannen is. Hoewel het Stuk aan geene Toneelwetten was gebonden, wierdt het, egter, door de Dichters van dien tijd hemel hoog gepreezen; 't welk VOS bewoog, in het Voorberigt van een ander ſoortgelijk Stuk, 't welk hij kort daar naa in 't licht gaf, den Dichter HORATIUS, om dat deeze aan de Toneelpoëzij zekere regels hadt voorgeſchreeven, op de volgende wijze te hekelen.

„ Gij zijt een Lierpoëet, en ſchrijft het Treurſpel wetten.
„ Zoo tergt een herdersfluit de klank der Krijgstrompetten.
„ Uw les is overlast: de kunst gedoogt geen pijn:
„ Het ſpel wil wel bepaalt, maar niet gedwongen zijn."

Intuſſchen was VOS, door Burgemeesteren, tot een der zes Hoofden van den Schouwburg aangeſteld. Dit gaf hem gelegenheid, om Stukken van het Toneel te houden, welke veelen gaarne vertoond zagen. VONDEL klaagde hier over meermaalen, met opzigt tot zijne Stukken; 't welk, veelligt, ook kan medegewerkt hebben tot een ſtekelagtig vierregelig Bijſchrift, welk VONDEL op JAN VOS ſtelde. Dus luidt het

„ Zoo

„ Zoo ſpant Natuur door vos een regenboogh van dichten,
„ Of bogen van triomfe, en leert tooneelen ſtichten.
„ Wat hoortge, als hij een wijs op vrede en oorlog zet?
„ Een ſtem gewrongen door een boghtige trompet."

Onder het beoeffenen der Dichtkunst, hieldt vos zijn ambagt bij de hand, om reden, gelijk hij elders ſchrijft, dat *zijn buik hem deedt glaazenmaaken.* In zijne Gedichten vindt men een Smeekſchrift in verzen, aan Heeren Theſaurieren, om met het maaken der Glaazen in den Lomberd begunſtigd te worden. Voorts was hij Stads-Glazemaaker, ten tijde als het nieuwe Stadshuis te *Amſterdam* gebouwd wierdt. JAN vos overleedt in de maand Julij des Jaars 1667.

VOSHOL, een Baljuwſchap in Hollands gedeelte, *Rhijnland* genaamd, in overoude tijden, en geduurende een langen reeks van jaaren een eigendom der Heeren uit het doorluchtig Geſlagt van BREDERODE, doch van daar, door den tijd, overgegaan in andere handen. *Voshol* bevat drie onderſcheidene Heerlijkheden en Dorpen: *Zwaadenburgerdam*, gemeenlijk *Zwammerdam* genaamd; *Langer en Korteraar*; en *Reewijk met Randenburg* of *Raamburg*. Het Hooge Regtsgebied berust in den boezem der Staaten van Holland en Westfriesland, die 'er eenen Baljuw aanſtellen, welke een Subſtituit-Baljuw onder zich heeft. In een Regthuis te *Zwammerdam* wordt de Hooge Vierſchaar geſpannen; welke, naar gelange van de natuur der zaaken, die voor denzelven gebragt worden, uit een meerder of minder getal van Leden beſtaat. De Heer van *Voshol* geniet verſcheiden aanzienlijke Voorregten. Bij de aanvaarding van zijn bewind, kan hij van de Dorpen van *Voshol* eene Erkentenis eiſchen, bij den naam van *Huldegeld* bekend; een regt, dat in weinige Heerlijkheden plaats heeft. Ook ſtaat aan hem de volſtrekte aanſtelling van Predikanten en Kosters. Wijders bezit hij het regt van Naastinge, en van Zwaanedrift, benevens het regt van de Tienden, Viſcherijen en van de geveende Poetaalen.

VOSSEMEER, (*Nieuw*) gemeenlijk *Vosmeer* of *Vosmaer* genaamd, eene Hooge Heerlijkheid, hoewel aan de Provincie *Zeeland* behoorende, egter aan het vaste Land gelegen, tegen het Land en het Gebied van de Stad en Baronnie van *Steenbergen*, en ten Zuiden grenzende aan het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*. Men heeft in deeze Heerlijkheid twee Veeren over de Rivier *de Eendragt*, welke het Zeeuwsche Eiland *Tholen* van het gemelde Markgraafschap scheidt. Het Dorp *Nieuw-Vosemeer* is niet groot. Men vindt aldaar veele Roomschgezinden; zo dat de Gemeente der Hervormden, die, egter, haaren eigen Leeraar heeft, slegts bestaat uit een klein getal Ledenmaaten.

VOSSEMEER, (*Oud*) eene andere Hooge Heerlijkheid, aan de Oostzijde van het Zeeuwsche Eiland *Tholen*, langs de boven gemelde Rivier *de Eendragt* gelegen. Het Dorp van dien naam, een groot half uur gaans van de Stad *Tholen*, ten Noorden, is groot, fraai betimmerd en volkrijk. De Huizen staan, in geregelde orde, rondom de Kerk getimmerd, die taamelijk groot is, en door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Ingezeetenen geneeren zich, meestal, met den Landbouw en de Meereederij. —— In 't algemeen merken wij nog aan, dat *Nieuw-* en *Oud-Vosemeer* te zamen één Geregt hebben, bestaande uit Baljuw, één Burgemeester, acht Schepenen en eenen Sekretaris; voorts nog, dat de beide Heerlijkheden bezeeten worden door verscheiden hooge eigenaaren, die den titel van *Edele Hooge Heerschappen* voeren, en eene jaarlijksche bijeenkomst houden, in welke de gemeene zaaken vereffend worden.

VOSSIUS. Overbekend is deeze naam in de Geschiedenis der Letterkunde. Verscheiden perfoonen, welke dien naam gevoerd hebben, zijn ons te vooren gekoomen. De eere der Nederlandsche Natie ontleent van dezelven geenen geringen luister, ook bij buitenlanders, die, door geene vooringenomenheid verblind, de waare verdienste weeten op prijs te schatten. Volgens de orde des tijds, in welke zij geleefd heb-

hebben, zullen wij hunne leevensbijzonderheden verhaalen. De eerste die ons voor koomt, is

Vossius, (gerardus) gebooren te *Borkelo*, een ſteedtje in Gelderland. Naa zijne letteroeffeningen te hebben voleindigd, wierdt hij, als belijdenis doende van den Roomſchen Godsdienst, Proost te *Tongeren*, voorts Pauslijke Protonotaris, en Doctor in de Godgeleerdheid. De roem eener wijduitgeſtrekte geleerdheid ging hem met reden naa, als zijnde hij niet ſlegts in de Griekſche en Latijnſche taalen grondig ervaren, maar ook in de ſchriften der Kerkvaderen zeer beleezen. Hij overleedt te *Luik*, op den vijfëntwintigſten Maart des Jaars 1609. Onder andere werken heeft hij geſchreeven *Rhetoricæ Artis Methodus*.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belg.*

Vossius, (joannes) een bloedverwant des voorgaanden, en, even als deeze, uit een aanzienlijk Geldersch Geſlagt geſprooten, wierdt te *Roermond* gebooren. Hij was in den Roomſchen Godsdienst opgevoed, en deedt daar van belijdenis, tot den tijd toe, dat Prins WILLEM DE I, in den Jaare 1572, zijne geboorteſtad bemagtigde. Thans begaf hij zich na *Heidelberg*, om 'er zijne letteroeffeningen verder voort te zetten, en wierdt 'er, eerlang, tot Leeraar onder de Hervormden aangeſteld. Doch vermits de Keurvorst LODEWYK in die Stad geene andere Predikanten wilde dulden, dan die van de Augsburgſche Confeſſie belijdenis deeden, was hij genoodzaakt, zijn ampt neder te leggen. Vossius begaf zich daarop na *Holland*. Hier wierdt hem het Leeraarampt aangebooden te *Veurne*; welke ſtandplaats hij, eerlang, met die van *Dordrecht* verwisſelde, alwaar hij, in den Jaare 1635, zijne dagen eindigde. Hij liet eenen Zoon naa, den alom vermaarden,

Vossius, (GERHARDUS JOHANNES) die zich, in onderscheiding van den boven vermelden, GERHARDUS JOHANNIS, zo veel als *Johanneszoon*, liet noemen. In den Jaare 1577 was hij te *Heidelberg* gebooren. Al vroeg liet hij eene ongemeene sucht voor alle takken van Geleerdheid blijken. Ingevolge daar van bezogt hij verscheiden Hoogeschoolen, en deedt ook, naar de gewoonte dier tijden, eene reize buitenslands, om kennis te maaken met Geleerden van onderscheiden landaart. Vervolgens ging hij zijn verblijf houden te *Leiden*, alwaar hij, met zo goeden opgang, eenige Studenten afzonderlijk onderwees, dat de Magistraat van *Dordrecht* daar door bewoogen wierdt, om hem tot Rektor van het Latijnsche School aldaar te beroepen. Niet lang bekleedde hij dien post. Door aanbeveeling van den Heer HUGO DE GROOT, wierdt hem, in den Jaare 1615, het Regentschap van het Staaten Kollegie te *Leiden* opgedragen. Men weet, hoe de Kerkelijke geschillen in de Nederlanden, ten deezen tijde, meer en meer velds begonnen te winnen. Vossius, hoewel niet onmiddelijk in die geschillen betrokken, wierdt, nogthans, bij veelen gehouden voor eenen voorstander der gevoelens, die door de Remonstranten bijzonderlijk gehandhaafd wierden. En, inderdaad, niet ongegrond zal dit vermoeden geweest zijn, indien UITENBOGAART 's Mans gevoelens in het waare licht hebbe voorgedraagen, in de volgende Aantekening in zijn Dagregister, op den twintigsten Maart des Jaars 1615. „ Vossius" (dus schreef die Haagsche Kerkleeraar) „ staat „ de vijf Artikelen (der Remonstranten) toe; ook de her„ ziening van de Confessie en den Catechismus; en het ge„ zag der Overheid in Kerkelijke zaaken. De beschrijving „ van het Geloof, in den Catechismus, keurt hij niet goed. „ Hij ontkent dat 'er iet weezenlijks is in de Erfzonde. „ De volstrekte noodzaaklijkheid der Genoegdoeninge staat „ hij niet toe. Eene maatige vrijheid van profeteeren vindt „ hij goed." Daarenboven betuigde hij, onder zijne gemeenzaame vrienden, zijn ongenoegen over en afkeuring van het gedrag der Contraremonstranten, die zich van de Remonstranten, ten deezen tijde, meer en meer begonnen af te zonderen. Bij dit alles kwam, dat Vossius, op aanraaden van

HUGO

HUGO DE GROOT, een Werk hadt in 't licht gegeeven, *Hiſtoria Pelagiana*, of de *Geſchiedenis der Pelagianery* getiteld. Een Werk, hoewel met veel gematigdheids geſchreeven, welk hem het misnoegen veeler Godgeleerden, op den halze haalde, naardien uit hetzelve ten klaarſte bleek, dat de vroegſte Christenen geheel andere denkbeelden voedden, dan bij veele heete drijvers der thans betwiste leerſtellingen gekoesterd wierden. Zijnen Opdragtbrief aan den Leezer, voor de gemelde *Hiſtoria Pelagiana* geplaatst, beſluit vossius met de volgende bede, den geest van gematigdheid ademende; „ dat God allen Christenen, met naame den geenen, die over „ de Republiek en de Kerk waren geſteld, met de liefde „ voor den zuiveren Godsdienst meer en meer wilde begenadigen; dat de eenvoudige waarheid, in ſpijt van de „ poorten der helle, mogt triumfeeren; dat de broederlijke „ liefde mogt wederkeeren; en dat 'er, na het uitſluiten „ van Geweetensdwang aan de eene, en van losbandigheid „ aan de andere zijde, eene gematigde vrijheid van profeteeren mogt groeien en bloeien." Bij dit alles voege men nog, eindelijk, de vriendſchap, welke vossius niet ſlegts met den Heer HUGO DE GROOT, maar ook met verſcheiden der geleerdſte en voornaamſte Remonſtranten onderhieldt, en men zal, de geſteldheid dier tijden in aanmerking genomen zijnde, het niet vreemd vinden, dat vossius, eerlang, het ongeval bejegende, om van zijn Regentſchap verlaaten te worden. Dit viel voor in de maand Julij des Jaars 1619, naa dat hij dien post ruim vier jaaren bediend hadt. De vermaarde CASPAR BARLÆUS, Onderregent in het Staaten Kollegie, was eenige weinige dagen vroeger afgezet. Aan vossius wierdt tevens verbooden, kostgangers te houden, of eenige jongelingen binnenshuis te onderwijzen; terwijl, daarenboven, de Kerkelijken hem veele onaangenaamheden berokkenden, en alzo den dierbaare tijd, welken de geleerde man aan het zamenſtellen van doorwrogte geſchriften hadt kunnen beſteeden, ten onbruik maakten.

Van geen langen duur was het amptlooze leeven van vossius. Hoewel hij, geduurende zijnen ſtilſtand, verſcheiden zeer voortreffelijke Werken in het licht gaf, was men, even-

wel, van oordeel, dat het licht zijner geleerdheid tot op een verderen afstand deszelfs straalen zou verspreiden, indien men hem, van nieuws, het Hoogleeraarsgestoelte deedt beklimmen. Men droeg dan het onderwijs in de Welspreekendheid aan hem op, doch onder voorwaarde, van niets te zullen leeren of schrijven tegen de vaststellingen van het Dordrechtsche Sijnode. Met zo veel lofs bekleedde vossius dien post, en wierdt zijn naam dermaate rugtbaar door de geleerde waereld, dat, in den Jaare 1624, het Hoogleeraarampt in de Geschiedenissen, aan de Engelsche Universiteit te *Cambridge*, hem wierdt opgedragen. Op verzoek van 's Lands Staten weest hij thans, gelijk ook twee jaaren later, deeze aanbieding van de hand. En, inderdaad, niet zonder reden wierdt hem zulk een verzoek gedaan. Edelen en aanzienlijken, uit allerlei gewesten, vloeiden thans te *Leiden* zamen, om den Grooten GERARDUS JOHANNES VOSSIUS te hooren. 't Was insgelijks omtrent deezen tijd, dat vossius, op verzoek van hun Ed. Gr. Mogenden, eene Latijnsche en Griekse Spraakkunst, ten dienste der Nederlandsche Schoolen, opstelde. Ook toonden de Engelschen, dat zij, hoewel in hun aanzoek kwalijk geslaagd, nogthans de waare verdienste wisten te erkennen en te beloonen. In den Jaare 1630 begiftigden zij vossius met eene Kanunnikdij te *Kantelberg*, met het zeldzaam verlof om buitenslands daar van de opkomsten te mogen genieten. Volgens Resolutie van de Staaten van Holland van den dertigsten April des zelfden jaars, ontving vossius, ten deezen tijde, eene vereering van zeshonderd guldens, voor de Opdragt van zijne *Institutiones Poëticæ*, en, zo als de Resolutie luidt, *ter zaaken van voorige dienſten.*

De Wethouderschap van *Amsterdam*, in den Jaare 1631 het besluit hebbende genomen tot het oprichten van een Doorluchtig School, in haare Stad, beriep onzen vossius tot Hoogleeraar in de Geschiedenissen; te gelijk den voorheen gemelden CASPAR BARLÆUS, nevens hem weleer te *Leiden* afgezet, tot Hoogleeraar in de Welspreekendheid. Met veel lofs, en onder het vervaardigen van een aantal Werken van verschillenden inhoud, in welke een schat van Geleerdheid

heid verborgen legt, bekleedde VOSSIUS zijnen post te *Amsterdam*, tot in den Jaare 1650, wanneer hij, der dagen zat, en afgeslooft van aanhoudenden letterarbeid, zijne dagen eindigde, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren. Eene lijst van 's Mans Werken kan men bij HALMA vinden. Zij zijn gezamentlijk, in zes vrij zwaare Boekdeelen in folio, te *Amsterdam* gedrukt. VOSSIUS was gehuwd met ELIZABETH JUNIUS, Dogter van den vermaarden Leidschen Hoogleeraar FRANCISCUS JUNIUS. Bij dezelve hadt hij verscheiden kinderen verwekt; van de meesten derzelven zullen wij afzonderlijk verslag doen. Hier teekenen wij aan, dat zijn oudste Zoon, JOHANNES genaamd, die in *Engeland* studeerde, om zijn slegt gedrag eene reize na de Oost-Indiën ondernam, en aldaar overleedt; dat zijne Dogter CORNELIA, die zes onderscheidene taalen verstondt, in het Ys ongelukkig omkwam; dat eene tweede Dogter, JOHANNA genaamd, gelijk ook een zijner vijf Zoonen, met naame GERHARDUS, door een vroegtijdigen dood wierden weggerukt. Van zeven volwassen kinderen, was ISAACUS de eenige, die hem overleefde. Hoewel hem deeze slagen gevoelig troffen, verdroeg VOSSIUS nogthans dezelve met godvrugtige gelaatenheid.

VOSSIUS, (DIONYSIUS) zoon van den bovengemelden GERHARDUS JOHANNES, een wonder van Geleerdheid, en die, ware hem een langer leeven gegund, zijnen Vader, zo niet overtroffen, immers evenaard zoude hebben. Op den twaalfden Maart des Jaars 1612 wierdt hij te *Dordrecht* geboozen. Behalven zijnen Vader, was DANIEL HEINSIUS, zijn eerste leermeester in de taalen en Romeinsche Geschiedenissen. Reeds zo vroeg als in den ouderdom van tien jaaren was hij in het Grieksch zoer bedreeven, en hadt de meeste Schrijvers in die taale geleezen, of uittrekzels daar van vervaardigd. Van hier dat hij op dien ouderdom na het Hoogeschool te *Leiden* wierdt gezonden, om 'er zich, in die spraake, onder JOHANNES MEURSIUS, verder te oeffenen. Ten aanzien van de Hebreeuwsche, Syrische en Chaldeeuwsche taale, bediende hij zich van het onderwijs van CONSTANTINUS L'EMPEREUR en THOMAS ERPENIUS; en van het Arabisch, van de onderrigtin-

gen

gen van JACOBUS GOLIUS. Reeds op zijn veertiende jaar had hij alle de boeken van het Oude Verbond in het Hebreeuwsch geleezen; en, op zijn zestiende jaar, in de kennis van het Arabisch zo groote vorderingen gemaakt, dat hij het Woordenboek van RAPHALENGIUS met vermeerderingen in het licht gaf. Zedert begaf hij zich tot de beoefeninge van de Armenische, Ethiopische en verdere Oosterſche, gelijk ook van verſcheiden Europiſche, als de Italiaanſche, Spaanſche, Franſche, Engelſche en andere talen. Om aangaande de Kerkgebruiken der Jooden te nauwkeuriger onderrigt te worden, maakte hij veel werks van de Talmudiſche en Rabijnſche ſchriften; ten welken einde hij eenen geleerden Jood, MANASSE BEN ISRAËL genaamd, tot zijnen leermeester nam. Zeker Werk, in de Spaanſche taal geſchreeven, vertaalde VOSSIUS in het Latijn, onder den titel van *Conciliator veteris Synagogæ*; het heeft ten oogmerke, om eenige plaatzen uit het Oude Verbond, die met elkander ſchijnen te ſtrijden, over een te brengen. Onder dit alles deedt VOSSIUS, in gezelſchap van zijnen Vader, een reisje na *Engeland*, om 'er kennis te maaken met eenige Geleerden, en de twee vermaarde Hoogeſchoolen, in dat Koninkrijk, te bezoeken. Zedert ondernam hij de Overzetting der Jaarboeken van EVERARD VAN REYD, en vertaalde dezelve in fraai Latijn. Zijn plan hieldt in, om 't geen na den dood van REYD, tuſſchen den Koning van *Spanje* en de Algemeene Staaten was voorgevallen, tot op zijnen leeftijd te vervolgen. Terwijl hij met de gemelde Overzetting bezig was, wierdt hem de aanbieding gedaan, door een man van groot aanzien, om hem op eene reize na *Conſtantinopole* te verzellen. Ondanks de gunſtige voorwaarden, hem aangebooden, wees hij dezelve van de hand, vermits zijn Vader daar toe niet konde bewilligen. Om de zelfde reden weigerde hij ook het voordeelig beroep aan te neemen, 't welk hem, aan het nieuw opgerichte Hoogeſchool te *Derpt*, in *Lijfland*, wierdt opgedraagen. De Kanzelier dier Univerſiteit hadt hem het Hoogleeraarampt in de Geſchiedenisſen en Welſpreekendheid, op zeer gunſtige voorwaarde en met eene allervriendlijkſte uitnodiging, opgedraagen. Niettemin beſloot hij naderhand tot eene reize na *Zweeden*,

den, daar toe uitgelokt, om dat hem de vrije toegang tot de Staatspapieren van dat Koniąkrijk was toegezegd, en hij de belofte hadt ontvangen, om dezelve, ter plaatze alwaar hij goedvondt, zelf in zijn eigen Vaderland, tot het zamenſtellen der Zweedſche Geſchiedenisſe, te mogen gebruiken. Terwijl hij zich tot de reize gereed maakte, wierdt hij van eene ziekte overvallen, die hem, op den vijfëntwintigſten October des Jaars 1633, uit het leeven rukte, in den ouderdom van ruim eenëntwintig jaaren. Zijn aanhoudend letterblokken wierdt voor de oorzaak zijner ziekte, en alzo van zijnen vroegtijdigen dood gehouden. Onder de nagelaatene papieren van VOSSIUS vondt men eene Latijnſche Overzetting der Verhandelinge van den Jood MAIMONIDES, *over de Afgoderij*, nevens aantekeningen op dezelve. Zijn broeder ISAACUS heeft dezelve, nevens een berigt van 's Geleerden *Mans* leeven, in het licht gegeeven.

VOSSIUS, (ISAACUS) broeder van den voorgaanden, en Zoon van GERHARDUS JOHANNES, te *Leiden*, in den Jaare 1618, gebooren, verdient insgelijks eene aanzienlijke plaats onder de Geleerden van zijnen tijd. Reeds op zijn zeventiende jaar was hij zo verre in het Grieksch gevorderd, dat hij de plaatzen, in het Werk van zijnen Oom FRANCISCUS JUNIUS, *de Pictura Veterum*, in die taale aangehaald, in het Latijn overzette. Ruim twintig jaaren oud zijnde, ondernam hij eene reize door *Engeland*, *Frankrijk* en *Italie*, op welke hij veele Handſchriften, onder andere van de Brieven van IGNATIUS, en eenige Stukken tot de Aardrijkskunde van PTOLEMÆUS betrekkelijk, verzamelde. In den Jaare 1643 leide hij een bezoek af te *Parijs*, bij den Heer HUGO DE GROOT, die hem zeer gunſtig ontving. In het volgende jaar keerde hij van zijne uitlandigheid te rug. Naa dat VOSSIUS, in den Jaare 1646 de Brieven van IGNATIUS ter Drukperze gegeeven, en nog eenige andere lettervrugten hadt voortgebragt, vertrok hij in den Jaare 1648, na *Zweeden*, op aanzoek van Koninginne CHRISTINA. Zo veel behaagen vondt VOSSIUS in zijn verblijf in het gemelde Koninkrijk, dat hij het Hoogleeraarampt te *Amſterdam*, hem in de plaats van

wijlen

wijlen zijnen Vader opgedragen, van de hand wees. Doch van geen zeer langen duur was dit genoegen. SALMASIUS kwam, eerlang, insgelijks in *Zweeden*; en voor zo veel deeze een geslagen vijand, was van NICOLAUS HEINSIUS, was zulks genoeg om VOSSIUS een vriend en voorstander van dien Geleerde, in dit ongenoegen insgelijks te betrekken. Met geene minder beschuldiging kwam SALMASIUS tegen VOSSIUS ten voorschijn, dan dat hij CARTESIUS door vergif hadt van kant geholpen, en diergelijk eenen toeleg op zijn leeven hadt gesmeed; dat voorts VOSSIUS de adelijke geboorte van SALMASIUS in twijfel getrokken, en hem voor eenen geleerden bedrieger hadt gescholden. Door dit alles wist SALMASIUS, die buiten dat een goed Hoveling was, de Koningin CHRISTINA dermate tegen VOSSIUS op te zetten, dat hij welhaast van zijnen post van Opziener der Koninklijke Boekerije verlaaten, en genoodzaakt wierdt, het Koninkrijk te ruimen. Hoewel hij dit met geduld verdroeg, gevoelde hij, egter, een leevendigen spijt, dat hij zijne aantekeningen en papieren in *Zweeden* hadt moeten agterlaaten.

VOSSIUS keerde nu in zijn Vaderland te rug, alwaar hij, in den Jaare 1658, POMPONIUS MELA in het licht gaf. Voorts floot hij eenigen tijd met eenen pennestrijd tegen JACOBUS GRONOVIUS, welken hij, in vergelding, eene menigte geleerde scheldnaamen na het hoofd worp. Intusschen was de vermaardheid zijner wijdstrekkende geleerdheid een Franschen Hove doorgedrongen; weshalven Koning LODEWYK DE XIV, in den Jaare 1662, door zijnen Staatsdienaar COLBERT, hem een Jaargeld deedt aanbieden. Ook trok hij eene jaarlijksche wedde van de Staaten van Holland; doch van dit laatste wierdt hij ontzet, toen hij weigerde, eene Historie te schrijven van den Oorlog tusschen *Engeland* en de Algemeene Staaten. Hierom besloot VOSSIUS zich na *Engeland* te begeeven. Zijn eerste Werk, welk hij aldaar schreef, en in den Jaare 1672 te *Londen* deedt drukken, was eene Verhandeling over de *Sibillijnsche Godspraaken* (*de Oraculis Sibyllinis*). Hij zogt daar in te bewijzen, dat de gemelde Godspraaken niet door eenen Christen verzierd, maar eerst door eene Heidensche pen opgesteld, en vervolgens door de Christenen ver-

vervalscht waren. Ook schreef hij een Werk, waarin hij de voortreffelijkheid der Griekſche Vertaalinge van het Oude Verbond, gemeenlijk die der Zeventigen genaamd, boven den Hebreeuwſchen text zogt te beweeren. Intusſchen hadt VOSSIUS zijn verblijf genomen te *Windſor*; alwaar hem eene Kanunnikdij was opgedraagen. Hier gaf hij de Latijnſche Dichters CATULLUS, JUVENALIS en PETRONIUS met zijne Aantekeningen in het licht; doorvlegtende dezelve met Aanmerkingen, gelijkſoortig aan zijne losbandige leevenswijze. Men heeft naamelijk opgemerkt, dat VOSSIUS den Godsdienst geen goed hart toedroeg, en, ondanks zijne Kerkelijke bediening, bestendig weigerde, het Avondmaal te vieren. Men bragt hem onder 't oog, dat indien hij al zulks niet wilde doen uit godsdienſtige beginzelen, en uit overtuiging, hij het ten minſten behoorde te doen om zijne Kanunnikdij te bewaaren. Hoe 't zij, hij bleef in het bezit daar van, tot aan het einde van zijn leeven, 't welk voorviel, te *Windſor*, op den twintigſten Februarij des Jaars 1688, het zeventigſte jaar zijns ouderdoms. Hij liet eenen grooten ſchat van Handſchriften en geſchreevene Papieren naa.

VOSSIUS, (FRANCISCUS) insgelijks een Zoon van GERARDUS JOANNES, wierdt tot de Regtsgeleerdheid opgeleid; den trap van Meester in die waardigheid beklommen hebbende, bekleedde hij den post van Advokaat in *'s Graavenhage*. Zijn leeven was van korten duur. Eene ongelukkige echtverbintenis deedt hem aan het kwijnen ſlaan, welke in een vroegtijdigen dood eindigde; tot groot leedweezen van zijnen Vader, die hem teder beminde. FRANCISCUS VOSSIUS was geen onbevallig Latijnsch Dichter; ten bewijze daar van kunnen dienen zijne *Carmina Panegyrica Victoriæ Navalis, auſpiciis Ordinum foederati Belgii, ductuque Martini Harprechti Trompii, partæ.*

VOSSIUS, (GERARDUS) een andere broeder des laatstgemelden, insgelijks door een vroegtijdig afſterven zijnen Vader en der geleerde waereld ontrukt, gaf, in zijne vroege jeugd, eene proeve van zijne vorderingen in de Latijnſche

Let-

Letterkunde; in zijne Aantekeningen over VELLEJUS PATERCULUS.

VOSSIUS, (MATTHÆUS) de laatſte der Zoonen van den vermaarden meermaalen genoemden GERARDUS JOANNES, leide zich inzonderheid toe op de kennis der Vaderlandſche Geſchiedenisſen. Van hier dat hij met de waardigheid van Hiſtorieſchrijver der Staaten van Holland en Weſtfriesland wierdt vereerd. Dat deeze bij hem iets meer dan een bloote titel was, blijkt uit zijne *Annales, Hollandiæ et Zeelandiæ*, in Negentien Boeken, door zijnen broeder ISAACUS, naderhand met een Twintigſte Boek vermeerderd, en door NICOLAUS BORREMANS, onder den titel van *Jaarboeken van Holland en Zeeland*, in het Nederduitsch overgebragt.

VREEBURG; zie beneden op het Art. UTRECHT. (*de Stad*)

VREELAND, eene Heerlijkheid, in het Sticht van *Utrecht*, tuſſchen de Dorpen *Loenen* en *Nichtevegt*, ter wederzijden van de *Vecht*, die dezelve in twee deelen onderſcheidt. Haare uitgebreidheid vinden wij op vijfhonderdveertig Morgens begroot. In den Jaare 1748 telde men 'er honderdtwintig Huizen.

VREELAND, (*Het Dorp*) in de bovengemelde Heerlijkheid, en voor het grootſte gedeelte aan den rechter oever van de *Vecht* gelegen, is zeer vermaaklijk, zo om den lommerrijken oord, als om den veelvuldigen doortogt van Vaartuigen en Schepen. Al wat te *Muiden* binnen loopt, den wil hebbende na het Sticht van *Utrecht* en hooger op, moet langs en voorbij *Vreeland* vaaren. De Kerk is klein, en heeft eenen Toren, met een laagen ſpits gedekt. Reeds op het Jaar 1250 wordt dit Dorp vermeld, als door HENDRIK VAN VIANDEN, Biſchop van *Utrecht*, tot eene Stad verklaard; waar voor het, zedert, een langen tijd, en nog in den Jaare 1536, door de Staaten van *Utrecht*, erkend is geworden. Door verzuim der burgers, en, veelligt, door onvermogen om dezelve te kunnen handhaaven, wierden, allengskens, de ſtedelijke Voorregten verlooren.

VREE-

VREELAND, (*Slot van*) bij, of liever in het Dorp van dien naam gelegen, van ouds zeer vermaard, en een wijd-uitgeſtrekt gebouw, gelijk duidelijk is af te leiden uit de wijde en breede dubbele Graften, nog heden voorhanden, binnen welke het beſlooten lag. Het wierdt door Biſchop HENDRIK VAN VIANDEN, omtrent het midden van de Dertiende Eeuwe, geſtigt, gedeeltelijk uit den buit, dien hij in de *Veluwe* behaalde, gedeeltelijk uit het geld van een landgoed, bij *Utrecht* gelegen, welk hij ten dien einde verkogt. Het was zo ſterk, dat Heer GYSBREGT VAN AMSTEL, na 't Biſchops dood, in 't Jaar 1268, het een langen tijd vruchteloos belegerde. Eenige jaaren daar na verpandde Biſchop JAN VAN NASSAU, tot groot ongenoegen van de ingezetenen der Provincie, hetzelve aan dien Heere, welke de Stigtſchen, en inzonderheid de burgers van *Utrecht*, door het leggen van eene nieuwen tol op den Vegtſtroom, bezwaarde. Doch het Slot wierdt hem naderhand weder ontweldigd, door FLORIS DEN V, *Graave van Holland*, die, op verzoek van die van *Utrecht*, hetzelve belegerde en innam, na dat de Amſtelſche benden door de Zeeuwen geſlagen waren. Het Slot kwam derhalven, na het ſluiten van den vrede, wederom aan den Biſchop van *Utrecht*. Doch Biſchop JAN VAN BIEST verpandde hetzelve, in den Jaare 1327, op nieuw, aan Graave WILLEM DEN III, voor zeevenëndertighonderd ponden zwarten tournoois. Wanneer Biſchop JAN VAN ARKEL, zich, in den Jaare 1356, met Hertoga WILLEM VAN BEYEREN bevredigde, mits de gemelde ſomme wederom van hem opgebragt zou worden, wierdt ook dit Slot aan den Biſchop afgeſtaan. Het ſchijnt, dat de Stad *Utrecht* den Biſchop daar toe eenig geld verſchooten heeft, waar voor hij, in 't jaar 1363, beloofde, het Slot nooit van het Stigt te zullen vervreemden. Doch de volle betaaling agter, en het Slot in de magt der Stigtſchen blijvende, eischte Hertog ALBREGT VAN BEYEREN hetzelve, in 't Jaar 1370, te rug van Biſchop JAN VAN VERNEBURG, die het aan den Heere VAN LOENERSLOOT verpand hadt. Zijn opvolger, Biſchop ARNOLD, gaf het Slot ter bewaaringe aan zijnen Neeve, ZWEDER VAN GAASBEEK, *Heere van Putten*, onder beding, dat hij het nimmer van

het Stigt vervreemden zou. Intusschen drong Hertog ALBRECHT aan op de voldoening van de opgeschootene somme; 't welk ZWEDER VAN GAASBEEK noopte, om in den oorlog, hier op tusschen de Hollanders en Stigtschen ontstaan, Hollandsche bezetting in te neemen. Doch, bij den zoen, in 't Jaar 1375, tusschen den Hertog en den Bisschop gemaakt, wierdt het Slot den Stigtschen wederom afgestaan, mits dat ZWEDER VAN GAASBEEK het zou blijven bewaaren, tot dat hij van de penningen, daar op verschooten, voldaan zou zijn. Men meent, dat de somme, door hem aan 't Slot ten koste gelegd, naderhand door de Stad *Utrecht* ten grooten deele voldaan is geworden; immers de Stad stelde, in 't vervolg, eene Kastelein aan, alleen met goedvinden van den Bisschop. Het Slot *Vredeland* stondt nog ten tijde van HENDRIK VAN BEVEREN, die in 't Jaar 1524 Bisschop van *Utrecht* wierdt. Hij lag 'er een Slotvoogd op; maar het verviel van tijd tot tijd, door de menigvuldige aanvegtingen, welken het onder zijne regeering hadt uitgestaan. Eindelijk wierdt het, in den Jaare 1529, op bevel van Keizer KAREL DEN V, afgebroken, en het puin gebruikt tot den opbouw van 't Kasteel *Vredenburg* binnen *Utrecht*. Het wierdt, egter, in 't Jaar 1680, op het aanhoudend verzoek van den Heer VAN ZUILEN, voor een Ridderhofstad verklaard, waar uit de bezitter in 't Lid der Edelen zou mogen beschreeven worden.

Zie MATTHÆUS, *de Jure Gladii*; J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

VREESWYK, anders *de Vaart* genaamd, eene Hooge Heerlijkheid, in het Overkwartier van het Sticht *Utrecht*. De Heerlijkheid paalt, Westwaarts, aan den *Yssel*, en strekt zich, van *de Lek* af, omtrent een half uur gaans, Noordwaarts aan, na de Stad *Utrecht*. Volgens besluit der Staaten van *Utrecht*, van den zevenden Maart des Jaars 1677, is *Vreeswijk*, als eene hooge en vrije Heerlijkheid, aan Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad *Utrecht* als eene vrijwillige gifte opgedragen; zijnde, kort daar naa, dit Staats-

beſluit, door den Sekretaris van hun Edel Mogende, bezegeld, en leggende in een zilveren vergulde doos, aan Heeren Burgemeesters ter hand geſteld. Diensvolgens ſtelt de Stad in de Heerlijkheid eenen Drosaard en Kastelein aan, die flegts voor een bepaalden tijd dien post bekleed, en aan de Stad eene jaarlijkſche Recognitie of Erkentenis moet betaalen. Hij is gemeenlijk een Lid van de Vroedſchap der Stad, hoewel hij, volgens beſluit van den Jaare 1704, gedúurende zijne bediening, geene zitting in de Vroedſchap mag hebben. De uitgebreidheid der Heerlijkheid vinden wij op achthonderd en tweeënzeventig Morgens begroot, en het getal der Huizen op ruim honderdtwintig.

VREESWYK, (*Het Dorp*) insgelijks *de Vaart* genaamd, haar een Kanaal of de wijde en diepe Vaart, uit de Lek tot aan de Stad *Utrecht* gegraaven, die ook den naam van *Vaarſchen Rijn* draagt. De naam van *Vreeswijk* was reeds vroeger bekend. Het Dorp legt tegen den Lekdijk, recht tegenover de Stad *Vianen*, op eenen afſtand, in eene rechte lijn gemeeten, van niet meer dan ruim tweehonderd Roeden. *Vreeswijk* is een tamelijk fraai Dorp, beſtaande geheel uit ſteenen Huizen, zommige van welke, zo door hunne hoogte als anderzins, merkelijk aanzien hebben. De Hervormde Kerk, in den Jaare 1681 geſtigt, is een Kruisgebouw, pronkende met een ſcherpen ſpits. Van ouds plagt hier een ſterk Slot of Kaſteel te leggen, *Gildenburg* genaamd, om dat het op kosten van de Gilden der Stad *Utrecht* was gebouwd. Het diende meermaalen tot eenen twistappel, gedúurende de binnenlandſche verdeeldheden. Van hier, misſchien, of wel dat de aanleiding der eerſte ſtigtinge verdweenen was, dat men het altengskens heeft laten vervallen. Tegenwoordig zijn 'er geene zigtbaare overblijfzels van voorhanden. Te *Vreeswijk* leggen drie vrij zwaare Sluizen in den Lekdijk; zij dienen ter doorſchuttinge der Vaartuigen, welke na of uit de Lek voorbij de Stad *Utrecht* vaaren. Dit geeft aan de Plaatze een merkelijk vertier, aangezien het overgroot getal van binnenlandſche Schepen, welke, langs deezen weg, de Lek en den Rhijn bevaaren. Daarenboven heeft men hier

een Veer, aan 't welk Rijtuigen, Paerden en Menſchen over de Lek gezet worden. Alle uuren vertrekt eene Jaagſchuit van *Utrecht* na *Vreeswijk*. Wij teekenen hier nog aan, dat dit Dorp de geboorteplaats geweest is van SAMUEL THEODOTUS, anders ÆGIDIUS HAFHAKKER genaamd, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Keulen*, Schrijver van een *Hiſtorisch Verhaal* van den oorſprong en voortgang der geſchillen tuſſchen de Remonſtranten en Contraremonſtranten, in den Jaare 1618 in 't licht gegeeven.

Zie *Tegenw. Staat van Utrecht.*

VRIENTIUS, (MAXIMILIAAN) of DE VRIENDT; zie op het Art. VEERE.

VRIES, (TJERK HIDDESZ DE) wiens Vader was HIDDE SJOERDS, is geboren op den zesden Augustus des Jaars 1622, te *Sexbierum*, een Dorp niet ver van Zee, in 't Kwartier *Westergo* van Friesland, en nabij *Harlingen*. Zijne Ouders, ſchoon van geenen hoogen ſtaat, wierden egter onder de landluiden voor ten eenemaal braaf en onbeſproken gehouden; en dus hadt onze DE VRIES, naa dat hij door zijne verdienſten tot hooger aanzien bevorderd was, geene reden altoos om over zijne afkomst zich te ſchaamen.

De plaats zijner geboorte zelve gaf hem eenige gelegenheid, om zich reeds vroeg aan 't zeegezicht te gewennen, en daar door veele van die akelige denkbeelden te verbannen, of te belachen, met welke zo veelen zijn ingenomen, die, dieper landwaarts in gebooren en opgevoed, van alles wat naar zee gelijkt, eenen diepen afkeer hebben, en op het woord zelfs bijkans een koude huivering gevoelen.

Hoe oud ondertuſſchen onze DE VRIES ware, toen hij zich het allereerst, ter voldoeninge zijner begeerte, van land na zee begaf, en langs welke trappen hij tot dien van eenig bewind zij opgeklommen, valt, bij gebrek aan aantekeningen, met volle zekerheid niet te melden.

Vast gaat het dat onze DE VRIES al vrij jong moet verkoozen hebben zijn geluk ter zee te beproeven, om dat hij zich niet in den Zeedienst ten oorlog begeeven heeft, dan naa dat hij vooraf een geruimen tijd ter Koopvaardij gevaaren, en in hoedanigheid van Schipper meer dan eenen togt gedaan hadt. Of nu eigen verkiezing, dan aanzoek van anderen hem bewoogen hebbe, om van de Koopvaardij af te zien, en in dienst van 't sterk geprangde Vaderland ten oorlog te gaan vaaren, vindt men ook al niet met vereischte naauwkeurigheid gemeld; maar wel dat hij, hier toe beslooten hebbende, nimmer de verwachting te leur stelde, welke zijne Bevorderaars met veel reden wegens hem hadden opgevat. De anderszins ongelukkige Zeeslag, die op den 13 April van den Jaare 1665 tusschen de Engelsche en Staatsche Vlooten is voorgevallen, strekt hier van zelfs ten spreekenden bewijze, waarom het niet buiten den haak zal zijn, dit wat omstandiger, hoewel beknoptelijk, volgens ons bestek, te vertoonen.

De Staatsche Vloot, welke onder het Opperbevel van den Lt. Admiraal Generaal, JAKOB VAN WASSENAAR, *Heere van Obdam*, uit *Texel* was in Zee geloopen, bestondt uit vijf Esquaders, waar van het laatste gekommandeerd wierdt door den L. Admiraal STELLINGWERF, ook een Fries, voerende het Schip *de Zevenwouden*, gemonteerd met zestig stukken, en driehonderd man. In dit Smaldeel voerde onze DE VRIES als Kapitein het Oorlogschip *de Elf Steden*, op hebbende eenëenveertig stukken, en tweehonderdvijfëndertig man: en in dien reeds gemelden ongelukkigen Zeeslag, waarin de braave WASSENAAR, door eigen kruid, met zijn schip in de lucht vloog, en dus ongelukkig sneuvelde, zonder dat het met zekerheid te bepaalen zij, wat eigenlijk dit ongeluk veroorzaakt hebbe, was hij de Seconde van den Lt. Admiraal STELLINGWERF, en kweet zich derwijze van zijnen pligt, dat dit gevegt, naar de hoogste waarschijnlijkheid, niet zo ongelukkig voor den Staat ware uitgevallen, zo alle Bevelhebbers, even als hij, het algemeene welzijn boven hunne bijzondere veiligheid gewaardeerd, en met waaren heldenmoed behartigd hadden. Een eigenhandige brief, door hem naa dien ongelukkigen scheepsstrijd aan het Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland* gezonden,

zou misschien veelen leezeren niet kwalijk gevallen, wegens 's mans hartige taal en verscheidene daarin voorkomende bijzonderheden. Dan om binnen de paalen van ons bestek te blijven, zal ik 'er slegts een en ander staal uit melden. Naa verhaald te hebben, hoe de Vijand, des nachts voor den dertienden der meergemelde maand, zijn best deedt om bij te koomen, en de wind Zuidelijk liep, ten voordeele der Engelschen, gaat hij aldus voort; „ doen liepen wij tegen haer „ aen, en brachten het zo nae, dat met eenige van ons Es„ quader twee van haer schepen afsneden, daer ik een van „ zo veel gaf, dat hij niet een schoot meer schoot, noch „ niet een man boven bleef." In 't slot van dien brief zegt hij: „ Ik hebbe gisteren bij de Staaten Generaal geweest, „ aan boord van den Admiraal TROMP, die mij schriftelijk „ ordre gegeven heeft, het schadeloos geschotene op het „ spoedigste te repareren, dat zal ik doen. Mijn boegspriet is „ geschoten datter een ander moet wezen, de grote mast „ moet ook verandert zijn, daer steekt een kogel boven in „ 't hart van dezelve mast, maer de oude mast zal voor „ een boegspriet goet gemaekt konnen worden soo 't mij „ toelijkt, vier à vijf stukken van mijn zwaar Canon zijn „ geschéurt en stukken gesprongen."

Men zal, in aanmerkinge van 't gezegde, zich ongetwijfeld niet verwonderen, dat onze DE VRIES, daar veele bevelhebbers, naar evenredigheid van hunne betoonde laf hartigheid en schandelijk pligtverzuim, anderen ten voorbeelde gestraft wierden, zich eerlang tot Lt. Admiraal van *Friesland* bevorderd zag, en nog in September van 't zelfde jaar, in die waardigheid, op het schip *de Steden*, voorzien met zeventig stukken en driehonderd man, het bevel voerde, over het derde Esquader der Vloote, welke met goedvinden van de Gevolmagtigden der Staaten, de Heeren HUIGENS, DE WITT en BOREEL, in drie smaldeelen was verdeeld geworden, voor dat nog de Lt. Admiraal DE RUITER, als Opperhoofd en Admiraal van 's Lands Vloote, bij dezelve hadt konnen aankomen. Wanneer nu deeze onvergelijkelijke Zeeheld in 's Lands Vloot, aan boord van het schip *de Liefde* gekomen, en door de Gevolmagtigden der Staaten verwelkomd was, wierdt wel

de

de Vloot in vier Esquaders verdeeld, doch zonder dat onze DE VRIES daar bij in 't minst benadeeld wierdt; blijvende hem het bevel over 't vierde Esquader, dat uit vierëntwintig ſchepen van oorlog beſtondt, als Luitenant Admiraal aanbevolen, en door hèm, op het ſchip *de Steden*, een geus van de boegſpriet gevoerd.

Nooit ſchoot hij ook te kort in het beantwoorden aan de uitgebreide verpligtingen, welke aan deezen aanzienelijken post onafſcheidbaar verbonden zijn; loffelijk inzonderheid was zijn gedrag, toen de Vloot door den geweldigen ſtorm van dan achtſten September deezes jaars, ten haaren ongelukke verſtrooid, en bijkans in de handen der Engelſchen vervallen was. Want op den dertienden dier maand, met twee Oorlogſchepen en een Brander weder bij de Vloot, toen door den Admiraal DE RUITER in twee Esquaders verdeeld, gekomen zijnde, gaf hij hem berigt, dat hij met zijn ſchip, bezuiden het *Doggerszand*, in den morgen van dien zelfden dag, eerst door twee, en vervolgens door vier Engelſche ſchepen was gejaagd geworden, doch dat dezelve, toen 'er met den middag nog twee andere ſchepen van oorlog bij hem gekomen waren, zich weder na de Engelſche Vloot begeeven hadden; welke, om dat het wat duister was, wel niet met genoegzaame naauwkeurigheid door hem geteld hadt konnen worden, doch naa de begrooting van zijn volk, dat in de ſteng geweest was, uit ongeveer zestig zeilen beſtondt. Op deeze tijding nam de Luitenant Admiraal DE RUITER, ſchoon de Vloot uit niet meer dan negenëndertig ſchepen beſtondt, egter met toeſtemminge der Heeren Gevolmagtigden, het manmoedig beſluit om den Engelſchen het hoofd te bieden. Ook wierdt daar toe alles met der daad in gereedheid gebragt, en de Vloot in drie Esquaders verdeeld, waar van het eerſte door den Lt. Admiraal DE RUITER zelven, het tweede door den Lt. Admiraal KORNELIS EVERTSZOON, en het derde door onzen wakkeren DE VRIES, als Lt. Admiraal, ſtondt gebooden te worden; doch dewijl men, zo door ſtorm als andere beletzelen, verhinderd wierdt bij de Engelſche Vloot te koomen, kreeg onze DE VRIES thans geene gelegenheid, om doorſlaande blijken van zijnen heldenmoed aan den dag te leggen,

en, zulks doende, het Vaderland aan zich te verpligten. En toen men in October deezes jaars eenen aanslag op *Duins* ter uitvoer zocht te brengen, en de Engelsche schepen daar binnen aan te tasten, wierden hij en de Lt. Admiraal EVERTSZOON, met hunne onderhebbende schepen, insgelijks door tegenwind belet, om zich ter bekwaamer tijd op de bestemde plaatzen te laaten vinden, dat anders met eenen gunstigen wind zeer wel hadt konnen geschieden. Dit gaf aan de Engelsche schepen, die in *Duins* lagen, eene gunstige gelegenheid om de op hen afkomende vijanden te ontwijken; zelfs zag men uit onze Vloot, die eerst door tegenwind, en daar naa door stilte, vrij verre beneden de *Goetjing* in de Hoofden vervallen was, drie Engelsche schepen het Noordergat uitloopen, voor dat de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTSZOON en DE VRIES het, al laveerende, zo verre hadden konnen brengen. De Staatsche Vloot, dus voor het Vaderland geen dienst konnende doen, keerde, volgens goedvinden van DE RUITER en andere Vlootvoogden, weder na de Rivier van *Londen*; wanneer bij de Gevolmagtigden en den Lt. Admiraal DE RUITER besloten wierdt, dat de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTSZOON, en onze TJERK HIDDESZ DE VRIES, nog eenigen tijd voor of bij *Martigat*, zich met hunne Esquaders zouden blijven onthouden, om dus alle schepen te konnen aantreffen, welke voor hadden de Rivier van *Londen* in of uit te loopen. Ondertusschen zouden onze DE VRIES en Kapitein CHRISTIAAN ELDERS, met hunne onderhebbende schepen, zich naa verloop van acht dagen, omtrent *Soulsbaay* weder bij de Vlag hebben te vervoegen; doch zo dit door eenen Noordelijken wind niet geschieden konde, zoude de Luit. Admiraal DE RUITER hen met zijne schepen trachten te naderen; wordende den schepen, uit aanmerkinge van den bekrompenen lijftogt en den opkomenden Winter, vrijheid gelaaten, om na de zeegaten van het Vaderland op te zeilen, indien zij, naa verloop van gemelde acht dagen, door mist of storm, van de Vlagge mogten afdwaalen of verstrooid raaken. Eer evenwel de Vloot, waar van zes schepen na Noorwegen, en tien na 't Lands Havenen waren opgezonden, nog van een scheidde, telde men in 't laatst van October nog zeventig schepen in de-

dezelve, en daar van ſtondt het vierde Esquader, zestien ſchepen ſterk, onder het bevel van den Lt. Admiraal DE VRIES, terwijl de drie overige door de Lt. Admiraalen DE RUITER, EVERTSZOON en TROMP, gebooden wierden. Gaarne hadt men nog een kans met de Engelſchen gewaagd, zo zij waren uitgekomen; doch dit niet geſchiedende, en de tijd te verre verloopen zijnde om zonder blijkbaar gevaar langer in zee te blijven, wierdt bij DE RUITER en de andere genoemde Vlootvoogden beſlooten, dat men, te meer om dat men geenen vijand te verwagten hadt, na 't Vaderland zou zeilen, om voor den Winter op te leggen. De Lt. Admiraal DE RUITER gaf daar toe ook met der daad het ſein, op den tweeden November, het welk beſtondt in het laaten waaijen van een Witte Vlag van de Voorſteng, en het doen van drie kanonſchooten. Zo dra was dit teken van ſcheidinge niet gegeeven, of onze Lt. Admiraalen DE VRIES, EVERTSZOON en TROMP, deeden zeven ſchooten, om daar mede der Vloote eene goede reis na 't Vaderland te wenſchen; waar op, ten gelijken einde, door den Heer DE RUITER, met negen ſchooten uit halve kartouwen geantwoord wierdt. Hier op richtte een ieder zijnen koers na de hem aangeweezene haven, en onze DE VRIES, naa buiten *Gaats* affcheid genomen te hebben, den zijnen, met de onderhebbende ſchepen na het *Vlie*: van waar hij eerlang bij zijne Familie in *Friesland* aankwam, en het grootſte gedeelte van den Winter tot genoegen van hem zelven en de zijnen ſleet.

Men denke egter niet, dat deeze tijd in leedigheid van hem wierdt doorgebragt: zulks gehengde ook het beſluit van hun Hoog Mogenden niet: 't zal derhalven niet kwalijk paſſen dat wij den hoofdzaakelijken inhoud van het zelve hier kortelijk melden. Om de toerusting der Oorlogsvloote, waar mede men in 't volgend voorjaar den Engelſchen het hoofd dagt te bieden, te ſpoediger en in beter orde voorttezetten, was ter Vergadering van hun Hoog Mogenden goed gevonden, dat, wegens de drie Kollegien in *Holland* en *Westfriesland* aan den Lt. Admiraal DE RUITER, wegens het Kollegie ter Admiraliteit in *Zeeland* aan den Lt. Admiraal KORNELIS EVERTSZOON, en wegens het Kollegie in *Friesland* aan den

Lt. Admiraal TJERK HIDDESZ DE VRIES, geſchreeven zoude worden, dat zij zich in gemelde Kollegien zouden hebben te vervoegen, en daar een waakend oog over de buitengewoone toerusting, met alles wat daar toe behoorde, te laaten gaan: op dat de orders van hun Hoog Mogenden, zo wegens de Oorlogſchepen, Fregatten, Advijsjagten, Branders, Galjoon tot kondſchap en berging van lijftogt dienende, als andere vereischten, naauwkeurig uitgevoerd en nagekomen mogten worden, en dat zij van deeze hunne verrigtinge, ter behoorlijker tijd, een omſtandig verſlag aan hun Hoog Mogenden zouden hebben te doen. Deeze laſt, welke volgens een nader beſluit van den negenden Januarij des Jaars 1666. aan de gemelde drie Lt. Admiraalen vernieuwd wierdt, bleef bij niemand hunner onuitgevoerd, en wierdt hier door de Vloot tijdig in ſtaat gebragt om Zee te konnen kiezen. Dan, voor dat dit geſchiedde, wierdt 'er op den zesden Maij bij hun Hoog Mogenden een beſluit genomen, bij 't welk DE RUITER tot Opperhoofd der Vloote wierdt aangeſteld, ter wijl onze DE VRIES, zich met de waardigheid van Lt. Admiraal bekleed vindende, het gebied te voeren hadt over de Frieſche ſchepen, die uit elf ſchepen van oorlog en twee branders beſtonden. Wanneer nu het meeste deel der Vloote, op den eerſten en de volgende dagen van Junij, uit *Texel* in Zee was geloopen, kwam de Lt. Admiraal DE VRIES, op den vijfden dier maand bij dezelve, voerende het ſchip *Groot Friſia*, gemonteerd met tweeënzeventig ſtukken, driehonderdveertig Matroozen en vijfënvijftig Soldaaten. De gantſche Vloot, nu uit vijfëntachtig ſchepen en fregatten van oorlog beſtaande, wierdt in drie Esquaders verdeeld, waar van het tweede zou ſtaan onder de orders van de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTSZOON en TJERK HIDDESZ DE VRIES, voerende den wimpel van de voorſteng, en beſtaande uit achtëntwintig ſchepen en fregatten van oorlog. Op den elfden dier maand met de Vloot tuſſchen *Duinkerken* en *Noordvoorland* gekomen zijnde, zag men zich wegens wind en ſtroom, die beide tegen waren, genoodzaakt het anker te laaten vallen. Doch het duurde niet lang of de Engelſche Vloot kwam op de Nederlandſche af; waarom alles, zo goed men konde, tot een treffen in ge-

gereedheid wierdt gebragt. De Lt. Admiraal TROMP raakte het eerst van allen met zijn Esquader in gevegt. Dat van den Lt. Admiraal Generaal DE RUITER, en den Lt. Admiraal VAN NES, bleef 'er niet lang buiten; jammer was het, dat de ſchepen van de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTSZOON en onzen TJERK HIDDESZ DE VRIES, die beide van ijver blaakten, om het voorbeeld van den grooten DE RUITER, ten dienſte van het Vaderland, te volgen, en ter behoudenisſe van hetzelve hun leeven op te zetten, de vijanden te hoog in den wind hadden, om vooreerst bij hen te koomen; doch wanneer hun dit, volgens hunnen wensch, door het wenden der Engelſchen, in den namiddag gelukte, raakten zij, zo wel als DE RUITER en TROMP, met de vijanden in eenen felleu ſtrijd, waarin zich niet alleen KORNELIS EVERTSZOON en onze DE VRIES, maar ook de overige Bevelhebbers en Kapiteinen, op hun voorbeeld, mannelijk kweeten. Het gevegt van deezen dag door den nacht geſcheiden zijnde, wierdt op de drie volgende dagen, van wederzijden, met heldenmoed hervat; en op geenen van dezelven ontzonk onzen DE VRIES de zijne, hoewel de gelegenheid hem niet altoos even gunſtig was om dien te laaten blijken; doch inzonderheid toonde hij dien op den veertienden, of vierden dag van het gevegt. Want als de zege eenen tijd lang in twijfel gehangen, en nu na deeze dan na geene zijde geneigd hadt, en daarenboven de dag ten einde begon te ſpoeden, was DE VRIES geenszins een der laatſten, die, op 't bevel van den Lt. Admiraal Generaal DE RUITER, een einde van 't werk poogde te maaken; nevens andere braave Bevelhebbers, kloekmoedig op den vijand inbreekende, en dus wel degelijk het zijne toebrengende, dat het middelſte gedeelte der Engelſche Vloote, door de onze beklemd, en voorts van vooren en van achteren in diervoegen bevogten wierdt, dat de Engelſchen zich, na een hardnekkig gevegt van anderhalve uur tijds, op de vlugt begaven. Met groote reden derhalven mogt de Graaf DE GUICHE, die zich nevens eenige andere Franſche Heeren van het eerſte aanzien op de Nederlandſche Vloot bevondt, onzen DE VRIES, (bij hem KIERKIDES genoemd, om dat zijn Franſche tong zich, waarſchijnlijk, naar de Frieſche uitſpraak van

TJERK

TJERK HIDDESZ niet wist te buigen) het getuigenis geeven, *dat hij grootelijks deel hadt aan de voordeelen, door de onzen op dien dag behaald.*

Hadt onze DE VRIES door zijne dapperheid en beleid niet weinig toegebragt, tot het behaalen dier roemrugtige zege, welke, in dien hardnekkigen en vierdaagschen zeestrijd, door de onzen op de Engelschen bevogten wierdt, zijne voor het Vaderland en de zijnen al te ontijdige dood bragt insgelijks niet weinig toe tot de nadeelen, welke de Nederlandsche Vloot op den vierden Augustus des zelfden jaars moest lijden. Ons bestek laat niet toe alle de bijzonderheden van dat gevegt te melden. Het zij ons genoeg zo veel van het zelve aan te tekenen als noodig is, om zich 's mans dood als dien van eenen Held te vertegenwoordigen. Naa dat de Lt. Admiraal Generaal DE RUITER de Vloot, welke nu uit achtentachtig schepen van oorlog bestondt, in verwagtinge van een op handen zijnde gevegt, in drie Esquaders verdeeld hadt, in welker tweede onze DE VRIES zich naast den Lt. Admiraal JAN EVERTSZOON geplaatst vondt, wierdt hun beiden de voortogt aanbevolen. Het ontbrak hun aan moed, noch aan getrouwheid, om dien ontvangen last ter uitvoer te brengen, maar gebrek aan wind was oorzaak dat zij niet voor omtrent den middag in gevegt raakten met den voortogt der Engelschen, welke geleid wierdt door den Vice-Admiraal THOMAS ALLEN. Dan schoon zij hier laater kwamen dan zij wel gewenscht hadden, en 's Lands dienst scheen te vorderen, egter kwamen zij 'er, ten aanzien van hun eigen leeven, veel te vroeg; hebbende zij beiden, toen ze op het Engelsch Esquader der Witte Vlagge, van twee zijden, kloekmoediglijk aanvielen, op het bed der eere moeten sterven, en bijkans op gelijke wijze; zijnde zo wel den eenen als den anderen een been afgeschooten, en zij beiden daar aan overleeden. Van hoe veel belang hunne behoudenis voor de gantsche Vloot geweest zou zijn, bleek al kort; want het sneuvelen dier twee wakkere Vlootvoogden was niet zo dra rugtbaar geworden, of 'er wierdt zulk eene verslagenheid en wanorde door veroorzaakt, dat het gantsche Esquader te een uur na den middag begon te wijken, zonder op het schieten van DE RUITER in

in 't minst te letten, of, gelijk het hadt moeten doen, af te koomen. Doch wie zal zich verwonderen dat zulks hier plaats hadt, daar de ondervinding van alle tijden heeft doen zien, dat zulks doorgaans een der eerste gevolgen van den dood van groote Bevelhebberen ware; en dat het even hierom tot het beleid van den krijg behoore, het sneuvelen van dezelve, zo lang zulks mogelijk is, met alle zorgvuldigheid te verbergen.

Dat de gedachtenis van deezen wakkeren Zeeheld bij den Vaderlander niet alleen, maar ook bij den vreemdeling, in eere zij, is ons voorheen reeds eenigzins gebleeken, door het bijbrengen van een loffelijk getuigenis, welk de Graaf VAN GUICHE hem gegeeven heeft. Dat dit hem niet onbedacht ter penne zij uitgevallen, zal men gewisselijk erkennen, als men in aanmerking neemt, dat hij op eene andere plaats, hem nog hooger verheft, door van hem te betuigen, *dat hij een der beste en stoutste Hoofden der Nederlandsche Vloote was.* Dit gade slaande zoude het mij niet bevreemden waarheid te zijn, het welk alleen bij overlevering tot ons gekomen is, en ook alleen voor zodanig en niet hooger van ons wordt opgegeeven. Hetzelve bestaat hier in; dat als de Raadpensionaris DE WITT zich op zekeren tijd aan boord van den Lt. Admiraal Generaal DE RUITER bevondt, en deezen gevraagd hadt, wien hij den Heeren Staaten tot zijnen opvolger aan zou prijzen, indien hem zelven eenig doodelijk ongeluk mogt treffen, en het Vaderland dus zijnen dienst moest derven? DE RUITER daar op geantwoord zoude hebben, daar toe niemand bekwaamer dan den Lt. Admiraal DE VRIES te kennen, als zijnde van deszelfs kundigheid en trouwe ten vollen overtuigd.

Hoe dit zij, zeker gaat het dat 's mans gedachtenis, om zijne loffelijke diensten, zo bij het Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland*, als ook bij hun Edel Mogenden de Staaten der Provincie, grootelijks in eere wierdt gehouden. Wanneer immers het lijk van wijlen onzen Lt. Admiraal te *Harlingen* was aangekomen, en aldaar plegtig in de Groote Kerk op het Koor ter aarde wierdt besteld, hebben hunne Edel Mogenden de Gedeputeerde Staaten van *Friesland* deeze Lijkstatie

staatie, met hunne tegenwoordigheid verëerd; daarenboven is het zoontje van meergemelden Lt. Admiraal TJERK HIDDESZ, na deszelfs overlijden geboren, op verzoek van meergemelde Heeren Gedeputeerden, door de Heeren Raaden ter Admiraliteit niet alleen plegtig ten doope gehouden, maar ook hebben hunne Edel Mogende de Heeren Staaten van *Friesland* het gedachte zoontje, dat kort naa zijne geboorte ingelijks van zijne moeder beroofd wierdt, gelieven te begunstigen met een jaarlijksch lijfpenfioen van driehonderdënzestig guldens.

Het zal niet flegts ten bewijze van onze gezegden strekken; maar ook, zo wij vertrouwen, onzen Leezeren eenig genoegen verschaffen, het een en ander met origineele stukken bevestigd te zien: waarom wij hier twee Stukken zullen laten volgen, zijnde het eerste eene Memorie van het Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland*, aan hun Ed. Mogende de Staaten der Provincie overgeleverd, en het tweede eene Resolutie, hij welgemelde Staaten daar op genomen. De Memorie luidt woordelijk aldus.

EDELE MOGENDE HEEREN!

„ Met hoedanigen lof ende reputatie, de Heere Lt. Admi-
„ raal DE VRIES, goeder gedachtenisse, syne functie, eerst
„ als Kapitein, en daer naa als Lt. Admiraal van UEd. Mog.
„ Provincie heeft bekleedt gehadt; is UEd. Mog. ons, en
„ alle werelt, genoeghsaem en ten vollen bekent, daer af,
„ soo de Heeren haer H. Mog. Gedeputeerden over 't em-
„ ploy, en de bevorderinge van 's Lands Vloot van tyt tot
„ tyt in de Zeegaten deser landen ingevallen synde, als de
„ Heer Lt. Admiraal Generael DE RUYTER, t'elkens breede
„ Confirmatie hebben gedaen: in de voorgevallen battailles
„ syn de blyken volkomentlyk van desselfs dapperheyt en
„ courage, volgens de getuichenissen van welged. Heeren
„ gegeven, synde welgem. Heere in twee battaillen swaerlyk
„ gekwetst geworden, in de eerste periculeus, ende in de
„ andere doodtlyk, gelyk desselvige selfs met syn doodt ook
„ heeft bevestigt, en alsoo glorieuslyk syn leven ten dienste

„ van

„ van deſen Staet opgeoffert; in conſideratie van welx, de
„ Heeren UEd. Mog. Gedeputeerden niet alleen de begraffe-
„ niſſe van 't lyck van welgedachte Heer met derſelver pra-
„ ſentie hebben gecohoneſteert, maer ook beloôft devoiren
„ by UEd. Mog. te ſullen aenwenden, dat het ſoontje naa
„ deszelfs overlyden geboren met een lyfpenſioen mochte
„ worden voorſien, en gebeneficeert, waerop ook welgedach-
„ te Heeren UEd. Mog. Gedeputeerden, by derſelver miſ-
„ ſive, aen ons verzocht gehadt hebben, dat wij, in en uit
„ den name van UEd. Mog. Provintie het voorſ. Soontje
„ ten doope ſouden heven, gelyck wy in gevolge dies heb-
„ ben gedaen; verſoekende diesvolgens, ten einde UEd. Mog.
„ goede gelieſte mach weſen, tot complerie van 't gene al-
„ bereedts, by de Heeren UEd. Mog. Gedeputeerden is ge-
„ præpareert, ende op reflexie van de loflyke en noit vol-
„ preſen meriten van welgenoemden Heer Lt. Admiraal, hes
„ nageboren Soontje van den ſelvigen (althans van ſyn Moe-
„ der mede gepriveert ſynde) met een Lyfpenſioen gratieus-
„ lyk te begiftigen." Dit doende enz.

De Reſolutie, welke hier op bij hun Ed. Mog. de Staten van *Friesland*, den twintigſten Octobre van het zelfde jaar, genomen wierdt, luidde van woord tot woord aldus:

„ De Staaten van *Friesland* overdenkende en beklagende
„ het ſeer grotelyk verlies van de vaillante Heer wylen TJERK
„ HIDDESZ DE VRIES, in leven Lt. Admiraal deſer Provincie,
„ als die ſyn leven in de jongſt geholdene batalie tegens de
„ Engelſe op het bedde der eere als een dapper heldt ten
„ dienſte van 't Vaderland ſeer kloekmoedigh heeft opgeof-
„ fert, en dat ſyn Ed. nagelatene droevige Weduwe 's daegs
„ na 't inkomen van deſe ſmertelyke tydinge was bevallen en
„ verlost van een jonge Soon mede genaemt TJERK DE VRIES,
„ die altans van deſelve ſyn Moeder, door den tydelyken
„ dood mede is ontbloot geworden, hebben om de goede
„ devoiren en getrouwe dienſten van welgemelte Heer Lt.
„ Admiraal DE VRIES in aangename gedachteniſſe te houden,
„ deſſelfs nagelaten jongſte Soontje gebeneficeert, en verſien
„ denſelven by deſen met een Zee Capiteins traktement tot
„ driehondert feſtig Car. Guld. 's jaers, mits dat in verderen

„ tyd

„ tyd een ordinaris Capiteins plaets komende te vaceren,
„ daeruit de betaling van de voorſ. ſomma ſal worden ge-
„ daen, en deſelve plaets als dan vacant blyven. — Midde-
„ lerwijlen ordonneeren wy onſe Gedeputeerden om daer af
„ formele ordonnantien t'zyner tydt en ſucceſſivelyck te laten
„ verveerdigen, ende met last aen de Reeckenmeesters de-
„ ſelve te regiſtrerén gelyk ſulx behoort. Aldus geregiſtreert
„ op 't Landsſchapshuis den twintigſten October 1666."

Deeze Zoon, bij zijn opwaſſen, in 's Vaders loffelyke voet-ſtappen treedende, heeft den Lande insgelijks ter Zee gediend; doch is door al te ontijdig eenen dood weggerukt, om door zijne verdienſten den zelfden eertrap te beklimmen. Want in den Jaare 1689, op den tweeden Julij, in 's Lands dienst als Kapitein ter Zee bij het Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland*, met zijn onderhebbend 's Lands Oorlogſchip *de Brack* na *Engeland* vertrokken zijnde, en in het zelfde jaar van daar te rug keerende, wierdt hij op den twintigſten December, naa eene ziekte van weinige dagen, aan boord van 't gemelde ſchip, uit het leeven gerukt, en op den dertigſten dier maand, bij zijnen Vader Zal. in het Koor der Groote Kerk te *Harlingen* ter aarde beſteld.

Wij zullen deeze leevensbeſchrijving van den dapperen Lt. Admiraal DE VRIES niet rekken met eene optellinge van deszelfs bloedverwanten en Nazaaten, welke nu alleen tot het vrouwelijk oir gekomen zijn, ons vergenoegende met 'er nog alleen het twaalf regelig versje bij te voegen, dat wij onder zijn in het koper geſneeden afbeeldzel vinden, en hem ter eere aldus luidt:

„ De Frieſche Zeevoogd koomt dus na zijn dood herleven!
„ Wiens brein vol wijsheid was, en 't hert vol vuur en kracht,
„ Al wat Natuir oit Held bezonder heeft gegeven,
„ Had zij in deeze borst alleen te zaam gebracht;
„ Geen grouwlijk moordgedrang deed hem de moed verliezen;
„ Hij toonde ons den aard der adel-oude Frijzen.

„ Het

„ Het dubbeld Pilaar Strand kan van zijn zege tuigen;
„ En KRONENBURG ontzach zijn oorlogs blixemstraal;
„ Prins ROBERT beefde 't hert; zelf MONK, die elk deed buigen,
„ Begaf zich op de vlucht voor Frieslands Admiraal.
„ Altijd verwon 't gedrocht der overoude eeuwen,
„ Deez' dwong door zijn geschut, d'Eenhoorn, en Draak,
(en Leeuwen,

HERO GALAMA.

VRIESLAND; zie FRIESLAND.

VRIEZEKOOP; zie LEIMUIDEN.

VRIEZEN; zie FRIEZEN.

VROENHOVE, een Graafschap, bestaande omtrent een derde gedeelte van de Stad *Maastricht*, nevens drie Dorpen, digt bij die Stad gelegen, te weeten, *Welre*, *Montdenake* en *Heukelom*, benevens de Landerijen, onder dezelve behorende. De Regeering van het Graafschap bestaat in Schout, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. De Hoogschout van *Maastricht* van de Brabantsche zijde neemt het Schoutampt waar; gelijk ook de Sekretaris der Brabantsche Schepenen in de Stad, in het Graafschap dien post bekleedt. Deeze Regtbank voert het bewind over burgerlijke en lijfstraffelijke zaaken in het Graafschap, zo binnen als buiten de Stad voorvallende. Hunne Hoog Mogenden de Algemeene Staaten, in de hoedanigheid van Hertog van *Brabant*, bezitten den vollen eigendom van het Graafschap *Vroenhove*.

VROOM, (HENDRIK KORNELIS) een niet onvermaard Nederlandsch Kunstschilder, en een der eersten, die zich op het schilderen van Schepen, met een goeden uitslag, heeft toegelegd. Hij wierdt gebooren te *Haarlem*, in den Jaare 1566. Zijn Vader hem tot de Schilderkunst opleidende, begeerde

dat hij zich op het ſchilderen van allerlei ſoorten van Vuurwerk zoude toeleggen. Om zich in de kunst te meer te volmaaken, deedt hij eene reize na *Italie*, zijnen weg neemende door *Spanje*. Te *Rome* wierdt hij bekend bij den Kardinaal DE MEDICIS, die hem in zijnen dienst aannam; terwijl VROOM, om de kunst nog meer te beoefenen, en grondiger te leeren kennen, zich bij den vermaarden PAUL BRIL om verdere onderrigtingen vervoegde. Van *Rome* deedt hij eene reize na *Venetie*. Hier vondt hij overvloedige gelegenheid, om zich te oeffenen in het ſchilderen van Schepen, waar toe, zints zijne jeugd, zijne hoofdneiging altoos hadt overgeheld. Eenen geruimen tijd zijn verblijf in *Italie* gehouden hebbende, verliet VROOM dat Gewest, neemende zijnen weg door *Spanje*, *Savoije*, *Frankrijk* en *Duitschland*, en voorts, na het Noorden, na *Dantzig*, alwaar zijn Vaders broeder, FREDERIK VROOM, woonde, en den post van Stads Bouwmeester bekleedde. Van deezen wierdt hij in de gronden der Meetkunde onderweezen. Eindelijk keerde hij, naa eene uitlandigheid van verſcheiden jaaren, in zijne Geboorteſtad te rug. Doch de luſt tot reizen bekroop hem, eerlang, van nieuws, en ondernam hij, andermaal, te ſcheep, de reize na *Spanje*; een groot aantal zijner opgemaakte Stukken medeneemende, om dezelve buitenslands te verkoopen. Op deeze reize hadt hij het ongeluk van ſchipbreuk te lijden op de Kust van *Portugal*. Een groot gedeelte der Ladinge wierdt geborgen, en onder hetzelve het meerendeel zijner Schilderſtukken. Door de gedienſtigheid der Monniken van een nabuurig Klooster, die dezelve gevonden hadden, en ontdekten dat hij de Maaker was, wierdt hij voortgeholpen na *Liſſabon*, en van daar verder na *St. Ubes*. Hier ſchilderde hij, ten behoeve van zeker Klooster, verſcheiden Stukken, onder andere ook zijne eigen Schipbreuk. Nogmaals keerde hij, eerlang, te rug na het Vaderland, met oogmerk om 'er zijne dagen te ſlijten. Onder andere Stukken ſchilderde hij thans het vergaan der zo genaamde *Onverwinnelijke Vloot* van Koning PHILIPS DEN II, en andere voornaame Stukken. De tijd van 's Mans afſterven is ons niet gebleeken.

VROOM.

VROONE. Zeer veele gisſingen ontmoet men bij de Oudheidkundigen, aangaande deeze Plaats; de eene verder gezogt en minder aanneemelijk dan de andere. Volgens zommigen zou het gelegen hebben niet verre van *Alkmaar*, en de rijkſte en magtigſte Koopſtad van Westfriesland geweest zijn: SIMON EIKELENBERG heeft, in het begin deezer Eeuwe, de moeite genomen, om aan te toonen, dat al wat van den rijkdom deezer Plaatze wordt verhaald, een louter verdichtzel is. Volgens het gevoelen van den Heere WAGENAAR, 't welk geen onaanneemelijk voorkoome heeft, zou *Vroone* een voornaam Westfriesch Dorp geweest zijn, niet verre van *Oudorp* gelegen, door den Roomſch' Koning, Graaf WILLEM DEN II, met zekere Keuren en Voorregten begiftigd; en dat het, in den Jaare 1297, geheel plat gebrand en vernietigd wierdt, door Graaf JAN DEN I, Zoon van de Hollandſchen Graave FLORIS DEN V, ter ſtraffe van den ingezeetenen, welke deel hadden gehad aan den opſtand der Westfriezen, welker beteugeling en onderwerping de jonge Graaf zich hadt voorgeſteld, en ook gelukkig volvoerde. Volgens eene aloude Overlevering, nog heden hier te Lande bekend, zou het tegenwoordig Dorpje *S. Pancrai* op den grond van het aloude *Vroone* gelegen zijn.

VROONESTEIN, (*Het Huis*) een Slot of Kaſteel, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, een weinig ten Noordwesten van het Dorp *Jutfaas*. Het Huis, zijnde een deftig oud gebouw, rondom in zijne Graften gelegen, wierdt, door de Edele Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, op den vijftienden Februarij des Jaars 1538, tot eene Ridderhofſtad verklaard. Een aloud Geſlagt, welk naar dit Slot zijnen naam voerde, is al voor lang uitgeſtorven. Reeds op het Jaar 1400 vindt men eenen WILLEM, *Bartholomeuszoon*, als *Heer van Vroonestein* vermeld. Van tijd tot tijd is het Huis van het een in het ander Geſlagt overgegaan.

VROUWEN-PAROCHIE, in rang het laatſte der drie Dorpen, welke gezamentlijk, nevens de onderhoorige Landen, uitmaaken de ſchoone en vette Frieſche Grietenij, het *Bildt* genaamd, de negende en insgelijks de laatſte in het Kwartier van *Westergo*. *Vrouwen-Parochie* in het Oostlijkſte der Bildtdorpen, leggende met de twee overigen, *St. Jakob Parochie* en *St. Anna Parochie*, aan den fraaien en breeden rechten Middelweg, die door de Grietenij loopt. De Plaats, welke negenënvijftig Stemmen uitbrengt, beſtaat uit eene dubbele buurt nette en zindelijke Huizen. De Kerk is een goed gebouw, hebbende eenen ſpitzen Toren. Onder dit Dorp behooren de twee nabuurige Gehugten *Oude-* en *Nieuwe Bildtzijl*. Naa de eerſte bedijking van dit Distrikt, diende het eerstgemelde Gehugt tot eene waterloozing of Sluis (zijnde de betekenis van het woord *Zijl*, in de Frieſche landtaale) voor de binnenlanden; zijnde het toenmaals aan Zee gelegen, en eene zeer leevendige en bloeiende Plaats, van wegen den handel, vooral in Graanen, die aldaar omging. Door de aanſlijking der Voorlanden wierdt, allengskens, de Plaats te onbruik, en wierdt zij van de *Nieuwe-Bildtzijl* vervangen; doch die insgelijks, door de zelfde oorzaak van aanſlijking, een diergelijk lot ondergaan heeft, en nu voornaamlijk van Boerenwerklieden wordt bewoond. Het *Bildt*, naamelijk, op dat wij dit ter loops aantekenen, eertijds eene opene Zee, door opſlibbering allengskens droog geworden zijnde, wierdt, door het leggen van zeer zwaare Dijken, met onnoemelijke kosten, tegen de woede der Golven beveiligd, en alzo veranderd in eene ſtreek Lands, die, in vrugtbaarheid, naauwlijks eene weergae heeft. De welvaart der Opgezeetenen, en de fraaie Landhuizen, welke zij bewoonen, kunnen hier van getuigenis draagen; tot verwonderinge der bewooneren van de overige Provincien, welke deezen oord koomen bezoeken. Als eene bijzonderheid mogen wij hier nevens voegen, dat alleen in deeze Grietenij, niet de gewoone Frieſche Landtaal, maar genoegzaam de zelfde taal, als in de Frieſche Steden wordt geſproken. De reden hier van meent men te zijn, om dat het *Bildt* allereerst door eenige Hollandſche Heeren bedijkt is geworden, die,

die, veelligt, eenigen hunner landgenooten derwaarts zullen overgevoerd hebben, welke 'er, zedert, hun vast verblijf namen, en alzo hunne ſpraak, hoewel zedert eenigzins verbasterd, tot hunne naakoomelingen overleverden.

Uit medegedeelde berigten.

VROUWENREGT; zie AKERSDYK.

VROUWENZAND; zie het Art. STAVOREN, Deel XXVII. bl. 336; en 't geen de kundige Frieſche Schoolmeester, FOEKE SJOERDSZ, heeft aangeteekend, in zijne *Beſchrijving van Oud en Nieuw Friesland*, Deel I. bl. 94, als mede in zijne *Frieſche Jaarboeken*, Deel II. bl. 474.

VRY, (DE) een aloud Amſterdamsch Geſlagt, 't welk verſcheiden Regeeringsleden heeft uitgeleverd, en waar uit wijlen de vermaarde Burgemeester EGBERT DE VRY TEMMINK, van Moeders zijde, was voortgeſprooten. De eerſte, welken wij, op de Regeeringslijst, vermeld vinden, was JAN EGBERTSZOON DE VRY. Hij wierdt Commisſaris der Stad, in den Jaare 1586, bekleedde het Schepensampt in den Jaare 1592, en klom op tot de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1596. Vijfmaalen, zints de eerſte reize, naamelijk in de Jaaren 1598, 1601, 1603, 1604 en 1606, bekleedde hij dien hoogaanzienlijken post. — Van meer vermaardheids is geweest FREDERIK DE VRY, waarſchijnlijk de Zoon des nu gemelden. Mannen van het eerſte aanzien in den burgerſtaat, onder de Nederduitſche Hervormden, in dien tijd het niet beneden hun ſatſoen agtende, het Diakenſchap te bekleeden, vinden wij van den Heere FREDERIK DE VRY aangeteekend, dat hij, in den Jaare 1607, dien post in de Gereformeerde Gemeente te *Amſterdam* heeft waargenomen. In 'den Jaare 1612 zat hij in Schepensgeſtoelte, en beklom, in den Jaare 1620, de Burgemeesterlijke waardigheid; waar mede hij, egter, niet meer dan eenmaal bekleed geweest is; 't zij om

dat hij kort daar naa overleeden is; of om dat hij, naar de meening van de meerderheid der Amſterdamſche Regenten, die eerlang veelal tot gemaatigdheid overhelden, in de zaak van Godgeleerde geſchilſtukken te harde en ſtrenge begrippen voedde. Zeker gaat het, dat de Heer DE VRY een ijverig tegenſtander der Remonſtranten was. De volgende bijzonderheden, ons voorgekoomen, kunnen daar van ten bewijze dienen. Terwijl de Heer DE VRY het Schoutsampt, in de plaats van WILLEM VAN DER DOES, die hetzelve in de maand October des Jaars 1620 hadt nedergeleid, bij voorraad, tot Vrouwendag des volgenden jaars, waarnam, gaf hij zich veele moeite, om eene Vergadering van Remonſtranten, welke, gelijk bekend is, men toen heimelijk hieldt, te betrappen en uit elkander te jaagen. Veel duidelijker nog ſtraalde de gezintheid van den Burgemeester DE VRY door, in een Geſchrift, welk hij, in het voorjaar des Jaars 1621, in het licht gaf, onder den titel van *Hiſtorie, of kort en waerachtigh Verhael van den oorſprongh en voortgangh der Kerkelijke beroerte in Hollandt.* In de Voorrede van dit Werk, 't welk ook in het Fransch vertaald wierdt, gaf DE VRY te kennen dat het Geſchrift door eenen der geleerdſte en vermaardſte mannen van ons Vaderland ontworpen en geſteld was; maar dat hij zelve, op last van het Nationaale Dordrechtſche Sijnode, zeker Geſchrift daar nevens gevoegd hadt, met een Aanhangzel, welk hij voor het zijne erkende. Voorts ontmoette men in de Voorrede verſcheiden zeer harde en ſcherpe uitdrukkingen, en zwaare verwijten. De Remonſtranten wierden aldaar genoemd, „ Inſtrumenten des Satans, „ vijanden van Christus Kerk, factieuſe Arminianen, onrustige menſchen, wilde baaren der Zee, hunne eigen ſchande „ opſchuimende." Hun wierdt te laste geleid „ dat zij de „ getrouwe Leeraars der Gereformeerde Christlijke Religie, „ de Zaligmaakende Leere, en de Christlijke Overheden met „ oproerige propoosten, ſenijnige brieven en lasterlijke ſchriften, bij eenen ieder zogten verdagt, gehaat en afgrijzelijk „ te maaken; dat zij zich verblijdden in den tegenſpoed van „ Christus Kerk, en in 't geluk van de erfvijanden van de „ Religie en van 't Vaderland." Om zo zwaare beſchuldi-

gin-

gingen, aan welke het aanzienlijk Karakter des Schrijvers, in 't oog van veelen, geene geringe kragt bijzette, te keer te gaan, en derzelver ongegrondheid te doen blijken, vatte UITENBOGAARD daar tegen de pen op. Reeds in de maand September des zelfden jaars, gaf hij eene Wederlegging in het licht, onder den titel van *Vrije Aenwijsing van d'onwaerheden, trouwlooſe verdraeijingen, calumnien, en andre grove misſlagen, bevonden in de genaemde Hiſtorie van Fredrik de Vrij, Burgermeester der ſtadt Amſterdam, aengaende de Kerkelijke beroerten van Hollandt: geſtelt bij forme van t'ſaemenſpraek tuſſchen den ſelven de Vrij en den Aenwijſer.* De Voorrede van dit Geſchrift was geteekend met den naam van NICOLAUS BONIFACIUS. UITENBOGAARD onthieldt zich thans buitenslands. De zulken, die, op zijn verzoek, het bewind over het drukken gehad hadden, zonden, van *Haarlem* en *Leiden*, aan alle de Heeren van de Magiſtraat der Stad *Amſterdam*, ook aan die van de Admiraliteit, als mede aan de Commisſariſsen van de Weeskamer, alwaar de Heer DE VRY thans zitting hadt, ieder een Exemplaar der *Vrije Aenwijſingen*; op dat de Heeren, door wederhooren der verdeediginge, gelegenheid mogten hebben, om over de waarheid der zaake te kunnen oordeelen. Ook meent men, dat verſcheiden Wethouders, door het leezen van dit en ſoortgelijke Geſchriften, tot gemaatigder zaake en denkhandelwijze wierden overgehaald. De Burgemeester FREDRIK DE VRY hadt eenen Zoon WILLEM genaamd; op den negenden September des Jaars 1620, leide deeze den eerſten ſteen van de Wester Kerk te *Amſterdam*. —— Behalven de bovengenoemde, vinden wij nog, uit dit Geſlagt, vermeld, WESSEL DE VRY, in den Jaare 1638 Commisſaris; CORNELIS DE VRY, in den Jaare 1614 Commisſaris, en in 1646, Raad de ſtad; en eindelijk EGBERT DE VRY, in den Jaare 1679 Raad geworden, en Schepen, in de Jaaren 1677, 1679, 1681, 1685, 1687, 1688 en 1691.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Reformatie; Regeeringslijſten van Amſterdam.*

VRYBERGHE, eene Hooge Heerlijkheid, op het Zeeuwsche Eiland *Tholen*, ten Noorden van het Regtsgebied der Stad van den zelfden naam als het Eiland. Voorheen bestondt deeze Heerlijkheid alleen uit twee kleine Polders, en eenige Schorren. Door het indijken van een gedeelte der laatstgemelden, heeft zij merkelijk grooter uitgestrektheid en waarde bekoomen. Het getal der Huizen is niet zeer aanmerkelijk. Het regt wordt 'er geoeffend door Baljuw, een Burgemeester en vier Schepenen, welken een Sekretaris is toegevoegd.

VRYE-AMBAGTEN, bestaande uit *Houtrijk*, *Polanen* en *Raasdorp*, omtrent Halfwegen *Amsterdam* en *Haarlem* gelegen, voeren dien naam, om dat zij, van ouds, vrij waren van de Graaflijke Beden en Schotponden. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Amsterdam*.

VRYE EN LAAGE BOUKHORST, eene Heerlijkheid, in *Rhijnland*, ten Oosten van de Heerlijkheid *Warmond*. Hoewel zij geene grooter uitgestrektheid, dan die van slegts tweeënveertig Morgens Lands beslaat, bezit zij, nogthans, alle de Vrijheden en Voorregten van eene Hooge Heerlijkheid. Men vindt hier geen Dorp, maar slegts eenige weinige Huizen, ginds en elders gebouwd.

VRYENBAN, eene Ambagtsheerlijkheid, aan de Stad *Delft* behoorende, in *Delfland* gelegen, is, ten aanzien van derzelver strekking, in twee deelen onderscheiden, waar van het eene enkel *Vrijenban*, en het ander, met onderscheid; *Klein Vrijenban* geheeten wordt. Het eerste, 't welk de grootste uitgestrektheid heeft, legt ten Oosten en Westen van *de Schie*, tusschen *Ketel*, *Abtsregt* en *Vrouwenregt*. *Klein Vrijenban* legt aan de Noordoostzijde der Stad *Delft*, ten Oosten van den Haagschen Rijweg, en paalt met de *Brasserskade* ten Noordwesten aan *Rijswijk* en *Tedingerbroek*, gelijk het ten Noordoosten door de Dwarswatering van *Noorddorp* wordt afgescheiden. Van ouds stondt deeze Ambagtsheerlijkheid op twaalfhonderdvierënzestig Morgen en driehonderdeenendertig Roeden Lands, waar onder honderd Morgen en hoog-

honderdzestig Roeden voor verdolven Land ſtaan aangetekend, en naderhand nog negenënzeventig Morgen als uitgeveend: door nog andere verminderingen is het tegenwoordig gebragt op elfhonderdachtënvijftig Morgen en tweehonderdzevenëndertig Roeden Lands. In de oude Lijst der Verpondingen vinden wij geen Huizen voor *Vrijenban* aangetekend. In de laatſte van den Jaare 1732, ſtaan eenënnegentig Huizen, één Kruidmoolen, twaalf Bleeken met hunne Huizingen, en drie Molens. Zedert is de Kruidmolen, die aan de Maasſluisſche Vaart ſtondt, door de Stad *Delft* gekogt, afgebroken en in een Houtkooperij veranderd. De Ambagtsheerlijkheid van *Vrijenban*, met die van 't Hof van *Delft*, *Woud* en *Woud-Harnasch* wierdt, in den Jaare 1738, door de Stad *Delft* gekogt van den Heere GYSBERT VAN HOOGENDORP, toen Ontvanger-Generaal van de Verëënigde Nederlanden, die ze, in den Jaare 1724, bij opveilinge gekogt hadt uit de geweezene Graaflijkheids Domeinen.

VRYE GEER, ook wel, zonder bijvoeging, *Geer* genaamd, is een klein ſtuk Lands, in den Ban van *Sloten* gelegen, zich uitſtrekkende in de gedaante van eenen Driehoek, of *Geer*, volgens zommigen de oorſprong der benaaminge; hoewel anderen dezelve afleiden van *Gers*, *Geers*, of *Gors*, 't welk, in oude tijden, laag Land beteekende. Het bijvoegzel *Vrije* meent men herkomſtig te zijn van het aloude Voorregt, volgens 't welk de opgezeetenen ongehouden waren tot het betaalen van eenige Beden en Schotpanden aan de Graaven, welke de ingezeetenen van *Sloten* en *Osdorp* moesten opbrengen. Voorts hadden zij ook eenen eigen Regtbank. De Kerk en eenige Huizen van het Dorp *Sloten* ſtaan op den grond van de *Vrije Geer*. De Landen zijn hier doorgaans laager dan in de Ban van *Sloten*, om reden, meent men, dat de aarde, tot verhooging van het Kerkhof en de Kerkbuurt, daar uit zou vergraaven zijn; waarom dezelve ook minder dan die van *Sloten* in de Verponding geeft. De Stad *Amſterdam* is eigenares van de *Vrije Geer*.

VRYEHAAK. Deezen naam voert eene Boerewooning, met omtrent veertig Morgens Land, gelegen in de Heerlijkheid *Agttienhoven*, in *Rhijnland*. Het Landgoed is leenroerig aan de Staaten van Holland. De eigenaar ſchrijft agter zijnen naam den titel *Heer van Vrijehaak*.

VRYE HOEVE, eene Hooge Heerlijkheid, in *Rhijnland*, ten Zuiden van *Korter-Aar* gelegen. Voorheen bezat dit Distrikt veel grooter uitgebreidheid dan tegenwoordig, maardien een groot gedeelte van hetzelve, door Vergraaving, in eene Waterplas is veranderd. Men vindt 'er geene Kerk; ook is het getal der Huizen niet zeer groot. In het Kerkelijke behooren de Hervormde Opgezeetenen onder *Aarlanderveen*. Een teeken van de Hooge Heerlijkheid ziet men aan de Geregtsplaats, digt bij de Aarbrug, alwaar een Galg ſtaat.

't VRYE VAN SLUIS, een vrij aanzienlijk Distrikt in *Staats-Vlaanderen*, 't welk zijnen afzonderlijken Regtbank heeft, het *Kollegie 's Lands van de Vrije* genaamd, beſtaande uit een Hoogbaljuw, een Burgemeester en negen Schepenen, nevens eenen Penſionaris, twee Griffiers en een Ontvanger; alle welken twee gezworene Klerken en twee Kamerboden ten hunnen dienſte hebben. De Hoogbaljuw ontvangt zijne aanſtelling, voor zijn geheele leeven, van de Algemeene Staaten, als Opperheeren van dit Gewest. Uit de Schepenen wordt jaarlijks, door Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden, een Burgemeester aangeſteld, welke zijne bediening niet langer dan een jaar mag behouden. Alle deeze amptenaars genieten, behalven eenige andere voordeelen, zekere vaste Jaarwedden, bij den naam van *Tabbaardlaken* bekend. Het Regtsgebied van het Kollegie van *de Vrije* ſtrekt zich uit over de Ambagten van *Aardenburg*, *Oostburg* en *Tzoutlijke*, nevens een klein gedeelte van het *Oostkerker Ambagt*; voorts over het Graafſchap *Middelburg* in *Vlaanderen*, en de Heerlijkheden *Watervliet* en *Waterland*, benevens de Heerlijkheden *Breskens* en *Nieuwvliet*. In naam der Algemeene Staaten oeffent het

het aldaar hoog, middelbaar en laag Geregt. De gewoone bijeenkomſten worden driemaal ter weeke, op Dingsdag, Vrijdag en Saterdag, gehouden.

VRYHOEF *en* KALVERBROEK, eene Heerlijkheid, aan de Stad *Gouda* behoorende, grenzende, ten Noorden, aan *Sluipwijk* in het Baljuwſchap van *Rhijnland*. De Heerlijkheid bezit ſlegts eene geringe uitgebreidheid, niet meer dan van honderdëntwee Morgens en vijfhonderd Roeden Lands. Het getal der Huizen vinden wij op zeven begroot.

VUGT, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, een groot half uur gaans ten Zuiden van de Stad van dien naam, aan den ſlinker oever van de *Dommel* gelegen. Met het nabuurig Dorp *Kromvoort*, maakt *Vugt* éénen Regtbank uit; in welken de Hoofdſchout van *'s Hertogenbosch* het Schoutampt bekleedt. Van de Kerk, die bij ouds veel ſchooner was dan tegenwoordig, en voor een gedeelte is ingeſtort, wordt alleen het Koor tot de openbaare Godsdienſtoeffeninge gebruikt. De Hervormde Leeraar der Plaatze predikt insgelijks te *Kromvoort*. Onder de Huizen, welker getal wij op ongeveer tweehonderd begroot vinden, zijn 'er verſcheiden, die fraai zijn. Voorts ontmoet men 'er zeer hooge Lindeboomen, die een bekoorlijk lommer geeven. In de nabuurſchap leggen verſcheiden Heerenhuizen of Hoffteden, zommige van welke in luſtigheid en fraaiheid uitmunten. De Heide, niet verre van dit Dorp gelegen, bij den naam van *Vugter Heide* bekend, is zeer vermaard, door het zonderling lijfgevegt, aldaar voorgevallen, tuſſchen een Franſch' Edelman in Staatſchen dienſt, met naame BREAUTÉ, en zekeren GERARD ABRAHAMSZOON, LEKKERBERTJE bijgenaamd. Van dit gevegt, 't welk in den Jaare 1600 voorviel, hebben wij, in het Achtſte Deel deezes *Woordenboeks*, op het Artikel BREAUTÉ, een uitvoerig verhaal gegeeven: weshalven het voorval hier niet behoeft vermeld te worden.

VULCANIUS, (BONAVENTURA) een zeer vermaard Taal- en Oudheidkundige, wierdt in den Jaare 1538, te *Brugge* in *Vlaanderen*, geboóren. Zijn Vader, PETRUS VULCANIUS genaamd, die zelve een geleerd man was, en bij DESIDERIUS ERASMUS in hooge agting ſtondt, was zijn eerſte leermeester, in de Griekſche en Latijnſche taalen. Op zijn zestiende jaar wierdt hij na het Hoogeſchool te *Leuven* gezonden, om 'er zich verder in de taalkennis, en andere algemeene kundigheden te oeffenen. De oude VULCANIUS was nog niet vast beraaden, of hij zijnen Zoon tot de Geneeskunde of tot de Regtsgeleerdheid zoude opleiden. Terwijl VULCANIUS zijne letteroeffeningen te *Leuven* vlijtig voortzette, kwam aldaar de tijding, dat de Kardinaal FRANCISCUS MENDOZA, Biſchop van *Burgos*, in *Spanje*, eenen Jongeling zogt, in de Griekſche en Latijnſche taalen ervaren, om den Kerkvoogd, die niet zeer taalkundig was, eenige onderrigtingen te geeven. Deeze post VULCANIUS zijnde aangebooden, aanvaardde hij dien met blijdſchap, zeer verheugd zijnde over de gelegenheid om *Spanje* te kunnen zien. Te lande ondernam hij de reize derwaarts, in den Jaare 1559. De Kardinaal, onzen Jongeling met veele teekenen van agtinge te *Burgos* ontvangen hebbende, benoemde hem ſtraks tot zijnen Geheimſchrijver en Opziener zijner Boekerije. Voorts bediende hij zich inzonderheid van de taalgeleerdheid van VULCANIUS, tot het vertaalen van zulke plaatzen uit de Griekſche en Latijnſche Kerkvaderen, van welke de Kardinaal wilde gebruik maaken, in een Werk, welk hij thans onder handen hadt, en voorneemens was in 't licht te geeven, *over de natuurlijke vereeniging met Christus door het waardig gebruik des heiligen Avondmaals.* Voorts ſchreef hij ook veele brieven voor den Kardinaal, eerst in het Latijn, en vervolgens ook in het Spaansch. Na het overlijden van den Kardinaal, tradt VULCANIUS in dienst van deszelfs broeder, FERDINANDUS MENDOZA, Aardsbiſchop van *Toledo*. Deeze, niet lang daar naa, insgelijks overleeden zijnde, wierdt VULCANIUS thuis ontbooden, door zijnen Vader, wiens gezondheid zeer verzwakte. Naa eene uitlandigheid van ruim elf jaaren, keerde hij te rug na zijn Vaderland. Bij zijne wederkomst was zijn Vader reeds

reeds overleeden. En vermits de zaaken in de Nederlanden thans zeer verward ſtonden, begaf hij zich na *Duitſchland*, en zette zich te *Keulen* neder. Hier vertaalde hij de Werken van verſcheiden Griekſche Kerkvaderen, die nog nooit het licht gezien hadden, in het Latijn, en liet ze vervolgens drukken. Van *Keulen* vertrok VULCANIUS, na verloop van eenigen tijd, na *Zwitzerland*, alwaar hij zich een tijd lang te *Baſel* en te *Geneve* ophieldt, en verſcheiden Boeken in het licht gaf. Uit *Zwitzerland* begaf zich VULCANIUS, door *Vlaanderen*, na *Holland*. Hier wierdt hem, door de Bezorgers van het onlangs opgerichte Hoogeſchool te *Leiden*, de post van Hoogleeraar in de Griekſche taal aangebooden; dien hij ook met genegenheid aanvaardde. Dit viel voor in den Jaare 1578. Met veel lof bekleedde hij dien post, gedurende den tijd van tweeëndertig jaaren. Na verloop van dezelve bekwam hij zijn ontſlag, met behoud van zijne Jaarwedde. Verval van lichaamskragten, en gebreklijkheid aan verſcheiden zintuigen ſchijnt daar toe de aanleiding gegeeven te hebben. Dit mag men afleiden uit het volgende vierregelig vaers, welk hij op hem zelven dichtte.

„ Ter denos docui Leidæ binosque perannos,
„ Cattigenûm pubem Grajugenûm ore loqui.
„ Nunc manibus, pedibusque, oculisque, ac auribus æger,
„ Et ſenio languens lampada trado aliis."

VULCANIUS overleedt, te *Leiden*, op den negenden October des Jaars 1613, in den ouderdom van vijfënzeventig jaaren. De Werken, door hem in 't licht gegeeven, betreffen meest al de Kerkvaders en de Griekſche Letterkunde.

Zie ZWEERTII, *Athen. Belgicæ*; VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*; BAYLE, *Dictionaire*, enz.

VUUREN, een Dorp en Heerlijkheid, in *Gelderland*, in de *Tielerwaard*, aan den Waaldijk gelegen. De Kerk, gelijk ook het Dorp zelve, is klein. De Leeraar der plaatze neemt ook den predikdienst waar te *Dalem*.

VUURSCHE, gemeenlijk *de Vuurt* genaamd, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Kwartier des Stichts van *Utrecht*, *Eemland* geheeten. De Heerlijkheid, die tweehonderdënvijftig Morgens gronds beslaat, grenst ten Noorden aan het Baarnsche Veen, en ten Oosten aan *Eemnes binnensdijks*. Voorts wordt de Heerlijkheid in *hooge* en *laage Vuursche* onderscheiden. De eerste afdeeling, leggende in 't Noorden, is veelal bergagtig; de andere doorgaans moerasig en van goede Veengronden voorzien. Reeds van ouds was de Turf bekend en vermaard, die uit de *Vuursche Veenen* gegraaven wierdt. Het Dorp, in deeze Heerlijkheid gelegen, is klein, doch pronkt evenwel met een fraai Kerkje, zijnde een Kruisgebouw, welks vier hoeken even verre uitsteeken. Midden uit het dak rijst een klein spits torentje. De Kerk, die omtrent het Jaar 1650 gebouwd wierdt, wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

VUYLKOOP, (*Het Huis*) eene Ridderhofstad, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, ten Noordwesten van het Dorp *Schalkwijk*. Het Huis schijnt door iemant uit het Geslagt van SCHALKWYK gebouwd te zijn, 't welk reeds voor langen tijd is uitgestorven. Zo veel althans is zeker, dat zij eenerlei Wapen gevoerd hebben. Het Huis is van hooge oudheid; reeds in den Jaare 1392 vindt men eenen WILLEM VAN VUYLKOOP vermeld. Naderhand ging het in andere Geslagten over. Toen HUIBERT VAN BUREN, in den Jaare 1538, daar van eigenaar was, wierdt het, op den vijftienden Februarij dien jaars, ten zijnen behoeve, door de *Staaten 's Lands van Utrecht*, voor Riddermaatig verklaard. GERARD VAN ROSSUM is de eenige, welken wij, van wegens deeze Hofstad, in het Lid der Edelen en Ridderschappen des Lands van *Utrecht*, beschreeven vinden. Dit viel voor op den dertienden October des Jaars 1691. Het Huis *Vuijlkoop*, 't welk aan

aan den Heer van *Vianen* leenroerig is, heeft weinig aanziens; het beſtaat ſlegts uit een vierkanten Toren, van drie verdiepingen, met leijen gedekt.

VYF-HEEREN-LANDEN. Bij deezen naam zijn bekend de Landen van *Arkel*, *Vianen*, *Haageſtein*, *Everdingen* en *Leerdam*. Zij wierden dus genaamd, naar de *Vijf Heeren*, die, van ouds, over dezelve het gebied voerden. Van deeze leggen de Landen van *Arkel* en *Vianen*, en het Graafſchap *Leerdam*, in Holland; de Heerlijkheid *Everdingen* in het Graafſchap *Kuilenburg*, en die van *Haageſtein* in het Sticht van *Utrecht*. Onder bijzondere Artikelen hebben wij van ieder derzelven verſlag gedaan.

VYF-SPECIËN. (*De*) Bij deezen naam is eene belasting bekend, die, in de Provincie *Friesland*, op de Hoofden, Schoorſteenen, Paerden, Koeijen en Bezaaide Landen gelegd is. Een kort verſlag van deeze belastinge, vertrouwen wij, zal den Leezer niet onaangenaam zijn. Het Hoofdgeld bedraagt drie guldens jaarlijks voor ieder perſoon boven de twaalf jaaren oud, van elk huisgezin, waar van het hoofd, aan geld, vastigheden of anderzins, zeshonderd guldens, of daar boven gegoed is. Die minder bezitten, kunnen met de helft daar van volſtaan. De belasting op de Schoorſteenen bedraagt insgelijks drie guldens van ieder haardſtede, welke gebruikt kan worden. Want van de Schoorſteenen, die digt gemetzeld, of anderzins onbruikbaar gemaakt zijn, behoeft niet betaald te worden. Van ieder Paerd, jong of oud, uitgezonderd alleen de Zoogveulens, 't zij het tot eenig bedrijf, of voor vermaak worde gehouden, moet, zonder onderſcheid van waarde, alle half jaaren betaald worden zeven ſtuivers. De belasting op de Koeijen is ongelijk, naar maate der onderſcheidene Distrikten, die in hooge en laage verdeeld worden. Van ieder Koe, drie jaaren oud en daar boven, moet ieder half jaar betaald worden een gulden op hoog, en tien ſtuivers op laag land; doch die in broekige of andere diergelijke ſlegte landen ter weide loopen, zeven ſtuivers. Van ieder beest van twee jaaren oud wordt ſlegts de helft betaald.

Van

Van de Bullen en Oſen wordt geene belasting geheven. Voor de Bezaaide Landen, eindelijk, zonder onderſcheid met hoedanig eene ſoort van Zaaden, moet betaald worden, van ieder Pondemaate, (zijnde tweehonderdveertig Roeden) ieder half jaar, vijf ſtuivers en zes penningen; bedraagende, alzo, voor ieder Morgen Lands, dertien ſtuivers en zeven penningen. Iets minder, egter, bedraagt deeze belasting, ten aanzien van de laage landen, en min vrugtbaare ſtreeken.

U.

UBBO EMMIUS; zie EMMIUS. (UBBO)

UBBO, was, volgens het verhaal der Frieſche Kronijkſchrijvers, de Zoon van ADEL, en Kleinzoon van FRISO, eerſten Vorst van *Friesland*. UBBO, die zijnen Vader in het bewind opvolgde, was, zo als de gemelde Kronijkſchrijvers verzekeren, niet alleen een dapper Krijgsheld, en in de Oorlogskunst grondig bedreeven, maar, daarenboven, zijnen leeftijd in aanmerking genomen zijnde, in Geleerdheid en verſcheiden Weetenſchappen zeer gevorderd. Volgens zommigen zou hij het leeven van zijnen doorluchtigen Grootvader, als mede de verrigtingen der Friesen van vroegere dagen, en van zijnen eigen leeftijd, beſchreeven hebben. Door de ongunst der tijden is dit Gedenkſtuk der Oudheid niet tot ons gekoomen. De *Ubiërs*, die weleer het tegenwoordige Aardsſtichte van *Keulen* en het Hertogdom *Gulik* bewoonden, zouden van hem hunnen naam ontleend hebben. Zijn ſterfjaar wordt geſteld op het eenenzeventigſte jaar vóór de Geboorte van CHRISTUS. ASINGA ASKOA zou zijn Zoon en opvolger geweest zijn.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*.

UBBO, een andere Fries van dien naam, wordt gehouden voor den Zoon van ADELBOLD, tweeden Hertog van *Friesland*, en voor den neef of broeders Zoon van TITUS BOJOCALUS, den derden Hertog van dat Gewest. In de hoedanigheid van vierden Hertog, zou UBBO, in den Jaare 240, den laatstgenoemden zijn opgevolgd. Uit den aart was hij een vredelievend Vorst, doch geenzins bij mangel aan Krijgsbekwaamheden. Want, om te toonen dat zijne rustlievende neigingen

haaren grond niet hadden in lafhartigheid of onkunde, verzuimde UBBO niet om de Wapens op te vatten, zo dikmaals, volgens zijne begrippen, zich daar toe eene voegzame gelegenheid en voldoende reden aanboodt. Eene proeve hier van ondervonden de *Bataviëren*. Want als deeze eenen inval in *Friesland* deeden, en, door rooven en branden, aldaar zeer flegt huishielden, ſchoot UBBO de Wapens aan, en trok, met een talrijk Leger, den vijand te gemoet. Veel volks ſneuvelde 'er aan beide zijden. De *Bataviëren*, verhaalt men, zulk eenen tegenſtand niet verwagt hebben, en uit vreeze, dat bij een tweede handgemeenſchap de kans nog meer ten hunnen nadeele zou verkeeren, wierden te raade, na huis te keeren. UBBO overleedt in den Jaare 499, na eene regeering van negenënwijfstig jaaren. Hij liet twee Zoonen na: MARON UBBO, den oudſten, en zijnen opvolger in het bewind, en OBILBALDUS, die eenen togt na het Oosten, en aldaar aan den Roomſch Keizer DIOCLETIAAN groote dienſten deedt.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*.

UCHTEN, ook wel *Ochten* genaamd, is een Geldersch Dorp, in de *Neder-Betuwe*, niet verre van de Stad *Thiel* gelegen. De Kerk, thans door de Hervormden gebruikt, was eertijds eene Parochiekerk, aan de H. Maagd gewijd.

UDENHOUT, een Dorp in *Staats-Vlaanderen*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van *Oosterwijk*. In de nabuurſchap vindt men zeer veel houtgewas; van hier dat de Ingezeetenen zich inzonderheid geneeren met de verzorging der omliggende Plaatzen van brandhout. Het getal der Huizen vinden wij op ruim tweehonderdënveertig begroot. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk; doch het getal der Leden is zeer gering; zij worden door den Predikant van *Oosterwijk* bediend.

UDLER-

UDLERMEIR, eene stilstaand water, van kleine uitgestrektheid, in het Geldersche Kwartier *Veluwe*. Nogthans is het zeer helder van water, en vischrijk. Digt bij het Meirtje ziet men de overblijfzels van den *Hunnen - Schans*, eene eertijds versteekte Plaats, dus genoemd naar de *Hunnen*, die denzelven, in de Tiende Eeuw, zouden hebben opgeworpen. Ook staat hier omtrent een Jagthuis, door Koning WILLEM DEN III gebouwd, en nog heden den Stadhouder der Vereénigde Gewesten toebehoorende.

UDOLF HARON, misschien een Kleinzoon van UBBO, hoven vermeld, wordt gehouden voor den laatsten der Hertogen van *Friesland*, en zou een weinig na het midden der Vierde Eeuwe overleeden zijn. Volgens het berigt, welk de aloude Kronijkschrijvers van hem geeven, zou hij, omtrent *Dokkenburg* of *Dokkum*, en omtrent *Staveren*, en also in het Zuidlijk en Oostlijk gedeelte van het tegenwoordig *Friesland*, veel volks verzameld, en daar mede de landen, Zuid- en Oostwaarts gelegen, bezogt, veele Plaatzen en Sterkten veroverd, en also de palen van zijn gebied merkelijk hebben uitgezet. Wijders wordt van hem verhaald, dat hij over de rivieren de *Eems* en de *Wezer*, eertijds grensscheidingen der *Friezen* en der *Kauchen*, gestoken zijnde, de landen, die, ten grooten deele, door de *Kauchen* verlaaten waren, bemagtigd heeft. De Landzaaten, aan de overzijde van *de Eems*, in 't Oost van *Friesland* gelegen, zouden zedert onder het gebied der *Friezen* gekoomen zijn, den naam van *Oostfriezen* aangenomen, en dien tot op den huidigen dag behouden hebben. UDOLF liet twee Zoonen na, HIDDO en HORSUS, in de Engelsche Geschiedenissen zeer vermaard.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

UFFO, of UFFINGIUS, een Friesche Geestlijke, geboortig in de Stad *Workum*; hij wordt gezegd geleefd te hebben omtrent het Jaar 1000. Het geestlijk gewaat hebbende aangenomen,

Godsdienst toegedaan. De naam zijner Moeder was HELENA, of HELEVICH HAMELS, geboortig van *Heusden*. Het eerste onderwijs in de Latijnsche Taale genoot UITENBOGAARD van zijnen Vader; die hem voorts na het Latijnsche School zondt, en vervolgens bij eenen Advokaat bestoedde, alzo hij voorneemens was, zijnen Zoon tot de beoefening der Regtsgeleerdheid op te leiden. De Advokaat, in zijnen Kweekeling veel vernufts en groote leergierigheid bespeurende, nam de moeite op zich, om hem de Instituten te verklaaren. Om zich den slenter der behandelinge van Regtszaaken eigen te maaken, woonde UITENBOGAARD vervolgens bij eenen Prokureur. Wel haast vatte ook deeze voor hem zo veel agtinge op, en stelde zo groot vertrouwen op zijne kunde, dat hij, genoodzaakt zijnde, ter voortzettinge van een pleidooi, zich na *Mechelen* te begeeven, de zorge over zijne zaaken UITENBOGAARD aanbeval; die dezelve ook met veel ijver en trouwe waarnam. Gedurende des Prokureurs afweezigheid, ontstondt de pest binnen *Utrecht*. Zijne Huisvrouw en twee kinderen, van de besmetting aangetast, overleeden aan die kwaale. Met veel getrouwheids droeg UITENBOGAARD alle mogelijke zorge voor het Huisgezin, zettende, in het tijdverloop van zes weeken, geenen voet buiten het huis, en hadt evenwel het geluk van niet besmet te worden.

Door 't een en ander wierdt UITENBOGAARDS naam met lof vermeld, ook bij lieden van aanzien en gezag. ADRIAAN VAN DER BURCH, Griffier van den Hove van *Utrecht*, deedt hem den post van Eerste Klerk ter Griffie aanbieden, mids, evenwel, dat UITENBOGAARD verklaarde, dat 'er geene waarheid was aan het gerugt, welk hem naaging, te weeten, dat hij, van tijd tot tijd, de predikatien van Mr. HUIBERT DUIFHUIS, in de St. Jakobskerk, ging hooren. DUIFHUIS, gelijk van elders bekend is, hoewel hij den naam van Roomschgezind voerde, en nog het Koorkleed droeg, predikte, nogthans, in den smaak der Hervormden, en liep daarom, bij de Roomschgezinden, merkelijk in 't oog. Te eerlijk van inborst was UITENBOGAARD, om in eene zaak, in welke hij meende, zijne tijdlijke rust en eenwig geluk te zijn betrokken, den huichelaar te spelen. Rondborstig verklaarde hij, niet slegts dat

hij

hij bij DUIFHUIS ter preeke ging, maar dat hij dit bezwaarlijk zoude kunnen nalaaten. Het gevolg hier van was, dat de genoemde bedieninge aan eenen anderen wierdt opgedragen.

Deels in zijn eigen gezond verstand, deels in het voorbeeld en gedrag zijner Ouderen, lag de grond deezer veranderinge van godsdienstige begrippen bij UITENBOGAARD. Naar het voorbeeld van eene menigte hunner Stadgenooten, lazen deeze niet slegts de schriften van LUTHER, BULLINGERUS en andere Kerkhervormers, maar leiden zich ook, hoewel in het verborgene, toe op het onderzoek der H. Schriftuure. Er leefde, omtrent deezen tijd, te *Utrecht* zekere JAN BLOK, een gemeenzaam vriend van UITENBOGAARDS Ouderen, en die over den Doop van deezen als Gevader hadt gestaan. Hij was Kanunnik van de St. Pieterskerk; en hoewel hij het Koorkleed droeg, en de Roomsche Kerkplegtigheden waarnam, in zijn hart der Hervormde leere toegedaan. Van tijd tot tijd voorzag deeze UITENBOGAARD van boeken en geschriften, ten voordeele der Hervorminge geschreeven. Door dit alles, als mede door het leezen der Schriften van ANASTASIUS VELUANUS en ERASMUS, wierdt UITENBOGAARD meer en meer overtuigd van de dwaalingen der Roomsche Kerke, en dat het leerstelzel der Hervormden beter strookte met de leerlingen der Schriftuure. En daar hij boven dien eenen gunstigen keer der tijden ten zijnen voordeele hadt, liet hij zich, eerlang, tot Lidmaat der Hervormde Gemeente openlijk aanschrijven.

Zints de vermaarde Vereeniging, in den Jaare 1579 te *Utrecht* geslooten, hadt de Wethouderschap der Stad de Hervorming openlijk ingevoerd. Om dezelve te stevigen en verder op te bouwen, zag men uit na bekwaame voorwerpen. UITENBOGAARD, hoewel tot de Regtsgeleerdheid opgeleid, voelde, nogthans, eene overhellende zucht tot de beoefening der godgeleerde Weetenschappen; vooral zints hij de gronden der Kerkhervorminge meer opzettelijk hadt onderzogt. Hierom nam hij thans het besluit, om zich tot het waarneemen van het predikampt bekwaam te maaken. Zo veel genoegen vondt dit besluit bij de Wethouderschap der Stad, dat zij aanbood, ten dien oogmerke, een gedeelte der kosten

je willen dragen. Hij vertrok dan na *Geneve*, in den Jare 1580, om 'er zich op de Godgeleerdheid toe te leggen. Hier hoorde UITENBOGAARD, de lessen van THEODORUS BEZA en ANTONIUS DE LA FAYE. Ook ontmoette hij, in die Stad, den vermaarden JAKOBUS ARMINIUS, kweekeling van de Stad *Amsterdam*. De kennis, tusschen de twee beroemde Jongelingen hier begonnen, groeide, zedert, tot eene boezemvriendschap, die nooit geschonden wierdt. Veel voordeels trok UITENBOGAARD uit zijne gemeenzame verkeering met den Predikant KAREL PERROT, en vooral ook met SIMON GOULART, als die hem, uit zijne rijkvoorziene Boekerij, van allerlei boeken goedgunstiglijk verzorgde.

Kort naa zijne terugkomst van *Geneve*, in den Jare 1584, wierdt UITENBOGAARD, door die van het Konsistorie, (dus noemde men de Gemaatigde Gereformeerden) met toestemming der Magistraat, tot Predikant beroepen. Hier won hij de gunst der zulken, die van meeninge waren, dat men, in zaaken van Geloove, der Verdraagzaamheid omtrent anders denkenden moet plaats geeven, en zich wagten voor stoutmoedige bepaalingen, ten aanzien van dingen, welke Gods Woorde, zo niet onbepaald gelaaten, immers niet duidelijk geopenbaard heeft. Maar even deeze zagtmoedigheid was oorzaak, dat UITENBOGAARD, eerlang, van zijn ampt wierdt verlaaten. Een verhaal der jammerlijke verdeeldheden, die thans binnen *Utrecht* de Kerk van een scheurden, behoort niet tot ons plan. Genoeg zij het, in 't algemeen, gemeld te hebben, dat men, binnen gemelde Stad, thans twee Aanhangen vondt: de eene die van de *St. Jakobskerk*, de andere van het *Konsistorie* geheeten: de eersten harde drijvers van het aangenomen leerstelzel, de anderen meer toegeevende en verdraagzaam; dat de hoofden der eerstgenoemden, in weerwil van zeer veele meer en min aanzienlijke leden, de anderen verdrongen, en zich aldus een gezag aanmaatigden, waar over zij, nog onlangs, toen het door de Roomsche Kerk wierdt geoeffend, zo erbarmelijk geklaagd hadden.

Niet lang bleef UITENBOGAARD buiten dienst. Men beriep hem, eerlang, tot Predikant in *'s Graavenhage*. Ondanks zijne afzetting, moet, nogthans, UITENBOGAARD, te *Utrecht*

zeer gezien geweest zijn. Want als, zedert zijn vertrek, de Kerkelijke twist aldaar tot die hoogte was gereezen, dat hen, zonder hulp van elders, geenen raad wist om dien tot bedaren te brengen, liet UITENBOGAARD, daar toe verzogt zijnde, nevens anderen, zich tot dat wenschelijk oogmerk gebruiken. In den Jaare 1593 deedt hij verscheiden keeren derwaarts. In eenen derzelven gelukte het hem, nevens den Leidschen Hoogleeraar FRANCISCUS JUNIUS, de zaak op den voet van een Verdrag bij Voorraad te brengen; waarbij de handhaaving van het gezag zo wel der Wethouderschap, als der Kerkelijken (want deeze was een voornaame twistappel) met voorzigtig beleid wierdt in agt genomen. Ook gaf zich UITENBOGAARD zeer veele moeite, om de misnoegde Lidmaaten wederom tot het houden van het Avondmaal te brengen. Met voorslag deedt hij, ten dien einde, eenen keer na *Utrecht*, en, met goedvinden der Wethouderschap, de misnoegde Kerkleden, van 't een einde der Stad tot aan het andere, bij een vergaderen, in verscheiden huizen en hoopen, ten getale van vijftien, twintig of dertig tevens; hun voorts de redenen afvraagende van hun agter blijven, en dezelve, als meer de personen dan de zaaken betreffende, in zulker voege oplosende, dat veelen zich lieten gezeggen, en, van nieuw, ten Avondmaal verscheenen.

UITENBOGAARD, die zo wel in het *Fransch* als in het *Hollandsch* predikte, verzelde, in den Jaare 1599, Prins MAURITS in het Leger, en gaf aan denzelven zo veel genoegen, dat de Veldprediker zes maanden langer in zijnen dienst bleef, dan hij, in 't eerst, zich hadt voorgesteld. Van hier ook, dat hij, in de gemelde hoedanigheid, den vermaarden Veldtogt van den Jaare 1600 bijwoonde, en van nabij ooggetuige was van den beslamden Slag bij *Nieuwpoort*. En vermits UITENBOGAARD een man was van zeer beschaafde zeden, en over wiens verheerlag lieden van het hoogste aanzien zich niet behoefden te schaamen, groeide de agting van Prins MAURITS voor hem tot zulk eene hoogte, dat de Leeraar, op zijn verzoek, hem tot gewoonen Hofprediker wierdt afgestaan. Zelf deedt de Prins hem den voorslag, om hem tot zijnen Raad te willen benoemen; 't welk, egter, UITENBOGAARD,

als niet voegende aan zijn Ampt, hoewel hij daar toe alle noodige hoedanigheden bezat, met veel benaauwheid van de hand wees. Tot in den jaare 1614. verzelde UITENBOGAARD den Veldheer op alle dezelfs togten, met veel ijver, en getrouwheids, dikmaals met geen klein gevaar, zijnen post en pligt waarneemende.

Van UITENBOGAARDS gematigdheid omtrent Kerkelijke geschillen, hebben wij reeds eene proeve geleverd. Uit het geen wij nu gaan verhaalen, aangaande zijne verrigtingen, zal dit nog duidelijker openbaar worden. Boven verhaalden wij, hoe UITENBOGAARD, geduurende zijn verblijf te *Genève*, met ARMINIUS kennis en vriendschap hadt gemaakt. Van zijne gunstige denkwijze omtrent ARMINIUS vertoonde hij een blijk, ter gelegenheid als deeze, in den jaare 1602, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden* was beroepen. Want als de Gedeputeerden van het Zuidhollandsche Sijnode, bij welke ARMINIUS in geenen gunstigen reuk van regtzinnigheid stondt, zich tegen dit beroep aankanten, en, om hun oogmerk te bereiken, UITENBOGAARD in den arm wilden neemen, kantte deeze zich openlijk tegen dezelven aan; verklaarende dat 'er geene reden was, om eenige stukken, in welke ARMINIUS van hun mogt verschillen, hem daarom den voet dwars te zetten. *De vrijheid over middelmaatige geschillen*, zeide hij, *moest men niet geheel uit de Kerk of uit het School verstooten. Zo wel in de Schoolen als in de Kerk was 'er altijd verscheidenheid van gevoelen geweest, en zoude 'er wel altoos blijven, ook over zwaare zaaken, en zulks behoudens de eenigheid der Kerke.* Als iemand der Sijnodale Gedeputeerden hem te gemoet voerde, dat genomen ARMINIUS ware niet schuldig aan de stukken, die hem ten laste geleid wierden, *men, egter, moest vreezen daar 't veilig is*, herwain UITENBOGAARD daartegen, dat de regel van PAULUS, *de Liefde denkt geen kwaad*, beter in het hart en in den mond eene Christens Leeraars paste.

Om UITENBOGAARDS geaartheid en denkwijze, ten aanzien van ARMINIUS, en de thans betwiste leerstellingen, nader te leeren kennen, zullen wij hier een en ander gesprek nevens voegen, door hem, bij die gelegenheid, gehouden.

Het

Het eerste hield hij met WERNERUS HELMICHIUS, Predikant te *Amsterdam*, en een der Sijnodale Gedeputeerden. Het gesprek liep over ARMINIUS, en vervolgens over het *Onveranderlijk Besluit*, raakende de Zaligheid of de verdoemenis der menschen. De Amsterdamsche Leeraar dit Besluit *de Leere der Kerke* genoemd hebbende, hernam UITENBOGAARD daar op, *dat het de Leere der Kerke niet was, maar wel van eenige bijzondere Kerkelijken, en dat hij die Leere niet aannam.* Als HELMICHIUS daar op verklaarde, dat men de geene, die anders gevoelden, in de Kerk kon dulde, mids dat zij zich stil hielden, voerde hem de andere te gemoet, *dat niet de geenen, die dat onveranderlijk Besluit verworpen, maar veel eer zij, die het toestonden, noodig hadden geduld te worden.* HELMICHIUS vervolgens gezegd hebbende, dat te *Amsterdam* luiden waren, die zaken van meer gewigt tegen ARMINIUS zouden voortbrengen, indien men dat stuk verder voortdreef, gaf UITENBOGAARD hem tot antwoord „ Dat die naageevingen streeden tegen de wet der liefde en „ der waarheid; dat hij tirannij zag invoeren in de Kerk, „ daar hij zich wilde tegen stellen; dat zommigen van de „ Gereformeerde Kerk spraken, als of dezelve niet konde „ dooien, en als of daar alles zo wel was gesteld, dat 'er „ niets ontbrak; dat zij daarom ook de zulken, die in 't „ geringste van hun verschilden, niet konden dulden; dat „ men zulk eenen, die over het geringste punt bedenking „ hadt, terstond verdagt hieldt van Ketterij. Hier uit stonde „ veelerlei twist en zwaarigheid te wagten. Maar zij zouden „ ten laatste in hun voorneemen te kort schieten: daarom „ hadden ze het wat zagter op te neemen." Het ander gesprek, over het zelfde onderwerp, viel voor met GOMARUS, die gezegd hebbende, dat de Uitlegging van ARMINIUS over het zevende Hoofdstuk des briefs aan de Romeinen tegen de Leere der Kerke streedt, als UITENBOGAARD hem daar op vraagde, tegen wat Artikel der Confessie of van den Catechismus? daar op tot antwoord gaf „ dat men over de Leere „ der Kerke niet alleen uit de Formulieren moest oordeelen, „ maar ook uit de overeenstemming der Predikanten"; 't welk de andere verklaarde, op een Papschen grond te steunen;

neus. 'er nevens voegende, dat hij in de Leere geene andere overeenſtemming der Predikanten erkende, dan die in de Confeſſie was uitgedrukt. Niet weinig moet UITENBOGAARD zer bevorderinge van het beroep van ARMINIUS te *Leiden* hebben toegebragt, gelijk men mag afleiden uit een Lofdicht, door JANUS DOUZA, *Heer van Noordwijk*, ter zijner eere geſteld, in welks ſlot hij deeze regels ſchreef:

„ Et ſanè fatemur hoc neceſſe eſt
„ Omnes queis pietas, amorque veri
„ Aut res Religionis nulla cordi eſt,
„ Iſtoc nomine nos Uitenbogardo
„ Eſſe ac perpetuum fore obligatos:
„ Haud paulo tamen obligatiores,
„ Recens ob meritum, quod Auraſiae
„ Doctorem Arminium ſcholae dediſti."

'Te kennen geevende, „ dat al wien de Godsvrugt, de liefde „ der Waarheid, of de zaak van den Godsdienst eenigzins „ ter harte ging, uit dien hoofde aan UITENBOGAARD verplig„ ting hadden, en altijd zouden hebben; maar nog meer om „ zijne nieuwe verdienſte, om dat hij ARMINIUS tot eenen „ Leeraar aan het Leidſche School hadt gegeeven."

't Is bekend, welke geſchillen, eerlang, tuſſchen ARMINIUS en GOMARUS, en derzelven wederzijdſche medeſtanders, reezen. Bij de vermaarde *Haagſche* Conferentie, of het mondgeſprek, ten overſtaan der Staaten, tuſſchen de twee Godgeleerden gehouden, ſtondt UITENBOGAARD aan de zijde des eerstgenoemden. Hij deedt, bij die gelegenheid, eene aanſpraak aan de Staaten, in welke verſcheiden merkwaardige zaaken voorkoomen. Dus meende hij dat de oorſprong van de Leere der volſtrekte Voorbeſchikkinge moest gezogt worden in de pooging der eerſte Kerkhervormen, om de lieden te recht te brengen van het leerſtuk van de Verdienſtlijkheid der Goede Werken, en van dat der genoegzaamheid van de Natuurkragten tot Zaligheid. Hier omtrent, meende hij, waren ze, het eene uiterſte willende vermijden, tot een ander vervallen. Aangaande de Confeſſien of Geloofsbelijdenisſen meen-

meende hij, dat in den aanvang der Kerkhervorminge, eenige weinige Predikanten, onder het Kruis, eene Confessie gesteld hebbende, om voor de vervolgde Gereformeerden te dienen tot eene Verantwoordinge, deeze Confessie, allengskens, meer door gewoonte en overlevering, dan na behoorlijk onderzoek, een Formulier en regel der Leere was geworden. Ten aanzien van het Sijnode, waar op thans ('t was in den Jaare 1609) bij veelen zeer sterk wierdt gedrongen; „Wij zeggen daar niet tegen, zeide „ UITENBOGAARD; maar men zie toe, hoe men het houde, „ op dat het geen kwaad einde neeme, en dat de Saak daar „ niet boven aan zitte, gelijk BEZA sprak." Voorts was hij van oordeel, dat het Sijnode door 's Lands Staaten moest berdepen en beleid worden niet om uitspraak te doen bij overstemming, zonder dat eene partij wierde overwonnen met redenen, die dezelve haar gevoelen deedt verlaaten; maar het Sijnode moest, onder andere, gehouden worden „ tot vriendelijke en broederlijke zamenspreekingen, en verhandeling „ over de tegenwoordige verschillen, om te zien, of men „ elkander tot ééne meening konde brengen, of, indien dit „ niet zo spoedig konde gelukken, aan dan, middelweijl, om „ rust en vrede te houden, eenige bekwaame onderlinge ver„ draagzaamheid beraamde, bij maniér van voorraad, of „ voor altijd; de eenigheid intusschen vasthoudende ten aan„ zien van de noodzaaklijke artikelen, die, misschien, wel„ nig in getal zijn."

Bijstere begrippen wierden, ten deezen tijde, bij zommigen gekoesterd, aangaande de Kerkelijke magt, die, ginds en elders, tot die hoogte wierdt gedreeven, dat zij het waereldlijk gezag ten minste evenaarde. GOMARUS, met name, hadt in deeze zaak zeer sterk geijverd. In den Jaare 1610 nam UITENBOGAARD hier uit de aanleiding om zich op dit stuk nader te verklaaren. Hij schreef een Boek over het Ampt en Gezag eener hooge Christlijke Overheid in Kerkelijke zaaken, en droeg het aan de Staaten van *Holland* op. Met verwerping van de Paauslijke Opperhoofdigheid, en eene zo genaamde *Collaterálitets*, of Evenhoogheid, beweerde UITENBOGAARD, dat hunne Edele Groot Mogenden, als Op-

perste

perfte Christelijke Overheid deezer Landen, het hoogfte opzigt en gebied in Kerkelijke zaaken toekwam, doch onderen naar des Heeren Woord. Geen wonder dat dit Geschrift zeer onderscheiden wierdt opgenomen. De Voorstanders der Gemaatigdheid preezen het hemelhoog. Anderen sprakken dat van zeer kwalijk, en vatten tegen hetzelve de pen op. Eenige weinigen verwaardigde UITENBOGAARD met een antwoord, doch meestal zonder vrugt.

In het zelfde Jaar 1610. deedt UITENBOGAARD, op last der Staaten, eenen reis na *Frankrijk*, in de hoedanigheid van Predikant van een staatelijk Gezantschap, van wegen de Algemeene Staaten derwaarts gezonden. Te *Parijs* hieldt hij een uitvoerig gesprek met den geleerden ISAACUS CASAUBONUS, die zich bij hem geweldig beklaagde, over het geweld, welk men zijn Geweeten zogt aan te doen, door den eisch om zich stellig te verklaaren over zaaken, die bij hem niet genoegzaam duidelijk waren: waarom hij het middel, door ARMINIUS aangeweezen, tot vereeniginge der Kerke, dat men onderscheid moest maaken tusschen *fundamenteele* en *niet fundamenteele* zaaken, eene *godlijke gedagte* noemde.

In den Jaare 1613 bejegende UITENBOGAARD eene ontmoeting, die merkelijk gerugts veroorzaakte. In de maand Februarij het kind zijner Stiefdogter, te *Amsterdam* woonagtig, ten Doop zullende houden, bestondt PETRUS PLANCIUS, die de plegtigheid zou bedienen, in plaats van, naar gewoonte, de getuigen aftevraagen, „ Of zij de Leere, die in het „ Oude en Nieuwe Testament, en in de Artikelen des Chris„ lijken Geloofs begreepen is, en DIENVOLGENDE in de „ Christelijke Kerk geleerd wordt, niet bekenden de volkomene „ Leere der Zaligheid te zijn", de Vraag, naar een ander formulier en op eigen gezag, aldus voor te stellen: „ Ik „ vraage, of gij DEEZE LEERE, DIE HIER GELEERD WORDT, „ en verder in 't Oude en Nieuwe Testament, en in de „ Artikelen des Christelijken Geloofs begreepen is, niet be„ kent de waaragtige en volkomene Leere der Zaligheid te „ zijn? " UITENBOGAARD, op deeze verandering niet genoeg geleet hebbende, antwoordde daar op *Ja*. Straks vloog 'er een gerugt door de Stad, en vooral door het gantsche Land,

dat

dat UITENBOGAARD, met zijn toeſtemmend antwoord, zijn gevoelen, raakende de Predeſtinatie, met den aankleeve van dien, openlijk hadt herroepen. PLANCIUS, naamelijk, was een ijverig voorvegter van het gevoelen der Contraremonſtranten, en zogt, nevens de meesten zijner Ampgenooten, dit gevoelen in de Amſterdamſche Gemeente telkens te doen veld winnen. UITENBOGAARD bleef niet in gebreke, zo ras hij zijnen misſlag, en het daar uit ontſtane gerugt, hadt vernomen, door eenen brief zijne meening aan PLANCIUS zondbonſtig te verklaaren.

Naar gelange de hevigheid der geſchillen toenam, begon UITENBOGAARD meer en meer een voorwerp te worden van de opſprak en den haat der zodanigen, die den naam wilden hebben van voorſtanders te zijn der rechtzinnige leerbegrippen. Reeds in den Jaare 1614 wierdt hem, nevens den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, de ſcheldnaam van *Penſionarisſen van Spanje* na het hoofd geworpen, en hun nagegeeven dat zij Spaansch geld uitdeelden, ten nadeele van het Vaderland. Met dit alles hielden veelen der Haagſche Gemeente zich onzijdig, en hoorden vlijtig zijne Leerredenen. Het gedrag van den Haagſchen Leeraar HENRICUS ROSÆUS deedt de zaak eenen anderen keer neemen. Deeze, welcke een gemeenzaam vriend van UITENBOGAARD, vermijdde eerst zijnen dagelijkſchen omgang, bleef vervolgens uit zijne predikatien, en eindigde met openlijk van den predikſtoel tegen hem uit te vaaren, als eenen zoeker en drijver van nieuwigheden. 't Gevolg was, dat veelen, die 't met hem hielden, UITENBOGAARD niet meer kwamen hooren, en zich van 't Avondmaal onthielden. Met geduld, en uit vreeze voor ſchearing, zweeg UITENBOGAARD van geſchillen op den predikſtoel; of, indien hij dezelve aanraakte, geſchiedde het zonder wederlegging van anders denkenden. Maar toen nu ROSÆUS, met eene klaarblijkelijke aanduiding, onder andere, van UITENBOGAARD, telkens ſprak van *valſche Leeraars*, van *Verleiders*, *Voſſen en Wolven*, *die onder hen waren*, *die geenen God hadden*; *die men vlieden moest*, *met wien men geene gemeenſchap mogt houden*; *die men niet in huis mogt ontvangen*, *noch groeten*, *door geen deel te hebben aan hun*

kwaad

kwaad; nu oordeelde UITENBOGAARD niet langer te mogen zwijgen, maar verpligt te zijn, zijne gevoelens openlijk te belijden, te verklaren en te verdedigen. Van de Leerrede die daar op volgde, als mede van den afloop deezer geschillen, hebben wij reeds verslag gedaan, op het Art. ROSIUS, in het Vierentwintigste Deel onzes *Woordenboeks*; derwaarts wij den Leezer wijzen. Hoedanig, intusschen, Prins MAURITS, ten deezen tijde, omtrent UITENBOGAARD gezind ware, blijkt uit een gesprek, in de maand Februarij des Jaars 1616, gehouden. UITENBOGAARD, met zijne Doorluchtigheid spreekende over Kerkelijke geschillen, en verzogt hebbende te mogen gehoord worden tegen de geenen, die hem ulfmaakten voor den Rigter der oneenigheden, die den Godsdienst zogt te veranderen; met aanbieding van zijnen dienst te willen verlaaten, gaf MAURITS hem tot antwoord; *Dat hij dat betigten hielde voor kwaadsprekery, dat het niet te doen was met stil te staan, of iemant uit den dienst te stooten, maar dat men de zaak moest bijleggen, en daar toe middelen beraamen.* De andere daar op hervat hebbende, geen ander middel te weeten, dan scheiding bij openbaar gezag, of eenigheid door onderlinge verdraagzaamheid, en dat hij het laatste voor het beste hielde, erkende de Prins, dat zulks het beste middel was, maar begreep tevens, dat elke partij eene eigen Kerk moest hebben, om aldaar te prediken, en het Avondmaal te houden. Te merkwaardig is het vervolg deezes gesprieks, dan dat wij het niet zouden verhaalen. Op het zeggen van den Prinse merkte UITENBOGAARD aan, dat zulks eene volkomene scheuring zijn zoude; aan veel ongemaks onderworpen; dat ook de Contraremonstranten, in de Steden, alwaar zij meester waren, daar toe niet verstaan zouden, om den Remonstranten geen voordeel in te ruimen. Zijne Doorluchtigheid daar op, met eenig misnoegen, geantwoord hebbende, *dat men te Rotterdam een Predikant hadt afgezet, om dat hij naar 't gevoelen der Contraremonstranten hadt geleerd*; hernam de andere, dat men te *Amsterdam* een Predikant hadt afgezet, om dat hij naar 't gevoelen der Remonstranten hadt geleerd, en om die zelfde reden eenen Krankbezoeker van zijn ampt

hadt

hadt verlaaten; als mede, dat die van *Rotterdam* zeiden, dien Predikant niet om den Godsdienst te hebben afgezet. De Prins daar op hernomen hebben, *men konde haast een dekmantel vinden*, voegde 'er nevens; „ Dat de Resolutien „ der Heeren Staaten, aangaande de Verdraagzaamheid, en „ de Kerkenorde van den Jaare 1591, t'ontijde waren uit„ gehouden, en dat die te willen doen agtervolgen, eene „ soort van Inquisitie was; dewijl de Predikanten hielden „ dat ze gesteld waren door hunne partijen, en dat hij wel „ wist dat ze niet zouden gehoorzaamen; dat ook eenigen „ van de Staaten te hevig waren, en de zwaarigheid niet „ wilden wegneemen." UITENBOGAARD merkte daar op aan, dat, zijns oordeels, niet de Staaten, maar veel eer zommige Predikanten Inquisitie zogten in te voeren, wanneer ze hunne medebroeders, met nieuwe Akten, op eigen gezag en buiten kennis der hooge Overheden gesmeed, wilden verbinden, of, bij weigering, het prediken verbieden; ook wanneer zij als noodzaaklijke leeringen wilden aangenomen en geleerd hebben, dingen, die niet noodzaaklijk waren; dat ook de Resolutien niet gemaakt waren door partijen, maar door de Heeren Staaten zelve, die voor gemeene Vaders moesten worden gehouden. Voorts maakte de Prins gewag van het houden van eene nieuwe Conferentie of bijeenkomst van eenige Predikanten, zeggende dat men de zaaken niet behoorde te richten bij authoriteit of gezag, maar bij accommodatie of minnelijke schikking. Thans beriep zich UITENBOGAARD op de Conferentie van *Delft*, die hem den lust, om zich in zodanig eene Vergadering te laaten vinden, hadt doen vergaan; voegende 'er, egter, nevens, indien de Heeren Staaten en zijne Doorluchtigheid goed vonden, dat men wederom bij een kwam, zijn pligt dan zijn zonde te gehoorzaamen. Wijders viel het gesprek op UITENBOGAARDS gevoelen en leere aangaande Gods Voorzienigheid omtrent het kwaade, even als of hij Gode de regeering van meer dan de helft der waereld onttrok, te weeten, van het kwaade, welk meest in de waereld geschiedde. De andere hernam hier op, tot 's Prinsen onderrigting, dat hij leerde, dat God alles regeerde wat in de waereld geschiedde, goed en kwaad; doch

dat 'er zeer groot onderſcheid was tuſſchen 't kwaad, welk 'er geſchiedde, te regeeren, en tuſſchen 't zelve te doen, of te veroorzaaken; dat God het kwaad der zonde niet veroorzaakte, maar regeerde, verboodt en ſtrafte. Toen de Prins hier geen genoegen in ſcheen te neemen, vraagde UITENBOGAARD, of zijne Doorluchtigheid, zijnde Graaf van *Meurs*, al het kwaad, 't welk in dat Graafſchap door booswigten wierdt verrigt, zelve deedt, of deedt doen. De Prins dat met Neen beantwoord hebbende, vervolgde de andere, dat het zo was, en dat evenwel zijne Doorluchtigheid het kwaad, 't welk aldaar geſchiedde, regeerde, naardien hij het verboodt door wetten, en tuchtigde door ſtraffen. En hier mede nam dit geſprek een einde.

Intuſſchen begon de toeſtand der zaaken ſteeds van kwaad tot erger over te ſlaan. De gemoederen wierden meer en meer van elkander verwijderd. UITENBOGAARD deelde in den haat, met welken de Remonſtranten beladen waren. Hier uit begreep hij, dat hij zijnen dienst in *'s Hage*, voortaan, niet meer in gerustheid en vrede, maar in twist en ſcheuring zou moeten waarneemen, ten ware hij de leere en het gedrag der Contraremonſtranten wilde goedkeuren, en zich zelven een ondraaglijk juk op den hulze laaden. Des verzogt hij aan de Staaten van Holland, om van zijnen dienst in de Nederduitſche en Franſche Gemeente in *'s Hage* te mogen ontſlagen worden, met behoorlijk ſchriftlijk getuigenis van zijne voorgaande dienſten. En dewijl hij van begrip was, niet ligt in eenige Gereformeerde Gemeente, hier te lande, te zullen beroepen worden, van wegen den haat, dien men hem toedroeg, verzogt hij met een, dat hem een eerlijk onderhoud, voor zijne langduurige, getrouwe, moeilijke, ook, ten aanzien van het Leger en anderzins, gevaarlijke en bezwaarlijke dienſten, zijn leeven lang mogt worden toegeleid. Doch op dit verzoek kwam, naa lang wagten, geen ander antwoord, dan dat, eerlang, twee Heeren uit de Vergadering bij hem kwamen, hem verzoekende om te blijven, en tevens goeden moed op vreedzaamer dagen geevende.

Om de gemoederen tot bedaaren te brengen, en de redeloosheid en onſchriftmaatigheid van veele Godgeleerde twisten aan

aan den dag te leggen, vertaalde UITENBOGAARD uit het Latijn zekere Voorrede van den vredelievenden Godgeleerde MARTINUS BUCERUS, in den Jaare 1530 aan het Hoogeschool van *Marpurg* geschreeven, en geplaatst voor zijne Uitlegging over de vier Euangelisten. UITENBOGAARD gaf dit Vredeschrift in 't licht, onder den titel van *Gulden Brief*, met eene Opdragt aan de Haagsche Wethouderschap.

Tot nog toe waren UITENBOGAARD alle de wedervaardigheden, die hem bejegenden, wedervaaren van de zijde der Nederduitsche Gereformeerden. Voor zo veel hij, in *'s Hage*, ook in de *Fransche taale* predikte, was hij Lid van het Walsche Sijnode, en hadt bij hetzelve altoos in groote agting gestaan. 't Was in den Jaare 1616, dat de zaaken, ook ten dien opzigte, voor hem een onaangenaamen keer begonnen te neemen. UITENBOGAARD hadt, eenigen tijd geleeden, tegen de driftige ijveraars gesteld eene Verdediging van de Resolutie der Staaten van Holland, raakende de Verdraagzaamheid en den Vrede der Kerke. In een Sijnode, in het gemelde jaar te *Amsterdam* gehouden, hadt men hem, uit dat Geschrift, hoewel met beleefdheid en bescheidenheid, eenige plaatzen voorgehouden, met aanwijzing van 't geen zommige Kerken daar tegen inbragten, even als of hij op de zwaare gevolgen, welke hij uit het gevoelen der andersdenkenden afleidde, met te groote scherpheid drong. Het antwoord, welk UITENBOGAARD daar op gaf, was zo voldoende voor de Leden, dat men hem alleenlijk verzogt, indien 'er nog iets viel te schrijven over de geschilstukken, hij mogt de zaak met alle mogelijke zagtheid en bescheidenheid behandelen; wordende hij voorts verzogt, dat hij, 't geen in deeze zaak was gehandeld, ten goede wilde neemen. In het Walsche Sijnode, in de maand April des Jaars 1617 te *Leiden* gehouden, wierdt de zaak, in UITENBOGAARDS afweezigheid, wederom op het tapijt gebragt. Hij daar van berigt ontvangen hebbende in *'s Hage*, zondt eenen brief aan de Kerkvergadering, in welken hij aan dezelve nadere voldoening zogt te geeven. Zommige Leden rekenden de zaak hier mede voor afgedaan; doch anderen stemden voor eene bezending aan den Briefschrijver, ten einde om, aangaande

eenige zaaken, nadere opheldering te bekoomen. 't Geſchiedde. Doch UITENBOGAARD weigerde met de afgevaardigden te handelen, buiten de tegenwoordigheid van Ouderlingen der Nederduitſche Gemeente; voor reden geevende, dat vermits hij zijn Boek, *de Verdeediging*, als Nederduitsch Predikant en in het Nederduitsch hadt in 't licht gegeeven, het uit dien hoofde billijk was, dat die Gemeente ten vollen onderrigt wierdt van 't geen des aangaande met hem zou gehandeld worden. Om evenwel aan het Sijnode alle mogelijke voldoening te geeven, zondt hij aan hetzelve nog eene nadere onderrigting. Doch dit alles mogt niet baaten, ter wegneeminge der vermoedens, door zommigen tegen hem opgevat. Geene geringe aanleiding, tot de onbuigzaamheid van het Sijnode, zal, veelligt, gegeeven hebben, het gedrag van Prinſe MAURITS, omtrent deezen tijd gehouden. De Prins, zich aan de zijde der Contraremonſtranten gevoegd hebbende, hadt aan het Walſche Sijnode geſchreeven, met verzoek, om een Contraremonſtrantſchen Predikant van de Franſche taale te brengen in *'s Graavenhage*, ten dienſte van de zulken, die de gewoone Kerkendienaars niet begeerden te hooren. Niet weinig viel hier over te doen. De Kerkenraad der Walſche Gemeente in *'s Hage* daar van kennis gekreegen hebbende, verklaarde zich UITENBOGAARD, nevens zijnen Amptgenoot LA FAYE, daar tegen, ronduit verklaarende, niet te kunnen toeſtaan dat 'er een Predikant wierdt beroepen, die met hun geene broederſchap noch het Avondmaal zou willen houden; en in gevalle men het tegendeel goedvondt, verzogten zij hun afſcheid. Het zelfde verklaarden zij naderhand in de Vergadering van Gekommitteerde Raaden; die hunne redenen goedkeurden: zo dat, voor ditmaal, de Prins in zijn oogmerk wierdt verijdeld.

Omtrent deezen tijd wierdt veel geſproken en gehandeld over het houden van een Nationaal Sijnode. UITENBOGAARD, hoewel geen vriend of voorſtander van ſoortgelijke Kerkvergaderingen, verſchilde, egter, ten dien opzigte van de Remonſtranten en Remonſtrantsgezinden, dat hij, meermaalen, op het houden van zulk een Sijnode, met veel ernst aandrong; en, gelijk hij zich verbeeldde, om zeer voldoende rede-

redenen, en die, inderdaad, een doorſlaand bewijs van zijn diep vooruitzigt uitleverden. In de maand April des Jaars 1617 met 's Lands Advokaat OLDENBARNEVELD in geſprek zijnde, badt hij denzelven, de zaaken te willen beleiden tot een Sijnode, op hoedanig eene wijze men het ook zoude begeeren. Daar de Advokaat hem op te gemoet voerde: *Wilt gij 's Lands geregtigheid weggeeven; ik wil 't niet doen.* Toen voerde UITENBOGAARD den anderen te gemoet, dat de Contraremonſtranten, en de zulken, die hen droegen, het Sijnode zouden doordrijven, al ware 't ten koste eener veranderinge der geheele Regeeringe, daar de volkomene verdrukking der Remonſtranten aan vast zoude weezen: terwijl zij, indien de tegenwoordige Regeering in weezen bleef, aan dezelve nog eenigen voorſtand zouden vinden, al wierden ze door de Kerkelijken veroordeeld. Met dat zelfde oogmerk gaf UITENBOGAARD, met grooten ernst, den raad aan de Remonſtranten, dat ze blootelijk om een Sijnode zouden verzoeken.

Vrugtloos waren alle deeze redenen. De doorzigtige Kerkleeraar, ziende de zwaarigheden telkens toeneemen, en de onheilen, die hem dreigden, herhaalde, in maand Maart des Jaars 1618, zijn voormaals gedaan verzoek aan den Haagſchen Kerkenraad, om van zijnen dienst te mogen ontſlagen worden. Doch de Kerkenraad, hoewel zijn verzoek niet geheel van de hand wijzende, begeerde, nogthans, op hem, dat hij zijn affcheid nog eenigen tijd wilde uitſtellen. Daarenboven, voor zo veel Prins MAURITS niet meer bij UITENBOGAARD ter preeke verſcheen, en de ſpraak ging dat zijne Doorluchtigheid een Contraremonſtrantſch' Leeraar in zijn Hof wilde laaten prediken, nam hij ook in overleg om zijn ontſlag van den Franſchen Kerkdienst te verzoeken. Doch wanneer hij dit oogmerk te kennen gaf aan LOUISE DE COLIGNY, Prinſesſe Weduwe van WILLEM DEN I, die hem zeer groote genegenheid toedroeg, voerde hem daar op de Prinſes te gemoet „ Dat zij wilde dat hij in de Franſche Kerk zoude blijven, „ al ware het dat zijne Doorluchtigheid (Prins MAURITS) „ in derzelver huis deedt prediken; en dat haar Zoon (Prins „ FREDRIK HENRIK) hadt gezegd, dat indien UITENBOGAARD

„ de Franſche Kerk verliet, hij hem volgen zoude in de „ Duitſche; dat hij zich niet wilde binden aan de Franſche „ Kerk, maar ook zomwijlen gaan in de Duitſche." De Prinſes voegde 'er nevens, *dat zij en haar Zoon* UITENBOGAARD *in haar huis en beſcherming wilden neemen.* In een geſprek, niet lang te vooren, tuſſchen UITENBOGAARD en OLDENBARNEVELD, hadt deeze hem te verſtaan gegeeven, dat hij nu wel beſluiten zoude tot een Sijnode op den ouden voet. Daar de andere op antwoordde: „ Ach of gij dat „ voor jaar en dag hadt kunnen goedvinden, toen ik daar „ meer dan eens toe vermaande! 't Is nu te laat. Toen floeg „ gij 't af. Nu zoeke ik mijn affcheid om te vertrekken." De Advokaat daar op: *Indien gij gaat*, zeide hij, *allen welmeenenden, zo Politijken als Kerkelijken, zal 't hart ontzinken; dan zal 't met de Kerk en den Staat gedaan zijn.* Op een anderen tijd wederom in geſprek zijnde, *Hebt gij*, vraagde de Advokaat, *mij niets te zeggen aangaande het Sijnode?* Daar UITENBOGAARD op antwoordde: „ Ik heb „ 't voor deezen al gezegd: nu is 't te laat. Alles is te „ zeer verloopen. Ik blijve bij de vijf Artikelen, en bij de „ Reviſie, en dat men alles in zijn geheel ſtelle; als mede „ dat men te vooren aan onze zijde geene nadere verklaaring „ doe, al zou men den dienst moeten verlaaten." Op de vraag des Advokaats, „ Of de Remonſtranten niet zouden „ kunnen ſtellen eene Confeſſie of Geloofsbelijdenis, op al- „ ler naam", was 't antwoord: *Neen: ik weet daar geenen raad toe. Daar zijn Confeſſien genoeg, niet dan te veel.* Als de Advokaat daar op hernam, *Zij zullen u veroordeelen als wederhoorigen;* „ Laat ze dat doen", was 't antwoord van UITENBOGAARD; „ wij zijn hun gezelſchap moede. De „ Heeren zullen ten minſte te weeg brengen, dat wij in 't „ Vaderland mogen woonen, en deszelfs vrijheid genieten, „ gelijk de Lutherſchen, en anderen. Hoe 't ook ga", „ dus vervolgde hij, „ 't is beter dat wij alles lijden, dan dat „ wij oorzaak zouden geeven tot bloedſtorting, of burger- „ krijg."

Een bewijs van de gemeenzaamheid, tuſſchen 's Lands Advokaat en UITENBOGAARD, vertoonen deeze geſprekken. Wij mo-

mogen hier niet verzwijgen de laatſte zamenkomst. Deeze viel vóor op den negenëntwintigſten Augustus des Jaars 1618, dag, op welken de Heer VAN OLDENBARNEVELD wierdt gevangen genomen. UITENBOGAARD des morgens ten zeven uure bij den Advokaat koomende, in deszelfs Schrijfvertrek, met oogmerk om zekere Remonſtrantie, het Sijnode betreffende, om te dienen voor de Staaten, in te leveren, vondt hem niet, naar gewoonte, bezig met ſchrijven, maar ledig zitten op eenen ſtoel, met den rug na den tafel gewend, en met een zeer treurig gelaat. Dit bewoog hem, den Advokaat, met weinige woorden, te vermaanen tot ſtandvastigheid, biddende hem, zich te vertroosten en te verſterken met de voorbeelden van zo veele treffelijke mannen van alle tijden, die hun Vaderland de treffelijkſte dienſten hebbende gedaan, allerkwalijkst waren beloond. Dit gezegd hebbende, gaf hij OLDENBARNEVELD de hand, voor de laatſte maal, hem in de hand des Almagtigen beveelende. Onder dit geſprek, gelijk hij elders verhaalt, gevoelde hij zulk eene ongewoone inwendige beweeging, als of zijn gemoed hem eenig aanſtaand groot onheil hadt voorſpeld.

In den zelfden avond verliet UITENBOGAARD *'s Graavenhage*, op het aanhouden zijner vrienden. Naa een kort verblijf in 't Land, begaf hij zich na *Antwerpen*; naa alvoorens ſchriftlijk verlof te hebben bekoomen van den Kerkenraad, bij 't welk hem wierdt vergund, dat hij in zijnen dienst zou mogen ſtilſtaan, om eenige bijzondere zaaken te verrigten, tot den tijd toe, als bij den Kerkenraad anders zou worden goedgevonden. Zedert wierdt hij geheel van den dienst ontſlagen; onder beding, dat bijaldien de Gemeente hem vervolgens mogt beroepen, hij zou gehouden zijn, den dienst wederom te aanvaarden. Men voegde bij dit ontſlag eene dankbetuiging voor zijnen goeden, oprechten en getrouwen dienst, meer dan achtëntwintig jaaren aan de Gemeente beweezen; met verklaaring, dat hij zich, zo in de Leere, overeenkomſtig des Heeren Woord, als in zijn leeven, altijd oprecht, eerlijk en vroom hadt gedraagen. In een Vertoog, den Algemeene Staaten toegezonden, verklaarde UITENBOGAARD, als eene verdeediging van zijn vertrek, „ dat het nu

„ met hem zo verre was gekoomen, dat hij, in de tegen-
„ woordige geſteltenis van zaaken en tijden, in den *Hage*
„ niet gaan noch ſtaan, noch ſpreeken noch zwijgen, noch
„ iets ter waereld bedrijven konde, dat niet zoude worden
„ misduid, verdraaid, gelasterd, en ten kwaadſten overge-
„ dragen, om daar uit nieuwe oorzaak van bezwaarniſſe
„ tegen hem te ſmeeden." Naa zijn vertrek wierdt hij, van goeder hand, zelf van wegen de Prinſesſe Weduwe van *Oranje*, en van wegen haaren Zoone, Prinſe FREDRIK HENRIK, gewaarſchuwd, dat hij niet wederom in 't Land moest koomen, al ware 't dat hem Vrijgeleide wierdt aangebooden.

En, inderdaad, zeer hevig was het misnoegen, welk voornaamelijk de thans ijvervolle Geestlijken tegen UITENBOGAARD hadden opgevat. Het gedrag van het Zuidhollandſche Sijnode kan daar van, onder andere, ten bewijze dienen. Op den negenentwintigſten October, en dus twee maanden naa zijn vertrek uit *'s Hage*, ſchreef de Kerkvergadering een brietje, waar bij hij, tegen den vierden November, voor het Sijnode wierdt ontboden, om aldaar te hooren, 't geen hetzelve hem hadt voor te ſtellen. De Huisvrouw van UITENBOGAARD, die zich nog in *'s Hage* onthieldt, en aan welke op den dertigſten het briefje wierdt ter hand geſteld, gaf tot antwoord, dat zij het haaren Man zou doen toekoomen, doch dat hij te verre van de hand was, om op den bepaalden dag te kunnen verſchijnen. Dit niettegenſtaande, en zonder verdere dagvaarding, nam het Sijnode, ten geſtelden dage, de zaak van UITENBOGAARD bij de hand, en velde, op ſtaanden voet, een vonnis, van woord tot woord van den volgenden inhoud:

„ Alſoo JOHANNES UITENBOGAERDT, Predikant in den Hage,
„ verſchreven ſynde om te compareren op de Sijnode van
„ Suidthollandt, vergadert tot Delft, niet is verſcheenen, en
„ de vergadering bevindt hem op verſcheide manieren onbe-
„ hoorlyk te hebben gedraegen, ſoo met ſich te ſtellen als
„ het principaelſte hoofdt, directeur of beleider van alle de
„ Kerkelijke ſwaerigheden, die ontſtaen ſyn, ſoo uit de van
„ hem eerst overgegevene Remonſtrantie, als van hem ge-
„ procureerde ſubſtractie der Kerkelijke perſoonen uit de
„ gewoonlijke Kerkelijke Cenſuren, als ook met verſcheide

„ laste-

„ lasterlijke ſchriften uit te geven tot merkelijke blaeme, niet „ alleen van veele voortreffelyke Leeraeren der Kerken, „ maer ook tot lasteringe van de waere Religie ſelve ſtrek- „ kende: overwegende daerenboven, dat hy trouwloosly ſyne Kerke heeft verlaeten, onder dekſel dat hem acte „ van abſentie voor een tydt lang van ſyn Kerkenraedt ſoude „ vergunt weſen, en als nog fugityf is, heeft de Synode „ den gemelden UITENBOGAERDT gedeporteert, gelyk ſy hem „ deporteert by deſen van alle Kerkelyke dienſten, tot dat „ hy de Synode, of haeren Gedeputeerden ſal hebben gedaen „ volkomen contement of ſatisfactie: gelyk hy ook ſich ſoo „ lange ſal onthouden van den heiligen Avondtmaele." Zo ras UITENBOGAARD van dit Vonnis kennis hadt gekreegen, ſtelde hij daar tegen eene breede Verantwoording; gelijk ook eene Verdeediging van zijn gedrag, briefswijze aan Prinſe MAURITS ingerigt. Doch hij vondt daar bij geene baate, even min als bij een Vertoog, omtrent dien zelfden tijd, even als de gemelde Schriften, uit *Antwerpen* den Algemeene Staaten toegezonden.

Terwijl UITENBOGAARD zich te *Antwerpen* onthieldt, verloor hij de zaak zijner broederen Remonſtranten, die voor het Dordrechtſche Sijnode gedagvaard, en met hetzelve in onderhandeling waren, niet uit het oog. Van tijd tot tijd zondt hij brieven aan dezelve, deels om hen tot ſtandvastigheid en kloekmoedigheid aan te ſpooren, deels om hun van goeden raad te dienen. In 't bijzonder liet hij een uitvoerigen brief afgaan, ter gelegenheid van den eisch aan de gedaagde Remonſtrantſche Predikanten, omtrent het teekenen van eene *Acte van Stilſtand*, als eene voorwaarde om in het Land te mogen blijven. Met veel ernst zogt hij hen daar in van het aangaan van zulk eene verbintenisſe te rug te houden. Omtrent den eisch zelven: „ Wy verwonderen ons meest", dus ſchreef hij, onder andere, „ hoe de Heeren uwe E. E. „ ſoo ſchandelyke propoſitie hebben durven doen, en ſich „ niet ontſien hebben ſich ſoo bloot te geven, en hunne „ ſchaemt t'ontdekken. Wie en ſiet niet waer onſe partyen, „ die de Heeren opmaeken, heen willen, en wat men ſoekt? „ naemelyk in 't Kerkelyk en in 't politiyk den luiden een

„ bal in de mondt te ſteeken, en alſoo gelyk als nae 't vier
„ te leiden, op dat haere ongerechtigheit niet aen den dagh
„ en kome, wel weetende, hoe ruineus hun dat ſoude ſyn.
„ Nu (dus gaat hij voort) wat het kusſen aengaet, wy laeten
„ hun 't gelove gaerne houden om daer op ſoo gemakkelyk
„ te ſitten, als ſy mogen, tot dat iemant anders koome, die het hun van onder wegh nemen, gelyk ſy het
„ anderen wegh gerukt hebben, maer ſoo veel aengaet het
„ Kerkelyke, men magh nogh en kan hun daer immers in
„ diervoegen ſoo ſy daer inne gaene, niet te wille weſen.
„ Siet men niet" (dus vervolgt UITENBOGAARD) „ dat de
„ vroome Heer OLDENBARNEVELT, om die ſaek voornamentlyk, die men nu op hoope ſommiger flauhertigheit gaerne
„ t'eenemael gedempt ſaege, naemelyk om de ſaeke van religie (want hier op ſchijnt alles te draeijen) ſyn bloedt
„ heeft moeten ſtorten? Siet men niet, dat alle d'andere
„ vroome Heeren, en wy meede, voor onſe posten, daerom in 't lyden ſyn? Sullen wy Kerkelyke nu ſelve te voren geven, 't geen daerom de vroome polityke hebben
„ moeten lyden? Wat ſal men ſeggen van ons, is 't ſaeke dat
„ wy om wat gagie, of om in 't landt te blyven, ſitten by
„ den haert, op ons gemak, belooven te ſwygen, 't geen
„ ons Godt en de wettige Overheit belast heeft te ſpreeken?
„ *Non poſſumus, quæ vidimus et audivimus, non loqui.*"

In zeker ſchrift, omtrent dien zelfden tijd geſteld, waar in UITENBOGAARD de onſchuld van zijnen vriend den onthoofden Advokaat VAN OLDENBARNEVELD tragt te betoogen, berst hij uit in deeze woorden: „ O ondankbaer Hollandt, hoe
„ hebt gij konnen toelaeten (want ik beken 't, dat gij 't niet
„ hebt gedaen) dat men dien man door beuls handen heeft
„ doen ſterven, en overroepen, dat hy 't Landt hadt willen
„ beroeren, jae verraeden? Hoe ſult gy deſen vlek immermeer afwaſchen? Al ſyt gy waterryk, hier ſal u nochtans water ontbreeken, en uwe kinderen ſullen mogelyk
„ deſe uwe domme ondankbaerheit bekoopen en beweenen,
„ ſoo de Heere niet merkelyk voor u waekt."

Terwijl UITENBOGAARD zich in *Brabant* onthieldt, deedt men veele moeite om hem in handen te krijgen. In 't laatst

van

van Februarij, of in 't begin van Maart des Jaars 1619, zag men eenige hoopen Ruiters van *Bergen op den Zoom*, ieder zeven in getal, aan verſcheiden kanten rondom de Stad *Antwerpen* zwerven. Op zekeren dag kwamen ten huize, alwaar UITENBOGAARD zich onthieldt, twee Ruiters, gelaarsd en geſpoord, vraagende na eenen man in de buurt, zijnde een bitter Contraremonſtrant, alwaar zij ingingen. UITENBOGAARD, hier uit beſluitende dat men hem zogt, nam een ander verblijf, om te veiliger te ſchuilen. Niet lang daar naa, als iemant Prinſe MAURITS hadt aangediend, dat UITENBOGAARD in *'s Hage* in zijn huis was, deedt men, in den nacht, tuſſchen den zestienden en zeventienden Maart, omtrent middernacht, zijn huis, ſtaande op den Singel van 't Hof, door den Geweldigen en een deel Soldaaten, van vooren en van agteren bezetten. Men beklom het huis van agteren met ladders, aan de tuinzijde, terwijl men met hamers de voordeur beukte, om dat dezelve niet ſpoedig genoeg geopend wierdt. Binnen zijnde, zogt men overal, en ſtak met rappieren onder de bedſteden, in 't ſtroo, en in de turf. Toen men hem niet vondt, ging het op een raazen en tieren; men dreigde de doodlijk verſchrikte huisvrouwe met gevangenisſe, indien zij haaren Man niet aanwees. Thans ging men elders huiszoeking doen, laatende, intusſchen, drie perſoonen in zijn huis, alzo men verſpreidde, dat 'er geheime ſchuilplaatzen in zijn huis waren. Doch de Metzelaar, voor de Heeren geroepen, en daar over ondervraagd zijnde, verklaarde daar van niets te weeten. Men verhaalt, dat Prins MAURITS, zeer t'onvreden zijnde op de geenen, die hem dus kwalijk onderrigt hadden, zou gezegd hebben: *Nu krijge ik den Vogel mijn leeven niet. Hij zal ons 't ſpel maaken.* Kort daar op wierdt UITENBOGAARD driemaalen ingedaagd, en alzo hij niet verſcheen, op den vierëntwintigſten Maij des Jaars 1619, het Vonnis van ballingſchap ten eeuwigen dage uitgeſproken, met verbeurdverklaaring van alle zijne goederen. In het Vonnis wierdt geene misdaad gemeld; *de Regters*, zo als de Fiskaal SYLLA naderhand verhaalde, *hadden met voorbedagtheid zulks nagelaaten, om dat zij met geene Blaauwboekjes* (of Verantwoordingen) *gedient waren.*

Zo

Zo ras UITENBOGAARD van dit Vonnis de tijding hadt ontvangen, nam hij in beraad, om elders eene verblijfplaats te zoeken. Zijne keuze viel op *Staden*, van ouds eene vrije Rijksſtad, in het Hertogdom *Bremen*. De Heer MARTINUS VAN DER MEDE, Burgemeester dier Stad, hadt hem hoop gegeeven, aldaar eenige vrijheid voor de Remonſtranten te zullen verwerven. Maar toen UITENBOGAARD Vrijgeleide voor zijn perſoon liet verzoeken, wierdt daar in zwaarigheid gemaakt bij den Raad. Eenige leden daar van was door de Lutherſche Geestlijkheid in 't oor geblaazen, hoe het te vreezen ſtondt, dat UITENBOGAARD, door zijne komst, ook de Kerk aldaar zoude beroeren. Daarenboven was 'er, ten deezen tijde, eene zo naauwe verbintenis tusſchen de Staaten der Verééнigde Nederlanden en de Stadingers, dat zich UITENBOGAARD niet veel veiligheids beloofde, indien de gemelde Staaten mogten goedvinden, hem op te eiſchen.

In de maand Junij des zelfden Jaars 1619 kwam Prins FREDERIK HENRIK te *Antwerpen*, op deszelfs reize na *Frankrijk*. UITENBOGAARD zich bij den Prins om gehoor vervoegd hebbende, wierdt gunſtig en zeer vriendelijk ontvangen. Zijne aanſpraak diende, om zijne onſchuld te betoogen, en hoe zeer men Prins MAURITS, ten zijnen opzigte, hadt misleid. UITENBOGAARD voegde 'er nevens, dat, ondanks het ongelijk, hem aangedaan, hij altoos zou blijven een getrouw liefhebber van het Vaderland, en een getrouw dienaar van beide hunne Doorluchtigheden. In zijn antwoord liet de Prins, onder andere, zich in deezen zin hooren: „ Ik ben „ uw Vriend, en zal u in 't wederkeeren nader ſpreeken, „ niet twijfelende aan uwe opregtheid. Gij moet" (voegde 'er de Prins nevens) „ de boosheid der tijden wat toegeeven, en nu de les van geduld, die gij mij en anderen geleerd hebt, zelve oeffenen." Dit geſprek viel voor tegen den middag, zo als de Prins gereed ſtondt om zich aan tafel te zetten. Hij nodigde UITENBOGAARD aan denzelven; doch deeze bedankte ootmoediglijk voor die eere, zeggende dat zulks ongeraaden was, wenschte hem eene gelukkige reize, kuste hem de handen, en nam afſcheid. Vermits deeze zamenkomst voorviel, in eene Kamer van eenen Herberg aan

de

de Straat, en met opgeſchoovene Raamen, en aldus van veel volks gezien wierdt, hoe gemeenzaam de Prins UITENBOGAARD behandelde, gaf hem zulks geen klein aanzien bij de burgers van *Antwerpen*.

Min gunſtig was de ontmoeting, welke hem, kort daar naa, van wegen Prinſe MAURITS bejegende. Van goeder hand wierdt hem berigt, dat men, van nieuws, eenen toeleg hadt gemaakt, om zich van zijnen perſoon te verzekeren, en dat men Prins MAURITS hadt hooren zeggen, *dat* UITENBOGAARD *het Land te Brusſel verreidt, en van binnen 't vuur ſtookte.* Grond tot deeze aantijging hadt gegeeven, eene reize van UITENBOGAARD na *Brusſel*, met oogmerk om de Aartshertogen aldaar verſlag te doen van het onregt, welk den Remonſtranten te *Antwerpen* wierdt aangedaan. Men hadt, naamelijk, ten Hove aangebragt, dat in de hartstgemelde Stad tien of twaalf van hunne Predikanten heimelijke vergaderingen hielden, en predikten. Hier op ontving de Biſchop van *Antwerpen* aanſchrijven, om UITENBOGAARD, nevens de overigen, binnen drie weeken de Stad te doen verlaaten. UITENBOGAARD, deeze aanzegging ontvangen hebbende, verzekerde dat de Remonſtranten aldaar niet hadden gepredikt, en bragt met veele moeite te wege, dat men 'er hen nog verder duldde. Ondanks deeze verzekering, wierdt, kort daar op, UITENBOGAARD, door den Vicariüs of Stedehouder des Biſchops, eene Akte voorgeleid, begeerende, dat hij, uit naam van alle de Remonſtrantſche Predikanten, die toen te *Antwerpen* waren, dezelve zou teekenen, en daar bij belooven, *niet te zullen prediken, of in eenige maniere eenige godsdienſtoeffening verrigten.* Doch UITENBOGAARD weigerde zulks beleefdelijk, met te zeggen, *dat hij liever op ſtaanden voet wilde vertrekken, dan zulk eene Akte teekenen.* Hij bekleedde die weigering met verſcheiden redenen, onder andere deeze, dat daar de Remonſtranten het teekenen van zulk eene Akte, in hun Vaderland, door hunne Overheid hun voorgeleid, hadden geweigerd, het daarom zeer opſpraaklijk zijn zoude, indien zij iets in Brabant deeden, 't geen zij in Holland hadden geweigerd. Hij voegde 'er nevens, dat de Remonſtranten wel wisten, waar zij waren,

en

In de maand Augustus des zelfden jaars ontving UITENBOGAARD eene boodschap van wegen den Markgraave DE QUEDA, Gezant van *Spanje* te *Brusfel*, die hem wenschte te spreeken. Onder een en ander voorwendzel wist hij thans deeze reize te ontgaan. Doch op een tweede ontbod, begaf UITENBOGAARD zich derwaarts. De Gezant hem bij zich in zijn Kabinet hebbende doen koomen, en hem bevolen om neder te zitten „ Ik heb u nergens anders om ontbooden", zeide hij, „ dan om u te zien, om dat ik veel goeds van „ u gehoord heb; 't welk mij zeer deedt wenschen dat gij „ Katholijk waart; gij zoudt veele goede dienſten kunnen „ doen. Ik heb u anders niet te zeggen, dan alleen dit." De Gezant thans zeer bezet zijnde met bezigheden, gaf hem UITENBOGAARD alleen het volgende tot antwoord: „ Het „ bevel van Uwe Excellentie, mij hier ontbiedende, heb ik „ willen gehoorzaamen: daarom ben ik gekoomen. Ik be„ dank Uwe Excellentie ten hoogſten voor zijn genegen ge„ moed, en bidde ootmoedigljk niet kwalijk te willen nee„ men, dat ik mij genoodzaakt vinde Uwe Excellentie in ge„ moed te verklaaren, dat ik mijnen Godsdienst niet kan „ veranderen, noch uittrekken de liefde en pligt, die ik mij„ nen Vaderlande ſchuldig ben, hoewel ik van zommigen in „ hetzelve zeer kwalijk ben gehandeld, buiten mijne verdien„ ſte. Ik verzoeke anders niet dan vrijheid van Godsdienst „ en Geweeten, onder de Regeering der Overheid, waar ik „ ook woone. Ik en alle mijne medebroeders zijn gezind, „ alle gehoorzaamheid, naar Gods wil, aan hunne Hoogheden „ te betoonen, zo lange als wij woonen onder hun „ gebied, zonder dat men immermeer eenige weerſpan„ nigheid, veel min factie of oproer, onzenthalve heeft te „ vreezen." De Gezant, van wegen zijne bezetheid, thans geenen tijd hebbende, om zich tot een verder geſprek in te laaten, gaf met betuigingen van genegenheid aan UITENBOGAARD zijn affcheid, en de verklaaring van zijnen wensch, om, bij voegzaamer gelegenheid, uitvoeriger met hem te ſpreeken.

Naa zijne wederkomst te *Antwerpen*, ontving UITENBOGAARD een bezoek van den Penſionaris GAVARELLES, onder voor-

voorgeeven van hem te willen ſpreeken over zekere Rente, welke de huisvrouw van onzen balling in *Brabant* hadt, en die vóór het Beſtand was verbeurd verklaard. Eene wijl tijds hier over geſproken hebbende, zogt hij UITENBOGAARD een tamelijk groot papier vol gouds, gelijk hij zag uit het glinſteren, naardien het papier boven los was, in de hand te ſtoppen. Maar hij zijne hand te rug trekkende, en gevraagd hebbende, wat zijne Edelheid daar mede voor hadt: „ Ik „ bid u ", hernam daar op de Penſionaris, „ neem dat aan, „ van wegen hunne Hoogheden. 't Is niets; 't heeft niet te „ beduiden: dat weet ik wel. Zijne Hoogheid wil meer voor „ u doen; hij is van voorneemen, u hier te geeven 't zelf- „ de en nog meer Traktement jaarlijks, dan gij gehad hebt „ in *'s Graavenhage*." Op dat zeggen borst UITENBOGAARD uit, met groote ontſteltenis, in deeze woorden: „ Mijn Heer „ GAVARELLES, ik dank zijne Hoogheid voor zijne goede „ gunst en ben zijn ootmoedige dienaar. Neem niet kwalijk „ 't geen ik zegge. Houd niet dat het koomt uit trotsheid; „ mijne zaaken ſtaan 'er niet na om trots te zijn. Ik weet „ hoe men Vorſten giften behoort te bejegenen, als daar „ geene andere inzigten van groot gewigt mede gemengd „ zijn. Ik heb beſlooten, niet eenen penning van hunne „ Hoogheden aan te neemen, noch eenig Jaargeld, hoedanig „ het ook moge weezen. Ik heb het niet verdiend. Ik heb „ hunne Hoogheden nooit dienst gedaan, noch kan dezelven „ dienst doen in eenigerlei manieren. Zo lang als ik mij „ weet te behelpen, en te vreden ben met brood en water, „ daar 't, God lof! niet mij nog niet toe gekoomen is, zal „ ik van geen vreemden Prins eenen ſtuiver ontvangen. Wil, „ uwe Edelheid voor mij en mijne huisvrouwe iets doen, „ help mij aan de Rente, daar wij ſtraks van ſpraken, en „ dat de agterſtallen betaald worden van de Staaten van *Bra-* „ *bant*, daar de Rentebrief op houdt." Op deeze weigering nam de Penſionaris zijn afſcheid, met belofte, aangaande de Rente (zij was vijfëntwintig Gulden 's jaars) zijn best te zullen doen: zo als ook met 'er daad geſchiedde.

Al dit gaan en keeren van UITENBOGAARD na en van *Brusſel*, dat ſpreeken met den Kanſelier PEKKIUS, met den Veld-

heer SPINOLA, met den Spaanſchen Gezant DE QUEVA, met den Penſionaris GAVARELLES en andere Spaansgezinden of Spanjaarden: dit alles konde niet zo verholen blijven, of het gerugt daar van vloog over na Holland. Hier, gelijk het in dusdanige omſtandigheden en toedragt van zaaken gemeenlijk gaat, ſtrooide men allerlei gerugten ten zijnen nadeele uit. Men vertelde, dat UITENBOGAARD tot het Pausdom was overgegaan, en den voortogt hadt in de ſtatelijke Ommegangen. Elders wierdt met verzekering gezeid, dat hij, naa veel zoekens en aanhoudens, Raad der Aardshertogen was geworden, en met dezelve in beſlootene kamer, daar niemant wierdt toegelaaten, raadpleegende, alle de geheimen des Lands openbaarde. De berugte Amſterdamſche Predikant SMOUTIUS liet zich openlijk verluiden, dat hij, naa het eindigen van het Beſtand, bij den Aardshertog Predikant in het Leger zijn zoude, zo als hij voormaals bij Prins MAURITS geweest was. Om alle deeze gerugten te logenſtraffen, vondt UITENBOGAARD geen dienſtiger middel, dan *Brabant* te verlaaten, en elders zijn verblijf te neemen. Doch in de keuze hier omtrent konde hij tot geen vast beſluit koomen. Hij hadt wel voornaamelijk het oog op *Staden*, werwaarts hij, in de maand Maart deezes Jaars 1620, door de Burgemeesters en Raadsheeren, door eenen vriendlijken brief genodigd was. Maar 'er booden zich zo veele zwaarigheden aan, dat dit ontwerp niet volvoerd wierdt.

Te midden van alle deeze ontrustende wederwaardigheden, bezat, nogthans, UITENBOGAARD genoegzaame bedaardheid van geest, om, nevens verſcheiden anderen, aan de verdediging der Remonſtranten te arbeiden. In 't laatst van het ſtraks gemelde jaar kwam te *Antwerpen* van de Drukperze, een Geſchrift, door hem, geduurende dat jaar opgeſteld, getiteld: *Vrijmoedig Onderſoek van verſcheide Plakkaeten in de geunieerde Provincien, binnen twee jaeren herwaerts gepubliceert tegens de Chriſtenen ingeboorenen en inwoonders derſelven Landen, die men Remonſtranten noemt.* Men hadt de Afdrukzels van dit Boek na *Leiden* gezonden, om van daar door het Land verſpreid te worden. Ongelukkig vielen zij in handen van den Schout, die 'er zo veele Bladen van

van bekwam, dat de Drukker in beraad leide, of het oirbaar ware, dit Werk te herdrukken. Doch verstaan hebbende, dat 'er groote begeerte was om het Geschrift te leezen, nam hij den herdruk bij de hand, en vondt toen middel om het Werk alomme te verspreiden. In dit Geschrift ontmoette men eenige scherpe uitdrukkingen, welke UITENBOGAARD naderhand alleen daar mede verdeedigde, dat het gesteld was in de eerste hitte der vervolgingen, en, diensvolgens, ligtelijk, eenige uitdrukkingen konden uit de pen vloeien, voor welke hij, in meer bedaarde tijden, zich wel zoude gewagt hebben.

In nieuwe bekommering raakte eerlang UITENBOGAARD. Nevens EPISCOPIUS en GREVINKHOVEN, hadden zij gezamentlijk, als Directeuren der Remonstrantsche Societeit, uit *Antwerpen* de zaaken der Remonstranten, binnen 's Lands, door brieven en bezendingen bestuurd. Van wegen het eindigen van het Bestand, tusschen *Spanje* en de Vereenigde Gewesten, 't welk in de maand April des Jaars 1621 zou voorvallen, zou hun eigen verblijf aldaar niet meer veilig weezen, en diensvolgens hunne zorge voor de broederschap een einde neemen. Men wendde het oog na alle kanten, doch vondt overal zwaarigheid. UITENBOGAARD helde meest na *Frankrijk*, alwaar hij veele vrienden hadt, en de meeste gunst hoopte te zullen vinden. Onder dit alles wierdt 'er, aan de Spaansche zijde, vlijtig gearbeid om hem in *Brabant* te houden, door de aanbieding van Jaargelden, zonder dat hij onder eenige verbintenis zoude leggen, indien hij slegts bijven wilde. Maar hij sloeg alles af, en zeide niet te kunnen bijven, 't en ware men den Remonstranten vrijheid van Godsdienstoeffeninge in hunne huizen toestondt.

Inmiddels hadt de Spaansche Gezant te *Brussel* kennis bekoomen van UITENBOGAARDS voorneemen, om zich na *Frankrijk* te begeeven. Andermaal ontboodt hem de Markgraaf, en zogt hem, met veele redenen en groote beloften, tot blijven te beweegen. Te merkwaardig is het gesprek, 't welk thans voorviel, dan dat wij hetzelve, hoewel eenigzins uitvoerig, hier niet zouden mededeelen. Op de aanspraak des Gezants gaf UITENBOGAARD tot antwoord „ Dat hij hunne

„ Hoogheden ootmoedigljk bedankte voor het verblijf, aan „ hem en anderen zo lang vergund; maar dat het hem niet „ mogelijk was, daar langer te woonen, als men met Hol„ land in oorlog zou zijn, en wel om de volgende redenen: „ *Vooreerst*, om dat men in 't Vaderland altijd vermoeden „ zoude hebben dat de Remonſtranten in *Brabant* eenig „ kwaad brouwden; van welke daad hij niet alleen vrij wilde „ zijn, maar ook van het vermoeden. *Ten anderen*, dat „ men de goederen zijner huisvrouwe, die zij nog in Hol„ land hadt, terſtond zou verbeurd verklaaren. *Vervolgens*, „ dat hij niets doende of raadende tegen het Vaderland, al„ tijd in *Brabant* verdagt zoude zijn, als of hij iets wroette „ of toeleide tegen den Staat van hunne Hoogheden, met „ heimelijke verſtandhouding, en anders. *Eindelijk*, dat hij „ niet zou kunnen blijven, zonder in *Brabant* zijne vaste „ woonplaats te neemen, en vrijheid van Godsdienst te heb„ ben, die hij wist dat men den Remonſtranten niet zou „ verguunen." De Gezant daar naa ſpreekende van den Oorlog, welke tegen Holland op nieuw zou begonnen worden, vraagde aan UITENBOGAARD, wat hem daar van en van de uitkomst dagt. Daar deeze op zeide, niet te kunnen antwoorden, als niet weetende de magt, die men van de Spaanſche zijde zoude willen of kunnen gebruiken; maar dat hij, met verlof van zijne Excellentie, moest zeggen „ dat de „ Koning van *Spanje*, hoewel de magtigſte Vorst van het „ Christenrijk, iet groots beſtondt, door wederom te treeden in den oorlog met Provincien, welker magt hij te „ vooren, zo veele jaaren, hadt ondervonden, en, zijns oor„ deels, nog meer zou ondervinden." Op de vraag des Gezants, of 'er dan geen middel ware tot vrede, gaf de andere Ja tot antwoord, *indien men haar met vrede wilde laaten*. De Gezant: „ dat zou men wel doen, indien men den Ko„ ning eenigzins wilde erkennen." UITENBOGAARD, *dat zullen de onzen niet doen*. De Gezant: „ Waarom niet, als „ men hun in de rest, niets uitgenomen, alles geeft wat zij „ begeeren?" De andere: *Als de Koning hun alles geeft, mits hem erkennende, dan beneemt hij daar mede, al wat hij gegeeven heeft. Want de erkentenis, die hij begeert,*

is,

is, dat men hem erkenne voor Souverein; welke erkentenis alleen al de rest met 'er tijd zal te niet doen. Maar in *Spanje* en elders, zeide de Gezant, wordt zijne Majesteit voor Souverein erkend; en evenwel blijven de Onderdanen bij hunne Voorregten, en de Koning houdt hun 't geen hij beloofd heeft. Daar UITENBOGAARD op antwoordde: „ Ik „ wil dat niet tegenspreeken. Maar de Hollanders zullen in „ allen gevalle niet gelooven, dat men hun woord houden „ zal, bijzonder niet in het stuk van den Godsdienst; om veele „ redenen, en bijzonder om dat zulks in zijner Majesteits „ magt niet is, al wilde hij het doen, als zijnde een stuk, „ puur en alleen hangende aan den Paus." Maar de Paus, zeide de Gezant, zal zijne Majesteit daar in dispenseeren. „ Dit geloof ik", hervatte daar op de andere; „ maar de „ zelfde Paus heeft magt, zijne Majesteit, zo hij gelooft, „ daar na wederom van zijnen eed en belofte te ontslaan, „ om die te mogen breeken, als het oirbaar zal bevonden „ worden. Dit wantrouwen, ging hij voort, is zo diep in „ de harten der Hollanderen geworteld, dat ik niet zie, dat „ men hun dat immermeer zal beneemen." De Gezant gevraagd hebbende, of 'er geen middel ware om dat wantrouwen weg te neemen? hernam UITENBOGAARD: „ Ik kan slegts „ één middel bedenken, hoewel ik zeer twijfel, of het daar „ toe genoegzaam zijn zoude; en in allen gevalle weet ik „ wel dat zijne Majesteit het niet doen zal." Thans vraagde de Gezant naar dat middel; waar na de andere, vooraf verschooning voor zijne vrijmoedigheid in het spreeken verzogt en verkreegen hebbende, zich in deezervoege uitliet: „ Dat „ bij aldien het zijne Majesteit en de Aardshertogen geliefde, „ van en uit hun zelve, vrijheid van Godsdienst aan de Gereformeerden, in *Brabant*, *Vlaanderen* en in zijne andere „ Nederlanden toe te staan, mits orde stellende tegen factie „ en oproer, en tot verzekeringe der Roomsche Religie, „ voorts alle de Privilegien in dezelve zijne Landen wel onderhoudende, dat zulks een klaar teeken zoude zijn van „ zijnen goeden wil. Indien zijne Majesteit, ongedwongen, „ uit enkele goedertierenheid die vrijheid zijnen onderdaanen „ toestondt, zou men, misschien, gelooven dat hij zijn

„ woord zoude houden aan de Hollanders, zo als hij daar toe „ verpligt was volgens verdrag, bij ende bezwooren. Is 'er „ eenig middel om dat wantrouwen weg te neemen, zo is „ het dit. Dan ik weet wel", vervolgde de Leeraar, „ dat „ zijner Majesteits Conscientie zulks niet toelaat; dat ook de „ Roomsche Kerk en de geestlijke Biegtvaders, van welke „ zijne Majesteit en hunne Hoogheden hunne Consciencien „ laaten regeeren, dat in generlei manier zullen toestaan." Maar zijne Majesteit, zeide de Gezant, zal vooraf eene Verklaaring laaten uitgaan, bij welke hij zal belooven, alle Privilegien te herstellen, ook de zulke, die deeze nieuwe Regenten hebben afgeschaft. De andere verklaarde daar op zijn gevoelen op deeze wijze: „ Zij zullen, zeide hij, met zulk „ eene Verklaaring spotten: want het geen zijne Majesteit „ hun zoude belooven, hebben zij alreeds bij hen zelven; „ en de nieuwe Regenten hebben geene privilegien verbro„ ken voor altijd, maar voor één reize alleen, om de Re„ geering te veranderen naar den zin des Prinsen van Oranje „ en der Predikanten, met betuiging dat zulks in geen ge„ volg zou getrokken worden; 't welk hun genoeg is, om „ zich zelve in de Regeering te handhaaven; en nog gaat „ dit de vrijheid van Religie niet aan, daar 't meest op aan„ komt, om het wantrouwen weg te neemen." Zeer verzet stondt de Spaansche Gezant over deeze taal; maar nog meer, wanneer 'er de Leeraar, met eene Hollandsche rondheid, het volgende nevens voegde. „ Ik moet uwe Excellentie", dus ging UITENBOGAARD voort, „ nog een woord in vrijheid „ zeggen, ten dienste van zijne Majesteit en hunne Hooghe„ den; naamelijk, dat ik wel weet dat uwe Excellentie, en „ andere Heeren, ook Geestlijken, mij en mijne medebroe„ ders hier in het Land zoeken te houden, niet uit liefde „ tot ons en onze zaaken, (hoewel ik geloove, dat zij ons „ aanzien voor vreedzaame luiden, en gehoorzaame inwoon„ ders, die, onder het dekzel van Godsdienst, geen factien „ of oproer zullen aanrigten) maar uit de hoop, die men „ heeft geschept, dat wij door die van onze gezintheid, die „ zeer veele in 't Land zijn, met 'er tijd eenige wederspan„ nigheid of opstand, in de eene of andere Stad, tegen den

„ Staat

„ Staat aldaar, zouden te weeg brengen, om deeze zijde te
„ begunſtigen en de hand te bieden, als men in oorlog zou
„ zijn getreeden. Dit houde ik zeker dat verwagt wordt,
„ en dat wij met onze directie daar toe zouden arbeiden:
„ waar op ik uwe Excellentie wel rondelijk, met alle re-
„ ſpect, ten dienſte van zijne Majeſteit, verklaaren wil, dat
„ zulks vergeefs van ons zoude worden verwagt, en dat die
„ van onze gezindheid in 't Land nimmermeer zo verre zul-
„ len koomen, dat zij dat juk, waar mede zij nu, door 't
„ berooven van hunne Leeraars en de vrijheid van Gods-
„ dienst, door deeze nieuwe Regenten worden gedrukt, van
„ den hals zullen zoeken te werpen, om een ander juk, dat
„ zij veel zwaarder houden te zijn, en het Spaanſche noe-
„ men, op den halze te neemen. Niemant zal hun daar toe
„ raaden, en al hadden zij 't vermogen, welk zij niet heb-
„ ben, nimmermeer zullen zij dat doen. Want zij hebben al
„ te zamen te groote liefde tot hunne vrijheid, en te groo-
„ ten afkeer van deeze natie, dan dat zij dat zouden poo-
„ gen te doen. Want al is hun groot ongelijk geſchied, zij
„ worden evenwel niet gedwongen, eene andere Religie,
„ die zij niet toeſtaan, tegen hun geweeten te moeten aan-
„ neemen." Ik verwondere mij over u, ſprak thans de Gezant. Andere balljngen en verdreevenen uit hun Vaderland plagten te arbeiden, om weder daar in te koomen, in alle manieren en middelen, die daar toe mogten dienſtig zijn.
„ Die luiden", hernam daar op UITENBOGAARD, „ zoeken
„ hun eigen voordeel, niets anders voorhebbende dan zich
„ te wreeken: dat is ons oogmerk niet; liever willen wij in
„ armoede leeven, en ons met water en brood behelpen
„ buitenslands, dan dat wij weder in 't Land zouden zoeken
„ te koomen door onbehoorlijke middelen: want wij zijn
„ Christenen, die onze hoop hebben op een beter hier naa-
„ maals, en mogen daarom niets doen, 't geen ons van God
„ verbooden is. Konden wij wederom in 't Land koomen
„ door een goeden vrede (dus ging hij voort), door welken
„ de Godsdienst en de Voorregten mogten zijn bewaard,
„ dat ware ons lief: anders moeten wij geduld hebben." *Gij ſpreekt rond*, zeide hier op de Gezant. „ Ja, mijn Heer",

daar op de andere, „ ik zeg gelijk het is, ook ten dienste „ van zijne Majesteit, op dat men zich op geene verandering „ door opstand van binnen door de onzen verlate: want dat „ zal niet geschieden."

Voorheen hebben wij verhaald, hoe UITENBOGAARD het oog na *Frankrijk* hadt. In het midden der maand Maart des Jaars 1621 vertrok hij derwaarts, vergezeld van ADRIANUS BORRIUS, weleer Predikant te *Leiden*. Zij kwamen te *Parijs*, op den drieëntwintigsten der gemelde maand. Het oogmerk deezer reize was, onder andere, deels om de zaak der Remonstranten aldaar te verdeedigen, indien de Gezanten der Vereenigde Gewesten, welke zich, ten dien tijde, aldaar bevonden, iets ten hunnen nadeele mogten voorstellen; deels, om te beproeven, of, door hulp van eenige vrienden, de Koning tot eene voorspraak der bedrukten zou kunnen bewogen worden; eindelijk ook, om te vernemen, of zij, in gevalle van nood, onder de bescherming zijner Koninklijke Majesteit, in *Frankrijk* een vreedzaam verblijf zouden kunnen genieten. Met groote gunst en genegenheid wierdt UITENBOGAARD bij de voornaamste Raaden zijner Majesteit bejegend. Met den Heer de BOISSISE in gesprek geraakt zijnde, boodt hij aan, de zaak der Remonstranten, zo wel ten aanzien van het Burgerlijke als van het Kerkelijke, in den vollen Raad des Konings, ook in 't bijzijn der Nederlandsche Gezanten, te willen verdeedigen. Doch hem bleek wel haast, dat de hoop, om door voorspraak van *Frankrijk*, eenige verligting of ruimte voor de Remonstranten te bekoomen, eene ijdele verwagting was. Hierom vraagde hij aan den Heere DE BOISSISE, „ ingevalle de Heeren Staaten even onbeweegelijk bleeven, „ en eenige Remonstranten het Land gingen verlaaten, om „ zich te *Calais*, *Dieppe* of in eenige andere Fransche Havenstad neder te slaan, of zijne Majesteit dezelve zoude „ willen neemen in zijne bescherming, en de zelfde vrijheden vergunnen als aan anderen?" daar de andere op antwoordde, dat over dit stuk in den Raad des Konings was gesproken, en dat ze vrijelijk mogten koomen. Thans deedt UITENBOGAARD nog eene andere vraag, te weeten, „ of den „ Remonstranten, in zulk een geval, ter plaatze, alwaar zij

„ zich

„ zich zouden nederſlaan, vrijheid van Godsdienstoefeningen,
„ afzonderlijk van de Hugenooten, zou worden vergund; als
„ mede, om te mogen doen drukken, 't geen zij zouden
„ noodig agten tot verdeediging van hunne zaak tegen hunne
„ partijen: mits te vooren zijnde overgezien door de zoda-
„ nigen, welke zijne Majeſteit daar toe zoude magtigen; en
„ wijders, dat zij zelven, zodanige vrijheid genietende, zich
„ zouden draagen in alle zedigheid en ſtilheid, onder de ge-
„ hoorzaamheid des Konings?" Het antwoord van den Franſchen Staatsman, op deeze vraag, is merkwaardig, en verdient overgeſchreeven te worden. Hij zeide, dat de Remonſtranten, die in *Frankrijk* wilden koomen, vrijheid in hunne huizen mogten hebben, zonder dat men daar onderzoek op zoude doen; maar dat het houden van afgezonderde Vergaderingen bezwaarlijk zou worden toegeſtaan; dat het, zijns bedunkens, beter ware, zich zo na aan de Hugenooten te houden als zij konden, zonder verder te ſcheiden; dat de Remonſtranten de hoop, om wederom in het Land te koomen, en, door eenige rekkelijkheid, met de partijen zich te vereenigen, niet moesten verliezen; dat hij en veele andere rekkelijke Katholijken de ſcheuringen der Christenheid, om zaaken van Godsdienst, zeer beklaagden, en eenige hoop hadden geſchept, dat door de gematigdheid, die de Remonſtranten omtrent de geſchillen hadden gebruikt, vrij wat goeds voor de gantſche Christenheid zou zijn gevolgd, indien, naamelijk, de rekkelijkheid op zulk eenen voet, dat men, niettegenſtaande eenige verſcheidenheid van gevoelen, over geſchilpunten, daar de Zaligheid niet aan hing, evenwel eenigheid hieldt in den Godsdienst, en elkander onderling verdroeg, in de Hollandſche Kerken hadt plaats gegreepen. Want, voegde er BOISSISE nevens, daar door zouden ook de Franſche Hugenooten na gematigdheid hebben beginnen te ministeren, en zoude men alzo allengskens verder hebben kunnen koomen, inzonderheid, zeide hij, in *Frankrijk*, vermids de Vrijheden, die de Franſche (Roomſche) Kerk van ouds hadt genooten, uit hoofde van welke zij minder dan andere van den Paus afhanklijk was. In zijn antwoord op deezen voordragt, toonde UITENBOGAARD, in eene uitvoerige rede,

hoe 'er, na genoeg, de zelfde redenen in den weg ſtonden, waarom de Remonſtranten, even min met de Hugenooten in *Frankrijk*, als met de Contraremonſtranten in *Holland*, gemeenſchaplijke Vergaderingen zouden kunnen houden. In eene zamenkomst met den Preſident JEANNIN, waarin UITENBOGAARD beſcheid verzogt omtrent de vrije wooning in *Frankrijk*, ontving hij van denzelven tot antwoord, „ dat hij last „ hadt van den Heere Kanſelier en van den Raad, hem te „ zeggen, dat wanneer hij in *Frankrijk* zoude willen koo„ pen, hij welkoom zoude weezen, en aldaar alle zekerheid „ vinden." Ten zelfden tijde zogt de Preſident hem, uit 's Konings naam, tot den Roomſchen Godsdienst over te halen, met belofte van groote voordeelen. *Ik bemin u*, voegde hij 'er nevens, *en wij allen*; *dat moogt gij wel gelooven.*

Op den zesëntwintigſten April des gemelden Jaars 1621, keerde UITENBOGAARD na *Bruſſel* en *Antwerpen*. Zijn verblijf te *Parijs* hadt hij eenige dagen gerekt, van wegen de tijding der ontkoominge van HUGO DE GROOT uit den Loevesteinſchen Kerker, en de hoop om dien doorluchtigen Landgenoot te zullen aantreffen. In eene zamenkomst deedt UITENBOGAARD uitvoerige opening van zijne verrigtingen; in welke DE GROOT volkomen genoegen nam. Tot omtrent het midden der maand Augustus vertoefde UITENBOGAARD te *Antwerpen*. Geduurende zijn jongſte verblijf aldaar, vertaalde hij, in den tijd van elf dagen, de Latijnſche Belijdenis der Remonſtranten, nevens derzelver Voorrede. Na de Wethouderſchap van *Antwerpen* voor derzelver beleefde herbergzaamheid, bedankt te hebben, ging hij, op den vierëntwintigſten der gemelde maand, in gezelſchap van SIMON EPISCOPIUS, PETRUS CUPUS, en nog twee andere vrienden, op reize na *Rouen*, alwaar zij op den laatſten dag dier maand aankwamen. Niet lang vertoefde hij aldaar, maar begaf zich, eerlang, met EPISCOPIUS, na *Parijs*, met oogmerk om met DE GROOT over de gemeene belangen der Remonſtranten te raadpleegen. Onder andere leide UITENBOGAARD een bezoek af bij den Heer DE BOISSISE en bij den Preſident JEANNIN, die hem, even als voorheen, minzaam bejegenden, en aangaande

de

de veiligheid der Remonſtranten in *Frankrijk* goede beloften deeden. De zelfde verzekering ontving hij van den Heere Kanſelier van *Frankrijk*, bij welken hij zich ten gelijken oogmerke hadt vervoegd.

Vermids de afweezigheid des Koninga niets verder kunnende verrigten, keerde UITENBOGAARD, nevens EPISCOPIUS, eerlang te rug na *Rouen*, voorzien van zeer gunſtig voorſchrijven van den Preſident JEANNIN aan den Heere DE RIEZ, eerſten Preſident van het Parlement van *Normandie*. Vóór hun vertrek leiden zij een bezoek af bij den Kanſelier, die hen zeer vriendelijk ontving, en zijne hulp en bijſtand beloofde. Diergelijk eene bejegening ontmoette hij te *Rouen*, bij de overhandiging van zijne brieven van Voorſchrijvinge aan den Preſident DE RIEZ. In eene andere zamenkomst viel het geſprek over de vereeniging der Christenen, welke de Preſident als eene wenſchelijke zaak beſchouwde, en vuurig verlangde. Onder andere vraagde hij UITENBOGAARD, of hij den Roomsch Katholijken Godsdienst niet zo wel met eene goede Conſcientie zoude kunnen volgen, als de Apostel PAULUS deedt ten opzigte van den Joodſchen Godsdienst, toen hij met anderen in den Tempel ging, zich reinigende en offerende, hoewel de Joodſche plegtigheden waren afgeſchaft? Daar UITENBOGAARD op tot antwoord gaf „ Dat de Joodſche plegtigheden „ van God waren ingeſteld, de Roomſche niet; dat ook de „ Joodſche, ten dien tijde, als PAULUS dat deedt, nog niet „ afgeſchaft of verbooden, maar onverſchillig waren, zo lang „ de Tempel ſtondt, en derhalven geoorlofd tot ſtigtinge, „ buiten waan van daar door geregtvaardigd te worden."

Op verzoek van den Heere DE GROOT, verwoegde zich UITENBOGAARD, van nieuws, te *Parijs*, in de maand Januarij des Jaars 1622. Hier vertoonde hij een Verzoekſchrift aan den Koning, geſteld op naam van eenige Remonſtranten, om vrije Godsdienſtoefening, aan den Preſident JEANNIN; die, het geſchrift gelezen hebbende, hetzelve goedkeurde: hem voorts radende, om het insgelijks aan den Prinſe VAN CONDÉ, aan den Kanſelier en aan den Zegelbewaarder te vertoonen; en hem gebiedende, goeden moed te hebben. En, inderdaad, de Remonſtranten verworven, eerlang, een ongunſtend verloof,

lof, om in hunne huizen den openbaaren Godsdienst te mogen oeffenen; met vermaaning, nogthans, van zich te wagten voor groote Vergaderingen. De eerste Vergadering wierdt gehouden op den eersten Paaschdag, zijnde den zevenëntwintigsten Maart des Jaars 1622; UITENBOGAARD voerde thans het woord, en EPISCOPIUS den volgenden dag. HOGERBEETS schreef daar over, uit de Loevensteinsche Gevangenisse, eenen brief van gelukwenschinge aan den eerstgenoemden; welke, omtrent deezen tijd, bij een Smeekschrift aan den Koning, voor de Remonstranten ontslag van het *regt van Aubaine* verwierf. Vóór zijn vertrek uit *Parijs*, wierden UITENBOGAARD, door den President JEANNIN, brieven van Voorschrijvinge aangebooden, aan den Aartsbisschop van *Rouen*, en aan den eersten President van *Normandie*. Den laatsten nam hij gereedelijk aan; maar omtrent den eersten maakte hij zwaarigheid, alzo hij, uit dien hoofde, voor nieuwe opspraak vreesde. Vermits, evenwel, de Remonstranten aan de gunst des Presidents veel gelegen lag; durfde hij de aanbieding niet van de hand wijzen. Zeker Edelman, daar bij tegenwoordig, van den Aartsbisschop van *Rouen* hoorende gewaagen, berigtte, dat dezelve zich thans binnen *Parijs* bevondt, en boodt zich aan, om UITENBOGAARD straks bij zijne Genade in te leiden. Hij zich ook daar tegen niet durvende stellen, wierdt straks na het huis des Kerkvoogds geleid. Deeze was toen in de Misse; doch op dit oogenblik thuis koomende, wierdt UITENBOGAARD herkend, door iemant, die zich bij den Aartsbisschop bevondt; waar op deeze zijne Koets deedt stil houden, en, uit dezelve gekoomen zijnde, eer UITENBOGAARD nog een woord konde spreeken, hem omhelzende, zeide: *Ik weet wie gij zijt; gij zijt mij welkoom.* Als UITENBOGAARD daar op den brief van aanbeveelinge kusende, dien wilde overgeeven, *de brief is mij aangenaam*, sprak toen de Kerkvoogd, *maar gij hebt geen voorschrijven van doen.* Den brief geleezen hebbende, beloofde hem de Aartsbisschop zijne gunst en bescherming; vraagende wijders, of hem iets wedervaaren was, waar in hij hulp verlangde. Hier op verstoutte zich UITENBOGAARD te zeggen, dat zijne Huisvrouw, onlangs te *Rouen*

langs

langs de Straat gaande, voor *Arminiane* was gefchólden; met veele andere bedenkelijke fmaadwoorden, en dat dit alles was ontftaan door de opftooking van zekeren Monnik, die, met hevige uitvaringen, onder andere hadt gezegd, dat *'er nieuwe Sektarisfen en Ketters uit Holland waren overgekoomen, en zich aldaar hadden neergeflagen.* De aankondiging des Aardsbisfchops, dat hij in 't toekoomende daar in zou voorzien, hadt ten gevolge, dat de kwaadftookende Monnik na een ander Konvent buiten de Stad wierdt verzonden. Kort naa zijne wederkomst te *Rouen*, hadt UITENBOGAARD een uitvoerig geſprek met den Aardsbisfchop in deszelfs paleis, waarin deeze den Hollandfchen balling met veel heuschheids behandelde, zonder, evenwel, bij hem zijn wit te kunnen treffen; 't welk was, om door UITENBOGAARD de Remonftranten over te haalen tot het doen van afbreuk der Hugenooten of Franfche Gereformeerden, tot ftijvinge van het Pausdom.

Met dus ginds en herwaarts zwerven in *Frankrijk* en elders, en met het dus voeden van hoope, op de wederkeering in het Vaderland, die telkens verijdeld wierdt, fleet UITENBOGAARD zijne dagen. Het overlijden van Prinfe MAURITS deedt de zaak der Remonftranten, in de Verééngde Gewesten, eenen gunftiger keer neemen. Aan dien Krijghaftigen Prinfe wierdt, gemeenlijk, de wijte gegeeven van de vervolgingen, aan welke zij ten doel geftaan hadden. Gunftiger gedagten jegens hen voedde Prins FREDERIK HENRIK, diens broeder, en opvolger in de Stadhouderlijke en andere waardigheden. De maare van den dood des eerften, en van de verheffinge des laatstgenoemden, was niet buitenlands verfpreid, of verfcheiden Remonftrantfche Leeraaren, die, zinte eenigen tijd, heimelijk en ter fluik in het Land verkeerd hadden, beftonden zich openlijk te vertoonen. Anderen, die, veiligheidshalve, zich buiten fchoots hadden gehouden, keerden van lieverlede te rug. Onder deeze behoorde UITENBOGAARD. In het einde van September des Jaars 1626 kwam hij te *Rotterdam*, en van daar, heimelijk, in *'s Graavenhage*; alwaar hij, op den negenden Januarij des volgenden Jaars 1627, een Verzoekfchrift inleverde bij de Algemeene Staaten, om

om verlof te bekoomen van zich te mogen zuiveren van de misdaad van Gekwetste Majesteit, waar mede men hem beligt hadt. Hoewel twaalf der voornaamste Haagsche Regtgeleerden zich voor de billijkheid van dit verzoek verklaarden, wierdt het, nogthans, van de hand geweezen; men verstondt, dat de toestand van het Land niet geheugde, dat men de billijkheid der Vonnissen, in den Jaare 1619 gestreeken, in twijfel trok. Dit niettegenstaande liet men hem, in *'s Hage*, openlijk en ongemoeid in en uitgaan. Zijn huis, voorheen verbeurd verklaard, wierdt hem te rug gegeeven; zelf beklom hij, van tijd tot tijd, den predikstoel. Het overschot zijner hooggeklommene jaaren sleet dus UITENBOGAARD in vrede; in welken, nogthans, merkelijke stoorenis ontstondt, door het overlijden van zijnen getrouwen vriend en deelgenoot der wederwaardigheden, den Hoogleeraar aan het Remonstrantsche Kweekschool te *Amsterdam*, SIMON EPISCOPIUS. Zo groot was de agting, welke hij dien Godgeleerde toedroeg, dat hij, hoewel onlangs getreeden zijnde in het zevenëntachtigste jaar zijns ouderdoms, de reize uit *'s Graavenhage* na *Amsterdam* ondernam, om de dierbaare stoffelijke overblijfzelen de laatste eere te bewijzen. In het Sterfhuis zijnde, 's daags vóór de begraafenis, naderde hij de Doodkist, en zijne hand leggende op het hoofd van het Lijk, om van hetzelve een staatelijk affscheid te neemen, zeide UITENBOGAARD, met groote ontroering zijner ziele: *o Hoofd, wat is 'er eene wijsheid in u verborgen geweest!* Niet lang overleefde hij dien hartvriend: hij stierf, op den vierdén September des Jaars 1644, in den ouderdom van zevenëntachtig jaaren en bijkans zeven maanden. Zijne *Kerkelijke Historie*, *Leven* en *Verantwoording*, zijn de voornaamste zijner Schriften. Behalven deeze heeft hij, nevens andere kleine Geschriften, een groot aantal Brieven naagelaaten, zommige van welke in een beschaafden Franschen stijl gesteld zijn.

Zie, behalven de aangehaalde eigen Geschriften van UITENBOGAARD, BRANDT, *Historie der Reformatie*; J. LE CLERC, *Geschiedenisse der Verëenigde Nederlanden.*

UITEN-

HET BEMAGTIGEN DER UITERMEERSCHE SCHANS.

UITERMEERSCHE SCHANS, (*De*) eene Sterkte, ongeveer een uur gaans ten Zuiden van de Stad *Weesp*, midden in de *Vegt* aangeleid. Zij dient ter dekkinge van eene Sluis, door middel van welke het Land, ten Oosten van de gemelde Rivier gelegen, kan onder water gezet worden. Reeds in den Jaare 1637 schijnt men hier eenen Schans te hebben aangeleid: immers leest men aan de Sluis dit Jaargetal. Door verloop van tijd, en om dat 'er de hand niet aan gehouden was, merkelijk vervallen zijnde, heeft men, in den Jaare 1747, de Sterkte veel verbeterd, en bijkans geheel vernieuwd. Aan de Oostzijde heeft zij eene Kontreſcharp, en eene breede Graft, langs welke de Rijdweg na *'s Graaveland* loopt. Langs eenen brug, welke over de Graft legt, koomt men in den Schans. De Schepen, uit de Vegt na het gemelde Dorp en *Gooiland* willende vaaren, moeten door den Schans heenen, en door de Sluis geſchut worden. Van veel gewigts zou deeze Schans geweest zijn, om de Pruisſiſche troepen, in den Jaare 1787, in derzelver aanrukking, van de zijde van *'s Graaveland*, na *Weesp*, te belemmeren; doch, met kleine moeite, viel ook deeze gewigtige Sterkte in derzelver handen.

UITGEEST, met *Marken-binnen*, een Ambagt in het gedeelte van Westfriesland, *Kennemerland* genaamd, en wel een der grootſten in dien oord; ſtaande deszelfs uitgeſtrektheid, in de Quohieren van Verpondinge, voor zeventienhonderdvierëntachtig Morgens en driehonderdzevenëntachtig Roeden aangetekend. Het Ambagt grenst ten Noorden aan *Akerſloot*, ten Oosten aan *Krommenie* en *Krommeniedijk*, ten Zuiden aan *de Beverwijk*, en ten Westen aan *Kastrikum*. Men ontmoet in het Ambagt vier hoofdpolders, die door Watermolens worden uitgemaalen. Kleiner, dan in vroegere dagen, is het getal der huizen, welke men tegenwoordig in deezen Ban telt. Het getal van vierhonderdënveertig, welke men, in den Jaare 1632, in de Verpondingslijsten vondt aangeteekend, was, honderd jaaren laater, tot driehonderdënvijfentachtig, en, in den Jaare 1749, op driehonderdënvierenzeventig verminderd. Thans, evenwel, ontmoet men 'er eenige

eenige Molens, die 'er voormaals niet plagten te ſtaan. De meeste der gemelde Huizen, hoewel over het geheele Ambagt aangeſlagen, ſtaan in het Dorp *Uitgeest*, zijnde een der grootſten van het Baljuwſchap van *Kennemerland*. Het legt in een zeer vrugtbaaren oord van Zaai- en Weilanden, daar men allerlei Graan kweekt; ook verſcheiden Boomgaarden en Moestuinen. De Uitgeester Asperſien zijn zeer vermaard. De Kerk, welker eene Parochie, aan de Maagd MARIA gewijd, heeft een ouden ſpitzen Toren, doch is van binnen net betimmerd. Voorts heeft men 'er een Regthuis, Weeshuis en Waag. De Roomschgezinden hebben 'er een Statie. Ook heeft men 'er Doopsgezinden, die, hoewel zij 'er eene Vergaderplaats hebben, om hun klein getal geen eigen Leeraar kunnen onderhouden. Leeraars van naburige Gemeenten koomen 'er, van tijd tot tijd, den predikdienst waarneemen. *Uitgeest* geniet de eer, van den Uitvinder der Zaagmolens te hebben voortgebragt. Deeze was KORNELIS KORNELISZOON. In den Jaare 1592 vervaardigde hij den eersten Zaagmolen; dezelve ſtondt op een drijvend Vlot, door middel van 't welk deselve na alle winden konde gedraait worden. In den Ban van *Uitgeest* legt een Polder, *Dorregeest*, of *Dooregeest* genaamd, en in denzelven een Gehugte, beſtaande uit weinige Huizen. Hier wierdt gebooren ENGELBRECHTSZOON VAN DOOREGEEST, vermaard Leeraar onder de Doopsgezinden in de toenmaals zeer bloeiende Gemeente in *de Rijp*, die, ter verdedeginge van zijne Belijdenisſe, de pen gevoerd heeft tegen den beroemden Leidſchen Hoogleeraar FREDERIK SPANHEIM. De Regeering van het Ambagt beſtaat uit Schout, twee Burgemeesteren, vijf Schepenen en vijftien Vroedſchappen, welken een Sekretaris is toegevoegd. De aanſtelling van deezen, gelijk ook van Poldermeesters, Weesmeesters en Armvoogden, geſchiedt door de gehaele Regeering van het Ambagt.

UITHOORN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, behoorende onder de, dus genaamde, *Prooſtdy Landen van St. Jan*. De grond deezer Heerlijkheid, meestal los en ligt van aart, is alleen bekwaam tot

BRAND AAN DEN UITHOORN.

tot Weilanden en Turfgraverijen. Het Dorp zelve is eene zamenvoeging van verſcheiden kleine Gehugten of Buurten, ſtrekkende, ter Weſtzijde, langs den Amſtel. De *Uithoorn* heeft geene Kerk; deeze ſtaat in het Dorp *Thamen*, welk, om de nabijheid, en om dat de Huizen genoegzaam aan elkander grenzen, dikmaals daar mede verward wordt. De brug, welke hier over den Amſtel legt, behoort aan *Uithoorn*. De Doopsgezinden hebben 'er eene Vergaderplaats. In den Jaare 1787 hadt men ook hier eene Batterij opgeworpen, die, door Amſterdamſche Schutters, tegen Pruisſiſche Troepen, moedig verdeedigd wierdt. Naa een hardnekkigen tegenſtand, vonden zich, ten langen laatſten, de Burgers genoodzaakt, den aftogt te neemen, en na hunne Stad te rug te wijken. Tweemaalen wierdt dit Dorp, in den Jaare 1781, van Brand bezogt. De eerſte viel voor in de maand Januarij. Hoewel deeze merkelijke ſchade deedt, was, egter, het nadeel, daar bij geleeden, niet te vergelijken bij het ongeval, 't welk op den drieëntwintigſten Julij diens Jaars herhaald wierdt. Een Hooiberg, ſtaande genoegzaam midden in het Dorp, vatte vuur, door het broeijen, in den morgenſtond. Welhaast ſloeg de vlam met zo veel gewelds over tot den Koornmolen, dat dezelve, binnen weinig tijds, in koolen lag. Welhaast verſpreidden zich de vlammen over de Huizen, aan de zijde van den Amſtel, daar dezelve 't eerst waren uitgebroken. In 't eerst vleide men zich, aan de overzijde der Riviere, onbeſchadigd te zullen blijven. Ydele hoop! Door den wind dreeven de vonken ook derwaarts over, op de daken der Huizen, van de zo genaamde Mennonitebuurt. Het Regthuis en verſcheiden burgerwooningen wierden thans insgelijks een prooi der vlammen. Behalven het Regthuis, den Koornmolen en een gedeelte van den Brug over den Amſtel, wierdt het getal der verbrande Huizen op twee of drieëndertig begroot. Door liefdegiften, elders ingezameld, en uit de eigen middelen der Dorpelingen, heeft men, zedert, de afgebrande Huizen herbouwd, en het Dorp daar door een fraaier aanzien bekoomen.

UITKOM, ook wel *Uitgum*, of *Uitgong* genaamd, in 't Latijn *Terminus maris mediterranei*, of *Civitas Excensis*, weleer een Stedeken in *Friesland*, nabij het tegenwoordige Dorp *Berlikum*, in de Grietenij *Menaldumadeel*. 't Is bekend, dat, vóór de wording van het *Bildt*, door opslibbering, de binnenlandsche, of, zo als men dezelve ten dien tijde noemde, de Middelzee, zich tot hier toe uitstrekte. *Uitgong* lag toen aan den mond van dezelve, en diende, voor de bewooners van dat gedeelte der Provincie, tot eene Haven, of uit- en invaart van de gemelde Zee. Volgens een Verdrag, gedagtekend in den Jaare 1470, nog voorhanden, was *Uitkom* toenmaals met *Berlikum* naauw vereenigd, en hadt daar mede gemeenschaplijke Regten. Van de Plaatze is thans niets meer dan de naam in weezen.

UITSLUITING; (*Akte van*) zie SECLUSIE (*Akte van*), Deel XXVII. bl. 40. enz.

UITTERBUURT, of *Uiterbuurt*, eene Ambagtsheerlijkheid in *Rhijnland*, die, hoewel op zich zelve staande, en haaren eigen Ambagtsheer hebbende, nogthans, in de begrooting der Huizen, op de Lijst der Verpondingen, met het nabuurig *Nieuwveen* wordt zamengevoegd. Volgens deeze Lijsten, was het getal der Huizen, zints het Jaar 1632, tot eene Eeuw daar naa, van honderddrieëndertig tot honderddrieëntzeventig aangegroeid.

UITTERLIER, of *Uitte-lier*; een naam, onder welken eertijds ook bekend was het Adelijk Huis of Slot *Dorp*, elders reeds door ons vermeld; zie Deel XII. bl. 620.

UITWATERENDE SLUIZEN, (*Hoogheemraadschap der*) in *Kennemerland en Westfriesland*, is een Kollegie, bestaande uit een Dijkgraaf en vier Hoogheemraaden. Hunne bezigheden bepaalen zich voornaamlijk tot het keuren, bezigtigen en schouwen, van zoodanige Werken, Kanaalen, Ringlooten en Watertogten, die tot gebruik der Uitwatering door de Gemeene-

meenelands Sluizen geschikt zijn, als mede tot het maaken en onderhouden der Sluizen zelven. Deeze Sluizen zijn geenzins alle, die in of aan Noordholland gelegen zijn; maar alleen zeven in getal, waar van 'er drie te *Edam* en twee te *Schaardam* leggen, welke in de Zuiderzee uitwateren: van de twee anderen legt 'er één te *Naauwerna* en één te *Zaandam*, welke haare Uitwatering in het Y hebben. Het Kollegie wierdt op den vijfden Julij des Jaars 1544, door Keizer KAREL DEN V, als Graave van Holland, opgeregt, en daar van Oktrooi verleend op den zeventienden December des Jaars 1554. Het wierdt, op den tienden Januarij van den Jaare 1565, op den naam van zijnen Zoone Koning FILIPS bevestigd. De Dijkgraaf wierdt bij het openvallen deezer waardigheid, uit een Drietal van *notabele* Perſoonen, in of omtrent *Alkmaar* woonagtig, ten tijde der Graaflijke Regeering, door de Graaven of hunne Stadhouders verkooren, gelijk naderhand door de Stadhouders; buiten de Stadhouderlijke Regeering hebben 's Lands Staaten de Verkiezing gedaan; doch zij behoort nu weder aan zijne Hoogheid den Erfſtadhouder. Vier Hoogheemraaden zijn 'er, als wegens *Alkmaar*, *Waterland*, *Geestmer-Ambagt* en *Duinkavel*. Bij afſterven van een deezer Leden, geſchiedt de verkiezing op den zelfden voet als die van den Dijkgraaf, die mede Stem tot de Benoeming heeft. Tot dit Kollegie behoort ook een Rentmeester, die tevens Sekretaris is. Het wordt door twee Boden bediend. Het Kollegie van Hoofd-Ingelanden beſtaat uit de Gemagtigden van de volgende Steden en Landſtreeken of geregtigde Perſoonen, behalven den Dijkgraaf; namelijk, den Gemagtigden der Stad *Haarlem*, den Prior VAN HEILOO, wiens perſoon tegenwoordig door den Rentmeester van de Geeſtelijke Goederen te *Haarlem* verbeeld wordt, den Gemagtigden der Steden *Alkmaar* en *Purmerend*, van *Schermer* en *Schermerhorn*, *Graft* en *Rijp*, en van *Geestmer-Ambagt*, alsmede een uit den Geſlagte van ANDRIES WILLEMSZ VAN OUDSHOORN. Zij dienen gemeenlijk voor hun gantſche leeven, en worden geſteld en aangenomen door Gemagtigden der bijzondere Plaatzen, ten dien einde beſchreeven. De Vergaderingen raakende het Kollegie van het Hoog-

heemraadſchap worden op het Stadhuis te *Alkmaar* gehouden.

UITWYK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Altena* geheeten, groot, volgens opgave in de Verpondingslijsten, vierhonderddertien Morgens en vierhonderd Roeden Lands. Het getal der Huizen kan om en bij de veertig haalen. Het Dorpje, een klein uur gaans van de Stad *Woudrichem* gelegen, heeft wel eene eigen Kerk, doch den Leeraar met de opgezeetenen van *Waardhuizen* in gemeenſchap. Een achtkantig Spits dekt den vierkanten Kerktoren.

ULFT, een Slot, in *Gelderland*, onder het Graaffchap *'s Heerenberg*, van zeer hooge oudheid, gelijk uit deszelfs bouworde gereedlijk kan worden afgeleid. Aan de eene zijde ſtaat het bijna in den Ouden Yſel; het heeft eenen zwaaren ronden Toren, en een ruim Binnenhof. Voorts ziet men 'er nog het onderſte gedeelte van een geweldig zwaaren ronden Toren, als welks muuren gezegd worden, achttien voeten dik te zijn. Men heeft in deeze muuren eenen Gang gemaakt, die zes voeten breed is. De Hertog VAN ALVA, het Slot belegerd hebbende, beukte zo lang op de muuren, dat hij het bovenſte gedeelte van den gemelden Toren deedt nederſtorten.

ULFT, (JAKOB VAN DER) geboren te *Gorinchem*, onzeker in welk jaar, moet een man van goeden Huize geweest zijn, vermits hij, in zijne Vaderſtad, t'eenigen tijde, de Burgemeeſterlijke waardigheid heeft bekleed. Van zijne vroegſte jeugd tot de Schilderkunst zijnde opgeleid, maakte hij daar in zeer aanzienlijke vorderingen, en verwierf, eerlang, eenen naam onder de grootſte Meeſters zijner Eeuwe. Meest ſchilderde hij Roomſche en Italiaanſche Gezigten, Marktenen Pleinen, en op dezelve, in 't verſchiet, Kolommen, Gedenknaalden en Triomfboogen, alles zo uitvoerig en natuurlijk, dat hoewel hij nimmer *Italie* hadt gezien, de zulken, die dit Gewest bezogt hadden, ſtraks de oorſpronklijke

lijke Voorwerpen herkenden. Tegenover den Schoorſteen van Burgemeesters Kamer te *Amſterdam*, ziet men van hem eene afbeelding van het Stadshuis, van vooren te zien; 't welk voor een uitmuntend Kunſtſtuk wordt gehouden. Voorts was VAN DER ULFT een der voornaamſte Glasſchilders zijner Eeuwe. Verſcheiden Kerken in en om *Gorinchem* hebben van zijne Penſeelkunst getuigenis draagen. 's Mans ſterfjaar is ons niet gebleeken.

ULVENHOUTSCHE BOSCH, eene zeer vermaarde plantaadje, een groot half uur gaans van *Breda* gelegen. De uitgeſtrektheid wordt op tweehonderdvijftig en een halve Morgen gronds begroot. Midden door het Bosch loopt eene Laan, honderd en tien Roeden lang, en ter wederzijden met drie rijen onderſcheidene ſoorten van boomen beplant. De wandeling is hier alleraangenaamst.

UNIE, (*Utrechtſche*) of *Vereeniging*, een zeer vermaard bondgenootſchap, 't welk, in de Geſchiedenisſen van oude en hedendaagſche Volken, geen weergae heeft, en daarom overwaardig is, uitvoerig hier vermeld te worden. Wat daar toe aanleiding gegeeven hebbe, en hoe het tot ſtand gekoomen zij, vinden wij aldus verhaald.

Het treffen der Gendſche Bevrediging hadt de Nederlanden, op *Luxemburg* en de aangewonnen Gewesten na, saamv verbonden aan elkanderen. Doch het Verdrag met *Don* JAN, en vooral het Verbond van Vereeniging, te vooren, door eenige Landſchappen, te *Bauſel*, geſlooten, behelzende eene belofte, om den Roomſchen Godsdienst te handhaaven, hadt deezen band wederom verbroken, of gekraakt. *Holland* en *Zeeland*, daar de Hervorming nu alomme doorgedrongen was, hadden in dit Verbond niet kunnen treeden. Ook hadt de Prins, al terſtond na de aankomst van *Don* JAN, voorzien, dat de Gendſche Bevrediging geenen ſtand zou kunnen houden, en zich, hierom, van toen af, benaarſtigd, om de Hollandſche en Zeeuwſche Steden, die zich nog afgezonderd hielden, nevens het Stigt van *Utrecht*, aan zijne zijde over

te brengen, en zich, hier door, te sterken, tegen de Nederlanden, die met *Don* JAN zouden willen overeenkomen. Zelfs vindt men, bij zommigen, vermeld, dat de Koningin van *Engeland*, om de partij, die zich tegen *Don* JAN verklaard hadt, te stijven, al in 't begin des Jaars 1577, die van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht* geraaden hadt, zich, door een onderling Verbond, te vereenigen; waar naa zij zich van haaren bijstand verzekeren konden. Ook arbeidde *Oranje*, ten dien tijde reeds, heimelijk, aan deeze vereeniging; zich, om dezelve te bevorderen, in *Gelderland*, bedienende van Meester JAKOB MUIS, die dikwijls derwaards trok; en van die van *Bommel*, welken reeds met *Holland* en *Zeeland* verbonden waren. In *Friesland* werkte hij, voornaamlijk, door POPKE UFKENS, KAREL ROORDA en DUKO MARTENA. Meester FLORIS THIN, Advokaat 's Lands van *Utrecht*, en Meester FLORIS VAN HEERMAALE, hielpen zijne oogmerken bevorderen in 't Stigt. In *Overijssel* hadt de Prins ook zijne bewindslieden. *Holland* en *Zeeland* waren van zelven genegen genoeg tot de vereeniging, alzo zij, daar door, de vijandlijke stapenen te verder van hunnen bodem hielden, en hunne magt, te gelijk, zagen aanwassen. Doch de scheuring, tusschen *Don* JAN en de Staaten, en 't vertrek des Prinsen na *Brabant*, stremden deeze onderhandeling, voor eene poos. Ook scheen de verbintenis, op het einde des Jaars 1577 gemaakt, tusschen de Roomsche en Onroomsche Staaten, de geknakte Gendsche Bevrediging wederom te herstellen in haare voorige kragt. Daar benevens, zou het den Prinse, zo lang hij, van wegen de Algemeene Staaten, in naam onder den Aardshertoge MATTHIAS, zulk een uitsteekend bewind voerde over de Nederlanden in 't gemeen, gantsch kwalijk gevoegd hebben, een bijzonder verbond te bewerken tusschen eenigen dier Nederlanden; welk, zou het *Holland* en *Zeeland* naar den zin zijn, gelijk wel behoorde, geene voordeelige voorwaarden zou kunnen behelzen voor den Roomschen Godsdienst, dien de Algemeene Staaten egter zogten te handhaaven, en dien de Prins, terwijl hij in *Brabant* was, niet zou hebben durven helpen verdrukken. Doch toen, in den Zomer des Jaars 1578, het onge-

ongenoegen, tuſſchen de Gentenaars en de Waalen, aan 't ſmeulen, of reeds ontſtoken was, bondt de Prins het werk de Vereeniging wederom aan. De gelegenheid om het zelve te vorderen was nu ook gunſtiger. De Hervorming was, in *Gelderland*, ingevoerd. *Friesland*, *Groningerland*, *Drente* en een groot deel van *Overijſſel* waren, door den Graave VAN RENNENBERG, tot de zijde der Algemeene Staaten overgebragt. 't Stigt hadt zich, reeds lang te vooren, onder 't Prinſen gehoorzaamheid begeeven. Nogthans vondt de Prins niet geraaden, het werk der Vereeniging, in perſoon, te drijven. Hij voorzag, dat het den Aartshertoge en den Algemeenen Staaten kwalijk ſmaaken zou, zo het lichaam der Nederlanden, door het ſluiten van een bijzonder Verbond tuſſchen eenige Leden, verzwakt wierdt. Ook vreesde hij, dat men hem het verlaaten der Gendſche Bevrediging nageeven zou, aan welke hij altoos verklaard hadt, zich te willen houden. Hij bediende zich, hierom, van zijnen Broeder, Graave JAN VAN NASSAU; die, toen nu de ſchepring der Walſche Gewesten openbaar geworden was, de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, in November des gemelden jaars, te *Gorinchem*, beſchreef, daar hij hun, onder anderen, vermaande, tot het Verbond met *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland* en andere Landen, waar over zijne Doorluchtigheid hun, voorheen, zo ernſtelijk, geſchreeven hadt. Hij berigtte hun, te gelijk, dat de Gemagtigden deezer Gewesten, te *Utrecht*, beſchreeven waren, verzoekende de Staaten, dat zij ook eenigen uit hun derwaards wilden zenden. Na eenig beraad, wierdt hier toe door de Staaten, beſlooten.

De Heeren VAN KARNISSE, MUIS, KANT en OLDENBARNEVELD, of twee hunner, in wier plaats, egter, naderhand, anderen kwamen, wierden gemagtigd, om na *Utrecht* te reizen. Ook tradt men, nog te *Gorinchem*, met Gemagtigden der Gentenaaren, over 't Verbond van Vereeniging in onderhandeling. 't Ontwerp van het zelve, waarſchijnlijk, gemaakt door Graave JAN VAN NASSAU, of iemant van zijnent wege, in *Holland*, *Zeeland* en 't Stigt, onderzogt, en naderhand, door de Gemagtigden uit deeze en nog twee andere Gewesten, op het behaagen hunner Meesteren, goedgekeurd

keurd zijnde, wierdt, naa 't wegruimen van eenige zwaarigheden, op den drieëntwintigſten Januarij, te *Utrecht*, vastgeſteld, en op den negenëntwintigſten, openlijk, van 't Raadhuis der Stede afgekondigd.

Wij zullen den inhoud van dit Verbond, welks regt verſtand, tot begrip onzer Hiſtorie, dikwijls te pas koomt, hier omſtandiglijk en ſomtijds met de eigene woorden inlaſſen. In de Inleiding, wordt gezegd „ dat die van het „ *Vorſtendom Gelder en Graaffchap Zutfen*, *die van de* „ *Graaffchappen en Landen van Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* „ *en de Frieſſche Ommelanden tuſſchen de Eems en de* „ *Lauwers*, gezien hebbende, dat, zedert de Gendſche Be„ vrediging, de Spanjaards, met *Don* JAN VAN OOSTENRYK, „ en anderen hunner hoofden, getragt hebben, de Nederland„ ſche Gewesten te overheeren, en van een te ſcheiden, tot „ derzelver uiterſte bederf, *raadzaam gevonden hebben*, „ zich, nog nader en bijzonderer, met elkanderen te ver„ binden. Dat zij egter, hier mede, niet voor hebben, de „ algemeene *Unie* of Vereeniging, bij de gemelde Bevredi„ ging, beraamd, te verlaaten; maar dezelve veeleer nog „ meer te ſterken, zich te bekwamer tegen hunne vijanden „ te verdeedigen, en verdere onderlinge verwijdering te „ voorkomen. Dat, bij de Afgevaardigden der gemelde Lan„ den, hier toe, door de hunnen, volkomenlijk gemagtigd, „ ten gemelden einde, zijn vastgeſteld de volgende punten, „ *zonder zich, in allen gevalle, bij deezen, te willen on„ trekken van ofte uit den Heiligen Roomſchen Rijke.*

1. „ Dat de genoemde Landen zich, met elkanderen, ver„ binden en vereenigen, om, *ten eeuwigen dage*, vereenigd „ te blijven, op gelijke wijze, *als of zij maar één Provin„ cie waren*, zonder zich, door eenigerlei verbond of han„ deling, van wat natuur ook, van een te laaten ſcheiden, „ *onverminderd nogthans eene iegelijke Provincie*, en de „ bijzondere *Steden*, *Leden en Ingezetenen* derzelver, hun„ ne bijzondere *Privilegien*, *Vrijheden*, *Voorregten*, *loffe„ lijke en welherbragte Gewoonten*, *en alle andere* Gereg„ *tigheden*: waar in zij elkanderen niet alleen niet hinderen, „ maar zelfs handhaaven en beſchermen zullen, des noods,

„ met

„ *met lijf en goed.* Doch zullen de geſchillen; die de Pro-
„ vincien, Steden of Leden deezer Vereeniging, over de
„ genoemde *Geregtigheden*, met elkanderen hebben, of krij-
„ gen mogten, moeten beſlegt worden bij den gewoonlijken
„ Regter, goede mannen of minnelijk verdrag, *zonder dat*
„ *de andere Provincien, Steden* of *Leden*, zo lang partijen
„ zich den Regter onderwerpen, zich daar mede zullen mo-
„ gen moeijen, ten ware zij mogten goedvinden, een ver-
„ drag te helpen bemiddelen.

2. „ Dat de genoemde Landen, ingevolge van dit Ver-
„ bond, elkanderen zullen moeten *bijſtaan, met lijf, goed*
„ *en bloed*, tegen alle geweld, hun, onder *den naam der*
„ *Konings of van zijnent wege*, aangedaan; 't zij ter oor-
„ zaake van de Gendſche Bevrediging, van 't opvatten der
„ wapenen tegen *Don* JAN, van 't aanneemen des Aardsher-
„ togs MATTHIAS tot Landvoogd, met al wat 'er uit gevolgd
„ is, of zou mogen volgen; of zelfs onder ſchijn van den
„ Roomsch-Katholijken Godsdienst, met de wapenen te
„ willen herſtellen of invoeren, of ter zaake van eenige
„ nieuwigheden, in de genoemde Landſchappen voorgevallen,
„ zedert den Jaare 1558, of eindelijk, om dit Verbond van
„ Vereeniging; evenveel, of dit geweld eenig Land, Staat,
„ Stad of Lid in 't bijzonder, of allen in 't gemeen wierdt
„ aangedaan.

3. „ Dat de gemelde Provincien elkanderen ook zullen
„ moeten bijſtaan, tegen alle in- en uitheemſche Heeren,
„ Landen of Steden, die haar eenig geweld, ongelijk of oor-
„ log zouden mogen willen aandoen, mids dat deeze bij-
„ ſtand, *bij de Generaliteit van deeze Unie*, bepaald wor-
„ de, *met kenniſſe en naar gelegenheid der zaake.*

4. „ Dat de Grens- en andere Steden, van welke Provin-
„ cien die ook zijn mogen, des noods, bij raade en op be-
„ vel deezer Vereenigde Provincien, zullen verſterkt worden,
„ *ten koste van de Steden*; *en van de Provincien*, in wel-
„ ken zij *gelegen* zijn, mids de Generaliteit daar toe de
„ helft draage. Wel verſtaande, dat, indien de genoemde
„ Provincien geraaden mogten vinden; eenige *nieuwe ſterk-*
„ *ten* in eenigen der gemelde Provincien te leggen, of de

„ tegenwoordigen te veranderen of af te werpen, de kos-
„ ten, hier toe vereischt, door de Provincien in 't gemeen,
„ zullen moeten gedraagen worden.

5. „ Dat men, om de kosten, vereischt tot de beſcher-
„ ming der Provincien, te vinden, op eenen eenpaarigen
„ voet, van drie tot drie maanden, of op andere bekwaame
„ tijden, binnen dezelve Provincien, openlijk, aan den
„ meestbiedenden zal verpagten, of doen *collecteeren* zekere
„ *Imposten op allerhande Wijnen, Bieren, Gemaal, Zout,*
„ *gouden, zilveren, zijden en wollen Lakenen, Hoornvee*
„ *en bezaaide Landen, Slagtvee, Paerden, Oſſen*, die
„ verkogt of verruild worden, *goederen, ter Waage komen-*
„ *de*, en alle zulke anderen, als men, naderhand, bij ge-
„ meene bewilliging, geraaden vinden zal. Ook zal men
„ hier toe beſteeden de inkomſten van 's Konings *Domeinen*,
„ na aftrek van de lasten, op dezelven ſtaande.

6. „ Dat de genoemde *middelen*, bij gemeenen raade,
„ *verhoogd en verlaagd zullen worden*, naar vereisch van
„ zaaken, en alleenlijk verſtrekt tot *gemeene* beſcherming,
„ en tot het geene de Generaliteit verder zal moeten dra-
„ gen, zonder tot iets anders te mogen *worden bekeerd.*

7. „ Dat de Grensſteden en ook anderen, des noods, ge-
„ houden zullen zijn, te ontvangen zodanige bezetting, als
„ de Vereenigde Provincien, bij raade van den Stadhouder
„ der Provincie, daar de bezetting gelegd zal worden, goed-
„ vinden en haar belasten zullen: mids deeze bezetting, door
„ de Vereenigde Provincien, betaald worde, en dat de *Ka-*
„ *piteinen en Soldaaten*, boven den algemeenen Eed, ook
„ eenen bijzonderen Eed doen aan de *Stad of Stede en Pro-*
„ *vincie*, waar in zij gelegd zullen worden: 't welk, ten
„ dien einde, in derzelver *Artikelbrief zal worden geſteld.*
„ Ook zal men zulk een' Krijgstugt houden, onder de Sol-
„ daaten, dat de Ingezetenen, *geeſtelijken* en *waereldlijken*,
„ niet onredelijk bezwaard worden, noch eenigen overlast
„ lijden zullen. De bezetting zal ook, niet meer dan de
„ burgers en ingezetenen, van *Imposten en Extijnzen* vrij
„ zijn, en de Generaliteit zal den Ingezetenen *Legijsgeld* ver-
„ ſtrekken, als tot hier toe, in *Holland*, gebruiklijk ge-
„ weest is.

8. „ Dat,

8. „ Dat, om ten allen tijde, door 's Lands Ingezetenen, te konnen worden bijgestaan, binnen eene maand na de rekening deezes, ten langsten, de Inwooners van elke Provincie, van achttien tot zestig jaaren oud, zullen worden opgetekend, op dat men, ter eerster zamenkomste der Bondgenooten, hier op zou kunnen besluiten, zo als men ter meeste verzekerdheid der Vereenigde Landen bevinden zal te behooren.

9. „ Dat men geen *Bestand* of *Vrede* sluiten, geenen *Oorlog aanvaarden*, noch eenige *Impost* of *Contributie instellen* zal, *de Generaliteit van dezen Verbande aangaande*, dan met gemeenen raad en bewilliging der voornoemde Provincien. Doch in alle andere zaaken, 't beleid dezer Verbindtenis en 't geene daar van afhangt betreffende, zal men zich schikken, naar 't geene bij de meerderheid van de stemmen der Provincien *gesloten zal worden*; zullende deeze stemmen worden ingezameld, zo als, tot nog toe, ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, gebruikelijk geweest is, en dit alleen, bij voorraad, tot op eene nadere schikking der gezamenlijke Bondgenooten. Doch indien 't gebeurde, dat de Provincien, in zaaken van Bestand, Vrede, Oorlog of Belasting, niet overeen konden komen, zal het geschil, *bij provisie*, verbleeven worden aan de Heeren Stadhouders der gemelde Vereenigde Provintien, *nu ten tijde wezende*, die het zelve bijleggen, of daar over, naar behooren, uitspraak zullen doen: zullende zij, in geval zij elkanderen niet mogten konnen verstaan, zulke onpartijdige Bijzitters of toegevoegden mogen kiezen, als zij raadzaam zullen oordeelen, en partijen gehouden zijn, zich te voegen, naar 't geene op gemelde wijze, zal zijn uitgesproken.

10. „ Dat geenen der genoemde Provincien, Steden of Leden derzelven, eenige *Confoederatien of Verbonden met eenige nabuurige Heeren of Landen zullen mogen maaken*, buiten bewilliging der Bondgenooten.

11. „ Dat, zo eenige nabuurige Vorsten, Heeren, Landen, of Steden zich met de gemelde Provincien begeenden te vereenigen, en in deeze *Confoederatie* te treeden, zij

„ daar-

„ daar toe, bij gemeenen raade en bewilliging der Provincien,
„ zullen mogen ontvangen worden.

12. „ Dat de Provincien, in 't ſtuk der Munte, en in den
„ loop van 't geld, met elkanderen, zullen moeten overeen-
„ komen, volgens de *Ordonnantien*, hier op, met den eed-
„ ſten, te maaken: welken de eene, zonder de andere, niet
„ zal mogen veranderen.

13. „ Dat *Holland* en *Zeeland* zich, in 't ſtuk van den
„ Godsdienst, *naar hun goeddunken*, zullen mogen gedra-
„ gen. Doch *de andere Provincien deezer Unie* zullen zich
„ mogen ſchikken naar den Geloofsvrede, bij den Aartshertoge MATTHIAS en die van zijnen Raade, bij Advis der
„ Algemeene Staaten, alreeds ontworpen: of daar in zulke
„ orde ſtellen, als zij, tot behoudenis der *rust en welvaart*
„ van elke *Provincie* of *Stad*, en tot handhaaving der ge-
„ regtigheden van geeſtelijken en waereldlijken, dienſtig vin-
„ den zullen, zonder hier in, door eenige andere Provincie,
„ eenigzins gehinderd te mogen worden; mids nogthans elk
„ vrijheid van Godsdienst behoude, en men niemant, ter
„ oorzaake van den Godsdienst, *agterhaale of onderzoeke*:
„ gelijk reeds, bij de Gendſche Bevrediging, vastgeſteld is."
Over dit Artikel, viel terſtond eenige zwaarigheid. Zommigen verſtonden, dat men bij het zelve verklaard hadt, niemand in 't Bondgenoodſchap te willen ontvangen, dan die de Geloofsvrede, of ten minſten de twee Godsdienſten, den Roomsch-Katholijken en den Hervormden, zou toelaaten: weshalven, tot nadere opheldering, op den eerſten Februarij, wierdt vastgeſteld „ dat men niet voor hadt, eenige Provin-
„ cien of Steden, die zich alleen aan den Roomſchen Gods-
„ dienst wilden houden, en in welken, 't getal der Her-
„ vormden zo groot niet was, dat aldaar, volgens de Ge-
„ loofsvrede, de Hervormde Godsdienst behoorde ge-
„ oefend te worden, van het Bondgenoodſchap uit te ſluiten;
„ maar dezelven, in tegendeel, daar in te willen ontvangen;
„ mids zij de punten van het zelve naa kwamen, en zich
„ als *goede Patriotten* gedroegen; zijnde de meening niet,
„ dat de *eene Provincie of Stad* zich 't bedrijf van de an-
„ dere, in 't ſtuk van den Godsdienst, zal aantrekken.

14. „ Dat

14. „ Dat men, insgelijks volgens gemelde Bevrediging, „ allen Kloosterlingen en Geestelijken hunne goederen, in „ de Vereenigde Provincien gelegen, zal laaten volgen, mids „ de Kloosterlingen, die zich, uit hunne Kloosters, gele„ gen, ten tijde des oorlogs tusſchen *Holland* en *Zeeland* „ en de Spanjaarden, onder 't gebied deezer laatſten begee„ ven hebben na eene deezer twee Provincien, uit hunne „ Kloosters onderhouden worden: gelijk ook geſchieden „ zal, omtrent zulken, die zich, uit hunne Kloosters in „ *Holland* en *Zeeland*, na de andere Vereenigde Provincien „ begeven hebben.

15. „ Dat, die in eenige Kloosters deezer Vereenigde Lan„ den zijn, of geweest zijn, en dezelven, ter zaake van „ den Godsdienst, of om andere goede redenen, *begeeren te* „ *verlaaten*, *of* reeds *verlaaten hebben*, uit de inkomſten „ dier Kloosteren, hun leeven lang, zullen onderhouden wor„ den. Doch die zich hier naa in eenig Klooster begeeven, „ en het wederom verlaaten, zullen geen onderhoud genie„ ten; maar alleenlijk te rug neemen mogen, 't geen zij in „ 't Klooster gebragt zullen hebben. Voorts zullen de te„ genwoordige en toekomende Kloosterlingen vrijheid van „ Godsdienst en Kleeding hebben, mids zij hunnen Overſten, „ in alle andere zaaken, onderdaanig zijn." Tot nadere op„ heldering van het eerſte gedeelte van dit Artikel, waar bij den geweezen' Kloosterlingen onderhoud toegelegd wordt, wierdt, op den eerſten Februarij, verklaard „ dat de Bond„ genooten, bedugt, dat zulke Kloosterlingen ligtelijk pleit„ gedingen zouden mogen aanvangen, tot bekoominge der naa„ laatenſchap, huh, van ouders of vrienden, aanbeſtorven, „ of dat zij, door giften of maakingen, hier naa, oorzaak „ tot pleitgedingen zouden kunnen geeven, goedgevonden „ hebben, alle zulke pleitgedingen, aangevangen of nog aan „ te vangen, van nu af aan op te ſchorten, en *in ſtaate* „ *te houden*; tot dat, hier op, bij dezelve Bondgenooten en „ anderen, die zich met hen zouden willen verbinden, ook „ bij de hooge Overheid, is 't nood, eene algemeene uit„ ſpraak zal zijn geſchied.

16. „ Dat,

16. „ Dat, of 't gebeurde, 't geene God verhoede, dat „ 'er eenig geſchil entſtondt tuſſchen de Provincien, waar in „ men elkanderen niet kon verſtaan, het zelve, zo verre het „ eenige Provincie in 't bijzonder betreft, beſlist zal wor„ den, door de andere Provincien, of derzelver Gemagtig„ den: en betreft het de Provincien in 't gemeen, door de „ Staadhouders, gelijk in 't negende Artikel beraamd is: zul„ lende deezen partijen *vergelijken* of *regt doen* moeten, „ binnen eene maand of korter, naa dat zij daar toe, van „ de eene of de andere partije, geroepen of verzogt zullen „ zijn: en zal men zich, wederzijds, naa de uitſpraak, al„ dus gedaan, moeten gedraagen, zonder zich, daartegen, „ van eenigerhande middelen van regten te mogen bedienen.

17. „ Dat de Provincien, Steden en Leden derzelven ziel „ wagten zullen van eenigen uitheemſchen Heeren gelegen„ heid tot oorloge te geeven, en, ten dien einde, Vreemde„ lingen, zo wel als Ingezeetenen, altoos goed regt doen; „ waar toe de Provincien, die hier omtrent in gebreke mogt „ blijven, door de andere Provincie, zal mogen gehouden „ worden, overeenkomſtig met derzelver voorregten, gere„ tigheden en loffelijke gewoonten.

18. „ Dat de eene Provincie of Stad, tot bezwaaring van „ de anderen, geene Impoſten, Convooigelden of andere „ laſten zal mogen opſtellen, buiten gemeene bewilliging, „ noch *eenige Bondgenooten hooger bezwaaren, dan haare „ eigene Ingezeetenen.*

19. „ Dat de Bondgenooten gehouden zullen zijn, binnen „ *Utrecht* te verſchijnen, op de beſchrijving van zulken, „ die daar toe gemagtigd zullen worden, op zulken dag, „ als hun zal aangeſchreeven worden, om te handelen over „ opkomende zaaken; welke men, zo zij niet geheim be„ hooren te blijven, ook in de Brieven van Beſchrijvinge „ zal uitdrukken. Dat men hier, bij eenpaarige of *bij de* „ meeste ſtemmen, zal beſluiten, al ware 't ook dat eenigen „ niet verſcheenen, die nogthans gehouden zullen zijn, 't „ beſlootene naa te koomen, ten ware de zaaken zeer ge„ wigtig waren, en eenig vertrek konden gedoogen; wanneer „ men zulken, die niet verſcheenen zijn, andermaal zal be„ ſchrij-

„ ſchrijven, op verbeurte hunner ſtemme, voor die reize. „ Doch dien 't niet gelegen zal koomen te verſchijnen, zal „ zijn gevoelen ſchriftelijk mogen overzenden, waar op, „ bij 't vergaderen der ſtemmen, behoorlijk agt zal gegeeven „ worden.

20. „ Dat ieder der Bondgenooten de voorvallende zaken, „ aan welker kennis zij oordeelen, dat den gemeenen „ Bondgenooten iets merkelijks gelegen is, zullen moeten „ bekend maaken aan hun, die tot de Beſchrijving gemagtigd „ zullen zijn, om de andere Provincien daar op te konnen „ beſchrijven.

21. „ Dat het uitleggen van duisterheden, in dit Verbond, „ ſtaan zal aan de gemeene ſtemmen der Bondgenooten; die, „ verſchillende, hunne toevlugt zullen neemen tot de Heeren „ Stadhouders, op de wijze, boven vermeld.

22. „ Dat, zo men noodig oordeelen mogt, de Artikelen „ van dit Verbond, in eenige punten, *te vermeerderen of* „ *te veranderen*, het zelve zal moeten geſchieden, bij ge- „ meenen raade en bewilliging der Bondgenooten, *en anders* „ *niet*.

23. „ De Provincien belooven alle de gemelde Artikelen „ te onderhouden en te doen onderhouden, verklaarende zij „ alles wat, daar mede ſtrijdig mogt worden gedaan, nietig „ en van onwaarde, onder verbindtenis van haarer en aller „ Ingezetenen Perſoonen en goederen, die zij allen Heeren „ en Geregten onderwerpen; beloovende zich niet te zullen „ behelpen met eenig verzet van Regte, hier mede niet „ overeenkomſtig.

24. „ De Heeren Stadhouders, die nu zijn of hier naa zijn „ zullen, de Wethouders en Hoofdofficiers van de bijzondere „ Provincien, Steden en Leden derzelven, zullen dit Verbond „ ook moeten bezweeren.

25. „ Ook zal dit geſchieden moeten, door alle Schutte- „ rijen, Broederſchappen en Kollegien, die in eenige Steden „ of Vlekken deezer Vereeniging zijn.

26. „ Zullende van dit Verbond gemaakt worden Brieven „ in behoorlijke forme, die, door de Heeren Stadhouders, „ en door de Leden en Steden der Provincien, daar toe bij-

„ zon-

„ zonderlijk bij de anderen verzogt zijnde, bezegeld, en „ door derzelver Sekretarisſen ondertekend zullen worden."

Op den grondſlag van dit Verbond, ſtaat het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden gevestigd, in alles, wat de Landſchappen in 't gemeen aangaat: waarom het noodig was, dat wij het dus uitvoerigliik te boek ſtelden. Ten dage, als het geſlooten wierdt, waren 'er ſlegts Gemagtigden uit vijf Gewesten tegenwoordig. Graaf JAN VAN NASSAU tekende eerst, als Stadhouder van *Gelder* en *Zutfen:* toen onderſchreeven vier Gemagtigden uit de Ridderſchap dier twee Gewesten, welke dag namen, tot den negenden Februarij, om de bewilliging der Baanderheeren en groote en kleine Steden over te brengen. Voorts tekenden de Gemagtigden van *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en de *Groninger Ommelanden*, hebbende de Stad, waarſchijnlijk uit ongenoegen tegen de *Ommelanden*, geene Gemagtigden te *Utrecht* gezonden. 't Verbond der Vereeniging, daar naa ter Staatsvergaderinge van *Holland* vertoond zijnde, wierdt, door de Edelen, *Haarlem* en *Leiden*, terſtond goedgekeurd. De andere Steden wilden eerst verſlag doen. Die van *den Briele* en den Lande van *Voorne* begeerden, bij de Unie, aangemerkt en omſchreeven te worden, als eene Landſtreek op zich zelve, doch vereenigd met *Holland* en *Zeeland*. *Rotterdam* bewilligde in de Vereeniging tuſſchen *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*; doch niet in eene afzonderlijke Vereeniging met den Adel van *Gelder* en *Zutfen*. Midlerwijl wierdt met het overig gedeelte deezer twee Gewesten gehandeld; aan welken men, op hun verzoek, toeſtondt „ dat zij Leden „ des Roomſchen Rijks zouden mogen blijven, gelijk zij, „ tot hier toe, geweest waren; dat men, naa 't verdrijven „ der Spanjaarden en 't ſluiten der Vrede, alle ongewoone „ belastingen zou afſchaffen; dat *Gelder* en *Zutfen*, die twee „ ſtemmen ter Vergaderinge der Bondgenooten begeerden, „ ſtemmen zouden, gelijk zij plagten te doen, in de Verga- „ dering der Algemeene Staaten; dat de Stad *Bommel* en de „ Ampten van *Tieler-* en *Bommelerwaard*, *Beest* en *Renoi* „ wederom zouden gehegt worden aan *Gelderland*, waar aan „ zij plagten te behooren, mids *Bommel* bleeve bij 't Regt

„ der

„ der Gendsche Bevrediging, en onder 't bewind van den „ Prinse van *Oranje*; benevens nog eenige andere punten." 't Liep egter aan tot in Maart, eer de Gemagtigden der Ridderschap des Nieuwmeegschen Kwartiers en der Stad *Nieuwmegen*, en de Gemagtigden der Ridderschap en der groote en kleine Steden des Arnhemschen Kwartiers, en tot in April, eer die van *Venlo* 't Verbond onderschreeven. Ook namen, in Maart, de Friesche Steden *Leeuwarden*, *Sneek* en *Franeker*, en eenige Grietmans en Edelen 't Verbond aan. Verscheiden' andere Friesche Steden volgden niet, voor den eersten Junij, hebbende de Geestelijkheid, daar te Lande, zich hevig gekant tegen de Unie. De Graaf VAN RENNENBERG maakte, in 't eerst, merkelijke zwarigheid in 't aanneemen van het Verbond, beweerende hij, dat het, zonder kennis des Aardshertogs, geslooten was, en strekte, om zich te scheiden van de Algemeene Staaten: doch hij liet zich, eerlang, overhaalen, steemende de Unie, eerst met eenige uitzondering, doch daar naa eenvoudiglijk aan, op den elfden Junij. Hij tekende zich Stadhouder van *Friesland*, *Overijssel*, *Groningen* en *Ommelanden*, *Drente* en *Lingen*; doch hadt, ondertusschen, niets minder voor, dan zich aan 't Utrechtsch Verbond te houden. Hij sprak 'er, voor en naa zijne tekening, altoos kwalijk van, onder zijne vertrouwde vrienden. Zelfs was hij, van Januarij af, of al eerder, in heimelijke onderhandeling geweest, om zich te verzoenen met den Koning; doch 't leedt nog wel een jaar, eer hij den Staaten openlijk afviel.

Met zijne ondertekening, wierden egter de Stad *Groningen* en het Landschap *Overijssel* niet geagt begreepen te zijn in het Bondgenootschap. *Overijssel* weigerde het rondelijk; voorwendende, dat men het Land eerst ontlasten moest van Krijgsvolk: welk men 'er, egter, nog eenen geruimen tijd, leggen liet, om dit Gewest dus te dringen, tot het aanvaarden der Vereeniging. Doch dit geschiedde eerst, op een zekere wijze, in Maart des volgenden jaars; wanneer de Prins die van *Overijssel* zweeren deedt, aan den Koning, als Hertog van *Brabant*, Graave van *Holland* en Heere van *Overijssel*, aan de Algemeene Staaten, zich, *in de Generaliteit*

of in de nadere Unie, zamen houdende, aan den Aardshertoge, aan den Prinſe, en aan de Staaten des Landſchaps. *Groningen* is niet voor 't Jaar 1594 in 't Utrechtsch Verbond getreden. *Drene* en *Lingen* hebben, meen ik, nimmer de Unie geteekend: en *Gend*, *Venlo*, *Ypere*, *Antwerpen*, *Breda*, *Brugge* en 't Land van *de Vrijen*, alle welken, van tijd tot tijd, in 't Utrechtsch Verbond, eerst in 't gemeen de *nadere Unie*, daar naa blootelijk de *Unie* of Vereeniging genoemd, getreden zijn, hebben weinig of geen deel aan de gemeene Regeeringe gehad. Men vindt, dat *'s Hertogenbosch*, in den Zomer deezes jaars, gedreigd wordende met eene Belegering, ook begeerde te treeden in de Utrechtſche Vereeniging, op den voet van *Antwerpen*, en hier om onderſtand verzogt van de Bondgenooten. Ook is toen de Stad, door die van *Holland*, voorzien van eenige manſchap. Doch, dat zij ooit voor een Lid der Unie gehouden zij, is mij niet gebleeken. Waarſchijnlijk, is ook het verzoek, waar van wij ſpreeken, niet van Stads wege; maar alleen door de Onroomſchen aldaar geſchied.

De Prins draalde eenigen tijd, eer hij de Unie aannam, om dezelfde redenen, die hem verhinderd hadden, dezelve, openlijk, te bewerken; en vooral, om dat de Aardshertog, in 't Verbond, niet gekend was; 't welk gelegenheid gegeeven hadt, om den Prins te beſchuldigen, dat hij zich algemeenen Landvoogd dagt te doen maaken, in plaatze van den Aardshertog. Doch, eindelijk, verklaarde hij, bij een bijzonder Geſchrift, te *Antwerpen*, op den derden Mei, geteekend „ dat hij, tot hier toe, hebbende uitgeſteld, te treeden in het Utrechtsch Verbond, om dat hij hoop hadt, „ de Nederlanden in 't gemeen tot de zelfde Vereeniging te „ zullen brengen; en nu hebbende verſtaan, dat de Aards„ hertog en een goed deel der Nederlanden dit Verbond „ hadden goedgekeurd, eindelijk ook beſlooten hadt, hetzelve aan te neemen, zich verzekerd houdende, dat de „ hoogheid en het gezag van den Aardshertoge, bij hetzelve, „ geenszins verkort was."

Dus

Dus kreeg het werk der Vereeniging zijn beſlag eenigzins. Men rigtte, te *Utrecht*, eene Vergadering op, die magt kreeg, om op voorvallende zaaken te beſluiten, en, over gewigtigen, de Bondgenooten beſchrijven moest, in gevolge van het negentiende Artikel der Vereeniging. Graaf JAN VAN NASSAU was hier het hoofd deezer Vereeniging, zo lang zijn Broeder afwezig was. Men hadt hem eenen Raad toegevoegd, van welken de Heer BORKHOLT, Drost van *Wageningen*, en de Advokaat BUIS Leden waren.

Bij het bovenſtaande moeten wij nog voegen, dat in eene Vergadering der Algemeene Staaten, gehouden te *Middelburg* in *Zeeland*, in den Jaare 1583, in overweeging wierdt genomen, of 'er niet eenige verandering behoorde te vallen in het Dertiende Artikel der Utrechtſche Unie of Vereeniging, alzo alle de Vereenigde Gewesten de Hervormde Leere nu hadden aangenomen. Men verklaarde diensvolgens, „ dat „ men den Hervormden Godsdienst zou handhaaven, zonder, „ in de Vereenigde Landen, eenigen anderen Godsdienst openlijk te gedoogen; doch dat men de Plaatzen, die vervolgens in het Verbond zouden worden aangenomen, in dit „ ſtuk naar eigen goedvinden zou laaten handelen."

UPBERGEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Gelderland*, in het Rijk van *Nijmegen*, een klein uur gaans van de Stad van dien naam, tegen den zo genaamden *Hunnenberg* gelegen. Indien het aloude *Uberan*, gelijk zommigen meenen, het tegenwoordige *Upbergen* zij, moet het meer dan negenhonderd jaaren heugen, als zijnde dat *Uberah*, reeds in den Jaare 850, door den Edelen BALDRIK aan de Utrechtſche Kerk ten geſchenke opgedraagen. In plaats van de oude, in den Jaare 1339 geſtigt, heeft men 'er eene nieuwe Kerk gebouwd, in de tegenwoordige Eeuw, in het hangen van een berg. Het adelijk Slot, insgelijk in de plaats van het oude, in den Jaare 1712, door den toenmaaligen Heer, den Baron VAN WELDEREN geſtigt, is, om zijne hoogſpringende fonteinen, zeer vermaard. Het verhuft des Bouwmeesters heeft het werk in diervoegen weeten te beſtuuren, dat eene dier fonteinen in de Eetzaal ontſpringt.

UPSTALBOOM, in de aloude Frieſche Geſchiedenisſen zeer vermaard, was, om ons van de woorden van SCHOTANUS te bedienen, „ een vlak veld, op het Zuidwest van *Aurik* (in „ *Oostfriesland*) omtrent eene halve Duitſche mijl gelegen. „ Daar op ſtonden drie hooge Eikeboomen, met de takken „ en kroon meest elkander roerende, hebbende, in 't ronde, „ op twee of driehonderd treeden, geene huizen omtrent. „ Hier werden Tenten, als in een Veldleger, geſteld, en de „ beraadſlaagingen en zittingen onder den blooten hemel, als „ onder de beſtiering en voorzitting des hemelſchen Gods „ gehouden. De Banken waren gemaakt van opgeworpen of „ uitgegraaven aarde. Gelijk (voegt 'er de Hiſtorieſchrijver „ nevens) de voetſtappen van zulke maniere van Vergaderin„ gen, en regtspleegingen, nog aan eenige plaatzen gezien, „ en *Weerſtallen* genoemd worden."

Zie C. SCHOTANUS, *Kerkelijke en Waereldlijke Geſchiedenisſen van Friesland.*

URETERP, een Dorp in het Frieſche Kwartier *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Opſterland*, alwaar het, in rang van ſtemminge, de vierde plaats bekleedt, en tweeëntwintig ſtemmen uitbrengt. Het Dorpje is, aan den Binnenweg, zeer aangenaam gelegen, midden in 't geboomte.

URK, een klein Eilandtje in de Zuiderzee, legt ruim drie Duitſche Mijlen Oost-Zuid-Oost van *Enkhuizen*. Het wordt in zijn omtrek op omtrent een uur gaans begroot. In zijn grootſte lengte is 't omtrent vierhonderdvijftig Rijnlandſche Roeden lang, en in de grootſte breedte omtrent tweehonderd Roeden breed. Het beſtaat ten deele uit Hoofland, met roodagtig Zand, en op zommige plaatzen uit eenigen Leemgrond. Het Westelijkſte gedeelte is Weiland, 't welk als een Gemeente of Gemeene Weide gebruikt wordt, waar toe ieder Ingebooren van *Urk* regt heeft om het te beweiden. Ieder Huisgezin mag echter niet meer dan twee Beesten weiden, en uit het getal der Huisgezinnen, 't welk op omtrent zeventig

tig begroot wordt, blijkt dat ieder der Ingezeetenen hier omtrent zijn aantal niet in de Weide brengt, dewijl 'er doorgaans maar tusschen de veertig en vijftig Beesten op het Eiland gerekend worden, die hier hunnen leefkogt kunnen vinden. Het grootste gedeelte van *Urk*, aan de Oostzijde, is Hooiland, 't welk van 't Weiland met een Sloot wordt afgescheiden. Van dit Hooiland bezit de een der Ingezeetenen minder, de ander meer; en wordt het zelve verkogt of verhuurd, of ook het Hooi bij Verkoop aan malkanderen overgedaan. Ieders gedeelte is door Paaltjes onderscheiden. Dit Hooiland is echter niet genoeg om 's Winters de Koebeesten te voeren: waarom de Ingezeetenen genoodzaakt zijn nog een gedeelte Hooi van de vaste Kust te haalen. Voorheenen was 'er aan den Zuidwestkant nog een stuk Lands, met een Huis, de *Heeren Kamp* genaamd, dat afzonderlijk als het Land van den Heer aangemerkt en verhuurd wierdt, doch dit onderscheid is niet meer bekend. Het Eiland is van het Noordwesten tot aan het Zuiden met Paalen verstarkt, tegen het afneemen der Stranden. Het Westelijkste gedeelte is hoog Zand; doch het Oostelijkste wordt met een Dijkje beschermd, dat echter 's Winters overloopt, laatende het laagste gedeelte van 't Eiland met Poelen bezet, die altoos met water staan. Dewijl 'er op *Urk* veele zwaare Steenen gevonden worden, heeft men de proeve genomen om hier mede de stranden, gelijk elders de Dijken te beveiligen; doch, wat 'er aan mooge haperen, men heeft hier de afkeering van het water door Paalwerk van grooter nut bevonden, dan door Steenen, die door den zwaaren slag van water veelal over hoop geworpen worden. Op het Eiland zijn verscheiden Waterputten van zoet water, ter diepte van vier of vijf vademen, ten dienste van Menschen en Vee. De geringe Bedijking, waar van wij gemeld hebben, is onder geen Heemraadschap. Bij de opneeming in den Jaare 1632, vinden wij voor *Urk* zevenëntwintig Huizen in de Lijsten der Verponding, en in den Jaare 1749 zijn 'er drieënzestig Huizen geteld. Voormaals waren deeze Huizen zonder Schoorsteenen, en men liet den rook ter Deure of ten Venster uitvliegen: doch zedert eenige jaaren hebben die van *Urk* zich ook van Schoorsteenen

nen bediend. De lasten, waar voor het Eiland in de Quohieren is aangeslaagen, zijn echter zedert veele jaaren, om den soberen toestand der Ingezeetenen, niet in 's Lands Kasse gekomen, en blijven zij ook deswegen, ongetwijfeld om de zelfde reden, zonder vervolg, zo wel als wegens het heffen der Excijnzen. Zij moeten echter het eene jaar door het andere omtrent duizend Guldens aan Lasten opbrengen, waar van driehonderd Guldens gerekend worden voor het onderhouden der Bedijking; driehonderd Guldens voor het Veer der kleine Schuitjes, waar mede de Ingezeetenen uit de grooter Vaartuigen, die niet tot aan den Wal kunnen koomen, aan het Strand worden gevoerd; wijders honderd Guldens tot de Wedde van den Predikant, honderd Guldens voor de Vroedvrouw, en tweehonderd Guldens voor den Schoolmeester. Men telt omtrent zeventig Huisgezinnen op *Urk*, die driehonderdnegenëntachtig Persoonen, zo oud als jong uitleveren, waar onder honderdachtënzestig Ledemaaten, gelijk dezelve in September 1750 geteld zijn. Hier van waren zesënzeventig getrouwde Paaren, vijftien Weduwnaaren, negen Weduwen, vierënveertig ongehuwde Manspersoonen boven de vijftien, en eenëntachtig beneden de vijftien jaar; tweeëndertig Vrouwspersoonen boven en zesënvijftig beneden de vijftien jaaren. Het Dorp legt op het hooge Land. Van het Eiland *Urk* wordt getuigd, dat het voorheenen grooter, ja zelfs aan *Emmeleroord* vast geweest is; en vrij diep in Zee na den kant van *Emmeleroord* zou wel eer een Kerk gestaan hebben, en de plaats hier omtrent wordt nog door de Zeelieden het *Urker Kerkhof* geheeten. Dit Kerkhof legt wat minder dan tweehonderddertig Roeden in Zee; hemels breedte gerekend. Nog zou 'er eene andere Kerk ten Zuiden van het Eiland en ten Oosten der Diepte, het *Val van Urk* genoemd, gestaan hebben. De Vuurbaak van *Urk*, die in den Jaare 1649, nog honderdtwaalf voeten van den Zeekant stondt, wierdt, in den Jaare 1661, door het inëeten van het Strand, niet meer dan dertig voeten van de Zee bevonden; waarom, in den Jaare 1662, deeze Baak met Steenen beschanst wierdt. Deeze Vuurbaak wierdt hier voor de eerstemaal, in den Jaare 1617, opgeregt, en naderhand dieper landwaarde

waards in gezet. Bij dezelve ſtaat ook een Koolhuis. Van *Urk* wordt gemeld in een open Brief van OTTO DEN GROOTEN van den Jaare 968. OTTO DE GROOTE zou het Eiland met *Nardingerland* of *Goolland* en *Eemland* aan Graave WIGMAN VAN ZUTFEN geſchonken hebben, van hem zou het aan de Abdy van *Elten* gekomen zijn; waar aan nog jaarlijks eenig Regt voor *Urk* betaald wordt. Men leest ook van *Urk* in een anderen Brief van OTTE DEN III, van den Jaare 996. Ook vindt men het in een Brief van den Jaare 1134, gegeeven door LOTHARIUS DEN II. Eertijds zou het aan het Graafſchap *de Kuinder*, onder *Overijſſel* behoord hebben; doch wij vinden geen beſcheid hoe het aan *Holland* geraakt is. In den Jaare 1588, beweerde men, dat *Urk* altijd een Leen van *Holland* geweest is en aldus onder *Overijſſel* niet behoorde. Onder de Ambagtsheeren of Heeren vinden wij eenen DIRK VAN ZWIETEN, in den Jaare 1397, gemeld. Het heeft ook toegekomen aan het Geſlagt VAN DE ZOUDENBALCHEN, uit het welk het aan dat van VAN DE WERVE gekomen is, en door JOHAN VAN DE WERVE, in den Jaare 1660, verkogt aan Burgemeesteren der Stad *Amſterdam*, die 'er een Sterfheer over aanſtellen. Burgemeesteren beſitten het met Regt van Hooge Heerlijkheid, en indien 'er een Crimineele zaak voorvalt, komt het Geregt van *Urk* met den Ambagtsheer raadpleegen. De Regeering beſtaat uit den Schout, die thans te gelijk Sekretaris is, en vier Burgemeesteren, die jaarlijks uit een dubbel getal, door hen benoemd, en door den Heere van *Urk* verkooren worden. Hier is een Kerk, tot welker bedieninge de eerſte Predikant, in den Jaare 1629, beroepen wierdt. Hij behoort onder de Klaſſis van *Enkhuizen*. Naar maate van het getal der Ingezeetenen, plagten 'er veele Roomschgezinden te zijn, die door den Prieſter van *Ens* bediend wierden; doch men vindt 'er thans geen één Roomschgezinden. De Ingezeetenen zijn hier allen Viſchers, die veel op de Bothvangst plagten te vaaren; doch thans viſschen zij meest al in de Noordzee op Schelvisch, Schol en Tong, die of bij hen aangehaald, of door hen zelven te *Amſterdam* ter Markt gebragt wordt. Zij hebben vijf of zesenveertig Viſchhuiten en twee Koffen, ten dienſte der

Ellanders, om goederen af en aan te varen van *Amsterdam*.

URSHEM, met *Rustenburg* en *de Braak*, eene Ambagtheerlijkheid, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van de Nieuwburger* geheeten, paalende ten Zuidwesten en ten Westen aan de Schermeer. De uitgebreidheid van het geheele Ambagt vinden wij op duizend vijfëntachtig Morgens en tweehonderd zevenëzestig Roeden Lands begroot. De Huizen, welke men, te *Urshem* en in deszelfs onderhoorigheden, in den Jaare 1632, ten getale van tweehonderdzes telde, waren, in den Jaare 1749, tot op honderdtwintig verminderd. Het Dorp legt, genoegzaam ter halver wege, aan den Trekvaart tusschen de Steden *Alkmaar* en *Hoorn*. De Kerk, die een weinig landwaarts staat, is een Kruisgebouw. *Rustenburg en de Braak* zijn twee Buurten, het eerste ten Noordwesten, het andere ten Oosten van *Urshem* gelegen. De Regeering bestaat uit Schout, Sekretaris, vijf Schepenen en vijfëntwintig Vroedschappen.

UTINGERADEEL, in rang de eerste Grietenij, in het Kwartier van Friesland, *Zevenwouden* geheeten, bevat zes Dorpen, eenige van welke vrij aanzienlijk zijn: te weeten, *Oudeboorn*, *Nes*, *Akkrum*, *ter Horne*, *ter Kaple* en *Akmarijp*. Door drie Predikanten worden de Hervormden aldaar bediend. Even zo veele Gemeenten ontmoet men 'er van Doopsgezinden, die in deezen oord vrij talrijk zijn. In alles telt men 'er tweehonderdeenëndertig Stemdraagende Plaatzen. Volgens zommigen is de naam deezer Grietenije afkomstig van het woord *Utringe*, of *Witringe*, gemeenlijk *Wetering*, welken naam, schoon bij de Friezen niet zeer gebruikelijk, verscheiden wateren deezes Deels draagen. Weleer behoorde dat gedeelte der Grietenij, 't welk ten Noorden des Boornvloeds legt, onder den naam van *Boorndeel* tot *Opsterland*. Merkwaardig is nog hedendaags de gesteldheid van dit vaarwater, ten opzigte zijner Oude Dijken, zijnde de *Leppedijk*, van *Jousumerzijl* af tot aan *Opsterland*, op den oever der Riviere aangelegd, gelijk ook opgeveer aan den overkant van den

Ak-

Akkrumer Rijdweg na *Oudeboorn* plaats heeft; 't welk een bewijs oplevert, dat het water der Middelzee, ten minſten bij hooge vloeden, tot hier toe plagt door te dringen, voor dat men de *Irnſumerzijl* hadt aangelegd.

De *Boorn*, met veele bogten van 't Oosten uit *Opſterland* koomende, verdeelt deeze Grietenij na genoeg in twee gelijke deelen, en eindigt hoog in 't Noordwesten bij *Irnſumerzijl*. Niet verre van *Akkrum*, bij de *Oude Schouw*, gaat uit de *Boorn* een wijd vaarwater na het Sneekermeir, 't welk zich eerlang in twee takken verdeelt; wordende de Noordwestelijke tak de *Oude Wetering*, en de Zuidoostelijke de *Nieuwe Wetering* genaamd. Nabij *Opſterlands* grenzen is uit de *Boorn* afgeleid het zo genaamde *Nieuw Diep*, langs 't welk men na de *Geeredijk* vaart. Ook is 'er een groot vaarwater in 't Zuidwestelijke deel der Grietenij, 't welk gemeenſchap heeft met de *Wetering* en verdere nabuurige wateren, vooral door de *Meijne Sloot*, die teffens de Schepen van en na *Akkrum* in dit water brengt, 't welk onder den naam van 't *Deel* enz. na 't *Heerenveen* loopt. Ten Zuidwesten van dit vaarwater vindt men de *Hornſter* en *Kappelſter Poelen*, benevens nog veele andere kleiner wateren, die genoegzaam alle gemeenſchap hebben met het waterige gedeelte van 't nabuurig *Wijmbritſeradeel*.

Buiten de Dijken van de *Boorn* vindt men nog verſcheiden rijdwegen in deeze Grietenij. De Noordelijke *Boorn-* of *Leppedijk* loopt, gelijk wij reeds gezegd hebben, altoos langs den oever der Rivier, eenige weinige afgeſneeden hoeken uitgezonderd; koomende uit denzelven, bij *Oude Boorn*, de Slagte of oude *Leppe Dijk*, die Noordoostwaards na *Smallingerland* loopt. De Zuidelijke Dijk van den Boornvloed is over 't algemeen verder van deszelfs oevers af gelegen, en volgt het beloop van den ſtroom niet zo naauwkeurig, vooral ten Oosten van *Oude Boorn*. Bij de *Oude Schouw* komt uit deezen Dijk voort de reeds gemelde *Slagtedijk*, die over *Ter Horne* en *Ter Kappel* na *de Joure* loopt; doch hier en daar door tuſschen koomend water wordt afgebroken: waarom, door de Familie van VEGELIN, in 't Jaar 1723, een nieuwe weg van *de Joure* na *Akkrum* is aangelegd, die met

eene Schouw, de nieuwe *Schouw* genaamd, over 't *Deel* loopt, tot groot gemak der geenen, die van *de Lemmer* na *Leeuwarden* enz. willen rijden. Eindelijk komt uit den voornoemden *Boorndijk*, tusschen *Akkrum* en *Oldenboorn*, de gewoone rijdweg van daar na *'t Heerenveen*, bekend onder den naam van de *Haskerdijken*.

Utingeradeel grenst ten Noorden aan *Idaarderadeel* en *Smallingerland*, gelijk boven reeds is aangeweezen; ten Oosten aan *Opsterland*, door middel van eenige Slooten en Scheidlinien; ten Zuiden aan *Ængwirden*, met het *Oud Deel*; en word voorts van *Haskerland* gescheiden door eene met menigvuldige hoeken uit en in loopende Scheidlinie. Ten Westen word eindelijk *Utingeradeel* gescheiden van *Doniawerstal*, door den gemelden *Slagtedijk*.

UTRECHT, (*Provincie*) veelal het *Sticht van Utrecht* genaamd, als zijnde eertijds een *Sticht* of *Bisdom* geweest, bekleedt thans den vierden rang, ter Algemeene Staatsvergaderinge der Zeven Verëënigde Provincien. Van deeze is zij de kleinste; wordende haare grootste lengte op acht, en haare grootste breedte op vijftien uuren gaans gerekend; de geheele omtrek mag op veertig uuren gaans begroot worden, hoewel dit eenigzins onzeker is, dewijl zij, met veele hoeken en punten, aan verscheiden kanten, uit- en inspringt. Behalven de Hoofdstad, van den zelfden naam als het Gewest, telt men 'er nog vier Steden; *Amersfoort*, *Rheenen*, *Wijk bij Duurstede* en *Montfoort*. Voorts telt men 'er bijkans zeventig Dorpen, en drieënzestig Riddermaatige Hofsteden. In den Jare 1748 wierdt het Sticht van vierënzeventigduizend driehonderd drieëntachtig personen bewoond.

In geen Gewest, van zo kleine uitgestrektheid als de Provincie van *Utrecht*, zal men meer verscheidenheid van *grond* ontmoeten: ginds poelen, plassen en Veengronden, elders zwaar, en vet Kleiland, vrugtbaar in de beste soorten van Graanen, Tarwe, Rogge, Garst, Haver en Boekweit; nu eens een hoogen en heiagtigen grond, dan wederom een broekigen zandgrond, die vogtig en vrugtbaar is, veroorzaakt door

door de hooge Landen, van welke het water afzijpelende, de tusschen beiden gelegen Velden bevogtigt. Op zommige plaatzen ontmoet men uitgebreide Tabaksplanterijen, op andere wederom zeer voortreffelijke Weilanden; wordende dit alles doorsneeden van stroomende of vlietende wateren, en de grond, aan veele Oorden, bedekt door hoog opgaand geboomte, 't welk hier zo weelig en tierig als ergens elders voortkoomt. Voorts wordt de Provincie bevogtigd en doorstroomd van de *Lek*, de *Kromme* en de *Oude-Rhijn*, de *Vegt*, de *Yssel*, de *Eem*, en verscheiden andere, meer of min, uitgebreide wateren; alle welken, in ons *Woordenboek*, onder afzonderlijke Artikelen, vermeld worden.

Utrecht, zints de Christlijke Godsdienst aldaar was aangenomen, wierdt straks tot een Bisdom verheven, door Paus SERGIUS DEN I, in den Jaare 695. De befaamde WILLEBRORD, onder den naam van KLEMENS, was de eerste, die 'er de Bisschoplijke waardigheid bekleedde. FREDERIK SCHENK VAN TAUTENBURG was de eenënzestig en laatste Kerkvoogd. Te uitvoerig zou dit Artikel uitloopen, indien wij de verrigtingen der Utrechtsche Bisschoppen stukswijze wilden verhaalen. Twee algemeene aanmerkingen zullen wij hier mededeelen. De eerste is, dat het gezag en regtsgebied des Bisschops van *Utrecht* zich niet bepaalde tot het Gewest, reeds van ouds en nog heden bij dien naam bekend, maar eene veel grooter uitgestrektheid hadt; zijnde, t'eenigen tijde, *Overijssel*, nevens een groot gedeelte van *Friesland* en *Groningerland* aan zijn gebied onderworpen geweest. De andere aanmerking is, dat veelen der Utrechtsche Bisschoppen, verre van zich met de Zielzorge alleen te bemoeien, een zeer uitgebreid waereldlijk regtsgebied oeffenden, en menigmaalen, de wapens hebbende aangegord, te velde trokken; waar door zij onder de aardsche gezagvoerders van hunnen tijd, geen onaanzienlijken rang bekleedden. Meer dan één sterk Kasteel, door hen gestigt, ter verdeediginge van hunne tijdlijke heerschappijen, kan daar van getuigenis draagen. Naa dat de Hervorming, in de Provincie *Utrecht*, meer en meer veld hadt gewonnen, en het vermaard Verbond der nadere Vereeniginge, in den Jaare 1579, was geslooten, verloor ook, allengskens, de

Bis-

Bisschop zijn gezag en agtbaarheid; en het was een natuurlijk gevolg van de gesteldheid der tijden, dat de Staaten van het Gewest, in de plaats van den Spaanschen Koning, de opperheerschappij zich hebbende toegeëigend, die waardigheid niet meer vervulden. Want de Aardsbisschop, welke naderhand dien titel heeft gevoerd, is slegts bij een gedeelte van zijnen Aanhang, en nimmer bij 's Lands Staaten erkend geworden.

De Provincie van *Utrecht* heeft, na dat zij zich met de andere Verëénigde Gewesten verbonden hadt, en onder 't opperst gezag der Staaten geraakt was, gemeenlijk het zelfde lot met haare Bondgenooten ondergaan, en in derzelver voor- en tegenspoed gedeeld. Wij agten 't hierom onnoodig, in dit kort begrip, aan te teekenen, wat, in deeze Provincie in 't bijzonder, na den tijd, waar toe wij 't nu gebragt hebben, tot op den tegenwoordigen tijd toe, voorgevallen is. Alleenlijk kunnen wij niet voorbij, hier eenigzins uitvoerig te melden, wat dit Gewest overgekomen zij, van den tijd van deszelfs overheersching in 't Jaar 1672, door den Koning van *Frankrijk*, tot op den tijd van deszelfs hereeniging met de andere Provincien, in 't Jaar 1674.

De Verëénigde Staat, met den aanvang des Jaars 1672, niet anders verwagtende dan eenen fellen oorlog, die denzelven van *Frankrijk*, *Engeland*, *Keulen* en *Munster* gedreigd wierdt, was al vroeg op middelen bedagt geweest, om de Provincie van *Utrecht* te dekken tegen den naderenden vijand. Men sprak van een gedeelte der Provincie onder water te zetten en te houden, door middel van eenige werken. Doch dit ontwerp wierdt niet uitgevoerd. De Staaten van dit Gewest zouden gaarne gezien hebben, dat de Vergaderingen van hunne Hoog Mogendheden, of die des Raads van Staate, in deezen kommerlijken tijd, verlegd wierdt na *Utrecht*, om te nader bij der hand te zijn. Doch ter Generaliteit wierdt hier op alleenlijk beslooten, het getal der Afgevaardigden te Velde met eenige Heeren te vermeerderen, en eenige Heeren uit den Raad van Staate te schikken na *Utrecht*, met magt om aldaar, van wege de Algemeene Staaten en den Raad van Staate, op alles orde te stellen, gelijk ook, in 't Jaar 1629, ge-

geſchied was. Het Franſche Leger hadt zich, midlerwijl, reeds van verſcheiden Steden aan den *Rhijn* en in *Gelderland* en *Overijſſel* meester gemaakt, en was, den twaalfden Junij, bij het Tolhuis, over den Stroom getrokken; waar op het Leger der Staaten, welk onder WILLEM DEN III, Prinſe van *Oranje*, bij *Arnhem* lag, over de *Veluwe* na 't Stigt geweeken was. De Afgevaardigden te Velde, aan welken hunne Hoog Mogendheden de volſtrekte beſchikking over dit Leger hadden toevertrouwd, ſcheenen van zins om het in- en om *Utrecht* neder te ſlaan. Doch men verzogt hun dat het niet nader dan een uur boven en om de Stad koomen mogt. Zij bewilligden in dit verzoek, en beſlooten zich, in de Dorpen tuſſchen den Krommen *Rhijn* en *Lek*, een uur of verder boven *Utrecht*, te legeren. Midlerwijl, was de Burgerij van *Utrecht*, voor inlegering bedugt, op de been geraakt, en hadt de Poorten bezet, verklaarende dat zij geen Krijgsvolk in de Stad ontvangen zou. Hier van kwam haast tijding in den *Haage*. Ook kreeg 'er zijne Hoogheid kennis van. Doch de Afgevaardigden van *Utrecht* ter Generaliteits Vergaderinge betuigden „ dat hun hier van nog niets „ was aangeſchreeven; dat men de berigten van bijzondere „ Perſoonen niet ligt gelooven moest; en dat, in allen ge„ val, de Burgerij wel ligt te beweegen, maar ook even ligt „ tot bedaaren te brengen was." Maar deeze betuiging belette niet, dat men ter Generaliteit beſloot het Leger te brengen in *Holland*, indien de Afgevaardigden te Velde, met kennis van de Staaten van *Utrecht*, en bij raade van zijne Hoogheid, oordeelden, dat het Krijgsvolk en Geſchut van den Staat, in *Utrecht*, niet veiliglijk en met nut, kon worden gebruikt. Ondertuſſchen hadt de Prins zich, reeds langs den *Daalſchendijk* en *Vegt*, en dus niet boven maar beneden de Stad, na de Hollandſche zijde, begonnen neder te ſlaan. De Heeren HOP, VAN ZEVENDER en SLINGELAND, die, door de Algemeene Staaten, na *Utrecht* waren afgezonden geweest, ook, op den zestienden Junij, in den *Haage*, verſlag hebbende gedaan „ dat de Burgerij meester in *Utrecht* was, en „ geen Krijgsvolk wilde hebben, beweerende zij, dat de Stad „ niet kon verdeedigd worden; en dat verſcheide Leden ook

„ oor-

„ oordeelden, dat het Leger om *Utrecht* niet veilig was;" wierdt andermaal, ter Generaliteit, met eenparige ſtemmen, en dus ook met bewilliging der Afgevaardigden van *Utrecht*, vastgeſteld, het Leger te voeren na *Holland*, zonder het zelve, geheel of gedeeltelijk, te gebruiken tot het bezetten van eenige Steden. Nogthans wierdt deeze Reſolutie, welke, nog dien zelfden dag, in *Utrecht* kwam, door den Heer VAN BEVERNINGK, die zich, wegens den Raad van Staate, aldaar bevondt, in diervoege begreepen, dat hunne Hoog Mogendheden niet voor hadden, de Stad te verlaaten dan in meerder nood, indien zij zich anders moeddiglijk kwijten wilde. De Vroedſchap beſloot hier ook toe, op den zelfden zeventienden Junij, bewilligde in het inneemen van Krijgsvolk, en verklaarde zulks aan zijne Hoogheid, die zich 's anderendaags beriep op den last der Algemeene Staaten, om af te trekken na *Holland*. Ondertuſſchen, hadde de Brief van den Heer VAN BEVERNINGK, en de tijding van het hartig beſluit der Vroedſchap van *Utrecht*, eenige verandering gemaakt in dat der Algemeene Staaten, die, den zeventienden, beſlooten, *alles te laaten aan de abſolute diſpoſitie van de Gedeputeerden te Velde, naa ingenomen avis van zijne Hoogheid.* De Afgevaardigden der Provincie ſchikten deeze Reſolutie terſtond na de Stad; doch zij is, zonder dat men weet door welk toeval, nimmer te regt gekoomen. Men deedt, middelerwijl, alle weer, om de Afgevaardigden te Velde en zijne Hoogheid zelve te beweegen, om het Leger, of ten minſte dat gedeeke van het zelve, welk door de Provincie betaald wierdt, in de Provincie te laaten blijven: doch alle poogingen waren vrugteloos. Den achttienden, was het Leger reeds op Hollandſchen bodem. De Staaten van *Utrecht* zagen zich toen in de noodzaakelijkheid gebragt, om eene bezending te doen aan den Koning van *Frankrijk*, waar toe de Heeren VAN WELLAND, VAN BERGESTEIN en VAN DER VOORT gemagtigd wierden. Terwijl zij uit waren, vertoonde de Markgraaf VAN ROCHEFORT zich voor de Stad; doch hij liet zich beweegen, om het Leger buiten om te laaten trekken, mids men hem met honderd Musketters daar binnen ontving; waar naa hem de Sleutels der Poorten op 't Stadhuis wierden

ter

er hand gesteld. De Steden *Wijk te Duurstede*, *Rheenen* en *Amersfoort* hadden, reeds te vooren, vrije hoede genomen van den Markgraave. De Gemagtigden der Staaten troffen, op den vijfëntwintigsten, een Verdrag met den Koning, waar bij de gantsche Provincie zich, met behoudenis van Godsdienst, Regeering en Voorregten, aan hem onderwierp. Ook wierdt bedongen, dat de Provincie nooit aan eenen bijzonderen Heere zou geschonken, en begreepen worden in het Verdrag, welk zijne Majesteit met de Algemeene Staaten zou mogen sluiten. Ten zelfden dage, nam *Montfoort* ook Fransche bezetting in.

In deezer voege wierdt de Provincie van *Utrecht* afgescheurd van den Verëënigden Staat, en gebragt onder de overheersching van *Frankrijk*. De voornaamste Kerken in de Steden wierden, terstond, ingenomen door de Roomschgezinden, en met Altaaren en Beelden versierd. Een Intendant of Stedehouder des Konings kreeg het hoog bewind over de Provincie, en over de andere verwonnen Plaatzen hier te Lande. Over de Stad *Utrecht*, die sterk bezet wierdt, stelde de Koning eenen Bevelhebber aan. Naa dat de Wethouders en Amptenaars van 't Gewest den Eed aan den Koning hadden afgelegd, vergde men hun het Krijgsvolk van den Staat, welk door de Provincie plagt betaald te worden, derwaarts te ontbieden. De Staaten belasteden dit, bij Plakaat van den negenëntwintigsten Junij, *door uitdrukkelijk bevel van zijne Allerchristelijkste Majesteit, den Koning van Frankrijk*. De Afgevaardigden ter Generaliteit wierden ook te rug ontbooden uit den *Haage*, en verscheiden andere lieden van middelen en aanzien, die 't gevaar ontweeken waren; doch weinigen durfden zich vertrouwen in de Provincie, alwaar hunne goederen, midlerwijl, beslaagen, hunne huizen, door 't Fransche Krijgsvolk, ingenomen wierden. Men moest, eerlang, den Intendant eenen staat van 's Lands penningen en van de inkomsten en lasten der Provincie leveren, en, onaangezien de herhaalde vertoogen van de armoede van 't Gewest, aanzienlijke sommen opbrengen. De meeste Ampten wierden niet begeven dan met kennis van den Intendant, die 'er veeltijds persoonen toe voorsloeg, en zelfs, in Februarij

des

des Jaars 1673, vorderde, dat men drie opengevallen plaatzen in 't Hof met Perſoonen vulde, die den Roomſchen Godsdienst beleeden. En toen de Staaten hier mede draalden, ſtelde de Koning zelf, wat laater, den Heer KORNELIS VAN WYKERSLOOT, die Roomschgezind was, tot Raadsheer aan. De Staaten beſlooten, naa rijp beraad, *in 's Konings wil te berusten*, en deeden WYKERSLOOT den Eed afneemen. De Franſche overheerſching duurde omtrent zeventien maanden. Het optrekken der Duitſche Krijgsmagt, tot bijſtand van de Staaten, en het veroveren van *Bon*, dat 'er op volgde, deedt den Koning beſluiten tot het ruimen van de Provincie van *Utrecht*, en van de meeste andere overwonnen Plaatzen in de Verëënigde Gewesten. De Bevelhebber STOUPA gaf den Staaten, in November des Jaars 1673, kennis dat hij last hadt om de Provincie te verlaaten, te plonderen, en plat te branden. Zelfs beet hij den Heere VAN DYKVELD in 't oor, dat 'er ook bevel gegeeven was om den Lekkendijk door te ſteeken, en de Sluizen aan de *Vaart* te vernielen. Men deedt zijn best om hem te verbidden: en men verſtondt wel haast, dat de gedreigde verdelging met geld zou af te koopen zijn. De Intendant vorderde vijfhonderdduizend guldens van de Stad *Utrecht* alleen. Men vertoonde hem „ dat „ de Stad, terwijl zij onder 's Konings heerſchappij geſtaan „ hadt, alreeds zeer zwaare lasten hadt moeten opbrengen; „ dat zij thans ook ontbloot was van haare rijkſte Ingeze„ tenen, die met hunne goederen uit de Provincie geweeken „ waren; en dat het haar hier om onmooglijk was aan den „ eisch des Intendants te voldoen." Naa veel handelens, beloofde men, eindelijk, voor de gantſche Provincie, vierhonderd en vijftigduizend guldens te zullen opbrengen, tweehonderd en vijftigduizend guldens in gereeden gelde, en de overige tweehonderdduizend guldens, voor 't einde van Januarij aanſtaande. De Vroedſchap ging, in perſoon, door de Stad, om de Gemeente te vermaanen tot het opbrengen van haar aandeel in deeze ſomme, bij wege van leeninge, tegen zes ten honderd in 't jaar. De Bevelhebber STOUPA verzekerde zich van eenigen der aanzienlijkſte burgeren, tot dat hem 't beloofde geld voldaan was: 't welk niet voor

April

April des Jaars 1674 koh geschieden. Ondertusschen hadden de Franschen de Stad *Utrecht*, op den eenentwintigsten November des Jaars 1673 verlaaten. Ten zelfden dage, trok de Graaf VAN HOORNE, aan 't hoofd der Staatsche manschap, ter poorte in, zonder dat hij, 't geene als iet bijzonders opgemerkt wierdt, eenigen Eed deedt aan de Staaten der Provincie. De andere Stigtsche Steden waren, midderwijl, ook verlaaten van de Franschen, en men raadpleegde, reeds op den achtienden, onder den Eed van geheimhoudinge, ter Generaliteits Vergaderinge, over de wijze, waar op de Provincie, bij voorraad, zou worden geregeerd. 't Besluit viel „ dat men, zo dra de vijand *Utrecht* ontruimd zou hebben; „ en 't Krijgsvolk van den Staat daar binnen getrokken zou „ zijn, eenige Afgevaardigden van hunne Hoog Mogendhe„ den derwaards zenden zou; die, door minnelijke, en des „ noods ook door kragtige middelen, zouden tragten te bes„ zorgen, dat, bij voorraad, en tot dat daar op nader bij „ hunne Hoog Mogendheden, met raad van zijne Hoogheid, „ beslooten zou zijn, alle Staatswijze en andere Vergaderin„ gen van Regeeringe in de Provincie en in de Stad mogten „ opholden; voorts de noodige voorziening doende, dat de „ Stad en Provincie buiten verwarring bleeven: ook zich laa„ tende onderregten van den Staat der gemeene middelen van „ 't Gewest, en van de wijze, waar op dezelven; zo voor „ als na den Franschen inval, waren gebeeven geworden; „ ook hoe men ze tegenwoordig zou konnen heffen enz." Te gelijk wierdt den Graave VAN HOORNE gelast; den Afgevaardigden der Algemeene Staaten de behulpzaame, en des noods ook de sterke hand te bieden. De Graaf VAN HOORNE; den drieëntwintigsten; de Vroedschap der Stad op 't Stadhuis hebbende doen vergaderen, schorfte de Leden derzelve, uit op 't verzoek der burgerije en om beroerte te voorkomen; doch inderdaad in gevolge van het heimelijk Besluit der Algemeene Staaten; in hunnen dienst. Zommigen spraken hier tegen; onder anderen vraagende „ hoe veertig of vijftig per„ sooneu de gantsche burgerij vertoonen konden?" Doch HOORNE herhaalde zijn zeggen en vertrok, den Leden der Vroedschap, die nog op 't Stadhuis bleeven, daar na doende

boodſchappen „ dat hij begeerde dat zij na hunne huizen gin„ gen" Vijf Gemagtigden der Algemeene Staaten, JOAN GELVINK, Heer van *Kastrikom*, de Raadpenſionaris FAGEL, VAN KROMMON, GEMMENICH en GOCKINGA, nog dien zelfden dag te *Utrecht* gekomen zijnde, bevestigden de ſchorſing, door den Graave VAN HOORNE gedaan. Ook bewoogen zij de andere tegenwoordig zijnde Leden der Staaten ligtelijk tot ſtil zitten: waar toe de Wethouderſchap van *Amersfoort* zich, insgelijks, verbondt. Wijders, ſtelden zij orde op den ontvangst der gemeene middelen; ook eenige weinige Regenten en acht Burgerhoplieden bij voorraad aanſtellende, om zaaken, die geen uitſtel gedoogden, af te doen. De Staaten van *Utrecht* hadden, 's daags naa 't vertrek der Franſchen, en derhalve voor dat zij dus van 't bewind ontzet wierden, aan de Algemeene Staaten van dit vertrek kennis gegeeven, en voor hunne Afgevaardigden in de Generaliteits Kollegien, welken men, terſtond naa 't overgaan der Provincie, buiten dezelven geweerd hadt, wederom zitting en rang in dezelven verzogt. Te gelijk hadden zij Gemagtigden gezonden aan den Prinſe VAN ORANJE, om hem het Stadhouderſchap op te draagen. Doch hun Brief aan de Algemeene Staaten wierdt, voor eerst, onbeantwoord gelaaten: ook nam zijne Hoogheid het Stadhouderſchap nog niet aan, zijnde hij zelf bedenkelijk op het maaken eener merkelijke verandering in de Regeering van de Stad en van de Provincie. De Gemagtigden der Algemeene Staaten, zich midlerwijl te *Utrecht* blijvende ophouden, kondigden aldaar Plakaaten af, en gedroegen zich alleenzins, als of de hooge Regeering over de Provincie van regtswege aan de Algemeene Staaten gekomen was.

Terwijl deeze Regeeringloosheid in de Provincie duurde, raadpleegde men, in den *Haage*, op drie punten: 1. of men de Provincie van *Utrecht* wederom in de Unie zou aanneemen? 2. Of men ook een gedeelte van 't platte Land aan *Holland* zou trekken? 3. Wat rang deeze Provincie ter Generaliteit zou behooren te hebben? Onder het voortzetten deezer raadpleegingen, wierdt zijner Hoogheid het Stadhouderſchap van *Holland* en *Zeeland*, erfelijk in zijne mannelijke naakoomelingen, opgedraagen: 't welk zijn aanzien hier te

te Lande nog merkelijk vermeerderde, waarom het besluit op de herstelling der Provincie van *Utrecht*, genoegzaam geheelijk naa het goedvinden van den Prinse, wierdt opgemaakt. De Staaten der andere Gewesten waren 't, in de raadplegingen over dit punt, onderling wel eens geweest, dat men niet weigeren kon de Provincie wederom te ontvangen in de Unie, waar van zij, haars ondanks, afgescheurd geweest was. Doch die van *Holland*, en *Haarlem* en *Amsterdam* in 't bijzonder zouden gaarne dat gedeelte van 't Stigt, welk binnen de Sterkten lag, aan hunne Provincie getrokken hebben, zo om de sluikerij hunner gemeene middelen te beter te kunnen weeren, als om meester te zijn van 't afkomend water. Maar die van *Zeeland* stelden zich hier tegen, duidelijk verklaarende, dat men 't Stigt niet een enkelen voet Lands afneemen zou, of zij wilden vorderen, dat de Stad *Briele* en 't Land van *Voorne*, 't welk, zo zij beweerden, van ouds, tot hunne Provincie behoord hadt, aan hun te rug gegeeven wierdt. Die van *Friesland* en *Stad en Lande* begeerden ook, dat hun in de Generaliteits Vergaderingen voortaan rang voor die van *Utrecht* wierde toegestaan. 't Gevoelen van zijne Hoogheid vereenigde, eerlang, de verschillende gevoelens der Provincien. Hij verklaarde, in Januarij des Jaars 1674, ter Vergaderinge van *Holland*, wegens de drie punten, de herstelling van het Stigt betreffende: „ 1. Dat men de Provincie met „ geen regt of reden buiten de Unie houden kon. 't Was, „ zeide hij, den Ingezeetenen leed geweest, dat de zaaken „ in zulk een verloop gekomen waren. De Stad *Utrecht* „ hadt, toen 't Leger van den *Yssel* kwam, in 't eerst, wel „ geen volk willen inneemen, en, daar naa hier toe besloo„ten hebbende, zwarigheid gemaakt, om de Voorsteden te „ verwoesten, doch zij hadt, toen 't Leger nu na *Holland* „ vertrok, evenwel geklaagd, dat zij verlaaten wierdt. Men „ hadt daar naa ook wel gezonden aan den Koning van „ *Frankrijk*, en hem de Sleutels der Stad aangeboden, „ doch hier door mogelijk meer niet veroorzaakt dan dat „ 'er de Franschen wat vroeger in getrokken waren, dan zij „ anders gedaan zouden hebben. Men vondt ook in *Holland* „ wel Steden, die zich, op de aankomst des Vijands, niet

„ ten beste zouden verdeedigd hebben. Men moest dan, „ besloot hij, *Utrecht* behouden bij de Unie. 2. Men kon, „ wijders, met geen regt, het Stigt eenig Land afneemen, „ hoe veel belang *Holland* hier bij ook hebben mogt. God „ zou, wegens zulke onregtvaardigheden, het Land ligtelijk „ straffen. Nogthans zou men, meende hij, wel eenig regt „ op de wateren bedingen kunnen, en de Sterkten behouden, „ schoon men den grond, daar zij op stonden, liete aan de „ Provincie.". 3. Over den rang verklaarde de Prins zich niet; doch 't bleek niet donkerlijk, dat hij neigde om de Provincie haaren rang te laaten behouden. De Leden der Vergaderinge vielen allen den Prinse toe, en besloten, den tweeden Februarij, „ dat de Provincie van *Utrecht*, op haaren ouden rang, in de Unie zou aangenomen worden; dat „ haar ook volgen zouden alle Landen en Plaatzen, welken „ haar, voor deezen, hadden toebehoord, uitgenomen dat „ de Souveraineiteit over de Plaats of Plaatzen, op welken „ die van *Holland* eenige Sterkte of Sterkten hadden opgeworpen, aan deeze Provincie blijven zou, zullende het „ der Provincie van *Utrecht* niet vrijstaan, binnen de honderd Roeden van het uiterste deezer Sterkten, eenige huizen, gebouwen of plantadjen aan te leggen, of iet van „ 't geene 'er tegenwoordig stondt te veranderen, of te herstellen; al het welke die van *Holland* vrijelijk zouden mogen doen slegten. Dat de Provincie van *Holland* vrijen „ heen- en wedergang na en van deeze Sterkten behouden „ zou over den Stigtschen bodem, dien zij ook, zo wel en „ zo vrij als haar eigen Land, tot haare verdeedeging zou „ mogen onder water zetten. Dat geschillen, betreffende de „ Landen en Polders, die met of over *Holland* uitwaterden, „ en die ter eerster aanleg tot den Regtbank van Dijkgraave „ en Heemraaden behoorden, bij gebreke of hooger beroep, „ zouden moeten gebragt worden voor den Hove van *Holland*. Dat de weggenomen *Hinderdam*, uit de *Vegt*, in „ welks plaats nu de Sluis te *Muiden* gelegd was, nooit „ zou mogen hermaakt worden, noch daar dezelve gelegen „ hadde, noch op eenige andere plaats." De Staaten van *Holland* drongen, wijders, ter Generaliteit aan op het magtigen

van

van zijne Hoogheid tot het veranderen der Regeeringe van 't Stigt, alwaar men, zo wel als te vooren in *Holland* en *Zeeland*, misnoegen onder 't volk beſpeurd en gevoed hadt, tegen zulke Regenten, die zich voorheen gehouden hadden aan de maatregels der Stadhouderlooze Regeeringe. Men verwagtte ook, veelligt, in *Holland*, dat de nieuwe Regeering van *Utrecht*, eerder dan de geſchorſte, bewilligen zou in de voorwaarden, waar op men de Provincie wederom in de Unie wilde ontvangen. De Algemeene Staaten, 't ſtuk der hereeniging lang en rijpelijk overwoogen hebbende, beſlooten ten laatſten, op den twintigſten April, 't geſchil over den rang tuſſchen *Utrecht* en *Friesland* te verblijven aan zijne Hoogheid, den Prinſe VAN ORANJE, en aan Prinſe HENRIK KASIMIR, Stadhouder van *Friesland*, die, zedert, uitſpraak deeden, dat *Utrecht* den rang voor *Friesland* behouden zou, gelijk van ouds. Wijders, beraamden hunne Hoog Mogendheden „ dat de Provincie niet weder in de Unie zou worden „ aangenomen, voor dat zij ze van nieuws bezwooren hadt: „ en dat men zich, ten opzigte der Souverainiteit van de „ Sterkten op Stigtſchen bodem, gedraagen zou aan de Re„ ſolutie van *Holland*, hier voor gemeld." Voorts, wierdt zijne Hoogheid gemagtigd, „ tot het veranderen der Regee„ ringe in 't Stigt, mids de ontſlaagene Regenten hier om „ niet geoordeeld wierden in hunnen goeden naam gekrenkt „ te zijn, noch ook van andere zijde ontſlagen van de ver„ pligting om in regte te verſchijnen, zo zij bevonden mog„ ten worden zich ergens in vergreepen te hebben: alles eg„ ter voor deeze reize alleen, zonder in gevolg getrokken „ te kunnen worden, en zonder benadeeling der Privile„ gien."

In gevolge van dit beſluit der Algemeene Staaten, begaf de Prins VAN ORANJE zich na *Utrecht*, daar hij, den vijfëntwintigſten April, alle de Regenten beide van 't Land en van de Stad ontſloeg van hunnen dienst, den volgenden dag eene geheel nieuwe Regeering aanſtellende. De Heer JOAN VAN REEDE, Heer van *Renswoude*, wierdt tot Preſident der Staaten en negende Lid der Gekoorenen, die anders maar acht plagten te zijn, aangeſteld. In 't Lid der Edelen, kwa-

men eenige Heeren, die te gelijk hunne Krijgsampten behielden: 't welk geoordeeld wierdt te ſtrijden met de gewoonten der Provincie. Doch zijne Hoogheid verklaarde, dat het niet in gevolg zou getrokken worden. De Prins hadt ook, zo hij verklaarde, op het verzoek van eenige voornaame burgeren, een geheel nieuw Reglement doen ontwerpen op de Regeering van 't Land en de Steden: 't welk den nieuwen Regenten voorgelegd, en terſtond Staatswijze goedgekeurd, vastgeſteld en bezwooren wierdt. Bij dit Reglement, kreeg de Stadhouder in der tijd veel grooter gezag in de Regeeringe der Provincie, dan hij immer te vooren gehad hadt. Vervolgens, wierdt hij, op den voorſlag van den Heere VAN RENSWOUDE, tot Erfſtadhouder verkooren, beëedigd, en ten Provincialen Geregtshove ingeleid: waar naa hij na de andere Stigtſche Steden vertrok, om aldaar insgelijks de Regeering te veranderen.

Midlerwijl, hadden, ter Staatsvergaderinge van *Utrecht*, op den zeventwintigſten April, gehoor verworven twee Gemagtigden der Staaten van *Holland*, de Heeren GELVINK en Raadpenſionaris FAGEL. De laatſte, die 't woord voerde, betuigd hebbende, hoe genegen die van *Holland* waren, om met de Provincie van *Utrecht* de oude vriendſchap aan te kweeken, verzogt „ dat hunne Edele Mogendheden den Staaten van *Holland* de uitwerking der Reſolutie van hunne „ Hoog Mogendheden van den twintigſten ten ſpoedigſte wil„ den doen erlangen." Te gelijk gaf hij een affchrift van die Reſolutie over. De Staaten raadpleegden 'er op, in 't afzijn der Gemagtigden van *Holland*. Men vondt 'er verſcheiden zwaarigheden in. Het eerſte Lid of de Gekoorenen waren van oordeel, dat men, over deeze zwaarigheden, in onderhandeling behoorde te koomen met de Gemagtigden, naa dat men alvoorens den raad van zijne Hoogheid zou hebben ingenomen. De Ridderſchap ſtemde met de Gekoorenen; doch, uit de Gemagtigden van *Holland* verſtaan hebbende, dat eene bezending aan den Prinſe vrugteloos zijn zou, oordeelden zij, dat men, op deeze onderſtelling, de zaak maar geheellijk moest afdoen. Maar de Stad verklaarde ſchriftelijk, van gevoelen te zijn „ dat men eene Staatswijze bezending

„ doen

„ doen moest aan den Prinſe, om tijd te verzoeken tot het „ opſtellen van een Vertoog, waar in getoond zou worden, „ dat de geregtigheden van de Provincie en de Stad, door „ de Reſolutie der Algemeene Staaten, gekrenkt wierden." Tot deeze bezending wierdt, vervolgens, beſlooten, zelfs met goedvinden van de Ridderſchap, die 'er uit inſchikkelijkheid in bewilligd hadt. Den volgenden dag, wierden de Gemagtigden van *Holland* andermaal gehoord. En na dien dezelven verklaarden, dat zij zich in geene nadere opheffing der voorgeſtelde zwaarigheden konden inlaaten, bleeven de Staaten bij het genomen beſluit om eene bezending te doen aan zijne Hoogheid, waar toe de Heeren GERARD VAN NYPOORT en PIETER ROSA wegens de Gekoorenen, ADAM VAN LOKHORST, Heer van *Schonauwen*, en HENRIK VAN NASSAU, Heer van *Woudenberg-Ouwerkerk*, uit de Ridderſchap, en Dr. WILLEM VERSTRAATEN en Dr. KORNELIS BOOTH, uit de Vroedſchap der Stad, benoemd wierden. De Afgevaardigden begaven zich terſtond na *Amersfoort*; doch konden zijne Hoogheid niet ſpreeken voor 's anderen daags, wanneer zij hem verroonden, dat hunne Edele Mogendheden zwaarigheid maakten om de Reſolutie van hunne Hoog Mogendheden, die de Souverainiteit, Vrijheden en Privilegien der Provincie betrof, aan te neemen, zonder daar op vooraf den raad van den Prinſe te hebben ingenomen, dien zij hem derhalve, ernſtelijk afvorderden. Zijne Hoogheid betuigde „ medelijden „ te hebben met den ſtaat der Provincie; doch verklaarde „ tevens, dat 'er in de genomene Reſolutie geene verande„ ring of verzagting zou kunnen vallen, alzo hij veel moeite „ hadt aangewend om *Friesland* en *Groningen* nog zo veel „ te doen toegeeven, als bij de Reſolutie gedaan was. Hij „ riedt hunne Edele Mogendheden hier om de Reſolutie, „ zonder verder uitſtel, aan te neemen, zo als ze lag, *op „ zijn Prinſelijk woord* beloovende, zorg te zullen draagen, „ dat de Provincie buiten reden niet wierdt benadeeld, nog „ dat de punten, tegen de meening der woorden, tot kwet„ ſing van dezelve misduid wierden. In 't bijzonder, zou „ hij zorg draagen, dat 'er nooit eenige Dam in den *Neder„ rhijn* gelegd wierdt, tot ſtremming der Vaarte en belem-

„ mering van den Koophandel der Provincie;" daar bij voegende, „ dat het geene wegens den *Neder-rhijn* in de Reſolutie geſteld was, meest op *Gelderland*, niet op *Utrecht* „ zag." Te gelijk hieldt hij hun voor „ dat zij zich niet „ zouden mogen behelpen met hunne wederaanneeming in „ de Unie, alzo dezelve geſchied was op de onderſtelling, „ dat zij de Reſolutie zouden aanneemen; gelijk hun dit, „ door hem, bij 't afneemen van den Eed, wel uitdrukkelijk „ was voorgehouden: dat zij ook geen gedeelte van de Souverainiteit afſtonden; alzo 't geene de Provincie, door de „ Reſolutie, verminderd wierdt, haar niet toebehoorde, maar „ reeds te vooren aan *Holland* gevoegd geweest was; dat, „ eindelijk, het aanneemen der Reſolutie een noodzaakelijk „ vereischte was, en dat, bij mangel daar van, de Provincie als overwonnen aangemerkt, en buiten de Unie geſloten zou worden." Hij voegde 'er nog eenige diergelijke redenen bij, die, volgens het verſlag, welk 'er de Afgevaardigden, ten zelfden dage, van deeden, *eene foort van bedwang* inſlooten. De Staaten, dit verſlag gehoord hebbende, beſlooten de Reſolutie aan te neemen, en in allen deele na te koomen. De Stad zelve hadt zich, gelijk de Reſolutie der Vroedſchap luidde, *genoodzaakt en geperst* gevonden, om haare Gemagtigden ter Beſchrijvinge last te geeven, om op dit gewigtig ſtuk, *gezamenlijk* met de andere Leden, *ſchikking te maaken* en *te beſluiten*. Men maakte egter, ten zelfden dage, een ontwerp van een beſluit van aanneeminge der gemelde Reſolutie door hunne Edele Mogendheden, waar bij, eerst verhaald zijnde „ dat zijne Hoogheid, „ toen hij de Provincie, twee dagen te vooren, in de Unie „ aangenomen, en hen, zo wel als de twee andere Leden, „ beëedigd hadt, wel hadt gewaagd van het aanneemen der „ Reſolutie; doch van dezelve geen affchrift hadt overgeleverd;" vervolgens wierdt aangeweezen „ dat de Stad de „ Reſolutie van hunne Hoog Mogendheden, niet zonder „ groote verwondering, ontſteltenis en bekommering, geleezen „ hadt. Dat de handelwijze, daar in gevolgd, aanliep tegen „ de handelwijze, welke men, zelfs omtrent Provincien en „ Steden, die afgevallen en aan den vijand overgegaan waren,

„ ge-

„ gehouden hadt: 't welk de Provincie en Stad *Groningen* „ vooral wel hadden mogen bedenken. Dat de Provincie „ van *Utrecht* zich, daarentegen, van tijd tot tijd, tot hand„ haaving der Unie en der duurgekogte vrijheid, loffelijk ge„ kweeten hadt, met het draagen van gewoone en buitenge„ woone lasten, het leenen van buskruid en andere behoef„ ten, ten dienſte der Steden aan den *Yſel*, *Rhijn* en *Waa„ le*, en van het Leger van den Staat. Dat de Stad *Utrecht* „ in 't bijzonder, naa dat de eerſte ongerustheid, door de „ komst van zijne Hoogheid, verdreeven was, beſlooten „ hadt, goed en bloed te waagen tot haare verdeedeging. „ Dat zij daar naa, niet moedwilliglijk, maar ontbloot van „ haare vrijwillige burgerij, die tot beſcherming der Boven„ kwartieren uitgetrokken was, verlaaten van het Leger van „ den Staat, zonder hoop op de hulp der Bondgenooten, „ zonder Krijgsvolk, en zonder meer dan honderdënveertig „ ponden buskruid te hebben, zich door de Franſche magt „ hadt laaten inneemen. Dat hierom de Stad, noch de Pro„ vincie, nu wederom met de andere Provincien hereenigd „ zijnde, met zulke harde voorwaarden, niet behoorde be„ zwaard te worden." Waar op dan het beſluit volgde „ om „ de Reſolutie aan te neemen, onaangezien de Provincie „ daar bij merkelijk wierdt verkort; alzo 't veiliger was iet „ af te ſlaan," of, gelijk op den kant van 't Ontwerp ſtondt, „ zulks met geduld aan te zien, om het overige te behou„ den, dan als een overwonnen Land te worden aangemerkt, „ en alle vrijheden, privilegien en waardigheid te verliezen." Wijders vondt men geraaden „ dit beſluit, wanneer de twee „ andere Leden daar in zouden bewilligd hebben, te doen „ ſtellen onder de Reſolutie van hunne Hoog Mogendheden, „ het zelve alleenlijk doende ondertekenen door den Sekreta„ ris der Staaten, zonder 'er eene openbaare Akte van te „ maaken, of het als zodanig uit te geeven, immers voor „ als nog niet." Ook wilde men het bovenſtaande hebben aangetekend „ ter altoosduurende gedagtenisſe van 't gebeur„ de, tot ontlasting van de gemoederen der Regenten, en op „ dat zou blijken, door welke middelen geperst, hunne „ Edele Mogendheden tot zulk een beſluit hadden moeten

„ koomen." Doch 't ſchijnt, dat de twee andere Leden der Staaten niet hebben kunnen goedvinden het Ontwerp der Stad in eene Staats-Reſolutie te veranderen. Zij hebben zich te vrede gehouden met de Reſolutie van hunne Hoog Mogendheden, waar bij zij, op eenigen voor hun harde voorwaarden, met de andere Gewesten hereenigd wierden, eenvoudiglijk aan te neemen.

De tegenwoordige Regeering van de Provincie *Utrecht*, blij welke de hoogſte magt, of de Souvereiniteit berust, beſtaat uit drie Leden: de *Geëligeerden*, of Gekoozenen; de Ridderſchap en Edelen; en de Stad *Utrecht*, nevens de vier overige Steden. Van ouds telde men, binnen de Stad *Utrecht*, vijf *Collegiaale* Kerken, dat zijn zodanige Kerken, in welke Kollegien van Kanunniken geſtigt waren; te weeten, die van *St. Maarten* of de Domkerk; die van *St. Salvator*, of Oude Munſter; die van *St. Picter*; die van *St. Jan*; en die van *St. Maria*. Aan deeze ſtondt, weleer, de verkiezing van eenen Biſchop. Onder den naam van *Geëligeerden*, of Gekoozenen uit de Kanunniker der vijf Kapittelen, bekleeden deeze den eerſten rang onder de Staaten, des Lands, of maaken het *eerſte Lid der Staaten* uit. Zij zijn alzo gekoomen in de plaats der Geestlijkheid, aan welke, van ouds, de eerſte rang in de algemeene Staatsvergaderingen plagt gegeeven te worden. Hun getal is niet altoos even groot geweest. Volgens het Reglement van den Jaare 1674, door Prins WILLEM DEN III ingevoerd, en 't geen nog heden wordt gevolgd, moeten de volgende bijzonderheden omtrent dit Lid worden in agt genomen; „ Zij moeten drie agter een volgende jaaren dienen, en drie maanden voor het eindigen van „ dezelve daar van kennis geeven aan den Stadhouder; die „ hen of nog drie jaaren in dienst kan laaten, of anderen in „ hunne plaats aanſtellen; te kiezen uit het gantſche Lichaam „ der Proosten, Dekens en Kanunniken der vijf Kapittelen, „ zonder eenige voorafgaande nominatie. De Geëligeerden „ moeten volle vijfëntwintig jaaren oud zijn, en belijdenis „ doen van den Hervormden Godsdienst. Vier van hun moeten Edellieden, en vier anderen Burgers zijn." Niet altoos, egter, heeft men zich aan het achttal gebonden; zomtijds

zijds heeft men een Supernumerair, of *Overtallig* Lid daar nevens gevoegd: zo als, onder andere, in den Jaare 1757 het geval was.

Het Lid der Geëligeerden, welk een derde deel heeft in alle de Commissien en Ampten, die door de Staaten begeeven worden, koomt afzonderlijk bij een, in de Vertrekkamer, naast de Groote Vergaderzaal der Staaten. De Presidént beschrijft de bijeenkomsten, wanneer hij zulks noodig oordeelt; ten welken einde hij vooraf het Lid zamenroept, om den dag te bepaalen. Voor zo veel de inrigting van dit Lid eenige bijzonderheden uitlevert, geheel eigen aan *Utrecht*, en in andere Gewesten onbekend, zullen wij, onzes oordeels, veelen onzer Leezeren geenen ondienst doen, indien wij hiér omtrent een weinig uitvoeriger uitweiden.

De vijf Kollegien, uit welken de Geëligeerden gekooren worden, zijn nog in wezen. Tot het Kollegie of Kapittel der *St. Maartens*- of Domkerke, behoorden van ouds veertig *Prebenden:* tot dat van *St. Salvator* of Oude Munster, tweeëntwintig; tot dat van *St. Pieter*, dertig; tot dat van *St. Jan*, twintig, en tot dat van *St. Maria*, dertig: in alles honderdtweeënveertig *Prebenden*, waar onder die der Proosten, Dekens, Scholasters en Thesauriers begreepen zijn. Oudtijds, leefden de Kanonniken in gemeenschap, in de Kloosters, die voor hun gesligt waren, naa de onderscheiden *Canones* of *Regels*, welken zij aangenomen hadden, en naa welken zij *Canonici*, of Kanonniken wierden genoemd. Zij moesten ook allen geordende Priesters zijn, schoon men zich, in laater tijd, te vrede hieldt, zo de helft hunner Priesters waren. 't Gemeentelijk leeven der Kanunniken te *Utrecht* hadt nog plaats op het einde der twaalfde, en in 't begin der Dertiende Eeuwe: en zij, die zich aan dit leeven, en aan de overige Kloosterregels hielden, wierden *Reguliere Kanunniken* genoemd. De overigen, die op zich zelven woonden, en van hun aandeel in de Kerkelijke inkomsten, in hunne bijzondere huizen leefden, droegen den naam van *seculiere* of *waereldlijke Kanunniken*. Die van den Dom wierden *Domheeren* genoemd, welke naam ook nog dikwijls, schoon oneigenlijk, aan de Kanunniken der andere Kapittelen ge-

gegeeven wordt. Alle de Kanunniken genieten, nog tegenwoordig, de inkomſten van een groot-gedeelte der goederen, die van ouds aan de Kerken, tot welken zij behooren, geſchonken, of op eenige andere wijze, door dezelven verkreegen zijn. Het aandeel van ieder Kanunnik wordt nog, gelijk van ouds, *Prebende* of *Prove* genaamd. Elk Kollegie heeft zijnen Proost en Deken; zommigen van welken aanzienlijker inkomſten hebben dan de overige Kanunniken; doch zommige anderen wederom minder. De Theſaurijen en Scholasterijen zijn doorgaans minder waardig dan de Kanunnikplaatzen. Doch de Theſaurij van *St. Maria*, die veel opbragt, is, al voor lang, aan WILLEM DEN III, Prinſe van ORANJE, als vrij eigen goed, in de plaatze van honderdenvijftigduizend guldens, opgedragen geweest. Het Kapittel van *St. Pieter* ſchijnt nooit Theſaurier gehad te hebben.

De vijf Kollegien houden ieder nog bijeenkomſten of *Kapittelen*, op vastgeſtelde tijden. 't Kapittel van den *Dom* komt alle Maandagen ten tien uuren bijeen; dat van *Oude-Munſter* des Zomers insgelijks; doch des Winters, een uur laater; dat van *St. Pieter* vergadert des Donderdags, des Zomers ten tien, en des Winters ten elf uuren; dat van *St. Jan* komt maar om de veertien dagen, des Vrijdags ten tien uuren bijeen, en dat van *St. Maria*, op den zelfden dag en uur, doch alle weeken. Hunne Kapittelhuizen of Vergaderplaatzen zijn nog bij de Kerken, waar toe zij van ouds behoorden; doch dat van *Oude-Munſter* is bij of in de *St. Paulus* Abtdije. In deeze Kapittelen handelen de Kanunniken van geene Lands of Stads zaaken; maar alleenlijk van 't geene het beſtier hunner goederen betreft.

De *Proosten*, die ook *Archidiakens* genoemd worden, en *bij der Gratie Gods* agter hunnen naam en titel voegen, zijn aan te merken als Heeren, voor hun leeven, over de Dorpen en Heerlijkheden, die tot de Proostdije behooren. *Zij* ſtellen, in dezelven, Baljuwen, Schouten, Sekretariſſen en andere Amptenaars aan, en oefenen of hoog, of ten minſten middelbaar en laag Regtsgebied. Doch de Proost van *St. Pieter* heeft geene heerlijke goederen, en geniet in zijne hoedanigheid alleen een bepaald inkoomen. Die van *St. Jan* al-

leen

leen heeft de goed- of afkeuring der Predikanten; schoon hij beweerd heeft het regt van Patroonschap te hebben. De Leenen van 't Kapittel moeten wijders voor den Proost, of voor zijnen Stadhouder en Leenmannen, verheeven worden. Wijders genieten zij allen meer of min aanzienlijke inkomsten uit de goederen tot de Proostdijen behoorende. In de Vergaderingen van het Kapittel, hebben zij geene zitting, dan wanneer zij eerst als Proost in het zelve worden aangenomen. Zij worden hier om gezeid te zijn *buiten het Kapittel*; *doch boven het zelve* [*extra Capitulum, sed supra Capitulum.*] De Domproost hadt, van ouds, en heeft nog den rang voor alle andere Proosten; doch de Proost van *St. Jan* heeft de meeste inkomsten. Ook was deeze, al van ouds en nog tegenwoordig, de eenigste onder de Proosten, die halsregt oefende, in de Heerlijkheden, tot de Proostdije behoorende. De waardigheid van Proost wierdt, van ouds, begeven, door de Vorsten en Stigters der Kollegiale Kerken. Doch onder de Regeeringe der Staaten geschiedde zulks, of door de Staaten, of als 'er een Stadhouder was, door den Stadhouder, uit eene benoeming van een dubbel of driedubbel getal, die de Staaten maakten. Men heeft, meer dan eens, in overweeging genomen om de Proostdijen, geheel of ten deele, ten voordeele van het gemeene Land te doen koomen: in 't Jaar 1707, wierdt beslooten, de Proostdijen, Thesaurijen en Scholasterijen tot 's Lands behoefte te verkoopen. En dit geschiedde zedert. Doch thans staat, volgens het Reglement van den Jaare 1674, dat in 't Jaar 1747 wederom aangenomen is, het begeeven der Proostdijen, der Thesaurijen en Scholasterijen en der Vikarijen tot dezelven behoorende, alleen en zonder voorafgaande benoeminge, aan den Stadhouder, die over deeze Vikarijen eenen Rentmeester stelt, alzo de inkomsten van dezelven, volgens het Reglement van 1674, alleenlijk moeten dienen tot onderhoud van arme Predikanten en derzelver Weduwen, en tot diergelijke Godsdienstige einden binnen de Provincie: gelijk ze ook, meest allen, waren ingesteld, om zekere Altaardiensten waar te neemen.

De *Dekent*, die 't Kapittel bijeen roepen, en in het zelve voorzitten, wierden, van ouds, door ieder Kapittel gekooren.

Doch

Doch bij de overdragt van 't waereldlijk gebied aan Keizer KAREL DEN V, bekwam deeze het regt om de Dekens te noemen. In eene overeenkomst tusschen de Kapittelen en de Ridderschap en Stad *Utrecht* van den negenden Junij des Jaars 1579, wierdt egter beraamd, dat de Dekens voortaan wederom door de Kapittelen gekooren zouden worden, gelijk zedert geschiedt. Doch de verkooren Dekens moeten de *aggreatie* of goedkeuring van 's Lands Staaten verzoeken, die hun bij Acte met een uithangend zegel verleend wordt.

De *Thesauriers* en *Scholasters*, die, onder de Stadhouderlooze Regeering, door de Staaten, plagten aangesteld te worden, ontvangen nu wederom hunne aanstelling van den Stadhouder. Oudtijds hadt de Thesaurier het bewind over de goederen, kleinoodien en inkomsten van 't Kapittel: ook hadt hij 't opzigt over 't licht en de klokken. De Scholaster hadt het bewind over des Kapittels Schoolen; doch tegenwoordig zijn de naamen van Thesaurier en Scholaster bloote titels, die zulken, aan welken ze opgedragen worden, alleenlijk bevoegd maaken tot het genieten van de inkomsten der Thesaurije en Scholasterije van het Kapittel. Tot het bewind over de inkomsten van elk Kapittel zijn of Kameraars uit, of Rentmeesters, buiten de Kapittelen gesteld, en de tegenwoordige Kapittelen hebben geene Schoolen.

Van ouds hadt elke Proost en elk Kapittel zijnen *Official*, die, in de plaats van den Proost, of van 't Kapittel, de Vierschaar spanden en regt spraken, beide in burgerlijke en kerkelijke zaaken, zo ver het Regtsgebied van elk Kapittel en Proostdij zich uitstrekte. Doch tegenwoordig hebben de Proosten alleen hunne Officiaalen, die hunne persoonen vertoonen in 't Kapittel, waar in zij geene zitting hebben; want om de Officiaalen den naam van hunne *Stadhouders* of *Stedehouders* somtijds dragen. Zij worden uit de Kanunniken van elk Kapittel gekooren.

De opdragt of afstand eener Kanoniciale Prebende, die, door de dood van eenen Kanunnik, of, op eenige andere wijze, opengevallen is, moet, zo wel als de verkiezing der Dekens, door de Gedeputeerden der Staaten worden *geagreerd*

eerd of goedgekeurd: welke goedkeuring alleenlijk door een *appointement* op het *Request*, waar bij dezelve verzogt wordt, geschiedt. In de oudste tijden, stondt het vervullen der openvallende Kanunnikplaatzen aan elk Kapittel. Doch naderhand wierden, volgens de *Concordaaten* of Overeenkomsten tusschen het Duitsche Rijk, waar onder *Utrecht* gerekend wierdt, en het Hof van *Rome*, de Prebenden, die in de zeoneven maanden, dat zijn, de eerste, derde, vijfde, zevende, negende en elfde maand, Januarij, Maart, Maij, Julij, September en November, open vielen, door den Paus begeven: waar om deeze maanden *Pausselijke* of *Apostolische maanden* genoemd wierden. De Prebenden, in de even maanden, de tweede, vierde, zesde, achtste, tiende en twaalfde, Februarij, April, Junij, Augustus, October en December, openvallende, stonden, daarentegen, aan de begeeving van het Kapittel. Doch naa dat de Regeering hier te Lande veranderd, de Hervorming ingevoerd, en de Utrechtsche Vereeniging geslooten was, vorderden de vijf Godshuizen, dat zij wederom, gelijk van ouds, alleen de openvallende Prebenden begeeven mogten. Maar hun verzoek vondt geen ingang. Men kwam, bij het reeds gemelde Verdrag van den negenden Junij des Jaars 1579, overeen, „ dat de eerste Prebende, „ die, in de oneven maanden, zedert *Staaten-maanden* genaamd, openviel, staan zou ter begeevinge van het Kapittel, daar zij toe behoorde; de tweede, ter begeevinge van „ de Ridderschap, en de derde ter begeevinge van de Stad; „ 't welk zo, beurtswijze, voortgaan zou." De Ridderschap wierdt gemagtigd, om de Prebende, in haare beurte openvallende, te geeven aan een Edelman. Bij de Stad wierdt, in 't Jaar 1636, vastgesteld, dat de Prebenden, die op haare beurte openvielen, door hem, *die op de wage stondt*, of aan wien de begeeving te beurt gevallen was, niet mogten gegeeven worden aan iemant, die hem nader dan agterskind bestondt, en die geene tien jaaren burger geweest was. Doch zo hij de Prove, tot welks begeevinge hij regt hadt, niet mogt willen begeeven, zou hij zijn regt aan den volgenden Heer mogen overdoen, mids deeze hem, voor eene Prove in den *Dom*, twaalfhonderd guldens vereerde, en voor andere

Pro-

Proven naar evenredigheid van derzelver waarde. Die de Prove kreeg, moest ook aan de Stad uitkeeren, voor eene Prove in den *Dom*, vijfduizend, in *Oude Munster*, zevenduizend, in *St. Pieter*, zeshondertighonderd, in *St. Jan*, tweehondertighonderd, en in *St. Maria*, vierhondertighonderd Guldens. Maar naderhand wierden deeze *Recognitien* aan de Stad verhaagd; en eene Prove of Prebende in den *Dom*, op tweeduizend, eene in *Oude Munster*, op drieduizend, eene in *St. Pieter*, op vijftienhonderd, eene in *St. Jan*, op duizend, en eene in *St. Maria*, op vijftienhonderd Guldens gesteld. Ook besloot de Raad der Stad, den zeventienden Februarij 1706, dat de Prebenden, die aan de Stad vervielen, openlijk verkogt, en 't geene 'er van kwam, na aftrek der laatstgemelde *Recognitien*, onder de Vroedschappen, naar haaren rang, verdeeld zou worden; zo dat ieder Heer vijfhonderd Guldens genoot, welke somme hun, zo 'er zo veel niet overschieten mogt, bij eene volgende gelegenheid, zou worden vol gemaakt. Deeze wijze van 't begeeven der Prebenden hieldt egter alleen plaats tot in 't Jaar 1674; doch wierdt, na den dood van WILLEM DEN III, wederom in gebruik gebragt, zo lang de Stadhouderlooze Regeering stand hieldt. Bij het Reglement van den Jaare 1674, dat in 't Jaar 1747 wederom ingevoerd is, wordt het begeeven der Prebenden, die in de oneven of zogenaamde Staaten-maanden openvallen, aan den Stadhouder afgestaan: 't welk nog geschiedt, volgens het genoemde Reglement, zo als het, in 't Jaar 1684, nader opgehelderd is. De begeeving der Prebenden, in de even maanden openvallende, staat nog, gelijk van ouds, aan het Kapittel, onder welks Leden de begeeving, in de meeste Kapittelen, beurtswijze rondgaat, wordende den Kanunnik, wien de *turnus*, *tour* of beurt om de Prebende te begeeven ten deel valt, volgens de oude Kerkelijke gewoonte, *Turnarius* genoemd. Zulk een *Turnarius* hadt ook, onder de Stadhouderlooze Regeering, het regt om de Prebenden te begeeven, die openvielen, wanneer het Kapittel, in oneven of Staaten-maanden, aan de beurt lag: en hij wierdt dan gezeid *in utroque Turno* te zitten, of *eene dubbele beurt* te hebben; om dat de begeeving der Prebende aan hem koomen moest,

moest, 't zij dezelve in een even, of in een oneven maand open viel. Doch dit kan, staande het Reglement van 1674, niet gebeuren, om dat al wat in de oneven maanden open valt, door den Stadhouder vervuld wordt.

Ieder Kapittel heeft zijne bijzondere Wetten en Gewoonten, die stipt worden nagekomen. In alle de Kapittelen, zijn *Turnarii* of *beurtvolgers*, behalven in dat van *Oude Munster*, alwaar de erfgenamen van iemant, die, eene Prebende vier jaaren gehad hebbende, in de even maanden gestorven is, regt hebben, om die *dóode*, of *door de dood opengevallene* Prebende te verkoopen. Zó hij in de oneven maanden gestorven, en de beurt om de plaats te begeeven aan 't Kapittel gekomen is, keert het zesduizend Guldens voor elke Prebende aan de erfgenamen uit. In andere Kapittelen, genieten de erfgenamen de inkomsten der Prebende nog vier jaaren na den dood van den Prebendaris, welken *jaaren van gratie* genoemd worden. De Kanunniken hebben regt om hunne Prebende te verkoopen, of weg te schenken, naar hun welgevallen; mids zij, wanneer zij het doen, gezond zijn, of, zo zij ziek zijn, nog volle twintig dagen na de *resignatie* of overdragt in 't leeven blijven. Indien dit niet geregtelijk beweezen kan worden, wordt de Prebende, die anders *leevende* genoemd wordt, aangemerkt als eene *dóode*, die, zo 't sterfgeval in de oneven maanden voorvalt, aan den Stadhouder, of andere aan 't Kapittel, of aan den *Turnarius* van 't Kapittel vervalt. Doch zo hij, die *resigneert* of afstand doet, gezond en wel te pas is, dan blijft de overdragt wettig, al sterf hij kort daar na. Die eene Prebende bekomt is verpligt, een rond jaar, in de Stad *Utrecht* of in eene beslooten Stad te blijven, zonder buiten dezelve te mogen vertrekken. Doch de Kapittelen laaten deeze verpligting, voor zekere somme, afkoopen. Ook is, in 't jaar 1628, vastgesteld, dat niemant eene Prebende zou mogen verkrijgen, dan die zijne fondamenten in *Utrecht* gelegd, leerd, en, achtien jaaren oud geworden zijnde, en vier jaaren op eene vermaarde Hooge Schoole gestudeerd hebbende, een *gradus* verworven hadt. Doch deeze verpligting is ook, gemeenlijk, met zekere somme, af te koopen.

Ook is iemant, die meer dan achttien jaaren oud is, niet tot deeze vierjaarige ſtudie verpligt. De Kanunniken zijn onderſcheiden in *Capitulares* en *Non Capitulares*. De eerſten genieten alle de voorregten en voordeelen der Prebende. Doch de laatſten niet. Elk Kapittel heeft zekeren ouderdom in den Kanunnik, en zekeren tijd na 't bekomen der Prebende bepaald, binnen welken de Kanunnik niet tot het vol genot der inkomſten van de Prebende toegelaaten wordt. In den *Dom*, kunnen negenëntwintig, van de veertig Prebenden heele, en elf halve *Capitulares* zijn. Die eene doode of leevende Prebende van de negenëntwintig in den *Dom* koopt, moet vier jaaren wagten, en, bij de tweede toelaating in 't Kapittel, tweeëntwintig jaaren oud zijn, eer hij de inkomſten zijner Prebende genieten kan. Terwijl de vier jaaren loopen, heet hij *Quartarius*, en daar naa volkomen *Capitularis*. Doch zo hij zijne Prove door afſterven bekomen heeft, wordt hij, naa verloop van vier jaaren, *Capitularis* met halve Prove, en, vier jaaren naa dat hij 't regt van onder de negenëntwintig gerekend te worden verkreegen heeft, wordt hij volkomen *Capitularis*. De negenëntwintig worden ook *gefupplementeerde Capitularen* genoemd, wanneer zij de volle inkomſten genieten; anders heeten zij *niet gefupplementeerde Capitularen*. De elf, die maar halve Proven trekken, heeten *Non Capitulares*. In *Oude Munſter*, moet iemant, die eene Prebende verkrijgt, den zelfden ouderdom hebben, en vier jaaren en eene maand van dertig dagen wagten. In *St. Pieter*, moet hij, die eene doode Prebende bekomt, acht jaaren en dertig dagen, en die eene leevende verkrijgt, vier jaaren en dertig dagen wagten, en in beiderlei geval, twintig jaaren oud zijn. In *St. Jan*, wagt de verkrijger van eene leevende Prebende twee jaaren; die van eene doode, zes jaaren en twee maanden, en hij moet drieëntwintig jaaren oud zijn. Even oud moet hij zijn in *St. Maria*, daar hij, eene doode Prebende bekoménde, zes jaaren en vier maanden, en eene leevende, twee jaaren en twee maanden wagten moet, eer hij tot het volle genot der voorregten en inkomſten van het Kapittel toegelaaten wordt: en zo lang draagt hij den naam van *Non Capitularis*. De jaaren beginnen,

nen, in elk Kapittel, niet op den zelfden tijd. In den *Dom*, *Oude Munster* en *St. Jan*, begint het jaar op den eersten April, in *St. Pieter*, op den eersten September, en in *St. Maria* op den eersten Maij. De waarde der Prebenden verschilt, in de bijzondere Kapittelen; om dat de inkomsten en voorregten verschillen: onder welke voorregten ook is, het regt om op zijne beurt, twee Heemraaden in het Heemraadschap van den Lekkendijk bovendams aan te stellen, welk regt aan de vijf Kapittelen gemeen is: en twee Heemraaden in het Heemraadschap van *Hekop* of de lange *Vliet*, waar in het Kapittel van *St. Maria* eene beurt heeft, tegen dat de vier andere Kapittelen te zamen één beurt hebben. Ook stelt het Kapittel van *St. Maria*, als Ambagtsheer van *Lopik*, een Heemraad van den Lekkendijk benedendams. In sommige Kapittelen worden de inkomsten gelijkelijk verdeeld onder de Kanunniken: in anderen, trekt ieder Prebendaris de inkomsten der goederen, die hem door 't lot ten deel gevallen zijn, en moet 'er de lasten van draagen. De Presentiegelden, zijnde de sommen, die de Kanunniken trekken, als zij de Vergaderingen van 't Kapittel bijwoonen, zijn ook niet even groot in ieder Kapittel.

Wegens den Godsdienst, van welken de Kanunniken belijdenis moeten doen, heeft men 't, zelfs naa de verandering der Regeeringe, niet altoos eveneens begreepen. In 't Jaar 1600, hebben de Staaten geoordeeld, „ dat een vroom Paapist, den Lande toegedaan, onder de Kanunniken kon worden toegelaaten." Ook waren 'er, voor ruim tachtig jaaren, nog eenige Roomschgezinde Kanunniken. Doch naa 't Jaar 1600, is, bij meer dan één Resolutie, verstaan, dat niemant tot eenig *Beneficte* zou toegelaaten worden, dan die belijdenis deedt van den waaren Hervormden Godsdienst, zo als dezelve, openlijk, hier te Lande, geoefend wordt. Nogthans worden, ook tegenwoordig, Leden van andere Protestantsche Gezindheden, en zelfs Mennoniten of Doopsgezinden als Kanunniken aangenomen: zij worden aangemerkt als de Gereformeerde of Hervormde Religie toegedaan, doch, op hun verzoek, bij eene *Akte van Dispensatie* of Ontheffing, ontslaagen van het tekenen eener *Akte van Belofte*,

die, door alle anderen, of, zo zij minderjaarig zijn, door hunne ouders of voogden voor hun, getekend wordt, en die behelst „ dat zij waarlijk de Christelijke Gereformeerde Re„ ligie belijden, en belooven zich daar in, volgens het oog„ merk der Staaten, als Godvreezende Christenen, te zullen „ gedraagen, op verbeurte hunner Prebenden."

De *Ridderſchap en Edelen*, als vervangende of vertegenwoordigende den gantſchen Adel, maaken het tweede Lid der Staaten van *Utrecht* uit. Zij zijn, gemeenlijk, zes in getal, zomtijds meer. Om de twee maanden, op den eerſten Maandag der maand, houden zij hunne afzonderlijke Vergaderingen, in een bijzonder Vertrek, alwaar, even als in de Vergaderplaats der Staaten, de Stadhouder een aanzienlijken Stoel heeft. Even als de Geëligeerden, genieten zij een derde deel der Staatsampten en Commisſien; eenigen derzelven moeten zij in eigen perſoon, zommige mogen zij door andere laaten waarneemen. Over de vereischten in de Edelen des Lands, om in de Orde der Ridderſchap te kunnen beſchreeven worden, heeft men niet altoos even eens gedagt. Volgens eenen brief van den Jaare 1512, wierden voor de *regte Ridderſchap* gehouden, *die Veſten en Huizen en opgetoogen Bruggen hadden*; 't welk in den Jaare 1536 nader wierdt verklaard, met bijvoeging, dat om van de regte Ridderſchap te zijn, iemant eene Hofſtede moest bezitten, zijnde eene regte *Ridder-wooning*; dat wil zeggen „ dat een Huisman „ zich op dezelve veilig bergen mogt met lijf en goed, en „ 'er, in tijd van nood, veilig op ſlaapen." Volgens het Reglement van den Jaare 1674, 't welk nog heden van kragt is, beſchrijft de Stadhouder, zonder eenige benoeming, eenen Edele in het Lid der Ridderſchap. Voorheen plagt zulks te geſchieden, op voordragt van het Lid der Edelen aan de twee overige Leden van Staat. Zij moeten van eene Riddermaatige geboorte, en bezitters van eene Ridderhofſtad zijn; doende belijdenis van den Gereformeerden Godsdienst, volkomene vierëntwintig jaaren oud, en eigenaars van vijfëntwintigduizend Guldens aan vaste goederen, binnen de Provincie *Utrecht* gelegen. De Edelen, eens in de Ridderſchap beſchreeven, blijven in dezelve geduurende hun geheele leeven.

Ein-

Eindelijk maakt de Stad *Utrecht*, of wel die Stad nevens de vier andere Steden van het Sticht, het derde Lid van Staat uit. Want hier over heeft men, meermaalen, zeer hevig getwist; maatigende de eerstgenoemde Stad alleen zich dit voorregt aan, terwijl de andere, van haaren kant, in die waardigheid en eere insgelijks wilden deelen. Het tegenwoordig gebruik pleit voor de laatstgemelde, als die, zo wel als de Hoofdstad, haare Afgevaardigden in de Gedeputeerde Staaten hebben.

De gewoone tijden der Vergaderingen der Staaten, zijn de eerste Woensdag in de maand Julij, en de eerste Woensdag van de maand December. Bij voorkoomende gelegenheden worden de Staaten ook buitengewoon beschreeven; geschiedende de beschrijving, zo tot de Gewoone, als tot Buitengewoone Vergaderingen, door de Gedeputeerde Staaten. Alle de Leden der Geëligeerden en der Ridderschap verschijnen ter Staatsvergaderinge; doch van wegen de Stad *Utrecht* de twee regeerende Burgemeesteren en eenige van de oudste Leden der Vroedschap, zonder bepaaling van een vast getal: allen onder den naam van *Ordinaris* of Gewoone *Gecommitteerden*; wien, daarenboven, vier Leden der Vroedschap, volgens rang, en bij afwisseling, worden toegevoegd. De Afgevaardigden der Stad zijn gemeenlijk twintig, doch die der vier andere Steden slegts twee of drie in getal. Alles wat de Hoogheid en Souvereiniteit des Lands betreft, is het werk deezer Vergaderingen; welke waargenomen worden door den Secretaris van Staat of der Staaten: zijnde een van de gewigtigste Ampten der Provincie, en genoegzaam met dat van Raadpensionaris van *Holland* en *Zeeland* overeenkoomende. Op het Artikel FLORIS THIN, Deel XXVIII, bl. 207, hebben wij reeds verhaald, hoe men, in het Sticht van *Utrecht*, even als in de straks genoemde Provincien, eertijds eenen Amptenaar, onder den titel van *Advokaat*, plagt te hebben. Van het aanzien des *Stadhouders*, in dit Gewest, hebben wij elders gewag gemaakt; in veele opzigten is hetzelve hier grooter en uitgebreider, dan in verscheiden andere Provincien. — Het Kollegie van *Gedeputeerde Staaten*, volgende in rang op de Vergadering van 's Lands Staaten, be-

staat uit twaalf Leden: vier uit de Geëligeerden, vier uit de Ridderschap, en vier uit de Stad en Steden; namelijk twee uit de Stad *Utrecht*, zijnde altoos de regeerende Burgemeesters, één uit *Amersfoort*, en de vierde uit de drie andere Steden bij beurten. De Secretaris van Staat is het insgelijks van de Gedeputeerde Staaten. Het Kollegie vergadert, het gantsche jaar door, uitgezonderd in de Vacantien, tweemaalen ter weeke, Dingsdags en Vrijdags. Deszelfs bezigheid bestaat in het uitvoeren der besluiten van de Vergadering der Staaten, en voorts, in 't algemeen, in 't waarneemen van alle zaaken, in tusschentijd voorvallende, die de Provincie en derzelver belang in 't algemeen betreffen. — Het *Kollegie der Gecommitteerden ter Finantie van de Staaten*, bestaande uit Presidënt en drie Leden, voert het bewind over het ontvangen en uitgeeven van 's Lands penningen, het nazien en sluiten der Rekeningen, en alle verdere bezigheden, daar toe betrekkelijk. Tot dit Kollegie behoort de Kommis ter Finantie en Rekenkamer, zijnde deszelfs Ampt, naast dat van den Secretaris van Staat, het gewigtigste en werkzaamste der geheele Provincie. —— Voorts heeft men in *Utrecht* een *Hof Provinciaal*, opgerigt in den Jaare 1530; het bestaat uit drie *Extraordinaris* en acht *Ordinaris* Raaden, voorts Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen, Prokureur Generaal, de vier Maarschalken, zo veel als Landdrosaarden, over de vier Kwartieren van het Sticht, naamelijk, *Eemland*, het *Nederkwartier*, het *Overkwartier*, en de Stad en het Land van *Montfoort*; en eindelijk den Griffier en Substitut Griffier. Hoewel minder uitgebreid dan voorheen, is, nogthans, het gezag van het Hof tegenwoordig nog vrij aanmerkelijk. Eindelijk behooren nog tot de hooge Regeering van de Provincie *Utrecht*, het *Leenhof*, het *Jagtgerigt*, en de *Heemraadschappen*, welke 'er negen in getal zijn. Het Leenhof bestaat uit eenen Stadhouder en eenen Griffier der Leenen, nevens drie Leenmannen. Tot het Jagtgerigt behooren een Luitenant-Opper-Houtvester en vijf Raaden, nevens eenen Sekretaris. Eindelijk voegen wij hier nog nevens, dat, met opzigt tot de Kerkelijke Regeering, de Provincie van *Utrecht* met de overige Provincien overeenstemt, alwaar de Kerkordening, in

in het Nationaal Dordrechtsch Sijnode vastgesteld, is aangenomen. De geheele Provincie is verdeeld in vier *Klassen*; die van *Utrecht*, *Amersfoort*, *Rheenen* en *Wijk*. Men telt in dezelve, gemeenlijk, negenënzeventig Gereformeerde Predikanten. Jaarlijks houden zij een Sijnode te *Utrecht*. Voorts telt men in het Gewest twee Lutherſche, en even zo veele Remonſtrantſche en Doopsgezinde Gemeenten.

UTRECHT, (*De Stad*) de Hoofdſtad der Provincie van dien naam, en genoegzaam in het midden van dezelve, in een zeer aangenaamen, bevalligen en vrugtbaaren oord gelegen, verdient, om veele redenen, eene bijzondere vermelding, op de lijst der Nederlandſche Steden. Eer wij tot de beſchrijving der Stad zelve overgaan, moeten wij haare Hiſtorie beknoptelijk verhaalen.

Met eene letter- en oudheidkundige uitpluizing van den Naamsoorſprong zullen wij ons niet bezig houden. Men oppert, deswegen, verſcheiden giſſingen, de eene meer of minder aanneemelijk dan de andere. Hier in ſtemmen de meesten overeen, dat men in den uitgang *Trecht* heeft te zoeken de betekenis van eenen *Overtogt*, of *Overvaart*, over een water; 't zij men daar vóór de Noordzee, of, met de meesten, den Rhijn te houden hebbe. Doch van waar dan het voorzetzel afkomſtig zij, bekennen wij niet te weeten. *Ultrajectum*, of enkel *Trajectum*, insgelijks eenen *Overtogt* beteekenende, is de naam, onder welken de Stad, bij de Latijnſche Schrijvers, meest bekend is.

Meer zekerheids is 'er voorhanden aangaande de *Oudheid* der Stad. Hoewel, misſchien, niet onder de gedaante van Stad, zekerlijk onder die van Legerplaatze (*Caſtra*) ſchijnt *Utrecht* reeds bij de Romeinen bekend geweest, en door hen geſtigt te zijn, vóór de geboorte van onzen Zaligmaker. Veilig mogen wij deeze vroege Oudheid afleiden uit de veelvuldige Gedenkſtukken, van de tijden der Romeinen, in en om *Utrecht* uit den grond opgegraaven; beſtaande niet alleen in veelerlei Vaatwerk, maar ook uit penningen van Roomſche Keizers, als AUGUSTUS, TIBERIUS, en vooral van de ANTONYNEN. Waarſchijnlijk zal de grond bebouwd zijn geworden,

om te dienen tot eene plaats van verſterkinge; waar toe de ligging eene zeer bekwaame gelegenheid verſchafte. In de *Reistafelen* van ANTONINUS, een Werk, zo niet vroeger, immers in de Vierde Eeuw geſchreeven, wordt *Utrecht*, onder den naam van *Trajecta*, vermeld. De plaats, nog heden bij den naam van *Wiltenburg* bekend, zal, waarſchijnlijk, de plek gronds geweest zijn, door de Romeinen tot eene Legerplaats of Kasteel aangeleid; vermids men bij en omtrent dezelve de meeste Romeinſche Oudheden gevonden heeft. De *Wilten*, naamelijk, wil men, zouden, naa hunne overkomst, in het beging der Vijfde Eeuwe, dien grond bebouwd, en naar hunnen naam genoemd hebben; die, naa hun vertrek, den ouden naam wederom zou hebben aangenomen.

Sterkten of Kasteelen gaven, veelal, de eerſte aanleiding tot het bouwen van Steden en Plaatzen, naardien zich, rondom dezelve, zekerheidshalve of om Koophandel te drijven, eenige Landbewooners, van tijd tot tijd, verzamelden. Zo zal het ook gegaan zijn met *Utrecht*; van 't welk men, egter, ondanks de boven vermelde Oudheid eener Sterkte, Slot, of Legerplaatze, vóór de Zevende Eeuw, onder den naam van Stad, weinig gewags ontmoet. DAGOBERT DE I, Koning van *Oostfrankrijk*, toen tegen de ongeloovige Friezen, die *Utrecht*, naa 't verjaagen der Wilten, bezaten, oorloogende, maakte zich meester van de Stad, en ſtigte 'er, eerlang, omtrent het Jaar 630, eene Kerk, die aan *St. Thomas* wierdt toegewijd. Ook rigtte hij, aan den oever der Riviere, een Tolhuis op, waar van, zo men meent, de Tollesteegpoort, zedert, den naam gekreegen heeft. Doch 't leedt niet zeer lang, of de Friezen bemagtigden de Stad wederom, en vernielden de Kerk. Immers WILLIBRORD vondt de Stad in de magt van den Frieſchen Koning RADBOUD, toen hij 'er, in 't Jaar 690, het geloof kwam prediken. De Stad viel, in 't Jaar 697, den Frankiſchen Groothofmeester PIPYN in handen. WILLIBRORD vestigde den zetel zijns Bisdoms in dezelve, en ſtigtte in 't Kasteel *Trajectum*, *binnen de muuren*, de *Dom*- of *St. Maartens* Kerk en Klooster. De Kerk van *St. Salvator* wierdt, omtrent dien tijd, of wat laater, geſtigt. De invallen der Deenen begonnen, in den aanvang der Negende Eeuwe,

Eeuwe, deeze Landen te ontrusten; doch men vindt niet, dat de Stad *Utrecht* van deezen woesten Landaart te lijden hadt, vóór het Jaar 857, wanneer de *St. Maartens* Kerk aldaar geheellijk verwoest, en de Kanunniken ter Stad uit gejaagd wierden. *Utrecht* wierdt, in 't Jaar 870, met naame gemeld onder de Steden, die, in eene Rijksverdeeling van *Lotharingen*, aan Koning LODEWYK wierden toebedeeld. In 't begin der Tiende Eeuwe, wierdt de Stad uit de magt der Noormannen verlost door Bisschop RADBOUD. Doch in 't Jaar 934, wierdt de *St. Maartens* Kerk te *Utrecht*, en nog eene andere, wederom deerlijk verwoest van de Noormannen, die toen door Bisschop BALDRIK geslagen wierden. Men vindt niet, dat zij, na dien tijd, voor *Utrecht* gekomen zijn dan in 't Jaar 1010. De Stad was toen reeds voorzien van Voorsteden, die afgebrand wierden, op dat 'er de Noormannen niet in nestelen zouden; doch zij trokken af, zonder den ingezetenen andere schade te veroorzaaken. De oorlogen, die, zedert, tusschen de Bisschoppen van *Utrecht* en de Graaven van *Holland*, ontstonden, gaven, in 't Jaar 1138, gelegenheid tot het beleg van *Utrecht* door Graave DIRK DEN VI; welk beleg Bisschop HERBERT, door het dreigen met den ban, wist te doen opbreeken. De Stad hadt toen reeds verscheide Kerken en Kloosters. Doch zij leedt, in 't Jaar 1148, veel van eenen fellen brand, die wel vier Kerken verteerde. Zedert wierden, tot verhoeding van diergelijke ongevallen, verschelde graften door de Stad gegraaven, waar in het Rijnwater afgeleid wierdt: 't welk, te overvloedig zijnde, in de *Vegt* wierdt geloosd. Het Zeewater rees, in 't Jaar 1170, zo hoog, dat het tot aan de Stads muuren stondt. In 't volgende jaar, brandde de Stad grootendeels af. Hier op volgde, in of omtrent het Jaar 1195, de belegering der Stad, door DIRK DEN VII, Graave van *Holland*, die egter eerlang moest opgebroken worden. *Utrecht* verkreeg, ondertusschen, wel haast zo veel luister, dat Koning WILLEM, Graaf van *Holland*, zich, in 't Jaar 1247, onder de burgers deedt aantekenen, de Stad, omtrent dien tijd, voorziende van verscheiden voorregten. De Kennemers, met GYSBRECHT VAN AMSTEL aan 't hoofd, trokken, in 't Jaar 1268, voor *Utrecht*, en

veroorzaakten zo veel beweeging in de Stad, dat de burgers de Edelen en Wethouders verdreeven, en nieuwe Wethouders, uit de Gilden verkoozen, in de plaats ſtelden. De Kennemers, die meester van de Stad geworden waren, moesten ze egter, kort daar naa, den Biſchop wederom opgeeven. De Stad wierdt, in Februarij des Jaars 1279, wederom van eenen zwaaren brand bezogt, die vier Kerken verteerde. Zij hadt, in de Jaaren 1274 en 1278, een Verdrag gemaakt met FLORIS DEN V, Graave van *Holland*, waar bij zij zich verbondt, om haare poorten, altoos, voor hem en zijne opvolgers, open te houden. Ook hieldt de Graaf, in 't Jaar 1296, de laatſte maaltijd in de Stad, met de Edelen, die 't op zijne vrijheid of leeven hadden toegelegd. De Vlaamingen, in oorlog met de Hollanders, welker zijde die van *Utrecht* hielden, bemagtigden de Stad, in 't Jaar 1304, met behulp van JAN VAN RENESSE; die, in eenen geweldigen oploop, de Ligtenberger aanhang, die 't meeste bewind hadt in de Stad, geheellijk meester wierdt. Doch naa 't verdrijven der Vlaamingen uit *Holland* en *Zeeland*, moest RENESSE ook uit *Utrecht* wijken. Hij ſneuvelde, in 't overvaaren van de *Lek*, en de Stad wierdt van haare overheerſchers verlost. De Stigtſchen wederom in oorlog geraakt zijnde met de Hollanders, ſloeg Graaf WILLEM DE IV, in 't Jaar 1345, 't beleg voor *Utrecht*, welk, naa verloop van eenige weeken, bij verdrag opgebroken wierdt. De oorlog, een en andermaal met een beſtand geëindigd zijnde, borst, in 't Jaar 1374, op nieuws uit. De Hollanders ſloegen toen 't beleg voor 't Slot *Gildenburg*, welk, op kosten der Gilden van *Utrecht*, aan de *Lek* bij *Viane* geſtigt was. Het ging aan hun over; doch wierdt, eerlang, door de Stigtſchen, herwonnen. De krijg eindigde, in 't volgende jaar, met eenen Vrede, waar bij, onder anderen, bedongen wierdt, dat de Stad *Utrecht* den Hertog, zes weeken lang, op haare kosten, met *vijftig* Schutters en vijftig gewapenden, in den oorlog dienen zou. De Stad, in 't Jaar 1397, HENRIK VAN VIANE bijgeſtaan hebbende tegen JAN VAN ARKEL, verviel daar door in de ongunst van den Huize *van Arkel*: 't welk Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN, Graave van *Holland*, die ook met dat Huis in oor-

oorlog was, aanleiding gaf tot het sluiten van een Verbond met de Stad, in den Jaare 1402, waar bij men overeen kwam om den Heere VAN ARKEL den oorlog aan te doen. Het sluiten van dit Verbond is een der klaarste bewijzen van het groot aanzien der Stad. Hertog ALBRECHT verklaarde, bij deeze gelegenheid, dat de burgers van *Utrecht*, ten eeuwigen dage, door zijn Land, op hunne oude tollen, vaaren zouden. De Stad trok ook te velde met haaren wimpel voor uit, wordende de Schutterswimpel in de agterhoede gedragen. De Schout BEERND PROEYS en WOUTER GRAWERT voerden 't bevel over de Stedelingen, die 't Slot te *Gorinchem* hielpen belegeren. Wij hebben reeds elders aangetekend, dat deeze krijg haast met eene Vrede eindigde, in welke nogthans de Stad niet begreepen was. Omtrent deezen tijd, beloofde de Raad aan elk, die zijn stroodak zou willen afbreeken, tegelen, om niet; en aan die met leijen dekken wilde, drie pond tot elke roede. In 't Jaar 1407, wierden de strooddaken geheelijk verbooden. De onlusten tusschen het Huis *van Arkel* en de Stad *Utrecht* duurden nog. Hertog WILLEM VAN BEVEREN, Graaf van *Holland*, wien die *van Arkel Woudrichem* af handig gemaakt hadden, besloot, derhalven, in 't Jaar 1405, zich nader met de Stad *Utrecht* te verbinden, die Bisschop FREDRIK VAN BLANKENHEIM overhaalde, om zich te steeken in den Arkelschen krijg, welke eerlang door een Bestand gestremd wierdt. Twee burgers, gedurende den oorlog, eenigen hunner medeburgeren in 's vijands handen hebbende gezogt te leveren, wierden, in 't volgende jaar, door den Raad ontpoorterd en voor vijf jaaren gebannen. Het Bestand met die *van Arkel*, sedert verbroken zijnde, wierdt, eerst in 't Jaar 1412, verwisseld in een vasten Vrede, waar in de Stad *Utrecht* begreepen wierdt. In 't volgend jaar, maakte de Bisschop een Verdrag met de Stad, waar bij eenige geschillen over de buitenburgers, de rijns-vrijheid der Geestlijkheid, en het regtsgebied der Officialen, Maarschalken en den Schout, in der minne wierden vereffend. Ook kwam 'er, toen, merkelijke verandering in de Regeering; wordende, op 't aanhouden der Burgerije, verscheiden Regenten der Stad uit gebannen: sommigen, voor altoos; of voor zeke-

zekeren tijd, uit den Raade gezet. 't Volk was in den war gerakt, dat de gebannen en afgedankte Regenten de Stad aan den Graave van *Holland* hadden verkogt. Aan deezen vervoegden zij zich ook om onderſtand, terwijl de tegenwoordige Regeering der Stad de gunst van REINOUD, Hertog van *Gelder*, zogt. Doch, in 't jaar 1415, was de Regeering den ballingen zo gunſtig, dat zij JAN VAN DEN SPIEGEL, de voornaame oorzaak hunner ballingſchap, de Stad deed ruimen. Hij zogt 'er zich, zedert, bij verraſſing, meester van te maaken: doch zijn toeleg wierdt ontdekt, en zulken, die hem behulpzaam geweest waren, ſtrengelijk geſtraft. De Stad mogt, zedert de ontſtaane onlusten, geen handel in *Holland* drijven; doch zij verzoende zich, ten deezen tijde, met Hertog WILLEM, Graave van *Holland*, en verwierf de oude vrijheid wederom. De Stad verbondt zich den Graave met honderdënvijftig man te dienen: waar tegen hij beloofde, geenen Vrede te zullen maaken met zijne vijanden, zonder 'er haar in te begrijpen. *Utrecht* en *Amersfoort* hielden, na Hertog WILLEMS dood, de zijde van zijne Dogter, Vrouwe JAKOBA en de Hoekſchen, en hielpen, in 't Jaar 1417, *Gorinchem* winnen. De Graavin bevestigde, zedert, de Stad *Utrecht*, bij opene brieven, in de oude voorregten. Zij wierdt, in 't volgende jaar, ook begreepen in den Zoen, die tusſchen de Graavin en haaren Oom, JAN VAN BEYEREN, geſlooten wierdt. De Stad, op last van Vrouwe JAKOBA, *Ysſelſtein*, welk haare burgers hadden helpen winnen, ten grunde toe, op de Geeſtelijke gebouwen naa, verdelgd hebbende, haalde zich daar door den haat der Kabbeljaauwſche partije in *Holland* op den hals. Die van *Egmond* hielden, in 't Jaar 1419, haare goederen aan. Haare burgers wierden, in *Holland*, ſtrengelijk gehandeld; weshalven de Stad, in 't volgende jaar, den Biſchop in den arm nam, met de Hoekſchen aanſpande, en *Leiden* hielp bezetten: welke Stad, eerlang, egter, door Hertog JAN VAN BEYEREN, belegerd en bemagtigd wierdt. Die van *Utrecht* deeden daar naa eenen togt over *Naarden* na *Amſterdam*, raakten, voor de Stad, ſlaags met de Amſterdammers, en trokken, met merkelijken buit en eenige gevangenen, te rug na huis. Eenige burgers te *Leiden* gevangen

en

en onthalsd zijnde, deeden die van *Utrecht*, uit weêrwraak, ook eenigen gevangen Amſterdammeren het hoofd afſlaan. In den oorlog met de Gelderſchen, kweeten die van *Utrecht* zich ook wakkerlijk. Zij toogen, op *St. Maartens* avond, in den Winter des Jaars 1421, ter Stad uit, en bemagtigden *Wageningen* op de *Veluwe*; waar na zij de Plaats beroofden en in brand ſtaken. In 't volgende jaar, wierdt 'er eene wapenſchorſing getroffen, die, in 't Jaar 1423, in een Verdrag van Vrede verwisſeld wierdt. De dubbele verkiezing van RUDOLF VAN DIEPHOUT en ZWEDER VAN KUILENBURG tot Biſſchop, ſtelde de Stad, die de zijde des eerſten gekoozen hadt, in 't Jaar 1425, in rep en roere. Van den uitſlag deezer twist hebben wij, elders, kortelijk gewag gemaakt. 't Verdrijven van Biſſchop ZWEDER gaf, in 't Jaar 1426, wederom gelegenheid tot verandering in de Regeering. Verſcheiden Perſoonen wierden uit den Raad gezet: veele anderen gebannen. Die van *Utrecht* hielpen Biſſchop RUDOLF *Amersfoort* bemagtigen, welk de zijde van Biſſchop ZWEDER gehouden hadt. ZWEDER zogt zich, in 't Jaar 1427, door heimelijk verſtand met eenigen van binnen, meester te maken van *Utrecht*; doch zijn toeleg mislukte, en eenigen, die 'er kennis van gehad hadden, wierden met den dood geſtraft. In 't Jaar 1428, verwekte AREND PROOYS eenen oploop in de Stad, waar over hij, door den Raad, uit de Stad en 't Land van *Utrecht* gebannen wierdt. Hij ſpande, zedert, aan met zulken, die voorheen gebannen waren, kwam, in 't Jaar 1429, in de Stad, daar hij terſtond in hegtenis genomen, en zedert onthalsd wierdt. De krijg tuſſchen 't Stigt en Hertog FILIPS VAN BOURGONDIE, in 't Jaar 1430, met een vasten Vrede geëindigd zijnde, riguen die van *Utrecht* ſchouwſpelen aan, en ſtelden, volgens ſommiger verhaal, hunne koſtelijkheden ten toon, voornaamlijk om de Gelderſchen te trotſeeren, die voorgaven, dat de ingezetenen, in den jongſten oorlog, tot de uiterſte armoede gebragt waren. In 't volgende jaar, veroorzaakte een zwaare brand, buiten de Waardpoort en in het geregt van Lauwenregt, groote ſchade. Het Klooſter van *Jeruzalem* wierdt aan koolen gelegd. De vlam ſloeg over in de Stad, verteerende verſcheiden wooningen op het Zand,

bij

bij de *St. Jakobs* Kerke. In 't jaar 1432, zogten de ballingen, tot tweemaalen toe, wederom meester te worden van de Stad; waar over zekere HUGO VEGT, die met hen aangespannen hadt, met het zwaard gestraft wierdt. De Stad liep, in 't Jaar 1436, wederom groot gevaar van door JAN VAN ARKEL, Heere van *Heukelom*, overvallen te worden. Doch de aanslag liep te niet, door dien de eersten van zijnen aanhang, die zich voor de poort vertoonden, aangegreepen en vastgezet wierden. Zeventien derzelven wierden, zedert, ter dood veroordeeld en onthalsd. Men bleef, in 't volgende jaar, nog bedugt voor de onderneemingen van WALRAVEN VAN MEURS, die, naa den dood van ZWEDER VAN KUILENBURG, door deszelfs aanhang, tot Bisschop verkooren was. De Regenten zelve bewaakten de Stad, zo wel als de burgers. Een der ballingen, WILLEM VAN DORSCHEN genaamd, wierdt, in 't Jaar 1438, door die van *Utrecht*, op zijne reize van *Ruienburg* na *Holland*, betrapt, en met den zwaarde gestegt. Men vindt, dat de Raad der Stad, in 't volgende jaar, het toveren, welk in dien tijd sterk in zwang ging, aan mannen en vrouwen, als *tegen het heilige geloof* zijnde, heeft doen verbieden. In 't Jaar 1440, wierdt 'er wederom aan eene graft in de Stad gegraaven, tot voorkominge van zwaaren brand. Ten hoogste waarschijnlijk is 't, dat dit de nieuwe graft zal geweest zijn. In 't Jaar 1441, wierdt te *Utrecht*, op de *Neude*, een aanzienlijk Tournoi- of Steekspel gehouden, waar op veele voornaame binnen- en buitenlandsche Grooten en Edelen verscheenen. Zulke Steekspelen zijn hier, te vooren en naderhand, meermaalen aangelegd geweest. In 't zelfde jaar, en in de Jaaren 1444 en 1454, zijn 'er, te *Utrecht*, drie persoonen om Sodomie verbrand. WILLEM, Burggraaf van *Montfoort*, toeleg gemaakt hebbende om zekeren burger der Stad van 't leeven te doen berooven, gaf de Raad, in 't Jaar 1445, elk verlof om hem en de zijnen te beschatligen aan lijf en goed: en in 't volgende jaar, wierdt verbooden eenige gemeenschap met hem te houden. Hij zogt, in 't Jaar 1447, de Stad te verrassen; doch de Regeering was zo wel op haare hoede, dat zijn toeleg te niet liep. De Bisschop RUDOLF VAN DIEPHOUT, zich, zedert, met WILLEM

LEM VAN MONTFOORT verzoend hebbende, verwekte daar door zo groot een misnoegen onder de burgerije van *Utrecht*, dat de Raad, in 't jaar 1448, in bedenking nam om RUDOLF te verstooten, en WALRAVEN VAN MEURS te erkennen. Men hielde Bisschop RUDOLF uit de Stad. Men wapende zich tegen den Heere van *Montfoort*, die, met eenige Ruiterij, voor de Stad gekomen was. Doch de Bisschop vondt, in 't Jaar 1449, middel om bij nagt in de Stad te geraaken. Hij was verzeld van eenen grooten hoop gewapenden. De burgerij stelde zich tegen hem te weer. In de Schoutensteeg viel een bloedig gevegt voor, waar in de Heer van *Montfoort* en de Bisschop zelf gekwetst wierden. Nogthans behielden de Bisschoppelijken de overhand. De Bisschop maakte merkelijke verandering in de Regeering. Veele persoonen wierden gebannen. Anderen, die gevangen genomen waren, wierden, niet dan naa 't betaalen van losgeld, op vrije voeten gesteld. Twee persoonen, beschuldigd dat zij den Bisschop gekwetst hadden, wierden onthalsd. Zulken, die, onder de voorgaande Regeering, gebannen waren, kreegen wederom vrijheid om in de Stad te koomen. In 't Jaar 1450, heerschte de pest in *Utrecht*; waar aan veele menschen stierven. Twee inwooners, samengespannen hebbende met FREDRIK VAN RENESSE, die, 't jaars te vooren, uit de Stad ontvlugt was, en 'er nu wederom zogt in te koomen, wierden met den dood gestraft. Dergelijke toeleg kostte, in 't volgende jaar, nog drie burgeren het leeven. In 't Jaar 1452, heeft de Raad, tot bevordering van den Koophandel, verscheiden voorregten verleend aan de Hanze-Steden. Bisschop RUDOLF, zich hebbende ingewikkeld in eenen oorlog, om zijnen mededinger, WALRAVEN VAN MEURS, te verzekeren van den Bisschops Stoel van *Munster*, wanneer deeze van allen eisch op het Bisdom van *Utrecht* afstaan zou, vorderde daar toe ondersteund van de Geestelijkheid, die hem geweigerd wierdt. Hier uit rees, in 't Jaar 1453, groote twist tusschen haar en den Bisschop, in welken de Stad 's Bisschops zijde hield. De Geestelijkheid deedt aldaar alle Godsdienstige oefeningen stilstaan, en vervloekte dagelijks allen, die haar, gelijk zij sprak, vervolgden. De ballingen bedienden zich van de on-

eenig-

eenigheid, die hier uit ontſtondt; ſmeedende, in 't Jaar 1454, wederom eenen aanſlag om de Stad te overweldigen: 't welk DIRK VAN HAGENOUWE, die den toeleg begunſtigde, eerlang, den hals koſtte. De Geeſtelijkheid, middlerwijl, de Gemeente op haare hand hebbende weeten te krijgen, brugt, in 't Jaar 1455, in eenen oploop, te wege, dat den Oudermannen der Gilden de toegang tot den Raad ontzeid wierdt. Men maakte zelfs eene nieuwe ſchikking op de Regeering, die, ten overſtaan van de Geeſtelijkheid en den Raad, van 't Stadhuis wierdt afgekondigd. De Stad bleef egter, het gantſche jaar, vol oproers; waar toe veel medewerkte, de verkiezing van GYSBRECHT VAN BREDERODE tot Biſſchop. De Regeering wierdt, buitens tijds, verzet door de Gilden; en eenige burgers wierden ompoorterd. Hertog FILIPS VAN BOURGONDIE vondt, zedert, gelegenheid om zijnen natuurlijken Zoon, DAVID VAN BOURGONDIE, voor welken hij de meeste ſtemmen van 't Kapittel niet hadt kunnen verwerven, in 't Jaar 1456, gewapenderhand ten Biſdomme in te dringen. Men verdroeg zich met den Hertog en met Biſſchop DAVID, en de Raad beval, dat alle ingezetenen het Verdrag heiliglijk zouden nakoomen. De tweeſpalt tuſſchen de Stad en Biſſchop DAVID, die zijn verblijf doorgaans te *Amersfoort* hadt, bleef egter duuren. De Steden *Utrecht*, *Amersfoort* en *Rheenen* waren in geduurigen oorlog tegen elkanderen. Men ſloot, op 't einde des Jaars 1457, een beſtand, welk naderhand, een en andermaal, verlengd wierdt. De Vrede wierdt eerst getroffen, op den vierentwintigſten Junij des volgenden jaars. Die van *Utrecht* moesten den Biſſchop, bloothoofds, en knielende, om vergiffenis bidden, het Blokhuis, aan de *Eem* bij *Zoest*, door hen opgeworpen, wederom afbreeken, en hunne ſtalbroeders of aangenomen knegten ontſlaan. De Stad ſloot, in 't Jaar 1459, een Verdrag met de Stad *Harderwijk*, waar bij men elkanders burgeren een vrij en vast geleide gunde. En in 't Jaar 1460, verzoende Biſſchop DAVID zich nog nader met de Stad; ſchoon 'er blijk is, dat de vrienſchap tuſſchen *Utrecht* en *Amersfoort*, ten deezen tijde, nog niet volkomenlijk herſteld was. Ook lag de Stad overhoop met de Stad *Amſterdam*; waar over, in 't Jaar 1461, een verdrag ge-

getroffen wierdt. In 't volgende jaar, wierden *Utrecht* en *Amersfoort* insgelijks zamen bevredigd. In 't Jaar 1463, flooten de twee Steden zelfs een onderling Verbond, waar bij zij beloofden elkanders voorregten tegen de indragten der Bisschoppen te zullen beschermen. Met *Muiden* en *Weesp*, wierdt, ten zelfden tijde, een Verdrag geflooten van gelijken inhoud als 't geene te vooren met *Harderwijk* aangegaan was. Diergelijke Verdragen zijn, zedert, ook met *Dordrecht* geflooten. In 't Jaar 1464, waren de leevensmiddelen te *Utrecht* zo goed koop, dat een mudde tarwe, een mudde garst, een mudde rogge, een mudde haver, een kan wijns, een kapoen en een gans, in één koop, voor een oud schild, welk thans niet boven de vijftien ftuivers waardig was, verkogt wierden. De Hertog van *Gelder*, in 't volgende jaar, te *Utrecht* gekomen zijnde, wierdt door de Stad ter maaltijd onthaald. De onkosten van fpijs en wijn beliepen zevenëntwintig Rijnfche Guldens en veertien ftuivers, uitmaakende honderdachtëntwintig ftads ponden en tien ftuivers. In 't zelfde jaar, heeft de Stad wederom veel door den brand geleeden. In 't Jaar 1467, wierden negen Perfoonen, die zich tegen den Bisschop gekant en zamenrotting gemaakt hadden, ter Stad uit gezet. De pest beroofde, in 't zelfde jaar en in 't Jaar 1468, veele menfchen te *Utrecht* van 't leeven. Den Gelderfchen, zich, eenige jaaren laater, verzettende tegen Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, die regt oordeelde te hebben op het Hertogdom *Gelder*, wierdt, in 't Jaar 1478, verbooden binnen *Utrecht* te koomen. In 't volgende jaar, heeft de pest wederom te *Utrecht* gewoed. De dood van Hertoge KAREL, die in 't begin des Jaars 1477 voorviel, beroofde Bisschop DAVID van zijnen voornaamften fteun. De burgerij van *Utrecht* verftoutte zich, derhalven, te morren over zijne Regeering, hem befchuldigende van verkortinge haarer voorregten. De Raad zelf herftelde, op eigen gezag, eenigen derzelven. De Geeftelijkheid en de Ridderfchap waren niet minder misnoegd op den Bisschop. De Overijsfelfche Steden, *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*, en de Stad *Groningen* arbeidden om den twist, tusfchen de drie Staaten en den Bisschop, bij te leggen: 't welk eindelijk gelukte. Men klaag-

de egter, reeds in 't volgende jaar, dat de Bisschop het gemaakte Verdrag niet hielde. Vooral wierdt kwalijk genomen, dat 's Bisschops Maarschalken ten platten Lande hun regtsgebied te ver uitstrekten, en Utrechtsche burgers, in derzelver persoonen of goederen, bekommerden. De Stad stak zich ook in den twist, die, ten deezen tijde, in *Holland*, van nieuws ontstoken was tusschen de Hoekschen en Kabbeljaauwschen, houdende zij de zijde van de eersten, terwijl de Bisschop de laatsten toegedaan was. Men hielde zelfs, in 't Jaar 1479, eenige Knegten in hegtenis, die, door den Heere VAN EGMOND, uit *Buuren* geligt waren, om *Hoorn* te overrompelen, en, na 't mislukken van den aanslag, te schepe, door *Utrecht*, te rug meenden te keeren. Ook was de Stad naauw verbonden met JAN, Burggraave van *Montfoort*, een groot voorstander der Hoekschen. Zelfs weigerde de Raad den Bisschop, een verbod te laaten uitgaan aan de ingezetenen, om na *Holland* te reizen. De Bisschop hadt, daarentegen, de Stad in den ban gedaan. Men handelde lang vergeefs over een Verdrag, welk, niet voor 't Jaar 1481, in gevolge eener Pauslijke uitspraak, getroffen wierdt. In 't zelfde jaar, ondernamen de Hoekschen, die zich te *Utrecht* onthielden, met hulp van een merkelijk getal Utrechtsche burgers, de Stad *Leiden* te bemagtigen. 't Gelukte; doch zij hielden de Stad niet lang in. De Stadhouder van *Holland* herwon haar; kort hier na. Midlerwijl waren de Utrechtschen, met merkelijken buit, binnen *Leiden* gekomen, na huis gekeerd. De Stad zuchte, hierom, en vooral om het herbergen der Hoekschen, in oorlog met Hertog MAXIMILIAAN, die *Holland* regeerde. Hare Burgers en Knegten, de Hollanders aan de *Vaart* geslagen hebbende, wierden, wat later, in *Westbroek*, van dezelven overwonnen. Inwendig was *Utrecht*, ondertusschen, vol oproers, waar onder de Bisschop roerde. Zelfs zogt hij zich met geweld meester te maaken van de Stad: 't welk hem, egter, mislukte. Men tradt met Hertoge MAXIMILIAAN in onderhandeling, die, in de eerste plaatse, vorderde, dat de Stad zich volkomenlijk onderwierp aan den Bisschop: waar naar niemand ooren hadt. Men zogt zelfs den Hertog van *Kleeve* aan, die zijnen Broeder, ENGELBRECHT, herwaarts

waards zondt, om *Utrecht* te verdedigen. In 't begin des Jaars 1482, handelde men te *Schoonhoven* over een Verdrag; doch zonder vrugt. De Stad *Utrecht* leedt, ondertusschen, veel van den oorlog tegen die van *Holland*. De toevoer van daar was verbooden: 't welk groote duurte veroorzaakte in de Stad. Zij en *Amersfoort* wierden, zedert, door den Paus, in den ban gedaan; doch men kreunde het zich weinig; en noodzaakte de Geestelijkheid tot het waarneemen der Kerkelijke diensten. *Tsselstein* wierdt, dit jaar, vergeefs, belegerd door de Utrechtschen. Daartegen behaalden de Hollanders verscheiden voordeelen op de Stigtschen. *Utrecht* hadt zich gevleid met hulp uit *Luikerland* en uit *Frankrijk*. Doch de Luikenaars kreegen thuis de handen vol werks; en LODEWYK DE XI maakte vrede met MAXIMILIAAN. De Stad was dan wel genoodzaakt met ernst te arbeiden aan den Vrede; waar toe de Burggraaf van *Montfoort* de hand leende. Doch terwijl men 'er op bedagt was, verraste de Bisschop de Stad, in de Lente des Jaars 1483. Hij was 'er egter maar eene maand meester van. De Kleefschen herwonnen haar. Doch zij wierdt toen strengelijk belegerd van den Hertoge MAXIMILIAAN; en eerlang tot de overgave gedwongen. *Utrecht* hielde egter, na deezen oorlog, niet lang rust. Verscheide Edelen en Grooten zogten zich meester te maaken van de Regeering. De ingekomen ballingen stookten, tegen 't gemaakt Verdrag, den Heer van *Tsselstein*, die tot Bevelhebber gesteld was, op om de Katarijnen poort, tegen die van de Stad, te sterken. 't Lieп aan tot in 't Jaar 1489, eer de Stedelingen de poort wederom magtig wierden. Toen wierden 'er eenigen ter Stad uit gezet; en de Bisschop zelf genoodzaakt de wijk te neemen na *Duurstede*. De Graaf van *Buuren*, en FLORIS van *Tsselstein*, zijn Zoon, zogten dan naa de Stad wederom in te neemen, bij verrassing; doch hun toeleg mislukte. In 't Jaar 1510, poogden die van *Utrecht* zich ook van *Tsselstein* meester te maaken. Doch Heer FLORIS voorkwam de Utrechtschen, bij tijds. Hij kwam, in 't begin des Jaars 1511, voor *Utrecht*, van zins om de Stad te overrompelen over 't ijs: doch eenige Geldersche Knegten, die zich ten platten Lande van 't Stigt onthielden,

wisten den aanslag te verijdelen. De Stad erkende deezen dienst der Gelderschen, met KAREL, Hertog van *Gelder*, voor Beschermheer aan te neemen. Men belegerde *Ysselstein* andermaal, met Geldersche hulpe; doch 't beleg wierdt, bij verdrag, opgebroken. De oorlog tusschen de Hollanders en Gelderschen duurde verscheiden jaaren. In 't Jaar 1517, trof men, te *Utrecht*, een Bestand voor zes maanden. Doch 't wierdt haast verbroken. 't Stigt was, ondertusschen, al zedert eenigen tijd, gebragt onder 't waereldlijk bewind van MAXIMILIAAN en zijnen Kleinzoon KAREL, die naderhand Keizer KAREL DE V wierdt, schoon 'er de Bisschop nog niet van afgestaan hadt. De Stad *Utrecht* deelde, derhalven, in de Geldersche onlusten. De opkomst en aanwas der Hervorminge hier te Lande gaf de Utrechtsche Regeering en den Bisschop in 't bijzonder, nu en dan, eenig werk. FILIPS VAN BOURGONDIE, dje, ten deezen tijde, den Bisschoppelijken Zetel bekleedde, en ADRIAAN DE VI, die, te *Utrecht*, uit geringe ouders, gebooren was, en in 't Jaar 1522, tot de Pauslijke waardigheid verheeven wierdt, scheenen beide niet ongenegen tot eenige hervorming. Doch hun dood verhinderde de voortzetting van 't werk. De oude onlusten tusschen de Stad en den Bisschop verreezen wederom, ten tijde van Bisschop HENRIK VAN BEYEREN. De Stad nam, om zich te beter te sterken tegen den Bisschop, in 't Jaar 1527, Geldersche bezetting in, en hieldt den Bisschop buiten: die, zedert, ondersteund zogt in *Holland*; doch hij verwierf dien niet dan naa dat hij afstand gedaan hadt van 't waereldlijk gebied over 't Stigt, ten behoeve van Keizer KAREL DEN V. *Utrecht* wierdt, niet lang hier naa, den Gelderschen ontweldigd, bij verrassing, op den eersten Julij des Jaars 1528, waar op de Vrede met den Hertoge van *Gelder* volgde, die egter niet lang stand hieldt. In 't Jaar 1540, wierdt Keizer KAREL, te *Utrecht*, zeer pragtig ingehaald. Zijn Zoon, FILIPS, wierdt aldaar, in 't Jaar 1549, tot toekomenden Landsheer, ingehuldigd, en in 't Jaar 1555 in deeze hoedanigheid erkend. De hervorming in 't Stigt meer en meer doordringende, wierden ook te *Utrecht*, in 't Jaar 1566, de beelden der Kerken uit gestommeld, en de Wethouderschap gedwongen

den

den Hervormden de *St. Jakobs* Kerk af te ſtaan. Doch de overeenkomst, met hen gemaakt, wierdt, kort hier na, vernietigd, en zij, door gewapende Knegten, genoodzaakt buiten de Stad te prediken. De Heer VAN BREDERODE, hoofd der verbondene Edelen, zogt de Stad, in 't Jaar 1567, in te neemen, bij verraſſing. Doch de Graaf VAN MEGEN was hem te gauw, en wierp 'er Spaanſche bezetting in, die de Stad lang kwelde, en 'er, in 't Jaar 1571, ſlegts voor een korten tijd, uitgetrokken wierdt: doch in 't volgende jaar, op 't punt van het uitbersten eener gevaarlijke muiterije, de Stad andermaal verliet. Zij hieldt, egter, nog lang de Spaanſche zijde, en ijverde 'er zo ſterk voor, dat het gemeen aldaar, in 't Jaar 1573, op de tijding van het overgaan van *Haarlem*, een Prins VAN ORANJE, van ſtroo gemaakt, op een rad leide, en verbrandde. De Stad, die, door den Hertog VAN ALVA, van alle haare voorregten, en bijzonderlijk van het regt om in de Staatsvergaderingen te zitten, vervallen verklaard was, wierdt 'er, onder REQUESENS, in 't Jaar 1574, wederom in herſteld. Zij hieldt, omtrent dien tijd, het Spaansch Krijgsvolk buiten, welk BALDES, zo voor als na het beleg van *Leiden*, in de Stad dagt te brengen. Doch de Spaanſche bezetting, die in *Utrecht*, op 't Slot *Vredenburg*, lag, bleef 'er in, tot in 't Jaar 1577: wanneer zij, handgemeen gemaakt met de burgerije, die haar gaarne loozen wilde, gedwongen wierdt het Slot en de Stad te ruimen. Eenige Duitſche Knegten, die, naa 't vertrek der Spaanſchen, in *Utrecht* gebleeven waren, wierden ook eerlang genoodzaakt de Stad te verlaaten. Zij en 't Stigt kwamen toen overeen met den Prinſe VAN ORANJE. 't Slot *Vredenburg* wierdt, ten gronde toe, afgebroken. De Minderbroeders te *Utrecht*, niet willende zweeren, dat zij *Don* JAN als 's Lands vijand zouden aanmerken, trokken, in 't Jaar 1578, allen ter Stad uit. Men hieldt 'er zich zo ſterk aan de Staatſche zijde, dat 'er de beroemde Unie, die de Verëénigde Gewesten zamen bindt, in 't Jaar 1579, geſlooten wierdt. En men ijverde 'er zo zeer voor de Hervorming, dat men de Keulſche Vredepunten, die den Roomschgezinden in *Holland* en *Zeeland* eenige meerdere vrijheid toeſtonden, dan zij thans had-

den, openlijk en ſcherp beſpeen durfde. Zelfs wierden 'er, in dit en in het volgende jaar, de beelden wederom ter Kerken uit geſtommeld, en op den naam van Stadhouder en Raaden, het openlijk oefenen van den Roomſchen Godsdienst in de Stad en in de Provincie verbooden. In 't Jaar 1581, wierden verſcheide Kloosters en Geeſtelijke geſtigten, die digt onder de Stad ſtonden, op verzoek der burgerije, afgebroken. De handeling in *Holland*, over de opdragt der Graaflijkheid van dat Gewest aan den Prinſe VAN ORANJE, gaf, in 't Jaar 1583, te *Utrecht*, aanleiding tot eene zorgelijke beroerte. 't Gemeen, in den waan gebragt dat de Regeering diergelijke opdragt in 't Stigt met kwaade inzigten tegenhieldt, kwam op de been, vorderde opening van 't gehandelde, verbetering van verſcheide misbruiken, en zelfs afſchaffing van alle Imposten. 't Laatſte moest terſtond geſchieden. Doch de drijvers zelven, wel ziende dat het Land, zonder 't betaalen van lasten, niet te houden was, verzogten wel haast, dat de Imposten wederom geheeven mogten worden. De Wethouderſchap der Stad gaf ook, eerlang, eene verdediging van haar gedrag en handeling met den Prinſe in 't licht; die, benevens het gedrag van zijne Doorluchtigheid, veel toebragt om de rust in de Stad te herſtellen. Naa den dood van den Prinſe, en de aanſtelling van den Heer DE VILLERS tot Stadhouder der Provincie, wierdt 'er, te *Utrecht*, voor 't eerst, eene altoos aanblijvende Vroedſchap van veertig perſoonen opgeregt. Ten tijde van LEICESTER, die zich veel te *Utrecht* ophieldt, rees 'er groot geſchil tuſſchen de Burgerhoplieden aldaar en de Stad *Amſterdam*, ter oorzaake dat, zo als die van *Utrecht* beweerden, de vijand uit deeze Stad van mondbehoeften voorzien wierdt. Men wisſelde verſcheiden brieven over en weder, in 't Jaar 1586. Doch de twist duurde genoegzaam zo lang als LEICESTERS Regeering. De Gereformeerden te *Utrecht* lagen ook onderling overhoop. Doch LEICESTER bragt te wege, dat de zwakſte partij, die, gelijk doorgaans, de gematigdſte was, zich voegde naar de ſterkſte. De Burgerhoplieden te *Utrecht* waren zo Leicesters- en Engelschgezind, dat zij drijven durfden, dat men de opperheerſchappij over de Provincie, zonder eenige voorwaarden, be-

hoor-

hoorde op te draagen aan de Koninginne van *Engeland*, en den Advokaat van *Holland*, Meester PAULUS BUIS, in hegtenis namen. Eenige aanzienlijke Burgers, zo zeer niet overgegeeven aan LEICESTER en aan de Engelschgezinden, wierden ter Stad uit gezet, en de overige Burgers verpligt, eenen nieuwen eed af te leggen aan de Algemeene Staaten, aan LEICESTER en aan den Stadhouder der Provincie. De Regeering der Stad, vierkant verschillende met de twee voorstemmende Leden van den Staat, riep, op den naam der Steden, de Afgevaardigden van *Utrecht* uit de Algemeene Staatsvergadering in den *Haage* te rug. Doch de twee andere Leden schreeven hun, daarentegen, aan, dat zij hunnen dienst zouden blijven waarneemen. In 't Jaar 1587, rees 'er een hevige twist te *Utrecht* onder 's Lands Edelen; eenige van welken, die herstelling van eenige misbruiken van den Graave VAN LEICESTER begeerd hadden, voor eenen tijd, in hegtenis wierden gezet. LEICESTER veranderde, daar naa, de Wet te *Utrecht*, buitens tijds. De Vroedschap schreef eenen Brief aan de Staaten van *Holland*, om hen te vermaanen tot eensgezindheid met den Landvoogd. 't Vertrek van LEICESTER, welk kort hier op volgde, en zijn afstand van 't bewind over de Nederlanden, hadt merkelijken invloed op de Regeering van *Utrecht*. De Stadhouder, Graaf VAN NIEUWENAAR, t'onvrede dat LEICESTER, onlangs, verandering in de Wet gemaakt hadt, bragt, in 't Jaar 1588, te wege, dat een gedeelte der Burgerije, in de wapenen gekoomen, herstelling van voorige misbruiken vorderde: waar naa hij, op last der Staaten, de Wet op den voorgaanden voet bragt. De Schout en de Burgemeester PROUNINK wierden, voor eenen tijd, in hegtenis genomen: de laatste eerlang gebannen uit de Stad en de Vrijheid van *Utrecht*. Zedert, wierdt de rust in de Stad, voor eene wijle tijds, hersteld. In 't Jaar 1598, ontstondt 'er nieuw gemor onder de burgerije, over het draagen der gemeene lasten; want in, naar 't oordeel van 't gemeen, de Geestelijke goederen te zeer verschoond wierden. 't Gezag der Algemeene Staaten en dat van Prinse MAURITS moest tusschen beide koomen, om de beweegingen, die hier over ontstaan waren, te stillen. Doch in 't Jaar 1610, rees 'er gevaar-

vaarlijker beroerte in de Stad. Een Oud Burgemeester en een Oud Schepen, misnoegd dat men hen, in de jaarlijkſche verkiezing der Wethouderen, voorbij ging, verwekten, onder voorwendſel dat de Stadhouder Prins MAURITS hunnen toeleg begunſtigde, eerst beweeging onder de burgerij, en daar na verandering der Regeeringe. Doch 't leedt niet lang, of de Algemeene Staaten zonden Graaf FREDRIK HENRIK met eenig Krijgsvolk na *Utrecht*; waar naa 't hun niet moeilijk viel, de oude Regeering te herſtellen. De twee Regenten, hunnen toeleg verlijdeld ziende, waren bedagt op middelen, om zich te vestigen in 't verlooren bewind. Doch hun voornemen wierdt ontdekt: zij raakten in hegtenis, en wierden zedert gebannen: 't welk ook het lot was van drie anderen, die deel in den aanslag gehad hadden. De verſchillen in de Kerk, die eerlang tot zulk eene merkelijke hoogte ſteegen, gaven aanleiding om te *Utrecht* voor eene buitengewoone verandering in de Regeering te vreezen. De Staaten namen, derhalve, in 't Jaar 1617, een beſluit om zeshonderd Waardgelders te ligten, en in *Utrecht* te leggen, van welken men zich, des noods, zou kunnen bedienen om ſcheuring in de Kerk te voorkomen, en de Regeering te handhaaven. Doch Prins MAURITS dankte, op last der Algemeene Staaten, in 't Jaar 1618, de Waardgelders af, en maakte de verandering, in de drie Leden der hooge Regeeringe, voor welke men gevreesd hadt. Zij was oorzaak, dat den Contraremonſtranten terſtond de Domkerk ingeruimd wierdt. De Regeering der Stad bleef op den voet, waar op zij door Prinſe MAURITS gebragt was, tot in 't Jaar 1650, wanneer zij op eenen anderen voet gebragt wierdt, ter gelegenheid van de dood van WILLEM DEN II, Prinſe van *Oranje*, en van de Stadhouderlooze Regeering, die toen wierdt ingevoerd. In 't Jaar 1654, namen vijf Provincien een beſluit om de bezetting van *Utrecht* te verſterken, en de Staaten daar door te dringen tot bewilliging in de aanſtelling van eenen Kapitein Generaal. Doch dit beſluit wierdt niet ter uitvoeringe gebragt. In 't Jaar 1660, wierdt aan twee Utrechtſche Predikanten, die zich verſtout hadden, de Regenten, over zaaken die 's Lands beſtier betroffen, door te ſtrijken van den Predikſtoel, de Stad ont-

ontzeid. De oorlog des Jaars 1672 trof, in 't bijzonder, ook de Stad *Utrecht*. Het Leger der Staaten, den Yſſelkant verlatende, kwam voor de Stad, daar 't vlugten, op de eerſte tijding dat de Franſchen bij het Tolhuis over den *Rhijn* gekomen waren, reeds zeer algemeen geworden was. Men drong ſterk op de verdediging der Stad. Doch WILLEM DE III, Prins van *Oranje*, die 't Leger geboodt, beriep zich op den last der Algemeene Staaten, om *Holland* te dekken; hij verliet de Stad, die, buiten ſtaat om zich zelve te beſchermen, genoodzaakt wierdt, zich den Franſchen te onderwerpen. De Domkerk wierdt terſtond bemagtigd door de Roomschgezinden, zo verzekerd wordt, zonder last des Bevelhebbers. Zij wierdt, eerlang, ingewijd door den Kardinaal VAN BOUILLON, en zedert van Beelden en Altaaren voorzien. De Franſchen hielden de Stad zeventien maanden in, en verlieten ze toen, op den drieëntwintigſten November des Jaars 1673, naa dat men de ingezeetenen eene brandſchatting van vierhonderdvijftigduizend guldens hadt doen belooven. De Algemeene Staaten zonden, terſtond, Gemagtigden in de Stad, die de Wethouderſchap ſchorſte in haaren dienst. Midlerwijl, waren de Beelden ter Kerke uit geſmeeten en verbrand, en wierdt, des naamiddags, gepredikt, daar men des morgens de Mis hadt zien doen. In 't Jaar 1674, wierden de Stad en de Provincie met de overige Provincien hereenigd. Doch de Prins VAN ORANJE vondt geraaden, eene gantsch nieuwe ſchikking te maaken op de Regeering. In 't zelfde jaar, op den eerſten Augustus, leedt *Utrecht* veel van een ijſelijk onweêr van wind, donder, hagel en regen. De Domkerk ſtortte in. De ſpits wierdt van den tooren der *St. Jakobs* Kerke afgeſlaagen. De *St. Pieters* Kerk verloor beide haare toorens. Andere Kerken, Godshuizen en gemeene gebouwen wierden ook zeer beſchadigd. Van de acht Koorenmolens, die op de wallen ſtonden, bleeven 'er maar drie overeinde. Alle deeze verwoestingen wierden, in minder dan een vierdendeel uurs, veroorzaakt. De Prins VAN ORANJE, zich bedienende van de magt, hem in 't Jaar 1674 opgedraagen, ontſloeg, in 't Jaar 1684, negen Vroedſchappen te *Utrecht* uit de Regeeringe, derzelver plaatſen met negen anderen vervullende. Naa zijnen

dood, in 't Jaar 1702, wierdt de beſtelling der Regeeringe te *Utrecht* wederom gebragt op den voet, als dezelve tuſſchen 't Jaar 1650 en 1672 geweest was; 't welk ſtdaar zonder opſchudding toeging. De oorlog over het regt tot de Spaanſche Kroone, die omtrent dien tijd begonnen was, eindigde met eenen Vrede, die den elfden April des Jaars 1713 te *Utrecht* geſlooten wierdt. De handeling over deezen Vrede bragt veel verlieting en welvaart in *Utrecht*, waar door ſommigen meenen, dat het nadeel, bij de Franſche overheerſching voorheen geleeden, rijkelijk geboet geworden is. In 't Jaar 1720, wierdt te *Utrecht* eene Maatſchappij van Koophandel en Aſſurantie opgeregt, die eenige jaaren in weezen is geweest; doch altoos gekwijnd heeft, en eindelijk vernietigd is. Men nam toen ook een beſluit om eene nieuwe Vaart te graaven, van de Stad tot in de *Eem*, en deezen ſtroom zo veel te verdiepen, dat men langs denzelven, en langs de nieuwe Vaart, met groote Schepen voor de Stad zou kunnen koomen. Doch dit beſluit, diergelijk men, reeds in of voor 't Jaar 1447, genomen hadt, wierdt niet ter uitvoeringe gebragt. Zijne Hoogheid, WILLEM DE IV, in 't Jaar 1747, tot Stadhouder der Provincie verkooren zijnde, wierdt te *Utrecht*, den vijfëntwintigſten Julij, door de Studenten en Burgerije, plegtiglijk ingehaald. In 't Jaar 1748, wierdt te *Utrecht*, gelijk elders, de hooge Regeering, door eenige beweeging onder 't gemeen, gedrongen tot het afſchaffen der Pagerijen.

Van eenige bijzonderheden, *Utrecht* raakende, welke vervolgens aldaar gebeurd zijn, zullen wij nog een kort verſlag doen. In eene Stad, die, zints anderhalve Eeuw, tot een zetel van Geleerdheid hadt gediend, en in eenen tijd, in welken de geleerde Genootſchappen, allerwege in ons Vaderland, meer en meer veld wonnen, was het natuurlijk te verwagten, dat de burgers van *Utrecht*, den eenen of anderen tijd, tot het oprigten van ſoortgelijk eene ſtigtinge zouden genoopt worden. Een Kunſtgenootſchap, in den Jaare 1773, onder de Zinſpreuk: *Beſteedt den Tijd met kunst en vlijt*, opgerigt, was, van tijd tot tijd, in getal van Leden dermaate toegenomen, dat men, na een tijdverloop van ſlegts vijf jaaren, bijkans tweehonderd Leden telde. Men ſchreef jaarlijks één

of

of meer Prijsvragen uit, ter bevordering van Kunsten en Weetenschappen, met uitlooving van dertig Dukaaten, of eenen Eerepenning van die waarde, aan het best gekeurde antwoord. Gemoedigd door den opgang hunner inrigtinge, vervoegden zich de Bestuurders, in den Jaare 1778, aan 's Lands Staaten, met verzoek om onder den titel van *Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Weetenschappen*, met het hoog gezag van 's Lands Souverein bekragtigd en vereerd te worden. In de maand Julij des gemelden jaars wierdt dit verzoek gunstig toestaan, met verlof, om den titel van een van hooger hand gewettigd Genootschap op de Eerepenningen te mogen voeren.

Een uitvoerig berigt zouden wij hier kunnen mededeelen, van de altoos gedenkwaardige voorvallen, gedurende de jongste Omwenteling, voor en in den Jaare 1787, onder andere ook te *Utrecht* gebeurd. Een tijdvak, waar omtrent de Schrijver van het bekend Werk, *Het Beroerd Nederland* getiteld, met regt zich op deeze wijze uitdrukt. „ In den „ loop mijner verhaalen tot UTRECHT gevorderd, opent zich, „ voor mijne verbeelding, een tooneel, van onlusten, be„ moeijingen en strijdige belangen, welks weergade, indien „ ergers, althans niet in onze Nederlandsche Gewesten, nim„ mer wierdt ontslooten. Ik zie, op hetzelve (dus gaat hij „ voort) personen verschijnen, in rang wijd van een ver„ schillende, over en weder, elkander hunne regten betwis„ tende, met eene onvoorbeeldige standvastigheid. Lieden „ van allerlei beroep en leevensstand zie ik, van ginds en „ verre, troepswijze, toeschieten na de Bisschoplijke Stad, „ in volle wapenrusting, om dezelve te verdeedigen tegen „ den besoldigden knegt, op eenen afstand van daar gelegerd. „ Ik zie eene aanmerkelijke verandering in den vorm der „ Regeeringe, en, in gevolge daar van, door den invloed „ der Burgerije, Regenten van derzelver posten en ampten „ verlaaten, en anderen de Stoelen van eere beklimmen. Be„ halven het geweld van wapenen, zie ik eenen pennestrijd, „ in welken men, van weerkanten, 't geen men meende zijne „ Regten te zijn, zoekt te betoogen. Ik zie, eindelijk, dit „ tooneel sluiten, door een voorval, 't geen den meeste

„ Land-

„ Landzaaten op ſchrik, veelen, daarenboven, op een treffend verlies te ſtaan kwam."

Twee redenen, voornaamlijk, bedwingen onzen lust tot het ſchetzen van een uitvoerig tafereel der merkwaardige gebeurtenisſen. De eerſte is, om dat zodanige eene uitvoerigheid misſtaan zoude bij de beknoptheid, welke wij, in het voorgaande gedeelte der Stads Geſchiedenisſen hebben in agt genomen. De andere reden van bedwang vinden wij in de vereischte wijdloopigheid en naauwkeurigheid van het boven aangehaalde Werk, 't welk, ten tijde der uitgave, met graagte ontvangen wierdt, en, vertrouwen wij, in de handen van de meesten onzer Leezeren is. Van eene en andere bijzonderheid moeten wij, evenwel, een beknopt verſlag doen.

Burgerlijke bezwaaren, onder andere, over de Regeeringsbeſtelling der Stad, waren, zo wel als elders, in die dagen van algemeene benoeijinge, ook binnen *Utrecht*, de aanleidende oorzaaken der veel gerugts maakende beweegingen. Naa veel onderhandelens, was eindelijk de Vroedſchap te raade geworden, de Burgerij uit te nodigen tot het inleveren van haare bedenkingen, om alzo, ware 't mogelijk, eene orde van zaaken te bezaamen, gebouwd op eene grondwettige herſtelling, en waar in, zo als men zich verbeeldde, de Regten der Stedelingen meer in agt genomen en geëerbiedigd wierden. In 't bijzonder was men te *Utrecht* zeer t'onvreden op het Regeerings-Reglement, in den Jaare 1674, door WILLEM DEN III ingevoerd; men verbeeldde zich, dat bij hetzelve de invloed der Stadhouderlijke magt tot eene onnatuurlijke hoogte geklommen, en der burgerlijke Vrijheid de bodem was ingeſlagen. Veel, zeer veel viel 'er te doen, voor dat men hier omtrent in zo verre tot eenpaarigheid konde gebragt worden, dat 'er iets, naar den algemeenen ſmaak berekend, wierdt tot ſtand gebragt. Eene Commisſie, uit de Vroedſchap benoemd, hieldt zich geruimen tijd bezig met het leezen en overweegen der ingekoomene Bezwaaren. De vrugt diens arbeids was een *Concept-Reglement, raakende de beſtelling der Stads-Regeeringe*; bij welks afkondiging alle de Burgers en Ingezeetenen der Stad en Vrijheid (vreemdelingen, dienstboden en bedeeld wordende perſoonen alleen uit-

uitgezonderd) vermaand en uitgenodigd wierden, indien zij eenige gegronde bedenkingen op het gemelde Concept-Reglement mogten hebben, dezelve, met redenen bekleed, verzegeld in te leveren ter Secretarije van Stads Politie. Groot was het aantal van bedenkingen, die vervolgens inkwamen. Verſcheiden maanden verliepen 'er, eer men het, over en weder, eens wierdt omtrent eene algemeene vaſtſtelling en invoering van een Reglement, waar in de meerderheid der Burgerije konde berusten. Met veel ſtaatelijkheids geſchiedde eindelijk de invoering en beëediging op den twintigſten Maart des Jaars 1786, 's vonds ten half elf uure, op de Plaats *de Neude*. Op eenen Gedenkpenning, ter gedagtenisſe der zeldzaame gebeurtenisſe vervaardigd, wordt dezelve zinnebeeldig vertoond.

Eene andere bijzonderheid, het voorgevallene in deeze dagen te *Utrecht* betreffende, was een gevegt, in de nabuurſchap van dezelve voorgevallen. *Utrecht*, naamelijk, alwaar men dus ſtoute ſtappen waagde tot hetgeen men, in die dagen, eene *grondwettige herſtelling* noemde, was de plaats, op welke gantsch Nederland het oog hadt gevestigd. Van tijd tot tijd verzamelden zich daar binnen gewapende burgers, uit verſcheiden Oorden en Steden, ter verdeediginge van de gedreigde Stad, in welker nabuurſchap, te *Zeist*, eene bende Staatſche troepen hadt post gevat, om op de verrigtingen der Burgerije een waakend oog te houden. Uit vreeze voor een gewelddaadigen aanval, wierdt, aan dien kant, de Stad aanmerkelijk verſterkt. Aan den Rhijngraave VAN SALM wierdt het bevel opgedraagen, zo over de Stedelijke Bezetting, als over de Burgers en Schutters, van elders vrijwillig derwaarts uitgetrokken. Een aanmerkelijk getal der Amſterdamſche Schutterije kwam 'er, bij afwisſeling, bezetting houden.

Onder dit alles liepen 'er, van tijd tot tijd, ontrustende tijdingen binnen, wegens gedreigde aanvallen, door welke men, bij verraſſing, zich van de Stad zogt te verzekeren. Veele derzelven wierden ongegrond bevonden. Anders was het gelegen met een gerugt, 't welk in den aanvang van de maand Maij des Jaars 1787 wierdt verſpreid. Een voorbode was hetzelve van een Gevegt, waar van wij de aanleiding en om-

omſtandigheden hier zullen verhaalen; om redenen ons daar toe bedienende van de woorden des Schrijvers van het genoemde *Beroerd Nederland*; naa vooraf te hebben aangemerkt, dat, onder de groeiende onlusten, de Vergadering van 's Lands Staaten van *Utrecht* na *Amersfoort* was verleid, alwaar dezelve, zedert, zich openlijk tegen de Stad en de verrigtingen en inzigten der Burgerije verklaarde.

Het berigt des gemelden Schrijvers, aangaande de veel gerugt maakende gebeurtenis, en van welke ſpoedig het geheele Land weergalmde, luidt aldus.

„ 't Was in den voormiddag van den negenden Mai, dat het Gerecht van *Vreeswijk* of *de Vaart*, eene Heerlijkheid der Stad *Utrecht*, en niet verre van daar gelegen, aanſchrijving ontving van de Vergadering der Gedeputeerde Staaten 's Lands van *Utrecht*, tot het inkwartieren van vier Kompagniën Krijgsvolk, 't welk, naar den inhoud des briefs, zoo moeten dienen ter herſtelling van de rust en veiligheid der Ingezetenen. Straks naa de ontvangst van dit bevel, gaf de Drosſaart dier Heerlijkheid daar van kennis aan den Voorzitenden Burgemeester van *Utrecht*, welke, in allerijl, 's namiddags, de Vroedſchap deedt bij een koomen.

„ Spoedig verſpreidde zich deeze tijding, als een loopend vuur, door de gantſche Stad, en veroorzaakte geene kleine ontſteltenis. Door de goede verſtandhouding, welke men bemind hadt, om in allerijl verwittigd te worden, van 't geen in het Gewest omging, ontwikkelden zich wel haast de ingekoomene tijdingen. Men vernam, dat de vier gemelde Kompagniën behoorden tot het Regiment van den Graave van EPPEREN; dat twee van dezelve in het Dorp *Jutphaas* zouden geplaats worden, eene derde na de *Meiren* trekken, en de overige na het Dorp *Harmelen*. Wijders verſtondt men, dat een Batailjon van het Regiment van MONSTER, over de *Blauwkapel*, den weg zou inſlaan na de Dorpen *Zuilen* en *Maarzen*: ten einde, om alzo de Stad *Utrecht* geheel in te ſluiten, en haar alle gemeenſchap met *Holland* af te ſnijden.

„ Terwijl men, intuſſchen, in den Raad overleide, waar by in dit hachelijk tijdſtip, dienſtig en noodig ware om volvoerd te worden, wierdt beſlooten, het Gerecht van *Vreeswijk* aan te

te ſchrijven, geene inkwartiering van Troepen gewillig te gedoogen, als zijnde de voorſtemmende Amersfoortſche Staatsleden niet geregtigd, eene Vrije Heerlijkheid der Stad, zonder de toeſtemming der Vroedſchap, daar mede te bezwaaren. Doch, alzo men ligt begreep, dat dusdanig een bevel, aan 't Geregt der Heerlijkheid, luttel zou baaten, om de Krijgstroepen, indien dezelve, tegen Stads grondgebied, iet vijandigs in den zin hadden, van haar voorneemen te doen afzien, wierdt tevens bij Hun Ed. Gr. Agtb. vastgeſteld, dit bevel kragtdaadig te ondersteunen, des noods geweld met geweld te keer te gaan, en, ten dien einde, eenige gewapende manſchap na buiten te zenden.

„ Spoedig wierdt dit beſluit der Vroedſchap rugtbaar door de Stad, en vondt zulk een algemeen genoegen, dat, binnen korten tijd, zich bijkans duizend, zo Burgers als Hulpelingen, aanbooden. Doch de Raad, zulk een getal onnoodig oordeelende, verkoos uit dezelve tweehonderd man; zij wierden genomen, deels uit de twee oudſte Burger-Kompagniën der Stad, deels uit de Auxiliairen. Men voegde daar nevens eenige Kanonniers en dertig Scherpſchutters. De Heer D'AVERHOULT, Raad in de Vroedſchap, aanvaardde het opperbevel over deeze Manſchap, nevens den Kapitein-Luitenant C. G. VISSCHER. De Heer VAN GORNS, met nog twee andere Officieren, voerde het bewind over de Artillerij.

„ De ijver, van welken de gewapende Burgers brandden, was oorzaak dat zij, reeds 's avonds omtrent zes uure, gereed waren om den uittogt te onderneemen. Tegen half zeven uure ſloegen zij op weg, medevoerende drie Veldſtukjes, ieder met vier paerden beſpannen. Eene groote menigte verzelde hen een ſtuk wegs na buiten, onder de aandoenlijkſte toewenſchingen van een gehoopten uitſlag hunner onderneminge.

„ Omtrent een uur daar naa was de uitgetrokkene Manſchap genaderd tot aan het Dorp *Jutphaas*. Hier ontvong de Heer D'AVERHOULT berigt, dat hij, met zijne onderhoorige Bende, door het Krijgsvolk, bij den Brug, in ſlagorde geſchaard, wierdt afgewagt. Thans was de Bevelhebber der Burgers voorneemens, eenen zijner Officieren te zenden aan

dien

dien van 't Krijgsgevolg, en aan denzelven mede te deelen, den last, hem door de Vroedſchap van *Utrecht* gegeeven; dezelve hieldt in „ den Kommandant der Militie aan te zeg„ gen, om terſtond, met zijn volk, het grondgebied, aan de „ Stad behoorende, 't welk hij, met zijn intrekken, zonder „ kennis of last van de Regeering der Stad, hadt geſchoo„ den, te verlaaten; en ingevalle zulks niet gewillig geſchied„ de, geweld met geweld te keer te gaan." Doch D'AVERHOULT hadt geene gelegenheid tot het volvoeren van dien last: want, eenige weinige oogenblikken daar naa, wierdt hem geboodſchapt, dat het Krijgsvolk niet meer te zien, en, waarſchijnelijk, na *de Vaart* was te rug getrokken. De Bevelhebber, een geveinsden áftogt vermoedende en voor verraſſing bedugt, hieldt ſtil aan den ingang van het Dorp, en deedt de huizen en alle andere plaatzen doorzoeken, alwaar het Krijgsvolk zich zoude kunnen verſchuilen. Doch niets verneemende, vervolgde hij zijnen weg, na de plaats, alwaar de vijand zich bevondt, met oogmerk om aldaar den bovengemelden last te volvoeren, en den Kommandant van het Krijgsvolk aan te zeggen, dat hij, veelligt, onkundig ware, zich nog op Stads grondgebied te bevinden.

„ Intusſchen was de duisternis van den nacht gevallen. Deeze wierdt door de Scherpſchutters of Jaagers te baate genomen, om de gelegenheid en 't voorneemen des vijands te verkondſchappen. Terwijl de Burgers langzaam voorttrokken, waren deeze omtrent veertig ſchreeden vooruit gegaan, en boodſchapten den Heere D'AVERHOULT, dat 'er Krijgsvolk, in geſchaarde ſlagorde, in aantogt was, en zich ſlegts op een kleinen afſtand van daar bevondt; welk berigt nog nader wierdt bevestigd door eenen der Scherpſchutters, MICHIEL OBTENAAR genaamd, die, op het ontdekken van den vijand, de onverſchrokkenheid bezat, langs den grond, op handen en voeten, tot midden onder het geſchaarde Krijgsvolk te kruipen, en, naa alles naauwkeurig te hebben opgenomen, in dieZelfde houding, tot de zijnen was te rug gekeerd.

„ 't Was nu bijkans tien uure, wanneer D'AVERHOULT de noodige ſchikkingen maakte, om den naderenden vijand kloekmoedig af te wagten. Zijne manſchap ſprak hij in deezer voeg aan:

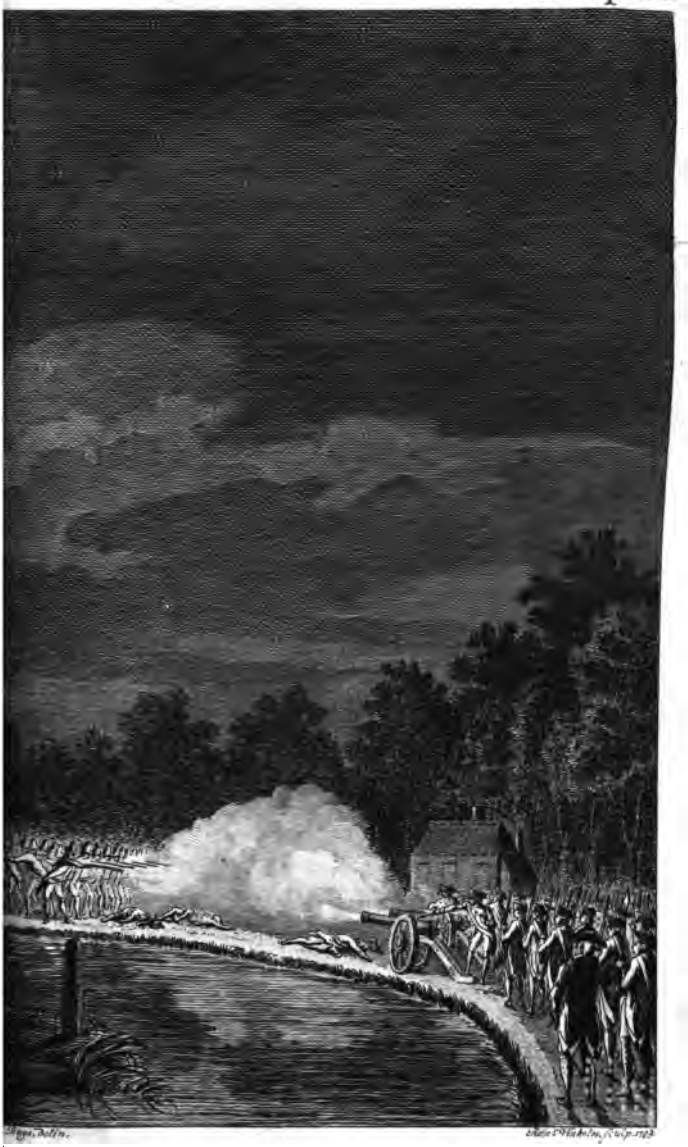

GEVECHT AAN DE VAART BUITEN UTRECHT.

aan: „ Mannen, zijt nu bedaard. Op mijn pal ſtaan kunt „ gij ſtaat maaken; en, indien gij mij een voet zietc te rug „ deinzen, ſchiet mij dan vrij ter neder"! Terwijl de Scherpſchutters zich in éénen hoop hadden verzameld, en men bezig was om het geſchut te doen werken, voor 't welk nog op dat oogenblik de paerden geſpannen waren, brandde de vijand los, zonder eenig voorafgaand geroep, of waarſchuwing, en begon aldus den aanval. Bij 't licht van 't vuur vernam men, dat het volk, in de kromte van den weg, in embuscade op den buik lag. Terſtond door dit eerſte ſchieten ſneuvelde de Kanonnier VAN DER VLERK, een Burger van *Utrecht*; anderen wierden meer of min gekwetst. Op deezen eerſten ſchoot volgde terſtond een tweede; deeze koſtte het leeven aan den Kapitein-Luitenant van de Burger-Kompagnie *Turkijen*, en Kommandant der Scherpſchutters, den Heere G. G. VISSCHER, zo als hij ſtondt tuſſchen de Heeren VAN GOENS en 'T HORN. Ook bekwam men, aan de zijde der Burgers, hier door eenige gekwetſten. In 't eerst veroorzaakte 't een en ander eenige verwarring; doch D'AVERHOULT, andermaal zijne ſtemme verheffende, hadt het geluk, de ordre ſpoedig te herſtellen.

Terwijl de Scherſchutters een los vuur maakten, waren twee Veldſtukjes in ſtaat gebragt om te kunnen werken. Slegts eenige weinige ſchooten hadden deezen gedaan, of het vijandlijk vuur begon te verſlaauwen, en meer en meer zich te verwijderen, tot dat het eindelijk geheel ophieldt. Behalven het ſchieten met klein geweer, hadt het Krijgsvolk ook met Handgranaaten geworpen. Eenen Utrechtſchen Schutter was daar door de halve hoed afgeſlagen. Naa dat de vijand geweeken was, deedt D'AVERHOULT het Slagveld verkondſchappen, en bekwam eerlang tot narigt, dat de grond met geweeren als bezaaid lag. Hier op rukte de Bevelhebber voort, tot op de plaats, alwaar het Krijgsvolk geſtaan hadt, en vatte 'er, een half uur, post, om hetzelve nog af te wagten.

Gedúurende dit alles was de Stad vol beweeginge, en alles op den been. Van tijd tot tijd liepen 'er tijdingen binnen, meestal van een ontrustenden aart. Veelen verwierpen dezelve; doch bij anderen vonden ze geloof, inzonderheid naa de aan-

komst van twee Kanonniers, die, terstond in den aanvang van 't gevegt, op eene schandelijke en lafhartige wijze, de vlugt hadden genomen na de Stad, en 'er de ontzettendste tijdingen verspreidden. De Vroedschap, inmiddels, vergaderd, zondt na buiten eene versterking van honderd man uit de Kompagnie *de Pekflo[illegible]n*, en vervolgens eenigen voorraad van geschut en krijgsbehoeften.

Naa het eindigen van het gevegt, en het boven verhaalde verrigt hebbende, trok D'AVERHOULT te rug na *Jutphaas*, alwaar hij, met zijn volk, den gantschen nacht onder de wapenen bleef. Met het aanbreeken van den dag zondt hij de Heeren ONDAATJE en GARDINER, met drieëntwintig man, om het Slagveld nader te verkondschappen. Zij zonden hem berigt, dat de vijand geheel was geweeken, en zij zelve aan de *Vaart* hadden post gevat. Ten half acht uure begaf hij zelve zich insgelijks derwaarts, met zijne manschap, plantte het geschut op de toegangen, en deedt eene Batterij opwerpen op den Dijk. Vervolgens liet hij de eene helft van zijn volk in 't geweer blijven, en de andere de kwartieren betrekken. Doch vermids de meeste Ingezeetenen over de *Lek* na *Vianen* gevlugt waren, vonden ze hier niet de verkwikking en het gemak, welke zij, naa de uitgestaane vermoeijenissen, zo vurig verlangden. Ook kwam 'er geen volk uit de Stad, om hen af te losschen. Om dit alles wierdt de Heer D'AVERHOULT, met overleg van zijnen Krijgsraad, te raade, den hertred te neemen na *Utrecht*, daar hij, 's avonds, bij toortslicht, onder de toejuichingen der Burgerije, eene zegepraalende intrede deedt.

Aldus eindigde de gedenkwaardige onderneeming van Utrechts Burgers en Hulpbenden van den negenden Maij. Het getal der gesneuvelden in dit gevegt, 't welk niet langer dan een groot kwartier uurs hadt geduurd, bedroeg, aan de zijde der Burgeren, slegts twee man: te weeten, den Kapitein-Luitenant VISSCHER en den Kanonnier VAN DER VLERK, dat der gekwetsten elf man. Onder deeze bevondt zich een Jongetje van twaalf jaaren. Deeze, op een Ladder, ter Stad wordende binnen gedraagen, riep uit: *Nog ben ik een Patriot!* Het getal der dooden, aan de zijde van 't Krijgsvolk, was niet

naauw-

aanmerkelijk te bepaalen; volgens de ingekoomene berigten moet het zeer aanmerkelijk geweest zijn. Behalven éénen doode, wierden eenëntwintig Soldaaten, waar onder eenige gekwetsten, binnen de Stad gebragt. Het Krijgsvolk scheen met overijlden haast de vlugt te hebben genomen; gelijk men hier onduidelijk kon afleiden uit den Buit, welke op het Slagveld wierdt gevonden. Als zo veele Zegetekens bragt men van denzelven in de Stad vier Vaandels, drie Kwartiervaandels; twaalf Trommen, meest allen met kogels doorgeschooten, vier Sponsons, zeven Heilebaarden, eene groote menigte Sabels; Ranzels, Hoeden en Granadiersmutzen, waar onder eene; met het hoofd des Soldaats 'er nog in, omtrent drie-honderd Geweeren, den hoed en het paerd van den Graave en Kommandant VAN EFFEREN; en een kist met geld, welke men zeide de Regiments-Kas te zijn; en eindelijk nog twee Schuiten met het pakadje der Officieren, bestaande in eene menigte Koffers, Mantelzakken, Manden en meer andere goederen.

Nog vóór het einde der Maand wierdt deeze Buit openlijk ten toon gesteld, in een der Bovenvertrekken van het Stadhuis, zijnde een groot langwerpig vierkant. In 't midden der lengte van de Kamer, tegen den muur, was een Krijgstrophee, of Zegeteken, opgericht, waar van de veroverde Trommen het voetstuk uitmaakten; voorts in de hoogte versierd met Sponsons en Kwartiervaandels, eenige Snaphaanen, Granadiersmutzen, Musketiershoeden, ziliveren Degens, nevens den Bandelier van den gesneuvelden Tamboer-Majoor. Aan den voet des Zegetekens, op een wit bord, stondt dit Opschrift te leezen:

Uitgevoerd onder Commando van den Hoogged. Geëerd Heer J. D'AVERHOULT, *Raad in de Vroedschap deezer Stad.*

Naast en aan weerkanten van dit Zegeteken zag men twee Gedenknaalden, zwart met witte randen: den eenen voor den gesneuvelden Kapitein-Luitenant VISSCHER, den anderen voor den Kanonnier VAN DER VLEK. Op den eersten deezer

Gedenknaalden ziet men in 't midden het Geslagtwapen der gesneuvelden, op den tweeden een Naamwapen, zijnde een vleugel, vervullende de plaats eens Wapens. Op het Voetstuk van beide las men gelijke Opschriften. Voorts waren de beide Gedenknaalden van boven zamen gekoppeld, door een Feston van Palm, met witte en zwarte Zijden Linten gestrikt. Wijders zag men, aan weerkanten, in het vertrek, de veroverde Snaphaanen, Patroontasen, Mutzen, Hoeden, nevens verscheiden Rokken, zo van den Kommandant, als van andere Staf- en mindere Officieren, als mede Kielen, Ranzels en andere goederen, van boven tot beneden aan den muur hangen. De Vloer was bedekt met eene menigte Koffers, opgevuld met Linnen en Kleederen. Vooral trok de aandagt een Kist, zijnde de Regiments-Kas, inhoudende verscheiden duizenden guldens. Eindelijk zag men op een tafel uitgespreid eenig Zilverwerk, bestaande in Tabakgsgereedschap, Spooren, Gespen, Zakhorologien, nevens andere sieraaden. Duizenden van nieuwsgierigen, zo van Ingezeetenen als Vreemdelingen, kwamen, dag aan dag, toevloeien om deezen Buit te bezigtigen.

Niet onvoegzaam agt ik het, tot slot deezes verhaals, hier nevens te voegen, een berigt wegens de staatelijke begrafenissen, met welke de overblijfzels der twee gesneuvelden, den Heere Mr. CORNELIS GOVERT VISSCHER en ROBERTUS VAN DER VLERK, vereerd wierden.

De plegtige Lijkstatie des eerstgenoemden geschiedde op Maandag, den vijftienden Maij, 's naamiddags ten half vier ure, uit het huis van den Vader des gevallenen, den Heere Mr. B. W. VISSCHER, staande op de Marieplaats, in de volgende orde.

1. De Trein wierdt geopend door eene Kompagnie Jagers, met verkeerd gedekte Busschen.

2. Daar naa volgden twee Stukken Geschut, met de noodige Artilleristen, en twee Trommen. Zo wel de Paerden, welke het Geschut trokken, als de Trommen, waren met zwart Lakensche Dekkleeden omhangen.

3. De Burger Kompagnie *Turkijen*, over welke de overleedene het Bevelhebberschap bekleed hadt, met het Vaandel langs

langs den grond sleepende; houdende de Manschap de Geweeren verdekt onder den slinker arm. De vier Trommen waren met zwart Laken bekleed, en de Kompagnie verdeeld in vier Pelotons.

4. De Adjudanten van gemelde Kompagnie *Turkijen*, nevens de Jagers, draagende het Wapen des Overleedenen, waarop men het volgende Opschrift las:

TER GEDAGTENIS
van
Mr. *CORNELIS GOVERT VISSCHER*,
Bevelhebber van het Burger-Vaandel
TURKYEN,
en
der Vrijwillige Scherp-Schutters,
ten dienste der Stad UTRECHT;
heldhaftig, voor de VRYHEID,
STADS- EN BURGER-RECHTEN,
gesneuveld door het Lood der Geweldenaaren,
den IX. Mey MDCCLXXXVII,
oud XXIII Jaaren, III Maanden en XI dagen.

Treur niet, ô STICHTENAAR, *maar volg dien Heldenmoed,*
De Vrijheid is het waard, al kost zij Burgerbloed.

T. VAN HAMELSVELD.

5. Het Paerd des gesneuvelden, met zwart Laken omhangen, en kreupel gaande; het wierdt geleid door den Kapitein-Luitenant P. P. J. ONDAATJE.

6. De Lijkkoets, met zestien Draagers en vier Slipdraagers, hebbende allen den Buitenarm met zwart Floers omwonden. Aan de eene zijde van de Kist lag de Degen, aan de andere zijde de Houwer, en boven op de Sjerp des gesneuvelden.

7. De Vader en verdere bloedverwanten, in vier Koetzen.

8. De Heer VAN AMERONGEN TOT DEVL VAN RENSWOUDE, uit het Eerſte Lid van Staat, of de Geëligeerden, en de Graaf VAN BOETZELAAR, Heer van *Langerack*, uit het Tweede Lid, of de Ridderſchap.

9. De Heeren Burgemeesteren en verdere Leden van Regeeringe, allen in 't Zwart.

10. De Heeren Secretarisſen van de Politie en den Edelen Agtbaaren Geregte, insgelijks in 't zwart; gelijk ook,

11. De Gequalificeerde Gekommiteerden der Burgerije. — Alle de volgenden waren in Krijgsgewaat gekleed;

12. De Commisſie tot het Defenſieweezen.

13. De Bevelhebbers der Stads-Schutterije, elk in zijnen rang.

14. De Bevelhebbers der Artillerij en Genie.

15. De Bevelhebbers der Hulptroepen en Genie, welke binnen *Utrecht* thans Bezetting hielden.

16. De Adjudanten.

17. De Onder-Bevelhebbers der Schutterije, volgens den rang der Kompagniën.

18. De Bombardiers.

19. De Serjeanten der Hulpbenden.

20. Alle de Schutters, Kanonniers en Hulptroepen, welke bij het Gevegt aan *de Vaart* tegenwoordig geweest waren. Alle deeze, zo wel als de overigen, in de Lijkſtatie tegenwoordig, die den Slag hadden bijgewoond, waren, van alle de anderen, onderſcheiden, en kenbaar aan een Palmtak op de Hoeden.

Onder een afwisſelend Treurmuziek, trok deeze Statie door de voornaamſte Wijken der Stad, tot aan de Buurkerk, alwaar het Lijk zou worden bijgezet.

Terwijl het Lijk in het Graf wierdt neder gelaaten, *deedt* de geheele Kompagnie, buiten de Kerk geplaatst, drie Eereſchooten. De Trein, bij den uittogt, zijnen weg neemende voorbij het Stadhuis, paradeerde de geheele Wagt, terwijl dezelve voorbij trok, met ſlaanden Trom.

In

In de zelfde orde, doch langs een anderen weg, keerde het Lijkgevolg te rug, na het huis des doorbedroefden Vaders.

's Anderendaags voormiddag, den zestienden Maij, wierdt, met gepaste ſtaatelijkheid en gebruiklijke Krijgseere, de uitvaart gehouden van den Kanonnier ROBERTUS VAN DER VLERK, in de Weeskerk, op Stads kosten, en, zo wel als 's daags te vooren, onder den toeloop van ontelbaare aanſchouwers. Bij het nederlaaten van het Lijk in het Graf, deedt men, ook nu, de drie gewoone Eereſchooten. De Leden van Regeeringe, en van het Gequalificeerde Collegie van Burgeren, de Heeren van het Defenſieweezen, de Bevelhebbers der Artillerij, nevens alle de geenen, welke deel hadden gehad aan het Gevegt, vereerden ook deeze ſtaatelijke begraafenis met hunne tegenwoordigheid. Op de Doodkist des geſneuvelden lag een Tinnen Plaat, waarop dit Opſchrift te leezen ſtondt.

Hier rust een BATAVIER,
ROBERTUS VAN DER VLERK,
Kanonnier bij de Artillerij der Stad
UTRECHT,
Is op den 9 Mey 1787, des avonds ten 10 uuren,
tegen een groot gedeelte van het Regiment van
den Graaf VAN EFFEREN, *met zijne*
Mede-Burgeren, ſtrijdende voor de
Rechten zijner Geboorte Stad, door
Tirannen onderdrukt, heldhaftig
geſneuveld.

Gebooren den 2 Julij 1765.

Dit Opſchrift, zo wel als dat op het Wapen van den Heere VISSCHER, wierdt, zedert, geſteld op de twee Gedenknaalden, in de bewaarplaats van den veroverden Buit opgerigt, van welke voorbeeld melding is gemaakt.

Naa dit gevegt wierdt men, binnen *Utrecht*, meer en meer op tegenſtand bedagt. Men wierp Batterijen op, en bragt de Inundatien rondom de Stad in eenen ſtaat van werking te kun-

nen doen. Geſtadig zondt men Ronden uit, om een waakend oog te houden. Van geene baate, nogthans, waren alle deeze bemoeijinge en behoedmiddelen. Zonder ſlag of ſtoot viel, eerlang, de Stad in handen der Krijgsmagt, welke, zints geruimen tijd, bij *Zeist* hadt gelegen. Op den dertienden September verſpreidde zich het gerugt door de Stad, wegens den aantogt van Pruisſiſche Troepen, en dat dezelve, binnen kort den Staatſchen bodem zouden betrekken. Van toen af aan was binnen *Utrecht* alles in beweeging, doch zonder vrugt, gelijk blijken zal uit het volgende berigt, 't welk wij, uit het meergenoemde Werk, wederom zullen overneemen.

„ 't Gerugt (dus luidt des Schrijvers verhaal) wegens het inrukken der Pruisſiſche Troepen op den Staatſchen bodem, op Donderdag, den dertienden September, waar van ik boven ſprak, was geene losſe tijding; men vernam, wel dra, van goeder hand, dat zulks met 'er daad geſchied was, met verlof der Gelderſche, Amersfoortſche en Overijſelſche Staaten, aan wien, vooraf, de vrije doortogt was gevraagd. Zelf verſtondt men, ten zelfden tijde, of kort daar naa, de ſterkte der aanrukkende Legermagt. Volgens opgaave beſtondt dezelve uit drieëntwintig Bataljons Voetvolk, een half Bataljon Jaagers, een half Bataljon Artillerij en tweeëntwintig Esquadrons zo zwaare als ligte Ruiterij; gezamentlijk en in alles bedraagende negentienduizend man. De Regeerende Hertog VAN BRUNSWYK LUNENBURG, bloedverwant van zijne Koninklijke Majeſteit van Pruiſſen, en van zijne Hoogheid den Prinſe Erfſtadhouder, voerde het Oppercheuel over deeze Legermagt. Dezelve trok op, door het Gelderſche, na de Provincie van *Holland*, in drie kolommen. Twee van dezelve namen haaren weg over het *Westervoortſche Veer*, voorbij *Arnhem*, na het Sticht van *Utrecht*; de derde trok, door *Nijmegen*, na de *Betuwe* en de *Thielerwaard*. De Hertog, die zich bevondt aan 't hoofd van de derde kolomme, hadt, vooraf, een Declaratoir of Manifeſt doen uitgaan, behelzende de beweegredenen van deezen optogt, de bevelen des Konings en de oogmerken van den Veldheer. In dit Manifeſt wierdt verzekerd „ dat men geenzins ten oogmerke „ hadt, de Conſtitutie, de Vrijheid en het welzijn der Re-

„ pu-

„ publiek en der bijzondere Provincien eenigen inbreuk toe
„ te brengen, maar alleenlijk om Satisfactie te neemen voor
„ den perſoonlijken hoon, Mevrouwe de Prinſeſſe VAN ORAN-
„ JE aangedaan, en dat, dienſvolgens, 's Konings Troepen,
„ overal, eene goede Krijgstucht zouden onderhouden, en
„ geen leed of hinder aanbrengen, 't zij aan de Ingezeetenen
„ ten platten Lande, die zich ſtil hielden, en tegen derzelver
„ togt niet verzetten, 't zij aan de Steden, die, goedwillig,
„ derzelver poorten voor haar zouden openen." Al vroeger, te weeten op den elfden der Maand, en dus vóór het inrukken der Koninklijke Legermagt, hadt de Prins Erfſtadhouder, in een Declaratoir, uit *Amersfoort*, zijne bedoelingen en oogmerken ontvouwd, met oproeping en vermaaning aan alle de Ingezeetenen „ om daar toe mede te werken, onder be-
„ lofte van verſchooning en beſcherming, zelf van alle die
„ mislelde Ingezeetenen, die, in tijds en voortaan, zouden
„ te rug keeren van zodanig een misdaadig gedrag, als waar
„ toe zij, geduurende de tegenwoordige beroerten, mogten
„ zijn vervoerd geworden."

Intuſſchen waren, bij Heeren Gekommitteerden van de Staaten van *Holland*, tot verdeediginge dier Provincie en van *Utrecht*, te *Woerden* hun verblijf houdende, twee Reſolutien genomen: de eene van den veertienden September, doch de andere zonder dagtekening, beiden ondertekend door den Heer BLOK, van *Leiden*, als Preſident, en door den Heer COSTERUS, als Secretaris dier Commisſie. De eerſte behelsde een bevel, om, in gevalle van aantogt van Pruisſiſche Troepen, de Stad *Utrecht* te verlaaten; de niet getekende diende om den Commandant en Chef, den Rhijngraave VAN SALM, te gelasten, regelrecht na *Holland* te trekken, met de Troepen, ſtaande onder zijn bevel, en ter betaalinge van *Holland*, na zulk eene plaats, als hij voegzaamst zoude oordeelen om die Provincie te beveiligen.

Naa dat men, des Saterdags, den vijftienden, hadt vernomen, dat de Pruisſiſche Troepen reeds over de Rivier *de Lèck* getrokken, en tot aan *Rijswijk* en *Mourik* waren genaderd, kwam de Rhijngraaf VAN SALM, 's naamiddags, van *Woerden* in de Stad, medebrengende de bovengemelde Reſo-

latien en bevelen der Heeren Gedeputeerden tot het Defensieweezen. Hij deelde dezelve mede aan Heeren Burgemeesteren; welke daar op den Raad hebbende doen vergaderen, in denzelven opening deeden, hoe de Rhijngraaf en de Generaal VAN DER BORCH verhaald hadden, dat te *Woerden* was geweest een *Chargé d'affaires* van *Frankrijk*, die te kennen hadt gegeeven, dat veertigduizend Franschen in aantogt waren, doch dat men, te *Woerden*, hem Rhijngraave hadt gelast, op staanden voet na *Holland* uit te trekken, vermits de Stad *Utrecht* niet was te verdeedigen; dat 'er zevenduizend man Pruisische Troepen na *Gorinchem*, vijfduizend na *Vianen* op weg waren, en, *'s* anderendags, elfduizend man na *Utrecht* bestemd waren. Veel viel 'er voor in deeze Raadsvergadering, in welke, vooral tegen den Rhijngraaf, verscheiden scherpe uitdrukkingen wierden uitgeslagen.

In deeze zelfde Vergadering stondt ook binnen, eene Commissie van de Officieren der Schuttersij, en van Gekonstitueerden en Gekommiteerden; aan deeze wierdt ingelijks kennis gegeeven van de bovenstaande bijzonderheden.

't Was reeds laat in den avond, eer de Vroedschap scheidde, met oogmerk, evenwel, om tegen half twaalf uure van nieuws te vergaderen, en als dan, volgens berigten, welke intusschen mogten inkoomen, nader te raadpleegen. Vóór het scheiden hadt de Raad, aan de strake gemelde Commissie, kennis gegeeven, dat het oogmerk was, de magt, welke binnen de Stad lag, te vereenigen, om daar mede de uitrekkenden te dekken, en vervolgens, in Holland, met samengevoegde krachten, den vijand te keer te gaan.

Op den bestenden tijd, 's nachts ten half twaalf uure, vergaderde wederom de Vroedschap. De Commissiën uit de Gekonstitueerden, Gekommiteerden en Burger-Officieren, van nieuws, binnen stonde, verklaarden de verbaasdheid en ontsteltenis der bijzondere Kollegiën, welke zij vertegenwoordigden, en dat het niet mogelijk was, in deezen bedremmelenden staat der dingen, over 't geen hun was voorgedragen, hunne gedagten te laaten gaan. Zij voegden 'er nevens, dat de Rhijngraaf VAN SALM, aan eenige Heeren, aan hem afgevaardigd, hadt verklaard, dat 'er slegts eenige weinige uuren

overig

overig waren, en dat de bevelen, tot den uitrogt en het verlaaten van de Stad, niet konden veranderd worden. Om dit alles verzogten de Afgevaardigden, dat de Raad, van den toeſtand der zaaken, opening geliefde te doen aan de Burgerij. Hier over ontſtondt geſchil. De Vroedſchap wilde, dat de kennisgeeving zoude geſchieden, op de zinis nu eenigen tijd gebruiklijke wijze, door de Commisſiën van Gequalificeerde Gekommiteerden, Gekonſtitueerden en Bevelhebbers der Schutterije. Naa eenig overleg wierdt, egter, goed gevonden, voor ieder Burger-Kompagnie éénen Raad te benoemen, om aan dezelve, van de geſchapenheid der dingen, verſlag te doen. Een der Gekommiteerden hadt, bij deeze gelegenheid, verzekerd, dat, bij ééne der Burger-Kompagniën, het beſluit was genomen, het verlaaten der Stad niet te zullen gedoogen, maar de Poorten te willen bezetten, en geweld met geweld te keer gaan.

Intuſſchen was de geheele Schutterij, omtrent den zelfden tijd, als de Raad, voor de laatſte maal, vergaderd, en alzo in den naaren nacht, ongewaspend opgeroepen. 't Leedt niet lang, of men deedt haar opening van den toeſtand van zaaken, en tevens den voorſlag, om de Stad, gewillig en zonder tegenſtand, over te geeven; met vrijheid aan eenen iegelijk, die zulks mogt verkiezen, om na elders de wijk te mogen neemen. Deeze aankondiging, hoewel niet geheel onverwagt, baarde, egter, eene bijzondere ontſteltenis; even als een zwaare ſlag, die, hoewel voorzien, nogthans gevoelig treft, wanneer hij met 'er daad gegeeven wordt. Thans was de geheele Stad een tooneel van opſchuddinge en verbaasdheid. Veelen, hier onweêr hebbende zien maaken, hadden een goed gedeelte van den dag beſteed met inpakken en verzenden van hunne beſte tilbaare haave; dit wierdt nu algemeen. Het vlugten wierdt ongelijks zeer aanmerkelijk, niet alleen onder de aanzienlijken, of die deel hadden gehad aan het jongſte bewind van zaaken, maar ook bij lieden van den middelſtand en van de geringere klaaſen.

Aan de verwerringe en opſchuddinge, welke binnen de Stad plaats hadt, waren tevens evenredig de treurige tooneelen van herooiden en kommenden, welke de nabuurſchap uitlever-

leverde; alle 't welk eene te akeliger vertoon[illegible] maardien de meeste drukte van vlugten voorviel [illegible] van den nacht. Bij de zulken, die niet verko[illegible] te verlaaten, waren de aandoeningen zeer onder[illegible] gelange zij, meer of min openlijk, zich voor de [illegible] dere zijde verklaard hadden. De meeste Schu[illegible] zich ijlings van hunne wapenen; veele van de[illegible] helmelijk, op 't Stadhuis gebragt, eenige, uit [illegible] ken geslagen, andere in het water geworpen. Z[illegible] men het voorneemen, om de Stad te verlaaten, [illegible] ten te houden, tot niet lang vóór dat het met [illegible] voerd wierdt. Lieden van kunde en opmerkl[illegible] nieuwsgierigheid, 's daags te vooren, na *Utrecht* [illegible] uit de nabuurschap der Stad, alwaar zij geh[illegible] konden naauwlijks hunne eigen oogen gelooven, [illegible] in den volgenden morgen, bij tijds, gewekt [illegible] hunne vlugtende vrienden of bloedverwanten. [illegible] wandelen der Stad, en in de bezoeken bij h[illegible] hadden ze, hoewel eenige ongewoone drukte, [illegible] vernomen, 't welk zo een spoedigen ommekeer [illegible]

Een groot getal vlugtende Burgers begaf [illegible] *dam*. Op naam van verscheiden Leden van [illegible] Regeerings-Kollegien, Gequalificeerden en Of[illegible] Burgerij der Provincie en Stad *Utrecht*; zo vo[illegible] als voor hunne Medeleden en Medeburgers, [illegible] digste, een Verzoekschrift ingeleverd, bij de [illegible] Stad; waar van de inhoud en bedoeling kan [illegible] uit het Besluit, reeds den eenentwintigsten [illegible] daar op genomen. De Agtbaare Raad verkla[illegible] doelde Besluit „ goedgevonden en verstaan te [illegible] „ Requestranten, zo wel als hunne verdere [illegible] „ Medeburgers, met zodanige Vrouwen en K[illegible] „ zich in de zelfde omstandigheden bevonden, [illegible] „ den tragten ter neder te zetten, alhier (in de [illegible] „ *dam*) eene veilige schuilplaats mogten vinden [illegible] „ zonder uit hoofde voorschreeven (te weeten [illegible] „ Utrechtenaars) aan eenige vervolgingen, [illegible] „ schijn van Recht of anders, te zijn bloot gesteld." Doch

dit

HET VERLATEN VAN UTRECHT.

dit Besluit wierdt naderhand ingetrokken en vernietigd, ten aanzien van veelen der zulken, die aan 't bewind van zaaken eenig aandeel gehad hadden.

Zondag, den zestienden September, in den Voormiddag, trok de Stad binnen, een Detachement Ruiterij en Voetvolk uit het Leger bij *Zeist*, en bezette aanstonds de Poorten en het Stadhuis. Straks zag men elk, die zich op straat vertoonde, met Oranjelinten, of Kokarden van die kleur, uitgestreeken. Het vlugten, zo in persoon als met goederen, wierdt nu ook belet; niemand mogt buiten de Poort koomen. Ook wierden, van toen af aan, en naderhand, veele uitgevoerde goederen onderschept, en in de Stad wederom binnen gebragt. Nog des voormiddags vergaderden de Leden der oude Regeeringe, zo veelen 'er van dezelve in de Stad waren, op het Stadhuis, en andermaal tegen den avond; terwijl, inmiddels, in den agtermiddag, de beide Regimenten van *Oranje Nassau*, als mede dat van den *Erfprins*, waren binnen getrokken. In dien zelfden agtermiddag kwam insgelijks zijne Hoogheid de Prins Erfstadhouder in de Stad, neemende zijnen intrek in het huis van den Heere Hoofdofficier, Graave VAN ATHLONE.

Terstond den volgenden dag, Maanden den zeventienden September, wierden de noodige schikkingen beraamd, en maakte men eenen aanvang om alles op den ouden voet te herstellen. De Staaten, te *Amersfoort* vergaderd, beslooten, op dien dag, de Staatsvergadering wederom over te brengen na de gewoone verblijfplaats der hooge Kollegiën; dit geschiedde reeds 's anderendaags, in 't bijzijn van den Prinse Erfstadhouder; waar over veelen der ingezeetenen hun genoegen betuigden, door het uitsteeken van Vlaggen, het oprichten van Eereboogen en andere tekenen van vreugde.

Desgelijks wierden, zo uit naam der Vroedschap, als van wegen het Gegregt, verscheiden Afkondigingen gedaan, allen ingerigt ter vernietiginge van de jongst genomene maatregelen, en van de schikkingen op de Regeering, welke, in gevolge van het ingevoerde Reglement, nu zedert eenigen tijd, hadden plaats gehad; als mede ter handhaavinge van rust en veiligheid. Bij eene deezer Afkondigingen wierdt bevolen, het

het houden van een bijzonder en plegtig *Biduur*, op Woensdag, den negentienden September, 's avonds van zes tot zeven uure, in de *Dom-* en *Jacobi-Kerk* „ ten einde" (dus luidden de woorden des Beveelschrifts) „ den goedertierenen „ God, in 't openbaar met de Gemeente plegtig te danken, „ voor de merkwaardige, allergelukkigste en gezegendste ver„ losſing en redding van de Stad, zonder Bloedſtorting, ge„ weld of tegenſtand; en te bidden om de herſtelling der „ rust in de nabuurige Steden en Provincien, mitsgaders der „ voorigen bloei en welvaart deezer Stad."

Op de *Hiſtorie* zullen wij nu de Beſchrijving der Stad zelve laaten volgen. *Utrecht*, zo als wij boven aantekenden, in een aangenaamen, vrugtbaaren en waterrijken oord gelegen, die haar tot den binnenlandſchen Koophandel en Scheepvaart de beste gelegenheid verſchaft, heeft de gedaante van een langwerpig vierkant. Men telt 'er vijf Poorten: de *Tolſteeg-Poort*, naar den Tol, die 'er, van ouds, van de Goederen, die den Rhijn opgevoerd wierden of afkwamen, plagt geheven te worden; de *Katharijne-Poort*, naar het Katharijnen Klooster: eertijds een zwaar en lomp, maar nu een hedendaagsch gebouw; de *Waard-Poort*; de *Witte-Vrouwen-Poort*, naar het Klooster der Witte-Vrouwen: een zeer fraai gebouw, van binnen en van buiten met Hardſteen opgehuld; de *Malie Poort*, naar de *Maliebaan*, daar buiten gelegen, welke tweehonderd Roeden lang, en ter wederzijden een Rijweg heeft, die met acht rijen hooge Lindeboomen beplant, en met fraaie tuinen omzoomd is. Behalven deeze vijf heeft men 'er nog twee Waterpoorten. Van de oude wijze van verſterkinge beſpeurt men nog de overblijſſels in de zwaare Torens; die, egter, thans geheel of gedeeltelijk afgebroken, en tot andere oogmerken gebruikt worden. De *Smee-Toren* draagt nog de meest in 't oogloopende kenmerken der aloude gedaante; dezelve dient tegenwoordig tot een plaats, geſchikt tot het doen van Starrekundige waarneemingen. Van de breede Stads Wallen, die van buiten meestal met de aloude zwaare muuren zijn verſterkt, heeft men een zeer fraai uitzigt op de omringende landen en dorpen. De Voorſteden zijn zeer aanmerkelijk, en uitgebreider dan men bij de meeste Steden

Steden van ons Vaderland ontmoet. Van hier dat men, meer dan eens, op de uitlegging of vergrooting der Stad bedagt geweest is. Voornaamlijk drong hier op aan, de Heer HENRIK MORELSE, die in de Jaaren 1662 en 1663 de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Ook maakte men reeds daar mede eenen aanvang, door het graaven van drie Graften, aan de Westzijde, evenwijdig met de Stad. Doch de opkoomende beroerten deeden, wel haast, het aangevangen werk ſtaaken. Van binnen wordt de Stad in de lengte doorſneeden van twee Graften, *de Oude* en *de Nieuwe Greft*. Na een zwaaren brand, welke, in den Jaare 1148, het grootſte gedeelte der Stad in koolen leide, wierdt de eerstgenoemde, op kosten der Regeeringe en der Gilden gegraaven. De andere wierdt veel laater, waarſchijnlijk omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, ondernomen, doch, door de geduurige opſchorting van het Werk, eerst honderd jaaren laater voleindigd. Ter oorzaake van den hoogen grond der Stad, zijn de Wallen deezer Graften zo hoog, dat de Huizen en Werkplaatzen, met hunne Schoorſteenen niet verre daar boven uitſteeken. Over beide Graften leggen vijftig ſteenen Bruggen; zommige van deeze zijn zo breed, dat zij tot Marktplaatzen dienen: als de *Plaats*, zijnde de brug of het plein voor het Stadhus; de *Smeebrugge* en de *Bakkersbrugge*.

Behalven deeze, ontmoet men, binnen *Utrecht*, nog andere Markten, zommige van welke eene zeer groote uitgebreidheid hebben. Ziet hier de voornaamſten. De *Neude*, in het Noordlijk gedeelte der Stad, een weinig na het midden der Vijftiende Eeuwe beſtraat, diende eertijds tot eene algemeene Loopplaats voor burgers en ſoldaaten, als mede tot het houden van Tournooi- of Steekſpelen. De gedaante van dit plein is een langwerpig vierkant. Op hetzelve koomen negen meer of minder breede ſtraaten uit. De Jaar- en Weekmarkten worden aldaar gehouden. Onbeſchrijflijk is de drukte, welke op de weeklijkſche marktdagen plaats heeft.

Het *Vreeburg*, of *Vredenburg*, bij de Katharijne-Poort, dus genaamd naar een zwaar Kaſteel, van dien naam, 't welk 'er eertijds plagt te ſtaan, en, voor een gedeelte, gelijk wij elders aantekenden, van de ſteenen van het afgebroken Slot

te

te *Vreeland*, door Keizer KAREL DEN V, in den Jaare 1534, gebouwd wierdt; zo 't heette, ter gedagtenisse van den Kamerijkschen Vrede, doch inderdaad om de burgerij in bedwang te houden. Het bleef in weezen tot in den Jaare 1577, wanneer het, naa dat de Spanjaarden ter Stad waren uitgedreeven, tot den grond toe geslegt wierdt. Alleenlijk bij de Katharijne-Poort ziet men 'er nog overblijfzels van, zijnde de voetstukken der zwaare Torens van het Kasteel. Onder eenen dier Torens is een diepe overwelfde Kelder, die tot onder den wal loopt, en zeer ruim is. Uit denzelven loopen verscheiden gangen onder den wal en het marktveld; doch die, voor 't meerendeel, door lengte van tijd, zijn ingestort. Op *Vreeburg* wordt de vermaarde *Utrechtsche* Paerdemarkt gehouden, welke, hier te lande, door de menigte van Paerden, die 'er geveild worden, haare wedergae niet heeft.

De *Ganzenmarkt*, niet verre van het Stadhuis, en nog nader aan *de Neude*. Voorheen plagt men aldaar niets dan Ganzen en andere gevogelte te veilen; thans worden 'er ook andere Waaren te koop gebragt.

De *Marien-plaats*, dus genaamd, om dat zij voor de Marien-Kerk gelegen is. Men veilt aldaar oude klederen en gebruikte huisgeraaden, als mede verscheiden soorten van eetbaare waaren.

Van verscheiden andere Markten zullen wij hier geene melding maaken, maar overgaan tot een berigt wegens de voornaamste zo Waereldlijke als Geestlijke Gebouwen. Naar gewoonte maaken wij eenen aanvang van de laatstgenoemden. Men telt 'er in alles negen Gereformeerde Kerken: zeven van dezelve worden door de Nederduitsche, één door de Fransche, en één door de Engelsche Hervormden gebruikt.

De eerste onder deeze, in rang, is de *Domkerk*, vóór den ramp, in den Jaare 1674 haar wedervaaren, eene der grootste en schoonste Kerke in de Nederlanden. In de Roomsche tijden was zij aan St. MAARTEN gewijd. DAGOBERT DE I, Koning der Franken, die in den Jaare 628 aan 't bewind kwam, zou 'er den eersten grond van geleid, doch, naa de verwoesting van het eerste gebouw, Bisschop ADELBOLD in den aanvang der Elfde Eeuwe, hetzelve hersteld, en gebragt heb-

hebben in de gedaante, welke het Gestigt zedert heeft gehad. Meer dan driehonderd jaaren laater, te weeten in den Jaare 1321, maakte men een begin met het bouwen van den pragtigen Toren, aan welken men zestig jaaren heeft gebouwd. Hij is ruim driehonderdentachtig voeten hoog, van den grond af geheel van steen opgemetzeld. Volgens zommigen zou, in de plaats van de laage platte Kap, weleer een hooge Spits het gevaarte gedekt hebben. Van buiten heeft de Toren drie Omgangen, en is van binnen voorzien van zwaare Klokken; een van welke verscheiden duizenden ponden weegt. Een verschrikkelijk onweder, op de zestienden Augustus des Jaars 1674, voorgevallen, deedt het grootste gedeelte van den buik der Kerke, tusschen den Toren en de Kruispanden, ter aarde storten. Dewijl men, om redenen, tot den herbouw van het nedergevallene niet konde besluiten, worden, zedert, het Koor en de Kruispanden alleen tot den openbaaren Godsdienst gebruikt. De meeste Utrechtsche Bisschoppen en eenige Keizers leggen in deeze Kerk begraaven; de grafsteden van zommigen zijn 'er nog voorhanden. Ook ziet men 'er, in het Koor, de fraaie Grafstede van den Admiraal WILLEM JOZEF, *Baron van Gend*, die in den vermaarden Zeeslag voor *Soulsbaai*, op den zevenden Junij des Jaars 1672, tegen de vereenigde Engelsche en Fransche Vloot, dapper strijdende, het leeven liet. — Nevens en aan de Domkerk staat het, zo genaamde, *Bisschops Hof*, om dat 'er de Utrechtsche Bisschoppen hun verblijf plagten te houden. Het is een ruim, doch zeer ouderwetsch gebouw.

De *St. Pieterskerk*, insgelijks een oud gebouw, als zijnde reeds in de Elfde Eeuw, door Bisschop BERNULF gestigt, die 'er insgelijks in begraaven legt, en van welken men, in den Jaare 1675, toen zijn Graf moest geruimd worden, eenige overblijfzels, als den Bisschoplijken Staf en Ring, nevens eenen Beker gevonden heeft. De Walsche Gemeente heeft het gebruik van deeze Kerk.

In oudheid aan de voorgaande gelijk, en van den zelfden stigter, is de *St. Jans-Kerk*, die omringd wordt van een zeer ruim Plein, met fraaie Lindeboomen beplant, de *St. Jans-Kerkhof* genoemd, om en aan welken veele aanzien-

lijke huizen staan. De Stads Boekerij is in het Koor deezer Kerke geplaatst. Ook wordt bij dezelve de Hoofdwage gehouden.

Een weinig, hoewel niet veel, jonger dan de twee laatstgemelde, is de *St. Marien-Kerk*, als zijnde in het laatst der Elfde, of in 't begin der Twaalfde Eeuwe, door Bisschop HOENRAAD, gestigt, in het Westlijk gedeelte der Stad. Het is, in de oogen der hedendaagschen, een zonderling maakzel, maar was, van ouds, in den smaak der tijden, een zeer aanzienlijk Gothisch gebouw. Voorheen stonden, bij deeze Kerk, twee hooge Torens, genoegzaam geheel van Duifsteen opgemetzeld. Een zwaare storm deedt den eenen ter aarde vallen; ter verhoedinge van diergelijk eenen ramp, heeft men den anderen afgebroken. Van binnen rust het gewijde gevaarte op zeer zwaare steenen Kolommen. Volgens eene aloude overlevering, zou de grond deezer Kerke zo vol bronnen of wellen zijn, dat ten tijde als de Kerkbouw ondernomen wierdt, men 'er schier mede verlegen was. Onder andere, vertelt men, was 'er ééne wel, die men niet wist te stoppen: zo dat 'er eene aanzienlijke belooning wierdt uitgeschreeven aan elk, die daar toe een dienstig middel zoude aan de hand geeven. Zeker vernuftig burger van *Utrecht*, hier over peinzende, verzon eindelijk het middel, en deelde het aan zijne Huisvrouwe mede, in tegenwoordigheid van zijn Zoontje; 't welk, waarschijnlijk uit onnozelheid, aan eenen Priester kort daar op verhaalde, dat zijn Vader het vereischte middel ter dempinge hadt uitgevonden. Het kind hier op na het middel gevraagd zijnde, en tot antwoord hebbende gegeeven, *door gezouten Ossenhuiden*, vervoegt zich de Geestelijke bij de Regeering, openbaart het geheim, als ware het van zijne vindinge, en trekt een uitgeloofden prijs. De vertelling voegt 'er nevens, dat de Vader vervolgens zijn kind in toornigheid zou dood geslagen hebben. Hoe 't zij, op eene Kolom, die gezegd wordt boven de dus gedempte Wel gebouwd te zijn, ziet men een Zwarten Stier afgebeeld, door den vermaarden Kunstschilder JOHAN SCHORST, weleer Kanunnik deezer Kerke, en daar onder dit tweeregelig Latijnsch-versje.

„ Accipe, posteritas, quod per tua secula narres,
„ Taurinis Cutibus fundo solidata Columna est."

Waar van de zin is:

Nakomeling, vertel dit vry tyd in, tyd uit,
Dees Zuil staat hier gevest met Ossenhuit op huit.

Voor 't overige is de Kerk van binnen merkelijk vervallen. Het Koor wordt tegenwoordig tot een Schrijnwerkerspand gebruikt; het andere gedeelte verstrekt voor de Engelsche Gereformeerden, tot eene plaats ter oeffeninge van den Openbaare Godsdienst. Ook dient deeze Kerk, geduurende de Utrechtsche Kermis, tot eene standplaatse voor Kraamen. In de aloude Boekerij vindt men nog eenige bedenswaardige overblijfzels van den ouden tijd, onder anderen eenige zeldzaame Koorboeken, als mede drie dus genoemde Hoorns van Eenhoornen, van ongemeene grootte.

Behalven de nu gemelde *Kollegiaale Kerken* genoemd, om dat men van ouds Kollegien van Kanunniken in dezelve plagt te hebben, heeft men te *Utrecht* nog vier dus genaamde *Parochie-* of *Kerspel Kerken.* Onder deeze noemen wij als de aanzienlijkste, in de eerste plaats,

De *Buurkerk*, voorheen de *Maria Magdalena-* of de *Vrouwen-Kerk* geheeten. De Toren wordt van eenen niet onbevalligen achtkanten Koepel gedekt. Merkelijk kleiner, dan bij de eerste stigting, is deeze Kerk geworden, zedert men het Koor daar van heeft weggebroken, om over den grond daar van eene Straat aan te leggen, die nog heden den naam van de Koorstraat draagt. Met dit alles is deeze nog de ruimste van alle de Utrechtsche Kerken. Geduurende de Bisschoplijke tijden, plagt de Bisschop van *Utrecht*, terstond na zijne Verkiezing, zich na de Buurkerk te begeven, om er zijn gewoon, tegen het Bisschoplijk gewaat te verwisselen. Van daar ging hij, dus plegtig uitgedoscht, na den Martensbrug, alwaar hij door de Geestlijkheid wierdt opgewagt, om voorts geleid te worden na den Dom, en ver-

volgens na het Kapittelhuis, om aldaar de regten der Kerke en der Staten te bezweeren, en den Landbrief te bezegelen. Volgens aanteekeningen, die men voor echt en geloofwaardig houdt, zou in deeze Kerk, in den Jaare 1538, begraven zijn, zekere vermogend Edelman, ALBERT VAN LEEUWEN genoemd, die bij zijne Huisvrouw, MARIA SALM, twaalf Zoonen, en even zo veele Dogters hadt verwekt, alle welke hij getrouwd gezien hadt, en aan ieder van welke hij jaarlijks driehonderd guldens ten huwelijk gaf. Voorts zou de Heer VAN LEEUWEN, met tweehonderd vierentachtig Zoonen, Dogteren, Schoonzoonen, Schoondogteren, Neeven, Nichten en verdere afstammelingen aan tafel gezeeten hebben.

De *St. Jakobs-Kerk*, is een ruim, langwerpig gebouw, wier zwaaren Toren, vóór den geweldigen storm des Jaars 1674, met een sierlijken Spits gedekt was, doch thans slegts een laagen Kap heeft. De vier torentjes op de hoeken zijn, waarschijnlijk, overblijfzels van den ouden tijd. Het Koor word door zwaar Koperen Traliewerk van 't overige gedeelte der Kerke afgescheiden. De *St. Jakobs-Kerk* te *Utrecht* is zeer vermaard geworden, door de gemaatigde predikwijze, ten tijde der Kerkhervorminge, van den beroemden en zagzinnigen HUIBRECT JAKOBSZOON DUIFHUIS, die aldaar Pastoor was.

De *St. Nikolaas-Kerk*, staande digt bij de Tolsteeg Poort, is een tamelijk ruim gebouw, met twee Torens, in beiden van welke men, nevens een Uurwerk, Slag- en Speelklokken heeft.

De *St. Geertruids-* of *Geerten-Kerk*, digt aan den Stads Wal, bij den Smeetoren of het Observatorium gebouwd, is een laag en onaanzienlijk gebouw, hoewel tamelijk lang en breed, als hebbende drie Deken naast elkander. De ouderdom deezer Kerke is ruim zeshalfhonderd jaaren.

De vierde of laatste Parochiale, is de *St. Katharijnen-Kerk*, een aanzienlijk Kruisgebouw, met vier fraaie Gevels; uit het midden rijst een sierlijk Torentje ten dake uit. Het gebouw staat tusschen de lange Nieuwstraat en de Nieuwe Gragt.

In alle deeze Kerken wórdt de Openbaare Godsdienstoefening waargenomen, door twaalf Nederduitsche Predikanten; twee Kerken uitgezonderd, welke, gelijk wij reeds, in deszelver beschrijving, hebben aangemerkt, aan de Walsche en Engelsche Gereformeerden ten gebruike zijn afgestaan. Nevens de Predikanten, maaken zestien Ouderlingen en twintig Diakenen den Grooten Kerkenraad uit.

Behalven de nu gemelde Openbaare Kerken, hebben 'er ook de *Lutherschen*, *Remonstranten* en *Doopsgezinden* hunne Godsdienstige Vergaderplaatzen. De laatstgenoemde, die weleer in de Juffrouwenstraat, bij de Geerten-Kerk vergaderden, hebben, voor weinige jaaren, eene nieuwe Kerk gestigt, in 't midden der Stad, tusschen Wees- en Smeebrug, op de Oude Graft. Van buiten zo wel als van binnen, is het een fraai gebouw, geevende niet weinig sieraads aan dat gedeelte der Stad. Voorts heeft men te *Utrecht*, twaalf Roomsche Kerken binnen, en twee buiten onder de Vrijheid der Stad. Zes van dezelve worden door dus genaamde *Jansenisten* bediend.

Zeer groot was, weleer, te *Utrecht*, het getal van Kloosters en andere soortgelijke gestigten. Zints de invoering der Kerkhervorminge zijn de meeste verdweenen, of tot andere oogmerken vertimmerd. Wij zullen 'er dus geene afzonderlijke melding van maaken; te meer, wijl eenige derzelven ons zullen te vooren koomen in de beschrijving der Godsdienstige of Liefdaadige Gestigten; tot welke wij nu overgaan.

Op deeze lijst noemen wij, in de eerste plaats, het *Duitsche Huis*; het staat aan de Westzijde der Stad, bij de St. Mariënplaats, en is een groot, ruim, deftig gebouw, hoewel in den ouderwetschen smaak. Het ontleent zijnen naam van de Duitsche Ridderorde, voor welke dit Huis gestigt wierdt. In het gebouw ontmoet men veele ruime en fraaie Vertrekken, onder welke inzonderheid de Voorzaal uitmunt, als zijnde van eene grootte, dat 'er Prins WILLEM DE IV, aan eenen tafel, voor tachtig Gasten gedekt, in den Jaare 1747, op 's Lands kosten, deftig konde onthaald worden. Vorsten en andere aanzienlijke personaadjen, *Utrecht* bezoe-

konde, plagten 'er weleer gehuisvest te worden. — Aangaande het Genootschap der Ridderen van het Duitsche Huis, in zo verre het nog te *Utrecht* aanwezig is, zullen wij slegts het volgende aanmerken. Het bestaat uit eenen Land-Kommandeur en tien Kommandeuren, één van welke *Coadjutor* is. Voorts zijn 'er twee Jonkers in de Orde ingeschreeven, die geene voordeelen, maar slegts een klein *douceur*, onder den naam van *Rustgelden*, genieten), uit de inkomsten der Orde; bestaande uit de renten of andere voordeelen der goederen, tot de Balije van *Utrecht* behoorende, die onder den Land-Kommandeur en de Kommandeurs verdeeld worden. De Ordenteekens der Ridders, die allen van onbesproke adelijke geboorte moeten weezen, zijn de volgende. Zij draagen, *voor eerst*, aan een zwart lint om den hals, een gouden Kruis, aan beide zijden met een witten smallen rand geëmailjeerd, zijnde het aloude Ordensteeken; *ten anderen*, een groot zwart Kruis, met een witten Zilveren gebordüurden rand, welk op het linker voorpand van het Bovenkleed, op de hoogte van het Hart, wordt vastgehegt. Het Genootschap der Duitsche Ridders heeft in zijnen dienst eenen Sekretaris, en eene Rentmeester; de laatstgenoemde bewoont het Huis.

Drie voornaame *Gasthuizen*, die tevens tot Provenierhuizen dienen, telt men binnen *Utrecht*.

Het grootste van deeze is het *Barbara-* en *Laurentius-Gasthuis*; het staat op de Oude Gracht, digt bij den *Bakkerbrug*, dus genaamd naar GYSBRECHT DE BAKKER, door wiens het Huis, in den Jaare 1359, wierdt gesticht. Het opzigt over hetzelve, en over de Oude Mannen en Vrouwen, die 'er in gehuisvest worden, staat aan eenenderdig Regenten.

Ruim zo fraai, doch niet zo groot is het *Bartholomeus-Gasthuis*, dus genaamd, om dat de Broederschap van ST. BARTHOLOMEUS daar over het bewind plagt te voeren, hoewel het door iemant uit den Burgerstand gebouwd wierdt. Het staat in de Smeestraat, digt bij de Geeren-Kerk, en onder een even groot getal Regenten als het voorgaande. Zo wel Mannen als Vrouwen worden hier in onderhouden.

Het

Het derde, het *Kruis-Gasthuis* gemeenlijk, doch ook wel het *St. Sebastiaans-*, *St. Adriaans* en *Juliaans-Gasthuis* genaamd, staat buiten de Stad, aan de Steenstraat na de *Bilt*. DIDERIK RUSCHE, Kanunnik van St. Jans-Kerke, zou daar van de stigter zijn, en, meent men, hetzelve gebouwd hebben, voornaamelijk om arme elendigen te herbergen, die bij avond te laat voor *Utrecht* kwamen, om te kunnen binnen gelaaten worden. Een twintigtal arme oude Vrouwen wordt daar in onderhouden, onder opzigt van twaalf Regenten uit de vijf Kapittelen, en zeventien uit andere standen.

Behalven de nu gemelde, heeft men nog, om en in *Utrecht*, de volgende Liefdaadige Gestigten.

Het *Gasthuis van St. Antoni*, staande buiten de Weerd-Poort, aan de Vegt. Het ontleent zijnen naam van het bewind, welk de Broederschap van St. ANTONI 'er eertijds over voerde. Thans staat dit bewind aan Hoofdofficier en Burgemeesteren, en aan acht Regenten. Proveniers kunnen ook hier hunnen kost koopen; terwijl 'er, voor 't overige, Mannen en Vrouwen gevoed en verzorgd worden.

Van meer aanziens, doch kleiner van bestek dan het nu gemelde, is het *Martini-Gasthuis*, staande insgelijks buiten de Weerd-Poort, in de bemuurde Waard. De stigters daar van waren, in den Jaare 1454, KORSTYN, huisvrouw van PETER GHEELEN, en JAN DE WOLF, en MECHTELD zijne huisvrouw. Onder het opperbewind van Hoofdofficier en Burgemeesteren, oeffenen twaalf Regenten het bestuur over dit Huis, in 't welk geene andere dan oude Mannen worden opgenomen.

Het *Burgen-Weeshuis*, waar toe eertijds het *Elizabets-Gasthuis*, bij Vreeburg, diende, is, zedert het Jaar 1581, overgebragt in het aloude Reguliers-Klooster, op den Springweg, waar van de Kerk, nevens den Toren, nog in weezen is, en voor de Weeskinderen tot eene Katechizeerkamer en eene begraafplaats der overlijdenden verstrekt. Het gebouw is ruim en aanzienlijk, hebbende, behalven een groot Binnenplein, veele ruime Zaalen en Kamers. De stigter van het eerste Weeshuis, in *St. Elizabets-Gasthuis*, was EVERHARD ZOUDENBALCH, Kanunnik en Thesaurier ter Dom van *Utrecht*, en

Heer van *Ork en Emmeloord*. Volgens den wil van deezen, moest het bestuur waargenomen worden door den Domdeken, den Schepen- of Eersten Burgemeester van *Utrecht*, en den oudsten en naasten zijner erfgenamen, zo wel vrouwelijken als mannelijken. Nog heden wordt deeze begeerte agtervolgd; met toevoeging, evenwel, van zeventiendertig Regenten. Als eene bijzonderheid, dit Weeshuis betreffende, kunnen wij niet nalaten, hier aan te teekenen, dat de inkomsten van dit Gestigt aanzienlijk vermeerderd wierden, in den Jaare 1660, door de nalaatenschap van den Heere en Meester JORIS VAN MYVELD, die herzelve tot zijnen erfgenaam hadt aangesteld, met het gunstig beding voor de Weeskinderen, „ dat uit de inkomsten zijner naa te laatene goederen, „ aan alle Weeskinderen, zo Knegtjes als Meisjes, wanneer „ zij, met goedvinden der Huismeesteren, uit het Weeshuis „ zouden gaan, om eerlijke luiden te dienen, jaarlijks tien „ guldens zouden worden geschonken, tot dat zij zich, met „ gelijk goedvinden, in 't huwelijk begeeven zouden, wanneer zij, ieder, vijftig guldens ontvangen zouden; en nog „ eens vijftig guldens, als zij twee jaaren in 't huwelijk „ godvreezend en ijverig hadden doorgebragt, en nog te „ *Utrecht* woonden."

Het *Gasthuis van St. Job*, dus genaamd, om dat het geschikt was tot geneezing van Melaatsheid of Lazarije, en andere besmettelijke ziekten, staat in de Voorstad, buiten de Katharijne-Poort. Zo wel als van eenige reeds vermelde, zijn Hoofdofficier en Burgemeesteren Superintendenten of Opperregenten van dit Huis, die daarenboven twintig Regenten onder zich hebben. Behalven de Oude Mannen, welke hier onderhouden worden, kunnen 'er ook Proveniers hunnen kost koopen. In de Regentenzaal hangt, onder andere Schilderijen, de afbeelding van zekeren JAN KUIPER, bijgenaamd BRAUTIJSEER; op den dertienden April des Jaars 1749, was hij, in den ouderdom van zuiver honderd en elf jaaren, in dit Huis overleeden.

Het *Pesthuis*, naar deszelfs stigteresse, AGNES VAN LEEUWENBERG, ook het *Leeuwenbergs-Gasthuis* genaamd, staande aan de Stadswallen, ten Zuiden van de Malie-Poort, in een ruim

ruim gebouw, waar toe nog zeventien vrije wooningen behooren. Twintig Regenten voeren 't bewind over dit Huis, welks inkomsten merkelijk zijn toegenomen, zints men hier ter Stede geene Pest- of foortgelijke ziekten heeft vernomen.

Het *Apostel-Gasthuis*, voor ruim tweehonderd jaaren gesticht, uit de naalaatenschap van den Heere en Meester JAKOB UTEN ENG, Deken van *St. Pieter*, en dus genaamd naar het getal van twaalf Oude Mannen, die daar in onderhouden worden, staat in de Juffrouwenstraat, digt bij de Witte-Vrouwen-Poort. Nog heden voert de Deken van *St. Pieter* het opperbewind over dit Huis, te gader met acht Regenten.

Het *Stads Ambagtskinderhuis*, in zijne soort een der grootste gestigten te *Utrecht*, dienende weleer tot een Klooster van Regulière Kanunnikessen van *St. Agniet*, staat aan den Stadswal, bij de St. Nikolaas-Kerk. In den Jaare 1675 wierdt het in zijne tegenwoordige gedaante herbouwd. Alle ouderlooze kinderen, die in de Stad geboren, en in de Gereformeerde Kerk gedoopt zijn, mids derzelver Ouders geene burgers, althans geene twintig jaaren burgers geweest zijn, worden in dit Huis ontvangen. Daarenboven worden in dit Huis kinderen besteed door Regenten van het Burger-Weeshuis, door de Nederduitsche en Fransche Diakonien, en door de Aalmoezeniers-Kamer, ook de zulken, wier Ouders nog in leeven zijn. 't Welk de reden is, dat het getal der kinderen in dit Huis zeer aanzienlijk is, en meestal meer dan driehonderd beloopt. Aan kinderen, in dit Huis opgevoed, indien zij, geduurende hunne inwooning aldaar, Ledemaaten der Gereformeerde Kerke zijn geworden, wordt, bij hun verlaaten van hetzelve, op hun verzoek, het Burgerregt der Stad, door de Vroedschap geschonken. Het bestuur van dit Huis staat aan twaalf Regenten, zes uit de Vroedschap, en zes uit den aanzienlijken Burgerstand. Voorts ontmoet men aldaar verscheiden ruime Vertrekken: één, onder andere, van meer dan tachtig voeten in de lengte, en vierëndertig in de breedte. De Kamer van Regenten pronkt met twee fraaie Regentenstukken, allen leevensgroot; het eene door den Kunstschilder JOHAN VAN DER MEER, die zelve Regent uit de

Vroedschap was, reeds in de voorgaande Eeuw; het ander door den beroemden Kunstschilder JOAN. MAURITS QUINKHARD, omtrent het midden der tegenwoordige Eeuwe, geschilderd.

Neevens het nu vermelde, staat het *Fundatiehuis der Vrouwe van Renswoude*, naar deszelfs stigteresse dus genaamd, Te weeten, Vrouwe MARIA DUYST VAN VOORHOUT, Weduwe wijlen den Welëdelen Heere FREDRIK ADRIAAN, BARON VAN REEDE, *Heere van Renswoude*, in de maand April des Jaars 1754. overleeden, hadt tot haare eenige en algemeene erfgenaamen, ieder voor een derde, aangesteld, het Ambagtskinderhuis te *Utrecht*, en de Weeshuizen te *Delft* en in *'s Gravenhage*; bedragende ieder derde deel zuiver ruim vijfmaal honderdduizend guldens. Volgens den wil der overleedene moesten de inkomsten deezer aanzienlijke erfenisse aangelegd worden, om eenige der bekwaamste Jongens, in het Ambagtskinderhuis, mids niet jonger zijnde dan vijftien jaaren, in de Wiskunde, Teeken-, Schilder-, Beeldhouwkunde, het Dijkwerk, of eenige andere der Vrije Kunsten te doen onderwijzen. Ook zouden deeze Weeskinderen, op eene onderscheidene wijze moeten gekleed worden. Het Gebouw, zedert uit de inkomsten der gezegde hoofdsomme gestigt, maakt eene zeer aanzienlijke versooning, en mag onder de fraaie hedendaagsche gebouwen, met regt, genoemd worden. Volgens bepaaling der Vroedschap, moeten onder de Vrije Kunsten, op welke de Jongens zich mogen toeleggen, begreepen worden de Schilder- en Beeldhouwkunst, het Steenhouwen, Scheepstimmeren, Molenmaaken, de Burgerlijke en Krijgsbouwkunde, de Zeevaartkunde, de Heelkunde, en eindelijk het maaken van allerlei Werktuigen en Horologien. De kleedij der Jongens is een rok, kamizool en broek van blaauw laken, en zwarte kouzen; de Rok van boven met een zwart fluweelen of vrijpen kraagje, met rood Saalj gevoerd, en met witte metaalen knoopen.

Op de lijst der van de nu vermelde Gestigten mogen wij ook aanschrijven het *Tuchthuis*, zijnde weleer gewest een gedeelte van het St. Nikolaas-Klooster, doch reeds voor tweehonderd jaaren, tot het tegenwoordig oogmerk ingerigt.

De

De *Aalmoezeniers-Kamer*, zijnde een overblijfzel van het Bregnijner-Nonnen-Klooster, doet, van haare inkomsten, uitdeeling aan alle Protestantsche inwooners, die geene leden der Gereformeerde Kerke zijn.

Voorts heeft men te *Utrecht* een *Dolhuis*, waar van de benaming, het gebruik aanwijst, en 't welk, onder het opperbewind van Hoofdofficier en Burgemeesteren, door twaalf Regenten wordt bestuurd; en het *Margareten-Hof*, in den Jaare 1367, door Heer GYSBRECHT VAN WALENBORCH, Kanunnik ten Dom, gestigt, waar van, volgens de begeerte van den Stigter, de Tweede-Burgemeester altoos Regent is, en 't welk tot eene wooning voor behoeftige Vrouwen dient.

Van de menigvuldige, deels verdweenene, deels verbouwde Kloosters en andere Godsdienstige Gestigten, van welke, vóór de Kerkhervorming, *Utrecht* als krielde, zullen wij niet spreeken, maar alleen van eenige liefdadige stigtingen van bijzondere personen, nog met een woord verslag doen.

Van dien aart zijn *Thomas van Nijkerkens Stigting*, welke Deken van *St. Jan* was, en in den Jaare 1556, zekere inkomsten, ten behoeve van 5 oude arme gebreklijke luiden schikte. De Dekens van den *Dom*, van *St. Pieter* en *St. Jan*, neevens den Eersten Burgemeester, hebben het bestuur deezer inkomsten. — *Buchels Stigting*, dus genaamd naar Jonkheer HUBERT EDWERDSZOON VAN BUCHEL. Bij een beslooten Testament, van den Jaare 1579 hadt deeze „ tot zijne „ altoosduurende Erfgenaamen aangesteld, honderd arme burgers van *Utrecht*, zo veel mogelijk uit het Kerspel van „ St. Jakobs-Kerk, zijnde geene bedelaars, eerlijk van gedrag en gehuwd, hebbende meer dan één kind. Deeze „ moesten alle Zondagen, 's morgens ten acht uure, in de „ St. Jakobi-Kerk, zeven stuivers ontvangen, en vervolgens, „ met hunne kinderen, in die, of in eene andere Kerk, het „ zuivere woord Gods hooren prediken." Bij eene nadere schikking breidde de menschlievende stigter de proven uit tot de nagelaatene Weduwen, wier mannen getrokken hadden, mids dezelve met de opvoeding van meer dan één kind belast waren. Voorts zou de keuze der honderd bevoordeelde Utrechtsche burgers staan aan de twee Burgemeesteren, aan

twaalf

twaalf Schepenen, en aan den Pastoor der St. Jakobs-Kerke, die ieder zes, en aan de twee Fabriekmeesters der Kerke, die ieder vijf perſoonen benoemen zoude. Deeze ſchikking houdt nog heden ſtand, met uitzondering, dat de plaats van den Pastoor der St. Jakobs-Kerke, die 'er niet meer is, door den Predikant van de Wijk dier Kerke wordt vervuld. Een Rentmeester der nagelaatene goederen doet, ten zijnen huize, maandelijks uitdeeling, aan elken Provenier tehen twee guldens vijftien ſtuivers. Hij geniet voor zijne moeite eene wedde van driehonderd guldens.

Beijers-Kameren, dus genoemd naar ALEID JANSDOGTER DE BRUIN, huisvrouw van ADRIAAN BEYER, zijnde een Hofje, door de ſtigteresſe beſtemd voor, eerst twaalf, naderhand en nog tegenwoordig veertien bejaarde, 't zij gehuwde of ongehuwde, bewooners; behalven vrije wooning, ontvangt elk van deeze, jaarlijks, een Mudde roode Tarwe, twintig ponden Boter, twintig ponden Kaas en tien zakken Turf.

Soortgelijk eene ſtigting draagt den naam van *Negentwintig Kameren*, naar het getal der onderſcheidene wooningen. Zij zijn haaren oorſprong verſchuldigd aan DIRK VAN ZUILEN, Kanunnik van *St. Pieter*.

De jongſte van alle deeze ſtigtingen, en de laatſte, die wij zullen melden, zijn de *Beijers-Kameren*, dus genaamd naar den Heer JOHAN BEYER, Oud-Burgemeester van *Utrecht*, in den Jaare 1748 overleeden. Zij ſtaan buiten de Witte-Vrouwen-Poort, en onder het beſtuur van de Nederduitſche Gereformeerde Diakonie. Vrije inwooning is het eenig voordeel der bewooneren.

Thans gaan wij over tot eene beſchrijving van de voornaamſte *Waereldlijke Gebouwen*.

Op de lijst van deeze noemen wij, in de eerſte plaats, de *Staaten-Kamer*, zijnde de Vergaderplaats der Heeren Staaten van het Gewest en van andere hooge Kollegien. Het gebouw, zijnde weleer geweest het Minderbroeders-Klooster, ſtaat in den Zuidwesthoek van den St. Jans Kerkhof. Aan de zijde van deezen Hof pronkt het met eene fraaie Hardſteenen poort. Van binnen ontmoet men eene menigte ruime Vertrekken, zo tot Vergaderplaatzen van de onderſcheidene hoo-

ge

ge Kollegiën, als van derzelver onderſcheidene Amptenaren en Ministers.

Het *Hof Provinciaal*, zijnde een gedeelte der van ouds vermaarde Abdije van *St. Paulus*, terwijl de reſt van het gewijde Geſtigt tot andere oogmerken en gebruiken is bekwaam gemaakt, onder andere tot eene Vergaderplaatze van het Kapittel van Oud Munſter; het ſtaat ten Zuiden van de Domkerk. Het gebouw heeft drie ingangen; de twee voornaamſte zijn op de Nieuwe Graft en in de Korte Nieuwſtraat. Door den laatſten koomt men, onmiddelijk, over een ruim plein, aan het gebouw; waarin men insgelijks verſcheiden ruime Vertrekken heeft, onder welke vooral de Raadkamer uitmunt. Onder de geſtoelten der gewoone Heeren Raaden, ſtaat, aan 't boveneinde der Zaale een pragtig vergulden geſtoelte voor den Stadhouder, wanneer deeze de Vergadering bijwoont.

De *Munt*, ſtaande op de Oude Graft, tuſſchen den Vee- en St. Jansbrug, was eertijds een Klooſter van adelijke Jonkvrouwen, en droeg den naam van het *Cecilia-Klooſter*. Het gebouw heeft een zeer fraaijen ingang, met het Wapen der Provincie verſierd; de Muntmeester heeft 'er eene ruime en aanzienlijke wooning.

Het *Stadshuis* ſtaat in 't midden der Stad, op de Oude Graft, aan den Plaatsbrugge. Het is een bijeenvoegzel van twee bijzondere Huizen, zijnde van ouds geweest verſterkte wooningen of Kaſteelen, naar de aanzienlijke Geſlagten DE HAAZE en LIGTENBERG, door welke zij geſtigt wierden, *Haazenberg* en *Ligtenberg* genaamd. Van hier dat de Voorgevel geene eenpaarige of regelmaatige gedaante heeft. Het zuidelijkſte en pragtigſte gedeelte heette *Haazenberg*. Alle de noodige Vertrekken, ten behoeve der verrigtingen in een Stadshuis van eene aanzienlijke Stad, zijn hier voorhanden. Noodloos agten wij daar van eene afzonderlijke opnoeming.

De Stads *Waag*, insgelijks, gelijk veele andere, hier ter Stede, eertijds een verſterkt Huis of Kaſteel, ſtaat op den hoek van de Oude Graft en Ganzemarkt. In het boveníte gedeelte van dit Gebouw ontmoet men de Vergaderplaatzen van verſcheiden Gilden, onder andere die van het Chirurgijns-Gild, welk 'er eene keurlijke verzameling van Werktuigen heeft, tot de kunst behoorende.

De

De *Akademie*, of het gebouw van het Hoogeschool, staat in het Pand der Domkerke, ten Zuiden tegen de Kerk, in het groot Kapittelhuis. Reeds in den Jaare 1570, en dus meer dan honderd Jaaren voor de stigting van het Leidsche Hoogeschool, was men te *Utrecht* op zulk eene stigting bedagt. Door verscheiden tegenkantingen en zwaarigheden bleef het werk steeken, ruim honderdenvijftig jaaren, tot dat men, in den Jaare 1632 of 1633, te raade wierdt, een *Doorluchtig School*, op kosten der Stad, op te rigten, alzo men de toestemming van het Lid der Geëligeerde en van dat der Ridderschap niet kon verwerven. De eerste Hoogleeraars waren de HEERE VOETIUS, in de Godgeleerdheid; ANTONIUS MATTHÆUS, in de Regtsgeleerdheid; ANTONIUS ÆMILIUS, in de Historien; JUSTUS LIPSIUS, in de Talen en Welsprekendheid, en HENRICUS REGNERUS, in de Wijsbegeerte. De plegtige inwijding geschiedde op den zeventienden Junij des Jaars 1634, met eene Redevoering van ieder der genoemde Hoogleeraaren, voorafgegaan van eene deftige aanspraak van de Heere JOHAN VAN DER KYPOORT, Secretaris der Stad. Van wegen den toeloop der Studenten, wierdt de Vroedschap der Stad, kort na de oprigting van het Doorluchtig School, te raade, bij 's Lands Staaten Octroy te verzoeken, om hetzelve tot eene Universiteit, Akademie of Hoogeschool te verheffen. Naa dat dit verzoek was ingewilligd, geschiedde de plegtige inwijding op den zevenentwintigsten Maart des Jaars 1636, in het bijzijn van Prins JOAN MAURITS VAN NASSAU, twee Zoonen des verdreevene Konings van *Bohême*, den Paltsgraave van den Rhijn, en verscheiden andere doorluchtige en aanzienlijke personaadjen. Twee Redevoeringen wierden op dien dag uitgesproken, beiden, om den grooten toeloop, in de Domkerk: de eene door den Sekretaris der Stad, de andere door den Hoogleeraar ANTONIUS ÆMILIUS. " Des Zondags te vooren hadt de Hoogleeraar VOETIUS eene Leerrede gedaan, op de gelegenheid naande, en tot zijnen text verkoozen het verhaal, aangeteekend door LUKAS, Hoofdst. II. 46. *En het geschiedde naa drie dagen, dat zij hem (JEZUS) in den Tempel vonden, zittende in het midden der Leeraaren, hen hoorende, en hen ondervraagende.* Op den dag der Inwijdinge

hadt

hadt de Wethouderschap der Stad, in het Agnieten-Klooster, een pragtigen maaltijd doen vervaardigen, voor honderden-twee persoonen, tot welken, onder andere, de gemelde Vorstlijke persoonen, de Geëligeerden, de Ridderschap en de Raaden van het Hof Provinciaal genodigd waren. 's Avonds was de geheele Stad verlicht. BERNARDUS SCHOTANUS, 's jaars te vooren, aan het Doorluchtig School, tot Hoogleeraar in de Regten en in de Wiskunde beroepen, was de eerste *Rector Magnificus*. JUSTUS KRIEKS was de eerste, die, aan het nieuwe Hoogeschool, den trap van het Meesterschap in de Regten beklom. Van Stads wegen wierdt hij deswegen met een grooten Zilveren Beker en met het Burgerregt der Stad beschonken. Voor hem was MARTINUS SCHOOK tot Meester in de Vrije Kunsten en Leeraar in de Wijsbegeerte bevorderd, en daar voor, insgelijks van Stads wegen, met een stuk gelds begiftigd. Van het plegtig Jubelfeest, op den zesentwintigsten Maart des Jaars 1736 staatelijk gevierd, zullen wij hier niet spreeken. Een uitvoerig verhaal daar van kan de Leezer vinden in het Eerste Deel deezes *Woordenboeks*, bladzijde 180 enz.

Tot het Akademie gebouw, waarin men, behalven de Gehoorzaalen, eenen fraaien *Senaat*- of *Raadkamer* vindt, behooren de volgende stigtingen. De *Akademietuin*, aan het einde der Nieuwe Graft, bij het St. Servaas Hek, nevens een aantal van in- en uitlandsche gewassen, van den noodigen toestel tot het onderhoud van dezelve, als mede van eene fraaie wooning voor den Hoogleeraar in de Kruidkunde voorzien. De *Anatomie*, of Ontleedplaats, aan het einde der Lange Nieuwstraat; een fraai hedendaagsch gebouw, van een keurlijken voorraad van ontleedkundige toebereidzelen, als mede van een Scheidkundig Stookhuis voorzien. De vermaarde *Tempel Salomons*, door en onder opzigt van den Hoogleeraar DAVID MILL vervaardigd, wordt in een der bovenvertrekken bewaard. Het is een gevaarte van omtrent veertig voeten in de lengte, en vijfentwintig voeten in de breedte, zijnde de El op een duim gerekend.

Van het *Observatorium*, of de Starrekundige Schouwplaats, als op den alouden Smeetoren geplaatst, hebben wij reeds

elders

elders gewag gemaakt. De *Bibliotheek* is een deftig gebouw, weleer het Koor der St. Jans Kerk, gelijk wij insgelijks reeds hebben aangemerkt. Het getal en de hoedanigheid der boeken is zeer aanzienlijk. Uit het Karthuizer Klooster, weleer aan de Vegt gelegen, zijn de boeken herwaarts overgebragt. Verscheiden voornaame boekerijen van geleerde mannen, zijn, bij erfenis, deezer Boekerije ten deel gevallen. Men vindt 'er ook Handschriften, en onder dezelve eenigen, die zeer fraai zijn geschreeven. Men weet, dat het *Utrechtsch* Hoogeschool, niet gelijk elders, van Landswege, maar uit Stads Kasse bekostigd wordt, en dus eene Stedelijke Akademie is. Van de inrigtingen van dit Hoogeschool zullen wij niet verder spreeken, alzo zij met die der overige Nederlandsche Akademien genoegzaam over een koomen. Alleen merken wij aan, dat volgens Besluit der Vroedschap van *Utrecht*, van den zevenden December des Jaars 1685, allen, die hier met de Kap, zo als men 't noemt, openlijk gepromoveerd worden, het Burgerschap der Stad, met alle de Voorregten daar aan verknogt, op hun verzoek, om niet ontvangen, benevens de vrijheid van wagten en togten; welke vrijheid ook verleend wordt aan allen, die, naa het houden van openbaare Disputatien, gepromoveerd worden. Wij voegen hier nog bevens, dat, van tijd tot tijd, aan het *Utrechtsche* Hoogeschool, meer of min aanzienlijke geldsommen, bij Uiterste Wille, zijn besproken, ter voortzettinge der Studien van de zulken, die daar toe eenigen onderstand behoeven.

Met het Hoogeschool staat in naauw verband het *Latijnsche*, of het *Hieronimus-School*; dus genaamd naar het Klooster van St. HIERONYMUS, 't welk daar toe is gereed gemaakt. Het gebouw staat op de Nieuwe Graft; de Rector heeft daar in tevens zijne wooning.

Behalven de nu gemelde Openbaare Gebouwen, ontmoet men in *Utrecht*, meer dan in eenige Nederlandsche *Stad*, een groot aantal oude Gestigten, die nog de duidelijke kenmerken draagen; hoe zij weleer door aanzienlijke mannen bewoond wierden, en tot Huizen van versterkinge of Kasteelen dienden. Hier toe behooren het *Bisschops Hof*, de *Pauwenhuizen*, *Fredenburg*, *Blankenburg*, *Groenewoude*, en nog eenige andere; de meeste zijn in burgerwooningen veranderd.

Het

Het groot aantal *Geleerde Mannen*, welke *Utrecht* heeft uitgeleverd, zullen wij hier niet opnoemen; alleenlijk aanmerkende, dat de vermaarde Paus ADRIANUS DE VI, voormaals Leermeester van Keizer KAREL DEN V, een geboorene Utrechtsch burger was.

Volgens besluit der Vroedschap van den eenentwintigsten December des Jaars 1702, is de *Utrechtsche Burgerij* in acht Vaandelen *Schutters* verdeeld, naar de acht Kwartieren, bij de volgende naamen bekend: *Turkije*, *Paapenvaandel*, *Fortuin*, *Bloedkuil*, *Zwarte-Knegten*, *Oranjestam*, *Pekstokken* en *Handvoetboog*. De tweede Burgemeester is altoos Kolonel der Schutterije, en de acht Hoofdmannen worden uit de Vroedschappen gekoozen; waar toe altoos de acht jongste leden benoemd worden. Voorts heeft ieder Kompagnie één Kapitein, één Luitenant, één Vaandrig, vier Sergeanten en één Scriba. Behalven de gewapende Schutterij, houdt 'er insgelijks eenig Krijgsvolk van den Staat bezetting in de Stad; waar van, egter, het getal niet vast bepaald is.

Met een berigt, wegens de aloude gesteldheid der *Regeeringe* van *Utrecht*, waar omtrent meermaalen verandering is voorgevallen, zullen wij ons hier niet bezig houden. De tegenwoordige Regeering der Stad bestaat uit Hoofdofficier, Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschap.

Volgens het Regeerings-Reglement van Koning WILLEM DEN III, in den Jaare 1674 ingevoerd, en vervolgens, in den Jaare 1747, bij de verheffing van Prinse WILLEM DEN IV vernieuwd, wordt de *Hoofdofficier* of *Schout*, zonder eenige voorafgaande benoeming, door den Stadhouder voor zijn leeven aangesteld. Hij is geen lid der Vroedschap, en verschijnt alleenlijk in denzelve op den dag der gewoonlijke jaarlijksche veranderinge der Regeeringe, of wanneer 'er tusschentijds eene Regentsplaats openvalt, om de nieuwe Regenten in den eed te neemen.

De *Burgemeesters* zijn twee in getal. De eene draagt den naam van *Eerste-* of *Schepen-Burgemeester*, de andere dien van *Tweede-* of *Raad-Burgemeester*. Zij worden, door den Stadhouder verkoozen, uit een dubbel getal, door Burgemeesteren en Raaden gemaakt; de Burgemeester, die liegt

één jaar gedient heeft, wordt altoos op deeze Nominatie gebragt, en meestal verkoozen. Hun bewind duurt twee jaaren, en, gemeenlijk, even lang hun stil zitten: alhans mogen ze niet, dan na verloop van dezelve, van nieuws verkoozen worden. Zij moeten geboorten burgers zijn, of alhans tien jaaren het burgerregt geëad hebben.

Wijders heeft men te *Utrecht* twaalf *Schepenen*; de Stadhouder verkiest dezelve uit eene Nominatie van vierëntwintig persoonen, door Burgemeesters, Schepenen en Raaden gemaakt. Met opzigt tot het burgerschap, geldt omtrent de Schepenen de zelfde vereischte als van de Burgemeesteren.

De *Vroedschap* bestaat uit veertig Perfoonen, *Raaden* genaamd. De Stadhouder, oeffent de magt, om hen jaarlijks in den dienst te doen volharden, of geheel, of ten deele te veranderen, naar welgevallen; als mede, om bij het overlijden van éénen of meer Raaden, de opengevallene plaats of plaatzen aan te vullen; alles zonder eenige voorafgaande benoeming. Wij merken hier aan dat de dienende Schepenen tevens altijd Raaden zijn.

Behalven de Kollegien van de Wet, heeft men te *Utrecht* nog eenige andere, aan welken een bijzonder bewind of bestuur is toevertrouwd. Men heeft 'er alzo een Kollegie van Gekommitteerden ter Wees- of Momber-Kamer; een ander van Gekommitteerden ter bestieringe van Stads Finantien; een derde, welk het bewind heeft over de Posterijen; en eindelijk een Kollegie van Kommisfarisfen tot den ontvangst van de gemeene Middelen, binnen de Stad geheven wordende.

Behalven de vier Voorsteden van *Utrecht*, over welke de Stad gedeeltlijk bewind voert, bezit zij nog de Hooge Heerlijkheid van *Vreeswijk* of *de Vaart*, en de Ambagtsheerlijkheid van *Hoog en Laag-* of *Oostraven* en *Westraven*.

W.

W.

WAAL, (*De*) eene bekende Riviet in de Nederlanden, in 't Latijn *Vahalis* genaamd, is een tak of arm van den Rhijn, die bij 's *Graavenweert* of *Schenkenschans* zich in twee armen verdeelt: waar van de eene, Noordwaarts ſtroomende, den ouden naam behoudt, doch de andere, Westwaarts afdwaalende, dien van *Waal* aanneemt. Zodanig was de aloude afſcheiding deezer Riviere van haare hoofdbron. Doch, ſedert dien, omtrent den aanvang der tegenwoordige Eeuwe, eene doorgraaving heeft gemaakt bij het Dorp *Pannerden*, gemeenlijk het *Pandersche Gat* genaamd; om daar door den Rhijn van dies te overvloediger water te voorzien; geſchiedt de gemelde ſcheiding twee uuren gaans meer benedenwaarts. Thans afzonderlijk, met eenen ſnellen vaart, voortloopende, ſtroomt *de Waal* na *Nijmegen*, voorts na *Thiel*, en vervolgt haaren loop langs de *Bommelerwaart*; alwaar zij zich, voor een korten tijd, met de *Maaze* vereenigt, doch zich ſtraks wederom van dezelve afſcheidende, nevens de ſtraks genoemde Rivier, het kleine Eiland van *Bommel* formeert, aan welks einde *de Waal*, tuſſchen het Kaſteel *Loevesteín* en de Stad *Gorichem* wederom in de *Maaze* valt, om vervolgens te gader haaren naam te verliezen; en dien van *Merwede* aan te neemen. Omtrent de hoedanigheid deezer Riviere hebben wij alleenlijk aan te merken, dat zij, langs heenen, tuſſchen vaſte oevers, met eene altoos ſnel ſtroopenden vaart, voortſtroomt, en overal eenen vaſten kleibodem heeft; als mede, dat haare oevers, alomme met grienten van Waterwilligen, en met hooge rietkkers bezet zijn.

WAAL, (*De*) een Meirtje, in het *Land van Voorn*, agter het Dorp *Rokaſſje*. Van de zonderlinge eigenſchap van het water van dit Meirtje, hebben wij, op het Artikel van gemelde Dorp, uitvoerig verſlag gedaan. Zie Deel XXIV. bl. 327 enz. van dit *Woordenboek*.

WAAL, een Dorp op het Eiland *Texel*, Oost-Noord-Oost van het Hoofddorp, of de Stede *Burg*, gelegen. Het getal der Huizen is niet groot, om en bij de veertig. De Kerk der Hervormden is een oud geſtigt. De Doopsgezinden hebben 'er insgelijks eene Godsdienſtige vergaderplaats. De ligging deezes Dorps, in genoeg midden in het Eiland, is niet onvermaaklijk.

WAAL, (TUL EN 'T) eene Heerlijkheid in het Overkwartier van *Utrecht*; ſtrekkende, van *Honswijk* af, omtrent een half uur gaans nederwaarts langs de *Lek*. Zij is tweehonderd en zeventig Morgens en vierhonderd Roeden groot, en bevatte, in den Jaare 1748, vijftig Huizen. In deeze Heerlijkheid legt, behalven de buurt *Tulle*, het Dorp

WAAL, ('T) omtrent een vierendeel uur gaans ten Oosten van *Vreeswijk*, tegen den Lekdijk, in een zeer aangenaamen en vruchtbaaren oord. Bekoorlijk is het uitzigt, welk men, van den gemelden Dijk over de Rivier, op de Stad *Vianen* en het *Land van Hageſtein* heeft. Tegenover *'t Waal* legt, in de *Lek*, een Eilandtje, waar op een Steenoven ſtaat. Voorts is, getijk het geheele Dorp, zo ook de Kerk klein en van weinig aanziens. De Gemeente der Hervormden heeft den Leeraar van die van *Honswijk* gemeen.

WAAL, (FRANK DE) waardig om bij de naakoomelingſchap herdagt te worden, als zijnde geweest een der zes aanzienlijke Amſterdamſche Burgers, die het invoeren der openbaare Preeke, volgens de begrippen der Hervormden, 't eerst hebben bevorderd. Zijne helpers waren REINIER KANT, KORNELIS of MARTEN JANSZOON KOSTER, ALBERT HEYES, WILLEM FLORISZOON

ZOON en LAURENS JAKOBSZOON REAAL. Doch, gelijk wij elders reeds verhaald hebben, kwam hem deeze kloekhartigheid op den hoogen prijs te ſtaan, dat hij zijne Vaderſtad moest verlaaten, en buitenlands eene vellige wijkplaats zoeken.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

WAAL, (JAN DE) een aanzienlijk Burger en Koopman te *Amſterdam*, was de ſtigter van het van ouds vermaarde *Clariſſen-Klooſter* in de gemelde Stad. Bij Brieven van den zesden Octobet des Jaars 1494, te *Mechelen* geteekend, hadt hij daar toe de toeſtemming bekoomen van den Roomsch-Koning MAXIMILIAAN en den Aardshertog PHILIPS, als mede, in het volgende jaar, de bevestiging van Pauſe ALEXANDER DEN VI. Men weet, hoe het gewijde Geſtigt, zedert, tot het tegenwoordige Mannen-Rasphuis en tot het Latijnſche School vertimmerd is.

Zie COMMELIN, *Beſchrijving van Amſterdam.*

WAAL, (JAN DE) Burgemeester van *Haarlem*, was een der zes Staatsleden, die, in den Jaare 1650, op last van Prinſe WILLEM DEN II, in verzekering genomen, en voorts na *Loeveſtein* gevoerd wierden. Men weet, hoe de Heer DE WAAL, even als zijne lotgenooten, binnen kort geſlaakt, en, naa 's Prinſen overlijden, in zijne ampten en waardigheden herſteld wierdt.

WAALENBURG, een aanzienlijke Polder, op het Eiland *Texel*, dus genaamd naar de twee Dorpen *Burg* en *Waal*, in welker nabuurſchap dezelve gelegen is. De eerſte bedijking daar van wierdt ondernomen, volgens Oktrooi van den vierden Augustus des Jaars 1488, door Keizer MAXIMILIAAN

gegeeven. Door eene zwaare overſtrooming van den Jaare 1532 wierdt de Polder onder water gezet, en bleef alzo liggen tot in den Jaare 1612, wanneer dezelve, volgens Octrooi van 's Lands Staaten, van nieuws wierdt droog gemaakt. De kosten daar van bedroegen honderddertigduizend guldens. Volgens meeting, in den Jaare 1720, door den Landmeeter JAN PIETERSZOON DOUW gedaan, wierdt de Polder groot bevonden zevenhonderd drieëndertig Morgens en driehonderd zevenënnegentig Roeden, Rhijnlandſche maat. Het Beſtier van *Waalenburg* ſtaat aan eenen Dijkgraave en twee Heemraaden, wien een Sekretaris en een Penningmeester zijn toegevoegd.

WAALENBURG, een oud adelijk Huis of Kasteel in het Overkwartier van *Utrecht*, in de nabuurſchap van het Dorp *Neerlangbroek*. Het is een der oudſte geſtigten in dien oord, als zijnde reeds omtrent het midden der Dertiende Eeuwe bekend geweest. De gedaante des geſtigts kan dit insgelijks duidelijk uitwijzen; het beſtaat uit een vierkanten Toren, die vrij hoog uitſteekt boven het Huis, 't welk uit verſcheiden Trapgevels beſtaat, en rondom in eenen Vijver is gelegen.

WAALWYK, een aanzienlijk en welvaarend Vlek, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, omtrent vier uuren gaans, ten Westen van de Stad van dien naam, in de, zo genaamde, *Langeſtraat* gelegen. Het Land hier omſtreeks is zo vruchtbaar, dat 'er bijkans geen voet gronds kan aangeweezen worden, die tot den Koornteelt of tot Weiland niet geſchikt is. De reden hier van meent men te zijn, de Overſtrooming, welke hier dikmaals, vooral in de wintertijd, voorvalt, en, na den afloop van het Zeewater, een heilzaam ſlibber agterlaat. Het getal der Huizen vinden wij op ongeveer tweehonderdzeventig begroot. Zij ſtaan in eene dubbele rije, door welke een ſteenen Straat loopt, ter wederzijden met hoog opgaande Linde- en Ypeboomen beplant. De Kerk, die aan het Westeinde ſtaat, is een ruim en luchtig Kruisgebouw, uit welks midden de Toren zijnen Kruin verheft; zijnde voorts verſierd met een ſtaai Orgel. Te *Waalwijk* wordt

vrij

vrij ſterke handel in Granen, Mout en andere goederen gedreeven. De Admiraliteit te *Rotterdam* houdt 'er zenen Collekteur en Contrarolleur. Van ouds was hier een Nonnen-Klooster, *Nazaret* genaamd. Het gebouw is nog eenigermaate in weezen, doch wordt van bijzondere eigenaars bewoond.

Waalwijk is, onder andere, zeer vermaard, door het verblijf, welk een groot aantal Remonſtranten, na hunne verdrijving uit de Nederlanden, in den Jaare 1619, aldaar eenigen tijd gehouden hebben. De ongemeene toevloed van allerlei ſlag van menſchen, bekenden en onbekenden, om hen te zien, te ſpreeken en te vertroosten, veroorzaakte een aanmerkelijk vertier in het Dorp, en grooten welvaart bij de neeringdoende inwooners. Dit gaf den gebannen Remonſtranten groote gunst bij den Heer van *Waalwijk*, die hen aldaar gaarne gehouden, en een vast verblijf zou hebben doen neemen. Doch de overlast, welken zij telkens leeden van Staatſche Ruiters, maakte hun het verblijf zo onaangenaam, dat zij, ondanks den wensch van gemelden Heere, geſterkt door het verlof van den Biſchop van *'s Hertogenbosch*, zich genoodzaakt vonden, dit verblijf te verlaaten, en zich verder van den Vaderlandſchen grond te verwijderen.

Zie G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie.*

WAARD, (*Huis te*) weleer een oud adelijk Gebouw, in *Rhijnland*, in de nabuurſchap van *Leiderdorp*, op een ſtuk gronds, welk nog heden den naam van *de Waard* voert. Ten tijde van het beleg van *Leiden*, door Hertog JAN VAN BEYEREN, in den Jaare 1420, wierdt het Slot in brand geſtoken, en zedert tot den grond toe vernield.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Illuſtr.*

WAARDEN, eene Heerlijkheid en Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Zuidbeveland*. De Heerlijkheid, in het Zuidoostlijk gedeelte van het Eiland gelegen, en die, voor een klein gedeelte, van de Wester Schelde word beſpoeld, vinden wij op negentienhonderd en dertien Gemeten en vijfennegentig en eene halve Roede vrij ſchotbaar Land begroot. In het Dorp, 't welk flegts een half kwartier uurs van de Wester Schelde ligt, en aan dezelve een klein Haventje heeft, telt men tuſſchen de zestig en zeventig Huizen. De Hervormde Gemeente heeft 'er eenen eigen Predikant. De Kerk, in welke hij den openbaaren dienst verrigt, is tamelijk ruim en luchtig, en pronkt met een vrij hoogen Toren.

WAARDENBURG, ook wel *Hiern* genaamd, een klein Dorpje, gelijk ook eene Heerlijkheid van dien naam, eertijds van een groot en aanzienlijk Adelijk Slot of Kaſteel voorzien, beide in de *Tielerwaard*, aan of omtrent den Waaldijk gelegen.

WAARDER, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zuidholland*, onder het Baljuwſchap van *Woerden*. De uitgeſtrektheid, volgens de opgave in de Verpondingslijsten, vinden wij op twaalfhonderd zesënzeventig Morgens, vijfhonderd tweeëndertig Roeden Lands, en het getal der Huizen, volgens de jongſte opneeming, op vierënzeventig begroot. De Dorpelingen worden door hunnen eigen Leeraar bediend, in eene Kerk, die een vierkanten Toren met een achtkantigen Spits heeft. — Men ontmoet, in deeze Heerlijkheid, het *Hof te Waarder*, tegenwoordig van weinig aanziens, doch, naar men gist, eertijds een eigendom en woonplaats van Ridders van *Malta*, die hier een Kommandeurſchap plagten te beſitten.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Kronijk*; en VAN LEEUWEN, *Bat. Illuſtr.*

WAARD-

WAARDHUIZEN, eene Heerlijkheid in het *Land van Altena*, met *Emmikhoven* en *Ganswijk* vereenigd, in zo verre zij met dezelven éénen Regtbank gemeen heeft. *Waardhuizen*, hoewel minder bewoond dan de twee andere Heerlijkheden, is, egter, grooter in omtrek; zij bevat ruim zeshonderddertig Morgens Lands. Het Dorp van dien naam heeft geene eigen Kerk; de Opgezeetenen gaan in het nabuurig *Uitwijk* hunnen Openbaaren Godsdienst waarneemen.

WAAXENS, in rang het veertiende of laatste Dorp der Friesche Grietenije *Westdongeradeel*, in het Kwartier van *Oostergo*. Het Dorp, 't welk aan den Rijweg tusschen de Stad *Dokkum* en het Dorp *Holwert* legt, is zeer klein, als bevattende slegts negen Stemdraagende Saatten. De Heer KOENDERS, weleer Generaal onder de Ruiterij in dienst van den Staat, plagt hier zijn Zomerverblijf te houden.

WAAYEN, (JOHANNES VAN DER) Predikant onder de Hervormden te *Middelburg*, in *Zeeland*, een groot voorstander van de Wijsbegeerte van den vermaarden CARTESIUS, en van den beroemden Godgeleerde JOHANNES COCCEJUS. Elders hebben wij verhaald, hoe veel 'er, in gemelde Stad, te doen viel over het beroep van den Predikant WILHEM MOMMA, en hoe dezelve, tegen het genoegen van den Stadhouder WILLEM DEN III, aldaar gebragt was. VAN DER WAAYEN, welken de naam naging, het beroep inzonderheid te hebben doorgedreeven, viel daar door in 's Stadhouders ongenade; met dat gevolg, dat hij van zijnen dienst verlaaten, en hem de Stad ontzegd wierdt. Hij begaf zich na *Amsterdam*, zijne geboortestad; doch vertoefde 'er niet lang. De roem van Geleerdheid, die van hem was uitgegaan, bewoog de Bezorgers van 't Friesche Hoogeschool, hem tot Hoogleeraar in de Oostersche talen te *Franeker* te beroepen; waar nevens hem eerlang de post van het onderwijs in de Godgeleerdheid wierdt opgedraagen. Niet lang hadt VAN DER WAAYEN aldaar vertoefd, of hij raakte in geschil met eenen zijner amptgenooten, den Hoogleeraar FREDERICUS SPANHEIM. Te weeten,

op verzoek van den HENRIK COMPTON, Bisschop van *Londen*, hadt SPANHEIM zijne gedagten op het papier gesteld over het Engelsch Bisschoppelijk Kerkbestuur, en daar over zijne goedkeuring bevrijd. VAN DER WAAYEN dit geschrift in handen gekreegen hebbende, vatte daar tegen de pen op, met oogmerk inzonderheid, om zich tegen de ondergeschiktheid der Kerkendienaaren te verklaaren, en eene volkomene evengelijkheid aan te toonen onder hen allen, die het Woord Gods verkondigden. Onder zijne redekavelingen mengde VAN DER WAAYEN eenige scherpheden; hij beschouwde SPANHEIM als iemant, die den Engelschen Bisschop zogt te vleien, en eene heimelijke begeerte voedde, om zijn eigen hoofd, den eenen of anderen tijd, met den Bisschoplijken mijter te doen tooien, door zich op te werpen tot hoofd der Nederlandsche Geestlijkheid. SPANHEIM bleef hem hier op niet schuldig. Met nadruk verweerde hij zich tegen de beschuldigingen van zijnen Amptgenoot. Ten aanzien van het onderwerp des geschils zelven zogt hij aan te toonen, dat de zaak van klein belang was; dat ieder Kerk daar omtrent volgens haar eigen goedvinden konde te werk gaan, als zijnde dit een stuk, welke met de Leere zelve niets gemeen heeft; dat het genoeg is dat de Kerken hier omtrent het met elkander eens zijn, hoewel zij niet op de zelfde wijze bestuurd worden. De pennestrijd schijnt hier mede een einde te hebben genomen. VAN DER WAAYEN sleet de rest zijner dagen aan het Friesche Hoogeschool; de invoering en bevestiging van de Coccejaansche leerwijze aldaar wordt aan hem voornamelijk toegeschreeven.

Zie BENTHEM, *Hall. Kerk- en Schoolstaat.*

WADDINXVEEN, hoewel verdeeld in *Zuid-* en *Noord-Waddinxveen*, is, egter, niet meer dan één Dorp; alleenlijk zijn de Ambagtsheerlijkheden onderscheiden. In 't verloop van tijd, is, door de aanhoudende vergravingen, een aanmerkelijk gedeelte van dit District in eene uitgebreide wa-

ter-

zerplaa veranderd. Het getal der Huizen vinden wij op ongeveer vierhonderd begroot. Eene ſtreek Huizen, de *Gaudkade*, of *Gouwkade* genaamd, als ſtrekkende langs het water de *Gouwe*, is veel jonger dan het Dorp. Men heeft alhier eenige Graauwpapiermakerijen, en een goed aantal handwerkslieden, die zich met het maaken van gereedſchappen voor de huislieden generen. Den Opgezeetenen deezer ſtreeke gaat de naam na van ongemeene nijverheid en netheid. Behalven die der Hervormden, heeft men te *Waddinxveen* eene vrij aanzienlijke Gemeente van Remonſtranten.

WADENOVEN, een Dorp, in de *Tielerwaart*, tuſſchen de Stad *Tiel* en het Dorp *Geldermalſen* gelegen, zou, meent men, van ouds, den naam van *Watica* gevoerd hebben, en reeds voor het einde der Twaalfde Eeuwe bekend geweest zijn. Het Dorp is niet groot, en ontleent zijn voornaame ſieraad van een deftig Huis van den Heere der Heerlijkheid.

WAGENAAR, (JAN) uit eerlijke Ouders, te *Amſterdam*, den 31 October 1709, geboóren, gaf al vroeg blijken van eenen ijverigen leer- en leeslust, en van eene door eigen vlijt en onderzoeklieſde, verre gevorderde kenniſſe, doorzicht, verſtand en oordeel; zo egter dat hij zich zelven altoos wantrouwde, en zich nooit verhefte. Zich in 't Fransch, Engelsch, Latijn en Grieksch geoeffend hebbende, deedt hij zich als een kundig Vertaaler niet ſlegts met zijn twintigſte jaar kennen, maar oeffende zich toen ook in de *Newtoniaanſche* Natuurkunde; maakte uit eenige Schriften van NIEUWENTYD, CLARKE en LOCKE uittrekzels, onderzogt hunne Stellingen, breidde die uit en helderde ze op; ſchrijvende toen ook eene groote menigte van Redevoeringen; Brieven over gewigtige *Theologiſche* en *Metaphyſiſche* Quæstien; Aantekeningen, Verhandelingen en Ontwerpen, welken ten deele onder zijne Papieren gevonden, deels door hem, in zijne menigvuldige Werken, verbezigd zijn. Van hem zijn vertaald eenige Predikaatſien van den beroemden TILLOTSON, te *Amſterdam*, bij TIRION in VI Deelen, in 1730 en 1732 uitgegee-

geeven. — Eene *Hiſtorie der Pauſen*, bij denzelven, door hem met Aantekeningen verrijkt. — Twee vertaalingen van de Verhandelingen over de Verdraagzaamheid enz. bij denzelven in 1733. — Verſcheide ſtukken uit het Latijn, Fransch en Engelsch, in de Filoſoofiſche Verhandelingen, in gr. 8vo. bij denzelven uitgegeeven in 1734, en eindelijk den Filoſoofiſche Onderwijzer van MARTYN, mede bij denzelven in 1737.

In 't Jaar 1738 begon hij, nae zich vlijtig in de Taal en Hiſtorie onzes Lands geoefend, en de oudſte Chronijken zich eigen gemaakt te hebben, de vijf eerſte Deelen van den *Tegenwoordigen Staat der Nederlanden*, als ook dat Deel welk over de *Oostenrijkſche*, *Pruiſſiſche* en *Franſche Nederlanden* handelt, te ſchrijven, en voegde daar, in 1758, op ſterk aanſtaan des Drukkers, het eerſte Deel van den *Tegenwoordigen Staat van Utrecht* bij. Al onder 't ſchrijven van het eerſte der gemelde Deelen, verzamelde hij de bouwſtoffen tot zijne uitgewerkte Vaderlandſche Hiſtorie.

In 't Jaar 1740 gaf de uitgave der *Bedenkingen* en *Verhandelingen* over den *Kinderdoop*, door een Remonſtrantsch Predikant, hem aanleiding tot het opſtellen en uitgeeven van *'t Onderzoek over de Oudheid en Schriftmatigheid van den Kinderdoop*; welke vervolgens tot nog eenen Brief van hem aan zijnen Tegenſchrijver gelegenheid gaf.

Als een ijverig Medehelper van zijne ongelukkige Medemenſchen, is hij zeer werkzaam geweest, in 't verzorgen van behoeften voor de noodlijdende Landlieden omtrent *Dantzig*, die door eene overſtrooming tot de uiterſte elende en armoede gebragt waren. Van deeze Gebeurtenis en van de Uitdeeling zelve heeft hij een *Kort Verhaal* opgeſteld en uitgegeeven; gelijk hij ook deedt van de Overſtroomingen hier te Lande in 1740 en 1741, en van 't beſtier der verzamelde Penningen; om welke behoorlijk uit te doen deelen, hij zelf met zommigen na de overſtroomde Landen is gereisd.

In de Jaaren 1747 en 1748 ſchreef hij, met inzigt om zijne Landgenooten gemaatigd te doen denken en handelen, en zich gehoorzaam aan de Overheid en derzelver ſchikkingen te gedraagen, het *Koffyhuis-Praatje* en den *Patriot*, waar van echter de gewenschte uitwerking niet gezien wierdt.

In

In 1749 kwamen de twee eerſte Deelen zijner hooggeſchatte *Vaderlandſche Hiſtorie* uit; ſchoon de Schrijver toen en nog lange daar naa, onbekend, en als een gering vergeeten Burger, woonen bleef. Terwijl hij hier aan bezig was, hadden eenige Jongelingen, boven dien het geluk van zijn Onderwijs in den Godsdienst en zijne zeven Leſen over 't verhandelen der H. Schrift te mogen hooren, in het Weeshuis de *Oranje Appel*, waar van hij Mede-Regent was. Deeze laatstgenoemde Leſen heeft hij in 1752 uitgegeeven; en dezelve zijn zo zeer bij alle Gezintheden geſmaakt geworden, dat men ze zelfs, op eene der vermaardſte Hoogeſchoolen onzes Lands, den Studenten ter beoefening aangeprees heeft.

De Regeerders der Stad *Amſterdam*, nu kennis aan hunnen lofwaardigen Burger en zijne verdienſten gekreegen hebbende, ſtelden hem, (onder toezegging van eene openvallende Stads bediening, die hem en der Stede van nut zoude kunnen zijn,) in 1756 aan tot het houden van opzigt over het Schrijven en Uitgeeven der *Nederduitſche Stads Courant*. Deezen arbeid heeft hij tot het Jaar 1760 verricht, en toen, op zijn verzoek, ontſlag van dien post verkreegen.

In den tijd toen *Engeland* bij onzen Staat aandrong om 6000 Man hulpbenden, en, ſchoon Engelands verzoek door Mevrouwe de Gouvernante wierdt ondersteund, de Regenten van *Amſterdam* vooral zich daar tegen verzetteden, ſchreef WAGENAAR eenen Brief van een *Koopman te R. aan een zijner Vrienden te A. R.*, gedagtekend twintigſten Maart 1756, en vervolgens nog drie zulke Brieven; welker eerſte van die uitwerking was, dat de Republiek in dit geval verklaarde eene ſtipte Neutraliteit te zullen houden. — Toen de Rooverijen der Engelſchen naderhand onze Scheepvaart geweldiglijk krenkten, ſchreef hij ook eenige Stukjes; als *Traktaat van Marine* tuſſchen *Groot-Brittannie* en de *Vereenigde Nederlanden* 1765. gr. 8vo. *'t Gedrag der Engelſchen* omtrent deeze Republiek, in 4to. 1756. *Memorie* omtrent de gemaakte *Prijzen* enz. in fol. 1758. (dit was uit het *Fransch* vertaald;) en de *Vrije Vaart en Handel op de Weſtindiën* verdedigd, in fol. 1748, als ook een Brief van w. TEMPLE van het jaar 1672 uit het *Engelsch* vertaald en met een Voorbericht uitgegeeven, in fol.

In

In 1757 gaf P. DE CLERCQ in 's Hage uit het *Karakter van den Raad-Pensionaris* DE WITT; en daar in wierdt deez edelijke Staatsman op de hoonendste wijze gelasterd; en zijne gebeugenis derwijze beklad, dat wijlen de Heer Graaf van WASSENAAR dit stuk een infaam en leelijk Libel durfde noemen, en den Schrijver een Pasquil- en Oproermaker, die voor zijn eerloos schrift nog schandloon eischte en kreeg. Tegen dit Lasterschrift handhaafde WAGENAAR de reinheid van den Raadpensionaris, in *het Echt en waar Karakter* van dien Staatsman, toen bij TIRION uitgegeeven. Ook gaf hij naderhand uit zijne *Vrijmoedige Aanmerkingen* en een *Aanhangzel*; waar in zekere *Zedige Beproeving en de Schrijver van de zucht van* J. DE WITT wederlegd worden. Doch met deeze Luiden, die een onbuigzaam gemoed bezaten, en kwaadaartig en onbedreeven tevens waren, zich niet langer in ernst kunnende ophouden, maakte hij zich met een geestig Schimpvaers van hun af; en vervaardigde eene en andere Lofbazuin, om hunne kruinen daar mede te verfieren, onder den naam van MAARTEN VAN ROOSEM; waar in hunne dwaasheid en onkunde zo klaar zijn aangetoond, dat ze 't zich geschaamd hebben.

Onder dit gewoel schreef onze J. WAGENAAR het nuttig Werkje de *Kaartlandsche Historie verkort*; en gaf het; in 't Fransch en in 't Nederduitsch, uit in 1758; en in 't volgende jaar 1759 zagen de twee laatste Deelen van 't groote Werk deezer Historie ook het licht; voortgezet, doch met grooten wanlust van den Schrijver, tot aan den dood van zijne Doorl. Hoogheid WILLEM DEN IV, in 1751; liever hadt hij zijn werk beslooten met de aanstelling van dien Vorst in 1747, of met de Vrede van *Aken* in 1748; schoon de Heer Thesaurier General HOP en andere gaarne gezien zoo den hebben, dat de Schrijver hetzelve tot aan den dood van wijlen haare K. H. de *Prouwe Gouvernante* hadt vervolgd. Dit Werk is ook in 't Hoogduitsch vertaald, en, in acht Deelen in Quarto, te *Leipzig* in 1756 en vervolgens uitgegeeven.

Tot het opſtellen van zijne nette en zeer doorwrochte Beſchrijving van *Amſterdam*, verkreeg hij den dertigſten Junij van 1758 de vrijheid om ter Sekretarije, Chartrekamer en elders, onder verbinteniſſe van de verſchulde geheimhouding, onderzoek te doen in de Oudheden, Staat, Hiſtorie en Regeering der Stad. Ook droeg de Wethouderſchap en de Oud Raad hem in 't zelfde jaar, den zeventwintigſten October, den Titel op van *Hiſtoriſchrijver der Stad*, waar van hem eene behoorlijke Akte wierdt gegeeven. En omtrent den afloop des Jaars 1766 wierdt hij bevorderd tot *Eerſten Klerk ter Sekretarije der Stad*; welken poſt hij getrouwlijk en tot het grootſte genoegen van allen, die hem behoefden, tot aan zijne laatſte ziekte, bediend heeft. Gedurende de waarneeming van dit zijn werkelijk, doch hem ſteeds aangenaam, Ampt, voltooide hij de aanzienlijke *Beſchrijving van Amſterdam*, in zijne *Opkomst*, *Aanwas*, enz.; en gaf 'er 't laatſte Deel of Stuk, in gr. en kl. Folio en Octavo, van dien in 't Jaar 1768. —— In de *Vaderlandſche Letteroefeningen* heeft hij ook een enkel Uittrekzel gegeeven. Aan de Maatſchappij der Nederl. Letterkunde te *Leiden*, van welke hij ten Jaare 1766 een Medelid geworden is, heeft hij medegedeeld eene *Toets van de Echtheid der Rijm-Kronijk*, op naam van KLAAS ROLVN uitgegeeven. In 1768 heeft hij, met goedvinden en op laſt der Regeering, geſchreeven *het Verheugd Amſterdam*, bij gelegenheid, dat zijne Doorl. Hoogheid de Prins Erfſtadhouder met zijne Gemaalin en Gevolg, op het Raadhuis, toen als in een Prinſelijk Hof veranderd, ontvangen en in die Stad onthaald wierdt.

Eindelijk heeft de geachte Geſchiedſchrijver, die ook de waarde van andere Geleerden naar eisch wist te ſchatten, de gedachtenis van den eerenswaardigen Advokaat HERM. NOORDKERK, dien hij van nabij gekend had, bij zijne Stadgenooten willen leevendig houden, door de *Schets van 't Leven, den Aart en 't Gedrag* van dien Heer, in eenige bladzijden op te maalen en uit te geeven: welk Stukje gevolgd is van 's Mans laatſte Werk, te weeten de *Geſchiedenis der Chriſtelijke Kerke, in de Eerſte Eeuwe, beſchouwd, als bewijzende de waarheid van den Chriſtelijken Godsdienst.*

Dit

Dit is alles wat deeze ſchrandere en arbeidzaame Man heeft uitgegeeven, terwijl 'er nog een aanmerkelijk getal van onuitgegeevene Schriften overgebleeven is; op eenigen van welken men ons nog doet hoopen.

Het Genootſchap te *Vliſſingen* zondt hem in December 1772 het *Diploma* zijner Verkiezing tot Medelid van 't zelve; doch dit heeft hij met beuſche dankzegging, na eenige dagen bedaard, te rug gezonden; bedankende voor eene eere en laſt, aan welke zijne ziekte hem belette naar eisch te beantwoorden.

Hij is, naa eene ſleepende ziekte van eenige Maanden, aan eene perſing en opſtopping van Water, in den ouderdom van ruim 63 Jaaren, zeer lijdzaam en gelaaten, met eene geloovige hoope op de barmhartigheid van GOD in JEZUS CHRISTUS, op Maandag morgen den eerſten Maart 1773, overleeden.

Hij hadt een gezond Lichaam geſteld: was van meer dan middelbaare grootte, welgemaakt en bloozend van Weezen, en uit zijne oogen, waar in bedaardheid en zagtheid van ziel te leezen was, ſtraalden ſchranderheid en verſtand. Zijn leven, en dit blijkt genoeg uit zijne Schriften, was een leven van onafgebroken ſtudie, bedrijf en bezigheden, waar in hij onvermoeid den dierbaaren tijd beſteedde, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat; ſtudeerende te gelijk met zulk eene vlugheid en gemaklijkheid, dat hij nooit over zwakheid van hoofd klaagde, en gereedlijk van zijne Boeken af, en tot een gemeenzaam onderhoud met eenen Vriend overgaan konde. Hij was van eene aanminnige defigheid; doch de ernst van zijnen aart ontbondt zich ook nu en dan wel eens tot onſchuldige boert, onder zijne gemeenzaame Vrienden, bij gepaste gelegenheid. Hij was een groot Vriend van zijn Vaderland en Geboorteſtad, en een Voorſtander van het bedrijf zijner wettige Overheid. Voor zijne Echtgenoote was hij een getrouw en liefhebbend Man. Voor zijne Vrienden was hij een waar Vriend, en voor allen, die hem aanzochten of behoefden, een bereidwillig hulpgenoot, doende aan anderen gaarne zo veel dienst en vermaak, als of 't voor hem zelven ware, zonder dat hij 'er zich iets op voor liet ſtaan.

Als een Beminnaar, zomtijds als een Oeffenaar, doch voorál als een waar Kenner van de Dichtkunst, heeft hij zich meermaalen doen zien. Hoe gierig ook op zijnen tijd, ſtondt egter zijn hüis, tijd en pen ten dienſte zijner Vrienden gereed; gelijk onder zijne papieren daar van overvloedige bewijzen voor handen zijn.

Zie P. HUISINGA BAKKER, *Leven van* J. WAGENAAR.

WAGENAAR, (LUCAS JANSZOON) een burger van *Enkhuizen*, alwaar hij geboóren wierdt, en ook geſtorven is, was zeer bedreeven in de Zeevaart- en Stuurmanskunst, en mag niet te onregt gezegd worden, de volgende Schrijvers over dit onderwerp den weg gebaand te hebben. Hij moet omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, of, waarſchijnlijk, al vroeger geboóren zijn. Veele jaaren, in verſchillende Gewesten des aardbodems, de Zee beploegd hebbende, hadt hij, door aandagtige opmerking, van de geſteldheid van Havens, Kusten, Zanden, Banken, Klippen en Gronden, eene zeer uitgebreide en naauwkeurige kennis bekoomen. De vrugt zijner opmerkingen en waarneemingen deelde hij zijnen Landgenooten mede, in een Werk, welk hij *Spiegel der Zeevaart* noemde, gedrukt, te *Leiden*, op zijne eigen kosten, bij C. PLANTYN. Het was in twee Deelen onderſcheiden; het Eerſte Deel was aan den *Prinſe van Oranje*, het ándet aan de Staaten des Lands opgedraagen. JANUS DOUZA, Heer van *Noordwijk*, vereerde dit Werk met een Lofdicht. In den Jaare 1592 gaf WAGENAAR een ander Werk in 't licht, tót het zelfde oogmerk dienende; hij betitelde het *Thresoor der Zeevaart*. Hoe nuttig ook, te kostbaar, egter, vielen deeze Werken, dan dat de meeste Zeevarenden zich dezelve verzorgen konden. 't Geſchiedde inzonderheid op den aandrang van zijnen Vriend en Beſchermer, den beroemden Westfriesſchen Sijndicus FRANÇOIS MAALSON, dat WAGENAAR de moeite nam, om den zaaklijken inhoud der twee genoemde Werken in één klein boekdeel, in Octavo, zamen te trekken, om

alzo herzelve voor elk en eenen iegelijk verkrijgbaar te maken. De vermaarde WILLEM BLAAUW erkent, tot het zamenſtellen van zijn Werk, *het Licht der Zeevaart* genaamd, van de ontdekkingen en waarneemingen van WAGENAAR veel dienst gehad te hebben. Twee afbeeldingen van de Stad *Enkhuizen* zijn 'er nog voorhanden, door LUCAS WAGENAAR vervaardigd, de eene in den Jaare 1577, de andere eenentwintig Jaren laater.

Zie *Beſchrijving van Enkhuizen.*

WAGENINGEN, eene Stad in *Gelderland*, aan de *Veluwe*, bekleedende den derden rang onder de Steden van dat Kwartier. Indien het gevoelen van PONTANUS grond van zekerheid hadde, zou *Wageningen* al ten tijde der Romeinen, in de hoedanigheid eener Legerplaatze, bekend geweest zijn; hij meent dat het *Vada*, bij TACITUS vermeld, het tegenwoordig *Wageningen* is. Anderen, egter, ſpreeken dit gevoelen tegen. Zeker ſchijnt het, intusſchen, dat de Stad, reeds in de Negende Eeuw, een aanweezen heeft gehad, onder den naam van *Wagenweggen*, en als onderhoorig aan het Dorp *Loon*, of *Loonen*. Meermaalen heeft *Wageningen* de kanswisſelingen des Oorlogs ondergaan, vallende het nu in deeze, dan wederom in andere handen. Van wegen deszelfs ligginge, als zijnde een voorburgt van de *Veluwe* en de *Betuwe*, hebben 'er de Hertogen van *Gelder*, ten allen tijde, veel werks van gemaakt. Van ouds behoorde het onder de Steden van het vermaarde Hanze-Verbond, en wierdt, als zodanig, op de Vergaderingen dier Steden, te *Lubek*, of te *Keulen* beſchreeven. Eene hevige opſchudding, gelijk elders in de Provincie *Gelderland*, rees 'er, in den aanvang deezer Eeuwe, binnen *Wageningen*. Men lag 'er over hoop, over de uitſluiting van den Prinſe VAN ORANJE uit den Raad van Staate. Op eene Kwartiersvergadering hadden, nevens de Stad *Arnhem*, die van *Wageningen* deeze uitſluiting zeer ernſtig gedreeven. Onverhoeds traden deeze in 't gevoelen der Ridderſchap, die beweerde dat de zaak op eene Landſchapsvergadering moest wor-

worden afgedaan. Nogthans deeden de Gemeenslieden van *Wageningen* de Afgevaardigden der Stad vermaanen, om te ſtemmen volgens hunnen last. Tot de uitſluiting van den Prinſe wierdt hier op bij de meerderheid beſlooten.

De band van Eenigheid was dus tuſſchen de Gelderſche Steden gebroken. Op een Kwartierdag, die binnen *Arnhem* wierdt gehouden, openbaarde zich 't eerst deeze afkeerigheid, over 't begeeven van zekere Ampten; waar omtrent vier van de zeven Afgevaardigden van *Wageningen* van die van *Arnhem* verſchilden. Een hevig morren ontſtondt er onder 't volk, klaagende dat zij hunnen pligt overtreeden hadden. De Gemeenslieden wierden verdagt gehouden bij de Regeering, dit vuur geſtookt te hebben: waarom zij aanzoek deedt bij de Schutterij en Gilden om dezelve te doen afzetten. In weerwil der tegenkantinge van zommigen, geſchiedde dit op ſtaanden voet.

Onder de afgezette Gemeenslieden bevondt zich GODARD VAN ISSUM; deeze, tevens Hopman over eene bende Vrijwilligers, bragt zijn volk op de been, ondanks het verbod der Regeeringe. Een ander, JAN AALDERS genaamd, verzogt hulp te *Arnhem*, en verwierf dezelve. Aan het hoofd van eenige Vrijwilligers, en met vier ſtukken geſchuts, trokken twee Burgemeesters, op beſluit der Wethouderſchap, op *Wageningen* aan, alwaar de Schutterij thans onder de wapenen ſtondt. Men hieldt 'er de Poorten geſlooten, en deedt den Arnhemmers aanzeggen, dat ze zich voor daadelijkheden hadden te wagten; welke deeze betuigden niet in den zin te hebben, mids men de Poorten opende; waar naar men evenwel geene ooren hadt.

Die van *Arnhem*, midlerwijl, eenen Burger-Schildwagt buiten de Stad aangetroffen, en door denzelven de Regeering tot een mondgeſprek hebbende doen uitnodigen, tradt de voorzittende Burgemeester met drie Schepenen na buiten. Zij waren naauwlijks bijeen, of een der Arnhemſche Burgemeesters trok den Degen, riep met luider ſtemme: „ Deeze „ zijn het, welke wij moeten hebben; nu zijn ze in onze „ magt"; en voorts hen hun Zijdgeweer hebbende doen afnaemen, wierden ze na *Wageningen* te rug gevoerd.

De Poorten waren hier nog al geſlooten: weshalven die van *Arnhem* voor dezelve het geſchut planten, en zich door geweld eenen weg baanden. Straks voerde men de gevangene Heeren na 't Stadhuis, en hieldt ze in ſtrenge hegtenisſe, tot diep in den nacht, wanneér ze na de Stads Poort gebragt, en aldaar, door twee Stads Boden, uit naam der afgezette Gemeenslieden, van hunne bediening en den daar op gedanen Eed ontſlagen zijnde, na *Arnhem* gevoerd wierden. Doch zij zaten hier niet lang, maar keerden wel ras, onder geleide, en nog als gevangenen, na *Wageningen*. Op verzoek der bloedverwanten en een goed getal burgers, beſlooten eerlang de Staaten van *Gelderland*, dat de Wageningſche Heeren op vrije voeten geſteld en in hunne Ampten zouden herſteld worden. Ook wierden ze te raade, eenig Krijgsvolk derwaarts te zenden, om een waakend oog te houden op de rust der Stad. De Wageningſche Heeren wierden herſteld in hunne waardigheden. Het gerugt wegens het naderen van Krijgsvolk deedt de zulken, die de hand hadden gehad in het bemagtigen van de Stad, beſluiten om buitens lands te wijken. De Vrij-Corpſen, of Vrijwilligers, die ginds en elders een ſchrik en teugel waren voor de Regeéringe; wierden, volgens Plakaat van 's Lands Staaten, overal afgeſchaft en verbooden. Ook wist men te bewerken, dat de Wethouders in de Steden voor hun leeven wierden aangeſteld, en dat deeze de open-vallende plaatzen zouden vervullen uit een dubbel getal, door de Burgerij benoemd. Van hier dat de Gemeente zich grootlijks bedroogen zag, ten aanzien van het deel, welk zij gehoopt hadt te zullen hebben in het verkiezen van haare Wethouders.

Wageningen ligt omtrent drie uuren van *Arnhem*, en even zo verre van *Nijmegen*, aan de Rhijndijk. De omliggende oord is niet onvrugtbaar, vooral in het Westen der Stad, alwaar men eenen Berg heeft, die goed Koorn voortbrengt. Op deszelfs top plagt een Kerkje te ſtaan, *Oud-Wageningen* genaamd. Zedert het einde der Vijftiende Eeuwe is het niet meer in weezen; het wierdt toen verbrand. De Stad heeft twee Poorten: de Neude-Poort en de Berg-Poort. Aan den Rhijnkant ziet men eene ſraaie Haven. Voorts heeft de Stad,

die

die op ruim vierhonderd Huizen wordt begroot; van binnen geen ongevallig aanzien, door verscheiden fraaie en geregelde gebouwen. Onder deeze munten uit de Huizen, door den Hoog Edelen Heer LUBERT ADOLF TORK, Heer van *Roozendaal* en Burgemeester van *Wageningen*, getimmerd. Ook staat op den grond van het aloude Kasteel een fraai gebouw. Het Stadshuis heeft een zeer bevallig aanzien, zijnde in den hedendaagschen smaak getimmerd, van buiten en van binnen bekoorlijk versierd. Men heeft 'er niet meer dan één Kerk, ten dienste der Hervormden. Twee Predikanten neemen aldaar den dienst waar. Voorts heeft men 'er een Gasthuis, een Weeshuis, een Stads School, en eene Statie van Roomschgezinden. De Regeering van *Wageningen* bestaat uit een Kollegie van Schepenen, ook wel Burgemeesters en Raaden genoemd; bestaande uit tien personen, welken een Sekretaris is toegevoegd. Het Kollegie van Gemeensmeden bestaat uit twaalf personen. *Wageningen* zendt, op zijne beurt, eenen Afgevaardigde ter Generaliteit, gelijk ook in de Admiraliteits Kollegien. Deeze Afgevaardigden moeten tweehonderd Guldens, van hunne wedde, ten behoeve van Stads Kasse, uitkeeren. Eindelijk merken wij nog aan, dat het Regtsgebied van *Wageningen* zich uitstrekt, Oostwaarts buiten de Stad, tot aan het Beekje *ter Harten*, 't welk zich in den Rhijn ontlast, en Westwaarts tot aan *Grebbendijk*, over het zo genaamde *Wageninger Broek*.

WALÆUS, (ANTONIUS) of DE WAAL, geboren te *Gend*, in den Jaare 1573, hadt tot Vader JACOB DE WAAL, die, vermids hij in de godsdienstige beginzelen der Hervormden stondt, naa dat de Stad aan den Hertoge VAN PARMA was overgegaan, zich na *Zeeland* begaf, en zich te *Middelburg* nederzette. Naa dat zijn Zoon, in het Latijnsche school dier Stad, de eerste beginzels der taalkennisse hadt geleid, wierdt hij na 't Leidensche Hoogeschool gezonden, om 'er zich in de Godgeleerdheid te oefenen. De Stad *Middelburg*, alzo die last voor den Vader alleen te zwaar viel, droeg daar toe eene gedeelte der kosten. Naa den loop zijner oefeningen aldaar te hebben voleindigd, deedt WALÆUS, naar de gewoon-

te dier tijde, eene buitenlandsche reize, om de voornaamste Geleerden van zijnen tijd te hooren. Hij bezogt de Hoogeschoolen van *Geneve*, *Lausanne*, *Bern* en *Basel*, en op zijne thuisreize dat van *Heidelberg*. In het Vaderland te rug gekeerd zijnde, wierdt WALÆUS beroepen tot Leeraar op een Dorp niet verre van *Middelburg*. Twee jaaren bediende hij aldaar het predikampt; na verloop van dezelve vertrok hij, in dezelfde hoedanigheid, na *Middelburg*. Drie jaaren daar na, ontving hij aanzoek van de Regeering der Stad, na het overlijden van JACOBUS GRUTERUS, om, in diens plaats, openbare lessen te geeven in de Wijsbegeerte en in de Griekſche taale. Hij aanvaardde dien post, mids tevens het Predikampt bedienende. In den jaare 1617 wierdt WALÆUS, door den Stadhouder Prins MAURITS, na *'s Graavenhage* ontbooden, om aldaar, gedurende eenigen tijd, het predikampt waar te neemen. Niet lang was zijn verblijf aldaar; hij keerde, eerlang, na *Middelburg* te rug. In 't volgende jaar vertrok WALÆUS na *Dordrecht*, als Afgevaardigde van *Zeeland* op de Nationaale Kerkvergadering. Hier kweet hij zich met uitneemenden ijver, ſcherpzinnigheid en bondigheid. In 't behandelen van geſchillen en in het oplosſen van zwaarigheden overtrof hij alle zijne broeders: wanneer 'er iet ongemeens moest geſteld of overwoogen worden, nam men telkens WALÆUS in den arm. Van hier dat hij, bij de Uitheemſche Godgeleerden, en bij de Gemagtigde van 's Lands Staaten, zeer hoog geſchat wierdt. Van hier ook dat de overziening der Vertaalinge van het Nieuwe Verbond, als mede het ſtellen van de Kanons van het Sijnode, hem nevens anderen wierdt opgedraagen. Gedurende zijn verblijf te *Dordrecht*, was WALÆUS van daar na *'s Graavenhage* ontbooden, met oogmerk om den veroordeelden Advokaat VAN OLDENBARNEVELD in zijn uiterſte te vertroosten. Nog in het zelfde jaar wierdt hij, ter gelegenheid der veranderingen, aan het Hoogeſchool te *Leiden* gemaakt, aldaar tot Hoogleeraar beroepen. Zijn broeder, JACOBUS WALÆUS, thans Predikant te *Domburg*, verving zijne plaats te *Middelburg*. Bij zijne aankomst te *Leiden*, wierdt hem, door den Akademiſchen Senaat, de titel en waardigheid van Doktor in de Godgeleerdheid opgedraagen. Met den

zelf-

zelfden roem van kunde en geleerdheid, welken hij tot nog toe hadt genooten, bekleedde WALÆUS, zedert, het Hoogleeraarampt, tot aan zijnen dood, die voorviel in den Jaare 1639, het zesënzestigſten van zijnen ouderdom.

Zie *Ant. Walæi Vita; Vitæ Profeſſor Leidenſium.*

WALCHEREN, het grootſte onder de Eilanden, welke de Provincie *Zeeland* uitmaaken, is bij de Latijnſche Schrijvers der Middeleeuwe onder den naam van *Walachra*, *Walachria* en *Walchra* bekend. Na den oorſprong der Nederduitſche benaminge wordt onderſcheidenlijkt gegist. Vermids wij in alle de afleidingen zeer veel onzekerheids en willekeurigheids ontmoeten, zullen wij onzen Leezer, met eene optelling van dezelve, niet lastig vallen. *Walcheren* is het Weſtlijkſte der Zeeuwſche Eilanden, en koomt zo nabij aan Staats Vlaanderen, dat het volgens zommigen, oertijds, daar aan vast zou geweest zijn. De gedaante is een langwerpig vierkant, welks hoeken bijkans na de vier hoofdwinden gekeerd zijn. De omtrek wordt op tien Duitſche Mijlen begroot; hoewel deeze niet beſtendig de zelfde is, dewijl het Eiland zo aan afſpoelingen als aan vergrooting, door de opſlibbering der Zee, onderhevig is.

Walcheren is een zeer vermaaklijk en vrugtbaar Eiland. De drie voornaame Steden, op hetzelve gelegen, zijn *Middelburg*, *Vlisſingen* en *Veere*. *Arnemuiden*, hoewel insgelijks binnen eenen Wal beſlooten, wordt op de lijſt der Steden niet geplaatst, om dat het geene Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge zendt. *Weſtkapelle* en *Domburg* zijn opene Steden. Het getal der Dorpen is zeer aanmerkelijk; men ontmoet 'er onder dezelve, die een aanzienlijk getal Huizen bevatten. Zo wel de Steden als de Dorpen zijn, in ons *Woordenboek*, onder afzonderlijke Artikelen beſchreeven; en zullen wij, daarom van dezelve, hier ter plaatze, geene melding maaken.

Het geheele Eiland is onderſcheiden in vier deelen, *Uitwateringen* genaamd, bekend onder de volgende benaamingen; *Zuidwatering*, *Weſtwatering*, *Oostwatering* en *Noordwatering*, gemeenlijk de *Vijf Ambagten* geheeten. Deeze vier Uitwateringen ſplitzen het gantſche Eiland in vier groote, doch ongelijke deelen; welke alomme van de Zee of van de *Schelde* beſpoeld wordende, tegen het geweld der aanklotzende golven behoed worden, deels door Duinen, deels door zwaare en koſtbaare Dijken, onder welke vooral uitmunt de Weſtkappelſche Dijk; van welken wij, onder een afzonderlijk Artikel, zullen ſpreeken. Tot onderhoud der Zeewerken zijn de Landen meer of min met belastingen bezwaard, die, op zommige plaatzen, aanmerkelijk hoog loopen. Het bewind over de gemelde Uitwateringen ſtaat aan een Kollegie van Dijkgraaven en Gezwoorenen; ieder Uitwatering heeft haar afzonderlijk Kollegie. Voor 't overige beſtaat de algemeene Regeering van *Walcheren* in het *Kollegie der Heeren Staaten van Walcheren*, en in het *Kollegie der vierluitwintig Kommisſarisſen* of *Agterraaden*. Het eerstgenoemde Kollegie beſtaat uit dertien leden. Van vijf derzelven, *Staaten* genaamd, wordt één benoemd door den Prins van oranje, als Eerſten Edele van *Zeeland*, twee uit de Regeering van *Middelburg*, en één uit ieder der Regeeringen van *Vlisſingen* en *Veere*. De overige acht zijn Gekommitteerden der Breede Geërfden, die door de Ingelanden verkoozen worden; te weeten, twee wegens *Middelburg*, uit *Vlisſingen* en *Veere* ieder één, en één uit de Landzaaten van ieder der vier Wateringen. Zo wel de Staaten als de Geërfden moeten ieder ten minſten vijftig Gemeten ſchotbaar land bezitten, 't welk volle lasten betaalt. Niet meer dan negen Stemmen brengt dit Kollegie uit: hebbende ieder Staat eene geheele, en elk Geërfde ſlegts eene halve ſtem. In de Abdij te *Middelburg* houdt dit Kollegie alle Donderdagen zijne vergadering, hebbende ten zijnen dienſte twee Griffiers, en eenen Opperkommies, die te gelijk Kaſſier is, en de penningen ontvangt, die in de bijzondere Wateringen gegaard worden, door perſoonen, hier Waterklerken genaamd. Ieder Watering heeft een zodanig eenen Waterklerk. Het ander Kollegie, dat *der vier-*

en-

entwintig Kommisfariisen, ontleent zijnen naam van het getal der leden. *Middelburg* heeft in hetzelve zes Heeren of Burgers, *Vlissingen* en *Veere* ieder drie, en even zo veele ieder Watering. Gezamentlijk verkeelden zij alle de Ingelanden van het Eiland, en verkiezen de hier boven genoemde Broede Geërfden. Buiten hunne kennis mogen geene Werken, het gemeene Land betreffende, gemaakt worden, noch eenige aanbesteedingen geschieden.

WALICH MAARTENSZOON, eertijds Krankbezoeker, als mede Voorleezer en Voorzanger te *Leiden*, een man van jaaren, en van één eerlijken wandel, doch door het Dordrechtsche Sijnode veroordeeld, en, op deszelfs verzoek, door de Regeering van *Leiden* van zijnen post verlaaten, om dat hij de gevoelens der Remonstranten was toegedaan. Wij maaken van deezen man voornaamelijk gewag, om, uit zijn wedervaaren, door een nieuw voorbeeld, den Leezer te doen opmerken, tot welke uitersten de, zo genaamde, Godsdienstijver den mensch kan vervoeren.

Naa zijne afzetting nog al te *Leiden* woonagtig zijnde, was WALICH, in de maand September des jaars 1619, ter verrigtinge van eenige zaaken, na *Gouda* verreisd. Op Zondag, den twintigsten dier maand, nam hij te voet de wederreize aan, verzeld van eenen zijner vrienden. Tot *Hazerswoude* gevorderd zijnde, overviel hen de avond; terwijl, daarenboven, WALICH, een man zestig jaaren, van het gaan merkelijk vermoeid was. Hierom wierden de twee vrienden te raade, om den nacht in het gemelde Dorp te vertoeven, en 's anderendaags morgens vroeg, met de Schuit, de reize na *Leiden* verder af te doen. Elk liep in een bijzonder huis. WALICH, zich 's morgens ten drie uure door den Schuitevoerder hebbende doen wekken, volgde denzelven na zijne Schuit. Onder het gaan derwaarts ontmoette hij iemant, welken hij voor den Schuitevoerders Knegt hields, door de donkerheid van den nacht, doch die inderdaad de Bode van het Dorp was, PIETER DE METZELAAR geheeten. In den waan, in welken WALICH zich bevondt, gingen zij te gader tot aan het huis, alwaar zijn Reismakker vertoefde, met oogmerk om

hem te wekken. Maar, eer hij nog zulks verrigt hadt, greep hem de andere gastheer onverwagt, met de slinkerhand, terwijl hij in de rechter een uitgetoogen Houwer hielde. *Gij schelm, gij zijt een Predikant*, roept hij uit, en brengt straks den reeds kwaads vermoedenden ouden man eene zwaare wonde toe in het hoofd, ter lengte van een mans vinger, en voorts drie kwetzuuren in zijne slinkerhand. Van schrik bevangen, en ter aarde vallende, bezat WALICH nog even tegenwoordigheids van geest genoeg, om luidkeels om hulp te roepen. Intusschen begaf zich de boosdoener op de vlugt, naar alvoorens den gekwetsten zijnen Mantel te hebben afgenomen; doch van den Klapperman gezien en gegreepen zijnde, wierdt hij bij het geregt aangebragt, en in hegtenis genomen. WALICH opgenomen en verbonden zijnde, wierdt 's anderendaags gevoerd na *Leiden*, alwaar hij acht dagen lang zich in eenen toestand bevondt, die zijne opkomst twijfelagtig maakte. Na verloop van dien tijd bekwam hij wel eenigzins, doch bleef nog al in een zorgelijken toestand. Ten einde nu de waare toedragt der zaake mogt blijken, in gevalle hij kwam te overlijden, deedt hij, deswegen, op verzoek van zijne Huisvrouw en Kinderen, op zijne Conscientie en Ziele zaligheid, in plaats van eenen eed, eene uitvoerige verklaaring voor den Notaris ZWOUT KRAEN, en de Getuigen JAN PIETERSZOON UITGEEST en MARINUS PIETERSZOON BYL. Hoewel WALICH, hier omtrent, zijner Huisvrouwe ten wille was geweest, deedt hij haar, egter, heiliglijk beloven, al ware het dat hij aan zijne wonde overleedt, nimmer deswegen bij de Overheid te zullen klaagen. Een Christen, verstondt hij, moest met geduld lijden; en het klaagen was een bewijs van wraakgierigheid. WALICH herstelde van zijne kwetzuure, en bekleedde nog naderhand het Leeraarampt onder de Remonstranten. De persoon, die hem gegriefd hadt, naa eenigen tijd zittens in hegtenis, wierdt, op aanloopen en voorspraak van eenige *ijveraaren*, wel haast op vrije voeten gesteld.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie*.

WALIËN, eertijds een vermaard Adelijk Geslagt, in *Gelderland*, niet verre van het Dorp *Wenterswijk*, doch in laatere tijden geheel vervallen. Een Geslagt, waar van nog eenige takken in den vermogenden Burgerstand aanweezig zijn, kan van dit Huis den naam ontleend hebben.

WALTA, weleer een adelijk, doch nu voor lang uitgestorven Geslagt in *Friesland*. Verscheiden Stinzen, of adelijke Gestigten van dien naam, plagt men, eertijds, in dat Gewest te ontmoeten. Één derzelven, in de gedaante van eene aanzienlijke Boerderije, is nog voorhanden, niet verre van *Leeuwarden*.

WAMEL, een Geldersch Dorp, in het Ampt *tusschen Maas en Waal*, aan den Waalstroom, tegenover de Stad *Tiel* gelegen. Het getal van Huizen is vrij aanmerkelijk; eenigen ontmoet men onder dezelve, die een zindelijk aanzien hebben. Van de eertijds zeer aanzienlijke Kerk, zijnde een Kruisgebouw geweest, zijn slegts het Koor en één der Kruispanden overgebleeven. De Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Dreumel*. Van twee Kloosters, welke, eertijds, in dit Dorp plagten te staan, zijn nog eenige overblijfzels voorhanden.

WANDELAAR, (JAN) wiens naam, naast die der vermaardste Nederlandsche Kunstenaaren, bij alle Kunstkenners in vereerende naagedagtenis wordt bewaard, zag het eerste leevenslicht te *Amsterdam*, alwaar hij ter waereld kwam op den veertienden April des Jaars 1690. Zijne Ouders, lieden zijnde van geen gering vermogen, als houdende zijn Vader, THOMAS WANDELAAR, een grooten Theewinkel op, wilden deezen hunnen Zoon, in den zelfden of eenigen anderen tak van Koophandel opbrengen. Doch de Natuur, of liever de aangeboorene neiging van den jongen WANDELAAR, hadt het anders met hem op het oog. Eene onweerstaanbaare zucht tot de Teekenkunst deedt hem alle andere bezigheden met weerzin verrigten. De oude WANDELAAR, daarom, dier ingeschapene neiginge niet willende wederstreeven, noch zijnen Zoon tot een beroep

nood-

noodzaaken, waar in hij, om gemelde reden, waarſchijnlijk, nooit gelukkig zonde ſlagen, beval hem aan het opzigt van GUILLAM VAN DER GOUWEN, om hem in het plaatſnijden te onderwijzen. Tevens genoot hij het onderwijs in de Teekenkunst van GERARD LAIRESSE, terwijl deeze reeds blind was. Zijne ongemeene vorderingen, zo in het teekenen naar 't leeven, als in het etſen en graveeren, deeden WANDELAAR wel haast een zo beroemden naam verwerven, dat hij aanzoek ontving tot het vervaardigen van ſtukken, tot welke de uiterſte naauwkeurigheid vereischt wordt. Eerst de Amſterdamſche Hoogleeraar FREDRIK RUISCH, en vervolgens de Leidſche BERNARD SIGFRID ALBINUS, ſtelden hem te werk tot het vervaardigen van Ontleedkundige Tafereelen. Om zo veel te nader bij de hand te zijn, toen WANDELAAR zich tot het vervaardigen der Platen van het alom beroemde Ontleedkundig Werk van den laatstgenoemden Hoogleeraar hadt verbonden, vertrok hij met der woon na het Dorp *Warmond*, en van daar, na eenigen tijd vertoevens, na de Stad *Leiden*. Tevens bragt hij hier eenige Portretten in het Koper. In 't laatst van zijnen leeftijd zaten voor hem eenige Amſterdamſche Burgemeesters; naar welke teekeningen dezelve vervolgens, door den beroemden HOUBRAKEN, in het Koper gebragt zijn. JAN WANDELAAR overleedt te *Leiden*, op den zeventwintigſten Maart des Jaars 1759, in den ouderdom van bijkans negenënzestig jaaren.

WANSWEERD, in rang het zesde Dorp van de Frieſche Grietenije *Ferwerderadeel*, in het Kwartier *Oostergo*. In het Dorp, gelegen aan de *Ee*, zijnde den Trekvaart tuſschen de Steden *Leeuwarden* en *Dokkum*, telt men ſlegts een gering getal Huizen. Niettemin brengt het in ter Grietenije negenëntwintig Stemmen uit.

WARCK, (Mr. JOHAN VAN DE) van geboorte een Zeeuw, waarſchijnlijk in de Stad *Middelburg*, wierdt, om zijne veelvuldige dienſten, geduurende den aanvang der Nederlandſche beroerten, den Lande tegen *Spanje* bewezen, aangeſteld tot Penſionaris van de gemelde Stad, en in den Jaare 1599 be-

vor-

yorderd tot den gewigtigen post van Raadpensionaris van *Zeeland*. Hij was de tweede, door welken dit Ampt, zedert de verandering der Regeeringe hier te lande, wierdt waargenomen. Zijne hooge jaaren en zwakheid van lichaam noodzaakten VAN DE WARCK om ontslag van zijnen dienst te verzoeken. Hij verkreeg dien, op den twintigsten November des Jaars 1614, doch overleedt kort daar naa, te weeten op den vierden Januarij des volgenden jaars.

WARDER, een Ban en Dorp in het gedeelte van Noordholland, *Waterland* geheeten, meer bepaaldelijk in de *Zeevangk*, ten Noorden van de Stad *Edam*, tegen welker Regtsgebied de Ban stoot. Deeze, volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, bevat negenhonderd eenendertig Morgens en drieëndertig Roeden Lands. Het getal der Huizen bedraagt nog geen honderd. Zij staan gebouwd in eene lange streek van wel zeshonderd Roeden; waar uit ligt is af te leiden, dat men ginds en elders merkelijke tusscheenruimten aantreft. De Kerk is een Kruisgebouw, van merkelijke ruimte. Op het midden staat een luchtig Torentje. De meeste ingezeetenen peneeren zich met de Scheepvaart of met den Landbouw.

WARMENHUIZEN, eene Heerlijkheid en Dorp, onder Noordholland, in *Geestlijker-Ambagt*, ongeveer twee uuren ten Noordoosten van de Stad *Alkmaar*. Volgens de Verpondingslijst, bevat de Heerlijkheid ruim duizend vijfenzeventig Morgens Lands. Het getal der Huizen bedroeg, bij de laatste optelling, iets boven de tweehonderd. De Kerk is een oud, doch ruim gebouw, aan het einde van eenen Toren voorzien, en van boven met een kleinen Spits pronkende. Ten tijde der Nederlandsche Kerkgeschillen, in het begin der jongstvoorgaande Eeuwe, was een goed gedeelte der In- en Opgezeetenen de Remonstrantsche begrippen toegedaan; zo dat zij, met de andersgezinden, merkelijk geschil hadden over het gebruik van het Kerkgebouw. WILLEM BARDES, Zoon van den vermaarden Amsterdamschen Burgemeester van dien naam, was thans Heer van *Warmenhuizen*. Dewijl deeze zich

zich verklaarde voor de Contraremonstranten, vonden deeze daar in niet weinig steuns. Het geschil wierdt gebragt voor de Staaten des Lands, volgens welker uitspraak, van den zestienden November des Jaars 1618, de twistende Gezintheden, beurtelings, den eenen om den anderen Zondag, het gebruik der Kerke zouden hebben. De Contraremonstranten genooten de eerste predikbeurt.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

WARMOND, eene Heerlijkheid en Dorp, in Rhijnland, niet verre van *Leiden*. De Heerlijkheid vinden wij op dertienhonderd zevenëndvijftig Morgens, vijfhonderdzesënvijftig Roeden Lands begroot, en het getal der Huizen, volgens de jongste optelling, in 't geheel, op tweehonderdtwaalf en één Koornmolen. De onderstelling van zommigen, alsof de naam afkomstig ware van den Franschen Koning FARAMOND, die in de Vijfde Eeuw heeft geleefd, behoort zekerlijk tot de klasse van meer andere gedwongene en verre gezogte Naamsafleidingen, welke men bij zommigen, dit Dorp betreffende, aantreft. *Warmond* ligt zeer vermaaklijk, bij en aan den Rijdweg, welke van *Haarlem* na *Leiden* en *'s Graavenhage* loopt, en alzo dagelijks, van een groot aantal rijdtuigen, druk bereeden wordt. De Huizen staan niet digt in elkander, maar op eenigen afstand, evenwel in eene geregelde orde. Gedurende het vermaarde beleg van *Leiden*, wierdt de Kerk in brand gestoken, waar van men, zedert, het Koor alleen heeft herbouwd, in 't welk ook de Openbaare Godsdienstoeffening wordt verrigt. Men ziet ook aldaar de Grafstede der *Heeren van Warmond*, eertijds een vermaard en zeer aanzienlijk Geslagt. Eer nog de Remonstranten te *Leiden* de vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge genooten, hadt die Gezinte te *Warmond* eene zo talrijke Gemeente, dat dezelve door twee Leeraars wierdt bediend. Naderhand hadt men 'er slegts énen Leeraar. Tegenwoordig is de Gemeente geheel uitgestor-

ſtorven. Digt bij de Kerk der Hervormden, ſtaat het vermaarde Franſche Kostſchool.

Bij en onder *Warmond* ontmoet men verſcheiden Riddermaatige Hofſteden en Heerenhuizen. Een der aanzienlijkſten is het *Huis te Warmond*, zijnde het Stamhuis der Heeren van dien naam. Meer dan vijfhonderd jaaren is het reeds bekend geweest, als de woonplaats van dat doorluchtig geſlagt. Het is een der voortreffelijkſte gebouwen in zijne ſoort, hier omſtreeks; pronkende met een vierkanten en eenen achtkanten Toren, behalven nog twee kleinere. Een andere zwaare vierkante Toren, die 'er insgelijks plagt te ſtaan, is voor ruim vijftig jaaren weggebroken. Van binnen ziet men een aantal ruime Zaalen en Vertrekken, overeenkomſtig met den luister zijner bezitteren. Op het Voorplein plagt men eene Brouwerij te hebben, welker Put zo laat, als niet lang voor het midden der tegenwoordige Eeuwe, nog in weezen was. Voorts wordt het Slot omringd van vischrijke Vijvers, aangenaame beplantingen, ruime wandelingen en vrugtbaare boomgaarten. Elders hebben wij aangeteekend, dat GYSBERT VAN DER GODDE, een der beroemde broederen van dien naam, een inwooner van *Warmond* was, en aldaar een der grondleggeren van de weleer zeer vermaarde, doch nu bijkans uitgeſtorvene Gezinte der *Kollegianten*. Het zo genaamde *Warmonder Hek*, zijnde den brug, over den Trekvaart gelegen, ſtaat niet verre van het Dorp. Voorheen hadt men hier ſlegts eenen Schouw. Volgens Oktrooi van hun Edele Groot Mogende, in den Jaare 1639, aan Heere JAKOB VAN WASSENAAR, *Heere van Warmond*, verleend, wierdt de Brug aangeleid, alwaar een zekere Tol moet betaald worden.

Zie ALTING, *Notit. Germ. Inferior.*; JUNII *Batavia*; *Handvesten van Rijnland*, enz.

WAR-

WARMOND. (JAKOB VAN DUIVENVOORDE, *Heer van*) Bij het geen wij, in het Derdende Deel deezes Woordenboeks, bladz. 52, op het Art. DUIVENVOORDE, (JAKOB VAN) reeds vermeld hebbende, voegen wij nog het volgende. In zijn huwelijk, met HENDRINA VAN EGMOND, hadt hij eenen Zoon verwekt, JAN VAN DUIVENVOORDE genaamd. Deeze, zijns Vaders voetſtappen drukkende, en hoewel, even als deeze, den Roomſchen Godsdienst toegedaan, was, nogthans, een ijverig voorſtander en handhaaver der Vaderlandſche Vrijheid. Tot de waardigheid van Admiraal van *Holland* verheven, behaalde hij merkelijken roem, in eenen togt na *Spanje*, en bragt de Spaanſche Vloote geen klein nadeel toe. Ook bekleedde hij, nevens verſcheiden andere aanzienlijke Staatsleden, een Gezantſchap in *Engeland*, om het Hof dien Koninkrijks te beweegen tot het volharden in den oorlog tegen *Spanje*, na den ontijdigen dood van Prinſe WILLEM DEN I. Wij merken hier aan, dat de thans nog leevende Baron VAN WASSENAAR ALKEMADE, Heer van *Meerenburg*, bij *Liſſe*, uit een tak van het Geſlagt van deezen doorluchtigen Vaderlander is voortgeſprooten.

Zie J. W. TE WATER, *Hiſt. van het Verbond en de Smeekſchriften der Edelen.*

WARNS, in rang het derde Dorp van de Frieſche Grietenij *Hemelumer Oldevaart en Noordwolde*, in het Kwartier van *Westergo*. Het Dorp ligt ongeveer een uur gaans ten Oosten van de Stad *Stavoren*. *Warns* is een groot Dorp; men telt 'er meer dan driehonderd Huizen, en onder deeze honderdenveertig, met het regt van ſtemminge, in de algemeene zaaken der Grietenije, bevoorregt. Het Dorp is in de lengte, langs de zo genaamde *Warnzer Vaart*, gebouwd. De Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bedient, heeft eenen ſpitzen Toren. De Doopsgezinden hebben 'er eene vrij talrijke Gemeente. Het Geſlagt van SYTSAMA was hier, weleer, vermaard. *Sytſama-State* was eene ſterke Stins of Ka-

Kasteel, in de binnenlandsche oorlogen zeer berdemd. Alle overblijfzels daar van zijn al voor lang verdweenen.

WARNSVELD, een Dorp, in *Gelderland*, in het Schoutampt van *Zutfen*, niet verre ten Oosten van de Stad van dien naam. Het Dorp is niet onaanzienlijk, en in eenen bevalligen oord gelegen. Deszelfs oudheid kan uit verscheiden teekenen, welke de Kerk draagt, worden afgeleid. Dezelve pronkt met een goed Orgel, en wordt inzonderheid verfierd door de pragtige Graftombe van den Graave VAN ALBEMARLE, van wiens Huis of Havezaate, *de Voorst*, een Vorstelijk geschenk, nabij dit Dorp gelegen, wij elders, op deszelfs bijzonder Artikel, verflag gedaan hebben.

WARREGA, een Dorp, in het Friesche Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Tdaarderadeel*, alwaar het, in rang, de zesde plaats bekleedt, en vijfenveertig Stemmen uitbrengt. Het Dorp ligt een weinig ten Zuiden van het onlangs droog gemaakte Himpenser Meirtje, is niet onaanzienlijk, en taemelijk leevendig, van wegen den doortogt van rijdtuigen en schepen. Men heeft hier eenige Uitbuurten; en telde 'er, eertijds, verscheiden aanzienlijke Staten of adelijke Kasteelen. De Doopsgezinden hebben te *Warrega* eene vrij aanzienlijke Gemeente, die thans door drie Leeraars, *uit liefde*, zo als men 't noemt, bediend wordt.

WARSTIENS, een ander Dorp, in de zelfde Grietenij, omtrent even verre ten Oosten van het gemelde droog gemaakt Meirtje gelegen. Volgens zommigen zou de beteekenis dien naams zo veel zijn, als verfterkte hoogte of Vlieberg. *Wier*, *wier* of *war*, was, in 't oud Friesch, zo veel als eene hoogte, tegen de overstrooming van het water opgeworpen. *Stiens* of *Stins* noemde men een Slot of Kasteel. *Warstiens* is een zeer klein Dorpje, bevattende niet meer dan zeven Huizen; welke in de zaaken der Grietenije kunnen stemmen.

WARTENA, insgelijks een Dorp, in de reeds gemelde Grietenij *Tdaarderadeel*, en niet verre van de reeds genoemden gelegen. Volgens zommigen zou *Wartena*, weleer, eene Stad van tamelijken bloei geweest zijn, doch, door zwaare Overstroomingen, in het begin der Dertiende Eeuwe, zodanig beschadigd, dat 'er niets meer dan een gering Dorp overbleef. Zij voegen 'er nevens, dat men, ten blijke van het aloude aanzien, nog heden onder het Slijk geplaveide Straten aantreft. Hoe 't zij, het getal der Huizen is niet groot. Men telt onder dezelve drieëndertig, welke, in de gemeene zaaken der Grietenije, Stemmen uitbrengen. De Hervormden, in de drie nu gemelde Dorpen, worden door éénen Leeraar bedient. Men ontmoet in dezelve veele Roomschgezinden. Te *Warrega* en te *Wartena* heeft men eene Vergaderplaats van die Gezinte.

WASPIK, (*Groot*) een Ambagt en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, de *Langestraat*. De uitgebreidheid van het eerste vinden wij begroot op negenhonderd eenëenveertig Morgens, en het getal der Huizen op tweehonderdveertig. Deeze staan deels door het Ambagt verspreid, deels in het Dorp, waar in de Hervormden een klein Kerkje, doch de Roomschgezinden, als zijnde verre de talrijkste in- en opgezeetenen, eene aanzienlijke Vergaderplaats hebben, waar in de Dienst door twee Waereldlijke Priesters wordt verrigt.

WASPIK, (*Klein*) ook wel *Over-Waspik* genaamd, bestaande, zeshonderd achtënveertig Morgens Lands, heeft geene Huizen, maar bestaat geheel uit Hooilanden.

WASSENAAR. (*Het Geslagt van*) De oorsprong van dit doorluchtig Hollandsch Geslagt verliest zich in de duisterheid onzer aloude Vaderlandsche Geschiedenissen. Alles koomt neder op louter gissen. Zo veel is zeker, dat de Heeren VAN WASSENAAR onder de oudste, aanzienlijkste en doorluchtigste Geslagten van Holland moeten geteld worden. Volgens het bekende rijmpje zouden zij alle anderen in Oudheid overtreffen.

„Bre-

„ Brederode de *edelſte*.
„ Wasſenaar de OUDSTE.
„ Egmond de *rijkſte*.
„ Arkel de *ſtoutſte*.

Zelf wil men, dat de WASSENAAREN eigenaars van een groot gedeelte van Holland zouden geweest zijn, vóór de invoering der Graaflijke regeeringe hier te Lande, en dat zij zich, met veel ernst, tegen deeze nieuwigheid zouden hebben aangekant; 't welk dan ook de reden zou geweest zijn, waarom zij, later dan verſcheiden anderen Geſlagten, onder den Hollandſchen Adel aangenomen, en ten Graaflijken Hove wierden toegelaaten. Het Kaſtelein- of Burggraaffchap van *Leiden* gaf hun zeer veel gezags, en ſtelde hen in ſtaat, om hunne regten en eiſchen veel te doen gelden. Bij BORRENBERG, in zijne *Series Burggraviorum Leidenſium* ontmoet men, deswegen, een aantal bijzonderheden.

Hoe 't zij; de luister des Geſlagts gebiedt ons, den volgreeks van hetzelve te plaatzen in ons *Woordenboek*, als waar in, door de meesten onzer Leezeren, een berigt daar van, ongetwijfeld, zal verwagt en gezogt worden. De naauwkeurigſte uitſtaande berigten zullen wij tot eenen leiddraad neemen. Het niet bezitten van nadere aanwijzingen, zal ons, vertrouwen wij, voor onnaauwkeurigheden, die wij, veelligt, mogten begaan, verſchooning doen vinden.

De eerſte, dien wij vermeld vinden, was

HALEWYN VAN WASSENAAR, in den Jaare 1083, als Kaſtelein van Leiden, en Heer van Rhijnland vermeld. Hij liet eenen Zoon naa, insgelijks

HALEWYN VAN WASSENAAR geheeten, en alzo den tweeden van dien naam, even als zijn Vader, Kaſtelein van Leiden en Heer van Rhijnland. Hij hadt in huwelijk *Berta van Lijnden*, dogter van Arnoud, eerſten Heere van Lijnden, en van Helena van Boeſichem, en wordt gezegd geſtorven te zijn, in den Jaare 1192, nalaatende,

1. HALEWYN VAN WASSENAAR, die volgt.
2. *Berta van Leiden.*

HALEWYN VAN WASSENAAR, de derde van dien naam, Kastelein van Leiden en Heer van Rhijnland, overleeden in den Jaare 1198, hadt in huwelijk *Johanna van Arkel*, en bij haar verwekt,

1. JAKOB VAN WASSENAAR, die volgt.

2. PHILIPS VAN WASSENAAR, volgt insgelijks.

3. *Jan van Wasfenaar*, Heer van Roozenburg, Stamvader van het uitgestorven Geslagt van dien naam, in den Jaare 1200 bewooner, zo niet de stigter van het eertijds vermaarde Kasteel Roozenburg, in Rhijnland, bij Voorschooten.

4. *Alida van Wasfenaar*, Abtdisse te Rhijnsburg, in den Jaare 1228 overleeden.

JAKOB VAN WASSENAAR, die 't eerst den titel van Burggraave van Leiden voerde, en Heer van Rhijnland was, hadt ter Vrouwe *Theodora van Teilingen*, en overleedt in den Jaare 1235, nalaatende

1. *Thomas van Wasfenaar*, Burggraaf van Leiden, zonder kinderen gestorven.

2. *Christina van Wasfenaar*, Burggraavin van Leiden, omtrent het Jaar 1250 gehuwd met *Diderik*, jonger broeder van Graave Hendrik van Kuik, een jonger Zoon van Albert, Heere van Kuik en Hespen. Christina, staande onder voogdij van Graave Willem den II, wierdt met dienst bewilliging in dien echt bestreed; doch moest haar Man zich vergenoegen, om, uit de Graaflijke handen, het Burggraafschap ter leen te ontvangen. Bij haar overlijden, voorgevallen in den Jaare 1276, was zij moeder van *Hendrik van Kuik*, die, in dat zelfde jaar, op gelijke voorwaarde, Burggraaf van Leiden wierdt. Deeze tradt in 't huwelijk met Halewijn van Egmond, dogter van Willem van Egmond, en verwekte bij haar, (1). *Dirk van Kuik*, Burggraaf van Leiden, getrouwd met zijne nicht Justina van Heenvliet; bij welke hij geene kinderen verwekte; wordende, in den Jaare 1339, door zijn Zusters Zoon, Philips, Heer van Wasfenaar, in het Burggraafschap opgevolgd. (2). *Bertha van Kuik*, gehuwd aan haaren neeve, DIRK, HEERE VAN WASSENAAR, welken zij eenen Zoon baarde, PHILIPS genaamd. Van deeze beiden zal, in 't vervolg, breeder gehandeld worden.

Pag-

PHILIPS, HEER VAN WASSENAAR, boven vermeld, als de tweede Zoon van HALEWYN VAN WASSENAAR en *Johanna van Arkel*, was een Edelman van merkelijk vermogen, als zijnde bezitter van de heerlijke goederen van Voorburg, Voorſchooten, Katwijk, Zandhorst, Groeneveld, en andere. Het Huis ter Horst, bij Voorſchooten, wierdt door hem geſtigt. Men vindt zijnen naam vermeld op de lijst der Edelen, welke, onder Graaf Dirk den VI, het Verdrag onderteekenden, bij het welk het oudſte gedeelte van Holland voor een Leen van Brabant wierdt erkend. Daarenboven was hij een der voornaamſte bevorderaars van Willem den I, broeder van gemelden Dirk den VI, tot de Graaflijke waardigheid, en zyo een ijverig tegenſtreever van Lodewijk, Graave van Loon. Voorts wordt hij nog als Ridder vermeld, in den Jaare 1213. Heer PHILIPS ſtorf in den Jaare 1225, zijnde gehuwd geweest met *Agnes Perſyn van Waterland*, en bij haar Vader geworden van

1. DIRK VAN WASSENAAR, die volgt.

2. PHILIPS VAN WASSENAAR, Stamvader van die *van Duivenvoorde*, welke, na het uitſterven van den oudſten tak, den naam van *Waſſenaar* hebben aangenomen. Na zijns broeders nakoomelingen, zal deeze vermeld worden.

3. *Oda van Waſſenaar*, gehuwd aan Willem van Tellingen.

DIRK, HEER VAN WASSENAAR, in den Jaare 1220, met zijns Vaders goederen beleend, gehuwd aan *Berthel van Tellingen*, verwekte bij dezelve

1. PHILIPS VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Dirk van Waſſenaar*, erfgenaam van de goederen van Zandhorst, alwaar hij een Slot deedt bouwen. Zijne kinderen waren

a. *Dirk van Zandhorst*, Ridder, die, in den Jaare 1345, Willem den IV op deszelfs togt na Friesland vergeldé, en 'er, nevens den Graaf, het leeven liet. Hij hadt geene kinderen.

b. *Philips van Zandhorst*, die eenen Zoon hadt, even eens genaamd, en Vader van Dirk van Zandhorst, ge-

huwd, in den Jaare 1405, met eene natuurlijke Zuster van Hertoge Willem van Beijeren, Graave van Holland.

c. *Hendrik van Zandhorst*, Ridder, in den Jaare 1319 getrouwd met Machteit van Oudshoorn, Dirks dogter.

d. *Clementia van Zandhorst*, Echtgenoote van Dirk van der Does, Ridder.

e. *Jakob van Wassenaar*, Ridder, in den Jaare 1271, in een gevegt tegen de Vriezen, bij Vronen, in Westfriesland, gesneuveld; nalatende eene dogter,

Jakoba van Wassenaar, getrouwd met Simon van Benthem, welken zij baarde

(1.) *Godelina van Benthem*, naderhand de Echtgenoote van *Philips van Wassenaar*, die in 't vervolg zal vermeld worden.

(2.) *Willem van Benthem.*

f. *Bartholomeus van Wassenaar*, getrouwd met N. N. van Bleiswijk. Het Geslagt van Kranenburg, al voor lang uitgestorven, is daar van afkomstig. Na den dood zijner Echtgenoote, wierdt hij Proost van den Dom te Utrecht.

g. ARENT VAN WASSENAAR, hier naa te vermelden, als het hoofd van het Geslagt van Groeneveld.

h. *Badeloge van Wassenaar*, getrouwd met Gerit van Oestgeest.

PHILIPS, HEER VAN WASSENAAR, Zoon van DIRK, en van *Berthel van Teilingen*, gehuwd aan N. N. van Wateringen, Jansdogter, was Vader van

1. DIRK VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Mabelia*, of *Sibilla van Wassenaar*, Abtdisse van Rhijnsburg, overleeden in den Jaare 1328, of 1329.

DIRK, HEER VAN WASSENAAR, straks genoemd, hadt in huwelijk zijne Nicht *Bertha van Kuik*, boven reeds vermeld; waar door het Burggraafschap van Leiden aan deszelfs nakomelingen gekoomen is. In den Jaare 1268 was hij Ridder, en beleende zijnen Neef Arent van Duivenvoorde met eenig Weiland. Graaf Floris de V verlijdde hem, in den Jaare 1282, met alle zijne leengoederen tot een onverfterflijk Leen; gelijk, daarentegen, Heer DIRK, zich, vier jaaren laa-

laater, verbondt, om den Graave met tien mannen, tegen die van Amstel, ten dienste te staan. Hij overleedt omtrent het Jaar 1309, zalaatende,

1. PHILIPS VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Govert van Wassenaar*, getrouwd met Vrouwe-Russende Storms.

3. *Willem van Wassenaar.*

4. *Arent van Wassenaar*, gezegd *van Damme*, die, bij N. N. verwekte,

a. *Philips van Wassenaar.*

b. *Willem van Wassenaar.*

c. *Klaas van Wassenaar.*

d. *Beatrix van Wassenaar.*

PHILIPS, HEER VAN WASSENAAR, Zoon van *Dirk van Wassenaar*, en van *Bertha van Kuik*, bekwam het Burggraafschap van Leiden, na den dood van zijnen Neeve Dirk van Kuik; in den Jaare 1339 wierdt hij daar mede beleend, volgens eenen Leenbrief, die nog voorhanden is. Driemaalen is hij getrouwd geweest: eerst, met zijne Nicht *Codeline van Benthem*, dogter van Jakuba van Wassenaar, boven genoemd; vervolgens, met Lijsbet van der Dussen, Jansdogter; eindelijk met Catharina Duik, dogter van Gijsen Duik, Ridder. Heer PHILIPS was Kamerheer van Graave Floris den V., en, bij ersmaaking, eigenaar van het Huis ter Horst, Wassenaar met deszelfs Landerijen en Tienden, als ook van Voorschooten en Voorburg, nevens de Tienden en Tollen van Voorschooten, gelijk ook van de Zeedrift. — Uit zijn eerste huwelijk was hij Vader van

1. *Heilwich van Wassenaar*, volgens zommigen gehuwd met Willem van Duvenvoorde, bastaart van Willem van Duvenvoorde, doch die haar nooit zou beslaapen hebben, om dat zij, verhaalt men, toen zij gereed stondt om met hem te bed te gaan, zich beklaagde, dat zij, eene wettige dogter zijnde, met eenen bastaart zou moeten te doen hebben: op welk zeggen de bruidegom haar alleen zou gelaaten hebben. Doch anderen houden dit voor een sprookje, verzekerende dat *Heilwich van Wassenaar* getrouwd geweest is met Willem van Duvenvoorde, Heere van Oosterhout en

Dongelen, wettigen Zoone van Willem van Duvenvoorde, uit den Tak van Polanen.

Bij zijne tweede Echtgenoote, wierdt Heer PHILIPS Vader van

2. DIRK VAN WASSENAAR, die volgt.

3. *Badelog van Wassenaar.*

4. *Elizabeth van Wassenaar*, getrouwd met Gijsbert Uiterleer.

5. *Hendrik van Wassenaar*, in den Jaare 1408, in een gevegt tegen de Luikenaars, gesneuveld.

DIRK VAN WASSENAAR, straks genoemd, was Heer van Voorschooten, Voorburg, Valkenburg en Katwijk, en, even als zijn Vader, Burggraaf van Leiden. Om een onbezonnen bedrijf wierdt hij van het Burggraafschap ontzet, doch vervolgens daar mede wederom begiftigd. Heer DIRK was de eerste, die zich *Baanderheer van Wassenaar* deedt noemen, en wordt, wegens zijne minzaamheid, vredelievendheid en deftigheid hoog geroemd. Wij zullen hier, in 't voorbijgaan, aanmerken, dat Heer DIRK, gelijk verscheiden anderen van zijn Geslagt, voor en na hem, behalven het Burggraafschap, ook het ampt van *Kreitwaarder* bezaten, bestaande in het opzigt over het *Kreit* of Kampveld, en het *bewaaren* of handhaaven, van de Wetten op de Kampgevegten in gebruik. Heer DIRK was, in den Jaare 1354, of 1361, getrouwd met *Machteit Oem*, Vrouwe van Barendrecht, dogter van Gillis Oem en van Maria van Amerongen, en overleedt, in den Jaare 1391, op het Huis *te Zand*, tusschen Katwijk en Rhijnsburg, nalaatende,

1. PHILIPS VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Willem van Wassenaar*, kinderloos gestorven.

3. *Catharina van Wassenaar*, gehuwd aan Dirk Saeijt, anders genaamd Uiterlede, of Roodendaal.

PHILIPS VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, zo even vermeld, was een der medepligtigen aan den moord van Jonkvrouwe Aleid van Poelgeest, in den nacht van den eenentwintigsten en tweeëntwintigsten September des Jaars 1390, op het Hof in 's Graavenhage, begaan. Hij verliet, om dit feit, voor eene wijle tijds, het Vaderland; doch schijnt zich, eer-

oerlang, met Hertog Albrecht, wiens Bijzit Jonkvrouwe Aleid was, wederom verzoend te hebben, vermids hij, in den Jaare 1399, het regt der Magistraatsbestellinge te Leiden naar gewoonte oeffende. In den twist tusschen Vrouw Jakoba en haaren Oom, Hertog Jan van Beijeren, de zijde der eerstgenoemde houdende, wierdt de Stad Leiden, hoewel, door hulp van den Utrechtschen Bisschop Frederik van Blankenheim, merkelijk versterkt, gewelddaadig ingenomen, en Heer PHILIPS van het Burggraafschap ontzet; behoudende alleenlijk den Burgt, de Mannen, de Zwanen, het Hopgeld, het Gruitgeld, de Vischerijen en de Wassenaarsche tollen. Tot deezen rump sloeg een ander, die hem nog dieper griefde. Zijn eigen Zoon Hendrik beroofde hem van zijne Heerlijkheid Wassenaar; terwijl Jakob, Heer van Abkoude en Gaasbeek, hem eerst in Schoonhoven eenigen tijd gevangen hieldt, en vervolgens te Wijk bij Duurstede voerde, alwaar hij verscheiden jaaren, in eene ruime gevangenis, bewaard wierdt, en ten laatste, in den Jaare 1428, zijne dagen eindigde. Zijn lijk wierdt, in het Klooster der Predikheeren, in de laatstgemelde Stad, begraaven. Heer PHILIPS hadt in huwelijk *Maria*, dogter van Jan van Egmond, en van Guiotte van Amstel, Vrouwe van Ysselstein. De volgende kinderen wierden uit deezen Echt geboorene:

1. HENDRIK VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Jan van Wassenaar*, Heer van Voorburg, in den Jaare 1436, in den strijd bij Alfen, Ridder geslagen, en den aanhang der Kabeljaauwschen toegedaan, in tegenstelling van zijnen Vader, die het met de Hoeksche hieldt. Bij eene Vrouwe uit den Huize van Egmond was hij Vader van

a. *Catharina van Wassenaar*, Nonne te Paddenpoel, bij Leiden; en

b. *Philips van Wassenaar*, Heere van Voorburg, Baljuw en Dijkgraave van Amstelland en Waterland, Rentmeester Generaal van Noordholland. Ter gelegenheid der Krooninge van Lodewijk den XI tot Koning van Frankrijk, in den Jaare 1460, bevondt hij zich te Rheims, en wierdt aldaar Ridder geslagen. In den Jaare 1482, ter gelegenheid eener gevaarlijke opschuddinge binnen Hoorn, wierdt hij

Overste of Bevelhebber dier Stad, en, op het nieuw gebouwde Kasteel, met eenige manschap in bezetting geleid. Twee jaaren laater hadt hij de hand in de bemagtiging van Amersfoort. Hij overleedt in den Jaare 1493. Tweemaalen is Heer PHILIPS getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was *Catharina van Rommerswaal*, uit Zeeland, dogter van Adriaan van Rommerswaal en Catharina van Herselles, en hij, bij haar, Vader, onder andere, van

Margrieta van Wassenaar, Nonne te Paddenpoel, bij Leiden, gestorven in den Jaare 1526.

De tweede Huisvrouw van Heere PHILIPS, was *Haze van Cats*, dogter van Laurens, Heere van Wolfaartsdijk, Cats, Catshoek, Duiveland, Katzant, enz. en van Elizabet van Heenvliet, Vrouwe van Kattendijk. Bij deeze verwekte hij

Jan van Wassenaar, Ambagtheer van Voorburg, getrouwd aan Gijsberta, jongste dogter van Arent van Strijen Gerritsz, Heere van Zevenbergen, Baljuw en Dijkgraave van Amstelland en Waterland, en van Maria van Vianen, Gijaberts dogter, Vrouwe van Noordeloos en Eemskerk. Door het kinderloos overlijden van *Jan van Wassenaar* keerde Voorburg te rug tot den Heer van Wassenaar.

3. *Dirk van Wassenaar*, Pastoor van de Hoofdkerk te Haarlem. Op den tienden April des Jaars 1416 wierdt hij Kanunnik van den Dom te *Utrecht*, in het zelfde jaar, Proost te Leiden, en, op den dertigsten Augustus des Jaars 1422, Proost van de Kerk van St. Jan, te Utrecht. Van Heere *Dirk* zijn nog veele brieven voorhanden, in welke hij zich noemt Proost en Aardsdeken van St. Jan te Utrecht, en Pastoor van de Parochiekerk te Haarlem. Zedert het Jaar 1454 voegde hij daar nevens den titel van Protonotaris van den Apostolischen Stoel. Hij overleedt in de maand Maart des Jaars 1465, en wierdt begraaven, in de St. Jans Kerk, te Utrecht, onder eene verhevene Tombe, voerende vier Kwartieren:

WASSENAAR.
OEM VAN BARENDRECHT.
EGMOND.
YSSELSTEIN.

HEN-

HENDRIK VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, boven genoemd, als de ontaarte Zoon van PHILIPS en van *Maria van Egmond*, voerde, als Opperbevelhebber, het bewind over de Noordhollanders en Waterlanders, in den Arkelschen Oorlog, in den aanvang der Vijftiende Eeuwe. In den Jaare 1420 holp hij Hertog Jan van Beijeren de Stad Leiden belegeren, daar zijn Vader zich binnen bevondt; welken hij voorts behandelde, zo als wij boven reeds hebben verhaald. Veele poogingen wendde hij zedert aan, om herstelt te worden in de regten van het Burggraafschap, die zijnen Vader ontnomen waren. Doch te vergeefs: waar over hij, in 't laatst van zijn leeven, veel weedom gevoelde. Heer HENDRIK was de stigter van het Huis van Wassenaar, in het Voorhout te 's Graavenhage. Hij overleedt aldaar, in den Jaare 1447, en wierdt in het Klooster der Predikheeren begraaven. Zijne Echtgenoote was *Catharina van der Aa*, dogter van Jan Janszoon van der Aa, Heere van Gruithuizen, in Vlaanderen, en van Agnes Espieres, Zuster van Lodewijk van der Gruithuizen, Prinse van Steenhuizen, Stadhouder van Holland. Zijne kinderen waren de volgende.

1. JAKOB VAN WASSENAAR, die volgt.

2. JAN VAN WASSENAAR, volgt insgelijks.

3. *Philips van Wassenaar*, Proost van Westfriesland, in den Jaare 1474 te Hoorn overleeden.

4. *Agnes van Wassenaar*, getrouwd met Willem, Heere van Stavele, in Vlaanderen, in den Jaare 1444 nalatende twee kinderen:

a. *Catharina van Stavele*, getrouwd met Jakob van Gijstelle, Heere van Dudsellen, die, in den Jaare 1487, in een Oploop te Brugge, zijn leeven verloor.

b. *Willem*, Heer van Stavele, getrouwd met Leonora van Portiers.

5. *Elizabet van Wassenaar*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen, en in den Jaare 1469 aldaar overleeden.

JAKOB VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden; bewoogen door zijns Vaders vermaaningen, hem op deszelfs sterfbedde voorgehouden, vervoegde zich, in 's Graavenhage, bij Hertog Philips van Burgundie, met groote vrijmoedigheid aandrin-

dringende op zijne herſtelling in het Burggraafſchap van Leiden, zijnen Grootvader ontnomen. Hij verkreeg zijnen wensch, hoewel onder drukkende voorwaarden en naauwe bepalingen. Hij overleedt, vier jaaren na zijnen Vader, in den Jaare 1451, en wierdt te Diest, in Brabant, in het Klooster der Minderbroederen, begraaven. Bij zijne Echtgenoote, zijnde eene dogter van Hendrik van Diest Arentszoon, Heere van Reviere, in Brabant, hadt hij geene kinderen verwekt.

JAN, BAANDERHEER VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, broeder van den naastvoorgaanden, als mede deszelfs erfgenaam, liet zich Heer *van* of ook wel *tot* Wasſenaar, Katwijk, Valkenburg en Voorſchoten noemen. In den Jaare 1454, verzelde hij, nevens andere Hollandſche Edelen, Hertog Philips op deszelfs togt tegen de Gentenaars. Hij was een ijverig voorſtander van den aanhang der Hoekſchen, en deedt veel afbreuks aan de Kabeljaauwſchen. Heer JAN overleedt in den Jaare 1496 of 1497, in *'s Graavenhage*, en wierdt aldaar in het Klooster der Predikheeren begraaven. Bij twee agtervolgende Vrouwen hadt hij elf kinderen verwekt. De eerſte was *Catharina van Craon*, dogter van Jakob van Craon, een Heer van groot vermogen uit Anjou in Frankrijk. Van den Jaare 1460 tot in den Jaare 1477 hadt hij met haar in den echt geleefd, en in dat tijdverloop bij haar verwekt:

1. *François van Wasſenaar.*
2. *Joost van Wasſenaar.*
3. *Jan van Wasſenaar.*
4. *Joost van Wasſenaar.*
5. *Clara van Wasſenaar.*
6. *Margriet van Wasſenaar*, allen jong geſtorven.
7. *Barbara van Wasſenaar*, in den Jaare 1478 gehuwd met Floris van Borſſele, Heere van Kortgene, baſtaardzoone van Vrank van Borſſele, Graave van Oostervant.
8. *Bonne*, of *Gezuwijne van Wasſenaar*, in den Jaare 1479, in den bloei haarer jaaren, overleeden, gehuwd zijnde aan Pontus van Lalain, Heere van Bignicourt, kleinzoon van Willem van Lalain, Stadhouder van Holland.

Wed-

Weduwenaar geworden zijnde, hertrouwde Heer JAN in den Jaare 1482, met *N. N. van Halewijn*, dogter van Joost van Halewijn, Heere van Piennes in Vlaanderen. Bij deeze verwekte hij

9. *Joost van Wassenaar*, te Mecheien, ongehuwd overleeden, in zijn achttiende jaar.

10. JAN VAN WASSENAAR, die volgt.

11. *Catharina van Wassenaar*, gehuwd aan Joost van Kruiningen, Heere van Kruiningen, Heenvliet, Hazerswoude, Steenkerke, enz. Zij overleedt in de maand November des Jaars 1538.

JAN VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, Ambagtsheer van Voorburg, Voorschooten, Valkenburg, Katwijk, Oegstgeest, Barendrecht, eigenaar van de Huizen te Zuik, te Zand en ter Horst, allen omtrent Leiden en de genoemde Dorpen gelegen; als mede Ridder van het Gulden Vlies, welke waardigheid, in den Jaare 1506, te Brussel, hem wierdt opgedraagen. In den Jaare 1507 verzelde hij zijnen Oom van Moeders zijde, Lodewijk van Halewijn, Heer van Piennes, Stadhouder des Konings van Frankrijk in Pikardije, op deszelfs Gezantschap na Venetie. Vervolgens diende hij onder Keizer Maximiliaan, in den Italiaanschen Oorlog, in welken hij, vooral in het beleg en de bemagtiging van Padua, ongemeene proeven van dapperheid vertoonde. Als een gemeen Soldaat de muuren der Stad beklommen hebbende, bekwam hij eene wonde aan zijn eene wang; die hem, met verlies van eenige tanden, deedt nederstorten, en hem, waarschijnlijk, het leeven zou gekost hebben, ten ware hij, aan zijne liemme, ware herkend geworden. Men nam hem op, en bragt hem in 't Leger, daar hij van den Keizer zelven wierdt bezogt. Naa zijne wederkomst in Holland, op de ernstige begeerte zijner Moeder, die hem teder beminde, tradt hij in 't huwelijk met *Josyne*, dogter van Graave Jan van Egmont, Stadhouder van Holland, en van Magdalena, Gravinne van Waardenburg. Toen de Gelderschen, in de maand December des Jaars 1512, zich in het Karthuizer Klooster, buiten Utrecht, hadden gelegerd, trok Heer JAN hun te gemoete, aan het hoofd van vierhonderd Knegten, om hen van daar te ver-

verjaagen. Doch hij hadt het ongeluk, op den eerſten Kerſdag, door hen gevangen genomen, en na Hattem gevoerd te worden, alwaar Hertog Karel van Gelder hem in een ijzeren Kooi deedt opſluiten. Naa zijne ſlaaking ſtondt hij Keizer Karel den V ten dienſte, in de bemagtiging van Friesland; doch vondt 'er tevens zijnen dood. In het beleg van de Stad Slooten bekwam hij eene wonde; aan welke hij, op den vierden December des Jaars 1523, te Leeuwarden overleedt in den ouderdom van veertig jaaren. Met groote ſtaatelijkheid wierdt hij, in 's Graavenhage, in het Klooster der Predikheeren, begraaven. De Ridderſchap en Edelen, de President en Raaden van het Hof van Holland, en veele andere Grooten, verzelden zijne Lijkſtaatſie. Keizer Karel de V, zijnen dood vernomen hebbende, erkende daar in het verlies van een kundigen en dapperen Veldoverſte. Behalven eenen natuurlijken Zoon, *Andries* genaamd, liet hij na,

1. MARIA VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Margareta van Waſſenaar*, in den Jaare 1534 getrouwd met Graave Jan van der Mark, Heere van Lumei in 't Land van Luik, Zoone van Jan van der Mark, Heere van Lumei. Uit deezen echt wierden gebooren

a. Graaf *Willem van der Mark*, Heer van Lumei, in 's Lands Geſchiedenisſen zeer vermaard, en wiens leevensloop wij, op een afzonderlijk Artikel in dit Woordenboek, gefchetst hebben.

b. Graaf *Philips van der Mark*; Domheer te Keulen en te Luik, en, naa zijns broeders dood, Heer van Lumei.

c. *George van der Mark*, ongehuwd overleeden.

d. *Magdalena van der Mark*, getrouwd met Philips van Beaufort, in Artois, Zoon van Philips, Heere van Beaufort, Ranſert, Rumer, enz. en van Johanna van Halewijn.

e. *Margriet van der Mark*, getrouwd met Karel van Gaven, Graave van Beaurieu, Heere van Treſin, Gouverneur van Aath.

f. *Joſyne van der Mark*, Abtdis te Hoorn, overleeden in den Jaare 1603.

3. *Andries*, bastaart van Wasfenaar, door Keizer Karel den V tot Ridder geslagen, ter belooninge van zijne dapperheid, bij meer dan éene gelegenheid, met naame in de Veldslagen van St. Quintijn en Grevelingen, gebleeken. *Andries van Wasfenaar* woonde in het Huis van Wasfenaar, in 's Graavenhage, was Baljuw van de Heerlijkheid Wasfenaar, en overleedt in den Jaare 1597, het tachtigste zijns ouderdoms. Bij zijne Echtgenoote, *Diana van Brakel*, eene dogter van den Burgemeester Eustaas van Brakel, hadt hij de volgende kinderen verwekt:

a. *Joris van Wasfenaar*, Baljuw van Wasfenaar.

b. *Kornelis van Wasfenaar.*

c. *Eustaas van Wasfenaar.*

d. *Margariet van Wasfenaar*, gehuwd aan François van Aijtela, te Antwerpen.

e. *Catharina van Wasfenaar*, getrouwd met Claudo Lonchier.

f. *Maria van Wasfenaar.*

MARIA, ERFVROUW VAN WASSENAAR, Burggraavin van Leiden, boven vermeld, als de dogter van JAN VAN WASSENAAR, tradt in 't huwelijk met JAKOB, Eersten Graaf van Ligne in Henegouwen, door gunst van Keizer Karel den V, Ridder van het Gulden Vlies. Zij stierf, in den Jaare 1544, en wierdt begraaven te Bailleu, in Henegouwen, nalaatende:

1. PHILIPS, *Graaf van Ligne*, die volgt.

2. *George van Ligne*, Graaf van Valkenburg, te Luik, in den Jaare 1579, gehuwd, doch kinderloos overleeden.

PHILIPS, Graaf van Ligne en Valkenburg, Baanderheer van Wasfenaar, in den Jaare 1559, te Gend, tot Ridder van het Gulden Vlies geslagen, was gehuwd met Margareta van Lalaing, Zuster van Antonij, Graave van Hoogstraten, wier moeder was eene Graavin van Rennenberg. Hij overleedt in den Jaare 1583 of 1584, nalaatende:

1. LAMORAAL, *Graaf van Ligne*, die volgt.

2. *Maria van Ligne*, getrouwd met Adriaan van Gavre, Graave van Beaurieu, Markgraave van Aiseaux.

3. *Anna van Ligne*, gehuwd met Maximiliaan van Oignies, Graave van Beaurepaire, Baron van Sombref.

LAMO-

LAMORAAL, Graaf van Ligne en Valkenburg, boven genoemd, Baanderheer van Wassenaar, Ambagtsheer van Valkenburg, Katwijk, Oestgeest, Voorburg, Voorschooten, Sassenheim en Oost-Barendrecht, Burggraaf van Leiden, Ridder van het Gulden Vlies, in den Jaare 1602, door den Keizer tot Vorst van Ligne en des Heiligen Roomschen Rijks verheven. Vermits hij aan de zijde des Konings van Spanje stondt, wierden alle zijne goederen, in Holland gelegen, aangeslagen, tot op het Beslind. Zedert verkogt hij Barendrecht, in den Jaare 1615, aan Arent Martenszoon, burger van Dordrecht, voor de somme van dertigduizend vijfhonderd guldens. Het Huis te Zuik, tusschen 's Hage en Leiden gelegen, verkogt hij aan den Heere van Obdam. Van de Huizinge van Wassenaar, in 's Graavenhage, wierdt, in den Jaare 1617, kooper, de Heer Kornelis van den Mijle, Ridder, voor vierëntwintigduizend guldens. Heer LAMORAAL hadt in huwelijk *Maria van Melun*, dogter van Hugo François van Melun, Prinse van Espenoij. Hij overleedt, op den negenden Mai des Jaars 1624, zijnde Vader geworden van de volgende kinderen:

1. FLORIS, *Vorst van Ligne*, in den Jaare 1608 getrouwd met Louise van Lotharingen, dogter van Henrik, Graave van Chadgnij, bij welke hij kinderen heeft nagelaten.

2. *Alexander van Ligne.*

3. *Jolanta van Ligne*, in den Jaare 1601 gehuwd aan Karel Alexander van Croij, Graave van Fontenolj.

4. *Anna van Ligne*, getrouwd, voor de eerste maal, met den Markgraave de St. Marten, in Burgundie, aan de gevolgen van eenen val met zijn paerd, overleeden; en vervolgens met Graave Christoffel van Ritbergen, Zoon van Eduard den II, Graave van Oostvriesland, en van Catharine, dogter van Gustavius den I, Koning van Zweeden.

5. *Ernestijne van Ligne*, in den Jaare 1618 te Brussel, getrouwd met Jan, Graave van Nassau-Siegen, Zoone van Jan, Graave van Nassau-Dillenburg, en van Magdalena, Graavinne van Walden.

6. *Lam-*

6. *Lambertyne van Ligne*, getrouwd, in den Jaare 1613, met Don François de Cardonne, Ambasſadeur des Konings van Spanje te Brusſel; welken zij ook kinderen gebaard heeft.

Nakoomelingen van ARENT VAN WASSENAAR, jonger Zoone van *Dirk van Wasſenaar* en van *Berthel van Teilingen*, die den naam van GROENEVELD hebben aangenomen.

ARENT VAN WASSENAAR, Ridder, jonger Zoon van *Dirk van Wasſenaar* en van Berthel van Teilingen, in den Jaare 1228 verlijd met eene Hofſtede en vijfëntwintig Morgens Lands, omtrent het Wout, bij Delft gelegen, Groeneveld genaamd, waar van hij, zedert, den naam gevoerd heeft. Hij overleedt, in den Jaare 1261, zijnde gehuwd geweest met N. N. en bij dezelve Vader geworden van

1. DIRK VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Jakob van Groeneveld*; in den Jaare 1272, in den Oorlog tegen de Friezen, geſneuveld.

DIRK VAN GROENEVELD, Ridder, geſtorven in den Jaare 1280, en Vader van

ARENT VAN GROENEVELD, Ridder, Vader van vier Zoonen:

1. ELIAS VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Bartolomeus van Groeneveld*, Ridder, in den Jaare 1851, in den Scheepſtrijd op de Maaze, tuſſchen Keizerin Margareta en haaren Zoon, Hertog Willem, geſneuveld, en te Loosduinen begraaven.

3. *Wolphard van Groeneveld*; in het zelfde gevegt omgekoomen, en nevens zijnen broeder begraaven.

4. *Philips van Groeneveld*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, en Proost van Elst, overleeden in den Jaare 1370.

ELIAS VAN GROENEVELD, Heer van Groeneveld overleedt in den Jaare 1356, nalatende

1. JAN VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Aleid van Groeneveld*, Nonne te Loosduinen.

JAN VAN GROENEVELD, Ridder, woonde te Delft, alwaar hij, op den elfden Augustus des Jaars 1383, den eerſten ſteen leide aan het Kruiswerk van de tweede Parochiekerk. In het volgende jaar was hij Schout dier Stad. Hij overleedt

in den Jaare 1408, en wierdt te Loosduinen begraaven; zijnde gehuwd geweest met Elizabet van Putten, dogter van der Heere van Putten, bij welke hij verwekte:

1. JAN VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Berta van Groeneveld*, getrouwd met N. N. van Heenvliet.

JAN VAN GROENEVELD, in den Jaare 1409 met de Heerlijkheid Groeneveld verlijd, doch waar van het Slot, in den Jaare 1420, verbrand wierdt, om reden dat hij het met Vrouwe Jakoba tegen Hertog Jan van Beijeren hielde. Hij is tweemaal getrouwd geweest: eerst met Barte van Pol, Simonsdogter; vervolgens met N. N. van Heenvliet, dogter van Zweder van Heenvliet. Bij zijnen dood, voorgevallen in den Jaare 1469, liet hij twee Zoonen na:

1. GELMER VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Berent van Groeneveld*, die ter eerste Vrouwe hadt N. N. van Zuijlen van Nijveld, natuurlijke dogter van Jan van Zuijlen van Nijveld, en in een tweede huwelijk trad met Frederike de Voogt van Rijnevelt, dogter van Frederik, en van Machtelt van Amerongen; uit hoofde van welk huwelijk hij met het Huis te Bijkenburg beleend wierdt.

GELMER VAN GROENEVELD, in een Handvest van den Jaare 1486, genoemd *neef van Jan*, Heere van Wassenaar, trouwde eerst met Arnoldina Preets, en vervolgens met N. N. van Hodenpijl. Zijne kinderen waren

1. GELMER VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Antonia van Groeneveld*, getrouwd met Jan van der Gragt, in Vlaanderen, Raad van het Vrije te Brugge, en bij haare Moeder van

a. *Arnoldina van der Gragt*, en

b. *Lijsbet van der Gragt*.

3. *Arnoldina van Groeneveld*, getrouwd met Gerrit van Poelgeest, kinderloos gestorven.

GELMER VAN GROENEVELD, een dapper Krijgsman, was in den Jaare 1527, tegenwoordig in het beleg van Pavie, en daarvelde, vier jaaren daar naa, in dienst der Venetianen, hebbende hij den ouderdom van negen dertig jaaren bereikt. Zijne Hofstede Groeneveld verkogt hij aan Mr. Jan van Utrecht,

Utrecht, vermoedelijk den Vader van Maria van Utrecht, echtgenoote van 's Lands Advokaat Johan van Oldenbarnevelt. Zijne huisvrouw is geweest *Maria van Ysselstein*, dogter van Arent van Ysselstein en van Barbara van Borsselen, uit welke hem geboren wierdt . . . . .

ARENT VAN GROENEVELD, door Keizer Karel den V, in den Jaare 1531, Ridder geslagen, was Hofmeester van Joris van Egmond, Bisschop van Utrecht en Baljuw van St. Amand, waar van de Bisschop Abt was. In den Jaare 1538 tradt hij, op het Kasteel van Bailleul, toebehoorende aan den Graave van Ligne, in 't huwelijk met *Louise van Maulde*, Vrouwe van Neufville. Zedert begaf hij zich, thoner woon, na Utrecht, alwaar hij, in den Jaare 1585, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren, zijne dagen eindigde, en in de Kerk van St. Servaas begraaven wierdt, nalatende de volgende kinderen:

1. *Magdalena van Groeneveld*, Kloosterzuster ten Daal, bij Utrecht, gestorven in den Jaare 1588.

2. *Arent van Groeneveld*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, doch zints hij de Kanunnikdij, ten behoeve van zijnen broeder Jan, had afgestaan, door Don Jan van Oostenrijk, tot Ridder geslagen; vervolgens Baljuw van St. Amand, bij Doornik, in zijns Vaders plaats, daar na Kolonel, en Gouverneur van Sluis in den Jaare 1586, en van Nijmegen in den Jaare 1596. In den Jaare 1603 den dienst verlatende, bewaan hij metter woon te Dordrecht, alwaar hij, op den achtëntwintigsten Augustus des Jaars 1616, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren, zijne dagen eindigde. Hij was gehuwd met Vrouwe Jenne van Baudouin, Vrouwe van Arondaux. Doch alzo hij bij haar geene kinderen verwekte, was hij het laatste Manspr van deezen tak des Geslagts van Wassenaar.

3. *Anna van Groeneveld*, Nonne in de Beverwijk.

4. *Egientine van Groeneveld*, Kloosterjuffer in S. Servaas te Utrecht.

5. *Jenne van Groeneveld*, gehuwd aan Jan van Basem, uit het Sticht van Munster, kinderloos gestorven.

6. *Joris van Groeneveld*, gebooren te Dordrecht, op den tweeden Kersdag des Jaars 1550; het Kanunnikſchap, door zijnen broeder *Arent* op hem overgedraagen, insgelijks hebbende afgeſtaan, begaf hij zich in den krijg, wierdt Kapitein, en ſtorf, ongehuwd, in den Jaare 1580.

7. *Floris van Groeneveld*, Ritmeester, om eenig geſchil over het deelen van eenen Krijgsbuit, door zijnen Kornet, in den Jaare 1588, doorſteken. Hij was insgelijks ongehuwd.

8. *Maria van Groeneveld*, in den Jaare 1591, getrouwd met Karel de Herangieres, Edelman van Kamerijk, en Gouverneur van Breda, na dat hij, alvoorens, door middel van den bekenden list van het Turfſchip, die Stad bij verraſing hadt ingenomen. Zij overleedt in 's Graavenhage, in den Jaare 1610, nalaatende eenen Zoon,

Maurits de Heraugieres.

Afſtammelingen van PHILIPS VAN WASSENAAR, jonger Zoone van *Philips van Waſſenaar* en van *Agnes Perſyn van Waterland*, die den naam van DUVENVOORDE hebben aangenomen.

PHILIPS VAN WASSENAAR, hadt voor zijn erfdeel de landen, bij den naam van Duvenvoorde en Polanen bekend, met welke hij, door zijnen broeder Dirk van Waſſenaar, in den Jaare 1226, beleend wierdt. Bij N. N. dogter van den Heere van Strijen, verwekte hij,

1. ARENT VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. JAN VAN DUVENVOORDE, Stamvader van die van *Polanen*, zal insgelijks volgen.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, door zijnen neef Dirk van Waſſenaar, in den Jaare 1258, met zijne goederen verlijd, en den jaaren laater met eenige Weilanden, was gehuwd met N. van Craijenhorst, en bij haar Vader van

1. FLORIS VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Wolther van Duvenvoorde*, getrouwd met N. N. van Heemſtede, kinderloos geſtorven.

1. Jan

3. *Jan van Duvenvoorde*, gehuwd met N. N. en Vader van

Dirk van Duvenvoorde, die naliet

Arent van Duvenvoorde, die Vader was van

Hendrik van Duvenvoorde, die een Zoon hadt

Arent van Duvenvoorde, Vader van

Jan van Duvenvoorde, en deeze van

Klaas van Duvenvoorde.

4. *N. N. van Duvenvoorde.*

5. *Agnes van Duvenvoorde*, gehuwd aan Gerrit van Raaphorst, Ridder, Baljuw van Kennemerland, in den Jaare 1309, geſtorven in den Jaare 1335, kinderen nalaatende, die tot den Stam van Raaphorst behooren.

FLORIS, HEER VAN DUVENVOORDE, gehuwd aan N. N. van der Woude, verwekte bij dezelve

1. ARENT VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Machtelt van Duvenvoorde*, Abtdiſſe te Rhijnsburg.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, in den Uiterſten Wil van Philips van Waſſenaar, in den Jaare 1348 vermeld, tradt in de echt met N. N. van Arkel, en verwekte bij haar eenen Zoon

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, gehuwd met *Sophia Bugge*, oudſte dogter van Jan Bugge, eenen der Edelen en Welgeboorene Mannen van Delfland, en Hoogheemraad van Rhijnland. Hij hadt bij haar twee Zoonen:

1. ARENT VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Dirk van Duvenvoorde*, Schildknaap, getrouwd met Diewer Ruigrok, dogter van Willem Ruigrok, Heere van Weede, en Vader van

a. *Arent van Duvenvoorde*, Ridder, gehuwd met Maria de Vries, van Alkmaar, en bij haar Vader van

(1) *Maria van Duvenvoorde*, getrouwd met Dirk van Haaften, Heere van Gameren, Amptman van Bommel.

(2) *Jan van Duvenvoorde*, getrouwd met Jenne van Kerkwerve.

(3) *Dirk van Duvenvoorde*, gehuwd met Barta van Roon, bij welke hij verwekte

(a) *Dirk van Duvenvoorde*, Baljuw van Voorne, getrouwd met Agnes van Seraats, dogter van Lodewijk, Baljuw van 's Graavenhage.

(b) *Margareta van Duvenvoorde*, getrouwd met Alexander Witfart.

(c) *Anna van Duvenvoorde*, eerst getrouwd met Jan Cuningham, Kolonel, vervolgens met N. N. Crel, Schotsch' Kapitein, en eindelijk met Willem Martini, Raad in den Hove van Brabant.

5. *Kornelis van Duvenvoorde*, getrouwd met Margareta van Lisbroek, en bij haar Vader van

(1) *Philips van Duvenvoorde.*

(2) *Dirk van Duvenvoorde.*

(3) *Joost van Duvenvoorde*, alle drie kinderloos overleeden.

(4) *Cunera van Duvenvoorde*, getrouwd met Willem Brandelijn.

(5) *Korhelis van Duvenvoorde*, getrouwd met Aleid van Stolk, bij welke hij verwekte,

Gijsbert van Duvenvoorde, welke drie Zoonen naliet,

* *Korhelis van Duvenvoorde.*

** *Willem van Duvenvoorde.*

*** *Pieter van Duvenvoorde.*

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, hadt, met zijne neeven Philips en Dirk van Wassenaar, deel gehad an den moord van Jonkvrouwe Aleid van Poelgeest, en moest daarom, eenigen tijd, als balling buiten 's Lands zwerven. In huwelijk met Elburg van Kralingen hadt hij verwekt:

1. *Arent van Duvenvoorde*, kinderloos gestorven, vóór zijnen Vader.

2 JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.

3. *Badetog van Duvenvoorde*, getrouwd aan Floreis van den Boukhorst, en bij hem Moeder van

Willem van den Boukhorst, den Ouden, die eenen Zoon naliet van den zelfden naam.

JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, gehuwd met *Maria van Vianen*, volgens zommigen eene dogter van Jan van

Via-

Vianen, Heere van Rijswijk, doch, volgens anderen, van Jan van Vianen, van Beverweert, Heere van Odijk. Acht kinderen wierden uit deezen echt gebooren:

1. ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.
2. *Jan van Duvenvoorde*, Heer van Sterrenburg.
3. *Ogier van Duvenvoorde*, gehuwd met N. N. van Baaxen, en bij haar Vader van
   Jan van Duvenvoorde, die eenen Zoon hadt,
   Kornelis van Duvenvoorde.
4. *Arend van Duvenvoorde*, in den Jaare 1467 te Rhijnsburg doot geslagen.
5. *Dirk van Duvenvoorde.*
6. *Elburg van Duvenvoorde*, Kloosterjuffer in Paddenpoel, bij Leiden.
7. *Jan van Duvenvoorde*, getrouwd met Klara van Haaften, bij welke hij eene dogter hadt,
   Maria van Duvenvoorde, gehuwd aan Adriaan van Marenesse.

Behalven deeze kinderen, hadt hij nog een natuurlijken Zoon

Arent van Duvenvoorde, Schout van Voorburg.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, de Stamvader van alle de Edelen, die nog tegenwoordig den naam van WASSENAAR voeren, hadt in huwelijk MARGARETA VAN YSSELSTEIN, dogter van Gijsbert van Ysselstein, Heere van den Bosch, en van Adriana van Zwieten, die hem de Heerlijkheid van den Bosch in huwelijk bragt. Zeven kinderen wierden in deezen echt geteeld:

1. JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.
2. *Maria van Duvenvoorde*, gehuwd aan Jakob Oem van Wijngaarden, Ridder, Heere van Wijngaarden en Ruigbroek, Ambagtsheere in Grijsoort, Oude en Nieuwe Tonge, Baljuw van Zuidholland, en Schout van Dordrecht, en bij haar Vader van verscheiden kinderen.
3. *Antonette van Duvenvoorde*, Kloosterjuffer te Paddenpoel.
4. *Wilhelmine van Duvenvoorde*, Klarisse te Hoogstraten.

5. *Arnoldine van Duvenvoorde*, gehuwd aan Mr. Floris Oem van Wijngaarden, den vermaarden Penſionaris van Dordrecht, in den Jaare 1518, en vervolgens Raad in den Hove van Holland, die bij haar verſcheiden kinderen heeft nagelaaten.

6. GYSBERT VAN DUVENVOORDE, *Heer van Obdam*, die naderhand, agter zijns broeders naazaaten, zal vermeld worden.

7. JAN VAN DUVENVOORDE, Ridder, Heer van Woude en Warmond, insgelijks hier na te vermelden.

JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, Heer van Noordwijkerhout, hadt in huwelijk *Elizabeth van Renesſe*, dogter van Frederik van Renesſe, Heere van Ewerdingen, en van Theodorika van Maalſtede van Ellewoutsdijk. Uit deezen echt wierden de volgende kinderen gebooren:

1. *Arent van Duvenvoorde*, Heer van Noordwijkerhout, Hoveling van Keizer Karel den V, getrouwd met Joanna van Lokhorst, kinderloos geſtorven.

2. JAN VAN DUVENVOORDE, die volgt.

3. *Adriaan van Duvenvoorde*, een Geeſtlijke, en in den Jaare 1560 Deken der Kollegiaale Kerke te Dordrecht. Hij ſtorf in den Jaare 1573, of 1575, nalaatende eenige baſtaartskinderen, onder andere den vermaarden

Arent van Duvenvoorde, Gouverneur van Geertruidenberg en Schenkenſchans, in het beleg van Oostende, in den Jaare 1602 overleeden, en te Delft in de Oude Kerk begraaven, alwaar men, op een blaauwe Zark, een zeer vereerend Graffchrift vindt uitgehouwen.

4. *Fredrik van Duvenvoorde*, in den Jaare 1562, getrouwd, doch zonder kinderen, te Hoogſtraten, overleeden.

5. *Theodora van Duvenvoorde*, getrouwd aan Jakob Zuijlen van Nijveit, Heere van Hoevelaken en Gereſtein.

JAN VAN DUVENVOORDE, Ridder, getrouwd met *Hadewy van Renesſe*, en bij haar Vader van

1. ARENT VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Jan van Duvenvoorde*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, Scholaster en Domdeken, en geëligeerde tot Raad in het eerſte Lid der Staaten des Lands van Utrecht. Hij overleede in

den

den Jaare 1600, in den ouderdom van zeventig jaaren, en wierdt in de Domkerk begraaven, alwaar men eertijds zijn Wapen met de volgende acht Kwartieren zag hangen;

DUVENVOORDE.	RENESSE.
RENESSE.	TROIS VAN KUINRE.
YSSELSTEIN.	KUYLENBURG.
MAALSTEDE.	YSSELSTEIN.

3. *Dirk van Duvenvoorde*, Kanunnik te Breda.

4. *Margareta van Duvenvoorde*, getrouwd met Koenraad van Daarle, en Moeder van

a. *Herman van Daarle*, Domdeken.

b. *Jan van Daarle*, Kanunnik te Utrecht.

c. *Anna van Daarle*, getrouwd aan Willem Borre van Amerongen, Heere van Zandenburg.

5. *Johanna van Duvenvoorde*, getrouwd met Herman van Westerholt, welken zij baarde,

a. *Koenraad van Westerholt*, gehuwd aan Anna van Leefdaal, dogter van Rogier van Leefdaal, Heere van Waalwijk, Babilonienbroek, enz.

b. *Margareta van Westerholt*, gehuwd aan eenen broeder van haar Zusters Echtgenoot.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, boven vermeld, Heer, daarenboven, van Noordwijkerhout, 't Woud en Sterrenburg, was een der Onderteekenaaren van het vermaarde Verbond en Smeekschrift der Edelen, en vondt zich, uit dien hoofde, genoodzaakt, ter lijfsbehoudenisse, het Vaderland te verlaaten. In het Vonnis des Hertogs van Alva, door wien hij gebannen was, worden hem verscheiden misdaaden ten laste geleid, alle uitwijzende, dat Heer ARENT een voorstander van 's Lands Vrijheid, en vooral ook de gezuiverde begrippen aangaande den Godsdienst was toegedaan. Volgens eene geschreeven aanteekening, onder het Geslagt der Wassenaaren berustende, hielp hij, *als Collonel der Watergeusen*, in den Jaare 1572, de Stad Brielle bemagtigen. Zedert stelde

hij zijne poogingen te weer, om ook andere Steden om te zetten: waarom hem ook de gewigtige post van Krijgs-Kommisaris wierdt toevertrouwd. Naderhand bedt hij zitting in de Ridderschap van Holland, en leende de hand tot het ontwerpen en volvoeren van zaaken van de hoogste aangelegenheid. Zijn geboortejaar wordt gesteld op het Jaar 1528, en dat zijns overlijdens op het Jaar 1600. In zijn huwelijk met *Theodora van Scherpenzeel*, dogter van Willem van Scherpenzeel, Drossaard van de Veluwe, verwekte hij de volgende kinderen:

1. JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Theodora van Duvenvoorde*, getrouwd met Albert van Scaghen, Heere van Burghorn, welken zij kinderen heeft gebaard.

JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, Voorschooten, Veur en Sterrenburg, Eerste Gecommitteerde in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en West-friesland, Groot-Zegenbewaarder van Holland, Stadhouder van de Grafelijkheid Leenen, Lid van de Ridderschap, en eindelijk Luitenant Houtvester van Holland. Vermits de oudste Tak van het Geslagt van Wassenaar, al zints lang, was uitgestorven, heeft hij, als hoofd van dezelver Stam, in den Jaare 1590, den naam en het Wapen van dien Stam aangenomen. Hij overleedt in den Jaare 1645, en ligt te Voorschooten begraaven. Heer JAN is tweemaalen getrouwd geweest, en heeft in beide huwelijken kinderen verwekt. Bij zijne eerste Echtgenoote, zijnde geweest *Maria van Voorst*, dogter van Frederik van Voorst, Richter en Waltgraaf van Nijmegen, overleeden in den Jaare 1610, was hij Vader van

1. ARENT VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Theodora van Wassenaar van Duvenvoorde*, eerst gehuwd met Gerrit Randenrode van der Aa, en vervolgens met Gerrit van Arkhem.

3. *Machteld van Wassenaar van Duvenvoorde*, voor de eerste maal getrouwd met Pieter van Hinojosa, Ruwaart van de Lande van Putten, en naderhand met Pieter Ermt van Abkoude van Meerten, Maarschalk van Eemland, in het Sticht van Utrecht. Zij storf in den Jaare 1654.

Zijne

Zijne tweede Echtgenoote was *Klara van Hinojosa*, dogter van Pieter van Hinojosa, Heere van Wena, Presidént in het Hof van Holland, en van Elizabet van Almonde. De volgende kinderen wierden uit dien echt gebooren:

4. *Willem van Wassenaar van Duvenvoorde*, ongehuwd gestorven.

5. PIETER VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, Heer van Sterrenburg, volgt zijnen half broeder AREND.

6. *Maria van Wassenaar van Duvenvoorde*, jong gestorven.

7. *Elizabeth van Wassenaar van Duvenvoorde*, getrouwd met Cafyn van Bemmel.

8. *Petronella van Wassenaar van Duvenvoorde*, getrouwd met Adriaan van der Mijle, Heer van der Mijle, Bacouw, Dubbeldam, Alblas, Bleskinsgraef, St. Antonispolder, Kolonel in dienst van den Staat, en Gouverneur van de Willemstad. Zie Deel XXIII, bl. 128 van ons *Woordenboek*.

AREND, BARON VAN WASSENAAR DUVENVOORDE, Heer van Duvenvoorde, Voorschooten, Veur en Rosanden, hadr, van den elfden December des Jaars 1647 tot den elfden Julij des Jaars 1674, zitting in de Ridderschap, en, van wegen dezelve, als Eerste Raad, in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden; was voorts Stadhouder van de Graflijkheids Leenen, Luitenant Houtvester van Holland, en Hoogheemraad van Rhijnland. In den Jaare 1646, trad hij in 't huwelijk met *Anna Margareta van Scherpenzeel*, en verwekte bij haar drie kinderen

1. JAKOB, BARON VAN WASSENAAR DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Frederik Willem*, *Baron van Wassenaar Duvenvoorde*, Heer van Rosanden, was Baljuw van Hulst en Hulster Ambagt, trouwde met Maria van Leijden van Leeuwen, doch storf zonder kinderen.

3. *Geertruid Anna*, *Baronnesse van Wassenaar Duvenvoorde*, gehuwd aan Willem, Baron van Lier, Heere van beide de Katwijken, Oosterwijk en 't Zand, wiens Moeder was Maria van Reijgersberg, Vrouwe van de beide Katwijken.

JA-

JACOB, BARON VAN WASSENAAR DUIVENVOORDE, Heer van Duivenvoorde, Voorschooten, Veur, enz. gebooren in den Jaare 1649, was Eerste Raad in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden, van wegen de Ridderschap van Holland, Baljuw en Dijkgraaf van Rhijnland, trad in 't huwelijk met *Jacoba, Baroneſſe van Lier*, en overleedt in den Jaare 1707, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. *Arent, Baron van Waſſenaar van Duivenvoorde*, Heer van Duivenvoorde, Voorschooten, Veur en Hansio, gebooren in den Jaare 1669, beschreeven in de Ridderschap van Holland, en van wegen dezelve Presidént van de Rekenkamer van de Graaflijkheids Domeinen; voorts Hoogheemraad van Schieland, Ruwaart en Baljuw van den Lande van Putten, Drossaart van de Stad en Baronnije van Breda, Baljuw van Hulst en Hulster-Ambagt, en, eindelijk, in den Jaare 1714, van wegen Hun Hoog Mogende, Buitengewoon Afgezant aan het Hof van Groot-Britannie. Door een onverwagt toeval overleedt hij zeer schielijk in 's Graavenhage, op den vijfdenden December des Jaars 1721, en wierdt te Voorschooten begraven. Zijne Echtgenoote was *Anna Margareta van Bentinck*, dogter van Hans Willem van Bentinck, Graave van Portland. De volgende kinderen wierden uit deezen echt gebooren:

a. *Anna Eleonora*, jong gestorven.

b. *Jakob Jan Brielanus*, ongehuwd gestorven.

c. *Anna Sophia, Baroneſſe van Waſſenaar*, Vrouwe van Duivenvoorde, Voorschooten, Veur, enz. gehuwd aan FREDERIK HENDRIK, Baron van Wassenaar, Zoone van Willem, Baron van Wassenaar, haaren vollen neeve, die volgt.

d. *Jacoba Maria.*

e. *Willem Arent Bredanus*, jong gestorven.

f. *Louiſe Iſabelle Hermelina.*

g. *Jacob Willem*, in zijne kindsheid overleeden.

2. WILLEM, BARON VAN WASSENAAR VAN DUIVENVOORDE, die volgt.

3. *Jan Gerrit, Baron van Waſſenaar van Duivenvoorde*, Heer van Roozenburg, Luitenant-Admiraal van het Edel Mo-

Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amſterdam, Hoogheemraad van Rhijnland, gebooren in den Jaare 1672, was gehuwd met Maria Jacoba, Baronneſſe van Lier, dogter van Willem Baron van Lier van Katwijk, en van Geertruid Anna, Baronneſſe van Waſſenaar van Duvenvoorde. Hij ſtorf zeer onverwagt, op den negenëntwintigſten October des Jaars 1723, nalaatende eenen Zoon,

Jakob Jan, vroeg geſtorven.

4. *Jakob Emmery, Baron van Waſſenaar van Duvenvoorde*, Heer van Zuid-Waddinksveen, gebooren in den Jaare 1674, was Raad en Burgemeester der Stad Leiden, beſchreeven in de Ridderſchap van Holland, en Bewindhebber van de Oostindiſche Maatſchappij ter Kamer Delft. Hij overleedt in de maand November des Jaars 1724, zijnde gehuwd geweest met *Anna Kornelia Martina van Baarlen*, bij welke hij hadt verwekt,

a. *Jakob Arent, Baron van Waſſenaar van Duvenvoorde*, gebooren den zeveneëntwintigſten Februarij des Jaars 1721.

b. *Willem Henrik*, gebooren in 1722.

c. *Jacoba Maria*, getrouwd met Jacob Arent, Baron van Perponchez Sedeniski, Heere van Ellewoutsdijk, in den Jaare 1733 aangeſteld tot Raadsheer in den Souvereinen Raad en Leenhove van Braband en de Landen van Overmaze.

d. *Anna Henriette.*

e. *Wilhelmina Johanna.*

f. *Elizabeth Françoiſe.*

g. *Maria Hermelina.*

h. *Arnoldina Emelia.*

5. *Karel Lodewijk, Baron van Waſſenaar van Duvenvoorde*, gebooren in den Jaare 1685, Heer van Doeveren, Overſte van het Regiment Walſche Dragonders, vervolgens Kommandant van 's Hertogenbosch, daar naa Kommandeur van Yperen, naaderhand Brigadier van de Ruiterij, en eindelijk beſchreeven in de Ridderſchap van Holland. Hij trouwde met *Maria de Vilattes*, en verwekte bij dezelve,

a. *Jakob Lodewijk, Baron van Waſſenaar van Duvenvoorde.*

b. Ja-

b. *Jacoba Alexandrina Hermelina.*
c. *Johanna.*
d. *Wilhelmina Margareta.*

6. *Pieter, Baron van Wasſenaar van Duivenvoorde*, in zijne kindsheid geſtorven.

7. *Anna Maria.*
8. *Maria Petronella.*
9. *Louize Emilia.*

WILLEM, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, boven vermeld, gebooren in den Jaare 1670, was Generaal Majoor in dienst van de Algemeene Staaten der Vereénigde Nederlanden, Luitenant-Kolonel van de Hollandſche Guardes te voet, Gouverneur van Bergen op den Zoom en onderhoorige Forten, Coadjutor en Huiskommandeur van de Duitſche Orde ter balije van Utrecht, Kommandeur van Dieren, beſchreeven in de Ridderſchap van Overijſſel. Hij hadt ter vrouwe *Hermelina Petronella*, Baronneſſe Schaep van den Dam, Vrouwe van den Dam en Maaſtede, Ambagtsvrouw van Kapelle, Bieſelingen, Schoore, Vlaeken en Eversdijk. De volgende kinderen wierden uit dit huwelijk geboóren:

1. *Jacob Herman, Baron van Wasſenaar van Duivenvoorde*, Heer van den Dam, gebooren in den Jaare 1700, Kapitein in het Regiment van den Generaal Majoor Villegas, en in den Jaare 1724 ongehuwd overleeden.

2. FREDERIK HENRIK, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, die volgt.

3. *Aſſuerus Arent*, gebooren in den Jaare 1702, na alvoorens, aan 't Hoogeſchool te Utrecht, den trap van het Meeſterſchap in de Regten te hebben beklommen, Vaandrig onder de Hollandſche Guardes te voet, en in den Jaare 1729, ongehuwd overleeden.

4. *Willem, Baron van Wasſenaar van Duivenvoorde*, gebooren in 1712.

5. *Joost Gerrit*, gebooren in 1716.

FREDERIK HENRIK, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, gebooren in den Jaare 1702, even als zijn jonger broeder Aſſuerus Arent, te Utrecht bevorderd, wierdt vol-

volgens Raadheer in 't Hof van Holland, en verwekte bij zijne Echtgenoote, *Anna Sophia*, Baronnes van Wassenaar van Duivenvoorde, zijne volle nicht, eene Erfdogter.

Naakomelingen van PIETER, BARON VAN WASSENAAR VAN DUIVENVOORDE, Heere van Sterrenburg.

PIETER, BARON VAN WASSENAAR STERRENBURG, Heer van Sterrenburg, was Kolonel van het Regiment Hollandsche Guardes, Gouverneur van de Willemstad, Kommandeur van de Duitsche Orde in de balije van Utrecht, en Hoogheemraad van Rhijnland. Hij overleedt in den Jaare 1668. Zijne eerste Echtgenoote *Anna van Cats*, dogter van Theophilus van Cats, Heere van Heilo, Coelhier en Oestdom, en van Deliana van Brederode van Wezenburg, hadt hem, behalven verscheiden kinderen, allen vroeg gestorven, Vader gemaakt van

WILLEM, BARON VAN WASSENAAR STERRENBURG, die volgt.

Zijn tweede Echtgenoote, *Anna van Aerssen*, dogter van Johan van Aerssen, Heere van Boncio, Drossaart der Baronnije van Breda, baarde hem:

1. *Jan*,
2. *Jakob*, en
3. *Pieter*, *Baronnen van Wassenaar Sterrenburg*, allen jong gestorven.
4. *Klara Anna*, *Baronnetje van Wassenaar Sterrenburg*.
5. *Elizabeth*, getrouwd met Maurits de la Tour d'Auvergue.

WILLEM, BARON VAN WASSENAAR STERRENBURG, hadt zitting in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden, van wegen de Ridderschap van Holland, van welke hij President was; was Kurator van 's Lands Hoogeschool te Leiden, Hoogheemraad van Rhijnland, Groot Zegelbewaarder en Stadhouder van de Leenen van Holland. Daarenboven hadt hij, van wegen de Algemeene Staaten, een Gezantschap bekleed aan het Hof van Frankrijk, alwaar hij, in den Jaare 1682, bij den Koning, zijne

zijne klagten inbragt over de aanslagen, tegen het Primaat van Oranje, 't welk, van wegen het gemelde Hof, met verbeurdverklaaring wierdt gedreigd. Hij hadt in huwelijk *Josina van der Does*, dogter van Steven van der Does, Heere van de beide Noordwijken, Generaal van de Artillerie der Verénigde Nederlanden, en van Anna van der Kerkhoven. Heer WILLEM overleedt, in de maand Augustus des Jaars 1723, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren; hebbende verwekt de volgende kinderen:

1. *Pieter, Baron van Wasſenaar Sterrenburg*, Kapitein van een Regiment Guardes, ongehuwd overleeden.

2. *Steven*, jong geſtorven.

3. *Johan Theophilus, Baron van Wasſenaar Sterrenburg*, Heer van Ruijven, Hoogheemraad van Delfland, in den Jaare 1711 ongehuwd overleeden.

4. WILLEM LODEWYK, *Baron van Wasſenaar Sterrenburg*, die volgt.

5. *Joſina*, jong geſtorven.

WILLEM LODEWYK, *Baron van Wasſenaar Sterrenburg*, Heer van Ruijven, Maasſluis, Maasland, enz. hadt, van wegen de Ridderſchap, zitting in het Edel Mogende Kollegie der Admiraliteit op de Maaze; was, voorts, Baljuw en Schout van 's Graavenhage, en Hoogheemraad van Delfland. Hij overleedt in de maand Januarij des Jaars 1720, in het vierënveertigſte jaar zijns ouderdoms. Hij was gehuwd aan *Maria Kornelia van Aerſſen van Hoogerheijde*, dogter van Mr. Kornelis van Aerſſen, Heere van Hoogerheijde, Oſſendregt, Meteren, Voshol en de Triangel, Ontvanger Generaal van Holland en Weſtfriesland, en van Maria Pauw. De volgende kinderen waren uit deezen echt gebooren:

1. *Joſina Maria, Baronneſſe van Wasſenaar Sterrenburg*.

2. *Pieter, Baron van Wasſenaar Sterrenburg*, Heer van Sterrenburg, Hoogheemraad van Rhijnland.

3. *Willem*.

4. *Iſabella*.

5. *Anna*.

6. *Kornelis*.

7. *Jan*

7. *Jan Lodewijk Haganus*, alhier gebijnaamd; om dat de Wethouderschap van 's Graavenhage als Peter over hem gestaan hadt.

Naakoomelingen van GYSBERT VAN DUVENVOORDE, tweeden Zoone van *Arent van Duvenvoorde* en van *Margareta van Zelfletn.*

GYSBERT VAN DUVENVOORDE, tradt, in den Jaare 1494, voor de eerste maal, in 't huwelijk met *Arnoldina van Almonde*, dogter van Jakob van Almonde, Heere van Wena, Maasland en Altena, buiten Delft, Raad in den Hove van Holland, en Hoogheemraad van Delfland en Schieland, Stadhouder van de Leenen van Lek en Polanen, en van Catharina van Eversdijk. Hij verwekte bij haar

Arent van Duvenvoorde, welke, in den Jaare 1558, zonder kinderen overleedt.

Vervolgens tradt hij in een tweede huwelijk, met *Anna van Noordwijk*, Jakobs dogter. Hij overleedt in den Jaare 1510, en wierdt in de Groote Kerk te Haarlem begraven. Zijne kinderen, in het tweede huwelijk verwekt, waren de volgende:

1. JAKOB VAN DUVENVOORDE, *Heer van Obdam*, die volgt.

2. *Antoni van Duvenvoorde.*

3. *Adriana van Duvenvoorde*, in den Jaare 1531 getrouwd aan Adriaan, Heere van Matenes, en in den Jaare 1542 overleeden.

JAKOB VAN DUVENVOORDE, gebooren in den Jaare 1502, was Heer van Obdam, en wierdt, in den Jaare 1549, door Philips den II, Koning van Spanje, te Dordrecht Ridder geslagen. Zijne Echtgenoote was *Geertruid van Lier*, dogter van Nicolaas van Lier, Heere van Berchem, Markgraave van Antwerpen. Behalven acht kinderen, jong gestorven, heeft hij even zo veele bij haar verwekt, die hier volgen.

1. *Aleid van Duvenvoorde*, overleeden in den Jaare 1571, zijnde getrouwd geweest met Jan van Vliet, Heere van Hello en Honcoop.

2. GYSBERT VAN DUVENVOORDE, *Heer van Obdam*, die volgt.

3. *Anna van Duvenvoorde*, ongehuwd gestorven.

4. *Barbara van Duvenvoorde*, voor de eerste maal getrouwd aan Everard van Blankenbijl, uit Gelderland, welken zij geene kinderen baarde. Haar tweede Echtgenoot, *Willem van Tuil van Bulkestein*, wierdt bij haar Vader van verscheiden kinderen. Zij overleedt in den Jaare 1588.

5. *Adriana van Duvenvoorde*, was Moeder van éénen Zoone, bij Ysbrand van Schagen, en overleedt in den Jaare 1591.

6. *Jenne van Duvenvoorde*, in den Jaare 1601, te Leiden, ongehuwd overleeden.

7. *Antony van Duvenvoorde*, Heer van den Bosch, gebooren in den Jaare 1556, trad in zijn eerste huwelijk met *Margareta van Halwale*, dogter van Daniel van Halwale, en van Jenne Pijnsen, en verwekte bij haar drie kinderen:

a. *Johanna van Wassenaar*, getrouwd aan Karel Otto van Haastrecht, Heere van Duinen en Ganseroijen.

b. *Jacob van Wassenaar*, een Geestlijke.

c. *Geertruid van Wassenaar*, ongehuwd overleeden.

Zints her overlijden zijner eerste Vrouwe, in den Jaare 1598 voorgevallen, hertrouwde Heer *Antony*, in den Jaare 1602, met *Machtelt van der Duin*, dogter van Adam van der Duin, Heere van Sanen, en van Clara van der Meijen, en verwekte bij dezelve de volgende kinderen:

d. *Arent Adam*, *Baron van Wassenaar*, Heer van den Bosch en Sanen, Hoogheemraad van Nieuwland, gehuwd met *Johanna van Seaghen*, bij welke hij verwekte

(1) *Anthony*, *Baron van Wassenaar*, Heer van Sanen en den Bosch, ongehuwd overleeden.

(2) *Jan Jakob*, *Baron van Wassenaar*, Heer van Kranenbroek, en, na zijns broeders overlijden, ook Heer van Sanen en van den Bosch, getrouwd met Maria van Vredenburg, bij welke hij verwekte

Maria Jakoba, *Baronnes van Wassenaar*, Vrouwe van Kranenbroek en van den Bosch, ongehuwd gestorven.

8. *Ja-*

e. *Timona*, *Baronnes van Wasfenaar*, gehuwd aan Nicolaas van der Duin, Heere van Rijswijk, 's Gravenmoer, de Mije, den Burg, Hoogheemraad van Delfland, Meesterknaap van de Houtvesterij van Holland.

f. *Klara*, *Barónneíse van Wasfenaar*, ongehuwd gestorven.

g. *Anna Maria*, *Barónnes van Wasfenaar.*

8. *Arent van Duvenvoorde*, eerst Hoogheemraad, en vervolgens Dijkgraaf en Baljuw van Rhijnland, getrouwd met Margareta van Mechelen, dogter van Cornelis van Mechelen en van Barbara van Nasfau, bij welke hij verwekte

a. *Jakob*, *Baron van Wasfenaar*, Baljuw van Rhijnsburg.

b. *Geertruid*, *Barónneíse van Wasfenaar*, in den Jaare 1620, gehuwd aan *Verus van Cats van Brielle.*

GYSBERT VAN DUVENVOORDE, Ridder, boven vermeld, Heer van Obdam en Hensbroek, was een der zamenverbondene Edelen, en ondertekende het vermaarde Smeekschrift. In den Jaare 1567 verliet hij, deswegen, het Vaderland, en wierdt vervolgens door den Hertog van Alva gebannen, als een voorstander en begunstiger der Oitroomschen. Naderhand in 't Vaderland zijnde te rug gekeerd, wierdt hij te werk gesteld tot de gewigtigste verrigtingen, zo den Staat als het Krijgsweezen betreffende. In den Jaare 1579 wierdt de post van Algemeenen Kommisfaris ter monsteringe aan hem opgedraagen, doch hij overleedt in het volgende jaar te Woerden, daar hij Bevelhebber en Kastelein was. Zijne Echtgenoote was *Maria van Hoexvier*, dogter van Hector van Hoexvier, Presidént van den Hove van Utrecht, en van N. N. van Holdinga, en hadt hij bij haar verwekt,

JAKOB VAN DUVENVOORDE, *Heer van Obdam*, gebooren in den Jaare 1574, die naar het voorbeeld van zijnen neeve *Jan van Duvenvoorde*, den naam van WASSENAAR wederom heeft aangenomen. Hij was Admiraal van Holland, en Gouverneur der Stad Heusden. In den Jaare 1615, kogt hij, van den Prinse van Ligne, als Heere van Wasfenaar, de Heerlijkheid Zuidwijk, onder Wasfenaar, op den weg van Leiden na 's Gravenhage gelegen. Hij was getrouwd met *Anna Ran-*

derode van der Aa, dogter van Gerrit van der Aa, en van Petronella van der Laan. Zijn overlijden viel voor in de maand Augustus des Jaars 1623. Zijne kinderen waren:

1. JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Anna*, *Baronnes van Waſſenaar*, ongetrouwd geſtorven.

3. *Elizabeth*, —— —— —— —— ongehuwd overleeden.

4. *Emelia*, —— —— —— —— gehuwd aan *Jan van Merode*, Heere van Rumenen, Oudelands-Ambagt, enz. Baljuw van Kennemerland, van wegen de Ridderſchap Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende, en, in den Jaare 1660, van wegen dezelve, Buitengewoon Gezant aan het Hof van Spanje.

JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, Baanderheer van Waſſenaar, Heer van Obdam en Zuidwijk. Van 's Mans verrigtingen zullen wij, naderhand, verſlag doen, onder een afzonderlijk Artikel. Om de Geſlagtlijst te vervolgen, merken wij hier aan, dat hij getrouwd was met *Agnes van Reneſſe van der Aa*, dogter van Jan van Reneſſe van der Aa, Heere van Schonauwen, en van Catharina van Arnhem. De volgende kinderen waren uit dien echt geboren:

1. JAKOB, HEER VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Agnes*, *Baronnes van Waſſenaar*, ongehuwd geſtorven.

3. *Anna Charlotte*, *Baronnes van Waſſenaar*, getrouwd aan Adriaan Wernard, Baron van Pallant, Baanderheere van Voorst, Heere van Keppel.

JAKOB VAN WASSENAAR, Baanderheer van Waſſenaar, Heer van Obdam, Haasbroek, Spierdijk, Wogmeer, Zuidwijk, Kernhem, enz. is geweest oudſte Lid der Ridderſchap van Holland, en, als zodanig, Abt, Raad en Algemeen Rentmeester der Heerlijkheid en goederen van de Abtdije van Rhijnsburg; voorts Ridder van de Deenſche Koninklijke Orde van den Olifant; Generaal van de Ruiterij van den Staat der Verëénigde Nederlanden; Gouverneur van 's Hertogenbosch en der onderhoorige Forten; Hoogheemraad van Rhijnland; Meesterknaap van de Houtvesterij van Holland en Westfriesland;

land; Curator van 's Lands Hoogeſchool te Leiden; meermaalen Gezant van Hun Hoog Mogende aan verſcheiden Hoven, en, door den Keurvorst van de Palts, voor hem zelven en voor zijne naakoomelingen, tot den Graaflijken ſtand verheven. Hij hadt in huwelijk *Adriana Sophia, Baronnes van Raesveld, Vrouwe van Laege en Twickelo*, dogter van Adolf Henrik, Baron van Raesveld, en bij dezelve de volgende kinderen verwekt:

1. *Jan Hendrik, Graaf van Wasſenaar*, Baanderheer te Wasſenaar, Heer van Obdam, Haasbroek, Spierdijk, Wogmeer, Zuidwijk, Kernhem en Laege; beſchreeven in de Ridderſchap van Holland, en wegens dezelve zitting hebbende in den Raad van Staate, en naderhand in de Vergadering van Hun Hoog Mogenden; Luitenant Houtvester van Holland, Curator van 's Lands Hoogeſchool te Leiden; Ridder van de Orde van St. Jan te Jeruzalem; Abt, Raad en Rentmeester van de Abtdij van Leeuwenhorst.

2. UNICO WILLEM, *Graaf van Wasſenaar*, Heer van Twickelo, in den Jaare 1717 beſchreeven in de Ridderſchap van Overijsſel, wegens het Kwartier van Twente, en, in den Jaare 1724, in de Ridderſchap van Holland; in naam van welke hij zitting nam als Raad in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze; verder was hij Hoogheemraad van Rhijnland. In den Jaare 1744 wierdt hij, door de Algemeene Staaten, benoemd tot Gezant bij den Koning van Frankrijk, om van wegen hun Hoog Mogenden, den Vrede tusſchen dat Rijk en dat van Groot-Britannie te helpen bemiddelen. Nog in het zelfde jaar deedt hij, in gelijke hoedanigheid, eenen keer na Bon, om den Keurvorst te bevestigen in deszelfs aankleeving van het Huis van Oostenrijk. De Koning van Groot-Britannie en de Staaten, met den gemelden Keurvorst, eene Overeenkomst hebbende getroffen, op het aanwerven van eenige manſchap, tegen eenen bepaalden onderſtand, hadt de Graaf last, op het nakoomen deezer overeenkomst aan te dringen, als mede om den Keurvorst te verſterken in zijne goede gevoelens omtrent de herſtelling der rust in het Duitſche Rijk. Slegts eene maand duurde dit Gezantſchap, en deedt, nogthans, der begeerde uitwerking

In de Lente des volgenden jaars deedt de Graaf, andermaal, eenen keer na Bon, om den Keurvorst over te haalen tot het bevorderen van den Vrede, tusschen de Hoven van Weenen en Beijeren, die, eerlang, getroffen wierdt. Met den aanvang des Jaars 1746 vertrok de Graaf, ten tweedemaale, als Gezant na Frankrijk, en verscheen, in het volgende jaar, als Gevolmagtigde der Algemeene Staaten op de Bijeenkomst te Breda. In den Jaare 1723 was de Graaf in 't huwelijk getreeden, met DODONEA LUCIA VAN GOSLINGA, dogter van Sicco van Goslinga, Grietman van Franekeradeel, en, wegens de Provincie Friesland, Afgevaardigde ter Vergaderinge van hun Hoog Mogende, en van Johannette Isabella, Baronesse van Schwartzenburg. Uit deezen echt zijn gebooren:

a. *Jakob Johan*, Graaf van Wassenaar.

b. *Sicco Goslinga Willem.*

c. KAREL GEORGE FREDERIK, Graaf van Wassenaar, Grietman van Franekeradeel, naderhand beschreeven in de Ridderschap van Holland, en, in den Jaare 1785, Gezant van hun Hoog Mogende aan het Weener Hof. Hij heeft eenen Zoon, gehuwd aan eene Kleindogter van den Heere Henrik Hooft Danielsz, van Amsterdam.

3. *Agnes Anna Theodora*, Graavin van Wassenaar-Obdam, in den Jaare 1704 gehuwd aan Jan Diderik, Baron van Rek, Heere van Horst.

4. *Anna Isabella.*

5. *Isabella Emilia Charlotta*, in den Jaare 1722 getrouwd met den Markgraave van St. Auban.

Naakoomelingen van JAN VAN DUVENVOORDE, derden Zoone van *Jan van Duvenvoorde* en van *Margareta van Tselstein.*

JAN VAN DUVENVOORDE, Raad Ordinaris in het Hof van Holland, tradt in 't huwelijk, in den Jaare 1504, met Maria van Matenesse, dogter van Philips, en van Maria van der Woude en Warmond. Hij wierdt, uit kragt van dit huwelijk, in den Jaare 1525, bij besterfenisse, Heer van der Woude, Warmond en Alkemade, overleedt, in den Jaare 1543, oud zesenzeventig jaaren, en wierdt te Warmond begraaven. Veertien kinderen waren hem gebooren.

1. *Ma-*

1. *Maria van Duvenvoorde*, overleeden in den Jaare 1560, zijnde getrouwd geweest met *Jan van Doornik*, van Amersfoort, wien zij baarde

Willem van Doornik, getrouwd met N. N. van Honselaar, uit Gelderland, en Moeder van

Jan van Doornik, eerst getrouwd met Henrica van Vliet, Vrouwe van Hoencoop, Heilo en Koulster, dogter van Jan van Vliet en van Maria van Duvenvoorde tot Warmond; vervolgens met N. N. van Cappelle.

2. *Arent van Duvenvoorde*, en

3. *Anna van Duvenvoorde*, ongehuwd gestorven.

4. JAKOB VAN WASSENAAR, die volgt.

5. *Margareta van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Bedbur, bij Keulen, in den Jaare 1569 te Amersfoort overleeden.

6. *Gijsberta van Duvenvoorde*, Kloosterjuffer te Rhijnsburg.

7. *Arent van Duvenvoorde*, overleeden aan het Hoogeschool te Dole, in Burgundie, in den Jaare 1536.

8. *Jenne van Duvenvoorde*, Kanunnikes en Proostes te Nivelle, in Walsch Brabant, in 't Jaar 1563.

9. *Jakob van Duvenvoorde*, de Jonge, ongehuwd overleeden te Hasselt, in den Jaare 1586, oud zeventig jaaren.

10. *Adriana van Duvenvoorde*, eerst Kanunnikes te Nivelle, naderhand getrouwd met Gijsbert van Bronkhorst, Zoon van Joost van Bronkhorst, Heere van Bleiswijk, en in den Jaare 1557, zonder kinderen, overleeden.

11. *Jan van Duvenvoorde*, Burgemeester te Haarlem, en, in de hoedanigheid van Kolonel der Schutterije, geduurende het beleg dier Stad, een dapper voorstander der Vaderlandsche vrijheid, moest, naa het overgaan der Stad aan de Spanjaarden, zijne kloekhartigheid met den hals boeten. Hij hadt in huwelijk Magdalena van Foreest, Weduwe van Jan van Ruijven, dogter van Jan van Foreest, en van Maria van Heukelsloot, en verwekte bij haar

a. *Jan van Duvenvoorde*, in den Jaare 1580, in den Veldslag op de Hardenberger Heide, gesneuveld.

b. *Maria van Duvenvoorde*, Vrouwe van Foreest, getrouwd met George van Lennep, uit Gelderland, Zoon van

Werner van Lennep en van Catharina van Renesse van Wulven, bij welken zij moeder was geworden van eenen Zoon,

Werner van Lennep.

12. *Maria van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen, gestorven in den Jaare 1574.

13. *Anna van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen.

14. *Jacoba van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Maubeuge, in Henegouwen.

JAKOB VAN DUVENVOORDE, Ridder, Heer van Warmond, der Woude en Alkemade, was een der vertrouwde vrienden van Prinse Willem den 1, met welken hij briefwisseling hieldt, over het inneemen van de eene of andere Stad, in de Nederlanden, tot afbreuk van den Spanjaard. Na dat hij vooraf het Verbond en Smeekschrift der Edelen hadt onderteekend, teekende hij insgelijks, in den Jaare 1576, het Verbond van nadere Vereeninginge tusschen Holland en Zeeland. *In den* Jaare 1573 wierdt hij Raad in het Hof van Holland, en overleedt in den Jaare 1577. Zijne Echtgenoote was Henrica van Egmont, dogter van Aalbert van Egmont, Heere van Meerestein, en van Anna van Foreest, en hij, bij haar, Vader van,

1. JAN VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Jenne van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Nivelle.

3. *Maria van Duvenvoorde*, Kloosterjuffer te' Rhijnburg; naderhand getrouwd met Jan van Vliet, Heere van Hoenkoop, Burgemeester van Haarlem, Baljuw van Voorne en Gouverneur van Briele.

4. *Anna van Duvenvoorde*, eerst Kanunnikes te Nivelle, zedert getrouwd met Kornelis van Gent, Heere van Loenen en Meinerswijk, Burggraaf en Richter te Nijmegen.

5. *Magdalena van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen.

6. *Albert van Duvenvoorde*, Monnik te Egmond.

7. *Philippa van Duvenvoorde*, gehuwd aan Pieter van der Does, Schout van Leiden, en Admiraal van Holland, Dijkgraaf en Baljuw van Rhijnland.

8. *Adriaan van Duvenvoorde*, ongehuwd.

9. *Lijs-*

9. *Lijsbeth van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Nivelle.

JAN VAN DUVENVOORDE, behoorde onder de zo genoemde Watergeuzen, en holp, als zodanig, de Stad Briel bemagtigen. In den Jaare 1594 wierdt hij Luitenant-Houtvester, en vervolgens Admiraal van Holland; in welke laatste hoedanigheid hij grooten roem behaalde op eenen togt na Spanje. Ook deedt hij eenen keer na Engeland, in hoedanigheid van Gezant der Staaten. Het Huis te Warmond, geduurende het beleg van Leiden merkelijk beschadigd, deedt hij van nieuws, en veel fraaier, opbouwen. In den Jaare 1590 heeft hij den naam van WASSENAAR wederom aangenomen. Hij overleedt in 's Graavenhage, in den Jaare 1619, zijnde getrouwd geweest met Odilia van Valkenaar, en bij dezelve Vader geworden van de volgende kinderen:

1. JAKOB, *Baron van Wasſenaar*, die volgt.

2. *Margareta*, *Baronnes van Wasſenaar*, getrouwd met Robert de Coutereau, Heere van Westmal.

3. *Henrica*, ongehuwd overleeden.

4. *Henrik*, Baron van Wasſenaar, Heer van der Woude, ongehuwd.

5. *Hedewig*, jong gestorven.

6. ALBREGT, *Baron van Wasſenaar*, Heer van Alkemade, die volgt.

7. *Jan*, Baron van Wasſenaar, kinderloos.

JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Warmond, geboóren in den Jaare 1592, is driemaalen getrouwd geweest. Bij de laatste vrouw, zijnde geweest *Charlotte van Malſem*, dogter van Huibert van Malſem, Heere van Tilborg, heeft hij geene kinderen verwekt.

Zijne eerste Echtgenoote, *Jaqueline van Mathenesſe*, dogter van Nicolaas van Mathenesſe, Heere van Hazarswoude, en van Geertruid van Lokhorst, Vrouwe van Oud-Teilingen, baarde hem,

1. *Odilia*, *Baronnes van Wasſenaar*, getrouwd met Joost van Amstel van Mijnden, Heere van Loenderſloot, Arkoop en ter Aa.

2. JAN, BARON VAN WASSENAAR, die volgt.

Zijne tweede Huisvrouw was *Maria van Erkel*, en bij haar Vader van

3. *Dirk*, *Baron van Wasſenaar*, Heer van Erſelikerwoude, ongehuwd.

4. *Elizabeth Anna*, *Baronnes van Wasſenaar*, eene Kanunnikes te Bergen in Henegouwen, naderhand getrouwd met Antonij van Lijnden, Heere van Kroonenburg, Loenen, Tekkoop en Grunsvoort, en te Loenen begraaven.

5. *Magdalena Sophia*, *Baronnes van Wasſenaar*, eene Kanunnikes te Bedbur, naderhand gehuwd met Maximilian Henrik van Reneſſe, Graave van Masnij, Baron van Elderen, hadt geene kinderen.

6. *Hendrik*, *Baron van Wasſenaar*, Ridder van de Duitſche Orde, en Groot-Kommandeur van de balije van Ouden-Biezen.

7. *Philippus*, *Baron van Wasſenaar*.

JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Warmond en Hazerswoude, heeft drie Vrouwen gehad: *Iſabella Maria van Haastrecht*, Vrouwe van Druinen en Gansfooijen; *Maria Iſabella van Immerzeel*; en *Anna Catharina*, *Baronnes van Reneſſe van Elderen*. Hij ligt begraaven te Warmond, nalaatende,

1. *Jaqueline Maria*, Baronnes van Wasſenaar, gehuwd aan Floris Karel van Beijeren van Schagen, Graave van Warfuzé, Heere van Schagen, Goudriaan, enz. die bij haar verwekte

a. *Dirk Floris van Beijeren van Schagen*, Graaf van Warfuzé, geſneuveld in den Jaare 1706, in den ſlag van Ramillies.

b. *Maria Iſabella van Beijeren van Schagen*, Graavin van Warfuzé, Vrouwe van Schagen, Schagerkogge, enz. in den Jaare 1707 gehuwd aan François Paul Emile, Graave d'Oultremont.

2. *Anna Hendrina*, *Baron van Wasſenaar*, bij Uitersten Wille, door haaren Vader, geſteld tot Vrouwe van Warmond, Hazarswoude, Eſſelikerwoude, enz. Zij trad in 't huwelijk met Fedinand, Graave van Berlo, Heere van Brusi; zij ſtorf, zonder kinderen, in den Jaare 1722, en wierdt te Warmond begraaven. Over de Heerlijkheid Warmond, welke zij, bij Uitersten Wille, gemaakt hadt aan haaren Neeve, den

Heere

Heere van Alkemade, ontſtondt een zwaar en langduurig pleitgeding, tusſchen deezen en zijne Nicht, de ſtraks gemelde Graavin d'Oultremont.

Naakoomelingen van ALBRECHT of ALBERT, BARON VAN WASSENAAR, jonger Zoone van *Jan van Duvenvoorde* en *Odilia van Valkenaar*.

ALBRECHT, of ALBERT, BARON VAN WASSENAAR, trouwde met *Kornelia de Bruin van Buitewegh*, welker moeder uit het Geſlagt van Foreest was. Hij legt te Leiden in de St. Pieterskerk begraaven, en hadt de volgende kinderen verwekt:

1. GERARD, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Alkemade, die volgt.

2. *Odilia*, *Baronnes van Waſſenaar*, getrouwd aan Elbert van Yſendoorn van Blois, Heere van Stokkum en Kannenburg.

3. *Philippa*, *Baronnes van Waſſenaar*, Vrouwe van Nieuwkoop, Noorden en Achtienhoven, in den Jaare 1662 gehuwd aan Philip Jacob, Heere van Spangen en Bandries.

GERARD, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Alkemade, tradt, voor de eerſte maal, in 't huwelijk met *Maria van Oostrum tot Moershergen*, en naa haar overlijden in den Jaare 1671, met *Bernardina Margareta van Raasveld*, bij welke hij verwekte,

THOMAS WALRAVE, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Alkemade, Vrijenhoek, Nieuwkoop, gehuwd, in den Jaare 1702, met *Margareta van Lijnden*, dogter van Antonis van Lijnden, Heere van Kronenburg, Loenen, Tekkop en Grunsvoort, en van Elizabet Anna, Baronneſſe van Waſſenaar van Warmond. Hij overleedt in de maand December des Jaars 1726, en wierdt begraaven te Nieuwkoop, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. *Gerard*, *Baron van Waſſenaar*, Heer van Alkemade, Vrijenhoek, enz.

2. *Henrik François*, Baron van Waſſenaar, Heer van Nieuwerkoop.

3. *Pie-*

3. *Pieter Reinier, Baron van Wasſenaar.*
4. *Jakob Albert, Baron van Wasſenaar.*
5. *Karel Jan, Baron van Wasſenaar*, jong geſtorven.
6. *Jan Marten, Baron van Wasſenaar.*
7. *François Paul, Baron van Wasſenaar*, jong overleeden.
8. *Willem, Baron van Wasſenaar*, Heer van Warmond.
9. *Sophia Kornelia, Baronnes van Wasſenaar.*
10. *Kornelia Izabella, Baronnes van Wasſenaar*, jong geſtorven.
11. *Kornelia Elizabet Anna, Baronnes van Wasſenaar.*
12. *Maria Anna Henriette, Baronnes van Wasſenaar.*

Naakoomelingen van JAN VAN DUVENVOORDE, jongſten Zoone van *Philips van Wasſenaar* en van *N. N.* dogter van den *Heere van Strijen*, die den naam van POLANEN hebben aangenomen, doch nu zijn uitgeſtorven.

JAN VAN DUVENVOORDE, bekend in den Jaare 1297, en die zich, in den Jaare 1307, Heer van Polanen noemde, trad, voor de eerſte maal, in den echt met *Elizabeth*, eene Zuſter van Huibert, Heere van Vianen, en verwekte bij haar

JAN, *Heer van Polanen*, die volgt.

Een tweede huwelijk ging hij aan met eene dogter van Boudewijn N. N. en wierdt, bij haar, Vader van

Willem van Duvenvoorde, Ridder, was Kamerling en Theſaurier-Generaal van Willem den Derden, Graave van Holland; en een man van groot vermogen, alzo hij een jaarlijkſch inkoomen van wel zeventigduizend Guldens bezat. Voorts was hij zeer krijgshaftig, en deedt den gemelden Graave zeer gewigtige dienſten, in den Oorlog tegen de Vlamingen. Heer zijnde van Geertruidenberg, deedt hij, in den Jaare 1321, die Stad met een Burgt of Kaſteel, en vervolgens ook met Wallen verſterken; ſtigtende voorts en begiftigende aldaar een Karthuizer Klooster. In den Jaare 1324 kogt hij, van Guido van Vlaanderen, Heere van Richeburg, en van deszelfs echtgenoote Beatrix, Vrouwe

van

van Putten en Strijen, het Huis te Oosterhout, en in het volgende jaar de Hooge en Laage Heerlijkheid van dien naam. In den Jaare 1339 heeft hij van Jan den Derden, Hertog van Brabant, het Land van Breda, 't welk hij eenigen tijd te vooren hadt gekogt, in vrije gifte voor zijn geheelen leeven lang geduurende ontvangen. Hij was getrouwd met *Heilwig*, Vrouwe van Vianen en Hageſtein, en heeft Vianen met Muuren en Vestingen verſterkt. Naa haar overlijden, in den Jaare 1351, verkogt hij Hageſtein, aan Hubert Schenk, Heere van Knilenburg, en Otto, Heere van Asperen. Ten eenigen tijde raakte hij in een zwaar geſchil, met Jan van Diest, Biſschop van Utrecht, 't welk, zonder de bemiddeling van den Graave van Holland, in een openbaaren Oorlog zou hebben uitgebroken. Voorts was hij een ijverig voorſtander van de belangen der Hoekſchen, en handhaafde hunne zaak, tot zijnen dood toe, die voorviel in den Jaare 1353. Hij wierdt begraaven te Bruſsel, in het Klariſsen-Klooster, 't welk hij geſtigt hadt. De volgende kinderen vinden wij van hem vermeld,

a. *Dirk van Oosterhout*, jong geſtorven.

b. *Willem van Duvenvoorde*, Heer van Obsterhout en Dongen, getrouwd met *Heilwig van Waſsenaar*, zonder kinderen geſtorven; zo dat zijn neef JAN VAN POLANEN, van wien ſtraks nader, zijne goederen erfde.

c. *Berta van Duvenvoorde*, Vrouwe van Gestele en Bautesen, getrouwd met Gerard van der Heide, Drosſaart van Brabant, insgelijks kinderloos.

d. *Anelburg van Duvenvoorde*, getrouwd met Jan Corſselaar, natuurlijken Zoone van Jan den Tweeden, Hertog van Brabant, en erfgenaam van haare Zuster van de goederen van Gestele en Bautersen.

JAN, HEER VAN POLANEN, boven vermeld, trouwde *Catharina van Brederode*, Vrouwe van der Lecke, en hadde de volgende kinderen:

1. JAN, HEER VAN POLANEN, die volgt.

2. *Hedewig van Polanen*, getrouwd met *Arent van Arkel*, Heere van Zoelen, Noordeloos, enz.

3. *Mar-*

3. *Margareta van Polanen*, gehuwd aan *Bertout*, Heere van Asfendelft.

4. *Elizabeth van Polanen*, gehuwd aan Jan, Negenden *Heere van Lijnden*, Erfschenker van Gelderland.

5. *Catharina van Polanen*, de echtgenoote van *Jan Bertout van Duffel*.

6. *N. N. van Polanen*, getrouwd met *Simon van Tellingen*, in den Jaare 1345, in den strijd tegen de Friezen bij Stavoren gesneuveld.

7. *Dirk van Polanen*, genaamd *van der Lecke*, Ridder, in den Jaare 1390 vermeld als Raad van Hertoge Albert. Zijne eerste Echtgenoote was *Elizabeth van Arkel*, dogter van Robert van Arkel, Heere van Bergambagt, Stolwijk en de Vliet, en van Elizabeth van Asperen. Zijne tweede huisvrouw was *N. N. van Kralingen*. Bij deeze hadt hij geene kinderen, maar bij de eerste de volgende:

a. *Otto van Polanen*, Heer van Asperen, in de Jaaren 1424 en 1440 vermeld, en gehuwd met Johanna, Vrouwe van Voorst en Keppel, bij welke hij verwekte:

(1) *Jan van Polanen*, gezegd *van Asperen*, die, in den Jaare 1439, trouwde met Elburg, dogter van Gijsbert, Heere van Langerak, en zonder kinderen storf.

(2) *Alfarda van Polanen*, Vrouwe van Asperen, getrouwd met Jan, Heere van Langerak, wiens moeder van het Geslagt van Blois was.

(3) *Curegunda van Polanen*, Vrouwe van Voorst en Keppel, in den Jaare 1432 getrouwd met *Frederik van Hekeren*, genaamd *van Rechteren*.

b. *Guido van Polanen*, ongehuwd.

c. *N. N. van Polanen*, getrouwd met Dirk van Noordeloos.

d. *Catharina van Polanen*, getrouwd met Enstas, Heere van Brakel.

e. *N. N. van Polanen*, getrouwd met Jan van Vliet, Heere van Polsbroek.

8. *Philips van Polanen*, of *van der Lecke*, Heer van Kapelle en Nieuwerkerk, in het Jaar 1334 als Knaap, en in de Jaaren 1350, 1367 en 1374 als Ridder vermeld, hadt in huwe-

huwelijk Elizabeth, Willemsdogter *van der Made*, en bij haar verwekte

(1) *Philips van Polanen*, of *van der Lecke*, in den Jaare 1408 vermeld, zonder kinderen.

(2) *Elizabeth van Polanen*, of *van der Lecke*, in den Jaare 1367 getrouwd met Hugo van Heenvliet, in den Jaare 1404 overleeden.

(3) *Catharina van Polanen*, getrouwd met *Jan van Bueren*, Heere van Reigersoort.

9. *Gerard van Polanen*, Ridder, vermeld in den Jaare 1368, getrouwd met *Lutgarda van Wulverhorst*, en in den Jaare 1388 overleeden, hebbende verwekt:

(1) *Willem van Polanen*, vermeld in den Jaare 1409, die eene dogter naliet

(2) *Alfert van Polanen*, die eene Zoon naliet:

(3) *Arent van Polanen*, kinderloos.

(4) Eene *dogter*, getrouwd met N. N. van Honthorst.

(5) Eene *dogter*, getrouwd met *Gerrit van Kuilenborg*, Heere van Woudenberg.

(6) *Catharina van Polanen*, Kloosterjuffer te Lee.

JAN VAN POLANEN en VAN DER LECKE, boven genoemd, in den Jaare 1344 vermeld als Ambagtsheer van Bleskensgroef, Brandwijk, enz. kogt, in den Jaare 1350, de Baanderij van Breda van Jan den Derden, Hertoge van Brabant, voor drieënveertigduizend Hallingen; behoudende, evenwel, Willem van Duvenvoorde, boven genoemd, daar van zijnen lijftogt. Hij overleedt op den derden November des Jaars 1384, en wierdt te Breda begraaven, onder eene verheven Tombe, op welke zijne beeltenis, leggende tusschen twee van zijne Vrouwen, is uitgehouwen. Driemaalen, naamelijk, is hij gehuwd geweest. De eerste en de laatste baarden hem kinderen. Zijne eerste Vrouw was *Oda van Hoorn*, dogter van Willem, den Vijfden van dien naam, Heere van Hoorn, Gaasbeek, Altena, Baucignies, Monwust, Cortresem, enz. en van Oda, Vrouwe van Putten en van Strijen. Zijne tweede Echtgenoot was *Machteld*, dogter van Jan Estor. De laat-

laatste *Margareta*, des Graaven dogter *van der Lippe*. Bij zijne eerste Echtgenoote verwekte hij acht kinderen, te weeten:

1. JAN VAN POLANEN, die volgt.

2. *Hendrik van der Lecke*, Ridder, Heer van Heerwijk, Denter, Hofmeester van Hertoge Jan van Brabant, in den Jaare 1424. In den Jaare 1427 onthield hij zich te Dordrecht. Zijne eerste Vrouw was *Joanna van Cijstelle*, uit Vlaanderen; en de tweede, *Alijd*, Vrouwe van Halle, Riviere, Bodingen. Deeze baarde hem geene kinderen, maar de eerste de twee volgende:

a. *Jenne van der Lecke*, Vrouwe van Dinter, Heerwijk enz. getrouwd met Jan van Kuik, Heere van Hoogstraten, Brecht, Vorsterlaar, Sundert, enz. welken zij geene kinderen baarde. Zij overleedt in den Jaare 1454.

b. *Alix*, of *Elschen van der Lecke*, in den Jaare 1449 getrouwd met Staats van Bousyes, Heere van Vertaing, in Artois, die kinderen bij haar verwekte.

3. *Philips van der Lecke*, of *van Polanen*, volgens zommigen een Geestlijke, doch volgens anderen getrouwd met *Maria van Diest*.

4. *Willem van der Lecke*, Kanunnik te Luik.

5. *Dirk van der Lecke*, Ridder, in den Jaare 1409 vermeld, eerst getrouwd met *Gillisje van Kralingen*, dogter van Ogir van Kralingen, Heere van West-Ysselmonde, die hem deeze Heerlijkheid ten huwelijk bragt; vervolgens met eene dogter van Willem Estor. Hij was Vader van de volgende kinderen:

a. *Jan van der Lecke*, Ridder, Heer van Oud-Haarlem en Ysselmonde; getrouwd, eerst met *Margareta van Lier*, anders genaamd *van Dorp*; vervolgens met *Alijd van Egmont*. Hij liet na,

(1) *Adriaan van der Lecke*.

(2) *Gillisje van der Lecke*, Vrouwe van Oud-Haarlem, eerst getrouwd met Floris van Kijfhoek, Schildknaap, Heere van Goudriaan, Kijfhoek, Hendrik-Ideu-Ambagt; vervolgens met *Jan van Naaldwijk*, Ridder, Heere van Bergambagt, om de onlusten, in Holland verwekt, 's Lands bui-

balling; en in Frankrijk overleeden; en eindelijk met *Philips van Spanje*, Ridder, Heere van Spangen, Vlemen, 's Gravenmoer.

(3) *Maria van der Lecke*, getrouwd met *Willem, Heere van Schagen*, natuurlijken Zoon van Hertoge Albert van Beijeren en Maria van Bronkhorst.

b. *Adriaan van der Lecke.*

c. *Oda van der Lecke*, Vrouwe van Goudriaan, Giesſenburg, Gieſſendamme, Wijngaarden, Papendrecht, Hardinxveld en Hofwegen, getrouwd met *Arent van Gent.*

6. *Oda van Polanen*, eerst getrouwd met *Hendrik*, Burggraave van Montfoort, daar naa met *Gerrit van Heemſtede*, Ridder. Zij hadt kinderen.

7. *Beatrix van Polanen*, in den Jaare 1356 getrouwd met Henrik van Bouterſen, in den Jaare 1376 Heer van Bergen op den Zoom geworden, en in den Jaare 1394 overleeden. Zij hadden twee kinderen:

a. *Oda van Bouterſen*, gehuwd met *Floris van Borsſelen*, en moeder van

Frank van Borsſelen, Graave van Oostervant.

b. *Hendrik van Bouterſen*, Heer van Bergen, die eene dogter hadt, gehuwd met den wettigen Zoon van eenen bastaart van Hertoge Jan van Brabant, van welken de Markgraaven van Bergen zijn voortgeſprooten.

8. *Maria van Polanen*, getrouwd met Willem van Kronenburg, bastaart van Willem den Vierden, Graave van Holland.

Bij de derde Vrouw verwekte JAN VAN POLANEN VAN DER LECKE.

9. OTTO VAN DER LECKE, Ridder, Heer van Heel, Stamvader der Graaven VAN DEN BERG, of 'S HEERENBERG, die volgen.

JAN VAN POLANEN, boven genoemd, Heer van Polanen, van der Lecke, en van Breda, voorts eigenaar van Bleiskensgroef en Brantwijk, en van eene menigte landerijen. Zijne eerſte huisvrouw was, in den Jaare 1354, Maria, bastaart van Jan den Derden, Hertog van Brabant, die zonder kinderen overleedt. In den Jaare 1384 hertrouwde hij met *Oda*,

Ita, dogter van Graave Jan van Salms, in den Elzas, en van Philippotta van Valkenburg. Heer JAN overleedt in den Jaare 1394, nalaatende, behalven eenen natuurlijken Zoon, *Philips van Polanen*, in den Jaare 1405, Baljuw van Zuidholland.

JENNE VAN POLANEN, Vrouwe van der Leck, den Berg, Breda, Oosterhout, Roozendaal en Steenbergen, geboren den tienden Januarij des Jaars 1392, reeds in haar elfde jaar getrouwd met *Engelbert*, Graave van Nassau, Vianden, enz. Heere van Grimbergen, St. Vit, Doesburg, Bidekenbach, enz. Stadhouder van Jan, Graave van Nassau, en van Margareta van der Mark. Heer ENGELBERT overleedt op den derden Maij des Jaars 1442, kinderen bij *Jenne van Polanen* nalaatende, door welke hij het Geslagt van NASSAU heeft voortgeplant, als zijnde hij geweest de Bet-Oud-Over-Grootvader van Prinse Willem den Eersten.

Naakoomelingen van OTTO VAN POLANEN, jongsten Zoone van *Jan van Polanen* en van *Margareta van der Lippe*, van welke de Heeren van 'S HEERENBERG afstammen.

OTTO VAN POLANEN, of VAN DER LECK, was Heer van Heel, bij Bommel, en trouwde met *Sophia*, Erfdogter van Frederik, Heere van 's Heerenberg, in 't land van Zutfen. Hij overleedt in den Jaare 1428, nalaatende,

WILLEM VAN DER LECKE, Heer van 's Heerenberg, Bijlant, Ulft, enz. Hij verliet den toenaam en het Wapen zijner Voorouderen, en nam die van 'S HEERENBERG aan, gekwarteleerd met POLANEN. Heer WILLEM was geboren in den Jaare 1404, trouwde met *Machtelt*, dogter van Eberwijn, Graave van Benthem, en van Machtelt, Vrouwe van Steinfurt, en overleedt in den Jaare 1465, hebbende verwekt:

1. OSWALD, *Heer van 's Heerenberg*, die volgt.
2. *Ludolf van 's Heerenberg*, Heer van Hedel.
3. *Adam van 's Heerenberg*.
4. *Machtelt van 's Heerenberg*, getrouwd met den Zoone van den Graave van Tecklenburg.
5. *Ottelina van 's Heerenberg*, Kloosterjuffer te Wijk bij Duurstede.

6. *So-*

6. *Sophia van 's Heerenberg*, Kloosterjuffer aldaar.

OSWALD, HEER VAN 'S HEERENBERG, gebooren in de maand Februarij des Jaars 1442, door den Keizer verheven tot Graaf VAN DEN BERG, was Heer van Bijlant en Ulst, kogt Wisch en Homoet, en trouwde met *Elizabeth*, dogter van den Graave van Meurs. Hij verliet, in zijn Wapen, het Kwartier van *Polanen*, voerde alleen het Wapen van *'s Heerenberg*, en overleedt in den Jaare 1506, en was Vader van

1. WILLEM, die volgt
2. *Frederik van den Berg*, Heer van Heel, in den Jaare 1513 zonder kinderen gestorven.
3. *Anna van den Berg*, gehuwd aan *Jan van Meurs*, Graave van Saarwerden.
4. *Machtelt van den Berg*, getrouwd met Frederik van Bronkhorst, Domkanunnik te Keulen.
5. *Waldburg van den Berg*, getrouwd met Hendrik, Heere tot Wisch en Borkelo. De helft van *Wisch* bragt zij ten huwelijk.
6. *Elizabeth van den Berg*, Geestlijke te Keulen.

WILLEM, GRAAF VAN DEN BERG, Heer van Homoet, Bijlant, Ulst, Heel en Wisch, was getrouwd met *Anna van Egmont*, Vrouwe van Boxmeer, Harpe, Steffenswaarde, Spalbeek, enz. Hij overleedt in den Jaare 1511 of 1513, nalatende

OSWALD, GRAAF VAN DEN BERG, gebooren in den Jaare 1508, getrouwd met *Elizabeth van Dort* in Gelderland, en bij dezelve Vader van

1. WILLEM, GRAAF VAN DEN BERG, die volgt.
2. *Oswald van den Berg.*
3. *Fredrik van den Berg.*
4. *Anna van den Berg.*

WILLEM, GRAAF VAN DEN BERG, Heer van Bijlant, Homoet, Boxmeer, Harpe, Steffenswaart, Ulst, Wiser, Wisch, Spalbeek, Heer, Vrundestein, enz. 's Mans karakter en verrigtingen kan de Leezer vinden in ons Woordenboek, onder een afzonderlijk Artikel, Deel VI. bl. 418 enz. Bij zijne Gemaalin, *Maria van Nassau*, oudste Zuster van Prince Willem den Eersten, hadt hij de volgende zeventien kinderen verwekt:

1. *Herman*, *Graaf van den Berg*, Heer van Weſel, Homoet, Bijlant, Spalbeek, enz. Ridder van het Gulden-Vlies, Stadhouder des Konings van Spanje in Gelderland, eerst in dienst der Staaten, doch, naa zijns Vaders afval, in dien des Spanjaards. Zijne Gemaalin was *Maria Mentis van Withem*, Markgraavin van Bergen op den Zoom, Graavin van Walheim, enz. Zij hadden eene dogter,

Maria Elizabeth, Markgraavin van Bergen op den Zoom, Graavin van 's Heerenberg, enz.

2. FREDERIK, GRAAF VAN DEN BERG, die volgt.

3. *Oswalt*, *Graaf van den Berg*, in dienst des Konings van Spanje, in den vermaarden Slag bij Boxum, in Friesland, door zijn eigen volk, door een ongelukkig toeval, gedood.

4. *Jan*, *Graaf van den Berg*, zwak van geest geſtorven.

5. *Lodewijk*, *Graaf van den Berg*, in dienst des Konings van Spanje, in den Jaare 1592, binnen Steenwijk doorſchooten, oud negentien jaaren.

6. *Hendrik*, *Graaf van den Berg*, Heer van Steffenswaart en Heel, verwekte, bij Margareta van Withem, Zuster van zijns broeders Echtgenoote,

a. *Willem Oswalt*, jong geſtorven.

b. *Maria Elizabeth*, naa den dood van haare Nigt Maria Elizabeth, boven genoemd, Markgraavin van Bergen op den Zoom, getrouwd met Eitel Frederik, Vorst van Hohenzollern te Hechingen.

7. *Adam*, *Graaf van den Berg*, ongehuwd aan de pest geſtorven te Groningen, in den Jaare 1575.

8. *Adolf*, *Graaf van den Berg*, Heer van Homoet en Heel, Kapitein van eene Kompagnie Paerden, in dienst des Konings van Spanje, ongehuwd overleeden.

9. *Maria*, *Graavin van den Berg*, ten huwelijk beloofd aan Jan, Koning van Zweeden, doch vóór de voltrekking daar van geſtorven.

10. *Wilhelmina*, *Graavin van den Berg*, verdronken in den Yſel bij Uſt, ongehuwd.

11. *Elizabeth*, *Graavin van den Berg*, jong geſtorven.

12. *Mag-*

12. *Magdalena*, *Graavin van den Berg*, jong geſtorven.

13. *Catharina*, *Graavin van den Berg*, gehuwd aan Floris van Pallant, Graave van Kulenburg, Baron van Pallant, en Withem, Heere van Weerde, Leede, Lijnden, Wildenberg, Kinsweiler, Engelſtorf, Matterik en Frenten, Erfmaarſchalk van Gelderland. Geene kinderen wierden in deezen Echt geboóren.

14. *Anna*, *Graavin van den Berg*, ongehuwd.

15. *Juliana*, *Graavin van den Berg*, nevens haare Zuſter Wilhelmina, bij 't Slot te Uilſt verdronken.

16. *Elizabeth*, *Graavin van den Berg*, Abtdis van Eſſen en Frekenhorſt, in Westfalen.

17. *Garlijne*, *Graavin van den Berg*.

FREDERIK, GRAAF VAN DEN BERG, boven genoemd, Heer van Dixmuiden, Boxmeer, Harpe, Ridder van de Orde van het Gulden-Vlies, Stadhouder van Artois, naderhand van Spaansch Gelderland, trouwde met Françoiſe van Ravenel, Erfdogter van Euſtatius van Rentignij, Staatsjuffer bij de Aardshertogin, bij welke hij verwekte,

Albert, *Graaf van den Berg*, voor de eerſte maal gehuwd met *Maria Elizabeth*, Markgraavinne van Bergen op den Zoom, Graavinne van 's Heerenberg en Walheim, en alzo zijne volle Nicht. Bij deeze hadt hij geene kinderen. Maar bij zijne tweede Echtgenoote, zijnde geweest Magdalena, dogter van den Graave van Champlite, verwekte hij

a. *Oswalt*, *Graaf van den Berg*, Walheim, Champlite, Vrijheer van Bijlant, enz. Heer van Dixmuiden, Erfkamerling des Hertogdoms Gelder en des Graafſchaps Zutfen, in den Jaare 1687 getrouwd met Maria Leopoldina Catharina, dogter van Johan, Graave van Oostfriesland Rietberg.

b. *Maria Clara*, *Graavin van den Berg*, getrouwd met Maximiliaan, Vorst van Hohenzollern.

Het Wapen van WASSENAAR is, drie wasſende Maanen van Zilver op een rood Veld, gekwartilleerd met een gouden beer op een blaauw Veld.

WASSENAAR, (JAKOB VAN) *Heer van Obdam*, op de Geſlagtlijst van dit oudadelijk Geſlagt, reeds door ons vermeld, verdient, nogthans, om zijne kloekhartige daaden, en veelvuldige dienſten, den Vaderlande beweezen, nader gekend te worden.

Schoon de Graaf, door zijne hooge geboorte, ſtaan konde na aanzienlijke waardigheden in 't Gemeenebest, ſchijnt het, egter, dat hij, of door eigen keuze, of om de zinlijkheid zijner Ouderen op te volgen, meest tot den krijgsdienst overhelde. Althans hadt hij nog niet veele jaaren bereikt, wanneer hij zich in dienst van 's Lands Staaten begaf, om den lande te velde te dienen. Het eerſte bevel, welk hij in deeze hoedanigheid voerde, was over eene Kompagnie Ruiters; doch hij klom ſpoedig op tot de waardigheid van Kolonel, en woonde, als zodanig, verſcheiden belegeringen bij, inzonderheid die van *Maastricht*, in den Jaare 1632, wanneer hij met honderd man te paard, bij Stokheim, op drie Spaanſche Kompagnien aanviel, en dezelve ſloeg, neemende vijfëntwintig man gevangen.

Zijne natuurlijke bekwaamheden, egter, deeden hem eerlang roepen tot gewigtiger bedieningen. Eerst wierdt hij van wegens de Provincie van Holland afgevaardigd om zitting te neemen in den Raad van Staate, en verkreeg naderhand de waardigheid van Gouverneur van *Heusden*, en der omliggende vaste plaatzen en Schanſen, *Krevekoeur*, *St. Andries*, *Voren* en *Hemert*. Toen men, hier te lande, in den Jaare 1647, begon te neigen tot vrede met *Spanje*, en de Provincien *Gelderland* en *Overijsſel* het met *Frankrijk*, toenmaals insgelijks in Oorlog met *Spanje*, hielden, wierdt WASSENAAR na deeze Provincien afgevaardigd om dezelve te beweegen, zich bij de meerderheid te voegen, *Frankrijk* te verlaaten, en zich met het Spaanſche Rijk te verdraagen. In den Jaare 1648 vertrok hij als Afgezant, na *Kleef*, om, in den naam der Algemeene Staaten, te ſtaan over den doop van den oudſten Zoon van Keurvorst FREDERIK WILLEM VAN BRANDENBURG.

Naa dat, in den Jaare 1648, de Vrede tuſschen *Spanje* en deezen Staat gelukkiglijk getroffen, en twee jaaren daar naa

zijne

zijne Hoogheid Prins WILLEM DE II, overleeden was, deeden de Staaten van *Holland* den voorſlag ter Algemeene Staatsvergaderinge, om 's Lands Regeering op een nieuwen en vasten voet te hervormen. Om het geen, in de laatſte jaaren van zijne Hoogheid, was voorgevallen, meenden zij zich niet genoeg te kunnen verlaaten op de gewoone Afgevaardigden der Provincien, als die in de jongſte maatregelen van zijne Hoogheid getreeden waren. Hier om beſlooten zij te wege te brengen, dat 'er, uit elk Gewest, een merkelijk getal van andere Afgevaardigden na den *Hage* gezonden wierden, met laſt, om op de vaſtſtelling van den Staat, in de tegenwoordige omſtandigheden, te raadpleegen en te beſluiten. In gevolge van dit beſluit wierden eenige Heeren benoemd om in bezending te gaan na de bijzondere Gewesten, ten einde om hen hier toe te beweegen. Met deezen laſt wierdt de Heer VAN OBDAM, nevens KORNELIS DE GRAAF, Oud-Burgemeester van *Amſterdam*, en FRANÇOIS RICCEN, Penſionaris van *Purmerend*, na *Gelderland* en *Overijſſel* gezonden. Na de overige Provincien wierdt insgelijks eene bezending gedaan tot het zelfde oogmerk.

In gevolge deezer uitnodiginge, door de Staaten van *Holland* gedaan, kwam, in den Jaare 1651, de Groote Vergadering bijeen, op welke geraadpleegd wierdt over 's Lands gewigtigſte belangen, met naame de Unie, de Religie en de Militie betreffende. Onder anderen wierdt hier gehandeld over de aanſtelling van den jongen Prinſe VAN ORANJE, laater bekend bij den naam van WILLEM DEN III, in den voorgaanden jaare, weinige dagen naa zijns Vaders overlijden geboren, tot Kapitein-Generaal. *Holland* was ſterk tegen deeze aanſtelling, en de meeste Gewesten waren 't met hetzelve eens. Doch in *Zeeland* wierdt onder de hand gewerkt om den jongen Prins tot deeze waardigheid te doen verkiezen; ook drong *Friesland* benevens *Groningen* en de *Ommelanden* hier op ernſtelijk. De Staaten van *Holland*, bedugt, indien *Zeeland* zich bij deeze twee Gewesten voegde, dat de aanſtelling van den Prinſe tot Kapitein-Generaal ligt mogt doorgaan, deeden eene bezending na *Zeeland*, om zulks te ontraaden. Tot deeze bezending wierdt wederom onze WASSE-

NAAR, benevens JOAN DE WITT, Penſionaris van *Dordrecht*, en nog twee Heeren, gebruikt. De merkwaardigheid van hunnen last lokt ons uit om het zaaklijke van denzelven hier mede te deelen. Dezelve vertoonde „ dat men, in den te„ genwoordigen tijd van Vrede, geenen Kapitein-Generaal „ noodig hadt; dat men vooral den jongen Prins VAN ORAN„ JE niet behoorde te verkiezen tot deeze waardigheid, alzo „ de landen ligtelijk zouden kunnen koomen in de noodza„ kelijkheid, om, gedurende zijne minderjarigheid, eenen „ anderen Kapitein-Generaal te verkiezen; waar toe zij eger „ de handen gebonden zouden hebben, zo zij hem tegen„ woordig reeds aanſtelden. Dat men hoopte, dat de Vrede „ lang zou duuren, waarom men den Prins ook niet be„ hoefde te voorſchikken tot Kapitein-Generaal, zijnde het, „ daarenboven, redelijk, dat men den nakoomelingen de vrij„ heid liet, om hierin te doen of te laaten, 't geen zij, na „ tijds gelegenheden, zouden raadzaam oordeelen: alzo zulk „ eene voorſchikking ligtelijk aanleiding kon geeven tot par„ tijſchap en verdeeldheid in den Staat, wanneer de Prins „ VAN ORANJE, op zulk eene beloſte ſtaat maakende, in tijd „ en wijle, het Ampt, waartoe hij voorſchikt was, goed„ vondt te eiſchen, in omſtandigheden, waarin de Staaten „ niet raadzaam zouden mogen vinden om het hem op te „ draagen; waarbij nog kwam, dat 'er, bij alle Gewesten, „ wetten lagen tegen het verleenen van het regt tot opvolging „ in eenige Ampten, met naame in het Kapitein-Generaal„ ſchap, alzo zulk een regt niet plagt verkreegen te worden, „ dan door kuiperij, of gunſt van aanzienlijke perſonaadjen, „ zonder dat men aanſchouw name op 's Lands dienst en „ oorbaar: waarom vertrouwd wierdt, dat Hunne Edel Mo„ gendheden, in zulk eene gewigtige zaak, niets beſluiten „ zouden, dan met gemeenen raad van beide de Provincien." Al vóór het houden der Groote Vergaderinge, toen de Afgevaardigden van *Zeeland* op de bovengemelde aanſtelling aandrongen, hadden de Staaten van *Holland* zich daartegen ijverig verzet, beweerende „ dat zulks voor als nog ontijdig „ was, dat men niet wist, wat van den Prinſe worden zou, „ als hij tot manlijken ouderdom koomen mogt; dat hij een

v goed

„ goed en bekwaam Vorst kon worden, doch ook de voet-
„ ſtappen volgen van zijnen Vader, in 't geen deeze tegen
„ de Vergadering van *Holland*, en tegen de Stad *Amſterdam*
„ ondernomen hadt: of die van Prins MAURITS, in den Jaare
„ 1618. Dat men ook niet bekwaamelijk een Luitenant on-
„ der hem kon ſtellen, gelijk zommigen voorgeſlagen had-
„ den: alzo deeze zich, geduurende 's Prinſen minderjarig-
„ heid, zo vast zou kunnen zetten, dat men hem daar naa
„ bezwaarlijk zou kunnen doen afſtaan. Dat de Prins den
„ Staaten ook kleinen dank weeten zou voor de eere, hem
„ in zijne kindſchheid aangedaan, en eerder oordeelen, dat
„ ze hem erfelijk toekwame." Ook merkten zommigen aan,
„ hoe de Prins, zó naa vermaagſchapt met *Frankrijk*, *Groot-*
„ *Britannie* en andere Rijken, en groote goederen hier te
„ lande bezittende, reeds magtig genoeg was in den Ver-
„ éénigden Staat, en dat hem nog hooger te verheffen, ge-
„ vaarlijk zijn zou voor de gemeene vrijheid. Dat dit ge-
„ vaar vooral te dugten was van een Prins, wiens Vader en
„ voorgangers, onder den naam van Stadhouders, hadden ge-
„ ſtaan naa de opperſte magt, die zij ook, zeide men, beide
„ in 't beſtieren van den Staat, en van de Legers, in hoo-
„ ger maate dan de Graaven van ouds bezeeten hadden."

Doch keeren wij van deeze uitweiding weder tot den Heer VAN OSDAM. Nog in het zelfde jaar, terwijl de Groote Vergadering zat, wierdt hij in Gezantſchap gezonden na *Kleef*, aan den voorgemelden Keurvorst van *Brandenburg*, FREDERIK WILLEM, en na *Duſſeldorp*, aan den Paltsgraaf WOLF WILLEM, om den oorlog, tuſſchen hen ontſtaan, bij te leggen. Ten dien einde reisde hij etlijke maalen heen en weder uit den *Hage* na opgenoemde Steden, en hadt eindelijk het genoegen, om den Vrede, in eene zamenkomst van deeze twee Vorſten, bij *Angerodt* te zien ſluiten.

In den Jaare 1653 bekleedde hij het Ampt van Gemagtigde der Staaten op 's Lands Vloot, over welke MARTEN HARPERTSZOON TROMP, als Luitenant-Admiraal, het bevel voerde. Een Zeegevegt, in zijne tegenwoordigheid, met de Engelſchen gehouden, was ongelukkig voor de onzen uitgevallen. De ſchuld hier van wierdt voornaamlijk aan den Heere VAN OS-

DAM geweeten, alzo hij, bij 't Gemeen, beſchuldigd wierdt, dat hij TROMP zou overgehaald hebben om ſlappelijk tegen de Engelſchen aan te gaan. Doch van deezen blaam wierdt hij gezuiverd door de uitſpraak der Staaten van *Holland*, welke deeze beſchuldiging voor louteren lasterraal verklaarden.

In het zelfde jaar was 'er eene geweldige opſchudding ontſtaan te *Enkhuizen*, deels door eenig misverſtand tuſſchen den Schout en de Weſhouderſchap, deels bij gelegenheid, dat een Trommelſlager, op bevel der hooge Overheid, bij openbaare uitroepinge Volk ten oorloge wervende, alleen den naam der Algemeene Staaten gebruikte, terwijl het Graauw hem dwong, dat hij den naam des Prinſen VAN ORANJE daar nevens zoude voegen. Om dit oproer te ſtillen, wierdt de Heer VAN OBDAM, uit de Ridderſchap, nevens eenige andere Heeren derwaards afgevaardigd. Onder 't rijden na de Stad raakten zij in merkelijk gevaar: want gekoomen tot aan de Kalköven, niet verre van de Stad, grijpt een kaerel, die een kan biers in de hand hadt, den toom aan van de Paerden, die twee der Afgevaardigden voerden, te gelijk vraagende: waar wilt gij heen? Men antwoorde, dat dit hem niet aanging: waar op hij hervraagde: zijt gij Prinſen- of Staatenvolk? Staaten-volk, was het antwoord, en het zijne daar op, zo zult gij niet levendig van hier gaan. Met ſmijt hij de kinnen kan tegen den Wagen, en trekt al ſcheldende zijn mes; doch de Voerman, vinnig voortſlaande, ontreedt den geweldenaar. Voor de Stad genaderd, vondt men de poorten digt, den Valburg opgehaald, en een deel volks op de Wallen, ſchreeuwende: *Gij zult 'er niet binnen: vertrekt, vertrekt.* De Gemagtigden verzogten, met heuſche woorden, „ dat men hen wilde inlaaten, alzo zij iets te ſpreeken „ hadden met de Heeren, aan welke men hen zou gelieven „ aan te dienen." Maar 't antwoord was: *Wij zijn de Heeren, wij zijn de Burgemeesters; wij willen u niet in de Stad hebben.* Een Burger-Hopman op de Wal koomende, beloofde, dat men de ſleutels haalen en de poort openen zou. Terwijl deeze weg was, moesten de Gemagtigden noch veele ſcheldwoorden en bedreigingen hooren. Eerst ten negen uure des avonds, kwam hij te rug, om te verzoeken

dat

dat de Gemagtigden nog een half uurtje geduld wilden hebben. Doch zij, zich in eene oproerige Stad niet zonder Krijgsvolk durvende vertrouwen, keerden na *Hoorn* te rug. Hier kwamen 's anderendaags eenige Gemagtigden der Stad bij hen, van welke zij vernamen, dat de Stad ligt in rust zou te brengen zijn, zo men geen Krijgsvolk zondt, gelijk eerst het oogmerk was. De Heeren keerden hier op te rug na den *Hage*, en deeden verslag van 't geen hun bejegend was.

Niet lang daar naa, en nog in het zelfde jaar als de Heer VAN OBDAM deezen last, na *Enkhuizen* hadt bekleed, wierdt ter Vergaderinge van *Holland* geraadpleegd over eenen opvolger van den onlangs gesneuvelden Luitenant-Admiraal MARTEN HARPERTSZOON TROMP. De Vice-Admiraal DE WIT kwam hier toe wel eenigzins in aanmerking; doch verscheiden Bevelhebbers toonden zich ongenegen om onder hem te staan; waarom men geraaden vondt, het opperbevel op te draagen aan een Persoonadje van meerder agtbaarheid, die zo door zijne geboorte als goed gedrag in aanzien was. Hier om wierp men het oog op den Heer VAN OBDAM, en 'er wierdt eerlang beslooten, hem, door den Pensionaris DE WIT en eenige Leden der Staaten van *Holland*, te verzoeken, zijne bediening van Kolonel over een Regiment Ruiters, welke hij dus lang bekleed hadt, met de aanzienlijke waardigheid van Luitenant-Admiraal van *Holland* en *West-Friesland* te verwisselen. Veelen steunden te gereeder in deeze keuze, alzo hij bekend stondt voor een Man van zeer groote voorzigtigheid en beproefde standvastigheid; eigenschappen, die eeniger maate konden vervullen 't geen aan zijne ervarenheid in Zeezaaken ontbrak. Nogthans hadden de vrienden van het Huis VAN ORANJE veele moeite aangewend om een anderen te doen voorzien met dit gewigtig Ampt, alzo zij den Heer VAN OBDAM hielden niet zeer genegen te zijn tot dit Huis. Hij maakte in 't eerst eenige zwaarigheid in 't aanvaarden van het opgedraagen Ampt; kort daar naa, egter, deedt hij 't, op de zelfde voorwaarden, als TROMP het bekleed hadt.

Schoon de Heer VAN OBDAM al in den Jaare 1653 tot Luitenant-Admiraal wierdt aangesteld, het liep, egter, aan tot het Jaar 1656, eer hij in gemelde hoedanigheid, met 's Lands Vloot

Vloot in zee ſtak. Men hadt wel, in den Jaare 1655, eenige toebereidzels gemaakt om hem na de *Zond* te zenden; doch, door eenige tuſchenkomende bedenkingen, hadt deeze togt toen geen voortgang. Maar in 't volgende jaar, naa dat DE RUITER hem, met eenige ſchepen, na de Oostzee was voorutgezonden, volgde OBDAM hem, kort daar naa, met het gros van 's Lands Vloot, welke in 't geheel beſtondt uit tweeënveertig ſchepen. Gelegenheid tot deezen togt gaf de eniangs ontſtaane oorlog tuſchen de Koningen van *Zweden* en *Poolen*, waar van de eerſte de Stad *Dantzig* dreigde. OBDAM had last, om de Koopvaardijſchepen der ingezeetenen van den Staat in de Oostzee te beſchermen, en de Stad *Dantzig* te ontzetten. Voor 't einde van Junij was hij reeds in de *Zond*, van waar hij te lande na *Koppenhagen* trok. Hij wierdt hier door den Koning van *Denemarken* met de Ridderorde van den *Olifant* vereerd, waar van het teken, op den negentienden van Julij, hem aan boord gebragt wierdt door den Onderkoning van Noorwegen. OBDAM keerde eerlang van *Koppenhagen* te rug na de Vloot, met welke hij, den zevenëntwintigſten der gemelde maand, voor *Dantzig* kwam. Hier wierdt hij ſtaatelijk verwelkomd door eenige Heeren en Kooplieden van de Stad, welke zich in een jagt na de Vloot begeeven hadden, om aan den Admiraal hunne vreugde te betuigen over de komst van zulke mannen, die zij met reden aanmerkten als hunne Verlosſers, en tevens om hen te verzoeken dat ze in de Stad wilden koomen. Hier wierden zij treffelijk onthaald, en ter gelegenheid van de komſte der Vloot groote vreugdetekens bedreeven. De Zweden verdweenen welhaast, en met hun week de vreeze binnen *Dantzig*. De Vloot onder OBDAM hieldt zich voor de Stad tot in October, wanneer zij na 't Vaderland te rug keerde.

Eer wij met ons verhaal voortgaan, moeten wij hier, in 't voorbijgaan, aanmerken, dat de Zeeheld, wiens voornaamſte bedrijven en lotgevallen wij verhaalen, tot nog toe den naam gevoerd hebbende van Heere VAN OBDAM, in den Jaare 1657 dien van Heere VAN WASSENAAR aannaam. De Heerlijkheid van *Waſſenaar* was, naamelijk, uit zijn Huis, bij huwelijk, geraakt aan het Huis VAN LIGNE en

FAUC-

FAUCQUENBERGE, en door dit Huis verkogt aan PIETER NOOMS, Ambagtsheer van Aarlanderveen. Thans wierdt de Heer VAN OBDAM met die Heerlijkheid verlijd, alzo dezelve, op zijn verzoek, door last der Staaten van *Holland*, volgens het regt van naastinge, wederom aan hem was afgestaan: waarom hij zedert met dien naam genoemd wierdt; gelijk wij hem ook voortaan, ter voorkominge van verwarringe, dus zullen noemen.

In den Jaare 1657 beslooten de Staaten een Gezantschap te zenden na *Portugal*, om rekenschap te vorderen van het ongelijk en nadeel, den Nederlanderen in *Brazil*, *Angola* en *St. Thomé* aangedaan. WASSENAAR kreeg last om de Gezanten, met eene Vloot, derwaarts te geleiden. Op den vijden September liep de Vloot uit de *Maaze* in zee, voerende hij zelf het Schip *de Eendragt*, voorzien van zesënzeventig metaalen stukken, en bemand met driehonderd vijfëntwintig koppen. Op den vijfëntwintigsten dier zelfde maand kwam hij in den mond der riviere van *Lisfabon* ten anker. De onderhandeling der Gezanten liep vrugtloos af; waarom zij, van hunnen last gebruik maakende, welke behelsde, in gevalle zij geene voldoening kreegen, met *Portugal* te breeken, den Geheimschrijver van Staat eene Oorlogsverklaaring toezonden. Naa dat zij den Heere VAN WASSENAAR kennis hadden gegeeven van hunne verrigtingen, verlieten zij *Lisfabon*, en keerden te water na *Rochelle*, en voorts te lande na den *Hage*. Midlerwijl was 's Lands Vloot, onder WASSENAAR, gesterkt geworden met DE RUITERS schepen, en bestond nu uit zeven- of achtëntwintig zeilen. Met deeze Vloot, in drie Esquaders verdeeld, kruiste WASSENAAR op de Portugeesche kusten; daar 't hem, in 't begin van November, gelukte, vijftien schepen te bemagtigen uit de Portugeesche Zuikervloot, die, omtrent veertig zeilen sterk, uit *Brazil* na *Lisfabon* keerde. Met deezen buit zeilde de Vloot, die gebrek aan water kreeg, na 't Vaderland, alwaar WASSENAAR, op den zevenden December, te *Helleveetsluis* binnen kwam.

De Oorlog, tusschen *Zweden* en *Denemarken* ontstaan, deedt de Algemeene Staaten, bevreesd voor belemmering van de vaart door de *Zond*, in den volgende Jaare 1658, het be-

beſluit neemen, om den Deenſchen Koning kragtiglijk bij te ſtaan. Achtëndertig Vaandelen Knegten, onder den Kolonel BUCHLER, wierden in October ingeſcheept na *Koppenhagen*. De Heer VAN WASSENAAR kreeg bevel om deezen onderſtand, op 's Lands Vloot, thans ſterk vijfëndertig ſchepen, derwaard over te voeren. Hij hadt last om *Denemarken* te helpen tegen *Zweden*, en den Koophandel in de Oostzee te beſchermen. Ook was hem het verdelgen der Zweedſche Vloot onder WRANGEL, die achtëndertig of meer ſchepen ſterk was, en de *Zond* bezet hieldt, heimelijk aanbevolen. In 't begin van November kwam de Heer VAN WASSENAAR met 's Lands Vloot voor de *Zond*, en zeilde 'er, op den achtſten, 's avonds tuſſchen acht en negen uuren, door, tuſſchen de Kasteelen *Kroonenburg* en *Elzingburg*, ter wederzijde deezer engte op *Zeeland* en op *Schoonen* gelegen, zonder dezelven, naar zeegebruik, te begroeten. De Kasteelen waarſchuwden, door het losbranden van eenige ſtukken zonder kogels. Doch, dewijl dit door de Vloot niet beantwoord wierdt, ſchoot men met ſcherp, zonder egter de Vloot, die het midden van 't vaarwater hieldt, merkelijk te beſchadigen. Doch 't leedt niet lang, of de Zweedſche Vloot onder den Admiraal WRANGEL, en de onze, raakten aan elkander. De Koning van *Zweden* zelf, die zich toen op 't Slot *Kroonenburg* bevondt, was aanſchouwer van 't gevegt. Scherp wierdt 'er, aan wederzijde, gevogten. Onder anderen kweet zich hier met groote dapperheid de Heer VAN WASSENAAR. Hij wierdt, bij ongeluk, op dien tijd, zo zwaar gekweld van de jigt, dat hij geen gebruik van zijne voeten hadt, en liet zich hier om op een ſtoel brengen voor de groote mast, van waar hij het toezigt op alles hadt. Deerlijk wierdt hier zijn ſchip gehavend, alzo hij alleen in 't heetſte van 't gevegt van eenige Zweedſche ſchepen wierdt omſingeld. Zijn ſchip, op verſcheiden' plaatſen onder water getroffen, hadt wel vijf of zes voeten water in. Daarenboven was de brand in zijn boeg geſlagen; doch die wierdt geblusscht, en het ſchip door kragt van pompen boven gehouden. Zijn groote mast viel over boord, zijn paviljoen, wand en zeilen wierden weggeſchooten. Drie Zweedſche ſchepen wierden veroverd, acht in den grond

grond geſchooten of verbrand. De Zweden hadden meer dan duizend dooden; de onzen niet meer dan vierhonderd. Het zwaarſte verlies, dat de onzen hadt getroffen, was dat van den Vice-Admiraals WITTE KORNELISZ. DE WITTE, en PIETER FLORISZOON. De eerſte ſtierf door het ten gronde gaan van zijn ſchip, de andere aan eene bekoomene wonde. Bijkans zes uuren duurde de ſtrijd; ten einde van welken de Zweeden weeken onder 't Slot *Kroonenburg*, van waar zij in de haven van *Landskroon* liepen om zich te herſtellen. WASSENAAR ontſcheepte, 's daags naa den ſtrijd, zijne Landtroepen. In *Holland* wierdt beſlooten nog meer Krijgsvolk na *Denemarken* te zenden, en WASSENAAR met de zwaarſte ſchepen t'huis te ontbieden; doch men veranderde hier van beſluit, op de tijding, dat de Engelſchen eene Vloot uitrustten tot onderſteuninge der Zweeden, en WASSENAAR kreeg bevel in *Denemarken* te overwinteren.

In het volgende Jaar 1659 was 'er een ſtilſtand van wapenen tuſſchen *Zweden* en *Denemarken* getroffen, welke drie weeken moest duuren. De Algemeene Staaten, om den Vrede tuſſchen de twee Rijken te bevorderen, beſlooten een Gezantſchap derwaarts te zenden, en tevens den Heere VAN WASSENAAR eenige verſterking, onder den Vice-Admiraal DE RUITER, toe te ſchikken. DE RUITER, tevens de Gezanten overvoerende, zeilde eerlang de *Belt* in, en vereenigde zich, omtrent het Eiland *Funen*, met de Vloot onder WASSENAAR. 's Lands zamengevoegde Zeemagt in deezen oord beſtondt thans uit ruim zeventig Oorlogſchepen, en hadt omtrent zeventienduizend Soldaaten en Matroozen op. In Julij ging WASSENAAR onder zeil na *Koppenhagen*, daar de Zweedſche Vloot lag, die, zo ras hij zich vertoonde, terſtond de wijk nam. En in November daar aan volgende keerde hij met twintig ſchepen te rug na 't Vaderland.

In de volgende jaaren, tot aan den Jaare 1663, deedt de Heer VAN WASSENAAR verſcheiden' togten; in welke, egter, niets van belang ſchijnt gebeurd te zijn. Doch als in den Jaare 1664, tuſſchen Groot-Britannie en deezen Staat, oorlog was ontſtaan, kreeg hij, nevens eene aanzienlijker waardigheid, ook gewigter werk. Met het begin van 't Jaar

1665

1665 beſlooten de Algemeene Staaten eene magtige Vloot uit te rusten, en daar mede den Engelſchen, in en buiten Europa, afbreuk te doen, in vergelding der vijandlijkheden, welke van hunnen kant eerst begonnen waren. Ook beſloot men, drie Luitenants-Admiraalen, te weeten ROBERT MEEUWESZOON KORTENAAR, MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER, en JAN KORNELISZOON MEPPEL, aan te ſtellen. Den Heere VAN WASSENAAR, welke dus lang den naam van Luitenant-Admiraal gevoerd hadt, wierdt het Opperbevel over de gantſche Vloot, onder den tijtel van Luitenant-Admiraal-Generaal, opgedragen.

De Engelſche Vloot, onder het bevel des Hertogs VAN JORK, ſterk omtrent honderd ſchepen van Oorlog, was al in 't begin van Mai in zee geſtoken. De Nederlandſche, onder den Heer VAN WASSENAAR, liep ook nog uit voor 't einde der genoemde maand, en was ten minſten zo ſterk als de Engelſche. Op den dertienden Junij raakten de Vlooten aan elkander, omtrent tien Duitſche mijlen Noord-Oost ten Noorden van de Stad *Lestoffe*. 't Gevegt begon met het aanbreeken van den dag, en duurde tot over den middag. Eenige Staatſche Kapiteins kweeten zich dapper, maar andere hielden zich buiten den ſtrijd, ſchietende ſlegts van verre. Doch, omtrent twee uuren na den middag, ſprong de Luitenant-Admiraal-Generaal, de Heer WAN WASSENAAR, met zijn ſchip *de Eendragt*, vierëntachtig ſtukken geſchut voerende, ongelukkig in de lucht, door zijn eigen buskruid, zonder dat men zeker weet, of 'er door verzuim van zijn eigen volk, of door het ſchieten des vijands, de brand in geraakt was. De Luitenant-Admiraal KORTENAAR was al in 't begin van 't gevegt, des morgens te vijf uuren, met een Kanonkogel, dood geſchooten. Behalven deeze was ook nog geſneuveld ADME STELLINGWERF, Luitenant-Admiraal van *Friesland*. Schoon de Engelſchen merkelijke ſchade geleden hadden, was, egter, het verlies grooter aan onze zijde. Niet meer dan vijf menſchen wierden van het geſprongen ſchip van den Heer VAN WASSENAAR geborgen; zijn eigen Lijk is nimmer gevonden. Doch, behalven dat zijn naam in 's Lands-Geſchiedenisſen leeft, wierdt, niet lang na zijn deerlijk uiteinde, ter eere en gedagtenisſe van deezen

deezen doorluchtigen Zeeheld, op 's Lands kosten, in de Groote Kerk in *'s Graavenhage*, eene pragtige Grafstede opgerigt, waarop hij, overeinde en in 't harnas, levensgroote, is afgebeeld, en zijne voornaamste verrigtingen, in een deftig bijschrift, vermeld worden.

Wij agten het niet ondienstig, het verèerend Opschrift hier te laaten volgen:

Honori et gloriæ Herois illustris, et ex vetustissima Nobilitatis Batavicæ Stirpe, per contenuam et legitimam successionem prognati, Domini Jacobi, Dynastæ de Wassenaar, Domini in Opdam, Foederati Belgii Archithalassi; rebus præclare terra marique gestis, non tantum in Atlantico Oceano, unde sparsa fugataque Lusitanorum Classe, magnaque onustus Præda, domum rediit; sed et in Freto Baltico, ubi pulsis adversariis, et insigni parta victoria, laboranti Daniæ succurrit, et simul Majestatem Republicæ asseruit et stabilivit: ac tandem contra universam regiam Anglorum Classem, cum paucis fortissime dimicans et undique cinctus, ne sic quidem cesit hostibus, sed magna prius edita strage, incensaque demum prætoria sua navi, Herculeo exemplo flammis viam sibi ad superos paratam invenit, anno ætatis LV. Illustrissimi et Potentissimi Foederati Belgii Proceres viro fortissimo, optimeque de Republica merito, monumentum hoc posuere, anno reparatæ salutis MDCLXVII.

WASSENAAR, eene zeer aanzienlijke Heerlijkheid, neven een Dorp van dien naam, in Rhijnland. De Heerlijkheid, welke met die van *Zuidwijk* is vereenigd, en die te gader, door haare ligging, als in elkander fluiten, ſtondt, van ouds, voor ruim zesëndertighonderd Morgens Lands, in de Quohieren der Verpondinge aangeſchreeven. Zints men op het afzanden van Landen zich meer en meer heeft begonnen toe te leggen, is deeze uitgebreidheid merkelijk grooter geworden, en valt het tegenwoordige beloop van Morgentalen bezwaarlijk te bepaalen. Het Dorp is zindelijk betimmerd. Aan het einde van eene lange ſtraat, ter wederzijden met Huizen bezet, ontmoet men een ruim Plein, met Lindeboomen beplant, aan welks einde de Kerk ſtaat. Deeze, een overoud gebouw, heeft al zints eenige Eeuwen, voor het groodte gedeelte, onder den voet gelegen; ſlegts een klein gedeelte, 't welk nog overeind ſtaat, wordt tot den Godsdienst gebruikt. Ten Zuiden van het Dorp ligt een Heuvel, *de Burgt* genaamd; men wil dat het Slot der aloude Heeren VAN WASSENAAR op die hoogte zou geſtaan hebben. In de Heerlijkheid *Wasſenaar* liggen verſcheiden meer of min aanzienlijke adelijke Huizen en Lusthoven, *Belleſtein*, *Raaphorst*, *Zandhorst* en anderen.

WASSENAARSKOUW, eene zonderlinge ſoort van Gevangenis, dus genaamd naar Heer JAN VAN WASSENAAR, Zoon van JAN VAN WASSENAAR, Burggraaf van *Leiden*, en van JOHANNA VAN HALEWYN, op de Geſlagtlijst, ten aanzien van zijne voornaamſte leevensbijzonderheden, reeds door ons vermeld. In den oorlog tegen Hertog KAREL VAN GELDER in diens magt gevallen zijnde, deedt deeze hem gevanklijk na *Hattem* voeren, en aldaar, uit wederwraak, in een ijzeren kouw of kooi opſluiten, die, zedert, van Heere JAN VAN WASSENAAR den naam ontleende. De *Kouw* wordt gezegd eene lengte gehadt te hebben van zeven voeten, en zo hoog geweest te zijn, dat 'er een man recht op in ſtaan konde. De breedte was niet grooter, dan dat 'er een bed en een ſtoel konden geplaatst worden. Rondom was de Kouw zodanig met ijzeren bouten en traliewerk voorzien, als of hij tot een be-

bewaarplaats voor een Leeuw, Tijger of ander verschrikkend dier moest verstrekken. Voorts hing het werktuig aan den Zolder van een hoogen zwarten Toren. Door middel van een touw, welk over een schijf of katrol liep, konde het zelve om hoog gehaald of nedergelaaten worden. Het laatste geschiedde, wanneer de gevangene zijnen maaltijd zoude houden. Deeze wierdt hem toegereikt door een klein venstertje. Na den maaltijd wierdt de Kouw wederom om hoog getrokken. Hoe lang Heer JAN dus zonderling en wreedaartig opgesloten wierdt gehouden, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, eerlang, zijn ontslag verkreeg.

Zie SLICHTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen*.

WASSENAER, (NICOLAAS JANSZOON VAN) een vlijtig beoefpoorer der Geschiedenisſen van alle volken, als mede een Geneesheer te *Amſterdam*, alwaar hij, volgens zommigen, ook gebooren wierdt, hoewel hij, volgens anderen, te *Heusden* ter waereld is gekoomen. Hij was de Zoon van den Predikant JAN CLAASZOON, op de naamlijst der Amſterdamſche Predikanten bekend bij den naam van JOANNES NICOLAI WASSENAER. Hij was de vierde Leeraar onder de Hervormden, ter gemelde Stede, en in den Jaare 1580 aldaar beroepen, doch tevens overleeden in dat zelfde jaar. Na de wederkomst van den beroemden JACOBUS ARMINIUS van *Genève*, alwaar hij op Stads kosten had geſtudeerd, genoot NICOLAAS VAN WASSENAER dat voorregt. Volgens zommigen zou hij den post van Conrector van het Latijnſche School te *Haarlem* bekleed hebben; waar toe hij, uit hoofde zijner bedrevenheid in de Griekſche taale, eene noodige bevoegdheid bezat. Althans heeft hij van zijne ervarenisſe in die taale, gelijk ook van zijne deelneeminge in den toeſtand van *Haarlem*, eene proeve gegeeven, in een Griekſch Gedicht, op het beleg dier Stad door de Spanjaarden. Zedert, egter, ſchijnt WASSENAER metter woon na *Amſterdam* te zijn vertrokken, en hij, daarenboven, in de Geneeskunde genoeg-

zaame bedrevenheid gehad te hebben, dat hij zich voor Arts konde uitgeeven. Zo veel is zeker, dat hij, in het jaar 1620, in de gemelde Stad, in die hoedanigheid den kranken ten dienſte ſtondt, en dat hij, op den titel zijner uitgegeevene Schriften, zich zelven *Amſterdammer Medicijn* noemde. Behalven dit alles ſchijnt VAN WASSENAER veel werks gemaakt te hebben van de beoefening der Geſchiedenisſen, zo van bijzondere Gewesten, als van die der Volken in 't algemeen. Alzhans heeft hij in 't licht gegeeven een *Chronijk der Geſchiedenisſen van Turkije*, als mede eene Geſchiedenis van zijnen tijd, bekend bij den naam van *Hiſtorisch Verhaal* van de meest gedenkwaardige gebeurtenisſen, van jaar tot jaar, bij zijnen leeftijd, in de bekende waereld voorgevallen. Het laatstgenoemd Werk bracht VAN WASSENAER gebragt tot het jaar 1631. Misſchien is hij in dat jaar geſtorven. BAREND LAMPE, insgelijks een Amſterdamsch Geneesheer, heeft het, zedert, vervolgd.

Zie PARS *Naamrol*; VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*, enz.

WATERGEUZEN, eene zeer bekende benaaming in de Geſchiedenisſen van ons Vaderland, geduurende de kommerlijke dagen, in welke onze Voorouders het grootmoedig beſluit namen, om het Graaflijk juk van ziels- en lichaamsdwingelandije van den hals te ſchudden, of zich onder 's *Lands* puinhoopen te laaten begraaven. Als de voornaamſte hoofden derzelven vinden wij genoemd, ADRIAAN VAN BERGEN, *Heer van Dolhain*, nevens diens broeder Jonkheer LODEWYK VAN BERGEN; voorts Jonkheer ALBRECHT VAN EGMOND, Jonkheer LANCELOT VAN BREDERODE, ADRIAAN MENNING, JAN BROEK, NICOLAAS RUIKHAVER, BARTHOLD ENTES VAN MENTHEDA, WILLEM VAN IMBIZE, DIRK VAN BREEMEN, KORNELIS GERLOFSZ ROOBOL, FOKKE ABELSZ, EGBERT en JURIAAN WYBRANDSZOONEN, JAN KLAASZ SMEGEL, DIRK DUIVEL, JAN VAN TROYE, JACOB SIMONSZ DE RYK, en nog andere, onder welke wij niet mogen

gen verzwijgen den dapperen Admiraal WILLEM VAN BLOIS, VAN TRESLONG, wiens regelrechte afstammelingen, nog heden ten dage, met lof en eere bekend zijn, en zommige van welken, even als hun dappere Voorvader, zich zelven aan den dienst van het Vaderland ter zee hebben toegewijd. De meeste, zo niet alle de opgenoemde Vaderlandsche Helden, waren uitgeweekene Edelen, Kooplieden en anderen, welke, om dat zij de geregtigheid en het Vaderland beminden, in den haat van opperdwingelands, Hertoge VAN ALBA, waren gevallen, en daarom, ter lijfsbehoudenisse, elders eene schuilplaats moesten zoeken. De meesten voerden het bevel over een eigen schip, en zogten, daar mede, 's Lands vijand alle mogelijke afbreuk toe te brengen. Van daar ontleenden zij den naam van *Watergeuzen*; hoewel het zeevens bekend is, dat hunne werkzaamheden zich niet zo zeer aan de zee bepaalden, of het geluktte hun insgelijks, om den Spanjaarden of Spaanschgezinden menig eenen gevoeligen neep te land te geeven. Alduis vindt men aangetekend, hoe zij in *Vriesland*, en op de Eilanden *Ameland* en *ter Schelling*, eenen inval deeden, en aldaar veelerhande verwoestingen, ten nadeele van 's Lands vijand, aanrigtten. Als hunne meest gedenkwaardige verrigting staat in 's Lands Geschiedenissen vermeld, de bemagtiging van de Stad *Briele*, als waar door de eerste steen aan het gebouw van 's Lands Vrijheid wierdt gelegd. Zij waren stoutelijk geworden in hunne aanslagen en ondernemingen, zints de Prins VAN ORANJE bestellingen ter zee hadt uitgegeeven, en dit hun eene zekere maate van gezag hadt bijgezet.

Zie onze *Vaderlandsche Historiefchrijvers*.

HOOFT, WAGENAAR, enz.

WATERGRAFTS-MEER zie DIEMERMEER, Deel XI.

WATERINGE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Delfland*, meer bepaaldelijk in hee, dus genoemd, *Westland*. De uitgebreidheid van het Ambagt vinden wij op twaalfhonderd

en acht Morgen en vijfhonderdvierentwintig Roeden Lands begroot. De opgezetenen, vernomen hebbende, dat de grond der Heerlijkheid, op zommige plaatzen, tot turfgraverije zeer gefchikt was, hebben, voor omtrent vijftig jaaren, na vooraf bekoomen Octroot van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, met het uitveenen een begin gemaakt, en zijn, zedert, daar in niet ongelukkig geflaagd. Voorts onmoet men, in het Ambagt, veele Tuinen en Hoven, die een menigte van heerlijk Ooft en fmaaklijke Peulvrugten uitleveren. Daarenboven geneeren zich veele opgezetenen met het houden van Bijen. De Mee, welke hier word gebrouwen, was reeds van oude vermaard, en, vóór het meer en meer opgenomen gebruik van wijn, daar in een merkelijk vertier. Ten bijke van den toenemenden bloei der Heerlijkheid, kan, onder andere, dienen, dat het getal der Huizen, gerekend zints het jaar 1632, in het tijdverloop eener Eeuwe, van zesëntachtig tot op honderdachtëndertig is aangegroeid. Het Dorp, liggende omtrent een uur gaans ten Westen van *Delft*, en even zo verre ten Zuiden van *'s Graavenhage*, is fraai en welbebouwd. Het ligt aan eenen Vaart, van welken het zijnen naam fchijnt ontleend te hebben. De Kerk, weleer aan JOHANNES *den Dooper* gewijd, beftaat uit twee Kruispanden, en is tamelijk ruim. De Toren pronkt met een netten achtkantigen Spits.

Niet verre van het Dorp, in het Westen, ligt eene Lustplaats, welke, in de gedaante van derzelver huis, kennmerken van eenige oudheid draagt. Zij voert den naam van het *Hof te Wateringe*, om dat, volgens zommigen, het Stamhuis van de Heeren van *Wateringe*, weleer op deezen grond geftaan heeft.

WATERLAND, eene welbekende landftreek in het Zuidoostlijk gedeelte van Noordholland, tusfchen *Kennemerland*, *Westfriesland*, de Zuiderzee en het Y beflooten. Vóór oudts was het eene afzonderlijke Heerlijkheid, toebehoorende aan het Geflagt van PERSYN, 't welk reeds in de Elfde Eeuw, in 's Lands aloude Kronijken, word vermeld. In den Jare 1284 verkogt Heer JAN VAN PERSYN zijne Heerlijkheid aan Graave

JO-

FLORIS DEN V, mids dat deszelfs Zoon, NIKOLAAS VAN PERSYN, de helft der inkomsten, als een Erfleen van de Graaflijkheid, zou blijven bezitten. Naa het kindersloos overlijden van eenen anderen NIKOLAAS VAN PERSYN, in den Jaare 1409 voorgevallen, verviel de Heerlijkheid aan de Graaflijkheid, en is, tot heden toe, daar mede vereenigd gebleeven.

Tegenwoordig draagt *Waterland* den naam van *Baljuwschap*, 't welk, hoewel uit verscheiden Bannen, Ambagten of Heerlijkheden bestaande, onder eenen gemeenen Hoogen Vierschaar staat; wordende dezelve gespannen door een Baljuw, benevens de Schepenen van de zes hoofddorpen, *Randsdorp*, *Zuiderwoude*, *Landsmeer*, *Sunderdorp*, *Broek* en *Schellinkwoude*, gezamentlijk vierëntwintig in getal. Deezen Regtbank is een Sekretaris toegevoegd. Door aankoop zijn de Regenten der gemelde Hoofddorpen, van derzelver Ambagtsheerlijkheid, in den Jaare 1731, eigenaars geworden, voor de somme van zesëndertigduizend guldens. Voor 't overige heeft ieder der gemelde Dorpen zijne eigen Burgerlijke Regeering en Laagen Regtbank; bestaande, afzonderlijk, uit een Schout, vier Burgemeesteren, even zo veele Schepenen, en een zeker getal van Vroedschappen, 't welk overal niet even groot is.

Voorts heeft men in *Waterland* een *Dijkgraaf- en Hoogheemraadschap*; waar onder behooren, behalven de Steden *Monnikendam* en *Purmerend*, de Heerlijkheid van *Purmerland* en *Ilpendam*, nevens de meer gemelde zes Hoofddorpen en onderhoorige Regtsbannen. Het Kollegie, welk het opzigt en bestuur heeft over den Hoogen Zeedijk en den Laagendijk van *Waterland*, als mede over de Sluizen, Molens en Polderzaaken, bestaat uit den Dijkgraaf en negen Heemraaden, één van welke uit de Stad *Monnikendam*, één uit de Stad *Purmerend*, één wegens *Purmerland*, en één uit ieder Hoofddorpen wordt gekoozen. Aan dit Kollegie is een Sekretaris toegevoegd. Deeze, gelijk ook de Dijkgraaf, bekleedt dat ampt voor zijn geheele leeven. De Heemraaden blijven slegts drie jaaren in 't bewind. De Hooge Zeedijk, boven vermeld, ook wel de Waterlandsche Dijk geheeten, neemt zijn begin bij de Damsluis in de Stad *Monnikendam*, loopt van daar na de Zuiderzee, en langs dezelve, als mede,

vervolgens, langs het Y, door de Dorpen *Uitdam*, *Durgerdam*, *Schellingwoude*, *Nieuwendam* en *Buikſloot*, tot aan den Banpaal bij den Oostzaaner Overtoom.

Ter nadere aanwijzinge van de uitgebreidheid van *Waterland*, en wat men eigenlijk daar door te verſtaan hebbe, noemen wij nog de Dorpen, die in hetzelve gelegen zijn. Zij zijn de volgende: *Ransdorp*, *Durgerdam*, *Holijſloot*, *Zuiderwoude*, *Uitdam*, *Landsmeer*, *Watergang*, *Sunderdorp*, *Nieuwendam*, *Broek*, *Schellingwoude*, *Buikſloot*. Zints men, in het Baljuwſchap van *Waterland*, verſcheiden Meiren heeft bedijkt en drooggemaakt, heeft zulks aanleiding gegeven tot het oprigten van een *Kollegie van Heemraadſchap der Waterlandſche Meiren*. Deeze zijn het *Buikſlooter-*, het *Broeker-* en het *Belmermeir*.

WATERLOO, (ANTHONY) volgens zommigen te *Amſterdam*, doch volgens anderen te *Utrecht* gebooren, was een goed Landſchapſchilder, die de natuur zeer naauwkeurig wist na te boetzen. Ook heeft men van hem eene menigte Teekeningen en geëtſte Kunstprenten, die klaar doen zien, dat dezelve naar het leeven gevolgd zijn. De bevallige en zeer natuurlijke ſpiegelingen der voorwerpen in het water, maaken geenzins daar van de geringſte ſieraaden uit. 's Mans geboorte- en ſterfjaar zijn ons niet gebleeken. Alleenlijk weet men, dat hij te *Utrecht* in het St. Jobs-Gasthuis overleeden is. Men mag daar uit afleiden, dat hij met zijne kunst niet veel heeft overgewonnen.

Zie HOOGSTRATEN *Woordenboek*.

WATERSCHAP VAN WOERDEN; zie WOERDEN.

WATTEN, of WADDEN; bij deezen naam zijn bekend de droogten of ondiepten, tusſchen het Eiland *Ameland* en het Noordlijk gedeelte van de Provincie *Friesland*.

WATWEIDE, ook wel *Waweit* genaamd, is een kleine Ban, in het gedeelte van *Westfriesland*, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd, tusſchen de Dorpen *Wognum* en *Spanbroek*. De uitgebreidheid vinden wij op honderddrieënzevenzig Morgens en etlijke Roeden Lands begroot. Het getal der Huizen kan nog geene dertig haalen. Nogthans heeft men 'er eene Gemeente van Hervormden, die haare eigen Kerk heeft, zijnde, weleer, geweest eene Parochiekerk, aan MARIA MAGDALENA toegewijd. De Kerktoren draagt een zeskantigen Spits.

WAVEREN, met *Botshol* en *Ruige-Wilnisſe*, eene Ambagtheerlijkheid, in *Amſtelland*. Oorſpronklijk zijn het drie onderſcheidene Heerlijkheden; doch die tegenwoordig zo naauw aan elkander zijn verknogt, dat de grensſcheidingen bezwaarlijk kunnen worden aangeweezen. Gezamentlijk liggen ze ten Zuiden van het welbekende Dorp *Ouderkerk aan den Amſtel*. *Waveren* beſtaat, voor het grootſte gedeelte, uit uitgeveend land. Het ontleent, hoogwaarſchijnlijk, dien naam van het water *de Waver*, welk het van het gemelde *Ouderkerk* ſcheidt. In *Botshol* ziet men insgelijks weinig meer dan uitgeveend land, terwijl de *Ruige-Wilnisſe*, voor het meerendeel, uit Poelen en Rietland beſtaat. Hoewel de uitgebreidheid der drie Ambagten niet naauwkeurig wordt opgegeeven, zullen zij te zamen, naar giſſing, weinig minder dan vijfhonderd Morgens beſlaan. De Opgezeetenen behooren, in het Kerkelijke, onder *Waverenveen*. Veel overlast leeden de Landzaaten, in den Jaare 1672, van de Franſchen; die, eene uitgeſchreevene Brandſchatting niet goedſchiks kunnende magtig worden, met branden, blaaken, rooven en anderzins, groote verwoestingen aanrigtten.

WAVEREN, (VAN) een zeer vermaard Amſterdamsch Geſlagt, van 't welk wij, op de Regeeringslijsten dier Stad, verſcheiden Leden aantreffen. Zommigen noemden zich blootelijk VAN WAVEREN; eenigen BORS VAN WAVEREN; anderen, eindelijk, OBTGENS VAN WAVEREN. Zie hier de volgroeks, volgens de tijdorde, in welke zij geleefd hebben, nevens eenige bijzonderheden van zommige leden dienſ Geſlagts.

De eerſte, dien wij genoemd vinden, was JACOB FRANSZ OETGENS VAN WAVEREN, in den Jaare 1578 als Raad vermeld. Op hem volgde CLAAS FRANSZ OETGENS VAN WAVEREN, in de Jaaren 1583 en 1584 Schepen, in het volgende jaar Raad geworden, en Burgemeester, in den Jaare 1586; welke waardigheid, vervolgens, in de Jaaren 1588, 1590, 1592, 1598, 1602, 1608 en 1609, door hem bekleed wierdt. Op het Jaar 1592 ontmoeten wij eenen JAN HENDRIKSZOON OETGENS VAN WAVEREN, als Commiſſaris der Stad, gelijk ook, in het zelfde bewind, in den Jaare 1598, CLAAS HENDRIKSZOON OETGENS VAN WAVEREN. FRANS HENDRIKSZOON OETGENS VAN WAVEREN, hadt een jaar vroeger in Schepensbank gezeeten, en was Burgemeester in de Jaaren 1599, 1604, 1607, 1611, 1612, 1615, 1617, 1619, 1622 en 1624. Een ander voortaan Regeeringslid uit dit Geſlagt, was, ANTONY OETGENS VAN WAVEREN; hij was Commiſſaris in den Jaare 1611, Schepen in de Jaaren 1614 en 1621, was Raad geworden in den Jaare 1620, en tot de Burgemeesterlijke waardigheid verheven in den Jaare 1626; welken aanzienlijken post hij ook bekleedde in de Jaaren 1627, 1629, 1631, in welk jaar wij hem, voor de eerſte maal, betiteld vinden als *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruige Wilnisſe*; voorts in de Jaaren 1638, 1649 en 1650. Terwijl Prins WILLEM DEN II, in het laatstgenoemde jaar, aan het hoofd eener talrijke Bezendinge, de Hollandſche Steden bezogt, wierdt de Heer VAN WAVEREN, nevens den Oud-Burgemeester PIETER HASSELAAR, aan zijne Hoogheid gezonden, met verzoek, van wegen en uit naam der Vroedſchap „ dat dezelve de moeite ſpaarden wilde om naar hunne Stad te koomen, alzo men hem, „ met zijn gezelſchap, als Afgevaardigden der Algemeene „ Staaten aldaar niet zoude kunnen ontvangen, en ondertuſſchen ongaarne iets doen zoude, 't welk zoude kunnen „ ſtrijden met de agting, welke men zijner Hoogheid was verſchuldigd." In den Jaare 1653 vertrok de Heer VAN WAVEREN, nevens den Heer JACOB DE WITT, Burgemeester van *Dordrecht*, na *Lubek*, in de hoedanigheid van Gezant der Algemeene Staaten, om, van wegen dezelve, den Vrede tusſchen *Zweeden* en *Polen* te bemiddelen. Doch

hun

kun Gezantschap deedt de gewenschte uitwerking niet. — JAN VAN WAVEREN komt voor als Schepen, in de Jaaren 1643, 1645, 1648 en 1653. — FRANS VAN WAVEREN was Commissaris der Stad, in den Jaare 1650. — JOAN VAN WAVEREN, in den Jaare 1659 Raad in de Vroedschap geworden, en in de Jaaren 1667 en 1668 Schepen, bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1670; hij was *Heer van Waveren, Botshol en de Ruige-Wilnisse*, en overleedt in het jaar van zijn Burgemeesterlijk bewind. — NICOLAAS VAN WAVEREN was in den Jaare 1650 Commissaris, en hadt, in de Jaaren 1662 en 1664, het Schepensampt bekleed. — Nu volgt Mr. GERARD BORS VAN WAVEREN, in den Jaare 1658 Commissaris der Stad, in de Jaaren 1669 en 1665 Schepen, in den Jaare 1672 Raad in de Vroedschap geworden, en Burgemeester in de Jaaren 1683, 1685, 1687, 1689, 1692. Deeze staat, in 's Lands Geschiedenissen, bekend voor een kloekmoedig voorstander der Stedelijke en 's Lands Vrijheid, en niemand ontziende, wanneer het om het handhaven van dezelve te doen was. — Mr. CORNELIS BORS VAN WAVEREN wordt op het Jaar 1693 als Schepen, en in het volgende jaar als Raad vermeld. — Met het begin deezer Eeuwe, in den Jaare 1703, ontmoeten wij Mr. ANTHONY OETGENS VAN WAVEREN als Commissaris der Stad, en in den Jaaren 1713 als Schepen; hij was Heer van *Waveren, Botshol*, enz. — Vervolgens komt ons voor Mr. GERARD BORS VAN WAVEREN, als Schepen, in de Jaaren 1722 en 1726; in den Jaare 1725 was hij Raad geworden. De laatste, dien wij op de Regeeringslijst ontmoet hebben, was BONAVENTURA OETGENS VAN WAVEREN, *Heer van Waveren, Botshol* en *Ruige Wilnisse*. Hij was Raad der Stad, Schepen in de Jaaren 1730, 1737 en 1738, en Burgemeester in den Jaare 1760, in welk jaar hij overleedt, op den achtsten December, overleedt. — Hoewel geen eigenlijk Lid der Stads-Regeeringe, veel invloeds, egter, op dezelve hebbende, een ander Lid deezes beroemden Geslagts. Wij hebben het oog op CORNELIS BORS VAN WAVEREN, in den Jaare 1687 Pensionaris van *Amsterdam* geworden, en die de regter van het Vaderland en zijne geboortestad, op list en naar het inzien

zijner Meesteren, kloekmoedig handhaafde, vooral in de twee bekende geschillen tusschen Prins WILLEM DEN III, over de Zitting van den Graave VAN PORTLAND, van wegen de Ridderschap, in de Vergadering der Staaten van Holland, en over de Nominatie van Schepenen. — Nog ontmoeten wij, op de lijst der Sekretarissen, op het Jaar 1688, Mr. GERARDUS VAN WAVEREN *Junior*, waarschijnlijk eenen Zoon van den Burgemeester van dien naam, welken wij boven vermeld hebben.

Zie *Regeeringslijsten van Amsterdam.*

WAVEREN, (GYSBERT LAP VAN) een geleerd Utrechtenaar van de voorgaande Eeuwe, en in het begin van dezelve, of, veelligt, aan het einde der naastvoorgaande (want hier van ontmoeten wij geene naauwkeurige aanteekening) geboren. Volgens het gebruik dier tijden, bezogt hij meer dan één buitenlandsch Hoogeschool, onder andere die van *Leuven* en *Douay*. Behalven de Geschiedenissen, schijnt hij zich ook op de Regtsgeleerdheid te hebben toe gelegd, en kwam hij, met den titel van Meester in die Weetenschap, uit *Frankrijk* in zijn Vaderland te rug. De verzameling der Utrechtsche Historieschrijveren, JOHANNES DE BEKA, JOHANNES GERBRANDSZ VAN LEIDEN, WILHELMUS HEDA en anderen, welker rangschikking en beschaaving ARNOLDUS BUCHELIUS op zich hadt genomen, doch in het volvoeren van zwaik werk hij door den dood verhinderd wiegdt, is door VAN WAVEREN volkoid. Voorts heeft hij het Werk van LAMBERTUS HORTENSIUS, over de *Utrechtsche Bezoeken*, nagezien, met aanteekeningen vermeerderd en opgehelderd, en 'er de Leevens der Schrijveren, op de vereischte plaatzen, bijgevoegd. In den Jaare 1643 verscheen dit Werk te *Utrecht* in 't licht, in folio formaat. Daarenboven heeft hij eene reeks van Aanteekeningen, vooral de Kerkelijke Oudheden en Geschiedenissen zijner Vaderlijke Stad betreffende, in geschrift nagelaten. Even min als het geboorte-, is van WAVERENS sterfjaar ons gebleeken.

Zie *Historie van het Utrechtsche Bisdom.*

WAVE-

WAVERENVEEN, gemeenlijk *Waverveen* genaamd, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Amstelland*, ten Zuiden van *Ouderkerk*. Veele gemeenschap heeft deeze, met de Ambagtsheerlijkheid van *Waveren*, *Botshol* en *Ruige Wilnisse*, boven vermeld. Door de aanhoudende uitveening is het droge Land merkelijk verminderd. Volgens de jongste opgave zou het niet veel boven de honderd Morgens bedragen, terwijl men 'er, volgens eene vroegere opneeming, tweehonderd achtenzestig Morgens hadt gemeeten. Men telt 'er bij de honderd Huizen. Het Kerkje is een eenvoudig gebouw, met Pannen gedekt. Elders hebben wij reeds aangemerkt, dat die van *Waveren* hier hunnen openbaaren Godsdienst oefenen. In de maand Augustus des Jaars 1731, wierdt *Waverenveen*, door de Heeren Gecommitteerde Raaden der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, uit de Graaflijkheids Domeinen, verkogt voor eene somme van zesenzestighonderd guldens. De Heer WILHELMUS HOOGENWAARD, *Heer van Valkestein*, wierdt 'er kooper van, en alzo Ambagtsheer van *Waverenveen*.

WAYESTEIN, (*'t Huis*) eene Ridder-Hofstad, in het Overkwartier van *Utrecht*, ten Noordwesten van het meer bekende *Huis te Amerongen*. Een Toren, die in eenen spits uitloopt, is bijkans het eenige kenmerk der Oudadelijkheid deezes Gesligts; als zijnde hetzelve, voor 't overige, niet meer dan eene boerenwooning. Nog heden ontmoeten wij *Waijestein* op de lijst der Utrechtsche Riddermaatige Hofsteden.

WEDERDOOPERS. Bij deezen naam was, kort na het aanbreeken van het licht der Kerkhervorminge, zeer bekend, en maakte, onder denzelven, veel gerugts, een aanhang van Dweepers of Sectenhoofden. Zij ontleenden hunnen naam van de gewoonte, onder hen ingevoerd, om niemant in hun Gemeenschap te ontvangen, 't en zij hij, van nieuws, gedoopt wierdt, hoewel hij reeds in zijne kindsheid, of later, elders den Doop hadt ontvangen. De *Wederdoopers* zelve, evenwel, lieten zich deeze benaaming niet aanleunen, maar beschouwden

den dezelve als eenen scheldnaam; naardien zij in het begrip stonden, dat de Kinderdoop een nietmetal was, den naam van Doop niet konde voeren; en, dienvolgens, de toediening der plegtigheid onder hen, in de bejaardheid, t'onregt een *Wederdoop*, of herhaaling van den Doop, genoemd wierd. Hoewel deeze lieden het eens waren met de Doopsgezinden, omtrent den tijd der toedieninge van het Doopzel, schijnen ze, nogthans, met de vreedzaame naavolgers van den vermaarden MENNO SIMONSZ geene verdere gemeenschap gehad te hebben. Immers zijn de dweeperijen en oproerigheden der *Wederdoopers*, door de verstandigen der Voorvaderen van de tegenwoordige Doopsgezinden, altoos afgekeurd. 't Is genoeg bekend, hoe veele beweegingen deeze uitzinnigen, t'eenigen tijde, vooral in den Jaare 1535, te *Amsterdam* hebben aangerigt; slaande hunne dolzinnigheid aldaar tot het uiterste over, dat zij, moedernaakt, door de Stad liepen; van waar zij den naam van *Naaktloopers* ontleenden, gelijk wij op dat Artikel in ons *Woordenboek* reeds vermeld hebben. Eenige andere bijzonderheden, de *Wederdoopers* raakende, zijn hier en daar, onder verscheiden Artikelen der Hoofdpersoonen, vermeld. Zeer gedugt voor *Amsterdam*, en van schroomlijke uitzigten, moet het bedrijf der *Wederdooperen* geweest zijn. Immers vindt men aangeteekend, dat zints het snood gespuis, door het oeffenen van een aanmerkelijk getal van doodstraffen, zo niet geheel uitgeroeid, althans beteugeld was, de Wethouderschap der gemelde Stad, op den achtsten Maij des Jaars 1536, het besluit nam, den elfden daar aan volgende, en voorts jaarlijks, op den zelfden tijd, een plegtigen dankdag te houden, over de zege, op de Wederdoopers behaald. Een goed aantal jaaren heeft deeze gewoonte stand gehouden. Ook stelde de Schilderkunst haar penseel te werk, om de gedagtenis van de aanslagen der oproerige bende te vereeuwigen. De Schilder DIRK BERNARDSZOON vervaardigde verscheiden tafereelen, daar toe betrekkelijk, die, vervolgens, gehangen wierden in het oude Stadshuis, in een vertrek, zedert het *Geschilderd kamertje* genaamd, doch die, in den brand van gemelde Stadshuis, verteerd zijn geworden. Boven de deur van het St. Elizabeths-Gasthuis, 't welk nooit

het oude Stadshuis plagt te ſtaan, las men, in gouden letteren:

„ Die Bondtgenoten der opinieuſer Anabaptisten
„ Overvielen deſe plaets en 't Stadhuis 's nachts t'elf uuren,
„ 'sAnderdaechs voor negen uuren ſyn ſy, met macht en listen
„ Geſlagen, gevangen en moesten Juſticy beſuuren."

Eindelijk ſtondt nog, vóór het verbranden der Nieuwe Kerk, aan eenen der bovenſte Schoorbalken, ter gedagtenisſe der Naaktloopers, te leezen:

„ In 't jaer vyftienhonderd vyfëndertich, wilt dit onthouwen,
„ Liepen hier naeckt mannen ende vrouwen."

Zie J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

WEEDE, weleer een zeer vermogend en aanzienlijk Geſlagt in *Holland*, vooral in het Zuidlijk gedeelte daar van, alwaer het veele heerlijke goederen bezat; van een groot gedeelte van welke het ontzet wierdt, door de geduchte Overſtroomingen in den jaare 1421, in welke, zo als het verhaal luidt, in éénen nacht, tweeëntzeventig Dorpen, in de nabuurſchap van *Dordrecht*, een prooi der golven wierden.

WEELIGENBERG, van ouds een vermaarde Heuvel of hoogte, in *Kennemerland*, niet verre van *Haarlem*, in het Zuiden dier Stad. HADRIANUS JUNIUS verhaalt, dat de Heuvel ten zijnen tijde nog vermaard was, door eene gewoonte, welke toen reeds, zints onheugelijke tijden, hadt plaats gehad. Hij verhaalt, naamelijk, hoe de nieuw getrouwde vrouwen, 's daags naa haaren trouwdag, op wagens derwaarts reeden, met haare oude Vriendinnen en Speelgenootjes, om dezelve aldaar voor gehoudene kennis en gemeenzaamen ommegang

gang te bedanken; als zullende zij, voortaan, zich opzettelijk tot de huiszorge bepaalen. De Dichter AMPZING vermeldt insgelijks deeze gewoonte, en bepaalt, eenigermaate, de plaats en ligging van den Heuvel; in de volgende aartige dichtregels:

„ Of wilt gy aan de zy Ruighavers hof paſseeren,
„ En voorts door Bennebroek naar Haarlem wederkeeren,
„ Of langs den *Weelgenberg*, die recht daar voor dy leidt,
„ Daar ik verhaalen moet het geene dat men zeidt:
„ Te weeten, dat alhier de nieuwgetrouwde Bruiden
„ Den tweeden Bruiloftsdag met haare jonge luiden
„ Vergaderden voor 't laatst, om onder 't recht veordaan,
„ Om onder 't echte jok van 't lieve bed te ſtaan."

Zie HADRIANI JUNII *Batavia*; S. AMPZING, *Beſchrijving van Haarlem*.

WERNINX, (JAN BAPTISTA) gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1621, hadt tot Vader JAN WERNINX, een vermaard Bouwmeester, en in zijne zaak zo bedreven, dat men hem, in de wandeling, *Jan kunst*, of *Jan met de kunst*, noemde. Van wegen het vroegtijdig overlijden van deezen, wierdt JAN BAPTISTA, eerst bij eenen Boekverkooper, en vervolgens in eenen Lakenwinkel beſteed. De reden dier veranderinge was, onder andere, om te beproeven, of 'er geene mogelijkheid ware om hem af te trekken van zijne onweerſtaanbaare zucht tot de Teekenkunst. Geen ſtukje papier viel hem in handen, of hij maalde 'er kladden en teekeningen op. Zijne Moeder, geenen kans ziende om haaren Zoon, in eenig ander bedrijf, gelukkig te doen ſlaagen, beſloot dan, de roeping der natuure te volgen. Eerst beſteedde zij hem bij eenen JAN MICKER, en vervolgens bij den vermaarden JAN BLOEMAART, te *Utrecht*. Naarſtig beſtudeerde hij aldaar oude vervallene Schuuren, Huizen en ſoortgelijke voorwerpen. Om nog eene andere be-

behandeling te leeren, genoot hij vervolgens nog twee jaaren het onderwijs van NIKOLAAS MOJEST; wiens penseel hij zo naauwkeurig leerde naabootzen, dat de ſtukken des leerlings van die des Meesters bezwaarlijk konden onderſcheiden worden. Thans den ouderdom van achttien jaaren bereikt hebbende, beſloot WEENINX op zich zelven te werken, en met een om in 't huwelijk te treden, met eene dogter van den Landſchappen Schilder GILLIS HONDEKOETER, Grootvader van den meer bekenden Vogelſchilder MELCHIOR HONDEKOETER. Vier jaaren hadt hij nu in 't huwelijk geleefd, en in het derde jaar daar van eenen Zoon verwekt, wanneer hem de zucht bekroop tot het doen eener reize na *Italie*. Doch daar hij ligt begreep, dat zijne Huisvrouw, indien hij dezelve van zijnen wensch verwittigde, ter vervullinge daar van niet zou te beweegen zijn, beſloot hij, heimelijk te vertrekken. 't Geſchiedde. Zijne Vrouw hem ſchielijk misſende, zondt eenige vrienden uit; die hem te *Rotterdam* agterhaalden, en voorts bepraatten, daar hij zo zeer op de Italiaanſche reize was geſteld, alvoorens van zijne Echtgenoote behoorlijk afſcheid te neemen. WEENINX keerde dan te rug na *Amſterdam*, en verworf van zijne Vrouw verlof, om vier maanden te *Rome* te vertoeven. Niet lang hadt hij aldaar geſchilderd, of de roem zijns kunstvermogens vloog door de Stad. Van alle kanten deedt men aanzoek bij hem om voortbrengzels van zijn penseel. Gaarne hadden de Paus en de Kardinaal PAMFILI gewenscht, dat hij voor altoos zijn verblijf te *Rome* wilde vestigen, en deeden hem, ten dien einde, den voorſlag, om zijne Huisvrouw derwaarts te ontbieden. Op haare weigering om over te koomen, wierdt WEENINX te raade, in eigen perſoon haar te gaan haalen. Doch naa dat hij in het Vaderland was te rug gekoomen, wisten zijne Vrienden hem tot blijven te bepraaten. Lieden van hoogen rang, begeerig na het bezit der vrugten van 's Mans kunstpenseel, voegden hunnen aandrang daar nevens. Eerst zette WEENINX zich neder te *Utrecht*, en nam, vervolgens, zijn verblijf op het adelijk Huis *ter Mei*, bij het Dorp *de Haar*, boven ſtraks genoemde Stad gelegen. Van WEENINX

 wordt

wordt getuigd, gelijk ook, met 'er daad, zijne voortbrengzels, nog voorhanden, uitwijzen, dat hij in alle deelen der Schilderkunst uitmuntte; en dat hij, daarenboven, Stukken van merkelijk grootte, in ongelooflijk korten tijd konde afdoen. Tot bittere ſmarte van veele kunstverzamelaars, overleedt onze Kunſtenaar reeds in het negenëndertigſte jaar zijns ouderdoms. Hij liet eenen Zoon na, JOHAN WEENINX genaamd, insgelijks een vermaard Kunstſchilder, en in manier en behandeling zo gelijk aan zijnen Vader, dat zijne Stukken, immers die van den vroegſten tijd, van zijns Vaders Kunstgewrogten bezwaarlijk kunnen onderſcheiden worden. Meest ſchilderde hij dood en leevend Wild, als mede bloemen en fruiten. Onder zijne meer uitvoerige Kunstgewrogten mogen genoemd worden, eenige Altaarſtukken, in de Roomſche Kerk op het Begijnhof te *Amſterdam*, en onder dezelve eene Geboorte des Zaligmaakers, en eene Hemelvaart der Gezegende Maagd, die zeer uitvoerig en kragtig zijn geſchilderd. JOHAN WEENINX overleedt, in den Jaare 1719, in verre gevorderden ouderdom.

Zie HOUBRAKEN en VAN GOOL.

WEER, (*Huis te*) een aloud Geſtigt, in *Rhijnland*, onder het Dorp *Waſſenaar* gelegen, eenigzins vermaard, als zijnde weleer geweest de eigendom van den vermaarden Leidſchen Penſionaris ROMBOUT HOGERBEETS, welke, na zijn ontſlag uit den Loevesteinſchen Staatskerker, aldaar, hoewel ſlegts een korten tijd, zijn verblijf hielde, naardien hij, omtrent vijf weeken naa zijne komst aldaar, op den zevenden September des Jaars 1625, overleedt.

WEERDESTEIN, eene Ridder-Hofſtad, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, onder *Neder-Langbroek*, is niet meer dan een vierkante ſteenen Toren, van eene Graft omringd. Ondanks dit gering aanzien, bezit en geniet de eige-

eigenaar daar van het regt, om in de Utrechtſche Ridderſchap te kunnen beſchreeven worden.

WEERSTALLEN. Bij deezen naam waren, van ouds, in *Friesland* bekend, zekere hoogten, op welke de Landdagen, onder den blooten Hemel, gehouden wierden. Een Gehugt, ongeveer een half uur gaans van het Vlek *Makkum*, aan den rijweg na *Bolswerd* gelegen, thans gemeenlijk bij den naam van *de Weeren* bekend, zou, niet onwaarſchijnlijk, zodanig een *Weerſtal* geweest zijn. Op het Artikel MIDLUM, hebben wij, in ons Deel XXIII. bl. 67, met opzigt tot dat Dorp, het zelfde aangemerkt.

WEESP, of, gelijk anderen ſchrijven, *Wezop*, de aanzienlijkſte der drie Steden, die in of omtrent Gooiland leggen; is ruim twee uuren gaans van *Amſterdam*, een half uur van *Muiden* en twee uuren van *Naarden* gelegen. De Vegt, die digt aan *Weesp* vrij breed is, loopt door de Stad. De Stads Wallen zijn van aarde opgehaald naar de hedendaagſche Vestingbouwkunde, inzonderheid aan dat gedeelte, 't welk aan den Oostkant van de Vegt gelegen is, en met een lange Brug, aan welke Tol betaald wordt, aan de Stad gehegt wordt: over deeze Brug is een fraaie Steenen Poort, gelijk ook eene diergelijke aan de Zuidzijde der Stad gevonden wordt; beide in den Jaare 1676 naar den hedendaagſchen trant gebouwd: aan de Noordzijde van de Vegt is nog een Poort met ſteene Rondeelen, welke tot een Gevangenhuis gebruikt wordt. Men noemt deeze Poorten de Muider Poort, de Utrechtſche Poort en de Naarder Poort. De Stad heeft verſcheide Straaten en Graften, die zeer wel betimmerd zijn. Volgens Handvest van ALBRECHT VAN BEYEREN, van den Jaare 1401, wierdt het Regtsgebied van *Weesp* uitgebreid, ten einde de Stad te kunnen uitleggen, en Keizer KAREL DE V, heeft hier omtrent nog een breeder Voorregt gegeeven in den Jaare 1552, vergunnende aan die van *Weesp* twee nieuwe Straaten te maaken, de eene ſtrekkende, naar luid der Handvest, van de Slijkſtraat af tot aan de Noordzijde van 't

Kerkhof, en de andere van de Zuidzijde van 't zelfde Kerkhof tot aan het Zuideinde van de Stad, en dit alles ter wijdte van twee- of drieëntwintig voeten, lijnregt uitgaande. Om dit ter uitvoer te brengen, geraakten die van *Weesp* in geschil met een der Nonnen-Kloosters der Stad, genaamd het *Jonge Konvent*, alzo volgens dit Oktrooi, de nieuwe Straat aan de Zuidzijde van het Kerkhof zou hebben moeten getrokken worden door het Klooster heenen; ter welker plaatze zij voor een gedeelte Oostwaarts heenen geleid wierdt tot op zekeren afstand. Bij deezen Brief wierdt hun ook nog toegestaan, om in plaats van de Duiker of Zijl, aan de Zuidzijde van de Stad een Sluis te leggen ter wijdte van acht voeten; waar toe zij reeds verlof gekreegen hadden van Hertog JAN VAN BEYEREN, bij zijnen Brief in het Jaar 1422 gegeeven: maar mooglijk hadden zij toen geen regt om den Tol op deeze Sluis te vorderen, dien Keizer KAREL bepaalde op een halven Stuiver Brabants voor ieder doorvaarende Schuit. De gemelde ALBRECHT vergunde, in het Jaar 1386 aan die van *Weesp* eene vrije Jaarmarkt, gedaurende vier dagen voor en vier dagen naa *St. Viktors* dag, op den achttienden October; en omtrent deezen tijd, wordt de Jaarmarkt nog tegenwoordig gehouden, behalven dat 'er ook des Dingsdags en Vrijdags een Weekmarkt is.

Volgens de gedagten van PONTANUS zou de Stad *Weesp* haaren naam gekreegen hebben van de *Ufipeten* of *Ufipiers*; 't welk geen groote waarschijnlijkheid heeft, om dat men eer mag stellen dat deeze Volkeren een hoek van *Kleefsland* en *Munsterland* bewoond hebben. De zaak is te duister om 'er met eenigen grond over te redeneeren.

Wanneer of omtrent welken tijd de Stad gebouwd wierdt, is onbekend: hoewel SIMON VAN LEEUWEN zegt, dat het door de Burggraaven van *Leiden* geschied is, waar van hij nogthans geen bewijs bijbrengt. Eertijds zou *Weesp* een Kasteel geweest zijn, dat aan een Geslagt van dien zelfden naam behoorde, gelijk men leest van eenen BERO VAN WESOPA in zekeren Brief van ANDREAS, Bisschop van *Utrecht*; welke Brief in 't Jaar 1131 gegeeven wierdt. Het zou ook den

naam

naam van *Wispe* gevoerd hebben, 't welk blijkt uit een' anderen Brief van Bisschop GODEFRIDUS, waar in hij meldt dat EGBERT VAN AMSTEL hem de helft van de Tienden in *Wispe* weder gegeeven hadt. GYSBRECHT VAN AMSTEL magtigde, in den Jaare 1233, den Heere MENSO VAN WESEPE om van zijnentwege afstand te doen van zekere Goederen in *Bukescope* aan de Abtdisse van *Rijnsburg*. Wij twijfelen of *Weesp* een Stad geweest is, toen het door de Kennemers, in den twist van den Graave VAN LOON, in 't Jaar 1204, tot asche verbrand wierdt, naardien WILHELMUS Procurator van *Egmond*, het Latijnsche woord *Villa* gebruikt, waar door hij elders plaatzen betekent, die nimmer Steden geworden zijn. Bisschop JAN VAN ÄRKEL heeft het ter zelfder tijd als *Muiden* verbrand, te weeten in den Jaare 1356. Mooglijk was *Weesp* toen kort te voren eene beveste Stad geworden. Hertog WILLEM VAN BEYEREN spreekt in de eerste Handvest van *Weesp*, gegeeven in den Jaare 1355, als van eene beveste Stad, en bepaalt derzelver Vrijheid tot den uitersten kant van haare Grafien. De Stad wierdt in 't Jaar 1374 mede gekweld met de Brandschattinge, die de Utrechtschen aan verscheide Plaatsen in *Holland* afdwongen, om zich te wreeken over den hoon van Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN. Naderhand, te weten in of omtrent den Jaare 1455, moet men in *Holland* wederom eenige bekommeringen gehad hebben voor een aanval der Utrechtschen; dewijl FILIPS VAN BOURGONJE toen aan die van *Weesp* en *Weesper-Kerspel* beval, dat zij de Stad, Poorten en Vesten in aller manieren zouden sterken, bewaaken en bewaaren, alzo die van *Utrecht*, gelijk hij zegt, eenige van de Steden hun naastgelegen zouden tragten in te neemen. De Geschiedenissen melden evenwel niet dat 'er in dien tijd aan *Weesp* iets vijandlijks is overgekomen. Maar aan het zelve bejegende wederom in den Jaare 1505 een gelijk lot als aan die van *Muiden*, door den inval van KAREL VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*, die de Stad bemagtigde, door aan den eenen kant brand in dezelve te doen stigten, en ze aan den anderen kant te overrompelen; terwijl de Burgers bezig waren om het vuur te blusschen. *Weesp*

heeft de zijde van den Koning van *Spanje* gehouden tot in den Jaare 1577, wanneer het een Verdrag aanging met den Prinſe VAN ORANJE om zich aan de Staaten over te geeven. In of omtrent den Jaare 1647 is 'er een Nieuwe Uitlegging der Stad geſchied, waar toe door de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, op den 5 November, Oktrooi verleend wierdt, waar door het Regtsgebied der Stede mede vergroot geworden is.

Volgens de jongſte opneeminge der Huizen in den Jaare 1732, wierden 'er in *Weesp* 494 in de Lijst der Verpondinge gebragt, zo dat de Stad zedert den Jaare 1632 in getal van Huizen is toegenomen, naardien 'er in dien tijd maar van 341 gemeld wordt. In 't Jaar 1739 beliepen de Verpondingen te *Weesp* f 2879 : - : - :

Waar af gaat de Vermindering bij Dolantie, in den Jaare 1740 f 17 : 12 : - :

f 2861 : 8 : - :

En waar bij gevoegd moet worden de Verhooging wegens de van nieuws getimmerde en verbeterde Gebouwen f 35 : 14 : - :

Komt voor den gantſchen beloop der Verpondingen f 2897 : 2 : - :

Het Stadhuis, ſtaande op de *Grobbe*, aan een ſteenen Brug, met een fraai Voorplein, wierdt, in den Jaare 1634, vrij deftig gebouwd, doch, in den Jaare 1660, merkelijk vergroot. Het pronkt met een doorluchtig Toorentje. Boven in den Gevel ſtaat het Beeld der Geregtigheid, bijna leevens grootte; een weinig laager ziet men het Wapen van Holland, en boven den Ingang het Wapen der Stede. Beneden in het zelve, ten einde van een ruim Plein, is de Vierſchaar, in welke, boven de Zitplaats van Schepenen, SALOMONS eerſte Geregt verbeeld is in fraai Schilderij, door GYSBERT J. SIBILLE, Burgemeester van *Weesp*, wiens naam *in de* Schilderboeken niet bekend is, doch wiens kunst hier der beſchouweren opmerking verdient. Ter zijde van de Vierſchaar,

ſchaar, met eenige trappen na boven, treedt men in Schepenskamer, waar in een andere Schilderij, in welke de Vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen der Stad *Weesp*, gelijk dezelve in den Jaare 1652 beſtondt, door den gemelden Kunſtenaar, naar 't leeven, is afgebeeld. In dit Stadhuis heeft men ook een Raadkamer, Burgemeesterskamer en andere Vertrekken, in welker zommigen nog eenige Schilderijen van denzelven SIBILLE ten toon hangen.

De Waag ſtaat aan de Vegt, en plagt voormaals het Stadhuis te zijn.

De Kerk is vrij groot en niet onſierlijk. Zij is van een Orgel voorzien, 't welk een zeer aangenaam geluid geeft. De Toren, aan deszelfs benedenſte gedeelte met Leijen gedekt, is, hooger op, doorluchtig en eindigt in den top met een Appel. Het Klokkenſpel, dat in deezen Tooren hangt, wordt zeer gepreezen. De Kerk wordt bedient door twee Predikanten, Leden van de Klasſis van *Amſterdam*. Onder deezen Kerkvang behooren ook de Ledemaaten van *Weesper-Kerſpel*, en van de vier Ouderlingen, in den Kerkenraad van *Weesp*, zijn 'er twee uit het Kerſpel.

De Lutherſchen hebben hier ook een taamlijk groote Gemeente en een goede Kerk, die voor eenige jaaren vernieuwd wierdt.

De Statie der Roomschgezinden te *Weesp* wordt bekleed door een waereld Prieſters.

De Doopsgezinden plagten hier mede eene Vergaderplaats te hebben, en eigen Leeraar; doch door het uitſterven van het meeste getal van Ledemaaten dier Gemeente, is 'er bij het openvallen der plaatze geen ander Leeraar verkoozen. Maar eenige jaaren geleden, plagten 'er de Leeraars der Gemeente te *Amſterdam*, nog zomtijds in den Zomer te predikken, voornaamlijk ten gevalle der Doopsgezinden, die omtrent *Weesp* hunne Buitenplaatzen hebben.

Twee Weeshuizen zijn 'er in *Weesp*; het Burger-Weeshuis, 't welk een vrij goed gebouw is, en het Armen-Weeshuis, waar in ook de Burger-Weeskinderen, die boven de twaalf jaaren oud zijn, worden opgevoed. Zij zijn beide

van Kloosters geſtigt, en waren tot den Jaare 1655 met malkander vereenigd. In het Armenhuis leeren de Jongens alleen de Lakenweeverij, doch in het Burger-Weeshuis ſtaat het hun vrij een Ambagt, naar hunne zinlijkheid, te kiezen. Ieder deezer Huizen wordt door vier Regenten beſtierd.

Het Gasthuis, 't welk het *Bartholomeus Gasthuis* genoemd wordt, ſtaat agter het Stadhuis. Het is een aanzienlijk Geſtigt en het fraaiſte der Stad. Hier in kunnen alle Vreemdelingen voor een enkelen nagt Huisvesting vinden. In het zelve worden ook onvermogende door de Diakonie beſteed.

In *Weesp*, plagten voor deezen veele Brouwerijen en derzelver Bieren zeer vermaard te zijn, zo binnen als buiten 's Lands; doch deeze neering is genoegzaam geheel vervallen: thans is 'er maar één, waar in ook de Mol gebrouwen wordt, die eenig vertier in de nabijgelegene Steden heeft. De Brandewijn van Moutwijn en Jenever zijn de grootſte tak van 't beſtaan deezer Plaats. Men heeft 'er dertig *Brande*rijen, met vijfënvlijftig ruige Ketels, waar toe tien Moolens in gang zijn. Het mesten der Varkens is een gevolg van deeze neering. De Lakenweeverij wordt ook in *Weesp* geoeffend.

De Regeering van *Weesp* beſtaat uit den Hoofd-Officier, die dezelfde is als de Drosſaard van *Muiden*, den Schout, die ook het Ampt van Stedehouder van den Hoofd-Officier bekleed; drie Burgemeesters, zeven Schepenen en eenëntwintig Vroedſchappen. Twee Sekretariſen zijn 'er mede, waar van de een het Kollegie van Burgemeesteren en Vroedſchappen en de andere de Schepenen of het Geregt bedient. Tot het verkiezen dezer Schepenen wierdt bij Handvest van JAN VAN BEYEREN vastgeſteld, dat te *Weesp* Schepenen zouden zijn, die 's Graaven Dienaar, waar door de Hoofd-Officier verſtaan moet worden, aldaar zetten zal. Vervolgens maakte FILIPS VAN BOURGONJE eene andere ſchikking, bij Handvest van den tweeden December des Jaars 1445, volgens welke eenëndertig der rijkſte Poorteren, die meest leggende Erve en ſtaande Getimmerte hebben, en hoogst daar op in 't ſchot ſtaan, alle jaaren op *Vrouwendag*, bij de meeste ſtemmen, kie-

kiezen zullen veertien *notabele* Mannen uit de gemelde eenendertig of uit andere Poorteren, uit welke veertien perſoonen, zeven door den Raade van Holland met de meeste ſtemmen gekooren wezende, door den Baljuw van Gooiland, of die de Hertog als Graaf zoude magtigen, moest worden begedigd. Deeze zeven Schepenen zouden onmiddelijk het eerſte jaar drie Burgemeesters kiezen, en vervolgens ieder jaar twee nieuwe, laatende een oude in de Regeeringe blijven, en om de kleinheid der Stad wierdt hun ook vergund halve Zusterlingen, in plaatze van Agter-Zusters-kinderen te verkiezen. Tegens deeze Handvest kantte zich Heer LODEWYK VAN MONTFOORT, toen Baljuw van Gooiland, beweerende voor den Preſident en Raade van *Holland*, dat hij in bezitting was om Schepenen te zetten naar zijnen wille, gelijk zijn Voorzaat ook geweest was, 't welk die van *Weesp* bij het verkrijgen van de Handvest aan den Graave verzweegen hadden; waar op aan de Afgezondenen, die in naame van de Stad *Weesp* voor den Hove verſcheenen waren, gevraagd wierdt of zij zich vermaten magt te hebben om den Baljuw deswegens naar ſtijle van Regten te volgen; doch zij zich hier toe niet gelast vindende, wierdt voor dien tijd, behoudens ieders regt, verſtaan dat de Baljuw eenige perſoonen zoude benoemen, en ook de Afgezondenen van *Weesp* eenige anderen om daar uit de Schepenen voor dat jaar te kiezen, door de geenen, die hier toe bij den Preſident en Raade zouden worden gemagtigd, en zou de zaak verder bepleit en hier op uitſpraak gedaan worden naar behooren. Wij weeten niet of hier op eenig verder vervolg in Regten geſchied is. Uit zeekere Ordonnantie van den Hove van Holland, uitgegeeven den zevenden September des Jaars 1541, blijkt dat het regt om Schout en Schepenen te verkiezen, al voor dien tijd, aan den Baljuw als Hoofd-Officier is gelaaten; gelijk de verkiezing van Schepenen nog tegenwoordig, volgens Reſolutie van den twintigſten Maart 1603, jaarlijks, door hem, op den tweeden Februarij geſchiedt. Schepenen kiezen jaarlijks, volgens de aangehaalde Handveſten, de Burgemeesteren. De Sekretaris van den Geregte wierdt, van ouds, door de Graaflijkheids Rekenkamer

of nu door Gekommitteerde Raaden aangeſteld: doch Burgemeesteren ſtellen hunnen eigenen Sekretaris aan.

Het Wapen van *Weesp* beſtaat in een Zilveren Paal op een Blaauw Veld.

WEESPER-KERSPEL, beſtaat uit verſcheiden Landen of Polders, rondsom *Weesp* gelegen, welke verdeeld zijn in deeze vier Stokken; *Overvegt*, waar onder *Uitermeer*; wijders het *Gein*, de *Gaasp* en *Bijlemer*. Zij bevatten te zamen volgens de Quohieren der Verponding tweeduizend tweehonderdzeven Morgens, vijfhonderdvijftig Roeden Lands. In den Jaare 1632 wierden 'er honderdvierëntwintig, en in die van den Jaare 1732, honderddrieënvijftig Huizen voor *Weesper-Kerspel* in de Lijsten der Verspondinge gebragt; doch ten aanzien van de laatſte Lijsten vinden wij aangeteekend, dat 'er, van ouds, geſchil zijnde tusſchen *Weesp* en *Weesper-Kerspel* over de Jurisdictie en Gadering voor *Bloemendaal* en Hollandsch *Ankeveen*, een afzonderlijk Quohier voor deeze Distrikten is opgeregt, en voor dezelve aangeteekend eenëndertig Huizen en vijf Molens. Volgens medegedeelde berigten, zijn 'er in de achttien Polders van *Weesper-Kerspel*, met *Bloemendaal* en *Ankeveen* hier onder begreepen, drieduizend achthonderdeen Morgen, drie Hont en zestien Roeden Lands met honderdvijfëntachtig Huizen. *Overvegt* legt ten Oosten der Stad *Weesp* en ten Noordoosten van *de Vegt:* het *Gein* ten Zuidwesten van die Rivier en de Stad tot aan het Regtsgebied van *Abkoude*, en heeft ten Westen het *Water*, naar het welk het den naam voert: *de Gaasp*, insgelijks naar een Stroompje van deezen naam geheeten, langs welk het zich heenen ſtrekt, legt ten Westen van *Weesp*. De *Bijlemer*, welke gedeeld is in *Oost-* en *West-Bijlemer* Polder, paalt ten Oosten aan het *Gein* ten Noordoosten aan *de Gaasp* en ten Noordwesten aan de *Bijlemermeir*. De *Bijlemer*, hoewel zij, van ouds, niet groot geweest is, was echter uitgeſtrekter eer de *Bijlemermeir* bedijkt wierdt; dewijl 'er eenigen van de *Bijlemer* Landen in de bedijking zijn ingetrokken. *Weesper-Kerspel* heeft

heeft een afzonderlijk Regtsgebied van de Stad *Weesp*; doch hier over zijn nu en dan eenige geſchillen tusſchen Burgemeesteren dier Stad en de Ingelanden van het Kerspel gereezen. De vier Stokken van *Weesper-Kerspel*, boven gemeld, zijn verdeeld in twee Regtbanken. *Overvegt*, of *Uitermeer*, met het *Gein* en de *Gaasp* maaken de eene Regtbank en die van de *Bijlemer* de andere Regtbank uit. In beiden ſpant de Hoofd-Officier de Hooge Vierſchaar met Schepenen, die ook met den Schout aan hun Hoofd in 't Civiel vonnisſen. De Regtbank van *Overvegt*, het *Gein* en de *Gaasp* heeft zeven Schepenen, van welke de Hoofd-Officier, volgens Reſolutie der Staaten van *Holland* en *Westfriesland* van den twintigſten Maart des Jaars 1663, gehouden is in het eene jaar vier Schepenen te kiezen, die in de Stokken woonagtig zijn, bij welken hij als dan drie anderen uit de Ingelanden voegen mag, die geenen vaste woonplaats in de Stokken hebben. In het andere jaar moet de Hoofd-Officier drie Schepenen, in de Stokken woonagtig, kiezen, en hij mag 'er vier uit de Ingelanden bijvoegen. De Regtbank van de *Bijlemer* heeft vijf Schepenen. De Schout, eigenlijk een Subſtituit van den Hoofd-Officier, en de Sekretaris, zijn dezelfde als die der Stad *Weesp*. Ten aanzien van het Schout-Ampt, is voorgevallen, dat de Baljuw van Gooiland, als Hoofd-Officier van *Weesper-Kerspel*, in den Jaare 1541, eenen anderen Schout dan dien van *Weesp* over het Kerspel aanſtelde: doch Burgemeesters dier Stad vielen hier over klagtig aan den Hove van *Holland*, en bij uitſpraak wierdt vastgeſteld dat dit Ampt door den zelfden perſoon zou worden bekleed. De Ridder HOOFT, als Hoofd-Officier van *Weesp* en *Weesper-Kerspel* hadt, in den Jaare 1632, eenige moeilijkheid met die van het *Kerspel*, over het aanſtellen van een Sekretaris; alzo de Huislieden eenen bijzonderen Sekretaris over hunne Geregten wilden aangeſteld hebben. Maar hier in is geen verandering voorgevallen. Voorheenen hadden die van de *Bijlemer* hun eigen Regthuis: doch de Regtbanken zitten tegenwoordig op het Stadhuis te *Weesp*, als Leden van het *Weesper-Kerspel*.

WEILO,

WEILO, (FREDERIK RAGSTAT VAN) een geleerde Jood, waarſchijnlijk in *Kleefsland*, of wel in de Stad *Kleef* zelve gebooren, omtrent het midden der voorgaande Eeuwe, bekleedde, eenigen tijd, den post van Rabbi onder de zijnen. Intusſchen veranderde hij van begrippen, en erkende openlijk de waarheid van den Christlijken Godsdienst, door het ontvangen van den Doop, in de Hervormde Gemeente te *Kleef*; bij welke gelegenheid hij den naam van FREDERIK, naar dien van den Keurvorst van *Brandenburg*, aannam. Van zijnen overgang uit het Jooden- tot het Christendom, en alzo van de opregtheid zijner overtuiginge, gaf VAN WEILO rekenſchap, in een Werkje, 't welk hij, kort naa die godsdienstverandering, in het drieëntwintigſte jaar zijns ouderdoms, in 't licht gaf, onder den titel: *Theatrum lucidum, exhibens verum Meſſiam, Dominum noſtrum Jeſum Christum, ejusque honorem defendens contra accuſationes Judæorum, ſeu Rabbinorum, in genere, ſpeciatim R. Libman Nitzachon*; „ Heldder Toneel, vertoonende den waaren Meſſias, onzen Heer „ JEZUS CHRISTUS, en deszelfs eere verdeedigende tegen de „ beſchuldigingen der Jooden, of Rabbijnen, in 't algemeen, „ met naam Rabbi LIBMAN NITZACHON." In dit Werkje, 't welk, in den Jaare 1671, te *Amſterdam*, in duodecimo, het licht zag, ontmoet men veele bijzonderheden, raakende den valſchen Meſſias, SABATHAI TZEBBI, die, voornaamlijk in Turkije, merkelijk gerugt hadt gemaakt. Naderhand bekleedde VAN WEILO het Leeraarampt onder de Hervoemden, in de Gemeente te *Spijk*, een Dorp bij *Gorichem*. Hier doopte hij, op den tienden Februarij des Jaars 1686, een Portugeeſchen Jood, welke, door het ſtraks gemelde Werkje, en door nog een ander, 't welk hij, in den Jaare 1683, in het Nederduitsch hadt laaten drukken, van de waarheid en het gezag des Christlijken Godsdiensts was overtuigd geworden. De Leerrede, van welke de Text was Pſalm II: 6, bij die plegtige gelegenheid uitgeſproken, wierdt ingelijks door den druk gemeen gemaakt.

☞ de *Boekzaal van* KONIG.

WEL, een Heerlijkheid en Dorp in *Gelderland*, in de *Bommerlerwaart*, aan den Maasdijk, ſchuins tegen over den Schans *Crevecoeur* gelegen. Te gader met die van *Amerzoode*, worden 'er de Hervormden door eenen zelfden Leeraar bediend. Bij het Dorp ligt een Slot of Kaſteel, 't welk, in den aanvang van den Spaanſchen Oorlog, merkelijk heefr geleeden.

WELDAM, een oud adellijk Geſlagt, waar van zich de eene tak in *Holland*, de andere in *Zeeland* hadt uitgebreid. Op het Jaar 1386 ſtaat zekere WILLENAAR VAN WELDAM als Houtvester van Holland vermeld. Omtrent dien zelfden tijd leefde in *Zeeland* WILLEM VAN WELDAM, van wien verhaald wordt, dat hij in de St. Lievenskerk te *Zierikzee* eene Kapelle deedt bouwen. De laatſte Erfdogter van dit Geſlagt tradt in den echt met iemant uit het Geſlagt van CATS; van waar een Tak van hetzelve de naam van CATS VAN WELDAME aannam.

Zie S. VAN LEEUWEN *Bat. Illuſtr.* en BROUERIUS, *Zeeland. Illuſtr.*

WELGEBOORENE MANNEN. Bij deezen naam zijn bekend, de perſoonen, welke, onder andere, in den Baljuwſchappen van *Rhijnland*, *Delfsland* en elders, nevens de Baljuw, den vierſchaar ſpannen. De oorſprong deezer benaaminge wordt gezogt in het onderſcheid van de drie Klaſſen of Standen van perſoonen, uit welke de Landzaaten, van ouds, in deeze Gewesten beſtonden. Men vondt 'er, naamelijk, Edelen of Vrijen, die aan niemant onderworpen waren; Dienstbaaren, of Onvrijen, die in lijfeigenſchap en ſchuldige dienstbaarheid onder den eenen of anderen Heer behoorden; en uit *Welgeboorene*, of vrijgemaakte lieden, welker Ouders, of Voorouders, van de Lijfeigenſchap ontſlagen waren, het zij bij gunst, door verdienſte, door uitkoop, of op eenige andere wijze. De perſoonen, of Regters, die nevens den Baljuw te regt